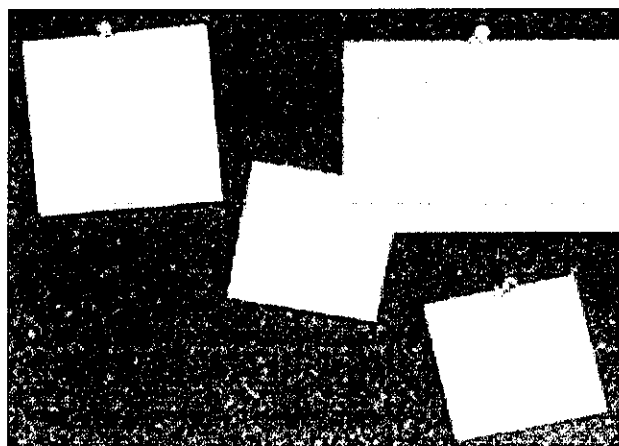

היחידה להלכה יישומית

השבת אבידה

גדריה והלכותיה

פנימי

דפי עזר לשיעורו של:

הרב מנחם בורשטין

אלול תשע"ג

"סוגיות אקטואליות במקורות היהדות"

דף הסבר

מחלקת ההדרכה של מכון פוע"ה עוסקת במתן שיעורים ובארגון ימי עיון לרבנים, לרופאים ולציבור הרחב בעיקר בענייני רפואה והלכה.

במהלך השיעורים הללו התברר, שקיימת בתקופתנו התעניינות רבה ביחס התורה לנושאים אקטואליים בכלל. בעקבות זאת הרחבנו את מגוון הנושאים, שבהם עוסקים השיעורים, מעבר לתחומי הרפואה וההלכה, ולשם כך ריכזנו חומר מתאים בנושאים השונים.

החומר שנבחר כולל בדרך כלל את המקורות היסודיים בנושא הנלמד וכן אוסף של מאמרים המסכמים את הנושא. (בשל כך, יתכן שתהיה חפיפה בין מספר מאמרים, שכל אחד מהם מסכם את הנושא בהדגשים שונים.)

במקרה שלא מצאנו מאמרים המסכמים את הנושא, השתדלנו להביא את המקורות היסודיים ואת התשובות העיקריות שנכתבו בנידון, על מנת שאפשר יהיה בעזרתם להכין מאמר מסכם או שיעור.

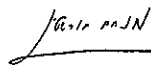
אוסף המאמרים יאפשר ללומדים להמשיך ולהעשיר את עצמם בלימוד הנושא מעבר למה שניתן להספיק במהלך השיעור, וכן יוכל להועיל למעוניינים להכין שיעורים בנושאים הנידונים.

המאמרים המופיעים בחוברת נכתבו על דעת כותביהם, ואין בהבאתם משום הסכמה עם תוכנם. פעמים אף הבאנו מאמר שאינו מקובל, על מנת להתמודד עם הכעייתיות העולה ממנו. הקובץ הנוכחי הוא לצרכים פנימיים בלבד ועל כן אינו מיועד למכירה או למטרות רווח. ההנהלה שוקלת אפשרות של פניה למחברים, על מנת להוציא את הדברים לאור.

הנהלת המכון מודה לנדיבי העם, שסייעו בהדפסה הראשונית של החומר.

נשמח לקבל הארות והערות

בברכה,

הרב מנחם בורשטין

ראש המכון

המלצה

לפעילותו הברוכה של מכון פוע"ה יצא שם נכבד ובכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם.

מחלקת ההדרכה של המכון מוציאה לאור ספרים וחוברות לרוב, אשר הם אבן יסוד בלימוד ענייני רפואה והלכה.

הנה בשנים האחרונות נשאל ליבם להעשיר את הציבור במפעל מיוחד של איסוף חומר על סוגיות אקטואליות במקורות היהדות.

רבני המכון ובראשם הרב מנחם בורשטין שליט"א, שמו לב שישנה התעניינות רבה בציבור בדעת היהדות על סוגיות אקטואליות מחיינו.

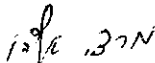
ועל כן, לקח על עצמו ראש המכון, לאסוף חומר בנושאים שונים, על מנת שיוכלו רבים ללמוד כל נושא לעומק, וכדי שיוכל כל רב או מורה להכין את השיעור כשהחומר הרב מסוכם ומוכן לפניו.

זכינו, ועל נושאים רבים ביהדות נכתב רבות, ואדם המעוניין ללבוש נושא מסוים קשה לו להספיק לאתר בספריות את כל המאמרים. ויפה עשו שהביאו הכול כשולחן ערוך בפני הלומד.

במשך הזמן הספיקו כבר להכין כמה מאות חוברות וכעת הם שוקדים על הוצאתם לאור. כל מפעל שמטרתו להגביר את הלימוד בעם ישראל, יבורך. ובמיוחד יבורך מפעל זה אשר גורם ללימוד תורה מתוך העמקה, ומתוך הרחבת הדעת והוא אחד ממפעליו הרבים והמבורכים של הרב המבורך הרב מנחם בורשטין שליט"א ראש מכון פוע"ה.

הנני מברך בכל מילי דמיטיב את כל המסייעים למפעל חשוב זה, ומרבים ומוסיפים ללא ימוש ספר התורה הזה מפיך.

הכותב והחותם בברכה,

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרה"ג הראשי לישראל לשעבר

תוכן עניינים

1	אבדה-אספקלריה
2-4	הלכות גזילה ואבידה-רמב"ם
5-24	השבת אבידה -ש"ע
25-37	השבת אבדה-אינצקלופדיה תלמודית
38-55	הלכות השבת אבידה-הרב יצחק רחובל
56-59	חיוב השבת אבידה - הרב יחזקאל פיינהנדלר
60-90	דיני אבידה ומציאה - הרב יעקב בלוי
91-141	משפט האבידה - הרב מרדכי גרוס
142-156	מציאה והפקר פריקה וטעינה—הרב עזרא ב"ר יוסף בצרי
157-159	מפתח לכתבים ותשובות של פוסקים בדורנו
160-191	הגדרת אבידה וחובת ההשבה - ד"ר מיכאל ויגודה
192-197	מצוות ודיני השבת אבידה עם תשובות הרב פיינשטיין
198-200	אופן ההכרזה על האבידה ושמירתה - הרב יחזקאל פיינהנדלר
201-211	סוגי הסימנים ודיני יאוש - הרב יחזקאל פיינהנדלר
212-216	דינים והוצאת ממון בהשבת אבידה - הרב יחזקאל פיינהנדלר
217	חוק השבת אבידה התשל"ג
218-228	קיצור דיני מהשבת אבידה - הרב יצחק אליהו שטסמן
230-231	השבת אבידה המבוטחת בחברת ביטוח - הרב יצחק אבי אושינסקי
232-234	אבדה-אוצר המשפט

אבדה (השבת אברה)

תרגום יב"ע :

לא תוכל להתעלם — לית לך רשו לכסאה מיניה, אסר עלה... (דברים כב ג)

רש"י :

התעלמת — כובש עין, כאילו אינו רואה... הדבתינו אמרו פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן האינו לפי כבודו וכו'. עד דרוש אחיך אותו — דרשנו שלא יהיה רמאי. והשבותו לו — שלא יאכל בביתך כדי דמיו (שויו), ותתבעם ממנו. בסאן אמרו... ודבר שאינו עושה (עובד) ואוכל — ימכר. (שם א וב)

רמב"ן :

לא תראה — מצוה מבוארת. והוסיף כאן (על הבאמר בשמות) נדחים, שאם הוא רק תועה יכול להסותו אל הדרך בלא עמל, ונדחים הוא שברח לסחוק. ותזכיר שה שדרכו להאבד, וחמור שהוא בדמה טמאה, ושמלה שאינה חביבה לבעליה כבעל חי, ואינה נפסדת כבעלי חיים שימותו... (שם)

חאם לא קרוב אחיך — אינך חייב ללכת לארץ אחרת להשיבו. (שם ב)

בעל הטורים :

נתן לך — וסמך לו : והתעלמת, לומר כל שבשלו סחזיר, אף בשל חברו חייב להחזיר. (דברים כב א)

ספורנו :

לכמלתו — אף שאין אבדתו מצויה כל כך, אל תחשבנה לאבדה מדעת (בכונה). (שם ג)

העמק דבר :

שור אויבך — בכל מקום אויב הוא השונא בלב, אך במקום שכתוב אויב וגם שונא הוא המקניטו בדברים. ואל יחוש כאן לשנאתו כי שומר מצות לא ידע דבר רע... (שמות כב ד)

אל תוך ביתך — בשמירה מעולה ככליך אתה. דרוש אחיך אותו — משלא כתב אחריי דרוש, שיחקר וידרש אותו בסימנים. וכן שאין חייב ללכת אחריי אם הוא רחוק. אבדת אחיך — מרבה אבדת המומר [ע"ז דף כ"ו]. (דברים כב, ב וג)

ש"ר הירש :

שור אויבך — שהזיק לך ממש, ולא תאמר שעתה לא אסתכל בהזיקו הוא, באבוד שורו. (שמות כג ד)

משנה תורה :

...ומהם ה' דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישבו בתשובה גמורה... המוצא אבדה ואינו מכריו עליה, לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר... (תשובה, פרק ד, ג)

השבת אבדה לישראל מצות עשה, שנאמר : השב תשיבם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה והניחה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תראה וכו', ובטל מצות עשה. (גולה ואבדה, פרק יא, א)

לקח את האבדה ולא השיבה בטל מצות עשה, ועבר על שני לאוין, על לא תוכל להתעלם, ועל לא תגזול. אפילו היה בעל האבדה רשע ואוכל גבלה לתיאבון וכיוצא בו, מצוה להשיב לו אבדתו. אבל אוכל גבלה להכעיס הרי הוא כאפיקורוס. ואפיקורסין, עובדי עבודת כוכבים, ומחללי שבת בפרהסיא אסור להחזיר להם אבדה. (שם ב)

אבידת עובד כוכבים מותרת, שנאמר אבדת אחיך. והמחזירה עובר עבירה, שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה כדי לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. ובמקום שיש חילול השם אבידתו אסורה, וחייב להחזירה. (שם ג) [ועיין שם עוד ובפרקים הבאים].

ש"ס בבלי :

פסחים : כו ב, מט ב, נדרים : לג ב... בבא קמא : נד ב, נו ב... קיג ב. בבא מציעא : ד ב... לא א... סנהדרין : עו ב. שבועות : מד א... תמורה : כב ב.

אבדון

רלב"ג :

שאל ואבדון — שהם יותר חסרים מלכות בני אדם. השאל הוא המרכז... וקראו אבדון שהוא רחוק מלבוש צורה אחרת. (משלי טו יא)

מלבי"ם :

ואבדון — החומר ההיולי הפושט ולובש צורות בלי הפסק. (משלי טו יא)

רמב"ם הלכות גזילה ואבידה יא

מתוך ויקיטקסט

הקדמה · המדע · אהבה · זמנים · נשים · קדושה · הפלאה · זרעים · עבודה · קרבנות · טהרה · נזקים · קנין · משפטים · שופטים
<< | **משנה תורה לרמב"ם · ספר נזקים · הלכות גזילה ואבידה · פרק אחד עשר** | >>

דפוס וורשא-ווילנא · הגהה על פי כתבי-יד

כלים חיצוניים לפרק זה: נוסח הפרק על פי כתבי יד תימניים (כתיב (<http://mechon-mamre.org/i/b311n.htm>)) או מנוקד (<http://mechon-mamre.org/i/b311n.htm>), ונושאי כלים על פרק זה (<http://hebrewbooks.org/rambam.aspx?sefer=11&hilchos=66&perek=11>)

ספר המצוות עשה רד: "המצוה להשיב אבידה לישראל"
ספר המצוות לאו רסט: "המצוה לא להעלים עין מאבדה"

דפוס

הלכה א

השבת ג אבידה לישראל מצות עשה שנאמר השב תשיבם. והרואה אבידת ישראל ונתעלם ממנה והניחה עובר בלא תעשה שנאמר לא תראה את שור אחיך והתעלמת מהם ובטל מצות עשה. ואם השיבה קיים מצות עשה.

הלכה ב

לקח את האבידה ולא השיבה בטל מצות עשה ועבר על שני לאוין על לא תוכל להתעלם ועל לא תגזול. אפילו היה בעל האבידה רשע [א] ואוכל נבילה לתיאבון וכיוצא בו מצוה להשיב לו אבידתו אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא אפיקורוס והאפיקורוסים ועובדי עכו"ם ומחללי שבת בפרהסיא אסור להחזיר להן אבדה כעכו"ם.

הלכה ג

אבידת עובד עכו"ם מותרת שנאמר אבידת אחיך והמתחזירה הרי זה עובר עבירה מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח. ובמקום שיש חלול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה. ובכל מקום מכניסין כליהם מפני הגנבים ככלי ישראל מפני דרכי שלום.

הלכה ד

טעות העכו"ם כאבידתו ומותרת והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו [ב] אסור.

הלכה ה

כיצד כגון שעשה העכו"ם חשבון וטעה. וצריך שיאמר לו ישראל ראה שעל חשבונך אני סומך ואיני יודע אלא מה שאתה אומר

אני נותן לך כגון זה מותר. אבל אם לא אמר לו כן אסור שמא יתכוין העכו"ם לבודקו ונמצא שם שמים א מתחלל.

הלכה ו

עיר שישראלים ועכ"ם דרין בה ומחצה עכ"ם ומחצה ישראל ומצא בה אבדה נוטל ומכרין. ואם בא ישראל ונתן סימניה חייב להחזיר.

הלכה ז

היה רוב העיר עכ"ם אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל חייב להכריז. אבל אם מצא בסרטיא ופלטיא גדולה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהעכ"ם מצויין שם תמיד ובכל מקום שהרכים מצויין שם הרי המציאה שלו. ואפילו בא ישראל ונתן סימניה. שהרי נתיאש ממנה כשנפלה מפני שהוא אומר עכ"ם מצאה אף על פי שהיא שלו, הרוצה לילך בדרך הטוב והישר ועושה לפניו [ג] משורת הדין מחזיר את האבדה לישראל כשיתן את סימניה.

הלכה ח

מצא בעיר זו שרובה עכו"ם חבית של יין יינה אסור בהנאה וקנקנה מותר משום אבדה. ואם בא ישראל ונתן סימניה מותר בשתייה לזה ישראל שמצאה.

הלכה ט

עוף שחטף בשר והשליכו בחצר אחרת אע"פ שרוב העיר ישראל הרי זה מותר משום אבידה שהרי נתייאשו הבעלים ממנו.

הלכה י'

ב. המוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליותו של נהר שאינו פוסק אע"פ שיש בה סימן הרי זו של מוצאה שנאמר אשר תאבד ממנו ומצאתה. מי שאבודה ממנו ומצויה היא אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם שזה ודאי שנתייאש ממנה.

הלכה יא

ג. המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו. השליך כיסו ברשות הרבים ווהלך לו וכל כיצא בזה. הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו אינו זקוק להחזיר שנאמר אשר תאבד פרט למאבד לדעתו.

הלכה יב

ד אבידה שאין בה שוה פרוטה אינו חייב להטפל ולא להחזירה.

הלכה יג

מצא שק או קופה אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו אינו חייב להטפל בהן ואומד את דעתו אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר של חבירו. ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר ומצאן בעיר אינו חייב להחזירן מצאן בשדה חייב להחזירן עד שיגיעו לרשות הבעלים ואע"פ שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך.

הלכה י"ד

וכן אם מצא בהמה והכיש להטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו שהרי התחיל [ד] במצוה. החזירה א
וברחה אפילו מאה פעמים חייב להחזיר שנאמר השב תשיבם השב אפילו מאה פעמים משמעו. לעולם הוא חייב להטפל בה עד

שיחזירנה לרשות בעליה למקום המשתמר אבל אם החזירה למקום שאין משתמר כגון גינה וחורבה ואבדה משם חייב באחריותה.

הלכה טו

החזיר את האבדה בשחרית למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית אינו חייב להטפל בה שהרי הבעלים רואין אותה אע"פ שהוא מקום שאינו משתמר. במה דברים אמורים בדבר שאין בו רוח חיים אבל בבעלי חיים לעולם חייב להטפל בה עד שיכניסה לרשות הבעלים המשתמרת. ואינו צריך דעת בעלים.

הלכה טז

ראה בהמה שברחה מן הדיר והחזירה למקומה הרי זה קיים המצוה ואינו צריך דעת הבעלים.

הלכה יז

ב ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר את האבדה בכל מקום אע"פ שאינה לפי כבודו.

הלכה יח

כהן שראה האבדה בבית הקברות אינו מטמא להחזירה שבעת שקיים מצות עשה של השב אבדה מבטל עשה של קדושים יהיו ועובר על לא תעשה של לא יטמא בעל בעמיו ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

הלכה יט

ראה את האבדה ואמר לו אביו אל תחזירנה יחזיר ולא יקבל ממנו. שאם קבל מאביו נמצא בעת שקיים מצות עשה של כבוד את אביך ביטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם.

הלכה כ

א הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנין חבירו או שדהו. חייב לגדור בפניהם ולמנעם שנאמר לכל אבדת אחיך לרבות אבדת קרקעו.

הגהה

לפרק זה אין טקסט מוגה. הנך מוזמן להוסיף אותו לפי השיטה המוסכרת בויקיטקסט:רמב"ם.

מקור: [http://he.wikisource.org/w/index.php?title=רמב"ם_הלכות_גזילה_ואבידה_יא&oldid=280089](http://he.wikisource.org/w/index.php?title=רמב)

- שונה לאחרונה ב-17:29, 10 במאי 2009.
- הטקסט מוגש בכפוף לרישיון Creative Commons ייחוס-שיתוף זהה 3.0; ייתכן שיש תנאים נוספים. ראו תנאי שימוש לפרטים.

השבת אבידה, מאיזה מקום חייב להשיבה, ובו ט' סעיפים.

סעיף א

הרואה אבידת ישראל, חייב ליטפל בה להשיבה לבעליה, שנאמר: השב תשיבם (דברים כב, א), ואם נטלם ע"מ לגזלה, ועדיין לא נתיאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחריך (דברים כב, א), ומשום לא תגזול (ויקרא יט, יג), ומשום לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג) ואפילו אם יחזירנה אחר כך. כבר עבר על לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). נטלה לפני יאוש על דעת להחזירה, ולאחר יאוש נתכוון לגזלה, אינו עובר אלא משום השב תשיבם (דברים כב, א), המתין עד אחר יאוש ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם. (ויקרא יט, יג).

סעיף ב

בד"א, במקום שהוא חייב להשיב משם, ובמקום שראוי להסתפק בה באבידה, ושתהא בענין שמוכה שהיא אבידה ושללא תהיה מדעת, ושיהיה בה שוה פרוטה, ושיש סימן בגופה או במקומה, ושהיה מטפל בה אם היתה שלו, ושתהיה של מי שחייב להשיב אבידתו; אבל אם חסר אחת מכל אלו, אינו חייב להשיב אבידתו.

סעיף ג

כיצד, המוציא מציאה במקום שישראל מצויים שם, חייב להכריז, שלא נתיאשו הבעלים. ואפי' העיר מחצה עובדי כוכבים ומחצה ישראל, או אפילו רובה עובדי כוכבים, והוא מצאה במקום שרוב העוברים שם ישראל, חייב להחזיר. אבל אם רוב העיר עובדי כוכבים, או אפי' רובה ישראל, ומצאה במקום שרוב העוברים שם עובדי כוכבים, אינו חייב, אפילו אם ידע שמישראל נפלה ויש בה סימן, שודאי נתיאשו הבעלים; וכגון שהוא מדברים שיש לתלות שידע מיד בנפילתו, וכמו שיתבאר. הגה: וע"ל סי' רס"ב ס"ג. ו"א דאם אבד ספרים לא מייאש מיניהו, אפילו במקום שרובה עובדי כוכבים (הגהות מרדכי דב"מ).

סעיף ד

לפיכך המוצא חבית של יין בעיר שרובה עובדי כוכבים, יינה אסור בהנאה והקנקן מותר. ואם בא ישראל ונתן בה סימן, אז ודאי של ישראל היא ונתיאש ממנה ומותרת למוצאה בשתייה אם היא סתומה (ועיין בי"ד סי' קכ"ט מדין זה).

סעיף ה

אע"פ שמן הדין במקום שרוב עובדי כוכבים מצויים, אפילו נתן ישראל בה סימן אינו חייב להחזיר, טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן. (ואם הוא עני ובעל אבידה עשיר, אין צריך לעשות לפנים משורת הדין).

סעיף ו

מקום שרוב עובדי כוכבים ורוב טבחים ישראל, בהמה או עוף הנמצא שם שחוט, מותר והוא של מוצאו. ואם עוף חטף בשר והשליכו למקום אחר, אפילו אם רוב ישראל, היא של מוצאו, שודאי נתיאשו בעליו.

סעיף ז

המציל מהארי והדוב וזוטו של ים (פי' לשון ים החוזר לאחוריו עשרה או ט"ו פרסאות ושוטף כל מה שמוצא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום) ושלוליתו של נהר (פי' כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט, רש"י), הרי אלו שלו אפילו הבעל עומד וצווח. הגה: מ"מ טוב וישר להחזיר, כמו שנתבאר סעיף ה'. ואע"ג דמדינא אין חייבין להחזיר באבידות אלו, אם גזר

המלך או ב"ד חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר ב"ד הפקר ולכן פסקו ז"ל בספינה שטבעה בים, שגזר המושל גם הקהלות שכל מי שקונה מן העובדי כוכבים שהוציאו מן האבידה ההיא שיחזיר לבעליו, שצריך להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן (מרדכי ריש פרק אלו מציאות). ואם יש מכשולות בנהר שעל ידי כן דבר הצף בו עומד שם, אם הוא דבר שיש בו סימן מסתמא לא הוי יאוש. הגה: ואם הוא דבר שאין בו סימן, אם הבעלים יכולים להציל והן רודפין אחר האבידה, או שאינו שם, שאילו היו שם אפשר שהיו מצילין, לא זכה בהן המוצא (טור). אבל אם הוא דבר שאינו יכול להציל מיד, והוא עומד ואינו רודף אחריו, ודאי מייאש. וסתמא (לא) הוי יאוש (תוספות ומרדכי פ' הנ"ל). אוזין ותרגולין שברחו מבעליהן, הוי הפקר, וכל המחזיק בהן זכה בהן. ודוקא שאי אפשר לבעליהן להחזיר (ר"ן ר"פ שלוח הקנ).

סעיף ח

נהר שעושים בו סכר לצוד בו דגים, ופועלים ישראלים רגילים לעשותו ולתקנו, כשמתקלקל, המוצא בו מציאה חייב להכריז. הגה: וכן מקום ששומרים שם עובדי כוכבים בקבע, אע"פ שרוב הנכנסים ויוצאים ישראלים, אינו חייב להכריז (נ"י פ' אלו מציאות).

סעיף ט

אבידת קרקע גם כן חייב להשיב, שאם ראה מים באים לשטוף שדה חבירו חייב לגדור בפניהם כדי להציל.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

המוצא דבר שמוכח שהונח שם, ובו י"א סעיפים.

סעיף א

המוצא בגל או בכותל ישן, שאין זוכרים מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו, הרי היא של מוצאה. והוא שהעלתה חלודה, שאני אומר של עובדי כוכבים הקדמונים היא. והוא שימצאנה מטה מטה, כדרך כל המטמוניות הישנים. אבל אם מראים הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר, הרי זה לא יגע בהם שמא מונחים הם שם. וכותל חדש, דהיינו שידוע שאבותיו של זה שהוא דר שם בנאוהו, ולא יצא מרשותם, מציאה הנמצאת בו מחציו לחוץ הוא של מוצאו, אפילו יש בו סימן, והוא שהעלה חלודה, שודאי נתייאשו בעליו ממנו כיון שארך לו שם הימים. מחציו ולפנים, של בעל הבית אפילו אם העלה חלודה. ואם הוא ממלא כל הכותל, חולקים, אפילו אם כל הכותל משופע, ולא אמרין ממקום הגבוה הוא ונתגלגל למקום השפל.

סעיף ב

במה דברים אמורים, במוכין או בנסכא, שאין הוכחה מאיזה מקום בא לשם. אבל סכין או כיס, הוא מוכיח על עצמו מאיזה מקום בא, שאם יד הסכין ורצועת הכיס לצד חוץ, ודאי מחוץ בא שם והיא של מוצאו, ואפילו מחציו ולפנים. ואם הם לצד פנים, הם של בעל הבית אפילו מחציו ולחוץ.

סעיף ג

בד"א שמחציו ולפנים של בעל הבית, כשהוא טוען שהוא שלו, או שהיה יורש שאנו טוענין לו שמא של אביו היה. אבל אם הודה שהם מציאה, הרי היא של מוצאה. לפיכך אם היה משכיר לאחרים, הרי הם של שוכר האחרון. ואם השכירו לשלשה עובדי כוכבים כאחת, הרי עשאו פונדק וכל הנמצא בו, אפילו בתוך הבית, הרי הוא של מוצאו, מפני שאין אחד יכול לטעון שהם שלו או שהוא טמן, שהרי עשאו פונדק.

סעיף ד

ראובן הדר עם שמעון בביתו ומעלה לו שכר, אם צבי שבור או גוזלות שלא פרחו נכנסו לתוך הבית, זכו בהם שניהם. (דהו כשנים השותפין בחצר) (טור). אבל אם קנה אחד מהם בו מציאה מגבב, אין לחבירו זכות בה.

סעיף ה

המוצא מעות בחנות, אם היו בין תיבה לחנוני הרי הם של בעל החנות. ואם מצאם על התיבה, ואצ"ל מתיבה ולחוץ, הרי הם של מוצאם. (ואפילו יש בהן סימן. וי"א דעל התיבה של חנוני הם) (הכל בטור ונ"י). מצא מעות בחנות השולחני, בין כסא לשולחני, הרי אלו של שולחני. מצאו על הכסא לפני השולחני, ואפילו היו צרורים ומונחין, הרי אלו של מוצאם, והוא שיהיו רוב עובדי כוכבים, שאם לא כן חייב להכריז מפני שהם צרורים יש בהם סימן.

סעיף ו

המוצא קציעות בדרך, אפילו בצד שדה קציעות, הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך ונמצאו תאנים תחתיה, מותרים, שהבעלים מתיאשים מהם, מפני שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת. אבל זתים וחרובים וכיוצא בהם, אסורים. ותמרים שמשרים הרוח, מותרים, שחזקתן שהבעלים מחלום לכל אדם, מפני שהבהמות והחיות אוכלים אותם מחמת מתיקותם. ואם היו של יתומים שאינם בני מחילה, אסורים. וכן אם הקפיד בעל השדה והקיף מקום האילנות, או תיקן

מקום שיפלו בו הנבלות עד שילקטם, הרי אלו אסורים, שהרי גילה דעתו שלא מחל.

סעיף ז

מצא פירות מפוזרות במקום הגרנות, אם היו כמו קב בתוך ד' אמות או ביותר על ד' אמות, הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן. היו מפוזרים בפחות מד' אמות, לא יגע בהם, שמא הבעלים הניחו שם (וכן יותר מקב בד' אמות) (טור). היו כמו חצי קב בב' אמות, או קביים בח' אמות, או שהיה הקב משנים וג' מינים כגון תמרים ושומשמים, כל אלו ספק לפיכך לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז. הגה: ו"א אפילו בתמרים לחוד דלא נפיש טרחיהו וכל כיוצא בזה (טור), או בשומשמן לחוד דחשיבי, הוי ספק (רש").

סעיף ח

גוזל שמדדה (פי' שמתנדד) ואינו יכול לפרוח, הנמצא קרוב לשובך בתוך חמשים אמה, הרי הוא של בעל השובך. חוץ לחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגוזל מדדה יותר על חמשים אמה. (ובשביל של כרמים אפילו חוץ לנ' אמה הוי של בעל השובך) (טור). נמצא בין שובכות, הרי הוא של קרוב. מחצה למחצה, יחלוקו. בד"א, כשהיו יוני שני השובכות שוין במנין, אבל אם היו יוני האחד רבים, הלך אחר הרוב אע"פ שהוא רחוק. (וכל זה בגוזלות שאין מפריחים, אבל אם הם מפריחים, בכל ענין של מוצאו) (טור).

סעיף ט

כל המוצא אבידה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה, שמא בעליה הניחוה שם עד שיחזרו לה, אם יבא ליטלה, והיה דבר שאין בו סימן, הרי איבד ממון חברו, שהרי אין לו בה סימן להחזיר בו. ואם היה דבר שיש בו סימן, הרי זה הטריחן לרדוף אחריה ולתת סימניה. לפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה. אפילו נסתפק לו הדבר, ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע בו, ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם היה דבר שאין בו סימן, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וכל דבר שיש בו סימן, בין ספק הנחה בין בדרך נפילה, בין ברה"י בין ברה"ח, חייב להכריז.

סעיף י

כיצד, מצא טלית או קרדום בצד הגדר, הרי זה לא יגע בהם. בסרטיא (פי' דרך רחבה שהולכים שם רבים תדיר), נוטל ומכריז. מצא גוזלות מקושרים בכנפיהם וממדין אחר הגדר (פי' גדר של אבנים) או אחר הגפה (פי' סתימת כותל של עצים או של קנים) או בשבילין שבשדות, ה"ז לא יגע בהם, שמא בעליהם הניחום שם. ואם נטלם, הרי אלו שלו. ואם היו קשורים קשר שהוא סימן, חייב להכריז. וכן אם מצאם קבועים במקומם, חייב להכריז, שהמקום סימן. הגה: כל אלו דברי הרמב"ם, אבל יש חולקין בכל זה וסבירא להו דג' חילוקים בדבר, דאם הדבר משתמר כגון טלית או קרדום בצד גדר, והוא ספק אם הניחו בעלים שם, לא יגע בהן בין יש בו סימן בין אין בו סימן. עבר ונטלו והוליכו לביתו, אם יש בו סימן יכריז (טור), ואם אין בו סימן יהא מונח עד שיבא אליהו (המגיד פט"ו דגזילה ונ"י פ' אלו מציאות). לא הוליכו לביתו, יחזרו ויניחנו על מקומו. ובמקום שאינו משתמר כלל, אפילו הונח ואין בו סימן לא בחפץ ולא במקום, הוי של מוצאו. ואם יש בו סימן, נוטל ומכריז. ובמקום משתמר קצת, כגון שבילין שבשדות, אפילו ספק הימח, יש בו סימן נוטל ומכריז, ואם אין בו סימן, לא בגופו ולא במקום, לא יטלו, ואם נטלו רק בידו ולא הוליכו לביתו לא יחזיר, שהרי אין המקום משתמר היטב, ויהא מונח עד שיבא אליהו, וכן נראה לי עיקר (טור והמגיד).

סעיף יא

מצא באשפה כלי מכוסה, הרי זה לא יגע בו. הגה: במה דברים אמורים, באשפה שאינו עשוי לפנות כלל, אבל אם מתחלה עשוי לפנות, המטמין בה דבר אבידה מדעת היא והרי הוא של מוצאה (טור). ואם אשפה שאינה עשויה להתפנות היא, ונמלך עליה לפנותה, אף על פי שמצאו מכוסה, נוטל ומכריז. וכן אם היו כלים קטנים, כגון סכין ושפוד וכיוצא בהם, אפילו היו מכוסים באשפה הקבועה, נוטל ומכריז (שאפשר כשיכבדו הבית השליכן שם) (טור).

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

דין המוצא במקום שניכר שאינה אבדה, ובו ד' סעיפים.

סעיף א

מצא חמור או פרה רועים בדרך ביום, אין זה אבידה. בלילה, (או אם רואה חמור וכליו הפוכין) (טור), ה"ז אבידה. בפנות היום ובנשף, אם ראה אותם שלשה ימים זה אחר זה הרי זו אבידה ונוטל ומכריז.

סעיף ב

ראה פרה רצה בדרך, אם פניה כלפי העיר אין זו אבידה, כלפי השדה ה"ז אבידה. מצאה רועה בין הכרמים, חייב להחזיר משום אבידת קרקע. לפיכך אם היו הכרמים של עובד כוכבים, אינה אבידה ואינו חייב להחזיר. ואם חשש שמא יהרגנה העו"ג כשימצאנה, מפני שהפסידה הכרם, ה"ז אבידה ונוטל ומכריז (וה"ה במקום שפורעין קנס מבהמות שרועין בשדות אחרים. ר' ירוחם נ"ב).

סעיף ג

מצא פרה בר"ה, אם עומדת בר"ה חייב להחזירה. היתה רועה בעשבים או שהיתה ברפת שאינה משתמרת ואינה מאבדת, לא יגע בה, שאין זו אבידה. הגה: וי"א שאם הרפת חוץ לתחום, חייב להחזירה (טור וכ"כ הרא"ש). מיהו נ"ל דהכל לפי הענין, ואף הסברא הראשונה מודה אם הוא בענין שאינה משומרת.

סעיף ד

המאבד ממונו לדעת אין מזקקין לו. כיצד, הניח פרתו ברפת שאין לה דלת, ולא קשרה, והלך לו (וי"א דרפת לא מקרי אבידה מדעת וחייב להחזירה) (טור). השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, ה"ז איבד ממונו לדעתו, ואע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר: אשר תאבד (דברים כב, ג), פרט למאבד לדעתו. (וי"א דאבידה מדעת הוי הפקר וכל הקודם זכה) (טור).

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

על איזה דבר חייב להכריז ואיזה דבר הוא של מוצאו, ובו כ"א סעיפים.

סעיף א

כל אבידה שאינה שוה פרוטה בשעת אבידה ובשעת מציאה אינו חייב להכריז עליה. אפילו היתה שוה פרוטה בשעת אבידה, והוזלה, או שלא היתה שוה פרוטה בשעת אבידה, והוקרה, אינו חייב. אבל אם היתה שוה פרוטה בשעת אבידה ובשעת מציאה, אפילו הוזלה באמצע, חייב. וכן אפילו הוזלה אחר מציאה, חייב להכריז.

סעיף ב

אפילו אבידה ששוה הרבה, אם היא של שותפים הרבה, שאין מגיע לכל אחד שוה פרוטה, אינו חייב להחזירה. בד"א, שידוע שהם שותפים בה. אבל בסתם, שראה חפץ או מטבע שנפל משלשה ואינו שוה אלא שתי פרוטות, חייב להחזיר, דשמא שותפים הם בו ואחד מהם מחל חלקו. לחבירו והרי יש בו שוה שתי פרוטות לשנים. ואם אח"כ נודע שלא מחלו אחד לחבירו, הרי הוא שלו. אפילו בא לידו קודם שנודע. ואם היה שוה פחות משתי פרוטות, הרי הוא שלו, דלא חיישינן דילמא שנים מחלו לאחד.

סעיף ג

אין המוצא מציאה חייב להכריז, אלא בדבר שיש בו סימן בגופו או שראוי ליתן סימן במקומו או בקשריו או במנינו או במדתו או במשקלו. אבל אם אין בו שום סימן, אפילו במקומו, כגון שניכר שלא הונח שם בכוונה אלא דרך נפילה בא שם, אם הוא דבר שיש לתלות שבעליו הרגישו בו מיד כשנפל ממנו, או מחמת כובדו או מחמת חשיבותו ותמיד היה ממשמש בו ומרגיש כשנפל, הרי הוא של מוצאו, שהרי נתייחס מיד כשידע שנפל, כיון שאין בו סימן ובא לידו בהיתר, כיון שנתייחסו בעליו. ואם לאו, צריך להחזיר אע"פ שנתייחס אחר כך, כיון שבא לידו קודם יאוש.

סעיף ד

ראה אבידה שנפלה משנים או משלשה, צריך להחזיר. אפילו אין בו סימן, שאם ראה ממי מהם נפל יחזירנו לו, ואם לא ראה ממי מהם נפל, אם יש בו סימן יכריז ביניהם, ואם אין בו סימן יהא בידו עד שיבא אליהו. (ודוקא ששוה שתי פרוטות, כמו שנתבאר ס"ב) (טור).

סעיף ה

מצא דבר שנתייחסו הבעלים ממנו, כגון שאמרו: ווי לחסרון כיס, אפילו יש בו סימן הוא של מוצאו. וכן המוצא דבר שמוכיח בו שיש זמן רב שנאבד מבעליו ונתייחסו הבעלים, הוא של מוצאו, אפילו יש סימן בגופו או במקומו. הגה: הא דאמרינן דכשאמר: ווי לחסרון כיס, הוי ייאוש, היינו באבידה וכיוצא בזה, אבל מי שיש לו חוב אצל עובד כוכבים, שמסתמא אינו ייאוש, אע"פ שאמר: ווי לחסרון כיס, לא הוי יאוש דהואיל שכל חוב הוי ספק אי משתלם אי לא, מספיקא אמר כך ולא גמר ומייאש (מהרי"ק שורש ד' ג').

סעיף ו

לפיכך המוצא מעות מפוזרים ועיגולי דבילה וככרות של נחתום ומחרוזות של דגים שאין בהם סימן לא בקשרים ולא במנינם, וחתיכות של בשר שאין בהם סימן, ולשונות של ארגמן וגיד צמר שאינם צבועים, ואניצי פשתן, הרי אלו שלו, שבכל אלו מסתמא הרגישו הבעלים בפילתם וכיון שאין בהם סימן מתייחס.

סעיף ז

מצא פירות מפוזרים, אם דרך הנחה, לא יגע בהם. ואם דרך נפילה, הרי הם שלו.

סעיף ח

המוצא ככרות של בעל הבית וגיזי צמר הצבועים וחתיכות בשר או דג שיש בהם סימן, וכן כל דבר שיש בו סימן, חייב להכריז.

סעיף ט

מצא כריכות קטנות של שבליים בר"ה, הרי אלו שלו, שהרי אין בהם סימן. ואם מצאם ברשות היחיד, אם דרך נפילה, הרי אלו שלו. ואם דרך הנחה, חייב להכריז, שאף על פי שאין בהם סימן, המקום הוא סימן. אבל אם מצא אלומות, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, נוטל ומכריז. הגה: שמקומן סימן, ומיהו במקום שהכל נותנין שם, כגון חביות בשפת הנהר, אינו סימן, שהכל פורקין שם. המוצא חביות של יין ושמן וכיוצא בזה, קודם שנפתחו האוצרות, חייב להכריז, שיש ברישומן סימן. לאחר שנפתחו האוצרות, אין רישומן סימן ואין חייב להכריז (טור). ודוקא אם כל החביות שוין והן מלאים, אבל אם חסרים הם, יש סימן במדה במה שבהן (שם בשם ר"י).

סעיף י

המוצא צבורי פירות או פירות בכלי, או כלי כמות שהוא, חייב להכריז.

סעיף יא

המוצא מעות מפוזרים, הרי אלו שלו. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גב זה, הרי הם כמפוזרים. אבל אם מצא צבור מעות, חייב להכריז.

סעיף יב

מצא שלשה מטבעות זה על גב זה והם עשויים כמגדל. הגה: דהיינו הרחב למטה והאמצעי רחב מן העליון, או שהיו מונחים כסולם דהיינו רחב של אמצעי על גבי תחתון ורחב של עליון על גבי האמצעי (טור). או שהיו אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהם כדי שאם יכניס קיסם ביניהם ינטלו בבת אחת, חייב להכריז. היו עשויין כשיר (פי' כאצודה שהוא עגול, רש"י) או כשורה או כחצובה (פי' כג' רגלי הקנקן כל אחד כנגד אויר של שני, רש"י), הרי זה ספק ולא יטול.

סעיף יג

במה דברים אמורים שמחזירים מטבע, בסימנים שאמרנו. אבל אם אין בו סימנים הללו, אפילו אמר: רשומה היא בחותם מלך פלוני, או אפילו אמר: שמי כתוב עליה, אין מחזירין לו, מפני שמטבע ניתן להוצאה ושמה הוציאה ומאחר נפלו. (ו"א דנסדק במטבע הוא סימן) (נ"י וב"י בשם הרמב"ן).

סעיף יד

ראה שנפל מטבע מחברו בתוך החול או בתוך העפר, מותר לקחתו, שודאי נתייאש. ואפילו ראהו שהביא כברה לכבור החול או העפר לחפשו, אין חוששין לו.

סעיף טו

מצא עיגול ובתוכו חרס, ככר ובתוכו מעות (ו"א דסימן הבא מאליו לא הוא סימן) (טור בשם הרא"ש), חתיכת בשר משונה בחיתוכו, דג נשור וכן כל כיוצא באלו. הואיל ויש בהם שינוי חייב להכריז, שלא עשאם בעליהן אלא לסימן. אבל חתיכת בשר שאינו משונה בחיתוכו, הרי הוא שלו, שאפילו יכין זה ויאמר מהירך היא או מהצואר, אינו סימן.

סעיף טז

המוצא מחטים וצנורות ומסמרים וכיוצא בהם, אם מצאם אחת אחת הרי אלו שלו. שנים שנים או יותר, חייב להכריז, שמנין סימן.

סעיף יז

הלוקח פירות מחבירו, או ששגרם לו חבירו, ומצא בהם מעות, אם צוררים הם חייב להכריז, שהקשר סימן. ואם הם מפוזרים, הרי אלו שלו. בד"א, בלוקח מהתגר, או מבעל הבית שלקחה מהתגר; והוא הדין אם התגר עצמו מצאם, אם שהו בידו כדי שיוכל לערבם עם פירותיו (ואפילו יודע של מי הוא דכבר נתייאשו ממנו הבעלים) (נ"י שם). אבל אם לקחם מבע"ה שדש הפירות בעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הכנענים, חייב להחזיר.

סעיף יח

מצא חמור ואוכף עליו, הנותן סימן באוכף מחזירין לו גם החמור.

סעיף יט

מצא כלי ולפניו פירות, הפירות שלו והכלי נוטל ומכריז, שאני אומר הכלי של אחד והפירות של אחר, והרי אין בהם סימן. ואם מראים הדברים שהם של אדם אחד, חייב להכריז. כיצד, היו אחורי הכלי לפני הפירות, הרי אלו שלו. היו פני הכלי לפני הפירות, חוששין שמא מן הכלי נשפכו. ואם היו (אוגנים) (פירוש שפת הכלי כפולים לתוכו, רש"י) לכלי, אף על פי שפניו כלפי הפירות הרי אלו שלו, שאילו נשפכו מכלי היה נשאר מהם בתוכו מפני האוגנים. היו מקצת הפירות בכלי ומקצתה בארץ, חייב להכריז.

סעיף כ

מצא כיס ולפניו מעות מפוזרים, הרי אלו שלו. ואם מראים הדברים שהכיס ומעות של אדם אחד ומהכיס נפל, חייב להכריז.

סעיף כא

המוצא כלי מכלים שצורת כולם שוה, אם כלי חדש הוא הרי הוא שלו. ואם היה שטבעתו העין, חייב להכריז, שאם יבא תלמיד חכם ויאמר אף על פי שאינו יכול ליתן בכלי זה סימן יש לי בו טביעות עין, חייב להראותו לו, אם הכירו ואמר: שלי הוא, מחזירין אותו. במה דברים אמורים, בתלמיד ותיק שאינו משנה בדיבורו כלל אלא בדברי שלום או במסכתא (פירוש אם ישאלוהו על מסכתא אחת אם היא סדורה בידו יענה לאו, דרך ענה) או בפוריא (פירוש אם שאלוהו חבירו שכבת על מטה זו. יאמר: לא, פן יראו בה קרי ויתגנה תוס' וכן כתב הרמב"ם) או באושפיזא (פ' כדאמרינן בערכין: מברך רעהו בקול גדול וגו') (משלי כז, יד) קללה תחשב לו שלא יספר בשבחו שקבלוהו בסבר פנים יפות בין בני אדם שאינם מהוגנים שלא יקפצו עליו ויכלו ממונו (תוספות), וכשהוא מקפיד על חלוקו להפכו בענין שלא יראו התפירות המגונות. הגה: ודוקא אם מצאו במקום שתלמיד חכמים מצויין, כגון בבית המדרש, אבל בלאו הכי אינו חייב להכריז (טור). וכל ת"ח הוא בחזקת שאינו משנה (כי אם) בדברים הנזכרים לעיל, עד שיביא המוצא ראיה שאינו נזהר (הגהות אשרי פ' הנזכר).

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

המוצא אבידה שמתבייש להשיבה, ובו ג' סעיפים.

סעיף א

מצא שק או קופה, אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו, אינו חייב ליטפל בהם. ואומד דעתו, אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו, כך חייב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היו שלו, כך בשל חברו אינו חייב להחזיר.

סעיף ב

היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר, ומצאן בעיר, אינו חייב להחזיר. מצאם בשדה, חייב להחזיר עד שיגיעו לרשות הבעלים, ואע"פ שהרי נכנס בהם לעיר ואין דרכו בכך. (וי"א דלא יחזיר בעיר, אלא יכניס מן השדה לעיר ויניחנה) (טור בשם הרא"ש). וכן אם מצא בהמה והכישה, נתחייב ליטפל בה ולהחזירה אע"פ שאינה לפי כבודו, שהרי התחיל במצוה.

סעיף ג

ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפניו משורת הדין, מחזיר את האבידה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו. הגה: ויש חולקין ואוסרין להחזיר, הואיל ואינו לפי כבודו, אלא אם רוצה ליכנס לפניו מן השורה ישלם מכיסו (טור בשם הרא"ש סי' רע"ב).

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

אבידתו קודמת לכל אדם; אבידת רבו ואבידת אביו של מי קודמת, ובו ח' סעיפים.

סעיף א

מי שאבדה לו אבידה, ופגע באבידתו ובאבידת חבירו, אם יכול לחזור את שתיהן חייב להחזירם; ואם לא, יחזיר את שלו, שאבידתו קודמת אפילו לאבידת אביו ורבו, כדדרשינן מאפס לא יהיה בך אביון (דברים טו, ד). ואע"פ כן יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר: שלי קודם, אם לא בהפסד מוכח. ואם תמיד מדקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים וסוף שיצטרך לבריות.

סעיף ב

פגע באבידת אביו ובאבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו, של אביו קודמת; ואם לאו, של רבו קודמת, והוא שיהיה רבו מובהק, שרוב חכמתו של תורה למד ממנו. (ועיין ביו"ד סימן רמ"ב סל"ד).

סעיף ג

הניח אבידתו והחזיר אבידת חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו. כיצד, שטף נהר חמורו וחמור חבירו, שלו שוה מנה ושל חבירו ק"ק, הניח שלו והציל של חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן דמי שלי, או שהתנה כן בפני בית דין, חייב ליתן לו דמי שלו, ואף על פי שעלה חמורו מאיליו זכה במה שהתנה עמו. הגה: מיהו הוא הפקר, וכל הקודם בו זכה (נ"י פרק הגוזל בתרא). ואם אין הבעלים שם אף על פי שלא התנה כאילו התנה דמי (טור). ועיין לקמן סימן רס"ה.

סעיף ד

ירד להציל ולא הציל אין לו אלא שכרו הראוי לו. הגה: ודוקא שהתנה עם הבעלים, אבל לא התנה עם הבעלים וירד להציל ולא הציל, אפילו שכרו אין לו, דהא לא הועיל לו. וכן אם עלה חמורו מאליו. אבל אם הציל, לא יוכל בעל החמור לומר: חמורי היה עולה בלעדי הצלתך, אלא חייב ליתן לו שכרו. וכן שנים שנתפסו והוציא אחד הוצאות, אם השני יצא מן המאסר בלא השתדלות חבירו, אין חייב ליתן לחבירו כלום, הואיל ולא התנה עמו. ואם לא יצא רק ע"י השתדלות האחר, לא יוכל לומר: לא הייתי צריך להשתדלותך כי ידי תקיפה, אע"פ שהאמת אתה, מ"מ חייב ליתן לו לפי מה שנהנה, לפי ראות ב"ד, כן נראה לי (ועיין במדרכי פ' הגוזל בתרא תשובת מהר"ם ודלא כמחנה צדקתה ס"א). ואם נראה לב"ד שלא הוצרך להרבות בהוצאות בשבילו, דאפילו בשבילו לבדו היה צריך לכל הוצאות אלו, אינו חייב ליתן לו כלום, דזה נהנה וזה אינו חסר. לכן יש מי שפסק: מי שהציל ספריו וספרי חבירו, אם לא הוצרך להרבות בהוצאות בשביל חבירו, אין חבירו חייב לשלם לו כלום (הגהות אלפסי פ' הגוזל). ונ"ל דווקא שירד תחלה להציל שלו, אלא שהציל גם כן של חבירו עמו. אבל אם ירד על דעת שניהן, חייב ליתן לו מה שנהנה, מאחר שהציל של חבירו, וכמו שנתבאר, כן נ"ל. וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פ' שני דייני גזירות).

סעיף ה

וכן שנים שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדק הכד של דבש, וקודם שנשפך הדבש לארץ שפך זה יינו והציל הדבש לתוך החבית, אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם א"ל: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, או שהתנה כן בפני ב"ד, הרי זה חייב ליתן לו. (ובעל היין חייב לשפוך יינו כדי להציל דבש חבירו, הואיל והבעלים אומרים לשלם לו (טור בסימן רע"ד בשם הרא"ש). ויש חולקין) (שם בשם הרי"ף והרמ"ה). ואם נשפך הדבש לארץ, הרי זה הפקר, וכל המציל לעצמו מציל. הגה: וי"א אפילו לא נשפך הדבש עדיין רק שנשבר הכד כל כך שהיה נשפך אם לא הציל, זה הוי הפקר (טור וב"י בשם רש"י). וה"ה בכיוצא בזה, כגון שהיה שריפה בעיר וברחו היהודים מן העיר מפחד הדליקה, והציל אחד, מה שהציל הוא שלו, דהוי כזוכה מן ההפקר (מרדכי פרק הגוזל בתרא).

סעיף ו

היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים, ונסדק כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים: איני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או כך וכך דינרים, וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו: הן, הרי זה שחק בו ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו, שהרי לא הפסידו כלום.

סעיף ז

וכן מי שברח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו, וא"ל: העבירני ואני נותן לך דינר, והעבירו, אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם היה צייד, ואמר ליה: בטל מצודתך והעבירני, נותן לו כל מה שהתנה עמו, וכן כל כיוצא בזה. הגה: י"א הא דאין לו אלא שכרו היינו בדבר שאין רגילות ליתן עליו הרבה, אבל בדבר שדרך ליתן הרבה, כגון השבעת שדים או רפואה, חייב ליתן לו כל מה שהתנה עמו (תוספות והרא"ש פרק מצות חליצה). ובשדכנות אין לו אלא שכרו, אף על פי שהתנה עמו לתת לו הרבה (הרא"ש כלל ק"ה סי' א' זמרדכי פ' הגוזל בתרא בשם מוהר"ם).

סעיף ח

במה דברים אמורים, בשלא נתן לו. אבל אם נתן לו בכל אלו הדברים אינו יכול להוציאה מידו.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

אין ליטול שכר על האבידה, ובו סעיף אחד.

סעיף א

הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם, אם הוא בטל. אבל אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששואה דינר, והחזיר אבדה ששואה מאה דינר, לא יאמר לו: תן לי דינר שהפסדתי, אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה. הגה: ויש מפרשים כפועל בטל כפי מה שרוצה לבטל ולהתעסק בהשבתה, כגון שהיה עוסק במלאכה שנותנין עליה ד' דינרין, ואם היה בטל לגמרי נוטל דינר, ולהתעסק בהשבתה נוטל שני דינרין, צריך ליתן ב' דינרין, אע"פ שמגיע לו דינר בשכר ההשבה. ואם שכר ההשבה הוא יותר ממלאכתו, א"צ ליתן לו רק כדי שכר מלאכתו. והא דמותר ליקח שכר ההשבה, היינו שאין הבעלים שם ועשה מעצמו והשיב, אבל אם שם הבעלים ולא התנה, איהו דאפסיד אנפשיה ואין לו אלא כפועל בטל לגמרי, ולא מה שהיה נוטל לטרוח בהשבתה (טור). ואם התנה עם הבעלים או בפני ב"ד שיטול מה שיפסיד, והרשוהו, ה"ז נוטל. (וצריך להשיב, מאחר שרוצין לשלם דמי הפסדו, וגם הם מחוייבים ליתן לו כל מה שפסקו, אפילו אם פסקו לו יותר מן הראוי) (טור). ואם אין שם בעלים ולא ב"ד, שלו קודם.

** גא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

דין אבדת עוברי עבירה, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

אבדת העובד כוכבים מותרת, שנא' אבדת אחיך (דברים כב, ג). והמחזיר ה, הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. ובמקום שיש חילול השם, אבדתו אסורה וחייב להחזירה. ובכל מקום מכניסים כליהם ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

סעיף ב

חייב להחזיר אבדת ישראל אפי' היה בעל האבידה רשע ואוכל נבילה לתיאבון. אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא אפיקורוס ממש, והאפיקורסים והכותים וישראל המחלל שבת בפרהסיא אסור להחזיר להם אבידה, כעובד כוכבים.

סעיף ג

דין המודר הנאה מחבירו לענין החזרת אבידה, נתבאר בטור יו"ד סי' רכ"א.

סעיף ד

חתול רע שמזיק לקטנים, אין צריך להשיבו לבעלים, אלא כל המוצאו הורגו וזוכה בעורו.

סעיף ה

אמר לו אביו: אל תחזיר את האבידה, הרי זה לא ישמע לו.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

כיצד מכריז וכיצד מטפל בה בעודו בידו, ובו כ"ז סעיפים.

סעיף א

חייב ליטפל באבידה עד שיחזירנה לרשות בעליה במקום המשתמר. אבל אם החזירה למקום שאינו משתמר, כגון גנה וחורבה, ואבדה משם חייב באחריותה. החזיר את האבידה בשחרית למקום שהבעלים נכנסים ויוצאים שם בשחרית, אינו חייב ליטפל בה שהרי הבעלים רואים אותה אף על פי שאינו מקום המשתמר. אבל בבעלי חיים, לעולם חייב ליטפל בה עד שיכניסנה לרשות הבעלים המשתמרת, ואינו צריך דעת בעלים. ראה בהמה שברחה מן הדיר, והחזירה למקומה, הרי זה קיים המצוה ואינו צריך דעת בעלים.

סעיף ב

החזירה וברחה, אפילו מאה פעמים, חייב להחזיר, שנאמר: השב תשיבם (דברים כב, א), השב, אפילו מאה פעמים משמע.

סעיף ג

המוצא אבידה (ואינו מכיר את בעליה) (טור) מכריז עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ובזמן שיש אנשים שאומרים: אבידה הנמצאת של מלך היא, מודיע לשכניו ומודיעו ודיו.

סעיף ד

כיצד מכריז, אם מצא מעות מכריז: מי שאבד לו מטבע, וכן מכריז: מי שאבד לו כסות, או בהמה או שטרות, יבא ויתן סימנים ויטול, ואינו חושש (לרמאי) מפני שהודיע מין האבידה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימנים מובהקים.

סעיף ה

בא בעל האבידה ונתן סימנים שאינם מובהקים, אין מחזירין. והרמאי, אע"פ שאמר סימנים מובהקים אין מחזירין לו, עד שיביא עדים שהיא שלו.

סעיף ו

בראשונה, כל מי שאבד לו אבידה ובא ונתן סימנים מחזירים אותה לו אא"כ הוחזק רמאי, משרבו הרמאים התקינו ב"ד שיהיו אומרים לו: הבא עדים שאין אתה רמאי, וטול. הגה: וי"א דבסימן מובהק מחזירין אפי' בזמן הזה ואין צריך לעדים שאינו רמאי (טור בשם הרא"ש).

סעיף ז

המדה או המשקל או המנין או מקום האבידה, סימנים מובהקים הם.

סעיף ח

באו שנים, זה נתן סימני האבידה וזה נתן סימני האבידה כמו שנתן האחר, לא יתן לא לזה ולא לזה אלא תהא מונחת עד שיוודה האחד לחבירו או יעשו פשרה ביניהם. הגה: או שיביא האחד עדים (טור). הביא זה עדים, וזה עדים וסימנים, סימנים במקום עדים לאו כלום הוא, ויהא מונח (ריש הגהות מרדכי דב"מ).

סעיף ט

נתן האחד סימנים והשני הביא עדים, יתן לבעל העדים. אפילו אין מעידים שנפלה ממנו, אלא מעידים שמכירים שהוא שלו.

סעיף י

זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד, העד אחד כמי שאינו, ויניח. הגה: ו"א שזה שכנגד העד צריך לישבע שזה שלו הוא, ואם אים רוצה לישבע נותנין לבעל העד (טור בשם הרא"ש).

סעיף יא

מצא שמלה וכיוצא בה, זה הביא עידי אריגה שארגוה לו וזה הביא עידי נפילה, יתן למי שהביא עידי נפילה.

סעיף יב

זה נתן מדת ארכה וזה נתן מדת רחבה, יתן למי שנתן מדת ארכה, שמדת רחבה אפשר לשערו כשהיה בעליה מתכסה בה.

סעיף יג

זה נתן מדת ארכה ורחבה, וזה נתן משקלה, יתן למי שכיוון משקלה.

סעיף יד

זה אומר: כך ארכה וכך רחבה, וזה אומר ארכה ורחבה כך וכך אבל איני יודע כמה באורך וכמה ברוחב, יתן למי שאמר: כך ארכה וכך רחבה. הגה: אחד אמר מדת ארכה ורחבה, ואחד אמר המשקל, יתן לבעל המשקל, שאין דרך לשקול טלית לפיכך הוי סימן מובהק (טור).

סעיף טו

הכריז ולא באו הבעלים, תהא המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו.

סעיף טז

כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה כדין שומר שכר. הגה: ו"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם (טור בשם ר"י והרא"ש). ועיין לעיל סימן ע"ב סעיף ב' כיצד נקטינן לענין משכון, והוא הדין כאן.

סעיף יז

כל זמן שהיא אצלו, חייב להיטפל בה שלא תפסד; ולהשביחה, כגון לגזוז הצאן. ואפילו גיזת זנב השור, שהוא דבר מועט, חייב ליטפל בו.

סעיף יח

וצריך לבקרה ולבדקה כדי שלא תפסד. כיצד, מצא כסות של צמר מנערה אחת לשלשים יום. ולא ינערה במקל ולא בשני בני אדם; ושוטחה על גבי מטה לצרכה בלבד, אבל לא לצרכה ולצרכו. נזדמנו אורחים, לא ישטחנה בפניהם ואפילו לצורכה, שמא תגנב.

סעיף יט

מצא כלי עץ, משתמש בהם לצורכן מעט, כדי שלא ירקבו. כלי נחשת, משתמש בהם בחמין, אבל לא ישים הכלי על גבי האור, מפני שמשחיקן. כלי כסף משתמש בהם בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשחירן. מצא מגריפות (פ"י כלים שגורפין ומסירין בהם הדשן) וקרדומות (פירוש כלים שמבקעים בהם עצים), משתמש בהן ברך אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן, הרי זה לא יגע בהן עד שיבא אליהו.

סעיף כ

מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום. ואם אינו יודע לקרות, גוללן כל ל' יום. ולעולם לא ילמד

בהם דבר שלא למד מעולם, ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלשה דפין, ולא יהיו שנים קורין בשני עינים, אבל קורין בענין אחד שנים דוקא, אבל לא שלשה.

סעיף כא

מצא תפילין, שם דמיהן ומניחן עליו מיד, אם ירצה, שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה.

סעיף כב

מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי הוא צריך להאכילו, אם היה דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור, מיטפל בהם י"ב חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח שכרן ומאכילן. ואם היה שכרו יותר על אכילתם, הרי היתר לבעלים. וכן התרגולת, מוכר ביציהן ומאכילן כל שנים עשר חדש; מכאן ואילך שם דמיהן עליו והרי הם שלו ושל בעלים בשותפות, כדין כל השם מחבירו.

סעיף כג

מצא עגלים וסייחים של רעי, מיטפל בהם ג' חדשים. ושל פטם, ל' יום.

סעיף כד

אווזים ותרגולים זכרים (גדולים), מיטפל בהם שלשים יום. קטנים ביותר, וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו, מיטפל בהם ג' ימים. מכאן ואילך מוכרן בב"ד. (ו"א דאין צריך ב"ד, ויכול לשומן ולקחתן באותן הדמים) (טור בשם ר"י והרא"ש).

סעיף כה

מה יעשה בדמים, ינתנו למוצא ויש לו רשות להשתמש בהם; לפיכך אם נאנסו חייב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם, שכיון שיש לו רשות להשתמש בהם הרי הם אצלו כשאלה. בד"א שיש לו רשות להשתמש בהם, בדמי אבידה, מפני שטרח להטפל בה. אבל אם מצא מעות, לא ישתמש בהם, לפיכך אם אבדו באונס פטור, שאינו עליהם אלא כשומר שכר. הגה: וכבר נתבאר סעיף ט"ז דיש לחלקן וסבירא להו דאינו אלא שומר חנם.

סעיף כו

כל אותן הימים שמיטפל באבידה קודם שימכרנה בבית דין, אם האכילן משלו נוטל מהבעלים בלא שבועה, מפני תיקון העולם.

סעיף כז

המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם. שאם אתה אומר ישבע, יניח המציאה וילך לו כדי שלא ישבע. אפילו מצא כס, וטען בעל המציאה ששני כיסים קשורים היו ואי אפשר שימצא האחד אא"כ נמצא האחר הקשור עמו, הרי זה לא ישבע.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

דין קנייה בחצירו ובד' אמותיו, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

כל מציאה שאמרנו שהיא של מוצאה, אינו זוכה בה עד שתגיע לידו או לרשותו. אבל אם ראה את המציאה, אפילו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה. הגה: ודווקא בר"ה, אבל במקום שארבע אמות קונות, קנה, ולא גרע משום דנפל עליה (טור וב"י בשם הר"ף והרא"ש וכן נ"ל דעת הרמב"ם ור"ן בשם הרא"ה). ודלא כיש חולקין (ר"ן בשם הרשב"א ונ"י פ"ב דמציעא והמ"מ בפי"ז לדעת הרמב"ם).

סעיף ב

ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן הרי אלו קונים לו, ואם הגיע המציאה לתוך ארבע אמות שלו זכה בה. וחכמים תיקנו דבר זה כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה. בד"א, בסימטא או בצידו רשות הרבים שאין הרבים דוחקים בהם או בשדה שאין לה בעלים. אבל העומד ברשות הרבים או בתוך שדה חבירו, אין ד' אמות קונות לו ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו. הגה: שנים שבאו כאחד לתוך ד' אמות, או שעומדים שניהם ונפלה המציאה תוך ד' אמותיהן, קם שניהן (טור).

סעיף ג

חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואם נפלה בה מציאה הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים בחצר המשתמרת. (ואין חצירו קונה לו) אלא בידוע במציאה או דאסיק אדעתיה, אבל בדבר שאינו רגיל לבא אין חצירו קונה לו אע"פ שבאה מציאה לשם, ובא אחר ונטלה שם זכה, הואיל ולא ידע בעל החצר במציאה אשר שם קודם שזכה בה השני (נ"י ומרדכי פ' אלו מציאות). ועיין לעיל סימן רל"ב סעיף י"ח. ואם סוחר א' הביא סחורה בזול לחצירו של שמעון, ובא שמעון ואמר: תקנה לי חצירי, ובא ראובן אחר כך ולקחה, י"א דזכה ראובן, דמאחר שאינו מציאה גמורה, כי בעל החצר צריך לקנותה (במעוה), לא זכתה לו חצירו. וי"א דזכה בעל החצר (מרדכי פ"ק דמציעא ב' הדעות). ואם אח"כ בא סחורה לחצירו של ראובן ואמר: תקנה לי חצירי, וקנאה שמעון, וראובן אינו רוצה ליתן הסחורה לשמעון כי אמר שחצירו קנה לו, ושמעון טוען: ממה נפשך תתן לי הסחורה הראשונה או השנייה, אם כבר נפסק הדין במעשה הראשון אם כן הוי המעשה השני לחוד והמוציא מחבירו עליו הראיה, אבל אם לא נפסק הדין בראשונה עד שאירע מעשה שני, צריך ראובן ליתן לשמעון סחורה אחת ממה נפשך (ת"ח סימן ש"י). אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן, אם היה עומד בצד שדהו ואמר: זכתה לי שדי, זכה בהם; ואם אינו עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר: זכתה לי שדי, כל הקודם זכה. (וי"א דבעומד בצד שדהו לחוד סגי) (טור בשם הרא"ש והמגיד פ"ז דגזילה בשם רשב"א) ועיין לעיל סימן ר'.

סעיף ד

ראה אחרים רצים אחר המציאה והרי הוא צבי שבור או גוזלות שלא פרחו, אם היה עומד בצד שדהו שהם בתוכה, ואילו היה רץ היה מגיען, ואמר: זכתה לי שדי, זכתה לו שדהו. ואם אינו יכול להגיען, הרי אלו כצבי שהוא רץ כדרכו וגוזלות המפריחים ולא אמר כלום, אלא כל הקודם בהם זכה. ואם נתנו לו במתנה, הואיל ואחר הקנאם לו והרי הם מתגלגלים בתוך שדהו קנה שדהו. ואם היה צבי רץ כדרכו וגוזלות מפריחים, לא קנתה לו שדהו.

סעיף ה

קטנה, יש לה חצר ויש לה ארבע אמות. אבל קטן אין לו חצר ואין לו ארבע אמות.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

המגביה מציאה לחבירו, ואם הגביהו חרש ופקח, ובו ו' סעיפים.

סעיף א

המגביה מציאה לחבירו, אעפ"י שלא אמר לו כלום, זכה בה.

סעיף ב

שנים שהגביהו מציאה, קנאוה שניהם.

סעיף ג

הגביהה לו חרש או שוטה או קטן, לא קנה הפקח לפי שאין להם דעת.

סעיף ד

הגביהו חרש ופקח כאחד, מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש, והחוטפה מידם זכה. ומיהו מה שביד כל אחד, קנה. ואם היו שניהם חרשים, תקנו חכמים שיקנו כדי שלא יבואו להתקוטט.

סעיף ה

טלית שמונח חציה על גבי עמוד שגבוה ג' טפחים וחציה על גבי קרקע, ובא אחד והגביה ראש אחד שעל גבי קרקע וניתק ראש השני מעל גבי עמוד ונפל על גבי קרקע, קנאה, כיון שראש האחד עדיין היא בידו וראש השני היה מוגבה מכחו ג' טפחים מהארץ. אבל אם לא היה ראש השני עדיין בידו בעוד שהטלית באויר, לא קנאה, ואע"פ שהיה מוגבה מכחו ג' טפחים כיון שעתה כולו בארץ. וכן אפילו ראש האחד בידו ולא ניתק ראש השני מעל גבי העמוד, לא קנה, אף על פי שאילו נתקו היה מוגבה מכחו. ואם טלית מונח על גב דף, והכה ועלה מכחו שלשה טפחים, קנאו. אבל אם לא עלה מכח הכאתו למעלה אלא נפל לארץ, אפילו שהדף גבוה ג' טפחים לא קנה.

סעיף ו

היה רוכב ע"ג בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו: זכה לי בה, כיון שהגביהה לו קנה הרוכב ואע"פ שלא הגיע לידו. (ואין המגביה נאמן לומר: לצרכי הגבהתיה, אפילו בעודה בידו) (טור). ואם א"ל: תנה לי, ונטלה ואמר: אני זכיתי בה, זכה בה הנוטל. ואם משנתנה לרוכב אמר: אני זכיתי בה תחלה, לא אמר כלום. הגה: ראובן אמר לשמעון: קנה לנו ביחד סחורה פלונית, והלך שמעון וקנאה, ואח"כ אמר דקנאה לעצמו, י"א דצריך לחלוק עם ראובן, דהוה ליה כמגביה מציאה לחבירו (מרדכי פ"ק דמציעא בשם ראב"ן). וי"א דאם לא היו לראובן דמים, זכה שמעון במה שקנה. ואם נתרצה לקנות לשניהן, הוי ליה כאלו זכה לשניהן (שם בשם ראב"ה).

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

מציאת חרש שוטה וקטן ובנו ובתו ועבדו ושפחתו ואשתו ופועלו, ובו ג' סעיפים.

סעיף א

מציאת חרש שוטה וקטן אין בה משום גזל אלא מפני דרכי שלום; לפיכך עבר א' וגזלה מידם אינה יוצאה בדיינים. הגה: ודוקא מציאה, שאין דעת אחרת מקנה לו, אבל שכירות של קטן וכיוצא בו מוציאין בדיינים (ב"י בשם הרשב"א).

סעיף ב

מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אף על פי שהם גדולים, ומציאת בתו הנערה אף על פי שאינה סמוכה על שלחנו, ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים ומציאת אשתו הרי אלו שלו. (וה"ה אם הרויחו בסחורה או במלאכה) (ב"י סוף סי' קע"ז בשם עיטור). (אבל אם מת, אינו מוריש מלאכת בן אחד לשאר יורשיו) (הגהות שניות דמרדכי דב"מ). אבל מציאת בנו שאינו סמוך על שלחנו, אף על פי שהוא קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העברים, ומציאת אשתו שהיא מגורשת ואינה מגורשת, אינה שלו. ואם נתנו מתנה לקטן הסמוך על שלחן אביו הרי היא של אביו, אבל לא בבנו הגדול (נ"י פ"ק דמציעא). יתום הסמוך על שלחן אחרים, מציאתו לעצמו (מרדכי ותוס' פ"ק דמציעא).

סעיף ג

מציאת פועל לעצמו, אף על פי שאמר לו: עשה עמי מלאכה היום. ואצ"ל אם א"ל: עדור עמי היום. אבל אם שכרו ללקט מציאות, כגון שחסר הנהר ושכרו ללקט הדגים הנמצאים באגם, הרי מציאתו לב"ה = לבעל הבית = ואפילו מצא כיס מלא דינרים. ויש אומרים דהוא הדין שכרו סתם ומראה לו ללקט מציאות (טור בשם הרמ"ה).

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

מציאת בהמה ושטר חוב ושובר וגט אשה, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

ב' שראו גמל או חמור של מציאה, וקדמו שניהם והנהיגוהו או משכוהו, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושך, קנו שניהם. בד"א, בחמור. אבל בגמל, אם היה אחד מנהיג ואחד מושך, המושך קנה אבל לא המנהיג.

סעיף ב

בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסירה, לא קנה עד שימשוך או ינהיג, וכן בנכסי הגר, אבל קנה המוסירה לבדו.

סעיף ג

היה אחד רוכב ואחד אחז במוסירה, הרוכב קנה הבהמה והמוסירה שעל לחיי הבהמה בלבד, וזה שאחז המוסירה קנה ממנה מה שאחז בידו, ושאר המוסירה לא קנה שום אחד מהם. הגה: היו שנים רוכבין, קנו שניהן. היה אחד רוכב ואחד מנהיג, קנו שניהם ויחלוקו (טור סימן קצ"ז).

סעיף ד

דין מציאת שטרות ושוברים נתבאר בסימן ס"ה.

סעיף ה

דין מציאת גט נתבאר בטור א"ה סימן קל"ב וסימן קנ"ג.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

הוצאת אנציקלופדיה תלמודית ופירוש חזקוני
תשס"ח - תשס"ט
תשס"ח - תשס"ט
תשס"ח - תשס"ט

ולא קודם לכן, שהרי כותבים בהרשאה בפנינו מסר
הבעל הגט ליד השליח⁴²¹.

על שינויים מהגט שנכתבו בהרשאה, על נוסח
ההרשאה, על סדר קריאת ההרשאה במסירת הגט
מהשליח להאשה, ועוד – ע"ע שליח להולכה.
מי שהרשה את חברו למכור לו שדה או ליתנה
במתנה – או מטלטליו – אינו צריך לקנין ולא
ל"דון וזכי לגנשך", שהרי עשהו שליח⁴²².
על הנתבע אם יכול לעשות מורשה להשיב על
טענות של התובע, ע"ע בעל דין⁴²³.

הַשְּׁבֶת אֲבֵרָה. מצות החזרת דבר לחברו
כשאבד ממנו והוא מצאו.

הפרקים – א. מצותה; ב. ההשבה; ג. הכרות
האברה; ד. בסימנים ועדים; ה. בטביעת עין;
ו. שמירתה וטיפול; ז. בחנם ובשכר; ח. קדימה
באברה; ט. הפטורים מהמצוה; י. הצלה מהפסד.

א. מצותה. השבת אברה לישראל מצות עשה,
שנאמר: לא תראה את שור אחיך או את שור
נדיים וגו' השב תשיבם לאחיך, ויש למדים המצוה
מהכתוב כי תפגע שור אויבך או חמורו תעה השב
תשיבנו לך, אבל מהכתוב לא תראה וגו' למדים
לא תעשה, לפיכך הרואה אברה לישראל חייב לטפל
בה ולהשיבה לבעליה, בין שבעל האברה קרוב או
רחוק ובין שאינו מכירו, שנאמר: ואם לא קרוב
אחיך אליך ולא ידעתו, ואחר שור ואחר כל

בשיעור הראייה של האברה שיתחייב בהשבתה,
אמרו: כי תראה¹, יכול אפילו מרחוק, תלמוד
לומר כי תפגע², אי כי תפגע יכול פגיעה ממש,
תלמוד לומר כי תראה, ואיזוהי ראייה שיש בה
פגיעה, שיערו חכמים אחד משבע ומחצה במיל,
וזה הוא ריס³, ואף על פי שני תראה נאמר בפירוקה
וטעניה* וכי תפגע נאמר באברה, למדים זה מזה⁴,
ויש גורסים "לא תראה", ולא "כי תראה"⁵, ולמדים

8 ב"מ לא א; רמב"ם פי"א ה"כ, ועי' להלן: הצלה מהפסד.
9 רמב"ם שם ה"א, 10 ספרי שם פסקא רכב, וז"ה
במכילתא דרשב"י משפטים שם, 11 סמ"ג לאוין קנט.
12 דברים שם, 13 ספרי שם פסקא רכב, וכן ב"מ
כו ב ורמב"ם שם ה"ב ובראשונים הוכירו הלוא מלא תוכל
להתעלם, ועי' סמ"צ שם כפל האזהרה בזה הענין כו',
14 סה"צ מ"ע רד ומל"ת רס; סמ"ג עשין עד ולאווין
קנט; החינוך תקלה ותקלט, 15 סה"צ שם, וכן
בסמ"ג והחינוך לא מנו אלא לאו אחד, ועי' סה"צ שורש
ט שלאווין הרבה האמורים על ענין אחד אין מונים אלא
אחד, ועי' ספרי דבי רב תצא שם שר"ל בספרי כשאמרו
לא תראה הוא ל"ת, עי' לעיל, שהוא לאו דוקא וסמכו על
סוף הפסוק לא תוכל להתעלם, ויתכן לפרש בן כ"ה הרמב"ן
בהשנות לשורש ט שחולק על הרמב"ם שם וכאן בלאו של
אברה לא השיג עליו, 16 בה"ג במנין המצוות; יראים
השלם סי' רן וסי' רט, ועי' באור הר"י פרלא לרס"ג ל"ת
קא שר"ל בד' היראים שהלאו של לא תראה הוא על אברה
בעלי חיים והלאו של לא תוכל להתעלם הוא על אברה
דברים שאינם בע"ח, 17 מכילתא משפטים פ"ב,
18 מלבי"ם שם, 19 שמות כה בפריקה, 20 שם
ד באברה, 21 ברייתא בב"מ ל"א, והוא ממכילתא
משפטים שם וספרי תצא פסקא רכב לני' הרפום וכ"ה בהוצ'
ר"מ א"ש פניקלשטיין, 22 תוס' הרא"ש ב"מ שם
והובא בשמ"ק שם, 23 כ"ה גי' הגר"א בב"מ שם, וכ"ה
גי' רבנו הגל בספרי תצא שם, וכ"ה בספרי דבי רב שם,

דירה, עי' סמ"ק סי' קפר וכלכו סי' עו ושו"ע קכח ב ועוד,
והם בעצמם כי שמו הדין א"צ הרשאה והשליח נאמן.
421 רמ"א ב"ש"ע סי' קנר סדר הגט ס"ח, 422 שו"ת
הרי"ף סי' קכח; ס' התרומות שער ג ח"ד בשמו והביאו
בב"י חו"מ קכב ובסמ"ע שם ס"ק ז וש"ד ב"ק יב.
423 כרד ד עמ' קנ.

השבת אברה. 1 דברים כב א. רמב"ם נולה ואברה
פי"א ה"א, וכ"ה הלשון בב"מ כו ב השב תשיבם, וכ"ה
ברש"י ב"מ לכ א אברה עשה השב תשיבם, וכ"ה שם ב"ח
ור"י ושאר ראשונים, 2 שמות כג ד, 3 עי'
להלן על הל"ת, ספרי תצא פסקא רכב, וכ"ה במכילתא
דרשב"י משפטים שם ובמדרש הגדול שם, ועי' סה"צ ל"ת
רסט, ובזית רענן וכן בבאור הרא"ם לפסיקתא ווטרתא תצא
שם עמדו ע"ן שהרי גם בפסוק לא תראה וגו' כתוב השב
תשיבם, ועי' ספרי דבי רב תצא שם שכ' שהשב תשיבם
להספרי לא בא למע' אלא לדרשה שהתורה ריבתה השבות
הרבה, עי' להלן: ההשבה, 4 טוש"ע חו"מ רנט א.
5 דברים כב ב, מכילתא משפטים פרשה כ, ור"ל שאם אינו
מכירו יכניסה לביתו עד שירדשו, עי' להלן: הכרות
האברה, 6 משנה כ"ק נד ב, 7 דברים שם ג, גמ'
שם, ועי' ירושלמי שם פ"ה ה"ח להשב אברה השב תשיבם,
ועי' שדה יחוסע שם שפי' שר"ל מהשב תשיבם הו"א דוקא
שור ושה שעי' מוסב תשיבם ולכן משמיעה לנו המשנה
שהוא הדין לכל והלימוד מכלל אברה אחיך כהבבלי.

[illegible][illegible]

215 שְׁמִי' בְּשֵׁם יְהוָה, בְּשֵׁם אֱלֹהֵי בְרִית ה' הָרָאִיתִי.
 וְעַתָּה יְיָ, רַב הַרְבֵּעִים וְעוֹר הַחֲמִשִּׁים הַחֲמִשִּׁים
 אֵלַי וְלִפְנֵי הַחֲמִשִּׁים וְעוֹר הַחֲמִשִּׁים וְעוֹר
 חָזַר בְּשֵׁם יְהוָה בְּכֹחַ שְׂרָאָה בְּנֵי אֶחָד מִסִּבְיָה
 דְּרֹאֲרִיחָא.
 יוֹאֵה 216 בְּשֵׁם ה' 217 שֶׁם; רַבְרַבִּים שֶׁם; טוֹשִׁיעִים שֶׁם;
 שֶׁם אֵם הַחֲמִשִּׁים יְיָ יְהוֹנָתָן בְּרֹחַ עֵרֶם שֶׁם יְהוֹנָתָן וְכֵנָה
 220 221 בְּשֵׁם רַבְרַבִּי, וְגַלְיָה שְׂכִינָתוֹ שֶׁם
 222 223 עוֹדֵת בְּכֹחֵם שְׁלֵחָתָם עַד יְהוֹנָתָן
 224 225 רַבְרַבִּים שֶׁם; טוֹשִׁיעִים שֶׁם; שְׁמִי' בְּרִית ה' יְהוֹנָתָן.
 מִלֵּךְ יוֹנָתָן, וְעַתָּה הַרְבִּיעַ שֶׁם יְהוָה אֵל הַתּוֹרָה הָאֵלֶּם שְׂכִינָה
 הַחֲמִשִּׁים מִכְּכֹחַ ה' עַד הָאֲדָמָה מִכְּכֹחַ ה' וְלִפְנֵי
 227 228 וְכֵנָה מִלֵּךְ יוֹנָתָן, וְעַתָּה שְׁמִי' בְּרִית ה' הַחֲמִשִּׁים
 שֶׁם. 229 רַבְרַבִּים שֶׁם; טוֹשִׁיעִים שֶׁם;

[illegible]

הנצול מאיליו, שזה דנו לירד לחצול ולא הציל
שאין לו אלא שכר הראוי לו^{לפי}. ויש טובים שחשבו
עליו מאיליו חייב לשלם למציל דמי חמור שהפסידו
אלא שמכבד לו דמי השורה שזהו לו לפסוד ולא
שוריי^{לפי}. ואז כאן רוקח אם התגר, אבל אם לא
התגר ועדל מאיליו אין לו אפילו שכר^{לפי}, לא היה זה
הכועס שם, אך שלא התגר באילו התגר, בין בירודו
לצאיל ולא הציל ובין בעולה חמור של חברו

[illegible]

דובשנו של חבדו זנוטל דמי יוני מתוך דובשנו של חנאי בית דין הוא שדא זה שופך את יוני ומציל ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר

480 נ'מ' ע'ס ק'סו : ר'ב'נ'ם : מ'ש'ע'ם :
 481 ר'ש'נ'ם : ר'ב'נ'ם :
 482 מ'ס'ע' מ'ל'ם : ע'נ'פ' ת'נ'פ' :
 483 ר'ש'נ'ם :
 484 נ'ח'נ'ם :
 485 נ'ח'נ'ם :
 486 ר'א'ש'ם :
 487 ר'א'ש'ם :
 488 מ'ס'ע'ם :
 489 כ'נ'פ' מ'ל'ם :
 490 כ'נ'פ' מ'ל'ם :
 491 ח'ר'ד'ם :
 492 ר'מ'נ'ם :
 493 כ'נ'פ'ם :
 494 מ'ס'ע'ם :
 495 ר'ש'נ'ם :
 496 מ'ס'ע'ם :
 497 ר'ש'נ'ם :
 498 ר'ש'נ'ם :
 499 ר'ש'נ'ם :
 500 ר'ש'נ'ם :

[illegible]

האברהם, שפע מנת כן התחיל ירושע לישראל, את שאפילו אם לא התנה עם בעל הדין שיטול דמי יינו נוסל את הדימים, ותולק ר' ישמעאל על משנתו שאין כל אלא שכריו⁵⁰, ויש מפרשים שהתנה הוא שאם בעל הדיבש רוצה נסוך את הדין בעל כרחו בעל הדיבש ושלם לו דמי הדין, אבל אם שפך שכיבו בעל הדיבש לומר לו למה שפכת אני שבת, רוחק ומצלי⁵¹, וכן אם בעל הדיבש תובע מכלל הדין שיטפור את יינו ויטול דמי מדיבש, חייב לעשות כקיס⁵², ויש מדרשונים מפרשים שהתנה היתה שנפול דמי יינו אפילו אם לא התנה בפני כ"ד, ואינו תולק לו משנתו, אלא שהתנה אחרת, כאופן שאם כל שפכת ינו היה נספד לא הדיבש, ואף על פי שבאברה כשפכת ממלאכתו אם לא התנה אין לו אלא שכריו⁵³, הרי זה מפני שבאברה אינו נספד משל אלא בטל ממלאכתו, ועוד שכאן היה תנאי כ"ד על כך, והרי זו כרתה בפני כ"ד באברה⁵⁴, אף לילה תחלו: יש מוסקים שזכורים שאין הלכה כר' ישמעאל⁵⁵, ויש מוסקים שזכות שכיבו בעל הדין לטפור את יינו אם הנעלים אומרים לעולם לוי, שכן עליו נוסל לויים מצות השבת אברת בטן חבר, כיון שאין לו הפסיו⁵⁶, פועל העוסק במלאכתו כיון לפניו השבת אבר⁵⁷, ואומר לו בעל האברה אשיל לך כל שבר מעותך והשבת אברתי, ולדבר הכל צריך להשיבה ולתקן כמנון שבר מעותי⁵⁸, שאפילו להחליקם כאן⁵⁹, מה שהיה זה בפני שכיבו לומר לו נוח לו יותר בתי שלי, משתמש בתי שאין כן בעוסק במלאכתו, וכן אם אנו עומדים בזה, וההמור ובפניו היו, אלא עושא מחירה עומדים, הרי זה כעושה מלאכה, ולדבריו הכל חייב לרשום את לא אם היצא⁶⁰

[illegible][illegible]

ה. קריית בארדה. זו שאברה על אברה ונעני באברתו ובאברת חברו, אם יוכל להחיות את שותףיו. חייב להחיות שותפו, ואם אינו יכול להחיות אלא אחת מן אברתו קודמת²⁵², ואפילו לאברת אביו או רבו, אברתו קודמת²⁵³, שנאמר: אפס כי לא יחיה בך אביו²⁵⁴, שלך קרוב לשל כל אדם²⁵⁵, ואף על פי כן כל המוקדם בנצטו, מן כל ילדיו. כן²⁵⁶, שיש לאדם להחיות לפני משורת הדין ולא להחיה עמו. הריב את כל האדם ונעני

[illegible]

מדיניותו שהם עושים בהם מלאכה⁶⁴⁶ אלא בשעת מלאכה אבל משום השב אברה לבעלים אמרו פועלים אוכלים בהליכתם מאומן לאומן — משורה לשורה — ובחורתם מן הדת⁶⁴⁷, בדי שלא יבטלו מלאכתם וישבו לאכול⁶⁴⁸, אלא אוכלים בתוך המלאכה כשהם מולכים ואינם מבטלים⁶⁴⁹, וגוף לו לבעל הבית בכר⁶⁵⁰. יש מן הראשונים מפרשים אף אותה ששנינו שהחמור אוכל עד שהוא מורק⁶⁵¹ שמשום השבת אברה הוא⁶⁵².

בבב בנפן הוה שנולי לו כום אחר שנתו, אף על פי שכן הדין אינו רשאי לקיימו אפילו שעה אחת וצריך ליתנו מיד לכהן, משום השבת אברה לבעלים, היינו לכהן, התירו לו להשתחוות שלישים יום, שלפעמים לא ימצא כהן ליתן לו, ואם ישחטו יסרוהו הבשר⁶⁵³, ויש מפרשים שהכבוד ביד כהן, ואינו צריך לכשר עכשו, ונתנו לו חמשים נמן שלשים יום משום השבת אברה⁶⁵⁴.

מעשר בהמה, אף על פי שכן הדין אינו נכרי⁶⁵⁵, מעשר למכור, מפני השבת אברה ליתומים⁶⁵⁶.

החפס לבעל תוב במקום שאינו חב לאחרים, שחפסו מועילה, אף שאין הלות חייב כלום להחפס, אם יש על ידו כן מגיעת הפסד לחמלו, כגון שהלוח מספיד את נכסיו או עני שירד מנכסיו, ואין הלה יכול לומר לו איך בעל דברים שלי, מפני שענישה בשלוחו של המלך⁶⁵⁷, יש מהראשונים שכתבו שהרי זה אף מדין השבת אברה⁶⁵⁸.

היו אביו ואמו מורקים כלים על המת מתוך צערם, שמצוה על האחרים להצילם, שלא יאסרו בהנאה, כדון תכריכי המת⁶⁵⁹, כתבו ראשונים שהמעם שאין לו השבת אברה גדולה מזה⁶⁶⁰.

המפקיד אצל חברו והלך בעל הפקדון למדינת

646 ע"ע מועל. 646 משנה ב"ס צא ב: רמב"ם שבתות פ"ב ה"ב: פושע ח"ט ש"ז יא. 647 רש"י שם: רמב"ם שם. 648 רמב"ם שם. 649 רש"י שם. 650 שם משנה שם וגם, שם צא א. 651 רש"י ב"מ שם. 652 שם בפי, המשנה ובכ"ט שם. וע"ע חטאת שראשונים אחרים חולקים וטובים שוה מן הדין ולא משום השבת אברה. 653 ברייתא בבורות כח א לרש"י. 654 חס' שם בפי, הברייתא. וע"ע בבב בנפן שחור כרד ז ע"פ רצב. 654 ע"פ, בבורות לא ב. וע"ע מעשר בהמה. 655 בבורות שם: רמב"ם בבורות פ"ו ה"ו. וע"ע תנ"ל, ויש על אופן מבינתו. 656 ע"פ רש"י נט"ו פ"א מי יג ונפיקי ב"ס מ"א בשם חס' הרי"ף, וע"ע זב"ה וע' חומס לבעל חוב. 657 נמוקי ב"ס שם כ"ט הרי"ף. וע"ע תנ"ל. 658 ע"ע מח וע' תכריכים. 659 רש"י שם: רמ"ה שם: ש"ך י"ד מ"י שם פ"ק ד. וע"ע תנ"ל וע' אברה מדעת כרד א ע"פ י"ב ב. 660 רמב"ם שאלה

הים, והשומר הוצא לפורש מבישה לים או לצאת לשירה, מוסר את הפקדון לב"ד ונפטר מאחריות שמיניתו, וב"ד מסקנים אותו ביד נאמן אצל משום השב אברה לבעלים⁶⁶¹, וכן מדין השבת אברה מוטל על כל ב"ד להציל הבעלים מהפסד העומד להגיע אליהם במקום שאין מפלים וולחם, בין שיש כאן תובעים ובין שאין כאן תובעים, ככל מצות השבת אברה שהוא כלי שום תובעים⁶⁶².

דיינים שדנו ושעו בדבר משנה והיבן את הדין, באופן שהדין חודש⁶⁶³, כתבו ראשונים שמצוה על הדין ששעו לומר כן לזה שיצא חייב, משום השבת אברה⁶⁶⁴, וכן כתבו אחרונים בבעלי דין שקיבלו על עצמם קרוב או פסול לעדות⁶⁶⁵, שאף על פי שזה העד אינו עובר כאם לא ייד גושא עוני⁶⁶⁶ כשלא יבוא להעיד⁶⁶⁷, מכל מקום חייב לבוא ולהעיד מטעם השבת אברה לבעלים⁶⁶⁸, וכן עד כשר כשהבעל דין לא תבע אותו להעיד, אף שאינו עובר על אם לא ייד, חייב לבוא בעצמו להעיד משום השבת אברה⁶⁶⁹.

פרק ג

אבידה השווה פחות משווה פרוטה

פתיחה

אחר שהמוצא שוקל ומוודא שהמקום שבו נמצאה האבידה הינו אזור של יהודים.
יש לו לשקול האם אבידה זו שווה פרוטה או לא. כי אבידה שאינה שווה פרוטה
אין חיוב להשיבה.

בפרק זה אף נפרט: מה הדין כאשר ערך האבידה עלה או ירד. דוגמאות של
חפצים יקרי ערך הנחשבים מבחינת ההלכה כפחותים משווה פרוטה.
פרטי דינים אלו יתבארו בהרחבה בפרק זה.

שווי אבידה המחייב השבת אבידה

המוצא אבידה ששווה פחות משווה פרוטה

א אבידה שבזמן שנאבדה מבעליה לא הייתה שווה פרוטה, אף שבעת מציאתה היא שווה
הרבה, אפילו אם יש בה סימן, הרי היא שייכת למוצא^א.

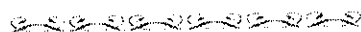
אבידה שבעת שנאבדה הייתה שווה פרוטה, ובזמן מציאתה אינה שווה פרוטה

ב אבידה שבזמן מציאתה אינה שווה פרוטה, אף על פי שבעת שנאבדה הייתה שווה פרוטה,
ואפילו אם לאחר זמן מה מעת מציאתה חזרה להיות שווה פרוטה, הרי היא שייכת למוצא,
אפילו אם יש בה סימן^ב.

לסיכום: אין חייבים בהחזרת אבידה שיש בה סימן, אלא אם כן הייתה שווה פרוטה הן
בזמן האבידה והן בזמן המציאה. ואם הייתה אז שווה פרוטה, חייב המוצא להכריז
אפילו אם בין זמן האבידה לזמן המציאה היה זמן מסוים שהחפץ לא היה שווה פרוטה.
כמו כן, אפילו אם אחרי המציאה שוב חזרה האבידה להיות שווה פחות משווה פרוטה, עם
כל זה חייב הוא להחזירה, אף על פי שכעת בעת שמחזירה אינה שווה פרוטה^ג. ועיין לקמן
סעיף י"ג שדינים אלו שכיחים גם בחפצים יקרי ערך.

ערך שווה פרוטה באבידה משערים לפי הבעלים או לפי המוצא

ג המוצא תמונה משפחתית, שלמוצא אינה שווה פרוטה, ולמאבד ערכה רב, אפילו אם
האבידה אינה שווה פרוטה אלא לבעליה, חייב בהשבה^ד. והמוצא צריך להגביה אותה

א. שו"ע סימן רס"ב סעי' א'. ב. שם. ג. סימן רס"ב שו"ע סעי' א', סמ"ע ס"ק ב'. ד. נחלקו הפוסקים

פרק נ / אבידה השווה פחות משווה פרומה _____ ט'
ולחבריו עליה, ואסור לו להשאירה במקומה ולסמך על כך שאחרים לא יענו באבידה, מחמת
שאינה שווה בעיניהם.⁷

דבר ששווה פחות משווה פירוטם לסתם אנשים. משום שהוא חלק מדבר גדול.
 דבר ששווה פחות משווה פירוטם לסתם אנשים. משום שהוא חלק מדבר גדול, או רב
 שמשמש יחד עם דבר אחר, כגון מוצאנו נעל כדור, או קושיה של משקפים, או חלק
 ממשקק או מכונית, ואין יכולים להשתמש על לבד, אבל למצאנו הוא שווה הרכה, כי יש
 הנעל השנייה ואח ההלפס האחרים. צריכים להכניזו עליו, כיון שלאמצאנו שווה הדבר.

הממצא שסותר ומסמכת שינויים שונים אלא לבעליהם
הרבות שסותר, יש בהם מצות השבת אכילה, ולכן צריך להשיב הרכו, אף על פי שאין
הנייר שלו שווה פירושה ואין שייך למוכר, כיון שלאמבר הוא שווה הרכה!

הוא של המצא, ואינו צורך להחזיר, כי הדבורה מנחה להחזיר רק חפץ שיש בו שווה בדבורה שלכל אדם מותרותם אין שווה בדבורה בדפון אלא אפילו אם הדפון שווה הן רב, הן רב המצא חפץ שיש בו סימן והוא שווה בדבורה, אלא שהוא שייך למספר שותפים, באופן חפץ השווה פרטתו, והוא שייך למספר שותפים, ולכן אחד מהם אין בו שווה פרטתו

ז ואף על פי שהם שוחטים בעוד חצאים רבים, באופן שבכל החצאים יחד יש ורואי שווחים פרוטה לכל שוחף. בכל מקום, אם בראש צאנזר אין שווח פרוטה לכל אור, תחשב כאינש בו שווח פרוטה, ואין צריך להשיבו^ב.

ח אפילו אם בעת מציאת ההפך לא ידע המוצא שהפך שייך לשהפכים מדרושים בו שווה פירושו, ורק אזרי כך ונדע לו זאת, מכל מקום הדין ככלי, שההפכים כאשר בעת מציאת ההפך לא ידע המוצא שהוא שייך לשהפכים

[illegible]

שִׁיחַ לְמוֹצָא: כִּי דִין זֶה שֶׁל הַפֶּנִּי שֶׁשֶּׁ בּו שׂוּחַ פְּרוֹשֶׁה אֵינוֹ חָלוּי בְּדִיעוּת הַמִּצְוָה עֲקוּבָה.^א

הַמְצִיאוֹת^א

ב

הַלּוּחַ הַשֵּׁנִי אֵינִי - תְּרֵי הַלּוּחוֹת

המוצא חפץ או ארזית מאכל שנאבדו ממפעל השויר להרצה ושומיהת

המשורר לעיתים (כשהרשינו) הרכיב של המשפלה, ולא באופן שכלול הרכיב קונו המהפכני. ומכך נובע, אם המפגש שייך לדרגה נחותה, עד שאין לכל אחד מהם חלק הושרה פרטית בהפגן או במאבק שמא, אף שההפגן עצמו והמאבק עצמו שווים הרכיב יוחר מהורה פשוטה, ואפילו אם יש עליהם סימן, אבל מוסר הדין מוסר הדין המצא.

המציגים ובמסגרת הכללית יש לכל אחד מהשותפים הן רב, עם כל זה כיון שכתבנו הנאמר עצמו אין שהוא פרומה לכל שוחף ושוחף, הרי הוא של המציג².

המוצא יהלום השוה הון רב שיגדל ממפעל תשייר לחברה שותפים
דין זה נכון אצלי כשנמצא יהלום וכדומה השווים הון רב, אם הם שייכים לחברה שיש
לה חברה שותפים או חברה בעלי מניות, באופן שמצויי השותפים ובעלי המניות, אין
לאף אחד מהם שווה פרופורטיו בחלקם. ואז כדי הוא של המוצא

אם לאחד מהשופטים יש חלק שווה פרנסה בתנאי, ולמאז השופטים אין שווה פרנסה
 י"א אבל אם לאחד מהשופטים יש חלק של שווה פרנסה בתנאי, כגון כפי הדמיון, שהפועל
 משאיר לעצמו אחוזים גדולים של מנוח שאינו מזכיר, כך שאף שיש ריבוי שרופים
 בכמות שאין להם שווה פרנסה בתנאי, אבל הפועל עצמו לא לשכר קטן של בעלים ולזה
 יש שווה פרנסה בתנאי הנמצא, חייב הוא בהדדיותו של כ"ו סימן.

מפעל השייר ברובו לשוחפים גאים או חילונים, ויש בין בעלי המניות גם שומרי תורה ומצוות.

או ה'לויים, וכן שאר בעלי המצות יש גם שמי' חדרה מצוות, כאשר נאמר חפץ להשיך למצול, אפילו אם הוא רק יד' ויש בו סמל, ואף על פי שלחץ מדרשה'ים יש בו שטונה פרטה'ם אם שותפים אלו אינם שמי' חדרה מצוות, ואילו לאף אחד מן השותפים שהם אלא שבין ששברה' על גוים אין חיוב להשיב". אם המצול שייך ברובו לשותפים גוים

[illegible]

פרק ג / אבירה השווה פרושה משווה פרושה _____ כא
שומרי תורה ומצוות, אין בפני עצמו שווה פרושה בהפך זה, אינו צריך להשיב את האבירה,
אף על פי שיש בה סימן.

יג באופן זה, שיש הרבה שותפים ובעלי מניות במפעל, מצוי מאוד גם הדין שנתבאר לעיל
במעף א' ובי גם בהפכים יקרי ערך, שהפך שבעת האבירה או בעת המציאה לא היה
שווה פרושה, שאינו צריך להשיבו, אף על פי שבעת יש בו שווה פרושה ואף שיש בו סימן.
שאם יש הרבה שותפים במפעל, ולפי מספר השותפים במפעל לא היה בהפך שווה פרושה
לכל אחד מהם בזמן האבירה או בזמן המציאה, אף על פי שאחד כך עלה שוויו מעט, בזמן
שמוחרי המניות של החברה עלו מעט, באופן שבעת יש שווה פרושה לכל שותף, עם כל

זה אינו חייב להשיבו.

כמו כן מצוי שרשו שותפים שרשו להם הרבה מניות במפעל בזמן האבירה, כך שווה לכל
אחד מהם שווי פרושה אף בגוף האבירה עצמה, ואחד כך במשך הזמן מכרו חלק
מהמניות, כך שמיעוט המניות שנשארו אצלם אין בהם שווה פרושה בגוף האבירה, ואין חיוב
השבת אבירה לשותפים אלו.

פרק ו סימן מזה

פתיחה

הפוצא אבירה של יוהדי, יש למצוא לשקול ולבחון האם יש לאבירה זו סימן או לא. כי התורה צוותה לחדוש אבירה למעלה רק אם הוא עדיין לא התיישב מסנה, אבל אם הוא התיישב מאבירתו, יצאה היא על ידי כך מרשותו, ונעשית הפקר, ויכול המוצא לקחתה לעצמו. בדרך כלל מציאה שיש בה סימן, הסימן גורם שבעליה לא יתיישבו מסנה, כי הם מקוים שהיהויד הבחין באבירה והגבירה, ויתוורנה להם על פי סימנים.

בפרק זה נפרט את כללי דיעו איוויה אבירה שיש בה סימן ושאיין בה סימן. ודינו סימן שאין דרך הבעלים להבחין בו. ודינו סימן בכסף. ודינו מציאת איוויה שבה מעורבים הפצים עם סימן יחד עם הפצים בלי סימן. ודינו מציאת שיקים.

מזה סימן

א. סימן, פירוש הגדרת התפן לפי מידתו או צבעו או גורלו או משקלו או צורת קשר שבו או צורת חיתוכו או כמותו.¹

בשר או דגים החתוכים בחיתוך משונה
ב. המוצא בשר או דגים או כל מאכל אחר, אם הם החוכים בצורה מיוחדת ושונה לגמרי מהרגיל, נחשב זה לסימן, ויש להכריז עליהם. אבל אם הם החוכים בצורה רגילה, אף שדמאבר נותן סימן שדכשר הוא מנהלך הקדמי או מהצלעות וכדומה, אין זה סימן כלל. כמו כן, אם נותן סימן שהוא פגש של כנפיים או שזה סוג דג פלוגי, אין זה סימן. לכן כאשר אין במציאה שום סימן נוסף, מלבד סימנים קלושים אלו, אין המוצא צריך להכריז.²
ג. צורת חיתוך או צורת קשר, שכלם רגילים לעשות כך
ג. צורת חיתוך או צורת קשר שכלם רגילים לעשות כך, אינה סימן. ולפי הגרוא, כן הוא הדין, לא רק כאשר כולם עושים צורת חיתוך או צורת קשר אחידה, אלא הוא הדין

א. שריע סימן רסיב סני' ג. ב. שריע סימן רסיב סני' ט"ז.

אפילו אם יש מספר קטן של צורת חיתוך או צורת קשר שונה לעשותו, אין צורת החיתוך או הקשר נחשב לסימן מובהק, ואין המוצא צריך להחזיר את האבירה על פי סימן זה.³
דוגמא מציאה לכך כיסוי, המכריז על מציאת סוודר, והמאבר נותן סימן, שצורת הפנייה היא ברוכסן ולא בכפתורים וכדומה, אין זה סימן מובהק, ואין המוצא צריך להחזיר את האבירה על פי סימן זה.

סימן המצוי בחותך, האם נחשב לסימן

ד. יש להסתפק, עד כמה סוגי החוכים וקשרים וכדומה שנוגעים לעשותם צריך, כדי שהחושב צורת החיתוך והקשר לסימן מובהק. לדוגמא, אם המאבר נותן סימן שהמירה של הכר היא פלוגי, והדין בדרך כלל אין יותר מעשר מירות לבדים, יש להסתפק האם נחשב כבר לסימן מובהק או לא. ולכאורה נראה שאין זה סימן, ואינו צריך להכריז כלל, כאשר אין סימן אחר וכן לדוגמא, כאשר נמצא סוודר צבעוני, ויש עשרים סוגי דוגמאות מציאות, האם כשגדיר את סוג הדוגמא, ייחשב לסימן מובהק או לא, וצ"ע.

ל'קמן בפרק יא "צורת הבדור מי הוא בעל האבירה". יבואר בהרחבה מהו דעת הסימן הנדרש כדי להחזיר את האבירה לאוסר הסימן. והאם צריך סימן מובהק או לא.

סימן במניין ההפצים שמוצא

ה. המוצא מספר הפצים והים יחד, אם אדם מוסר את מנין ההפצים שנמצאו, נחשב הדבר לסימן.⁴

סימן במניין ההפצים, כשאין דרך הבעלים להבחין במנינים

ו. המוצא הפצים דומים זה לזה, אם הדרך שאדם יודע את מנינם, נחשב המניין לסימן, ויש להכריז עליהם כאשר מצאם שנים או יותר, ואם מצא רק אחד, הדין הוא של המוצא.⁵ ואם אין הדרך שאדם יודע את מנינם, אפילו אם מצא מספר הפצים מאותו סוג, אין נחשב המניין לסימן לגבי חיוב הכרה, ואינו צריך להכריז. ולאלן יבואר מה הדין אם המאבר מסר מעצמו סימן כזה של מנין שאין דרך האדם להבחין בו.

ז. דוגמא לדברים שאין דרך הבעלים להבחין בהם: המוצא שקית חפוחים, וסופר ורואה שיש בה עשרים חפוחים, או ששוקל שקית פירות ורואה ששוקלת חצי ק"ג, אין צריך להכריז, ואין נחשבים כסימן, לא המניין ולא המשקל, כיון שאין דרך בני אדם להבחין ולכנס משקל ומנין פירות אלו. ואין לחוש שמא בעל האבירה שונה משאר האנשים, והוא כן יודע בדיקו את מספר החפוחים או את משקלם, שבדרך שבדרך כלל אין בני אדם רגילים לדייק,

ג. ספ. ד. שריע סימן רסיב סני' ג. ה. שריע סימן רסיב סני' ט"ז. ו. דמי משהו סימן רסיב סני' ג. סמיע ספ' ס"ק ל"ב.

שרשות קצנות בחפץ, לכלוך שאינו בולב, מספר מספר של נקובים בטרטוסה, מספר סירניות בקופסא, מספר שיתוח שנשארו בשלדורט וכיו"ב, אינו חייב להכריז¹.

סימן במקום שהחפץ מונח

מא כן חפץ שיש בו סימן וכן חפץ שאין בו סימן, אם ניכר שהונה במכוון על ידי בעליו במקום מסוים, ומסתבר שלא החפץ ולא הוזה על ידי אנשים אחרים מהמקום שבו הונה על ידי הבעלים, נחשב מקום המצוא לסימן.

לעיל התבאר, שברוב המקרים כאשר ניכר על החפץ שלא נאבר, אלא הונה שם מדעת הבעלים, אין ראוי להרמז, אלא ישאירו שם. ובמקרים שיש להגבירה, או אם עבר והגבירה את החפץ, אף על פי שאין בגוף החפץ שום סימן, כדיו שמצא חפץ פלוגי, והבעלים מכסרו סימן של המקום המדויק שהחפץ היה מונח שם².

מקום שהודר להניח שם תפיס כאלו
י מקום שהודר להניח שם תפיס כאלו, כגון מחלה לצטרות, אף שנוכרי שהונה שם בכוונה, אין המקום נחשב כסימן³.

כסף המונח בצורה מסודרת

יא אף שבכסף אין סימן, הן במטבעות והן בשטרות, ולכן מתיישים ממנו הבעלים מכל מקום אם אדם מצא מטבעות או שטרות בצורה מסודרת, חולס או שרבעלים לא איבדו אותם, אלא הניחם שם, ובדרך כללי אמור לקחתם, אף שאין ברם סימן. לכן אם המקום מוצנע, ישארו שם, ואם הוא ברשות הדבים, יכול לטעם לעצמו כי אין הם הניחם שם בכוונה, בכל זאת התיימשו הבעלים, כי הם חושבים שוראי נסלים הוצאות. ואם הוא מקום מוצנע, אלא שאינו מוסתר יד הצורך, יטעם ויכריז, והבעלים יתנו סימן בעצמם או במקום יד.

באופן שיש סימן על ידי ציון המקום שבו נמצא המעות, הייב המצא להכריז אפילו אם מצא רק מטבע או שטר אחד, אם נראה שאינו דרך נפילה אלא דרך הונאה⁴.

באלו אופנים נחשב שהמטבעות מונחים בצורה מסודרת, שחייבים משום כי להכריז
יב הנמרא נותנת מספר דוגמאות לצורת הנחה של המטבעות, שמכנה מוכח שרונתו שם מדעת הבעלים:

כין שברוך כלל אין אדם וזכר, ואפילו הבעלים עצמם
אין זכרים אותם, לכן אין צורך לחפש שמה ידועים הם
לבעליהם. **ב** יצא דברי משה סימן רסיב סי' ג'.
ספר שם סי' לג'. **י** במוקד א ידוע מציאות חפץ
דרך היתה דרך נפילה, יצא שיער מי ריב סי' ס'.
הנראה סימן רסיב סי' יי.

אין המוצא צריך לחשוש שמא בעל האבידה שונה מדעתו, ולכן נחשב כאילו בו סימן והרי הם שלו, שודר אין בו שום סימן אחר, חוץ ממניין ומשקל אלו¹.

דוגמה להכריז שדרך הבעלים להכריז בהם: המצא לחם או חלה או חסה או פרי אונם שלם או ביצים או קופסאות שמורים, וכן כל אלויות מאכל וברמיה, או תפיס גדולים בדרך כלל יודע אדם כמה היה לו מרם בכיס ובתומליו, לכן המצא אותם, אם מצא רק אחד, אינו צריך להכריז, כי אין במצא זה סימן. אבל אם מצא שנים או יותר, חייב להכריז, כיון שמספר היהודות נחשב לסימן, מה שאין כן המצא תפיס קטנים או דברי מאכל קטנים, שברוך כלל אין האדם יודע מה מעינם, אפילו אם מצא הדכה יחידה, אין זה נחשב לסימן, ואינו צריך להכריז.

והנראה שהודר כזה הוא, כדבר שבשקנים אותו משלמים לפי מספר היהודות, כדוגמאות הנזכרות לעיל, בדרך כלל יודע האדם כמה יש לו מרם, ונחשב מעינם לסימן. ואילו בדברים הנקנים לפי נפח או לפי משקל, בדרך כלל אינו יודע את מספרם, ואז המניין אינו נחשב לסימן, ואין המצא צריך להכריז עליהם. עין הערה².

חפץ שיש במניינו סימן שאין דרך בני אדם לשום לב אליו, כגון מספר הנקובים בטרטוסה, מספר הסירניות בקופסא
ז חפץ שיש רבים כמותו, אך קיים בו סימן שאין דרך בני אדם לשום לב אליו, ובגון

ג סימן רסיב יצא דברי משה סי' ג'. ספר סי' לג'.
באדום סי' יי. **ח** יש להסתפק בהגדרת סימן
באבירה, לפי מה שכתבנו לקמן, שיש להחזיר אבידה
להלמיד חכם אף בלי סימן, אלא בטבעות עין. ולפי
הנראה נחשב עין היה בדרך כלל סימן אחר, והחילוק
ביניהם הוא במציאות. שסימן מיוחד, כשאר זכר את
השני שיש בחפץ שלו משא תפיס, מכלי שיראו לו
את החפץ, ועל ידי זה מוכח שהחפץ אכן שלו. וטבעות
עין מיוחדות, שאין הבעלים זוכר שום סימן בחפץ, כל
זמן שלא מראים לו את החפץ, ורק כאשר מראים לו
את החפץ, מבחין שהחפץ שלו. יצא תפיס ושאר
מספרים, שאילו היה זכרם, היו נחשבים לסימן, אלא
שלא זכר אותם. ולארם אחר שאין תלמיד חכם, לא היו
מחזירים, כיון שלא זכר את המספרים ולא מטר אותם.
רוק להלמיד חכם מחזירים, אף כשלא ידע את סימנו
לפי שהוא את החפץ. כיון שכל מקום כשרואה את
החפץ מל עינו מבחין יצא הסימן שהוא שלו. ואם כן
צריך עיון, שכל חפץ רחוק שהשומע בו חפץ מה. יש
כבר תריעים ועוד כיו"ב. והם יכולים לשמש כסימן לכל
לחברי עליהם. מה שאין כן בחריצים קטנים וברמיה.

"סימן הבא מאלו"

יב' דמצא מאפה שאין בו סימן, ובחובו יש מצנע שנאמר עמו, וכן דמצא מאכל או תבשיל שאין בהם סימן ובתוכם מצא מזה או שאר כלי או חפץ, זהו "סימן הבא מאלו". דהיינו שדמאכר ודאי לא הכניסו כבודה לשם, אלא נפל מבימו או מזה. אין זה נחשב לסמן שצריך להכריז, אלא יכול לטלו לעצמו¹.

המוצא דברים שיש בהם סימן יחד עם דברים שאין בהם סימן

המוצא אבידה אחת, כשנתן הארזה² שבה דברים שיש בהם סימן ודברים שאין בהם סימן כ' מצא חמור ועליו אוכל, חייב להכריז, ובאשר המאכר נותן סימן באוכל, מדוירים לו גם את החמור, אף על פי שאין שום סימן בדמור³.

כא' מציאה שנמצאה בחבילה או במוורה אחת, שיש בה דברים שאין בהם סימן יחד עם דברים שיש בהם סימן, יש חוב להכריז על כל החבילה, משום שהפצים שיש בהם סימן, ובאשר המאכר נותן סימן על חפצים אלו, מוכיח על ידי זה שכל החבילה שישבה לו, יש להחזיר לו את כולה⁴. ואם המאכר אמר שחלק מהחפצים אינם שלו, יחביר דנו לקמן.

המוצא אבידה אחת, כשנתן הארזה חפצים או מאכלים שאין בהם שום סימן, אבל יש סימן בארזה עצמה כ' המצא ארזה ובתוכה חפצים או מאכלים, אם יש סימן בארזה עצמה, ואין שום סימן בחפצים או במאכלים שבתוכה, כגון מוורה שרשום שם בגולה עליה או כל סימן אחר, ובחובו יש הרבה דברים שאין בהם שום סימן, חייב הוא להכריז, ובאשר המאכר נותן סימן בארזה, חייב המוצא להחזיר את הארזה עם כל החבילה שבתוכה לגולה⁵, אף שאין בחבילה שום סימן⁶. ואף שדמאכר אינו זוכר כלל מה יש בחוכה.

המוצא ארזה ובתוכה סף ומאנה עצמו יש סימן, ובכסף שבתוכו אין סימן כ' וכן הכרזה ארנק ובתוכו כסף, ובארנק עצמו יש סימן, ובכסף שבתוכו אין סימן, והמוצא מספר דברים אגורים יחד, ורק באחד מהם יש סימן, כאשר המאכר נותן סימן בחפץ שיש בו סימן, צריך להחזיר לו את כל המציאה⁷.

כד וכן דמצא אופנוע או אופניים או עגלת תנוקות שאין בהם שום סימן אלא שבתוכם או עליהם הליוה שקות שיש בה הפץ שיש בו סימן, יש בחובם או עליהם עוד חפצים

¹ וא' וביא סימן וסבי סעיף ט"ז, ושטת השו"ע שם.
² ש"ע סימן וסבי סעיף י"ח. א"ל ע"פ סימן וסבי
ש"ע להכריז, מחמת שאולי אחר כך יבדוק המאכר
ש"ע סימן וסבי י"ח. א"ל ע"פ ש"ע סימן וסבי סעי'
ש"ע ודמאכר נותן סימן וסבי סעי' י"ח. ודמאכר ש"ע
החפץ. ש"ע ודמאכר נותן סימן וסבי סעי' י"ח.

שאין בהם סימן, כאשר המאכר נותן סימן בחפץ שיש בו סימן, צריך להשיב לו אף את האופנוע או האופניים ואם שאר הדברים שאין בהם סימן¹.

המוצא ארנק ובתוכו סף, והמאכר נותן סימן בארנק, אבל מורה שדמאכר אינו של

כד המוצא ארנק ובתוכו כסף, יש מי שנותן סימן בארנק, אבל מורה שדמאכר או חלק מדבריהם האחרים שנמצאו בארנק ושאלו² בהם סימן אינם שלו, ייתן דמאכר את חפצו שיש בו סימן למי שנתן את הסימנים, ואם שאר הדברים שאין בהם סימן ייקח לעצמו³.

המוצא כלי, ובסמך לו פירות או חפצים

כו המוצא כלי שיש בו סימן ובסמך לו פירות או חפצים שאין בהם סימן, אם יש סימן בכלי, אם הפציות מוכיחה שאף הפירות והחפצים שמחין לכלי שייכים לכלי הכלי, צריך המוצא להחזיר אף את הפירות והחפצים שהיו חזין לכלי במסכות לכלי⁴. לדגן יחביר ער כמה נחשב לסמך לכלי, ובאיה אופן מוכיחה המציאות שהפירות שמחין לכלי שייכים לכלי הכלי.

כאשר חלק מהפירות והחפצים בתוך הכלי

כז באופן שיש פירות או חפצים בתוך הכלי, ופירות וחפצים דומים להם סמך לכלי, אפילו אם פני הכלי הפוכים מהפירות והחפצים שהיו לכלי, והיינו שאחורי הכלי כנגד הפירות והחפצים שבחזן, ככל מקום כיון שמאוחז מין נמצא גם בתוך הכלי, שיד הכל למי שיהיה סימן בכלי⁵.

כאשר יש מחץ לכלי פירות וחפצים השונים מאלו שנתן הכלי

כח אם בתוך הכלי ישנם פירות או חפצים, ומחין לכלי ישנם פירות או חפצים שונים מאלו שנתן הכלי, מה שבתוך הכלי שיד למי שיהיה סימן בכלי, ואילו החפצים שהיון לכלי, דינם כאילו אין בכלי כלום ויש רק חזין לכלי חפצים, שאם הם במסכות לכלי יחביר דיום להלן⁶.

אם הכלי ירק, ומבחוץ במחץ לו מאחורי יש חפצים

כט אם אין בכלי שום חפצים ופירות, אלא שבסמך לו מבחוץ יש חפצים או פירות, אם אחורי הכלי הינו כנגד הפירות והחפצים, מסתבר שאין שום קשר בין הכלי לחפצים או הפירות שבסמך לו, ולכן אף כאשר יש מי שנותן סימן בכלי, אם אינו נותן בסימן סימן בחפצים ובפירות, ייתן לו המוצא רק את הכלי, והפירות והחפצים שהיון לכלי שייכים למוצא⁷.

¹ ע"פ ש"ע סימן וסבי סעי' י"ח. א"ל גמ' מס'.
² כ' כמסמך קצת בש"ע סימן וסבי סעי' י"ח. וכ"כ
כאן מצינו דף כה. והוא כמסמך חסן ה"ל אבידה מ"ק
ד' הערה ל"א. א"ל ש"ע סימן וסבי סעי' י"ח. פ"א ש"ע סימן וסבי סעי' י"ח.

אם מבחין בסמך לו כגד פניו יש תפצין.
 פ' אם אין בכלי שום תפצין או פירות, אלא שבסמך לו מבחין ישם תפצין או פירות, ופני חוץ הכלי דיונו כגד אותם תפצין או פירות, והם סמוכים לכלי, יש חילוק בדבר. שאם אין בשפת הכלי בלישה כלפי פנים, אלא היא שפוחה ואיזה מונעת נפילה תכלה מתוכו, יש להחזיר את הפירות והתפצין לזה שנותן סימן בכלי, כי בוראי נפלו מדבלי. אבל אם יש בשפת הכלי בלישה כלפי פנים המונעת נפילה תכלה מתוכו, אין מחזירים את התפצין והפירות למי שנותן סימן בכלי, משום שלא מסתבר שנפלו מדבלי, שהרי יש לכלי שפה המונעת נפילה תכלה, ורק אם חלק מדפירות והתפצין נשארו בתוך הכלי וחלקם חצה לו, אפילו כאשר יש שפה לכלי, מכל מקום שייכים הם למי שאומר סימנים בכלי.^{מז}

אם המלי, ריק, ובסמך לו מבחין יש פשטן או צמר גפן או תבילת צמר.
 פ' פשטן או צמר גפן או תבילת צמר וכל הדומה להם, שרם סימנים סמוכים זה בזה, כאשר הם נמצאים חוץ לכלי, ופני הכלי כגורם, אפילו אם הם נמצאים כולם חוץ לכלי, אם פני הכלי כגורם, יש להחזירם למאגר שנותן סימן בכלי, אפילו אם יש בלישה בשפת הכלי.^{מז}

המוצא מלי, ופירות וחלקים ממנו.
 פ' מה שנחבא בשאופנים מסוימים יש להחזיר את הפירות או התפצין שנחבא לכלי למי שנותן סימן בכלי, וזה דווקא כאשר הם נמצאו בסמך לכלי. אבל אם הם נמצאו במרחק מה מן הכלי, אינו צריך להחזירם למי שנותן סימן בכלי, אף כשבחזר הכלי ישם פירות ותפצין דומים. ומה הוא השעור שבו נחשבים הפירות סמוכים לכלי, יש לשער לפי אומדן מוכרח, עד היכן מסתבר שמתפורים הפירות והתפצין על ידי מכת הנפילה.^{מז}

המוצא ארנק, כיחוד עם כסף
 פ' המוצא ארנק כיחוד עם כסף, ואין בכסף שום סימן, ויש בארנק עצמו סימן, דינו שווה בכל פרטיו לדיונו כלי עם פירות. שאם הכסף מונח בתוך הארנק, חייב המוצא להחזירו למי שנותן סימן על הארנק בכלי, ואם יש כסף גם בתוך הארנק וגם חוץ לארנק, אם הוא

מכ. שם. מז. שיטת הש"ע שריגם ששאר פירות ותפצין.
 וצריך להחזירם למאגר שנותן סימן בכלי, רק אם בכלי אין בליטה בשפתו, כמו שנחבא. אבל שיטת המפר"ע סימן רס"ב סי"ג מי שבעשטן או צמר גפן או תבילת צמר וכל הדומה להם, שהם סריגים סמוכים זה בזה, צריך להחזירם בל ענין, אפילו אם יש בליטה בשפת הכלי, וכן פסק בבאור הט"ס שם סי"ג סי"ב. מז. בקצוריהו סימן רס"ב סי"ג ב' הכא מחלקת ראשונה בענין דמה. פל"ש"י ע"ר מרחק

אובד אצט מחשב בסמך. ופ' דבריו רק במרחק גדול מה יכל המוצא לקחתו לעצמו ואובד אצט להגדיל נזהר חס' 1.92 מטר ולחזיר"א 2.4 מטר בקרוב. ולשיטת חס' כשהמרחק יותר מאמה או אפילו חצי אמה, שוב אין מחשב כסמך, ויכול לנטול לעצמו (אצט להגדיל נזהר חס' 48 סי"ג לחזיר"א 60 סי"ג בקרוב) ובנהגיה שם סי"ג חולק עליו וטוב. שאני דמה לענין שבו מתקן רש"י וחס' וכי"פ מחזיק חוסן ה"ל אבידה פרק ו' הערה ל"ב.

מז הלכות השבת אכירה - קרי' הלכות

בסמך לארנק, יש להחזירו למי שנותן סימן בארנק.^{מז} ונראה לי, שאפילו אם ישנם סוגי משכונות וטענות שונות מוחין לארנק מאשר בתוכו, נחשבים כולם כסוג אחד, ויש להחזיר את כולם.

אם יש כסף רק חוץ לארנק בסמך לו, ואין בכסף סימן.
 פ' אם יש כסף רק חוץ לארנק בסמך לו, ולא בתוכו, ובכסף אין סימן, אבל בארנק יש סימן, אם הכסף מאחורי הצד שבו פחה הארנק, צריך להחזיר רק את הארנק, אבל אינו צריך להחזיר את הכסף, ואם הכסף מול הצד שבו פחה הארנק, יש להחזיר גם את הכסף, אלא אם כן יש שפה לארנק המונעת מדבקים מליפול מתוכו, שאז אינו צריך להחזיר רק את הארנק ולא את הכסף.^{מז}

אם פחה הארנק סגור ויש כסף מחוץ לארנק.
 פ' אם הארנק סגור בדוכס או בסקטוש או בחיטקת וכו', ויש כסף חוץ לארנק, אפילו אם הכסף מול פחה הארנק, ואפילו כשיש כסף גם בתוך הארנק, כיון שניכר שאין לכסף שמחין לארנק שום שייכות לארנק, אינו צריך להחזיר למי שיתן סימנים בארנק, אלא את הארנק עם הכסף שבתוכו, ולא את הכסף שנחבא לארנק.^{מז}

המוצא ארנק ומחזיר לו כסף, וחזק מהארנק.
 פ' מה שנחבא לעיל, שיש אופנים שבהם יש להחזיר את הכסף שמחין לארנק, למי שיתן סימנים בארנק, וזה דווקא כאשר הכסף נמצא בסמך לארנק. אבל אם נמצא במרחק מה, אינו צריך להחזירו, אפילו כשגם בתוך הארנק יש כסף. ומה הוא השעור שבו נחשב הכסף קרוב לארנק, יראה לעיל דיני פירות והדוקים מדבלי, וריגם שווה.

מצאית שיקים

המוצא שיק והמחזיקו שכתוב בו שם המוטב.
 פ' המוצא שיק, אם כתוב בו שם המוטב שעל שמו נכתב השיק, יש להחזיר לו את השיק.^{מז}

המוצא שיק שלא כתוב בו שם המוטב.
 פ' המוצא שיק שלא כתוב בו שם המוטב, אסור להחזירו לבעל השיק, כי יתכן שמסרו לאחר, ולכן יבריו עליו [אם נראה ששיק ליהודי], והמוסר סימנים יקבל את השיק, אבל לבעליו לא יחזיר אפילו אם הוא נותן סימנים, שררי מוכר שהוא מכיר את המוטב אין יראה שלא מסרו לאחר.^{מז}

מז. ממי בלא מצאית דין זה ע"א. ושר"ע סימן רס"ב סי"ג י"ט. כ' מז. שם. מז. בגלעני. ע"פ שרי"ע סימן רס"ב סעיף כ'. מז. מחזיק חוסן ה"ל אבידה פרק ו' הערה מ'. בב"ש שם.

שיק שמוסב לטובת אחר
 ע"פ שיק שמוסב לטובת אחר, דהיינו שכנו מופיעה חרמה של המוסב, וכל שכן אם מופיעים בו מספר שמות, אין להחזירו לא לבעלי החשבון, ולא למוסב, או לאחד מבעלי השמות האחרים המופיעים על גב השיק. והפעם, כי הדרך לכתוב את שמו על השיק, רק כאשר מעבירו לאחר, ובמילא מוכח שהעביר את השיק לאחר, והשם של האדם אינו ידוע. לכן יכירו על השיק, ומו שיתן סימנים, ייתן לו את השיק, אבל המוסב, וכן כל מי ששמו מופיע על גב השיק, אפילו אם ימסור סימנים, אין נוחנים לו את השיק, שרדי הוא מכיר את הסימנים מעת שהשיק שהה אצלו.¹

שיק שמוסב לטובת אחר, יודע לאחוז התחומים עליו
 כי ראוי למוצא להודיע למוסב האחרון על מצאת השיק, כדי שיעל ידי כך יודע לו למי מסר את השיק, ועל ידי זה יוכל להודיע למקבל השיק שמצא אותו, ויוכל לקבלו על פי סימנים.²

המוצא מספר שיקים
 מוצא המוצא מספר שיקים לפקוחה אותו אדם, יכול הוא לפי זה לוודא ממי נפל, ויכול להשיב לו את כל השיקים.³

מצא שיקים בלי סכום
 מוצא שיק או מספר שיקים בלי סכום, בין אם תחומים על ידי הנעלים בין אם אינם תחומים, ישיב לבעלים, אף בלי שיתנו שום סימן.⁴

האם מותר למוצא שיק לפדות את השיק לעצמו
 מוצא שיק או באופן שאין המוצא צריך להשיב את השיק, מכל מקום אמור לו לפדות את השיק לעצמו, כי המאכר שיק אינו מחויב מן הכסף הנקוב בשיק, משום שידוע שאפשר לבטלו.⁵

המוצא שיק של גוי
 מוצא המוצא שיק של גוי, מותר לו מעיקר דין לפדות את השיק לעצמו. אגב, יתכן, שכיון שידועים בדרך כלל כבודיו את פרטי הפרדה, ואולי יצטח מכך חילול ה', אמור לו לפדותו, ורק אם יכול לפדותו ללא שידעו את זהותו של הפרדה מותר.⁶

המוצא שטר חוב
 מוצא המוצא שטר חוב יקרענו, ולא יחזירו לא ללווה ולא למלווה. ואם מוסבם בין המלווה ללווה למי הוא שיק, יחזירו לו, שאין לדעו שמא הוא פרעו ועשו קנינה ביניהם כדי

ג. שם. נא. שם. גב. שם. ג. ספר השבת אכירה כהלכה פרק י"ב סעי' ב'. גר. פתחי תושבן הל' אכירה פרק ז' הנהגה מ'. גר. מלעני.

ג. _____
 לכות מלקוחות, מאחר ושטרות חוב כומניו אין בהם עדים, ואי אפשר לכות על ידם מלקוחות.¹

המוצא שטר חוב שיש בו תביעה
 מוצא המוצא שטר חוב שיש בו תביעה, יתחייב לתשלום ריבית, אף אם מוסבם בין המלווה ללווה למי הוא שיק, יקרענו ולא יחזירו. לאף אחד מהם, אף אם עקב כך לא יוכלו לכות את הקרן.²

ואם יש סבירות שיש ביניהם היתר עסקא המועיל לשטר זה, אין לו לקרוע את השטר, אלא ידרוש מהם לדוכיח שעשו היתר עסקא ביניהם, ורק אם שניהם מודים שיהיה כלי היתר עסקא, יקרע את השטר.³

המוצא מכתב התחום בידו הדואר
 מוצא המוצא מכתב התחום בידו הדואר, יתנו לאדם שאליו מופנה המכתב. ומצוי הדבר שדורו מועה ומציח בזהב הדואר של פלוני מכתב המועד לאחר, ויש להעביר את המכתב למוסב, ככל השבת אכירה. ואם אינו מכירו יחזירו לשלחו.⁴

ג. הנהגה קליר עליט"א. מספר השבת אכירה כהלכה פרק י"ב סעי' ג'. ג. שיער ידד מ"י קט"א סעי' י"א, ובשי"ן שם ס"ק י"ח. ספר השבת אכירה כהלכה פרק י"ב סעי' ג'. ג. מלעני. ג. ספר השבת אכירה כהלכה פרק י"ב סעי' ד'.

פרק ט

הפסדים והוצאות כתוצאה מהשבת אבירה

פתיחה

חיוכו של יהודי לפל באבירה שמצא, הינה רק בתנאי שאין לו על ידי זה הפסד ממון, או מניעת רווח. אבל אם יש לו הפסד פטור הוא מהשבתה, והאם יכול הוא לפל באבירה ולגבות את ההפסדים מבעל האבירה, פרטי דינים אלו יתבארו בהרחבה בפרק זה.

הפסד ממון מחמת השבת אבירה

השבת אבירה, כאשר כתוצאה ממנה יגרם למוצא הפסד ממון
א חיוכו השבת אבירה הוא רווקא אם לא יבא למוצא על ידי זה שום הפסד ממון. אבל אם יבא לו על ידי זה הפסד ממון או גרם הפסד ממון או אפילו מניעת רווח, פטור הוא מלהתעסק בהשבת האבירה*, וכדלהלן.

עצמאי או שכיר העוסק במלאכתו, ומוצא אבירה שעל ידי ההתעסקות בה יפסיד משעות עבודתו
ב אדם העוסק במלאכתו, הן כעצמאי והן כשכיר, ומוצא אבירה שעל ידי ההתעסקות בה יפסיד משעות עבודתו, פטור הוא מלהתעסק באבירה. כי התורה פטרה ממצוות השבת אבירה, כאשר האבירה גורמת נזק או הפסד או מניעת ריווח למוצא או לאחרים, ולכן פטור המוצא, הן אם מצא את האבירה בשעת העבודה, והן שלא בשעת העבודה אם הטיפול באבירה יגלוש לזמני העבודה, ויפסיד על ידי זה הוא או מעבדו ממון².

לפחות את המוצא על הוצאותיו

ג כיון שחז"ל רצו, שאף כשיש למוצא הוצאה או הפסד כתוצאה מהטיפול באבירה, לא יימנע מלטפל בה ולהחזירה, תיקנו הם שיהיה מותר לו לקבל סכומים מסוימים לפיצוי על הוצאותיו והפסדיו, לפי הכללים דלהלן.

כמו כן, כאשר המוצא נמנע מלעסוק במלאכתו ומפסיד על ידי העיסוק בהשבת האבירה, מותר לו לישול שכר מועט עבור הטיפול בהשבת האבירה. לקמן יבואר מהו הסכום שמותר למוצא לישול כמציב כזה עבור הטיפול באבירה³.

א. סמ"ע סימן רס"ד ס"ק א'. ב. ע"פ שו"ע סימן רס"ה סעי' א', סמ"ע ס"ק א'. ג. שו"ע סי' רס"ה סעי' א'.

יותר משווה פרושה, מכל מקום כיון שברך כלל אין בני אדם מקפידים על הצאה כו', חייב המצא כו'.

עונשו של המתחמק מעטות בהשבת אבירה, בתנאי שיהיה לו על ידי זה הפסד ממון
 ט כיון שרצונו אבירה, יכול תמיד להתחמק מעטות בהשבתה, בהוצאה שיהיה לו על ידי
 זה הפסד ממון, כהוב כמי וכשי"ע, שיש לאדם להזהר לפנים משורת הדין, ולא לזקק
 ולומר ששלו קודם, כדי להתחמק על ידי זה למצוות השבת אבירה, אלא אם כן ישנה
 סבירות גבוהה שאכן יינק או יפסיד ממון או את אבירתו. ואדם המתחמק באמתלאה, פורק
 הוא ממנו על גמילות חסדים, ונענש שסופו שיצטרך לבירות.

תשלום ופיצויים על הפסדים וביטול מלאכה

החזר ופיצוי על הפסד ממון הנגרם כתוצאה מהטיפול באבירה
 י כמו שנכתב, מותר לאדם לקבל לחזר ופיצוי על הפסד ממון שהפסיד כתוצאה מהטיפול
 באבירה בלכתו. ומותר לו לכתחילה לשלם באבירה, כשאין בעליה במקום, על סמך שאחר
 כך יחזר ממנו את הוצאותיו והפסדיו, ובעל האבירה חייב להשיב לו את הוצאותיו והפסדיו,
 לפי הכללים ולקמן.

גובה החזר על מנתע נוח
 יא אף נובה החזר מחשבים בדין: אדם המשתדל להגמל סכום של 50 ש"ח לשעה,
 וזמן הטיפול באבירה הוא שעה אחת, והיו שכחוצה מחשבת האבירה הייתה לו מניעת
 ריוח של 50 ש"ח. משערים כמה היה מוכן להוצאות מסכום זה של 50 ש"ח, אם לא יצטרך
 לעבור, ויקבל במקום זאת שכר בטלה, וסכום זה משלם לו בעל האבירה. סכום זה נקרא -
 "שכר בטלה".

כך משערים לכל אדם לפי עבודתו, וכמובן ש"שכר הבטלה" משתנה מאור מעבודה אחת
 לעבודה אחרת. שריר אדם העובד בעבודה קשה, מוכן שישלמו לו במקום 50 ש"ח
 לשעת עבודה קשה, רק 10 ש"ח לשעה, אם יוכל להתבטל לנמרי מעבודתו, ואילו העובד
 בקומא או סוג מלאכה קלה אחרת, שאינה מעייפת ואינה מייגעת, לא ייסיק להפסיק את
 מלאכתו ולקבל רק 10 ש"ח, אלא ירצה כך 40 ש"ח כ"שכר בטלה", וכן זה צריך אכן
 לחת לו עבור סיפולו באבירה.

פ. בנליד. י. שרע סמן וסיד סעי' א'. יא. שרע שאלקס פלי, וכפי שכתב וביי סמן רסיה את פירוש
 סמן רסיה סעי' א'. יב. שם. יג. בס"ד סמן סליג. והמכיר על "פועל בטל" מפרש משניות לרמב"ם
 סעי' א' כתב ששנא מחוב שכל מקום שנתנה לו וזוהי: אמרן הכיטול של אותה מלאכה, אומרים אותה
 כ"פועל בטל", פירושו מוציא הכר של פועל העובד כפי הניעה שבמלאכה ההיא או המונה. לפי שיש
 באותו סוג עבודה. אבל מוסדות המוסקים, המציא ושרא מלאכת שום בעל גדול, ובהם אם יתור לאדם להחזר
 המוסקים בסמן שלי, שלא הבא דבר ה"יו, וראה האם לעשות את המלאכה המיועדת, או שינוח כל היום.

פרק ט / הפסדים והוצאות כתוצאה מהשבת אבירה מה
 וזוהי הוסיף כאשר יש לו הוצאות או הפסד, שאם מעיקר הדין פסור הוא לנמרי מלאכה,
 ובהו אבירו ח"ל שראוי שרצונו יפול באבירה ויחזיר אותה, ויקבל פיצוי על הוצאותיו
 והפסדיו, לפי הכללים ולקמן.

כאשר גם למצוא עצמו נאבדה אבירה, ורצה לחפש את שו
 ד כאשר גם למצוא עצמו נאבדה אבירה, ורצה הוא כעת לשלם באבירה עצמו, ועל ידי
 שיעטק בהשבת המציאה שמצא, עלול הוא לבא לידי הפסד, שאחר כך לא יוכל לשלם
 כראוי באבירתו או שלא ימצאה, פסור הוא מהשבת האבירה, ואפילו אם האבירה הינה של
 אדם שחייב בכבודו, כגון אביו או רבו, אף על פי כן אבירתו קודמת לאבירתו.

כאשר חלץ לחפש את אבירתו, האם אבירת חבר קודמת
 ה מה שאבירתו קודמת לאבירת חברו, הוא אפילו אם עדיין לא מצא את אבירתו, ובעת
 הולך הוא לחפש אותה, שריר אפילו בספק הפסד, הדין הוא שאבירתו קודמת.

חיוב השבת אבירה, כאשר תהינה למצוא הוצאות עבור הטיפול וההשבה
 ו המצא אבירה חייב בהשבתה, רק בתנאי שלא יצטרך להוציא שום הוצאות עבור הטיפול
 או להשבתה, הן הוצאות ישירות והן הוצאות עקיפות. כגון, אם כדי להשיב את האבירה
 צריך לשבור רב או מונות וכדומה, אינו חייב כלל בהשבתה. כמו כן, אם יש לו הוצאות
 עקיפות, ודדינו שיש לו הפסד ממון כתוצאה מהטיפול באבירה, כגון שמפסיד שעות עבודה
 וכדומה, פסור הוא מלהשיב את האבירה.

חיוב השבת אבירה, כאשר תהיה למצוא הוצאה מועטת
 ז אפילו אם יהיה למצוא הפסד מועט ביותר כתוצאה מהטיפול באבירה, אף על פי כן מעיקר
 הדין אינו חייב לקחת את האבירה ולשלם בה, אפילו אם האבירה שווה הון רב, כיון
 שנגרם לו על ידי זה הפסד. אבל כבר אמרו ח"ל שלא ידקדק במוצא כל כך על מיעוט
 הפסד.

ח לכאורה, הוצאה בספית קטנה במוחה, אף על פי שראוי יותר משווה פרושה, כל שאין
 דרך בני אדם להקפיד על הוצאה כזו, אינה נחשבת כהוצאה, והיב זה המצא. כגון
 לבצע שחת מלפון כדי לעדכן את בעל האבירה על מציאתה, אף על פי שמדובר השחה

ד. סמן רסיה פרושה ד"ה כיון שלא חייבתו. פסיע. והספיק באבירות חברו קודם לחיפוש אבירת עצמו. וכתב
 ס"ק ר. ה. שרע סמן רסיד סעי' א'. ו. שישו בסמיו חסון ולי אבירה פ"א הערה ל"ו שמדבר
 ערך השולחן סי' רסיד סעי' א'. שמה שאבירתו קודמת המוסקים לא משמע כן, אלא אף באופן מה אבירה
 לאבירת חברו, וזה דוקא כשכבר מצא את האבירה שלו. עצמו קודמת, שריר אפילו בספק הפסד, הדין הוא
 נצריך לשלם בה, ואם אינו צריך לשלם באבירת חברו, שאבירתו קודמת, וכן זה הלכה למשה פ"ק ר"ב הל' א'.
 אם יש חשש הפסד לאבירתו. אבל אם עדיין לא מצא תנאי במחוי חסון שם. ז. שרע סמן רסיה סעי'
 א. ח. שרע ר"ב הל' מציאה סעי' ל"ד.

ע _____ הלכות השבת אבידה - הרי הלוות

ששמעון ישלם לו את מלא ההפסד של שווי תפציו שלא ניצלו, מומכת שמעק בהוצלת תפציו שמעון במקום בהוצלת תפציו עצמו, הדין חלוני בכללים דלדלי:

אם שמעון לא היה כלל במקום

כד אם שמעון לא היה כלל במקום, וכתו של ראונו לחבוע את מלא שווי תפציו.

אם שמעון היה שם ודאנו סיכס עמו

כה אם שמעון היה שם, וראובן סיכס עמו שישלם לו את שווי תפציו שאינו מתעסק בהוצלתו, חייב שמעון לשלם את מלא שווי תפציו.

אם שמעון היה שם, ודאנו לא סיכס עמו, אלא עם שלושה אחרים

כו אם שמעון אינו שם, אם יש שם שלושה אנשים, צריך לשכס עמם שברצונו לקבל את שווי תפציו.

אם שמעון היה שם, וראובן לא סיכס עמו, אבל נישל לשלושה אנשים - הנחשבים לבית דין, ואמר להם, ראו שבמקום להוציל את תפציו השווים מאה, אני מציל את תפציו שמעון השווים מאתיים, ואני רוצה ששמעון יפצה אותי במאה, כיון ששמעון שם, לא מועיל סיכסם עם בית דין, כלי שישכס עם שמעון עצמו. אבל אם תבעלים עומדים מרחוק, די בזה שראובן יסכס עם שלושה אחרים, ואינו צריך לטרוח לזון אל תבעלים לקבל הסכמתם.

האם שלושה אנשים אלו צריכים להיות דיוקא מומחים, או שרי בהדיאנות

כז שלושה אנשים אלו אינם צריכים להיות כולם דיינים מומחים ולא הדיימות. אלא די בזה שאחד מהם יהיה מומחה, או לפחות תלמוד חכם שמכין קצת בנושאים אלו, ואילו יצטרפו שני אנשים פשוטים.

אם שמעון היה שם, ודאנו לא סיכס לא עם שמעון ולא עם שלושה אחרים

כח אם שמעון היה שם, וראובן לא סיכס לא עמו ולא עם שלושה אנשים שפצו אותו בשווי תפציו, והוציל את תפציו שמעון במקום את תפציו, אין שמעון צריך לשלם לו את שווי תפציו, ודי בזה שישלם לו כפי שרית שכיר לוקח עבור מרדה זו להוציל את התפציו.

כד רמ"א סימן רס"ד סעי' ג'. כה שריע סימן רס"ד ור"ד הורדש"ם סי' ד'. סובר בהט"ו בפרט זה, שאם תבעלים סעי' ג'. כל שיטת הפסד סימן רס"ד סי' ד'. שם עומדים בסמך, לא יוציל מה שמסכס עם שלושה אנשים שמעון היה שם, וראובן לא סיכס עמו, אלא נישל לשלושה אחרים. אם לא סיכס עם תבעלים עצמם, אלא שמוסיף אושים, חייב שמעון לשלם לו את מלא שווי תפציו. אבל שיטת הט"ו סעי' ג'. שששמעון שם, לא מועיל סיכס שלושה אחרים, ואע"פ צריך לטרוח לזון אל תבעלים לקבל את שווי תפציו, אם יש שם שלושה אנשים, צריך לנחילה לסכס כה. מנהיג סימן רס"ד ורד"ש סי' ד'. כה. שריע סימן רס"ד סעי' ג'.

סיק מ' / הפסדים והוצאות כתוצאה מהשבת אבידה _____ סמ

ויאמר בפנינו, שכתובותיו העכשויות הוא מרויח 50 ש"ח, ואינו מעוניין לשלם באבידה, אלא אם כן יקבל את מלא הסכום של 50 ש"ח ולא פחות מכך, וכיון שניהל דעתו בפנינו, יוכל הוא לשלם באבידה, ותבעלים חייבים לתת לו את מלא הסכום. ואם אינו מצא שלושה אנשים, כיון שאם יפצל באבידה יהיה לו הפסד או מניעת ריווח, שרדי לא יקבל על דאיתול בה אלא שכר בטלה ולא 50 ש"ח, פטור הוא מלדחיקת באבידה.

שלושה אנשים אלו, האם צריכים להיות דיינים מומחים, או שרי בהדיאנות
יב שלושה אנשים אלו, אינם צריכים להיות דיוקא מומחים לדון, אלא די בכך שאחד מהם יהיה מומחה, או לפחות תלמוד חכם שמכין קצת בנושאים אלו, ואילו יצטרפו עוד שני אנשים פשוטים.

כשחשוב למוצא לסיים את עבודתו, והתשלום אינו מרצה אותו

כ אם חשוב למוצא לסיים את עבודתו, ואינו מחרצה מתשלום שקבל עבור הציפול באבידה, כי למעשה כתוצאה מהדחיקתו בה לא יציל לסיים את עבודתו, ויהיה לו מזה הפסד, פטור הוא מלשלם באבידה.

כשביטול מלאכתו של המוצא יקר יותר משווי התפצ

כא אדם שביטול מלאכתו יקר יותר משווי התפצ, ודיא הוא שאין לו להתבטל ממלאכתו כדי לשלם באבידה, כי אין תבעלים חייבים לשלם לו על הציפול יותר משווי התפצ עצמו.

נאמנותו של המוצא על הוצאות שהוציא בנין המציאה

כב חייבים תבעלים לשלם למוצא, את כל ההוצאות שהיו לו בנין המציאה, ואמון הוא לומר את סכום ההוצאות ללא שבעה או תוכחה מפני תיקון העולם. וכל שכן שאם נשל כבר את ההוצאות מהדחיקתו שדחיקתו מרשבת האבידה, שאינו צריך להשבע לתבעלים שלא נשל יותר מרבעניע לו.

הונחת תפציו כדי להוציל אבידה

תפציו שלו ושל אחר הנחשבים, האם יוכל לתבע מעות על הצלת תפציו האחר במקום תפציו

כג אם שומן דנדר או שריפה מכלל ושרופת או כל צורת חזק אחרת גורמת נזק לרבוש של מספר בני אדם, ויש שם תפציו של ראונו ושל שמעון הניחוסים שאפשר להצילם, וראובן ראה שדחיק לשמעון יהיה נזול ברובה מרובק שלו, כי התפציו של שמעון יקדים ברובה משל, ולכן הציל ראונו את תפציו שמעון במקום להציל את תפציו עצמו, וקיווה

כ סימן רס"ה: שריע סעי' א'. סעי' ס"ח. כה. תומכ שלמה על שריע סימן רס"ה סעי' א'. כה. שריע סימן רס"ה סעי' כ"ז. כה. סעי' סימן רס"ה ס"ח מ'.

כשראובן הצליח בסוף להציל גם את חפצי עצמו

כמו באומנים שנזכרו, שראובן מקבל את מלאו שווי תפציו, אפילו אם כספו של דבר הצליח להציל גם את חפצי עצמו בנוסף לחפצי שמעון, חייב שמעון לשלם לו את מלאו שווי תפציו.

כשראובן עסק בהצלת חפצי שמעון, והותיר באותו זמן את חפצי עצמו, האם תפציו נחשבים אז כהפקר \S באופן כזה שראובן עסק בהצלת חפצי שמעון, והותיר באותו זמן את חפצי עצמו עצמו הניזוקים ורם ניצלו מאליהם, נחשבים תפציו כהפקר, וכל הקורם וזהו ברם. עין הערה לא.

כשראובן לא הצליח להציל את חפצי שמעון

\S כלל האופנים שזכרו, שראובן המציל מקבל את שווי התפצין שרפסדו, דהיינו הן כשהתנה עם שמעון, והן כשלא היה שם וסיכם עם שלשה וכו', אם מרח ויוד להציל, אך לא הצליח להציל, אינו מקבל משמעון את שווי תפציו, אבל מקבל ממנו שכר כפי שרגילים לשלם לשכיר עבד ניסיון להצילם.

כשיר להציל ולא היו סיכום גדלים שציל

\S מה שזכרנו, שכשירד מעצמו שלא בפני שמעון ולא הציל כלום, מקבל כפי שמקובל לשלם לשכיר שצורח להציל, זהו דוקא אם הייתה סכירות גבוהה שציל להציל, אבל באופן אחר אינו מקבל אפילו דמי שכיר.

כשהבעלים נמצאים שם, ויד להציל בלא סיכום עמו, ולא הצליח להציל

\S כאשר הבעלים נמצאים שם, ולא סיכם לא עמו ולא עם שלשה, אם הצליח להציל, מקבל רק כפי שרגילים לשלם לשכיר כציל, ואילו אם לא הצליח כלל להציל, אינו מקבל כלום, ואפילו לא דמי שכיר.

כשהבעלים נמצאים שם וסיכם עמו, ולא הצליח להציל, ונצלו התפצין מעצמם

\S מה שזכרנו, שכשסיכם עם הבעלים ולבסוף לא הציל את התפצין, מקבל רק דמי שכיר ולא את מלאו שווי התפצין שרפסדו. דין זה הוא אפילו כאשר הבעלים לא התפסדו את התפצין, אלא שראובן ניצול מאליה, אבל מקום דיו כלל הציל, שאין משלם לנציל את שווי התפצין שרפסדו, אך על פי סיכום עמו על כך, מקבל רק דמי שכיר.

\S שרע סמן וסיד סעי' ג'. לא. וסעי' סמן וסיד הרין כדמיי. שנקדם וזה ברם. \S סמן וסיד: סעי' ג'. ובבאר הגרי"א שם ס"ק ה' וכן בבאר היטב שרע וסעי' סעי' ר'. סעי' ס"ק י"ב. ס"ק ג'. ס"ק ו' ס"ק כהרמ"א. וסעי' הש"ך שם ס"ק ג' למי \S סמן הקדשם סמן וסיד סעי' ג'. \S סמן כדמיי. וסעי' הש"ך שם ס"ק כ' שאין הם נחשבים וסיד: וסעי' סעי' ר'. סעי' ס"ק י"ב. ס"ק ג'. להפיק, אלא שסיים לראובן. ובהנהיגם שם חלק, שאם י"ב וסעי' ס"ק ג' וסעי' סעי' ר'. סעי' ס"ק י"ב. ס"ק ג'. נדר לראובן שחפציו נצלו, שוב אין אחר יכול לזכות ולבטח נציל התפצין מאליה. הייבם הבעלים לשלם בהם, אך על פי שראובן לא עשה בהם קנין כדי לשלם לנציל את כל שווי התפצין שרפסדו. וכן אם לא נציל ולזכות בהם. אבל קודם שנוצר לראובן שחפציו נצלו.

אם היה הסכם מפורש שיקבל תשלום אפילו אם לא יצליח

\S אם ראובן התנה עם שמעון, שישלם ויסדה להציל את תפציו, ושמעון התחייב לשלם לו את מלאו שווי התפצין שרפסדו, וראובן התנה גם שאפילו אם לא יצליח לבסוף להציל את תפציו של שמעון, ייחן לו שמעון את מלאו שווי התפצין שרפסדו או כל סכום אחר, הדין עם ראובן, שאף שבסוף לא הצליח לכל להציל, חייב שמעון לשלם לו, כפי מה שסיכם עמו.

\S וכן הדין בכל הסכם. שבין אדם לחבירו על ביצוע עבודה או עשיית פעולה, שלפיו אמור העובד לקבל סך מסוים, והותנה בהסכם שהעבודה תהיה אפילו אם פעולתו לא תצליח, חייבים לשלם לו כפי שסיכמו בהתחלה, אפילו אם לבסוף לא הצליח בפעולתו.

כשראובן הצליח בפעולה התצלה שפעל עבד שמעון, ושמעון שטח לוא פעולתו הייתה תצלה \S אם ראובן התנה עם שמעון, שעשה עבדו פעולת תצלה מסוימת, ובתמורה התחייב שמעון סכום מסוים, וראובן עשה את הפעולה והצליח להציל, אין שמעון יכול לשטון, שאף ללא פעולת ראובן הייתה מותרת הפעולה.

יש לשמטון תבית דגש ולראובן תבית י"ן, ונשברה תבית הדגש

\S הייתה לשמטון תבית דגש ולראובן תבית י"ן, ושוי הדגש רב משוי הדין, ונשברה תבית הדגש [באופן שלא נשפך לארץ, כי אם נשפך כבר לארץ, דין הדגש כהפקר, וכל הקורם וזהו בן], וכדי שלא יהיה נזק גדול כל כך של איבוד הדגש, מוכן ראובן בעל תבית הדין לסייע על ידי שיווקן את הדגש ויפסיד את יינו ויכנס את הדגש בחביתו, ורצוה ששמעון ישלם לו את דמי הדין, אם סיכם בפורש על כך עם שמעון, ודיק שמעון לשלם לו את דמי הדין, וכן אם שמעון אינו כאן, וכדי שלא ייזק הדגש ראובן בפני שלושה אנשים שקבל את שווי הדין, ושפך את יינו והציל את הדגש, צריך שמעון לשלם לראובן את דמי הדין, אבל אם היה שמעון בעל הדגש שם, וראובן לא סיכם עמו כלום ועל דעת עצמו שפך את יינו כדי להציל את הדגש של שמעון, אין שמעון חייב לשלם לו את שווי הדין, אלא רק את שווי הדגש, ואת המזון הגדול לשלם על עבודתו של הורקת יין ומילוי דבש.

ש"ד ארשם אלו אינם צריכים להיות מוכרים לדון, אלא די שאודר מזה יודע מוכרה או לפחות תלמיד רבם שבבין קצת בנושאים אלו, ואילו צטרפו שני אנשים פשוטים.

התכן בליל, אלא תפסד למחר, אין צריך לשלם לו את וכן משפט במהר"ם ס"ק ג'. \S שם. \S דת. וסעי' שווי תפציו. ודיק בבה"ט ס"ק ג'. ואילו בזה"ה ס"ק ג'. \S שרע סמן וסיד סעי' ג'. \S סמן וסיד: \S סמן וסיד: סעי' סעי' י"א. \S תבית תפציו על שרע סמן וסיד סעי' ג'.

ההכרזה וצורתה

פתיחה

כאשר יהודי מצא אבידה ונמצא על פניו לאחר את בעלה, חובה עליו להכריז על האבידה כדי שבעל האבידה יוכל לבוא ולסמור סמנים ולקבלה. בפרק זה יתבאר דיני ההכרזה, והאם מועיל פרסום מודעה בלוח מודעות, או בעיתון, וכמה זמן צריך לפרסם.

פריטי דינים אלו יתבארו בהרחבה בפרק זה.

צורת ההכרזה על האבידה

הכרזה על האבידה כשאין מכיר את בעלה

א. המוצא אבידה ואינו מכיר את בעלה, בזמן שביט המפגש היה קיים, היה מכריז שלושה ימים על האבידה, ובמועדי די שכיח עליו בבחי כנסיות ובחי מדרשות.

כמה ימים צריך להכריז

ב. בירושלמי משמע, שבמועדי צריך להכריז שלושה ימים, אבל הפוסקים כתבו שאינו צריך להכריז שלוש פעמים, אלא כיון שמכריז בכל בתי הכנסיות שכאור, די בהכרזה פעם אחת.

אין להכריז בזמן התפילה

ג. יש לדחות שההכרזה בבית הכנסת על האבידה תהיה בין מנחה למערב או קודם או לאחר מכן, ולא תוך כדי התפילה, ובתפילה שחיות אין ראוי שתהיה בין אשרי לזכר לציון, כי יש קשר ביניהם ויש להסמיכם, אלא השוב ביותר שכריז אחרי התפילה, או לפחות קודם אשרי.

אופנים לקיום מצוות השבת אבידה בימינו, על ידי הכרזה על האבידה

חלית מודעה על מצאת האבידה

ד. במועדי יוצא להתחיל ידי חובת ההכרזה, בחלית מודעה על לוח המודעות, או על ידי שמכריז בפניו. ואין עדיפות לזה על זה, והעיקר הוא שצריך להודיע במקום שתפרסם לאנשים רבים.

ה. פריטי דינים אלו יתבארו בהרחבה בפרק זה.

א. מצי כבא מציעא דף כח. ב. שריע סמון רס"ז סעי' ג. ג. פרישה, הובא בפתיחת חסון ה"ל אבידה פרק ד. ד. סעי' ע"ן ירושלמי, הובא בפתיחת חסון שם. ה. סמ"ע סמון רס"ז סעי' ד. ו. בעל אג"מ בקטנים ידועי הפצות השבת אבידה.

כשעומקן מסכם מפרשות שישלם את דמי ה"ח האם חייב ראובן לשמור את י"ח

ז. אף באופן שראובן עתיד לקבל בחזרה את כל דמי ה"ח ב"ח, כיון כשמיים עם שמעון במפורש שישלם לו את דמי ה"ח כדי שיעזר את הדבש, מכל מקום אין ראובן חייב לשמור את י"ח, מנחת ש"דעה אדם בקב שלו יותר מנשבת קבין של חברו, וחבל לראובן להפסיד את י"ח, אף על פי שבמועדות שיקבל, יכול הוא לקנות י"ח אחר.

ז. מה שפסור מלשפור י"ח כדי להציל את הדבש שמחזיר רב הוא דווקא כיון כתי, או בכל מאכל או משקה שיעזר אותו בביתו, או שקנה אותו ממי שיעזר אותו בביתו, או שקנה להשגו. אבל במשקים ומאכלים שקל להשגו, לכל הדעות חייב הוא לזקק את שלו כדי להציל את של חברו. ומכל מקום נראה, שאם חושש שמא יצטרך להחמיק עם בעל הדבש כדי לקבל את הכסף, אינו חייב להפסיד את שלו, ולטרוח אחר כך בגיית המעות.

רב שמוע בתאונה ויש לו שם סחורה יקרה הנפסדת, ועבר שם בעל רב אחר מלא בסחורה וזה : מא ר"ח זה מצוי במועדי, כאשר רב נפגע בתאונה וכדומה, ויש בחובו סחורה יקרה הנפסדת, ועובר שם בעל רב אחר מלא בסחורה וזה, ראוי שיסכם עם בעל הדבש הפגוע, שבעל הסחורה הולח דיוקן ויצא את סחורתו הולח מרכבו וישאורה כלי השגרה, ומסמא חתנו ותיספר, ובמקום יכנס את הסחורה היקרה, ובעל הדבש הפגוע יחזיר בשווי הפסודה הולח, כי ללא הסכם מפורש, אין בעל הדבש הפגוע חייב לשלם לו את שווי הסחורה שדוצא מרכבו, אלא רק את מזון ההולח.

מא. רמ"א סמון רס"ז סעי' ה', ודלא כשיטת השו"ע שם. שראובן חייב להפסיד את י"ח כדי להציל את הדבש כיון שאין לו כזה שום הפסד. פ"ב. סמ"ע סמון רס"ז סעי' י"ח. ג. מלע"ד. מד. ע"פ שריע סמון רס"ז סעי' ה'.

תליות מודעה בכל בתי השכונה
ה המוצא אותו חייב לפרסם בכל בתי השכונה שמצא בה את האכירה, כדי לנרד האם
נאכר מהם או שמא יודעים הם למי נאכר. אלא די שופרים בבתי כנסיות או במקומות
אחרים שרבים מצויים שם, כגון בבניינים גבוהים יפרסם על די המעליות.

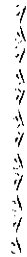
וכמו שבכפן שבית המקדש היה קיום, היה מכריו שלשה תגלים בירושלים, אף שבודואי לא
כולם שמעו את הדבריה, ומכל מקום היה די כזה, משום שמכרו על כך של כל מי
שאברה לו אכירה, יבא לשמע את הדבריה, כך גם כמעטו סומכים של מי שאברה לו
אכירה, יבא לקרוא את המודעה על מציאת האכירה, ואין מצייתים את המוצא יותר מאשר
לפרסם במקומות שרבים מצויים שם.¹

תליות מודעה בכל בתי הכנסת שבניו
י המוצא צריך לפרסם מודעות בכל בתי הכנסת שבשכונה שסביב למקום מציאת האכירה,
שמתפללים שם אנשי אותה שכונה, ואין צריך לפרסם מודעות בכל בתי הכנסת שבניו.
ואף שיתכן שהמאכר הינו במקום רחוק, אין לדבר ספק, וגם סומכים על הכלל, של חבר
מודיע לחברו, אבל לא די בפרסום מודעות רק במקום הסמוך ביותר למקום שבו נמצאה
האכירה, כיון שהמאכר אינו יודע בוודאות את המקום שבו נאכרה האכירה.²

אכירת חפצי נשים
י המוצא אכירה שרוא מסוג החפצים השייכים לנשים, כגון בגדי נשים או תכשיטים וכו',
ראוי שתלה מודעה גם בעזרת נשים של בתי הכנסת, שאולי האכירה היא של נערה, או
שאין האיש יודע מאכירת אשתו. עיין הערה.³

תליות מודעה על מציאת אכירה בלתי מודעת כללים
ח די בתליות מודעות בבתי כנסת, ואין צריך לפרסם אף בלוחות המודעות שברחובות
ושבתונים, שפרסום בבתי הכנסת מספיק ליהודים, ואף שיש כאלו שאינם באים לבתי כנסת.⁴

פרסום במקומות ציבוריים
מ גם פרסום במקומות ציבוריים שלא הוזכרו במוסקים נחשב להכרזה, וכל מקום שמצויים
שם אנשים אפשר להכריז.⁵

1. שם. ח. אנכי איתן דה"מ סי' ט', וגם בקטן ידעי' בעיתון, אף שאולי המאכר אינו רגיל לקרוא מודעות
ומעט השבח אכירה. 2. ספר השבח אכירה כוללת פרק ו' ופירושו, כי ילך לחפש בפרסומים, שמא מצא אדם את
ג' הערה ד'. ועוד עיין בזה, לפי דברי האג"ש שהבאנו אכירתו. 3. שלפי זה אף באכירת נשים, מסתמך תשל
בסעיף ה' וסעיף י"א, שכמו שכונת שבת המקדש היה קיום, המאכרת את קרובה שתשפך בלתי מודעת של בתי
לא היה שייך של כל עם ישראל ישמע את הכרזה, ומכל המכירות, לראות זאת מצאנו את אכירתה. 4. בעל אג"מ
מקום העילה הוכחה, כיון של כל נאכר היה פונה לשמוע בקומו ידעי' ומצאת השבח אכירה. 5. א"א אג"מ ידעי' וד'.

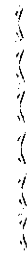
מצא אכירה במקום ציבורי, שבת הבאים לשם באים מתקומות וחוקים
י מצא אכירה במקום ציבורי, שבת הבאים לשם דרים במקומות וחוקים, ואינם נכנסים כלל
לבתי הכנסת שבאזור, כגון באולם שמחות, במרכז קניות, בים וכו', נראה שאין צורך
לפרסם בבתי הכנסות שבאזור, אלא יפרסם רק במקום המציאה או בעיתון.¹ ברלוגל.

הכרזת האכירה על די פרסום בעיתון
י"א על די פרסום בעיתון מקיים את מצוות הדבריה על האכירה.² ויצא בזה את
מצוות הדבריה, אף אם המאכר אינו רגיל לקרוא בעיתון. שכמו כן מצאנו שהקדש
היה קיים, כשהיה המוצא מכריו, אף שלא היה שייך שכולם ישמעו את הדבריה, מכל
מקום יצא בזה די חובתו, כיון שמכרו של מי שאברה לו אכירה, יבא לשמע את
ההכרזה, כך גם כמעטו סומכים של מי שאברה לו אכירה, ידעו בעיתון את המודעות
על מציאת האכירה.³

אמנם במקום שהפרסום בעיתון כרוך בתשלום, פטור המוצא מלפרסם שם, משום שאינו
חייב להציג הוצאות עבור השבח האכירה.⁴ ובאכירה שרדע לו בביתו שבעלים
יכסיו לשלם לו את הוצאות הפרסום, יש למצוא לפרסם אף בתשלום. אבל אין בזה חוב,
כשאינו יודע בוודאות שאכן יצא את בעל האכירה ושהוא ישיב לו את ההוצאות.⁵

כמו נמנ צריכה המודעה להישאר תלויה
י"ב המודעה צריכה להישאר תלויה פרק זמן, שמכיר להציג שראתה לכל זמן הוסרה לאחר
זמן זה, אין המוצא צריך לשלם ולתלוות. יש שכתבו שתישאר שבוע, ויש שכתבו שבכל
שחזרה תלויה יותר זמן, עדיף יותר, אך אם הוסרה כשסביב להציג שראתה לכל, אין המוצא
צריך לשלם ולתלוות.⁶

כאשר המוצא מכריו, צריך הוא לפרסם את סוג האכירה
י"ג כאשר המוצא מכריו על האכירה, צריך הוא לפרסם את סוג האכירה, כגון שאכריו
שמצא מעות או סוודר או חליצה או פרי. וכן בכל חפץ, מפרט הוא את סוג החפץ
שמצא, ועל די זה יוכל בעל האכירה לשים אל לבו שאכן נאכר לו חפץ מסוג זה,
ומסור סימנים.⁷

1. ספר השבח אכירה כוללת פרק ג' סעי' א', ג' שר"ח והנהגת כי שתישאר שבוע, והאג"מ כתב שכמו שר"ח
החריף חלק דר"מ סי' קכ"ב, וביכ בשו"ת חצלת השנין וכן עדיף יותר. אך אם הוסרה כשסביב להציג שראתה
חריף סי' כ"ד, ידעי' דבר בעל אג"מ בקומו ידעי' לכל, אינו צריך לשלם ולתלוות - השבח והנהגת ח"צ סי'
ומעט השבח אכירה. 2. בו שר"ח סי' ס"א, וביכ חס"ד, אג"מ בקומו ידעי' ומצאת השבח אכירה. 3. ספר
בעל האג"מ בקומו ידעי' ומצאת השבח אכירה. 4. וביכ חס"ד, אג"מ בקומו ידעי' ומצאת השבח אכירה. 5. ספר
סו. שר"ח הוב' ה"ל מצאה פני' י"ג. 6. בהשכחות וסי' סעי' ד'. 7. י"א סעי' סמן סי' ס' פרק ז'.

פרק י / ההכרזה וצורתה _____ עו

להחזיר אבידה רק בעדים או בסימנים
יד לא יחזיר המוצא את האבידה למי שמוען שנאבד ממנו, אלא בעדים שהחפץ היה שלו,
או בסימנים מובהקים.²

פרטי ודיני הסימנים, יתבארו בפרק ו' "סימן מהו", ובפרק יא "צורת הכידור מי הוא בעל
האבידה".

במקומות שעל פי החוק מותרת כל אבידה לאוצר המדינה
מן במקומות שעל פי החוק אין מחזירים אבידה למאבד, אלא היא מותרת עבור הרשויות
או הממשלה, די בזה שיפרסם המוצא בין מכריו ושכניו המוכרים לו שלא ילשינו שמוצא
מציאה. ואם לא בא בעליה, יכול הוא ליטול אותה לעצמו.³

דיני אבידה שהכריו עליה ולא באו לקחתה, יתבארו בפרק יד, "השימוש
באבידה".

דיני אבידה שאין בה סימן ויש לחוש ששייכת לתלמיד חכם, יתבאר בפרק יא.
האם היא חייבת בהכרזה.

ב. שו"ע סימן רס"ז סעי' ד' ה'. ובפרק יא. כתבנו, שהמצוי שבני אדם אינם חשודים ליטול אם אינם שלהם, אפשר
להחזיר אף בלי סימנים, עיין שם. כא. שו"ע סימן רס"ז סעי' ג'.

תוכן הענינים

הסכמות.....	ד
מפתח לפסקי מון הגרשין אויערבראך זצ"ל.....	יא
מפתח לפסקי מון הגרשין אלישיב שליט"א.....	יב
מפתח לפסקי מון הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.....	יד
מפתח לפסקי הגאון הגדול רבי ניסים קרליץ שליט"א.....	טו
הקדמה.....	ז
פרק א' חיוב השבת אבידה.....	כא
פרק ב' אופנים שפטור מהשבת אבידה.....	לא
פרק ג' אופן ההכרזה על האבידה ושמירתה.....	מג
פרק ד' סוגי הפסגים.....	נא
פרק ה' דיני יאוש.....	סא
פרק ו' דיני ידא מונח עד שיבוא אליו.....	סט
פרק ז' מציאות בבתי כנסת ובמקוואות.....	עה
פרק ח' מציאות בבית מושב ובחנויות.....	פג
פרק ט' אבידת קטנים ומציאתם.....	צא
פרק י' הוצאת ממון או הפסידו על השבת אבידה.....	צו
פרק י"א פרטי דינים בהשבת אבידה.....	קג
פרק י"ב סוגי חפצים בהשבת אבידה.....	קיא
פרק י"ג הצלת חביו מנוק.....	קכא
פרק י"ד קנינים שבהם זוכים במציאה.....	קכו
מילואים.....	קלג
מפתח לכתבי הפוסקים.....	קמה
כתבי מון הגרשין אויערבראך זצ"ל.....	קמט
הערות מון הגרשין אלישיב שליט"א.....	קסב
תשובות מון הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.....	קסט
תשובות אאמיר שליט"א.....	קעו
תשובות הגר"מ גרוס שליט"א.....	קעט
מפתח מפורט.....	קפג
לוח ראשי תיבות.....	קצב

השבת אבידה כהלכה

כלל נוסח פסקי הדין נכתב על ידי
הרבנים הגדולים והנכבדים ביותר
במחנה החרדי, ונאסדו על ידי
הרבנים הגדולים והנכבדים ביותר

הרבנים הגדולים והנכבדים ביותר
במחנה החרדי, ונאסדו על ידי
הרבנים הגדולים והנכבדים ביותר

חיוב ההשבה

א. הוראה אבידת ישראל, שיש בה סימן, ומעלים עיניו ממנה, עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תראה את שור אחיך או את שיו נידחים והתעלמת מהם וגו' לא תוכל להתעלם", וביטל מצות עשה שנאמר "השב תשיבם לאחיהם". יש אומרים שברואה ולא מגביה עובר על העשה ועל הלא תעשה, ויש אומרים שברואה עובר על הלא תעשה, ועל העשה אינו עובר אלא נטלה בידו.

נטלה לעצמו

ב. הגביה האבידה על דעת לקחתה לעצמו, (או לאבדה בידים), עובר גם על לאו של "לא תגזול".

א. סתימת הפוסקים, שגם אם רואה ממרחק רב מתחייב בהשבה, וכלא כב"ח שלמד מפריקה וטעינה, המבואר בס" ע"ב ס"ד, שהיובו הוא רק ממרחק של רס"ו אמה ו 2/3 האמה, ונשאר ביצ"ע על הטור והרמב"ם שלא הביאו שיעור זה גבי השבת אבידה. ב. ש"ע סי' רנ"ט ס"א, וב"ב כל הראשונים, ובספה"מ לאוין רס"ט וב"ה בדין מוצה תקל"ט. ג. דברים כ"ב, א' ג'. ד. שם פסוק א', ועי' בספה"מ עשין ר"ד, חינוך מצוה תקל"ח. וכן בחינוך, שבשמות כ"ג, ד', הוכפלה מצוה זו, שנא' "כי תפגע שור וגו' השב תשיבנו לו". ה. פשוט לשון הרמב"ם פ"א מג"א ד"א, נמוקי יוסף כ"מ דף טז. מדפי הר"ף ר"ה "עשה", וכן פסק הט"ז ר"ס רנ"ט והגר"ז סעי' א'. ובהתעלם, ואחרי זמן חזר ונטל האבידה והשיבה, דעת מון הגרשין אויערבראך זצ"ל שכבר עבר בלאו. (עי' בתשובות בסוה"ס אות י"ט).

דעת הסמ"ע שם סק"א, ועיי"ש שיישב לשון הטור, הרמב"ם והמחבר שמשמע מדבריהם שבראיה לבד עובר כבר על הנ"ל. ז. ש"ע סי' שפ"ו ס"א.

חיוב השבת אבידה פרק א'

מכאן נלמד, שחובה להזדוז בהכרזה על מציאה, כי אם יתאחר מלהכריז, יתכן שהבעלים יתייאשו קודם שיכריזו, ואם יטלה לעצמו י"א שמבטל מ"ע של "השב תשיבם".

ד. דאה אבידה ולא הגביהה ויש בה סימונים, אע"פ שעובר על העשה והל"ת הנזכרים בסעיף א', מ"מ אם אבדה, פטור מתשלומיה".

אין בה סימן אם חייב להגביהה

ה. אבידה שאין בה סימן, לרוב הפוסקים פטור מלהגביה". אך אם מצאה במקום שח"ח מצויים שיכולים להכירה בטביעות עין, יגביהה".

אין הבעלים מחפשים אחרי אבידתם

ו. חובת ההשבה היא גם כשאין הבעלים מחפשים אחריה". ואף אם מבוטחת בחברת ביטוח".

ערך האבידה

ז. אין חייבים בהשבה, אא"כ האבידה שוה פרוטה".

^{יב} שם.

^{יג} כ"פ המ"ב סי' תמ"ג ס"ק י"ב. ובשע"צ ס"ק ט"ז האריך שכן דעת רוב הפוסקים. ועי' ברמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (דף ס"א), שכ' שלצאת ידי שמים ישלם.

^{יד} איכא מח' בדבר. והאר"כ בזה במילואים סי' א, ובאן כתבתי הכרעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, והנה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א.

^{טו} שמעתי מהנה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, והוסיף שה"ה אם משער שהבעלים יכריזו על אבידתם, יוכלו להביא עדים שהאבידה שלהם גם יגביהה. ועי' להלן פ"ד סי' שבארנו פסטי היינים של טביעות עין.

^{טז} מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, ה"ד במשפט האבידה סי' רנ"ט מ"צ סק"ג אות ב'. וטעמו דמה שאינם מחפשים, אינו ראיה על יאוש, דאולי מסופקים אם ימצאו את האבידה. ועי' בסוה"ס בתשובות מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (תשובה אות ב').

^{יז} ש"ת חלקת יעקב ח"ב סי' נ' עיי"ש, מהר"ש ח"ד סי' ד'. (והרבותא הוא כשהתחייב מהביטוח הוא גר, ופשיטא שכשהביטוח של ישראל חייב). וכ' במשפט האבידה סי' רנ"ט שע"צ ס"ק כ"א שאף לדיעות שבמוקף חבירו ויש ביטוח פטור מלשלם, באבידה חייב, עיי"ש. ועי' בסוה"ס בתשובות מרן הגר"ש אייזנבראך זצ"ל אות י"ח משי"ב בוב.

יח שו"ע סי' רס"ב ס"א, ועיי"ש שבעיני שיהיה ערך ש"פ בזמן האבידה ובזמן המציאה,

חזר בו והשיב האבידה לבעלים קודם שהתייאשו, תיקן את כל זאיסורים שעבה, וגם קיים מצות עשה של "והשיב את הגזילה", מלבד זמצות עשה של "השב תשיבם".

חייב להחזיר גם לאחר יאוש הבעלים, ויש אומרים שתיקן בכך את זלאו של "לא תגזול", וכן קיים מצות עשה של "והשיב את הגזילה" ומ"ע של "השב תשיבם", אך את הלאו של "לא תוכל להתעלם" לא תיקן.

זמתי' בהשבה

י. הגביה את האבידה על דעת להשיבה, והמתן מלהכריז עד שהתייאשו הבעלים, אם לקחה לעצמו, עובר רק על מצות עשה של "השב תשיבם".

לא הגביה את האבידה עד שיתייאשו הבעלים, ואחרי שהתייאשו לקחה לעצמו, עובר רק על הלאו של "לא תוכל להתעלם".

^ח שו"ע סי' רנ"ט ס"א, וכ"ה בספד"מ להרמב"ם ל"ת רמ"ה ובחינוך מצוה רכ"ט, והוסיף בחינוך שאין עוברים כלאו זה אא"כ האבידה שוה פרוטה, ולהלן סעי' ד' ביארנו. ועי' בשיעורי הגר"ש רחובסקי זצ"ל ב"מ סי' ל"ח שהקשה אמאי עובר בלא תגזול, דלאורה צריך לעבור בלא תגזוב. ועיי"ש מה שחנין לו מרן הגר"ז זצ"ל. ומרן הגר"ש אלישיב שליט"א תירץ (ה"ד בקונטרס דמשקן אלעזר ב"מ עמ' ט"ו) שלא תגזוב קאי על גניבת נפשות, ולא תגזובו קאי על גונב ע"מ למיקט, יוצא שכל גנב עובר מרין לא תגזול. ועי' בתשובות מרן הגר"ש אייזנבראך זצ"ל בסוה"ס אות י"ט וכ'.

^ט שו"ע סי' רנ"ט ס"א, ובסמ"ע סק"ב עיי"ש, ואת המ"ע של והשיב את הגזילה, מקיים, דה"ל לאו שניתק לעשה. וכ"ה בגר"ז ס"א. ועי' בשער הציון סי' תר"ו ס"ק ב', דחייב בכל שעה ושעה בתיקון לאו זה ד"לא תגזול", ואינו רשאי להמתין עד עיוהב"פ לתקנו.

^י שו"ע סי' רנ"ט סעי' א', סמ"ע סק"ב, ש"ך סק"א, וטעמם, דמאחר ובאיסורא אתי ליריה, לא מהני יאוש הבעלים לפטורו מלהשיב, וכ"ה בגר"ז ס"א, דבשל תורה יש להחמיר ולהחזיר, ובעיקר שהרבה ראשונים ס"ל כן. וכתבנו יש אומרים, מאחר שיש ראשונים דפליגי (ה"ד בש"ך שם), וס"ל דהוא כמעות לא יוכל לתקן, דאחרי יאוש בעלים ה"ל כגורן מתנה, ובמבואר בגמ' "מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה" (ב"מ דף כו:). וס"ל שא"צ להחזיר כמ"ש הרמב"ן, ה"ד בש"ך ובסמ"ע שם. ובאמת לדעת הרמב"ן אף לשלם א"צ, דס"ל שלא זה של לא תגזול אינו אלא לעבירת הלאו ולא לחיוב תשלומין, (דומיא דערשקן שבר שבר), ועי' בשיעורי רבי שמואל רחובסקי זצ"ל ב"מ סי' ל"ט.

יא שו"ע שם.

מונח וכו'). ואם לא לקח האבידה לביתו, אף שנטלה בידו, כל זמן שלא עזב את המקום יכול לחזור ולהניחה במקומה^כ. ועי' הערה^כ.

מצא במקום השמור קצת

ט. מצא אבידה במקום השמור קצת, כגון מאחורי גדרות הבתים, בפניה שביגית משחקים, בין אם נראה שהונח שם בכוונה ובין אם נראה שנשכח שם, אף ביש בו סימן, אם הוא מחפצים פחותי ערך כגון כיפה, גרב, חלק ממשהק ילדים, ונראה שכשיכריזו לא יבואו הבעלים לקחת אבידתם (וכשישאירו יחזרו לקחתם), לא יגע בו (עי' הערה^כ). אך אם הוא יקר ערך, אם אין בו סימן לא יגע בו. ואם יש בו סימן, יטול ויכריז^כ.

והמחבר סובר על משתמר קצת שבאב"ס ועבר ונטל הא"ש, כדלהלן, אך במשתמר לגמרי לא כי כלום. ועי' בסמ"ע ס"ק מ"ז שנקט שבמקום המשתמר לא פליגי המחבר והרמ"א. וכ"ע מדברי נתיב"מ ס"ק י"ג עיי"ש. והיינו שגם המחבר מודה בהא שיהא מונח. כי שם בנ"כ, וב"כ בגר"ז ס"ב, ובערוד"ש ס"ב. והוסיף הט"ז, שהיה אם היה שם אדם אחר שראה שלא באו הבעלים לבנותיים לחפש אבידתם, שבכה"ג אף אם הלך המוצא לביתו וחזר, יכול להחזיר האבידה למקומה. והביא דבריו בערוד"ש שם.

כ. כל מה שכתבנו, אינו אלא ככה"ג שלא נראה שמונח זמן רב, דאם מונח זמן רב, וכגון שהעלה אבק רב, וכדומה יש לדון בכל מקרה לגופו. דאם מסתבר שהתייטשו הבעלים ממנו. דאף שהונח בכוונה, מ"מ ברבות הזמן שכחו ממנו והתייטשו, עי' רס"ב ס"ד ובסמ"ע שם, ואמנם כי הסמ"ע שלא נאמר ד"ז בודאי מונח. אך פשוט שהכל כפי הענין. כמ"כ אם נראה מהענין שהוטמן שם ע"י גנב, חייב ליטול ולהכריז, ואף אם היה יאוש בעלים, אין יאוש קונה בגניבה. כמבואר בערוד"ש ס"י ר"ס סכ"ג. ודע, שאם מצא בחצר של אדם, אפי' דבר שמונח זמן רב. אסור ליטול, דדרך אינשי להניח בחצירות, אפי' לזמן רב. גר"ז סעי' י"ג.

כ"דעת המחבר שם, גר"ז סיי"ד וערוד"ש סכ"א (בדעת המחבר), שבין יש בו סימן ובין אין סימן לא יגע בו, ופסק מרן הגר"ש אלישיב שליט"א דמאחר והאבידות שנמצאות, כשאנו יקרי ערך, (לא דוקא במקום השמור קצת. אלא אפי' במקום שאינו משתמר, כגון ברה"ר) גם אם יכריז ברוב המקרים לא יבואו הבעלים לקחתם, ורצון התורה שיוחזר החפץ לבעלים, ממילא, יותר טוב להשאירם שם דיתכן שהבעלים יבואו לחפש, מאשר ליטול ולהכריז, ולא יחזור לבעלים. ואמנם שבש"ך כי בס"ק כ"ד וכ"נ הכרעת הערוד"ש, שיטול ויכריז. וכ"נ דעת הגר"ז שציטט להרא"ש שבשל תורה יחזיר להגביה ולהכריז, (וברע"א בשם הר"ן כי שלא יטול אלא בב' למעליהם, היינו ספק הינוח ומשתמר קצת)

ערך שוה פרוטה משערים לפי הבעלים ולא לפי המוצא. כגון, המוצא נעל בודדת, עדשה של משקפיים, או תמונה משפחתית, שלמוצא אינה שוה פרוטה, ולמאבד ערכה רב, חייב בהשבה^כ. ואין לסמוך על כך שאחרים לא יגעו באבידה מחמת שאינה שוה בעיניהם^כ. (ועי' להלן בסעיף ח' וט' שלמעשה הדבר תלוי היכן נמצאה האבידה).

מצא במקום שמור

ח. המוצא אבידה במקום שמור, כגון שמוחבאת בתוך צמחיה סבוכה או בתוך חור בכותל, באשפה שאינה עשויה לפינוי, בתוך ארון טלפון או חשמל, אם נראה שהונח שם בכוונה, ואפי' אם ספק הדבר, אסור ליגע בה, אף כשיש בה סימן^כ.

עשה שלא כדין ונטל האבידה הנ"ל, אם כבר לקחה לביתו, אסור לו להחזירה למקומה, אלא אם יש בה סימן, יכריז^כ. ואם אין בה סימן, יהא מונח בידו עד שיבוא אליה^כ. (ועי' להלן פ"ו כיצד ינהג למעשה ביהא

לאפוקי אם לא הייתה ש"פ בזמנים אלו, אפי' הוקדה לבנותיים (והחלה). פטור מהשבה. ועי' בתשובות מרן הגר"ז אויערבאך זצ"ל בסוד"ס אות כ"ג.

י"ג נחלקו בדבר נתיב"מ ודחוד"א, דלנתיב"מ (סי' קמ"ח סק"א) בעינן שיהא ש"פ בשוק, ולחוד"א (ח"ר ב"ק סי' ר' סק"ג) סגי שלבעלים הוי ש"פ, ועי' בקונטרס השבת אבידה שדעת מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, וכ"ד מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, (הר"ד במשפט האבידה סי' רס"ב מ"צ ס"ק א', אות ג', ד'), שאוליגן לפי הבעלים. וכ"פ בשו"ת אור לציון חו"מ סי' ד'. ועי' בשו"ת בית יצחק, אבדע"ז סי' פ"ז אות ז' שבי' על דרכון שמאחר ובנייר שבו אין ש"פ, וגם אין ראוי למוכרו, ליכא בו חיוב השבה. ובדבריו חזינן דלא כנ"ל, שהרי הדרקון לבעלים שוה טפי מש"פ, ובכ"ז כי שא"צ להשיב.

כ"מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה.

כא שו"ע סי' ר"ס ס"ט וי', ובנ"כ, ודעתם מבואר שם שמאחר והנוחה מדעת הבעלים, אם יש בה סימן מטריח לבעלים לחפש אחריה, ואם אין בה סימן, הרי הפסיד ממונח, ודין יוכיחו שהאבידה שלהם. ומבואר ברמ"א שם שד"ה בספק הינוח נמי הדין כן, שלא יגע. וכ"כ בגר"ז סי' ב' וי"ג ובערוד"ש סי' ד'. אלא שבש"ך שם בסק"ל שינה דבריו הרמ"א המוכר, ונראה מדבריו שרק בדרך הנחה לא יגע, ולא בספק הינוח.

כב שם במחבר, סמ"ע ס"ק מ"א. רמ"א שם בס"י וסמ"ע ס"ק מ"ח.

כג רמ"א שם בס"י. וכ"כ בנין על ספק הינוח ובין על דאי הינוח במקום המשתמר.

הכמתו למד ממנו, וגם הוא גדול מאביו, וכל מה שלימדו, לימדו בחנם, רבו קודם^ה.

ק"ס ל" באבידה

יב. אבידה שנחלקו בה הפוסקים אם חייב להגביה, והגביה, אינו יכול לומר "ק"ס ל" כדיעות שפסדו אני, ולהחזירה למקומה^ל.

כמו כן, בכל פעם שמסופק אם חייב בהשבה או לא, יש להחמיר להגביה ולהכריז^ז.

ל" ש"ע סי' רס"ד ס"ב.

ל" שם, ש"ך סק"א, וסמ"ע סק"ה, ועיי"ש שאם אביו שבר לו מלמד אביו קודם לכולם. ובש"ך הוסיף שה"ה אם אחר משלם לרבו שוב אביו קודם לרבו. וכ' בפת"ח (פ"א, מ"ד) שהמשלם לרבו לא נהפך עיי"ז להיות מעלתו יותר מהאב, לכן האב קודם. ועיי"ש בסמ"ע סק"ד שהרב קודם מפני שמביאו לחיי העוה"ב, לעומת האב שמביאו לחיי העוה"ז. ועיי" מש"כ בזה מין הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוה"ס בחלק התשובות אות ל"ח. ודע, דבזמנינו שרוב לימודינו מן הספרים, העיריני ג"א, שאין סעי' זה למעשה. דחמדי אביו קודם.

ל" שמעתי ממין הגרש"ז אלישיב שליט"א ומתגד"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, וביאר הגר"נ שליט"א, דרך אדם שמוחק בממון ואחר רוצה להוציאו ממנו, יכול לומר המוחק לומר ק"ס לי כדיעות שהממון שלי, אך כאן השאלה אם חייב במצוה או לא, ואי' גוגע לק"ס לי. עוד אמר שבדיני ק"ס לי, אשכנזי יכול לומר ק"ס לי בשו"ע, וספרדי יכול ק"ס לי כרמ"א, וביאר, שאין השר"ע והרמ"א המציאו הדינים. אלא הביאו דברי הראשונים, והראוני שכן פסק בש"ת מנחת יצחק בח"י סי' ק"ע אות כ"ה.

ל" דה"ל ספק דאורייתא ולחומרא, ובמש"כ הרא"ש פ"ב דב"מ סוף סי' א', והסכים עימדי הגר"מ גרוס שליט"א.

המשב אבידה לגוי, מבואר בשו"ע סי' רס"ז סעי' א', שעבירה היא בידו ועליו נאמר "למען ספות הרוה את הצמאה". נשאלת השאלה, מדוע אינו עובר בלאו של "לא תחנם", שפירשו שאסור לתת לגוי מתנת חנם (וספה"מ לאוין ג', חינוך מצוה תכ"ח). והביאו, שמאחר ואינו זוכה באבידה להיות שלו, אין על זה שם מתנה. וראה לדבר מהמשנה בגר"ם נדף לג', שמחזירים אבידה למורד הנאה, וביאר שם הר"ן מדי יודי ליה מידעם דנפשיה דמהדר ליה^ה.

הנהיג רבי ברוך זוב פובריסקי שליט"א

עבר ונטל במקום שנפסק שלא יגע בו, אפי' לא הלך עדיין לביתו, אסור להחזיר^ח, ואם אין בה סימן, י"א שהרי היא שליכ"ט, כפי הפרטים שנכתוב להלן בפרק ה' סעי' ד' עיי"ש, וי"א שיניחה עד שיבוא אליהו^ה, (ועיי' להלן בפרק ו' שכתבנו איך ינהג בזה למעשה).

אבידתו ואבידת חבירו

י. מצא אבידה שלו ושל חבירו, ויכול להחזיר רק אחד מהם, אבידתו קודמת^א. ואפי' אם חבירו אומר לו, אשלם לך דמי אבידתך והחזר אבידתי - פסול, שיכול לומר, רצוני בחפץ שלי דוקא^ב.

אמנם, יש לו לאדם לעשות לפנים משורת הדין, ולא לדקדק ולומר שלי קודם - אם לא בהפסד המוכח. ואם מדקדק תמיד, פורק ממנו עול ומילות חסדים וסופו שיצטרך לבירות^ג.

אבידת אביו ואבידת רבו

יא. מצא אבידת אביו ואבידת רבו, ויכול להחזיר רק אחד מהם, אם אביו שקול כנגד רבו, מחזיר של אביו^ד. אך אם הוא רבו המובהק שרוב

מ"מ מאחר ועדיף לבעלים שלא יגביה, ויבואו הם לקחת אבידתם, כן ינהג, כן מסר בשמו הגר"מ קארפ שליט"א.

כ" באין בו סימן, הוא ככל אבידה שנחבא לעיל שלא יגע בו. אך בישיב בו סימן, כ' הרמ"א שם בס"י (ובסמ"ע ס"ז מ"ז) שיטול ויכריז, ואף מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שה"ד לעיל ס"ל בבה"ג הכי.

כ" שם במחבר וברמ"א.

כ" דעת השר"ע שם בס"ט.

ל" דעת הרמ"א שם בס"י.

לא שר"ע סי' רס"ד ס"ב, ולמדו כן מהפסוק (דברים ט"ז, ד') "אפס כי לא יהיה בך אביו", שכוונת הכתוב לומר היזהר מן העניות, סמ"ע שם סק"א.

ל"ב רס"ד סמ"ע סק"א, ועיי"ש בסמ"ע סק"ג שכ', דזה מה שמורגל בפומי דאינשי "דקדקי

ל" שר"ע סי' רס"ד ס"א, ועיי"ש בסמ"ע סק"ה במה' המחבר והרמ"א, ובסמ"ע ס"ק י"ח. עניות', והיינו שהמקדק בכל אלו, סופו שיבוא לידי עניות. ועיי"ז נאמר במשלי (י, כ"ד) מגורת רשת תבואנו וייינו, כמו זה שפורק ממנו עול מצוה, מפני שירא לנפשו שכשיטעסק במצוה יבוא לידי הפסד ממון, עונשו שיבוא באמת לידי הפסד.

ס פ ר

פתחי חושן

ליקוטים וביאורים בהלכה
בהלכות הלואה והלכות אבירה ומציאה

מאת
יעקב ישעי' בלויא

פרק א. מצות השבת אבידה

א. הוראה (א) אבידת ישראל (ב) חייב לטפל בה ולהשיבה כעלילה (ג) אפילו החזיר ונאבדה אותה אבידה כמה פעמים (ד) ואם הניחה והלך לו ביטל מצות עשה של השב תשיבם, ועבר על לא תעשה של לא תוכל להתעלם (ה) ויש אומרים שאינו עובר כעשה אלא כשבאה המציאה לידו ואח"כ הניחה (ו).

ב. הוראה אבידה שאין בה סימן, יש אומרים שאינו חייב להגביהה, ויש חולקים (ז).

(א) הב"ח ריש סימן רנט נשאר בצ"ע למה לא הזכירו הפוסקים מה שאמרו בגמרא (דף לג ע"ב) ששעור ראיה הוא בתוך שבעה ומחצה במיל שהם דס"ו אמה וב' שלישי, ובגמרא משמע ששעור זה נאמר גם באבידה, ואילו הפוסקים לא הזכירו שיעור זה רק בדיני פריקה וטעינה. (ב) ע"י להלן בדין אבידת עכו"ם, וע"י שו"ת בית יצחק יו"ד סימן קכב אות ח שמצדד לומר שאבידת הפקר (איני מבין איך יתכן אבידת הפקר) והקדש חייב בהשבה, ונשאר בצ"ע. ובגדולי שמואל ריש פ' אלו מציאות כתב שהקדש חייב בהשבה. (ג) שו"ע סימן רנט סעיף א. והיינו אם מכיר בעל האבידה חייב לטפל ולהשיבה לו, ואם אינו מכיר, חייב להכריז, וכמו שיתבאר פרטיו בהכרזה וההשבה בפריקים הבאים. ופשוט שאינו יכול לפטור עצמו כתשלומין. ולענין כרכה על מצות השבת אבידה, כתמים דעים סימן קעט כתב שאין מברכין משום שיש בה גם לאו, וע"י אורח"ח סוף סימן צב כשם שר"ת שם א"י סימן א' סימן א' שכח בשם הרשב"א שאין לברך, ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן יח וסימן רנד) לא הזכיר בפירוש השבת אבידה במצוות שאין מברכין עליהם, אלא שכלל וכתב בכל מצוה שאינה נעשית אלא בקבלת אחרים אין מברכין, שמה לא יתירה לקבל, ומסתבר שגם השבת אינה לברך, שבעטת הנגבדה המציאה ודאי שאינו יכול לברך, שמה לא ימצא מי הוא בעל האבידה, ולאחר שהגביהה הרי היא כבר ממון בעלים ואינה עוד בגדר אבידה, מיהו חליצה כשבשעת מציאה אינו יודע של מי היא, אבל כשיודע בשעת מציאה מי הוא הבעלים, הרי יכול לברך בשעת הגביהה. וצ"ע. וע"י בניי בסוגיא דפעימים שאחיה מתעלם במחלוקת הר"ן והר"י הלוי אם הגביהה האבידה היא עיקר מצוה או מכשירי מצוה, וע"י שו"ת נוב"ח א"ח סי' כב בהג"ה מכן המחבר ובהגהות הגר"פ שם. (ד) שו"ע סימן רסו סעיף ב. (ה) רמב"ם פרק יא מה' גזילה ואבידה הלכה א' (והר"ף פרק בחרה דיומא מנה בין הדברים המעכבים את התשובה, המוצא אבידה ואינה מחזירה לבעליה).

וכן דעת הר"ן מובא בנ"י בסוגיא דכחן בבית הקברות (דף ל ע"א), וכן מסיק הט"ז ריש סימן רנט. ודלא כמשמעות דברי הסמ"ע סק"א. ובעמק הנציב לספרי כתב שהוראה כמה אבידות אינו עובר על כל גוף בפני עצמו, וצ"ע. ומסתבר דלכר"ע הוראה אבידות של כמה בני אדם עובר על כל אחד ואחד. (ו) סמ"ע סימן רנט סק"א. (ז) רעק"א בדר"ח דף כא ע"ב ד"ה אמנם כתב שאינו חייב בבן, אפי"ע שעניין לא נתיימשו הבעלים. כיון שלא ידע למי יחזיר, אבל כשו"ע הרב ה' מציאה סעיף

ג. הסכמת האחרונים שהוראה אבידה ולא נטלה, אפי"ע שנאבדה אח"כ לגמרי, אינו חייב בתשלומים (ח).

ד. נטל את האבידה לפני יאוש על דעת להחזירה (ט), ולאחר יאוש נתכוין לגזולה, עובר משום השב תשיבם (י), המתין מלקחתה עד לאחר יאוש, עובר משום לא תוכל להתעלם (יא), ויש אומרים שאם הגביהה ע"ד להחזיר ונתברר שאין בה סימן, אף לכתחלה מותר לזכות בה לאחר שיתיימשו הבעלים (יב).

ה. נטלה לפני יאוש על דעת לגזולה, עובר משום השב תשיבם ומשום לא תוכל להתעלם, וגם משום לא תגזול (יג), ואם נמלך והחזירה קודם יאוש תיקן כל האיסורים (יד), החזירה לאחר יאוש, כבר עבר על לא תוכל להתעלם (טו), אבל לאו דלא תגזול תיקן בהשבה (טז), ויש אומרים שגם מקיים העשה דהשב תשיבם (יז), ויש אומרים שאף לאו דלא תגזול (יח) אינו מתקן בהשבה לאחר יאוש (יט).

כ כתב שאף בדבר שאין בו סימן, כל שלא נתיימשו הבעלים, צריך לישלו על דעת להחזיר למי שיתברר עפ"י עדים שהוא בעליו, וכן העלה בתחלה לרד"ק לח"מ. ואף בדבר שיש בו יאוש שלא מדעת. (ח) ע"י סימן תמג ס"ק יב ובשע"ה צ"ע שם, וכ"כ בביאור הגר"א ח"א סימן שמח ס"ק ככ שאינו אלא כפשיעה, וכל זמן שלא בא לידו אינו חייב בפשיעה, עיי"ש. (אבל לאחר שבא לידו נעשה עליו שומר, כמבואר בפרק ז), וכ"כ בשו"ת חכ"צ סי' קלב ובקצוה"ח סימן סו ס"ק א. וע"י עוד בפרק ו ובפרק ח (ומ"מ נראה שאם שילם חיון האיסורים), אלא שיש להסתפק אם חייב עכ"פ

לפנים משורת הדין, והרמ"א סימן רסג סעיף ג כתב בזמן ואינו לפי כבודו, שאפי"ע פטור מהשבה, ישלם לפנים משורת הדין, וצ"ח הסמ"ע לעובדא דר' ישמעאל ב"ר יוסי (דף ע"ב), ולכאורה משמע לפי"ז שבמקום שחייב בהשבה חייב מדינא לשלם. אלא שבגמרא שם משמע שלא משום חיוב תשלומין עשה כן ריב"ז, אלא משום שחשש מלעבור על הלאו קנה האבידה במעות, ולפי"ז אפשר שלאחר שעבר והתעלם, אף במקום שהיה חייב אינו צריך לשלם. אף לפנים משורת הדין, וכן משמע מדברי האחרונים שדנו כן עובדא מה הועיל ר' ישמעאל כמה ששילם לו הרי מעות אינן קונות, ומשמע שמדין קנין הוא. ובעיקר קושיית האחרונים היה נראה לחזק, שלענין שלא לעבור על הלאו מועיל קנין מעות שהוא מן התורה. וע"י עונג דייט סי' קיא. (ט) וכתב כשו"ע הרב סעיף ב, שאם נטלם סתם, ה"ז כעל דעת להחזיר, כל שלא נתכוין לגזולה. (י) שו"ע סימן רנט סעיף א. אבל אינו עובר משום לא תוכל להתעלם (ע"י בבעל המאור ובהשגות הראב"ד שם), וכ"כ שאינו עובר

משום לא תגזול, שאינו עובר אלא בכעין וגיזול החנית שמצויה מיד הגזול (צ"ע דמ"מ יעבור משום לא תעשוק, שיעבור אפי' כשאינו כעין וגיזול את החנית). ומ"מ כיון שכבר נתחייב בהשבה שנטלה ע"ד להחזירה, אין היאוש מועיל כשהוא לרשותו, וכמו שכתבא בע"ה בפרק ב. (יא) שו"ע שם (ומ"מ וזכה באבידה, כיון שבא לידו לאחר יאוש), ואינו עובר משום השב תשיבם, ואפילו לדעת הרמב"ם והר"ן דלעיל שבהניחה והלך עובר גם משום השב תשיבם, כל זמן שעומד ומשמו ועדיין יכול להשיבה, אינו עובר. וע"י אבן האול פרק יא הלכה א. (יב) דרישה סוף סימן רס בדעת הרמב"ם, והבאתי דבריו בפרק ב בדין יאוש שלא מדעת, והבאתי שם שמדבריו רוב הפוסקים לא

משמע כן. (יג) שו"ע סימן רנט סעיף א. (יד) סמ"ע שם סק"ב. (טו) שו"ע שם. (טז) שו"ע שם. (יז) שו"ע שם. (יח) שו"ע שם. (יט) שו"ע שם.

(סז) דעת התוס' דף כו ע"ב, וכן נראה דעת הטור שם. ומה שאמרו בגמרא שם מתנה הוא ודיבה

ו. אין המוצא חייב בהכרזה והשבה אם יודע שהאובד כבר נחייאש מן האבידה, או שיש להניח שבדאי נחייאש ממנה, ולכן המוצא אבידה שאין בה סימן, או אפילו יש בה סימן. אלא שמצאה במקום שרוב עכ"ם מצויים, ומצאה לאחר שנודע כבר לבעלים שנאבדה, הרי היא של מוצא (פ).

ז. אשה חייבת במצות השבת אבידה, וכ"ש במקום שיש גם לאורכא.

לית. אינו אלא שלא חיוק הלאו דלא תוכל להתעלם, וע"י להלן. (יז) כן כתבו התוס' שם. וממילא חייב להחזיר, ופסק כשר"ע הרב סעיף א' כדעה זו, ובפרט להחמיר בשל חודה, אבל בש"מ שם בשם חוס' שאנן כתב ששוב אינו מקיים עשה דהשבת תשיבם, משום שלאחר שנחייאש שוב אין זו אבידתו. (יח) ולשיטה זו כ"ש שאינו מקיים עוד עשה דהשבת תשיבם. (יט) ש"ך שם סק"א בשם הרמב"ם והרמב"ן. ונראה שמסכים לדינא כשיטה זו, שאף מדיני ממונות אינו מחויב השבה, כיון שנחייאשו הבעלים, וכשמחזיר אינו אלא מתנה נותן לו, וכמ"ש הרמב"ן במלחמות שם, ולא דמי לגזל ולא נחייאשו הבעלים שאין היאוש שלאח"כ פוטרו מהשבה, שבגולה לא גילתה תורה דין היאוש, ועכ"פ דימס מיהא חייב לשלם, אבל כאבידה נהרבה דין היאוש, וכיון שנטלה יצ"ד שלא להשיבה, הרי היא לענין זה כמונחת בקרקע (ע"י שר"ת מהר"ג ח"ב סימן קמט). אבל אם נטלה ע"ד להחזירה ונמלך לגזלה, אין היאוש מועיל, שמיד כשנטלה נעשה שומר של הבעלים, וכיד בעלים הוא, וה"ז דבר שהוא ברשותו דלא מהני היאוש, וע"י קצות"ח ונתיב"מ ובמ"ש בזה בפ"ק ב. והחז"ר א"כ סימן טז ס"ק כא הקשה לסברת הרמב"ן דלכאורה כשם שאין היאוש מועיל בגזלה משום שיש חובת השבה, ודמאי לחוב שאין בו היאוש (ע"י פרק ב), ה"נ באבידה שיש בה מצות השבת תשיבם למה יועיל היאוש, ותיקן דכל שגורם היאוש הוא באיסורא, אין היאוש מועיל, אבל כאבידה אין גורם היאוש באיסורא, מועיל היאוש אע"פ שיש מצות השבה, וכתב עוד שכתבץ האבידה קודם היאוש מעורב דין גזל ודין אבידה, ונ"מ לדעת הפוסקים שאע"פ שבגולה נפטר בזה שלך לפניך, כפקדון אינו נפטר, גם באבידה אינו נפטר, כיון שנעשה גם שומר, ע"י ש. (כ) בשו"ע סי' רנט סעיף ב' כתב בקיצור כללי אבידה שחייב בהשבה (והוא מלשון הטור), וד"ל בד"א (שחייב בהשבה) במקום שהוא חייב להשיב משם (לאפוקי דרך הינוח, ויתבאר בפרק ד), ושתהא כענין שמוכח ובמקום שאורו להסתפק בה כאבידה (לאפוקי דרך הינוח, ויתבאר בפרק ד), ושתהא כענין שמוכח שהיא אבידה (לאפוקי פרה רועה בין הכרמים (מ"ש בסמ"ע סק"ד, ע"י נה"מ סק"ב שביאר דבריו), ויתבאר בפרק ד), ושלא תהיה מדעת (לאפוקי אבידה מדעת, ויתבאר בפרק ד), ושיה"י בה שוה פרוטה (כמו שיתבאר להלן בפרק זה), וסימן בגופה או במקומה (ויתבאר בפרק ה), ושווה מטפל בה אם היתה שלו (לאפוקי זקן, ויתבאר בפרק זה), ושתה"י של מי שחייב להשיב אבידתו (לאפוקי של עכ"ם, ויתבאר בפרק זה), אבל אם חסר אחד מכל אלו אינו חייב בהשבה, ע"כ. (כא) בגמרא (קידושין דף לד ע"א) חשיב השבת אבידה בין מצות עשה שאין שוה המון גרמא ונשים חייבות, וביתארו התוס' (ב"מ דף כו ע"ב) שהוצרכו לטעם זה במקום שאינו עובר משום לא תוכל להתעלם, ובמו שנתבאר לעיל, אבל במקום לאו, בלא"ה נשים חייבות בכל לא תעשה, ובש"מ (ב"מ דף ל' ע"א ד"ה קרא למא אתא) בשם הרא"ש הביא יש מפרשים שנשים אינן במצות השבת אבידה, משום כבודו בת מלך פנימה, והרא"ש דחה דבריהם, וע"י שו"ת פרי יצחק ח"א סימן נב, ומ"מ נראה שלכונ"ע דבר שאין אשה רגילה פטורה, כדין זקן ואינו לפי כבודו, ופשוט שקטן אינו חייב במצות השבת אבידה, כשם שפטר מכל המצוות, ואם נטלה ע"ד לגזלה נראה שדינו כגזל, שאם הגזלה כעין

ח. היה המוצא כהן והאבידה בבית הקברות, שאסור לו להכנס לשם, אינו חייב בהשבה (נב), וכן המוצא דבר מוקצה בשבת, אינו חייב, ואסור לו ליטול (נז).

ט. היה המוצא חכם או זקן מכובד (נד), והאבידה מדברים שאין דרכו ליטול בשוק, שגם אילו

מצויאין מידו, ואם אינו כעין פטור, וכמ"ש בסימן שמש סעיף ג, ועי"ש אם חייב לצאת ידי שמים ולהחזיר לכשיגדיל (ע"י מ"ש בזה בספר חנוך לנער פרק מז ומז), אלא שבמנחת חנוך (מצות תקלט) כתב שאם הגביה הקטן קודם היאוש, בין ע"ד לגזלה ובין ע"ד להחזירה, והגדיל לאחר שנחייאשו הבעלים, אע"פ שבגזל כה"ג אין היאוש מועיל, כמו שנתבאר בפרק ב, בקטן מועיל היאוש, שעיקר הטעם שאין היאוש מועיל לסברת הרמב"ן משום שנעשה שומר של בעלים, וא"כ קטן שאין בו דיני שומרים, הרי הוא כמונחת בקרקע (וכמ"ש בע"ד לגזלה יש לעיין, שהרי בגזלה קיימת חייב להחזיר, וכמ"ש לעיל), וזהו בה לאחר היאוש, ומסתפק עוד המנ"ח בעבר כענין שהגביה מצידה, אם שיך לומר בו שנעשה שומר. (נכ) שו"ע סימן ערב סעיף ב' (ודיני טומאת כהן נתבאר ביר"ד סימנים שסט — שנג), ונראה שאם עבר ונכנס למקום טומאה נחתיב בהשבה, וגם עובר על לא תוכל להתעלם, ויש להסתפק בטומאה דרבנן, שיותר ליטא לצורך מצוה, כמבואר בשו"ע י"ד סימן שעב, ואפילו לדון עם עכ"ם להוציא מידו מותר, למה לא יהא מותר להטמא ולהחזיר אבידה של אחרים, ע"י להלן בד"ק אמר לו אביי הטמא, ובדין אבידת מוקצה בשבת. (נכ) כשר"ע הרב הלכות מצידה סוף סעיף מ כתב בפשיטות שאפילו איסור של דבריהם לא יעבור כשביל ממון חבירו, כגון להגביה מצוה שמצא בשבת, שאין דוחין איסור כשביל ממון, שנאמר אני ה' כולכם חייבים בכבודי, ובשו"ת חת"ס א"ח סימן מב נשאל אם מותר לטטל מוקצה במקום מ"ע של השבת אבידה, ולאחר שהביא שיתות הראשונים בד"ק טלטול כיסו בשבת, ומסקנת הפוסקים שאם מצא כיס אסור ליטול, כמבואר בא"ח סוף סימן רסו, כתב החת"ס שלא תהיה בהשבת אבידה אלא במקום שהחזירו בשל עצמו, אבל במקום שבעלו אינו רשאי, לא מסתבר שיהא חייב בשל חבירו, והביא ראיה מ"ש בא"ח סימן שר סעיף יב בשם תשובת הרשב"א שיותר להכריז על אבידה בשבת, אפילו כשאסור לטלטלה, משום דהוי חפצי שמים, ואי ס"ד שיותר להחזיר בשבת, מאי ס"ד שיהא אסור להכריז, עי"ש, ולענ"ד ראיה זו צריכה לימוד, דשאני הכרזה והשבה שלאחר הכרזה שוב אין בזה ביטול המצוה, שאם יודע לו של מי הוא יחזירו לו לאחר השבת, ואפשר שגם אם מודיע לבעל אבידה שהאבידה כרשותו יצא בזה, אבל כשנראה אבידה בשוק שאם לא יטלה תיארב ותיבטל מצות השבת, אפשר שאר"נ שיותר עכ"פ נראה מדברי החת"ס שטובר ג"כ שבמקום שאסור בשל אסור גם באבידה, ויש להסתפק אם חייב לעמוד שם עד צאת השבת, ואפשר שביין שבשעת מצידה לא חל עליו חיוב תשובה, יכול להניחה ולילך לדרכו (ע"י מ"ש בזה בפרק ד הערה ג), ומ"מ נראה שבמקום שמן הדיון אין איסור שבת, אינו רשאי להחמיר על עצמו על חשבון אחרים, וכ"ש במקום שיש חשש ביטול עשה, וע"י ספר שמירת שבת כהלכתה פרק כ הערה כת. (נד) וכתב כשר"ע הרב סעיף לו שה"ה מי שאינו ח"ח ולא זקן מכובד, אלא שהוא איש נכבד מחמת עושר או משפחה או ד"א, ומתבכ"ש מהבריות שידועים מעלתו, וע"י בקי"א שם, וסיים, אבל מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו ומתבכ"ש בזה מהבריות, ובעניניהם אין זו תרפה לו, ה"ו חייב מן הדיון להחזיר, אע"פ שאילו היה שלו לא היה מחזירים לעצמו, ואצ"ל אם לא היה מחזירים מחמת הטורה, שלא היה חפץ לטרוח לישא אותם לביתו הואיל והם כלים פחותים ודמיהם מועטים, ולא מפני שאינם לפי כבודו, שהוא חייב מן הדיון לטרוח בהם עד שיגיעו לרשות בעלים, כי כשלו הוא רשאי

יג. אבידה של שותפים שאין שוה פרוטה לכל אחד, אינו חייב בהשבה, אע"פ שבשעת מציאה לא ידע המוצא שהיא של שותפים (לח).

יד. מצא אבידה של חבירו, ובאותו זמן פגע גם באבידתו (ל), שאם יטפל בשל חבירו יפסיד את שלו, או שאר הפסד ממון שיגיע לו אם יטפל בהשבת האבידה (לח), אע"פ שמן הדין אינו חייב לטפל בשל חבירו במקום הפסד ממונו (לט), יש לו לאדם להכנס לפנים משורת הדין שלא ידקדק לומר שלי קודם, כי אם בהפסד ברוך (מ).

טו. פגע באבידת אביו ובאבידת רבו (מא), אם היה אביו שקול כחורה רבו, אבידת אביו קודמת לשל רבו, ואם רבו גדול מאביו, והוא רבו מובהק שרוב חכמתו כחורה למד ממנו. אבידת רבו קודמת (מב), ואם אביו שילם עבורו שכר לימוד, לעולם של אביו קודמת (מא), ויש אומרים שה"ה כל מי ששילם שכר לימוד, אבידתו קודמת לשל רבו (מב).

טז. אמר לו אביו אל תחזיר את האבידה, לא ישמע לו (מה), אע"פ שאמר לו כן מפני שצריך

(לה) שר"ע שם כיון שחל חיוב השבה תו לא פקע, סמ"ע. וכתב בשער אשר דה"ה אם לאחד מציאה נגנב או נאבד חצי פרוטה, אפי' באופן שפטור, כבר נחת"ב בהשבת חצי פרוטה הנשאר. (לו) שר"ע סימן רסב סעיף ב, ואע"פ שבשעת מציאה נחת"ב בהשבה, כיון שאין ש"פ לכל אחד, פקע החיוב שהיה בטעות, ועי' עוד בפרק ג, וכתב בשער אשר ששני שותפין שמצאו שוה פרוטה חייבים בהשבה, וכל אחד חייב על חלקו וחלק חבירו, וצ"ע. (לו) כתב בערוה"ש דהיינו כשכבר פגע באבידתו, אבל כשאינו לפניו אלא רוצה לילך ולחפש שמה ימצאנה, אבידת חבירו קודמת, ולאחוריה מדברי הפוסקים משמע שאפי' בספק הפסד אמרנו אבידתו קודמת, וכ"כ בהלכה למשה פ"ב ה"א במ"ש הרמב"ם שם שאם יכול להחזיר שתיהן, חייב להחזיר שתיהן, ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת, אבידתו קודמת, שמדייקא דרישא משמע שבספק אינו חייב ומדייקא דסיפא משמע שבספק חייב, ופירש בכוונתו שמדייקא אינו חייב בספק הפסד, אלא שבגמרא אמרו כל המקיים בצעמו כן סופו לבא לדין כן, ופרש"י שיש לאדם להכנס לפנים משוה"ד ולא לדקדק אם לא בהפסד מוכח, ולכן כתב הרמב"ם דיוקא דסיפא שאע"פ שהוא ספק יחזיר ולא ידקדק. (לח) סמ"ע סימן רסד סק"א, ומשמע דיוקא הפסד אבל לא מניעת הריח, ובשר"ע הרב כתב שה"ה מניעת הריח, ועי' עוד בפרק ח. (לט) כמו שאמרו אבידתו ואבידת חבירו קודמת, ועי' פרק ח פרוט הלכה ז.

(מ) שר"ע סימן רסד סעיף א, וכתב הסמ"ע סק"ב שבכל דבר הצלת ממון חבירו יכול אדם תמיד למצוא צד היתר שעלול להפסיד חובו או שיתבטל מעסק פלוני שיבא לו מזה ריוח ממון, וסיים השר"ע שאם מדקדק תמיד בכך פורק ממנו עול גמ"ח וטוף שיצטרך לבריות, ועי' סמ"ע סק"ג. (מא) אבל של קודמת אפי' לשל אביו או רבו, ובמשנה סוף הוריות אמרו שהאיש קודם לאשה להשבת אבידה, ובתוספתא פ"ב דב"מ אמרו עוד שאבידת אביו קודמת לאבידת אמו, והפוסקים השמיטו הלכה זו, ועי' חזון יחזקאל שם. (מב) שר"ע סימן רסד סעיף ב, (מג) ש"ך שם סק"א בשם רמ"א כיו"ד סי' רמב סעיף לד. (מד) ש"ך שם בשם ספר חסידים, ובהלכה למשה כתב דמדידמיט דרמ"א הלכה זו אפשר דלא ס"ל, דסוף סוף רבי הוא, ולא אמרו להקדים הנותן שכר אלא לגבי אביו ובעירוה"ש כתב שה"ה כשאחר משלם שכר רבו, אבידת אביו קודמת לשל רבו, דכל רב שמקבל שכר, בטלה מעלתו נגד אביו, ונראה פשוט שבכל אופן אין לזה המשלם שכר מעלה נגד אביו, ועוד נראה שכל דין קדימה אינו אלא לכתחילה, ואם לא הקדים אינו עובר, ולפי"ז להסתפק באבידתו

שישמענו (מח), ואם החחיל כבר בשימוש אביו פטור מלהחזיר, אע"פ שלא אמר לו אביו אל תחזיר (מח), אלא שמצוה על האב למחול על כבודו כדי שיוכל הבן לקיים מצות השבת אבידה (מח).

יז. המורד הנאה מחבירו, כין כשנכסי בעל האבידה אסורים על המוצא (מט), ובין כשנכסי המוצא אסורים על בעל האבידה, חייב להחזיר האבידה (נו), ובמקום שנותלין שכר על השבת אבידה (נא), אם נכסי בעל האבידה אסורים על המוצא, אסור לו לקבל השכר (נב), ואם נכסי המוצא אסורים על בעל האבידה, אינו רשאי להחזיר לו כחנם (נג), הוי שניהם אסורים זה על זה, חייב בעל אבידה לשלם השכר, אלא שאין המחזיר רשאי לקבל, ולכן יפול השכר להקדש (נד).

יח. אבידת עכו"ם אינו מצוה בהשבתה (נה), ובמקום שיועד שע"י זה יתקדש שם שמים (נו)

רבו שוה הרכה יותר מאבידת אביו. (מה) שר"ע סימן רסו סעיף ה, שבהשבת אבידה יש גם ל"ת, ואין עשה דכבוד דוחה ל"ת ועשה, ובדברי משפט העלה שאין במקום שחייב ההשבה אינו אלא מספק, כיון בספק יאוש, אע"פ שמצות הכבוד ודאי חייב להחזיר, וכמ"ש הטעם שכולם חייבים בכבוד, ובאולם המשפט כתב שמצות כיבוד ודאי קודמת לספק מצות השבה, ועי' שו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן ח. עוד אמרו בגמרא (דף לב ע"א) מנין שאם אמר לו אביו הטמא וברי שלא ישמע לו, ופירש"י ביבמות (דף ו ע"א) דהיינו שאמר לו הטמא להחזיר אבידה, שיש כאן בי מצות, אפי"ה לא ישמע לו, אבל הריטב"א (כ"מ דף לא) כתב שכשיש בי מצות דוחה לא דטומאת כהנים, וצריך לומר שזה אינו אלא לשיטות הראשונים ביבמות שם שיש מצות כיבוד אפילו כשאין לאב הנאה בכך, אבל לשיטת הראשונים שאין מצות כיבוד אלא כשיש לאב הנאה מהעשייה (והריטב"א עצמו סובר כן ביבמות), אי אפשר לפרש כן, דמה הנאה יש לאב בהשבת אבידה לאחרים, או אפשר דמירי באבידת אביו שבבית הקברות. (מו) סמ"ע שם סק"ט בשם הרמב"ם, וכ"כ התוס' בקידושין דף לג ע"א, וכן הוא בש"מ בשם הרמב"ן.

המשפט שאם יש אומדנא שהאב היה מוותר משום המצוה, וכן כשמצות הכיבוד יכול לקיים אח"כ, צריך להפסיק ולהחזיר האבידה. (מז) ט"ז שם, שהיה גם האב מצוה בהשבת אבידה. (מט) אע"פ שנהנה המחזיר מפרוטת דרב יוסף, ט"ז כיו"ד שם, ועי' עצי לבונה שם. (נ) שר"ע י"ד סימן רכא סעיף ג, משום דמצוה קעביר (עי' קובץ הפוסקים סימן ט סעיף י ובשר"ת הלכת יעקב ח"א סי' קנ"ג) אם השבת אבידה יש בה משום שחוד לדיון, ובספר ברית יהודה פרק יא סעיף טו לענין רבית), וכתב בתירושי רעק"א שם שאן זקן ואינו לפי כבודו שפטור מן הדין, כשמחזיר מצוה קעביר. ויש להסתפק כשמחזיר לאחר יאוש משום לפנים משורת הדין, אם שייך לומר מצוה קעביר, או אינו אלא כמתנה, ומסברא נראה דמצוה קעביר, וכ"ש לדעת הפוסקים שכופין על לפנים משורת הדין (עי' פרק ב), ובגליון מהרש"א כיו"ד שם מסתפק כשיש אחר להחזיר אם מותר למורד הנאה להחזיר, ועי' להלן הערה סד. (נא) עי' פרק ח באיזה אופן אמרו שיכול לתבע שכר, ושם הבאתי מדברי הרמב"ם בזה. (נב) שר"ע י"ד שם, אלא מחזיר לו כחנם, ואם אינו רוצה להחזיר בתנאי, וכן כשבעל אבידה אינו רוצה לקבל השכר, יפול להקדש, ט"ז שם. (נג) שר"ע י"ד שם, ויש שם, ואם המחזיר אינו רוצה לקבל השכר, יפול להקדש, ש"ך שם. (נד) שר"ע י"ד שם, ונראה שבמוננו יכול ליתן לצדקה לעניים או לבידכ"ס. (נה) שר"ע סימן רסו סעיף א,

ואפי' כבר באה לידי חייב להחזיר, סמ"ע שם, ונבדק הינוח פשוט דלא הוי אבידה, ואסור מו"ק גזל עכ"ר. וכמ"ש הגה"מ סימן סק"ד, וכמה שחלק מהנה"מ על הש"ך, לכאורה טעם הש"ך הוא משום דהוי ספק הינוח, ואפי' דבישראל ספק הינוח חייב להחזיר היינו משום שיש ספק גזילה, וספק במצות השבה, אבל בעכ"ר שאין מצות השבה, הדין לכלל דספק ממון לקולא, ואינו חייב להחזיר, ועפ"י נראה שכל ספק בהשבת אבידה, אפילו כאופנים שיש פוסקים שחייב להחזיר, בעכ"ר פטור, ועי' אולם המשפט שהביא מדברי הש"מ שמשמע דעת הש"ך, ועי' פרק העררה בדין חינוך ספק ישראל ספק עכ"ר, וגם אסור להחזיר מפני שמחזיק ידי עוברי עבירה, ולפי טעם זה אפשר שבעכ"ר שאינו עובר ע"ז מותר, אבל רש"י סוף פרק א דכתובות כתב בטעם האסור משום שמשמע ישראל לעכ"ר ועובר משום למען פסות הרוה את הצמאה, ולפי"ז אפשר שגם כזה אסור, וביש"ש פ' הגזל כתב שאם מחזיר מפני שאובח אח"כ הוי אסור, ומשמע מדברי הפוסקים שאפילו במכירו אסור, וגרע ממתנת חנם שבמכירו מותר כמ"ש ביר"ש סימן קנא סעיף יא, וצ"ע בטעם הדבר, ואפשר משום שחושב שהוא עושה מצוה, כתב בשער אשר סימן רסו, ישראל שמצא אבידה של גזל ואח"כ נתגבר, פטור מלהחזיר לו, שמיד בשעת מציאה זכה בה, וכתב עוד שעכ"ר שמצא אבידה ואח"כ נתגבר שפטור מלהחזיר, וכ"כ בשו"ת חו"י סימן עט, ולכאורה נראה כן מסברא והשבת אבידה מצוה בפני עצמה היא, ולא מצוינו מצות השבת אבידה בין ו' מצוות שנצטוו בני נח, וכיון שבגזל היה פטור מלהחזיר, גם לאחר שנתגבר פטור, ומשמע אפילו קודם יאוש, שהרי רק קודם יאוש כלל השבת אבידה הוא, דאילו לאחר יאוש גם ישראל פטור, ועי' פרק העררה אבהא בהבאתי כמה אחרונים הסוברים שעכ"ר אינו קונה אבידת ישראל אפילו ביאוש, ומשמע שעכ"ר מצווה בהשבת אבידה, וצריך לומר דס"ל כמ"ש הגה"מ ח"ב סמן חרי"ו שלא מנו מצוה השבת אבידה כמ"ע בפני עצמה אלא קודם שתבא לידי, אבל לאחר שבאה לידי, הרי זה בכלל והשיב את הגזילה, וכיון שעכ"ר מצווה על הגזל, מצווה גם בהשבת אבידה, ועי' חידושי האחרונים הנ"ל שגם לאחר יאוש אינו קונה, ומצווה להחזיר, ונמצא לפי"ז לדעת הח"י בתשובה הנ"ל שבגזל מישאל בגיחו ונתגבר אח"כ צריך להשיב, ה"ה באבידה חייב להשיב, ועי' שוה"מ חולק על הדבר, וסובר שאבידה אינה בכלל גזל גם לאחר שבאה לידי, ואפילו קודם יאוש, ולכאורה לדעת הרדב"ז והאחרונים הנ"ל יש לעיין למה החירה החורה אבידה עכ"ר, כיון שיש כזה משום גזל, שוב ראוי בשו"ת בית שלמה א"ח סימן נ דפשיטא ליה שעכ"ר אינו חייב בהשבת אבידה, ועפ"י כתב דהוי כבהחזיר אחי ידיה, ולאחר יאוש מותר, וצ"ע. כתב בהגהות חכמת שלמה שפקדון של נכרי כדי ישראל חייב להחזיר, ובחידושי רעק"א מסתפק בזה, ובהשטות לכ"מ האריך יותר ודעתו נוטה שחייב להחזיר מפני שצריך להציל ישראל שלא יבא לידי הפסד, אלא שכתב בשם חבירו מוה"ד ישראל דתליא בדין דבר הגורם לממון, ולפי"ז לאו כממון דמי אינו חייב להחזיר, שאין זה בכלל אבידת ישראל, וסיים רעק"א כצ"ע לדינא, ומשמע דלא פסיקא ליה הך סברא שהצלת ישראל מהפסד בכלל מצות השבה, וצ"ע בטעמו, וברמ"א סימן רסא סעיף ג בדין בהמה בשדה עכ"ר, שאם יתחייב בהשלומו נזק ה"ז בכלל השבת אבידה, משמע שגם הצלת ממון מהפסד, בכלל המצוה, ועי' להלן סעיף כ. כתב בשו"ע שישן עב סעיף לה שהמצוה משכונ של ישראל שהיה ממושכן ביד עכ"ר, ונפל ממנו חייב להחזיר לישראל, ואפי' אם יצא לקדש השם, יקדש בשלו ולא בשל אחרים, שמיד כשנפל מן העכ"ר פקע שעבודו על הישראל, וגוף המשכון של ישראל הוא, וכתב הסמ"ע שאם כבר הוחלט המשכון ביד עכ"ר מחמת הרבית, א"צ להחזיר לישראל, ובשו"ע שם כ"ג עוד שה"ה אם מוצא מעות שלהו העכ"ר מישאל נאבדו ממנו, יחזירם לישראל, והרמ"א שם חולק בזה, שמלוח להוציאה ניתנה וזכה בהם העכ"ר, והוי אבידה עכ"ר, וזכה בהם המוצא, והש"ך שם תמה על המחבר, ובביאור הגר"א חו"ק דאפשר דס"ל שאין העכ"ר קונה במשיכה ועדיין של ישראל הם, ובתומים חירק שבעכ"ר לא

אמרינו מלוח כרשות בעלים לחזרה, ועי' דברי משפט, וכתב הש"ך שם ס"ק קנב שהמוצא משכון שנפל מעכ"ר והחזירו לעכ"ר חייב לשלם להישראל, והוא מדברי הכ"ח לסברת הר"א ממין שמיד כשנפל מן העכ"ר פקע שעבודו מן המשכון וחזר להיות אבידת ישראל שחייב להחזירו לבעליו, אבל לסברת הר"מ מרטנברג שכתב הטעם שאסור להחזיר לעכ"ר משום שאסור להחזיר אבידה לעכ"ר, משמע שעדיין של עכ"ר הוא, ואף אם עבר והחזיר לעכ"ר פטור, והש"ך כתב שאף לדעת הר"מ חייב, ובשער משפט ס"ק לד הבין בטעם שזכה ישראל הלה במשכון משום שדומה להפקעת הלוואתו שמוחית, ולכן תמה על הש"ך והכ"ח מהא דפרק הגזיל בחרא (דף ק"ג ע"ב) שישאל המעיד בפני עכ"ר שישאל חייב לעכ"ר לא משמתינו ליה, וכתבו החסיד דאפי' דהפקעת הלוואתו מותרת, מ"מ כיון שאין מפסידים לישראל אלא מה שחייב כאמת, יכולים להעיד, וא"כ למה אסור כאן להחזיר המשכון לעכ"ר, סוף סוף ישראל חייב לו, ועי' ציר לומר כמ"ש המ"ז בסי' כח בשם מהרש"ל דהתם איירי במקום שהעכ"ר תובעו ויש חשש חילול השם, שאין הפקעת הלוואתו אסור, משא"כ כאן אין העכ"ר יודע שהוא מצא המשכון, ויכול הלה לכפור הלוואתו בלא חילול השם, ובשלמה לתקלה אסור להחזיר לו, אבל בדיעבד אם החזיר מהיכי חיותי שיבא חייב לשלם, ולכן כתב השע"מ גם כזה דסימן קפג סעיף ח בשולח שליח לפרוע לעכ"ר ושבת העכ"ר מהחוב שחייב להחזיר למשלה, שאם החזיר לעכ"ר פטור, שלסברת הב"ח גם שם ידא חייב, ובבשר ש"י כתב דכיון שיודע העכ"ר שאבד המשכון הרי נתתיאש מהחוב וכתב"ג מה"ז יאוש בחוב, וממילא זכה ישראל הלה, ולכן אם החזירו לעכ"ר חייב, עיי"ש, ולענ"ד כל דברי האחרונים צ"ע, שהרי כשנאבד המשכון בפשיעה, ואף כשנאבד שלא בפשיעה, פטור הלה מן הדין להחזיר לו חובו, וכמ"ש הטור בשם מהר"מ, שמיד פקע שעבודו, ואין כאן ענין להפקעת הלוואה. בשו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן נ דן באבידת ישראל המבטחת בחברת בטוח של עכ"ר, דאפשר כיון שהישראל יקבל התמורה מחברת הבטוח, אין זה בכלל אבידת ישראל, והעלה שמשום קבלת אחריות אין התפן נעשה של החברה, ועדיין אבידת ישראל היא, ובשולי הגליון שם הביא בשם חכם אחד שרצה לומר שמיד כשנאבדה האבידה פקע בעלותו, וחייב ההשבה אינו אלא כדי להצילו מהפסד, וא"כ בנ"ד שמקבל פיצוי מהחברה פטור מלהחזיר, והמחבר דחה דבריו, עיי"ש, ולכאורה היה מקום לומר שיש לדון עפ"י תקנות חברת הבטוח, אם מטיל על האובד לטרוח כדי למצוא האבידה, מסברא נראה שעדיין אבידתו היא, משא"כ כשאין עליו אלא להוכיח שנאבד, אפשר שמיד כשנאבד נתחייבה החברה בתמורה, וזה עדין מקבלת אחריות, אלא שמוך דלעיל בדין משכון משמע שאפי' שאחריות התפן על העכ"ר, ואפילו בהלוואה שכבר נפקעה מקרי אבידת ישראל, ולפי"ז נראה שאפי' כבר קיבל הישראל התמורה מחברת הבטוח, עדיין אבידת ישראל היא וחייב להחזיר (ויש להסתפק באופן זה אם חייב להודיע לחברה שהאבידה נמצאה, דאפשר דעדיף מהפקעת הלוואה, כיון שבא לידי בהיתור גמור, וחברה של עכ"ר אינו חייב בהשבה), ובנ"ה נראה שברך כלל אין חברת הבטוח מכסה כל ההפסד, וא"כ העורך שייך ודאי לישראל, וממילא אפשר שע"י כך נעשה כל התפן בכלל אבידת ישראל (ויש לעיין גם בחפץ שיש בו שותפות ישראל ועכ"ר), ומסתבר שאם יש שיה פוטת לישראל חייב בהשבה, וחלוק של עכ"ר נידון כאבידת עכ"ר), ויש להסתפק לאידך גיסא, באבידת עכ"ר המבטחת בחברת בטוח של ישראל, שלכאורה חייב להחזיר כדי להציל ישראל מהפסד, אמנם לפי ספיקו של רעק"א שהבאח לעיל הערה נה בדין פקדון עכ"ר ביד ישראל, שמשמע דלא פסיקא ליה שיש כזה משום מצות השבת אבידה, יש להסתפק גם בזה. עי' ב"ח יר"ד סימן קמו, וכן בדבריו כאו"ח סימן תקפו שאבידת עכ"ר, אפי' שאינו חייב בהשבה, אין המוצא זוכה בה עד לאחר יאוש, וכתב"ל שם סעיף ג כתב דעת הב"ח שמוורה באבידה שזוכה בה מיד, ובגליון מהרש"א ביר"ד שם מוכיח מדברי החו"ס בכתובות דף טו ע"ב שזוכה המוצא באבידת עכ"ר, וכן משמע

הרי זה משובח אם מחזיר (נו), ובמקום שיש חשש חילול השם (נח) חייב להחזיר (נט). ובכל מקום מצילין נכסי עכו"ם מהפסד מפני דרכי שלום (ס).
 יט. ישראל מומר להכעיס, אפילו בשאר עבירות, או שהוא עובד ע"ז, או מחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא כעכו"ם, ואסור להחזיר לו אבידה (סא). אבידת מומר אוכל נבילות לתאיבון חי"ב להחזיר (סב).

כ. כשם שמצוה להחזיר אבידה, כך מצוה להציל חברו משאר הפסד ממון (סג). וכן מדברי רע"א בהשפוט לב"מ דף כד ע"א. ובדברי משפט סימן נט כתב בשם מחנה אפרים בשיטת הב"ח שהמצוה אבידה עכו"ם קודם יאוש וכו' אחר וחטפה ממנו, וזה השני, והדברי משפט מצד לומר שאף אם נאמר שלא זכה המוצא, מ"מ אם בא אחר וחטפה ממנו מוציאין מידו. עיי"ש. ובערך ש"י סימן רסב כתב שלדעת היראים שאף למ"ד גזל עכו"ם מותר מ"ל לא חשיב לכס, ה"ה אבידת עכו"ם לא חשיב לכס, מיהו לאחר יאוש נראה דעת הפוסקים דחשיב לכס, ועי' אמרי דיני דיניים סימן ד"ה ואין. (נו) שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, וכתב בשדה הארץ ח"ג ח"מ סימן י' דהיינו דוקא שבדאי יפארו, אבל מספק לא יחזיר, שלא יעבור על איסור דלא יאבה. וכתב כיש"ש פ' הגזל כתר סימן כ' שאם דעתו שישבחו אותו ולא משום אמונת ישראל, אסור להחזיר, ודוחמנא ליבא בעי, ע"כ. (נו) שרי"ע שם. (נח) שהעכו"ם חושד שישאר גבול ממנו, סמ"ע שם. (נט) שרי"ע שם. (ס) שרי"ע שם, ועי' סמ"ע שיש לחלק בין זה להשבת אבידה, דשאני אבידה שאינו יודע היכן נפל ולד מי הגיע, משא"כ בנכסיו שלא עלה על דעתו שיובאו גנבים, אין שם אבידה עליו ומותר, ונראה שיעקר החילוק הוא שאם הוא עדיין ברשות עכו"ם ומצילו שלא יצא מרשותו, יש בזה משום דרכי שלום. ומ"ש בשו"ע מכניסים כלים כלי ישראל (כטור כתב, עם כלי ישראל), עי' בסמ"ע שכתב שהכלל הוא בכל מקום שיש דרכי שלום מותר (ומשמע שאין חיוב אלא מותר), והיינו שאם מטפל בהצלת נכסי ישראל ומניח של עכו"ם יש בזה דין דרכי שלום, אבל אם אינו מטפל בשל ישראל, אין בזה משום דרכי שלום כשאינו מטפל בשל עכו"ם. ובפרישה מסיק שעם לא דוקא, דכיון שהותר כשהוא יחד עם של ישראל, מותר גם בפני עצמו. (סא) שרי"ע סימן רסו סעיף ב', ויש להסתפק אם שייך בישראל מומר דין דרכי שלום או יקדושה השם. וברין השבת אבידה למוסר, עי' ש"י סימן שפח ס"ק סב ובשו"ת שבי"ח ח"ב סי' עג. (סב) שרי"ע שם. (סג) כמו שאמר בכמה מקומות בש"ס שמכירה ארי מנכסי חברו היא בכלל מצות השבת אבידה, וכמו שפירש"ה שם (כ"ב דף ג' ע"א), וכ"כ הרמב"ן והנמוק"י שם, וכן מצוין בש"ס בכמה מקומות שיש מצוה להציל ממון חברו מן ההפסד משום השבת אבידה, כמ"ש בשומר שיש לו לקדם ברועים ומקלות להבריה ארי, ודבר זה יוצא בזה, וכן משמע ברמ"א סימן רסא סעיף ג' (עי' לעיל הערה נה). אלא שהקשו הראשונים בדין השבת אבידה שנוטל עליה שבר כפועל בטל (כ"מ דף לא, ועי' פרק ח), מ"מ שמכירה ארי מנכסי חברו שאמרו בפשיטות (כ"ק דף נח ע"א) שאינו צריך לשלם לו, והתוס' שם תירצו שמכירה ארי אין בה חילוק ולכן אינו צריך לשלם לו, משא"כ השבת אבידה כרי היזק, והרמב"ן שם תירץ שצריך באופן אחר (מוכא בפרק ח הערה לט), אבל הרשב"א שם תירץ שמכירה ארי פטור מלעשותו ומדעתו עשה ולכן אינו משלם לו, משא"כ בהשבת אבידה שמצוה על כך, אינו צריך להפסיד בשביל כך, וכעין זה כתב המאירי בפרק הכונס בשם יש מתיראים, עיי"ש (בגדולי שמואל מסתפק לדעת הרשב"א בזמן ואינו לפי כבודו שהשיב אבידה אם יכול לחבוע שכו'.

כיון שאינו מצוה ומדעתו עשה, ולפי"א ש"ל על כל בדין מורד הנאה בשם הגרע"ק"א שגם וקן ואינו לפי כבודו שהחזיר הוא בכלל מצוה קעבדי, לכאורה יש להוכיח גם לנ"ד, משא"כ במכירה ארי לסכנת הרשב"א אפשר שאף אם עשה אינו בכלל מצוה, ואע"פ שאפשר לומר שמ"מ מצוה גמ"ח ש כאן, לא מסתבר שעל מצוה גמ"ח יוכל לחבוע שכו', ויש לחלק, הרי משמע מדברי הרשב"א שמכירה ארי אינו בכלל מצוה השבת אבידה, ועי' מ"ש מאבדיה קרקע, וכן צ"ע איך יפרש מה שאמרו בב"ב שם שהסוכר קרקע שלא יכנס מים אינו חזקה משום שמכירה ארי הוא, ופירשו המפרשים שאינו עושה אלא משום מצוה, ונראה שהרשב"א מחלק כמו שחילקו התוס' בין ברי היזק לאינו ברי, אלא שסובר שאף במכירה ארי גופיה יש לחלק, שכלל ברי היזק אף משום מצוה אין כאן, ובכרי היזקא יש מצוה וממילא יש חיוב תשלומין, ולשיטתו צריך לפרש הך דב"ב בכרי היזקא, וכן נראה מדבריו כחידושו לב"ב בדין נב שכתב לרחות פירות הרשב"א בענין נעילת דלת איהו חזקה, וכתב שם שלא אמר מכירה ארי אלא כשהמזיק מצוי שם, כגון צורר בפני המים הבאים לשטוף, עיי"ש, וכן משמע בתוס' ודרא"ש בפרק הכונס ובפרק אלו מציאות, אלא שמדבריהם משמע שמ"ש שם שלכן לא מיקרי חזקה משום דמכירה ארי הוא, לאו משום דמצוה קעבדי כמו שפירשו הרשב"א והרמב"ן, אלא שכל הצלה מוהפך אינו נקרא חזקה עד שיעשה מעשה חזקן ממש, ולשונו מכירה ארי לדוגמא נקט שגם מכירה ארי אינו עושה מעשה חזקן כגון נכסי חברו. אלא שצ"ע לתוס' לשיטתם היו יכולים לחזק בפשיטות שא"ה גם כדלא ברי היזקא הוא בכלל מצוה קעבדי, אלא שלענין תשלומין לבד יש לחלק בין ברי היזק לאינו ברי היזקא, ועי' כ"ש שפיר אמרו בב"ב דלא מיקרי חזקה משום דמצוה קעבדי, ואי אפשר לומר שכל מכירה ארי אינו בכלל מצוה, שהרי בפירוש אמוזרבי"ג בדין אבידת קרקע שמצילו מהפסד שטיפת הנהר שהוא בכלל השבת אבידה, וצריך לומר דארי"ז שמכירה ארי הוא בכלל מצוה אע"פ דלא ברי היזקא, מ"מ לא ס"ל לחוס' והר"ש שמשום דמצוה קעבדי לא יחשב לחזקה, דסוף סוף הציל הקרקע מהפסד, ומ"מ נראה דמ"ש בגדרים גבי פורע חובו הדמי למכירה ארי, ודאי אינו אלא לדוגמא, דלא מסתבר שיש מצוה לפרוע חובו של חברו מדין השבת אבידה. ובספר המצוות הרמב"ם (ל"ח רצו) משמע שאם אינו מציל ממון חברו עובר על לא תעמוד על דם רעך, והביאו הח"ח בפתחה לאהבת חסד ובחפץ חיים ח"ב כלל ט סעיף א, אבל הרבה אחרונים כתבו שלא תעמוד על דם רעך לא נאמר אלא בהצלת גופו ויחבאר כע"ה. דיני נזיקין, ועי' משפט שלום סימן רה סעיף ג' אם מותר לישבע לשקר בערכאות להציל חברו מהפסד ממון בעלילה שבאה עליו, וכן להצילו מסכנת אבר. עי' שרי"ע שם שמוח סעיף ז וברמ"א שם, ומשמע שה"ה כשכא לידו חפץ גנוב מישראל יש לו דין אבידה וחייב להשיבו לבעליו, והיה אפשר לומר שרק לענין שנקרא שומר אבידה, אבל לא לענין חיוב השבת לבעלים, אבל בביאור הגר"א לא משמע כן, שכתב שם שכל שרואה ממון חברו נפסד מצוה להצילו, וכן משמע מדברי הפוסקים שגם מכירה ארי מנכסי חברו היא בכלל מצוה השבת אבידה, וכן משמע בשו"ע הרב הלכות גזילה סעיף י"א שכל חפץ גנוב או גזול דינו כאבידה, ואם אינו מכיר מי הוא הבעלים צריך להכריז בדין מציאה (וכן משמע מדברי הרמ"א בדין מציאת ספרים), ועי' פת"ש סימן יט סק"א, ובנה"מ סימן לד סק"ה נראה שאם אינו מחזיר חפץ גנוב עובר כעשה, ובאר שמה פ"א מה' גניבה כתב שמצוה ליקח מן הגנב והגזלן אפילו בעל כרחו ולהשיבו לבעליו, אבל בשו"ת פרי יצחק ח"ב סי' סה כתב שאינו חייב בכך, אלא אם בא לידו, מצוה להשיבו לבעליו. בשו"ת אדני פז סימן ז דף כמי שגנבו לו חפצין ויש מי שידוע מי הוא הגנב, ונראה מדבריו שסובר שאין מצוה השבת בגלוי הגנב, ולכאורה צ"ע דכ"ש הוא ממה שאמרו שצריך להחזיר חפץ גנוב משום מצוה השבת (וכן מ"ש שם בענין מה שהבטיח שכו' למי שיגלה, דנראה דחליא בפלוגתא בדין טול דינר והעבירני אם חייב לשלם מה שהבטיח, ויחבאר בפרק ח ובע"ה בדיני שכירות), וכן משמע בשער משפט סימן טז סק"ב וסימן כח

בקרקע (סו), אם רואה מיס באים לשטוף שדה חבירו חייב לגזור בפניהם כדי להציל (סו).
 כא. חתול רע שמוזק לקטנים (סו) אסור לקיימו (סו), ואין צריך להשיבו לבעלים, אלא כל המוצאו הורגו וזוכה בעורו (סו).
 דין אבידה האבודה ממנו ומכל אדם נתבאר בפרק ב.
 דין אבידה מדעת נתבאר בפרק ד.

סק"ב שהיו עדות לחבירו להצילו מהפסד יש בו משום מצות השבת אבידה, ע"י קצוה"ח סימן סו ס"ק כא ובה"מ ס"י כח סק"א. ובאמרי בינה דיני עדות סימן ח הקשה בזה דאם לא יגיד, תפוק ליה משום השבת אבידה, ומתוך כך העלה לדעת הפוסקים שמדין לא יגיד צריך לטרוח ולילך לבד להעיד, ואילו מדין השבת אבידה אינו חייב לטרוח, וע"י עוד בקובץ הפוסקים סימן כח סעיף א מדברי האחרונים כוה. בחדושי רעק"א ריש סימן זה הביא מחלוקת הראשונים, שיש אומרים (וכ"כ התוס' והרא"ש בנדרים דף מא ע"ב) שאין רפואת כוהמת חבירו בכלל השבת אבידה, וצ"ע מ"ש מאבידת קרקע, או פרה בין הכרמים וכיוצא בזה של הצלה מהפסד, ובגמרא משמע דכ"ש אבידת עומדן, דהיינו מטלטלין שחייב בהצלה משום מצות השבת (ע"י לעיל בדעת רעק"א שמתפקס אם כל הצלה מהפסד בכלל מצות השבת), וראיתי בחידושי הגרי"ב"ץ בנדרים שם שמפיש דברי הרא"ש דאירי כשאפשר ע"י אחר, וגם זה צ"ע, שלא מצינו שיהא פטור ממצוה כשאפשר לעשותה ע"י אחר. ואפילו שרק לענין מזור הנאה כתב כן, וסובר שבכה"צ אסור, וע"י לעיל הערה ג. (סו) באבן האול מפרש שעיקר החידוש באבידת קרקע שאע"פ שאין גוף החפץ נאבד אלא שמתקלקל, גם זה ממצות השבת, והא דטעינה אינה אלא בשכר, משום שאינה הפסד ממון אלא מניעת הרווח, ואע"פ שאמרו בגמרא דאיכא גנבי, אינו אלא חשש, אבל אם כודאי יגנבו, אה"י דדמי לאבידה, ולפי"ז הוזהר חפץ חבירו מונח במקום שבוירא יגנב, צריך להשיבו או להודיע לבעלים. כתב כשר"ת בית יצחק אהר"י ח"א סימן פז דה"ה בשטרות יש מצות השבת כמו בקרקע, וכן מוכח בסוגיא דמצא שטרות, אלא שמצדד לומר דהיינו דקא כשיש שוה פרטה בנייר, או כשכא למכור, אבל בלא"ה לא, ועפ"י מחדש שברייזעפאס (דרכון) שאינו שוה פרטה בנייר, ואף למכור אינו ראוי, ה"ז בכלל אבידה שאין בה ש"פ שאינו חייב בה, עיי"ש. אלא שמ"מ נלענ"ד שאם ידוע שיצטרך לדרוך חדש ויוציא ע"י מעות, שוב יש בו משום הצלה מהפסד, וכמו שנתבאר לעיל. ובקריית ספר פרק יח מה' גור"א כתב שהשבת שטרות אינו אלא מדרבנן, לפי שאין גופן ממון, ונראה מדבריו שעיקר טעמו משום שאין הפסדו ברוך, שאפשר שיפדע לו כנגד שובר, וע"י עוד מ"ש בזה בדיני שומרים בע"ה. (סו) שו"ע סימן רנט סעיף ט, וכתב בערה"ש שעובר על לא תוכל להתעלם והשב חשיכם, וכן נראה מסקנת המנחת חנוך (מצוה תקלט), ובשר"ת בית יצחק ה"ל הוכיח כן מהגמרא. ובגמרא (ב"ק דף פא ע"ב) יליפין מההשבות לו גם אבידת גופי, והיינו להציל גוף חבירו מסכנה (ויתבאר בע"ה בדיני נזיקין), ובטורשו"ע יד"ד סימן שלו משמע שגם רפואת חבירו בכלל אבידת גופי (ואפשר שיש בזה גם משום לא תעמוד על דם רעך). ובמנחת חנוך מצוה רלט כתב שגם אבידת נפש חבירו בכלל המצוה, שאם וראהו עובר עבירה, חוץ ממצות תוכחה, יש בו משום והשבות לו להחזירו בתשובה. וכעין זה כתב הגרי"פ בביאור לשה"מ לרס"ג עשה כח. (סו) מדברי הגמרא ופוסקים משמע דקא כשהוא מויק, אבל כמה שמפחיד לא, אא"כ מפחיד נשים עוברות שמפילות מחמת פחד, שהוא ככלל נזק, וכמ"ש בס"מ חט גבי כלב רע, וע"ע. (סו) סמ"ע סימן רסו סק"ח,

וע"י ש"ך סק"א. (סו) שו"ע סימן רסו סעיף ד, שהפקידו חז"ל גם עורו, ולכאורה יש ללמוד מכאן שבחפץ המיוחד לדבר איסור, כגון סכין גלוח וכדומה, אינו חייב בהשבה, ואפשר שאף אסור להחזיר, כמו שמצינו גבי אבידת עכרים שאסור להחזיר ואמרו הטעם משום מחזיק ידי עובדי עבירה, וכ"ש בישראל שיש גם משום לפני עור, ואף משלו אסור להושיט לו, כמ"ש התוס' פ"ק דע"ז, ולפי"ז נראה שאע"פ שנתבאר לעיל שמומר להיאבון מחזירין לו אבידתו, בדבר שהוא מומר בו, אסור להחזיר לו, ויש להסתפק לאחר שבא ליד מוצא מה יעשה בו (ויש גם להסתפק אם מותר להחזיק לחבירו דבר שעובר בו עבירה, ע"י הלך"ט ח"א סי' סא, ובע"ה נדון בזה בדיני נזיקין), ויש להוכיח מהך דמצא שטר שיש בו רבית שאסור להחזיר לו, ואף צריך לקרעו, כמ"ש הסמ"ע סימן סה ס"ק כה, וכן הוא ברמ"א יד"ד סימן קסא סעיף יא, ומדברי הרמ"א שם משמע שאפילו כשטר שמדינא יכול לגבות בו את הקרן, אעפ"כ אמרו שיקרענו ויפסיד גם את הקרן, משום שמא יגבה בו את הרבית, ומכ"ש שמוחר לאבד את חפץ האיסור עצמו (ודוחק לחלק בין קודע שטר שאינו אלא מדינא דגמרי לבין מאבד ממון ממש, וצ"ע), ומ"מ יש לדון עדיין באם יכול למכור את החפץ לעכ"ס באופן שאין בו איסור, הרי יכול לקיים מצות השבת בדמיו ואפשר שכל שאינו חייב בהשבת גוף החפץ אינו חייב בהשבת דמיו. ועכ"פ נראה שההוא חפץ איסור להתחלה לא יגע בו, ונראה שאינו עובר משום לא תוכל להתעלם ומשום השב חשיכם, דלא גרע מוזק ואינו לפי כבודו, וכ"ש בכבוד שמים.

פרק ב. יאוש יאוש שלא מדעת

א. אבידה לאחר שנתייארש הבעלים ממנה, שאמר וי' לחסרון כיס, אפילו יש בה סימן, ויודע של מי היא, הרי היא של המוצא (א).

ב. יש אומרים שאין יאוש מועיל לדבר שהוא ברשות הבעלים (ב), ואפילו שמענו שנתייארש (ג). וכן הסכמת הפוסקים שאין יאוש מועיל בשט"ח, שיוכל המוצא לזכות בגוף החוב, אלא בניד ובזכויות שיש למחזיק בניד (ד).

(א) שר"ע סימן רסב סעיף ה, והיינו שנתייארש בודאי, שאמר וי' לחסרון כיס (עי' להלן בדין ספק יאוש). ונראה פשוט שא"צ דוקא לשון וי' לחסרון כיס, דה"ה בכל לשון שמשמעו שמתייארש מלמוצא אבידתו ומשלים עם חסרונו. וכתבו בקצה"ח ונה"מ סימן שעא וכן בסימן סג סק"א, דאע"פ שאין יאוש בקרקע, וה"ה בעבדים ובשטרות, היינו כיאוש דגזילה, אבל ביאוש דאבידה מועיל, ועי' שו"ת פרי יצחק ח"ב. ולכאורה נראה שיארש כלל הוי יאוש, ועדיף מחמלה שנחלקו הפוסקים (עי' דיני הלואה פרק יב), ולפי"ז אם יודע הבעלים שנתייארש כלבו באופן מוחלט (וכי"ש כשהוציא בפיו בינו לבין עצמו), וכן המוצא להחזיר לו, צריך להודיעו, ואע"פ שלפנים משה"ד חייב להחזיר גם לאחר יאוש, כמ"ש להלן, נראה דאף לדעת הקצה"ח סימן עה סק"ד (עי' דיני הלואה פרק ב הערה עו), אפשר דהיינו דוקא לאחר שכבר פרע לו, אבל לכתחלה צריך להודיעו, ומסביר נראה שחייב לפנים משה"ד הוא פחות מחוב לצ"ש, וא"כ נראה שלכתחלה צריך ודאי להודיעו. אמנם כחידושי הפלא"ה ריש סימן רעג משמע שיארש כלל אינו מועיל, וצריך להיות בפני ג' דיני הפקד. ורק בדבר שאין בו סימן וכיצא כזה שבדאי מתייארש, הוי כאילו הפקירו בפני ג', ולא מצאתי באחרונים דבר זה, וצ"ע. בכסף הקדשים סימן רסב מצדד לומר שלא נאמר דין יאוש אלא בין כתב בערך ש"י לא לגבי בני נח, וכ"כ בנה"מ סימן קה סק"ב, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ט, ובשו"ת חות יאיר סימן עט משמע שאין עכ"ם מזהר בהשבת אבידה, וצ"ע. ופי' א פרק א הערה נה. (כ) כגון שנאבד לו חפץ במלחמות כחב בשם גאון דלא דלא מהני יאוש כשנטלה ע"י להשיב, משום שיד המוצא (ג) הרמב"ן במלחמות כחב בשם גאון דלא דלא מהני יאוש כשנטלה ע"י להשיב, משום שיד המוצא כידי הבעלים, שנעשה שומר שלו מדין שומר אבידה, ולכן אינה נקנית כיאוש דהוי כברשות הבעלים, משא"כ בגולה שאינה ברשותו, מהני יאוש, וכתב במנחת פחים שמדברי התוס' משמע דלא ס"ל כסברת הרמב"ן, וכתבו (דף כו ע"א ד"ה ליל) שאין כע"כ מתייארש ממה שבביתו, משום שסובר שימצאו דיום או למחר, ומשמע שאם שמענו שהתייארש מועיל, ובשו"ע הרב סעיף יא סתם כדברי התוס', וגם בחרומות הכרי הוכיח מדברי התוס' שם דלא ס"ל כסברת הרמב"ן, עי"ש. ובקצה"ח סימן רנט סק"א הקשה לסברת הרמב"ן מתאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתיה, דאע"פ שברשותו הם מהני יאוש (צ"ע) כזה, דהתאנה היא ברשותו, אבל הפירות שנופלים תחתיה לאו ברשותו הם, וכן מהמוצא בבתי כנסיות, אע"פ שיש לכעל האבידה שותפות בהם והוי זה כאילו ברשותו, ואפי"ה מהני יאוש, ולכן העלה הקצה"ח שאף הרמב"ן לא אמר דלא מהני יאוש ברשות כעלים אלא באופן שקונה מדין חצר, והוי כאילו חזרו וזכה לאחר היאוש, אבל באופן שאינו זוכה מדין חצר, כגון כחצר שאינה משתמרת לדעתו או בדבר דלא אסיק אדעתיה (עי' פרק ט), שפיר מהני היאוש, ובמ"ש הרמב"ן דלא מהני יאוש כנטלה ע"י להשיבה, היינו טעמא דכיון שנעשה שומר של הבעלים והוא אינו מתייארש.

הוי זה כאילו לא נתייארש הבעלים, וגם בנתייארש שם סק"א כתב כעין סברא זו, ועי' מחנ"א הלכות קנין חצר סימן ז, ובמנחת פחים הוכיח מדברי הרמב"ן שאף במקום שאינו קונה מדין חצר סובר שאין יאוש מועיל, עי"ש. ועי' עוד בהנהגות חכ"צ שבט"ז סימן קסג בדין יאוש בחוב, ובקצה"ח שם, שו"ת בית אפרים חר"מ סי' נב, ועי' להלן. וכתב בערך שיי' שאם מתייארש הבעלים בעוד החפץ ברשותו ובה אחר ומשכו לרשותו, לכיו"ע מהני, דיאוש ושנוי רשות כאין אחד ונקנה להמושך, ומ"ש הרמב"ן שאין יאוש מועיל כנטל ע"י להשיב, היינו משום שאין כאן הוצאה מרשות לרשות, וכמו שמצינו בסימן קפה סעיף ב שאין שליח יכול לקנות לעצמו מהאי טעמא, וכן משמע מדברי הנה"מ סי' רנט סק"א, וכ"כ בדברי משפט סימן רס סק"ט, עי"ש שהאריך לחלק בין חוסף ממוצא אבידה לאחר יאוש לבין חוסף מגזלן לאחר יאוש, ועדיין צ"ע מדברי הרא"ה גבי חצר שאינו מועיל כשמוקנה החצר לאחר, כמ"ש להלן. ועי' גדולי שמואל ריש פ' אלו מציאות, ועי' עוד להלן מדברי הדברי משפט בשיטת הרמב"ם והראב"ד בדין יאוש שלא מדעת. כמחנ"א ה"ל קנין חצר סימן ח מצדד לומר שהמפקיד חפץ אצל חבירו ושכחו שבכור שנאבד ממנו ונתייארש (מסתבר דאירי שנוי לו על חסרון החפץ וחופש אחריו, אבל מתוך שכחה לבד נראה שאין זה בכלל יאוש), שוכה הנפקד בחפץ, ואפי' לסברת הרמב"ן שהמוצא נעשה שומר ולא מהני יאוש, היינו דוקא בש"ש, וכמ"ש הרמב"ן ששומר אבידה כש"ש וידד כידי בעלים, אבל בש"ח, אע"פ שבפקדון לעולם אמרינן שברשות בעלים קיימא, היינו לענין שיוכל להקדישו, אבל אין זה כאילו ברשותו ממש, וכ"ש לסברת התוס' שלאחר יאוש אינו עובר כלל תגזול והחזיר אינו אלא משום דבאיסורא אתי לידיה ונתייארש בהשבה, א"כ בפקדון דבהיתרא אתי לידיה מהני יאוש, ועוד כתב שבפקדון של עכ"ם ביד ישראל ושכחו, כיון שאין דיני שמירה בנכסי עכ"ם, אין זה כאילו ברשותו וזכה בו הנפקד אפילו לסברת הרמב"ן, וכדברי משפט ריש סימן רנט מסתפק בסברת המחנ"א, שאף בש"ח יש לומר דהוי כברשות בעלים, וגם כריג כלל מז סימן ו מפקפק בדיו של המתנ"א, אם לא בפקדון של עכ"ם, ולעני"ז צ"ע בעיקר דיו של המתנ"א, דכיון שטעה ושחט שהפקיד, נימא דהוי יאוש כטעות שאילו ידע שלא נאבד ודאי שלא היה מתייארש, ועי' להלן. (ד) בפרק המוכר את הספינה (כ"ב דף ע"ב ד"ה קני) כתבו התוס' שמכירת שט"ח אינו אלא מדרבנן, ויהי דאיצטרך למעט שטרות מדין אונאה, היינו כשמצא שט"ח לאחר יאוש ומוכרו לבעליו ביוקר, ע"כ, והיינו שמכירו זו מדאורייתא, וכ"כ בקצה"ח סימן סו סק"א בשם הסמ"ג. והקשה הקצה"ח כמה זכה המוצא בגוף החוב, אם ע"י יאוש, הרי מיד זכה הלוה עצמו בחוב, ואם נאמר שאין יאוש בחוב, א"כ גם המוצא לא יזכה בו, ומ"ש החכ"צ (בהגהותיו על הט"ז בסימן קסג) לפרש דעת התוס' שבאמת לא זכה בחוב משום שאין יאוש בחוב, אלא שזכה בגוף הנייר, כתב הקצה"ח שבדברי הסמ"ג קשה לפרש כן, שהסמ"ג נתן טעם למה שיוכל המוצא למכור השטר למלוה מדאורייתא משום שהשטר נכתב על שם המלוה (ולפי זה זכה במסירה לבד ממוצא למלוה), ואם אטו דנין רק בגוף הנייר למה לי טעם זה, ועוד הקשה שמדינת הנייר הוא של לוח ואין מועיל יאוש המלוה לנייר של לוח, ולכן פירש הקצה"ח שבאמת זוכה המוצא בגוף החוב, ואע"פ שאמר שאין יאוש מועיל בחוב, היינו לגבי לוח דהוי כבאיסורא אתי לידיה, והיינו שנתייארש בהשבה, אבל לגבי המוצא שבהיתרא אתי לידיה שפיר מועיל יאוש, ואע"פ שבמכירה אין הקונה זוכה בגוף החוב אלא בכתיבה ומסירה, היינו שמדינת אינו יכול למכור החוב משום שאינו ברשותו, אבל יאוש מועיל אפילו בדבר שאינו ברשותו כשם שמועיל יאוש בגניבה וגזילה, ואע"ג הדפיקר אינו מועיל לזכות בחוב כלי דעת מקנה, יאוש עדיף מהפקד. שיאוש מועיל לדבר שאינו ברשותו והפקד אינו מועיל, ויאוש מן התורה הוא, ולכן זוכה המוצא גם בגוף החוב, ומ"מ נשאר הקצה"ח צ"ע מהמוצא שטיר חוב דקיי"ל, שאם יש בהם אחריות ונכסים לגבות ממשעבדי לא יחזיר, ואם אין בהם אחריות נכסים יחזיר, במאי איירי, אם המלוה נותן סימנים, אפילו יש בהם אחריות נכסים יחזיר.

ג. אין יאוש מועיל אלא כשבעל החפץ מתייאש, אבל שלית שאבד ונתייאש, אינו יאוש(ה).
ד. אין יאוש של קטן יאוש(ו).

אין המלוה מתייאש, עיי"ש, ועי' תרומת הכרי סימן דסב שהאריך בזה, ועי' פרק י כמה פרטים בדני הכרה והשבה בשט"ח שנמצא. ויש לדון בשטר לכל המוציא דקיי"ל שא"צ כתיבה ומסירה, ומשמע שכל המחזיק בגוף השטר הרי הוא כבעל החוב גם כשעבדו הגוף (עי' דיני הלואה פרק ז). אי"כ כשמצא שטר כזה נימא שמועיל היאוש לזכות אף בגוף החוב, ולא שייך לומר דבאיסורא אתי לידיה, שזה לא נאמר רק לגבי הלוה עצמו שהמקום בא לידו לשם הלוואה, אבל לגבי המוצא, לאחר שכבר נתייאש המלוה ה"ז בהיתרא אתי לידיה, וראיתי בערוה"ש סי' סה סעיף ט שכתב בדיו מוצא שטר לכל המוציא וד"ל, אבל הוא לא זכה בו לגבות בו דהרי לא הלוה עליו, ואף אם נחשבה כמצאה, הלא יש בו סימן וחייב להכריז, וזה שביארנו בסימן נ שבשטר לכל המוציא גובה אף כשידוע שלא הלוה עליו, ודאי שכן הוא נגד הלוה שנשתעבד עצמו לכל מי שמצויה וגובה ממנו כל זמן שלא פירע, אבל המוצא כעצמו נגד המלוה האמיתי גולן הוא, ולכן נ"ל דכשהמוציא מודה שמצאו אינו גובה בו, ויהא מונח עד שיתודע מי הוא המלוה, ע"כ, ולענין דבריו צ"ע, דמנין פשיטא ליה שיש בו סימן, ועוד כשמצוא במקום שיש רוב עכו"ם הרי יש לתלות שעכו"ם קנה השטר ונאבד ממנו, וכפי המבואר מועיל יאוש בשטר כזה, ואפשר שכל שידוע מי הוא הלוה, לעולם אין האובד מתייאש, שסומך שידוע לו שאבד השטר ולא יפיר עד שיברר א"ך בא השטר ליד המוציא, ואע"פ שנשתעבד לפרוע לכל המוציא, היינו לכל מי שיוציאו לאחר שבא לידו בדיו, אבל לא נשתעבד לפרוע במקרה שיאבד ואדם מן השוק ימצאו, ואם האובד באמת מתייאש, הרי זכה הלוה עצמו בחוב. וכל זה בשטר שנאבד והיאוש מחמת האבידה, אבל בשטר חובו שלא נאבד אלא שהמלוה מתייאש מחמת קושי הגביה, או מסיבה אחרת, כבר נתבאר בדני הלואה פרק כ סעיף כט שישות האחרונים (זה) נחלת צ"כ לסימן רנט בכיס של מעות שנאבד מיד שליח, וכתב שם שאם מותר לשלוח להשתמש במעות וחייב באחריותו, הרי הוא בעל החפץ ומועיל יאוש שלו, ועי' כסף הקדשים סימן רסב סעיף ה בדיו חפץ שנאבד מן הבית ונודע לאשה שנאבד במקום שהיהבים מצויים שם ולא נודע לבעלה, ומצדד לומר שאין יאוש האשה מועיל אפילו כשהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, ובגדולי שמואל בסוגיא דראה סלע שנפל משנים הביא מדברי הש"ס שם כמה שכתבו רש"י וחס"י שאם הם שותפים אינו מתייאש שבתוים, שאנן מפרש שבאמת מתייאש האובד, אלא שמכין שחביריו השותפים אינם יודעים שאבד ואינם מתייאשים, הרי חלק השותפים הוא לפני יאוש ומיקין באיסורא אתי לידיה, שאין יאוש מועיל לחלק מחפץ, ומוייק מכאן הגדולי שמואל היאוש של שומר אינו מועיל, שהרי האובד השותף הוא שומר של שאר השותפין, וכיון שהוא מתייאש הרי יש כאן יאוש על כל החפץ, והביא מדברי מהר"ל ד"סקין חלק הפסקים שמסתפק בזה וצוין לסוגיא זו, והמהר"ל ד"סקין הביא ראיה שיאוש של שומר מועיל, עיי"ש, וגם בדברי משפט סימן רס סק"א משמע שיאוש שומר מועיל (אלא שהדבר משפט איירי יאוש שומר לאחר יאוש בעלים), וגם באולם המשפט מצדד לומר שיאוש שלית ושומר הוי יאוש, עיי"ש, ולולי דמיסתפינא היה נלע"ד לחלק בין שומר חנם שפסור מגביה ואבידה, ומיד כשנאבד אין לו חיוב כלפי הבעלים וממילא אין לו שום בעלות על החפץ, אבל שומר שטר שחייב באבידה, ונמצא שיש לו צד בעלות על החפץ אפשר שיאוש מועיל, ובדברי הקצוה"ח סימן רנט סק"א משמע לסברת הרמב"ם שאם מתייאש הבעלים ולא מתייאש השומר, הרי זה כאילו לא נתייאש, עיי"ש. בשו"ת אבן שתיא סימן עו ד' בגובר של קהל אם יש לו דין

לו, ואם אינו נותן סימנים הרי זכה בזה המוצא, ואפילו אין בהם אחריות נכסים למה יחזיר, ונראה מדברי הקצוה"ח כמסקנתו שסובר שאין המוצא זוכה בחוב, וכן משמע מדבריו בסימן סה, וכמ"ש להלן. ובשו"ע סימן סה סעיף י כתב, מצא ג' שטרות כרוכים יריו שטרות מצאנו וכו', וכתב הרה"ש דוקא כרוכים דאל"כ אפילו נפלו מיד המלוה כבר נתייאש משום שאין לו בהם סימן, והקשה הקצוה"ח שם סק"י כעין מה שהקשה בסימן סו, שאם יאוש מועיל בשט"ח א"כ כשאין בהם סימן למה יחזיר, הרי כבר נתייאש, ועוד הא לא מהני יאוש בחוב, ואף למ"ש החכ"צ לפרש בדברי התוס' שזכה המוצא בגוף הנייר, קשה כיון שלגבי גוף החוב לא מהני יאוש מה מועיל לו הנייר הרי יצטרך המוצא להראות השטר לפני כ"ד, ותירץ שמי"מ מועיל היאוש לגבי גוף הנייר (עי' לעיל הערה א) שבוה נעשה המלוה כאינו מוחזק בשטר, ואין המוצא יכול להראותו בכ"ד להוציא ממנו על ידו, ואף אם ירצה המלוה לקנותו ממנו אסור להחזירו לו, והיינו דוקא כשיש בו אחריות נכסים, אבל כשאין בו אחריות, כיון שגוף החוב של מלוה הוא ובדיו גובה, באמת חייב להחזיר לו לראיה שבו (לכאורה צ"ע לפי"ז לשם מה כתבו התוס' שמכירת שטר ממוצא למלוה הוא מן התורה, אם לגבות גוף החוב הרי בלא"ה חייב להראותו, ואם לאחריות נכסים בלא"ה אסור להחזירו, ואפשר דס"ל להקצוה"ח בדעת התוס' והסמ"ג שיאוש מועיל בחוב, אמנם בדבריו בסימן קטג לכאורה משמע שסובר להלכה סובר הקצוה"ח שאין יאוש מועיל בחוב, אמנם בדבריו בסימן קטג לכאורה משמע שסובר שיאוש מועיל בחוב, וצ"ע, ועי' שו"ת בית אפרים חו"מ סימן נב, שו"ת מור"ם מהר"ג ח"א סימן קטג. ובנתיקה"מ סימן סו סק"א ובסימן סה ס"ק יח כתב שיאוש אינו מועיל בחוב לקנות גוף החוב, ואין לחלק בין יאוש להפקד, וגם מ"ש הקצוה"ח שלאחר יאוש נעשה המלוה כאינו מוחזק בשט"ח ואינו יכול להוציא ממנו על פיו, זהה הנתיקה"מ, שיאוש הוי כמכר ומתנה בגוף השטר שברדא יכול לגבות בו, וע"כ מפרש הנתיקה"מ שמי"מ התוס' שהמוציא יכול למכור השטר למלוה, היינו משום שגם בגוף הנייר, אע"פ שאין בו שעבודים, יש בו זכות לכפות את הלוה לפרוע החוב, ובזכות זו זכה המוצא ע"י זכיה בגוף הנייר, והיינו בכל מה שאפשר לעשות בנייר, הן לצור בו צלוחיתו והן להשתמש בו ככפיה לפרוע, ואע"פ שהמוצא עצמו אינו יכול להשתמש בזכות זו, שהרי לא זכה בגוף החוב, יכול לצלל הזכות ע"י מכירת השטר ללוה או למלוה, ולגבי מכירה זו בא הכתוב למעט שטרות מדיו אונאה. ובעיקר קושי הקצוה"ח מזה דמחזירין שטר שאין בו אחריות ולא אמרינן שכבר נתייאש המלוה, הרי הנתיקה"מ (סימן סה ס"ק יח) לחלק שכשאין ספק בשטר הנמצא אם נפל מן הלוה או מן המלוה באמת לא שייך יאוש, שאפי' כשאין בו סימן סבור שברדא לא יכפור הלוה, ומ"ש הרה"ש דמהני יאוש היינו כשיש ספק שמא מלוה אחר נפל, כגון שהוחזקו שני יוסף בן שמעון, ואז באמת מתייאש המלוה, עיי"ש, וגם התומים (סימן סה ס"ק יג) שקיל וטרי בדיו יאוש בשט"ח וכתב ג"כ שאין לומר שהמוצא זוכה בגוף הנייר, שהרי של לזה הוא (וכמו שהקשה הקצוה"ח, אבל הנתיקה"מ תירץ שאין השטר של לזה אלא לאחר הפרעון), וכי תמא שהשטר כמשכונ ביד המלוה וכשנאבד ונתייאש יפסיד כנגד שווי הנייר, דבר זה לא שמענו, ועוד כיון שאינו שלו אין יאוש מועיל דבר שאינו שלו, וגם מהא דאם אין בו אחריות קשה למה יחזיר כיון שנתייאש מגוף הנייר עכ"פ, ואם תאמר שאינו מתייאש משום שסובר שהלוה יודה לו, א"כ גם בתכריך של שטרות יהא חייב להחזיר, ובדברי הרה"ש דצה התומים לפרש דאח"כ שלגבי המלוה אין נ"מ אם יש בו סימן או לא, אבל לגבי הלוה שלדירה שייך יאוש בגוף הנייר, כיון שהדכירה שמה של לזה הוא לכן צריך שיהא בו סימן, אלא שקשה לפרש כן בדברי הטור והמחבר, ולכן מסק התומים שבאמת גם לחוב מהני יאוש אלא שאין היאוש מועיל רק לגבי משועבדים, משום שיריע שאף אם הלוה יודה לו לא יוכל לגבות בו מלקוחות, אבל לגבי בני חרין אמרינן שאינו מתייאש משום שסומך על הלוה שלא יכפור, ולכן כשיש בו סימן יחזיר אפי' יש בו אחריות נכסים, ואפילו אין הלוה מודה, משום שסוף סוף

שליח או דעדין משליח, והביא ממ"ש הפוסקים שאין יאוש מועיל בשליח, ואילו גביר גובר של הקדש כתב הרשב"א בחולין דף קלט לענין עוף של בד"ה שמורה פקעה קדושתו, דכיון שנתייבש הגובר הו"ל הפקר ופקע שעבוד ממון של הקדש, הרי שיאוש של גובר מועיל, ובסוף דבריו כתב שאין להוכיח מכאן, רשאי עוף שמורה שדינה כאבודה מכל אדם ומדינא א"צ יאוש, ומה שהזכיר הרשב"א יאוש הגובר לדוחא דמילתא כתב כן, וצ"ע שבתחלת דבריו הביא הפמ"ג באריח סימן קנג (א"א ס"ק מו) שבס"ת של כרכים אין יאוש מועיל, משום ששייך לכולם ושמא יש אחד שהוף העולם שלא ידע ולא נתייבש, ולסברתו שגובר עדיף משליח, מה איכפת לן כמה שאחד אינו מתייבש, הרי יאוש הגובר לחדר מועיל, בשו"ת שבת הלוי ח"ב סימן קמ דן במי שמצא לפני ביתו סכום כסף, ויש רגלים לדבר שנפל מגבאי צדקה שהיה שם לפניו זמן קצר לקבל הצדקה, וכתב השואל שבודאי מדין חצר לא זכו שאר השכנים שבהדר המדרגות, כיון שאינו משתמר לדעתם, אלא שיש להסתפק אם יאוש הגבאי מועיל, וכיון שאין ידוע לאיזה צדקה קיבץ, יהא מונח, והשבת הלוי השיב דאפי"ף שזכה הגבאי עבור עניים, אפשר שאין זה כבא ליד עניים ממש, ועדיף משליח ומועיל יאוש הגבאי, ועוד כתב כשם שו"ת טוטרוד מהר"ג ח"ב סי' צ שבגבאי הגובה למסור לגבאים אחרים, לא מיקרי די עניים, וא"כ פשוט שיכולים לשנות מצדקה לצדקה אחרת, ואפי"ף לדעת האוסרים לשנות מצדקה לצדקה, היינו דוקא כשאפשר לקיים המצוה הראשונה שלשמה גבו, אבל כשאי אפשר מוטב לשנות מאשר להניח ולא יעשה כזה מצוה כלל, ועוד כתב שהמצוה עצמה נעשה עתה גבאי על מצעות אלו, ועל כן העלה שיחלקו המצוות לצדקה אחרת, עיי"ש. ומדבריו נראה דאריי' בגבאי שקיבץ עבור חסד עניים, אבל אם קיבץ לעני מסרים, מסתבר שזכה הגבאי מיד עבור אותו עני, ושוב אינו אלא שליח או שומר שאין יאוש מועיל, וגם ההיתר לשנות לצדקה אחרת לא שייך, שמעשה אין אלו מצוות צדקה אלא ממון אותו עני (אמנם אם לא ידע הנוטן עבור איזה עני מקבץ, אפשר שיש לצדד לומר שלא זכה אותו עני, וכמ"ש בספר צדקה ומשפט ט"ט סעיף ג, ולפי"ז יש תקנה זו).

מיהו אם נאמר שיאוש של שומר מועיל, מסתבר שבכל אופן דין הגבאי כשומר, ויכול המוציא לזכות במצוות לעצמו, אפי"ף קיבץ לצורך צדקה של צבור, אפשר שלסברת הפמ"ג דלעיל אין יאוש מועיל, ובמ"ש לעיל מדברי השי"ש בשם התוס' שאין יאוש מועיל לחלק מן החפץ, מדייק במנחת פתים סימן רסב מדברי סימן רסב מדברי הנה"מ שם שיאוש מועיל לחלק מהחפץ, ומדייק כן גם מדברי התוס' ב"ק דף ד"ה אפקודי, והביא מדברי האמרי בינה בהגהותיו על הטורי אבן שהפקד מועיל לחצי חפץ, ובמרחשת ח"א קונטרס היאוש אות ה ס"ק יא כתב שביאוש הבא מחמת אבדוק מכל אדם מועיל אף לחלק מן החפץ, ובשו"ת שו"מ מהר"ב ח"ד סי' מט מסתפק בטעם החוס' שאין אם משום שאין החלק מבורר, וא"כ אף בהפקד אין הפקר לחצי חפץ, או הטעם דכיון שהחצי השני נשאר ברישותו והמוצא נעשה שומר עליו, ומתוך כך גם החצי השני מיקרי כאילו ברשותו ואין היאוש מועיל, וא"כ בהפקד שמועיל אף ברישותו, יש הפקר לחצי חפץ, עיי"ש. כתב בשער אש"ו סימן רסב הגה"ט אות לו בשם בית יעקב סימן קסו בדיון דבר הנמצא במקום העשוי להודיע ולהתקלקל ברגלי בני אדם ולהפחת מערכו, אם מצא קודם שנתקלקל שיעור זה, הרי מה שהיה ראוי להתקלקל הוא של המוצא, והמונח של בעלים, ומשמע דסי' שיאוש מועיל לחצי חפץ, אלא שם"מ צ"ע מניין ידע בעל החפץ מתי ימצאנו זה שיתייבש מאותו חלק העשוי להתקלקל, מיהו אם הוא בגדר אבודה מכל אדם ינחא גם כזה. (ו) שו"ע סימן רס סעיף ו, דיתמי לאו בני מחילה נינהו, ובגמרא אמרו כן לגבי תמרי דזיקא, והיינו פירות הנשרפים מחמת הרוח, ומשמע בגמרא דוקא כשאנו יודעים שהשדה של קטן, אבל בסתם אין החשש שמא של יתומים חייב להחזיר, דאין כותיה"מ שם ס"ק יא דה"ד לאבידה שאין בו סימן, כשנוטע לו שהוא של יתומים חייב להחזיר, דאין יאוש מועיל בקטנים, דהיי יאוש שלא מדעת, ע"כ. וצ"ע למה נקט יאוש שלא מדעת, ואפשר שנתכוין למ"ש החוס' שם דלרוב ניחא משום דלכי גדלי מתייבשי, הרי דס"ל לתוס' דמשום דלכי גדלי

ה. יש אומרים שאין יאוש כהפקד, ויכול לחזור מיאושו כל זמן שלא בא ליד אחר (ו), ונחלקו הפוסקים ב"אוש כטעות אם הוי יאוש (ח).

מתייבש דומה לסברא דלכי ידע מתייבש, ולכן קרי ליה יאוש שלא מדעת, ונראה פשוט דה"ה בדבר שיש בו סימן ושמענו שנתייבש הקטן שאינו מועיל, ומה שלא כתבו כן הפוסקים, אפשר עפ"י סברת התוס' ה"ל דנהי שאין מחילתו מועיל עכשיו, מ"מ גם לכשיגדיל יעמוד ב"אוש (ע"י שו"ת עונג יי"ט סי' קיא בהג"ה שכו"ה ואחי שפיר), וא"כ הוא לעולם בגדר יאוש שלא מדעת, אמנם באולם המשפט תמה דבשלמא ב"אוש מוצון, שפיר יש לומר שאין יאוש קטן מועיל, דכיון שצריך דעתו, קטן לאו בר דעת הוא, אבל בדבר שכע"כ הוי יאוש, א"כ א"צ דעתו, הו"ל דומיא דקטנה המתגדשת

שלא מדעתה, וכתב שם שבטלו דבריו שהם נגד כל הראשונים, ולעני"ן יש לעיין באבודה מכל אדם שלדעת כמה פוסקים לאו מדין יאוש הוא, כמ"ש להלן, אפשר שבאמת אף בשל קטן זכה המוצא, וע"י שו"ת בית יצחק ארי"ח סי' מד אות ג, וע"י עוד בפרק ו' בדין שמירה באבידת קטן, ולענין הפקר ומחילה של קטן, ע"י שו"ת נתיב"מ מהר"ד ח"ב סי' קצב (ע"ג סוף סי' קצא) שהאריך בבאור הסוגיא, ובשו"ע הרב הלכות מציאה סעיף ז נראה שמחלק בין הפקר ומחילה לבין מתנה שנותן הקטן מרצונו, שמחלקת ה"ל מתנתו מתנה כדי שישאו ויתנו עמו, וע"י שו"ע סימן רלב סעיף ג שפסק כהרמ"ם שגם בקטן יש דין מחילה כפחות משתות, אע"פ שאינו מרצונו, וצריך לומר דדוקא באונאה שבט ע"י דרך מקח וממכר חיקנו חז"ל שמחילתו מחילה, כדי שישאו ויתנו עמו, וכמ"ש הסמ"ע שם בשם המ"מ. (ז) נתיב"מ סימן רסב סק"ג, ואינו צריך לעשות מעשה כדי לחזור ולזכות בו, וכן העלה במקור חיים סימן תמוח סק"ט (וע"י קצוה"ח סימן תו סוף סק"א), וכ"כ בשו"ת בית הלוי ח"ג סימן מח, וגם כערוה"ש הסכים לדברי הנתיב"מ וכתב עוד טעם דהוי יאוש בטעות, וע"י להלן. ובחו"ב"א כ"ק סימן יח סק"ג חולק על הנתיב"מ, שגם ע"י יאוש פקע כעלתו על החפץ והוי כאילו שלו כלל, ואין חילוק בין אינה מצויה אצל כל אדם לבין יכול להציל ע"י הדחק ונתייבש בלבו (ע"י פרק ח הערה כט), וגם במנחת פתים הוכיח מדברי המב"ץ דלא כסברת הנתיב"מ, ובתורתו הכריז סימן רסב האריך בזה, ונראה שנשאר בספק, ועיי"ש שהאריך להוכיח שיאוש גזיה"כ הוא ואינו מדין הפקר, ועיי"ש בהגה"ה מתן המחבר, ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סימן קנז כתב דלא אמר הנתיב"מ שאם כלה היאוש זוכה הבעלים אלא כשידע שכלה היאוש, אבל כל זמן שלא נודע לו אינו חוזר וזוכה מעצמו, ולפי"ז נראה שבוטלו של ים ואח"כ ניצול מאליו והבעלים לא ידע לא אמרינן שכלה היאוש וע"י בדבריו בחלק ארי"ח סימן עז, וע"י שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ט ובמרחשת קונטרס היאוש, וע"י עוד להלן בדין אבודה מכל אדם, ומ"מ נראה שאף לדעת הנתיב"מ אם היה היאוש בפני עדים צריך שהחזקה תהיה בפני עדים דאלי"ה מסתבר שאינו יכול להוציא מיד המוצא, וע"י עוד בנתיב"מ סימן לו ס"ק יג שהשיג על התומים כדיון אם יכול בע"ח לטרוח מדבר שהפקידו או נתייבש ממנו (ע"י דיני הלואה פרק ב הערה לו), והעלה ג"כ שיאוש אינו כהפקד, שיאוש מועיל רק לדבר שאינו ברישותו, וע"כ גזיה"כ הוא, עיי"ש. וע"י שו"ת נתיב"מ אה"צ סי' עז, דברי גאונים כלל מז סימן ב, שו"ת דובב מישורים ח"ג סי' קנז. (ח) בקצוה"ח סימן קמב סק"א הביא קנישת הראשונים בדין מחילה בטעות (ע"י כ"מ דף סו ע"ב ובתוס' ובראשונים שם), ובהג"א פרק איזהו נשך שם כתב שקיין בטעות אינו מועיל משום שהוא בידו, אבל כשנותן לחבירו ומוחל לו מועיל, דומיא דהפקד אע"פ שהוא בטעות, וזכה הנמחל מדין יאוש, וביאר הקצוה"ח בזה דכ"ב שמשמע מחילה אינו מועיל משום דהוי מחילה בטעות, ומטעם יאוש אינו קונה כשהזוכה אינו יודע שצריך לזכות, וכן בהפקד אינו קונה כשהוא סבור שהוא שלו, ותמצית דבריו נראה שגם נותן לחבירו

ואע"פ שיש חשש איסור דלמען ספות הרהור, צריך לומר שספק עשה הרהור ונאסר דלא תוכל להחליט עדיף מדרשה דלמען ספות. ולדעת החתם שאין מחזירין במחצה על מחצה, אע"פ שלדעתם אין המוצא מוחזק, צריך לומר דהיינו דוקא כנגד רוב, אבל כשגם האובד הוא בספק, שפיר מיקרי מוחזק, וכן משמע בבית שמואל כאהע"ז סימן ד ס"ק נ, וצריך לומר לסברת החתם, דשאני הן דחינוק משאר דין ספק אבידה שחייב בהשבה, דכשהאובד ידוע ויש ספק, אם הוא ישראל או עכו"ם, הרי שהספק הוא אם נהחייב בכלל במצות השבה, משא"כ בשאר ספק שבוראי חל מצות השבה אלא שאחה בא לפטור מעצם יאוש, כל שאין היאוש ודאי אינו מוציא מידי מצות השבה. ועוד היה אפשר לחלק עפ"י מ"ש הפנ"י ליישב דברי הרמב"ם בזה דספק הינוח שאם נטל לא יחזיר (ע"י פרק ב הערה יט ובפרק ד הערה יח), שסובר בהא דמוציא בעיד שיש בה מחצה על מחצה חייב להכריז, כסברת החתם, ודף כג ע"א ד"ה והאכא) שבמקום שאפשר לחקק ע"י הכרזה מחזירין, ולכן להחליט חייב להכריז, אבל לאחר שכבר נטל ואי אפשר לחקק ע"י הכרזה הו"ל כספק ממון שאין מוציאין מיד המחזיק, ולפ"י גם בזה דחינוק לא שייך לחקק, שלעולם הוא בספק ישראל, ולכן אין מוציאין מיד המוצא. אלא שצ"ע שמדברי הטור באהע"ז שם משמע שפוסק כסברת החתם שבמע"מ אין מחזירין לחינוק זה, וא"כ סובר גם כדעת הרמב"ם שבספק אבידה אין מוציאין מיד המוצא, והרי הו"ל חולק על הרמב"ם בזה, וסובר בבעיני דלא איפשיטא באבידה אף אם נטל חייב להכריז, ולא מסתבר שהטור יסתם שלא כדעת הר"א ש. ובאבן האול פרק יא ה"ז כתב דעת הרמב"ם שיש חילוק בין ספק האב מחמת מחצה על מחצה לבין שאר ספיקות באבידה, כגון בעיני דלא איפשיטא גבי כשיר או כשורה, ודחם ה"י ספק דרך הינוח ספק דרך נפילה, ואם דרך נפילה הוא אף אם יתן סימן מנין לא יחזיר לו, שכבר נתיאש בשעת נפילה, ולכן אינו חייב להכריז, משא"כ בספק מע"מ ה"י אם יתברר שמשל ישראל הוא יהא חייב להחזיר לו, ולכן חייב להכריז, וע"י פרק ב הערה יט. עוד חידשהאבן האול לכא לא בא, ה"י יש בזה הוכחה שלא משל ישראל נפל וזכה המוצא, ולא דמי לשאר אבידה שחייב להכריז כדור שאף אם הכריז ולא בא האובד יהא מונח עד שיבא אליהו. ונראה שבמקום שיש ספק אם רוב ישראל או רוב עכו"ם, דינו כמחצה על מחצה, ובהלכה למשה פירק יא הלכה יא נראה שסובר בדעת הרמב"ם שבה אינו חייב בהשבה, ע"י"ש. עוד ראיתי בהנהלה לדור לחו"מ שהקשה ג"כ מזה דחינוק לנמצא במקום מחצה על מחצה, וחייב כעין מ"ש שבחינוק אי אפשר לחקק ע"י הכרזה, וכתב שאף יאוש שלא מדעת אסור במחצה על מחצה, אע"פ שיש ב' ספיקות, משום ששתי הספיקות יכולים להתברר כשיביא עדים שהוא שלו ויטעון ברי שלא ידע שופל ממנו, ע"י"ש שנישאר בצ"ע. והשפ"א בינאמ הקשה לסברת החתם, התינו כשהגבירה ע"י לקנותו שפיר אמרין שבמע"מ נקרא המוצא מוחזק כנגד הספק, אבל אם בשעת הגבחה ידוע שהוא של החינוק הספק, למה לא יהא חייב להגביהו ע"י להחזירו, ונשאר בצ"ע. ואפשר היה לומר דאח"כ שבכ"ג חייב להגביה ולהחזיר, אלא שאפשר לומר שחינוק ספק ממון הוא אינו חייב אף להגביה ולהחזיר, וכמ"ש הגר"א בחו"מ סימן רס ס"ק כד בדעת הרמב"ם בדין בעיני דלא איפשיטא שלכתחלה לא יטול ואם נטל לא יחזיר, שספק ממון שיש בו איסור אינו חייב להחזיר, ובכשר"ת בריית אברהם חו"מ סימן טו מחדש בדעת הרמב"ם שבחינוק זה, אף ברוב ישראל שמוחזרין לו אבידה, מ"מ ביאוש שלא מדעת אין מחזירין לו, עפ"י דברי כמה פוסקים שאע"פ שיאוש שלא מדעת לא ה"י יאוש, מ"מ קונה גוף החפץ שאינו צריך להחזירו אלא דמיו (ע"י פרק ב סעיף ט), ומעתה, כיון שכתבו החתם שלכן אוליין בממון זה אחר הרכב משום שאין למוצא חוקק ממון, התינו כשאף לבסוף לא מייאש וחייב להחזיר גוף החפץ, שפיר יש לומר שאין לו חוקק כגוף החפץ, אבל כשכונן החפץ ודאי וזכה, אלא שאחה בא להוציא ממנו דמיו, בזה ה"י מוחזק נמור.

ג. מצא אבידה כעיר שרובה עכו"ם, או אפילו רובה ישראל אלא שבאותו מקום רוב עכו"ם מצויים הם, וכן כשרוב העוברים הם ישראל אלא שהעכו"ם יושבים שם בקביעות (ח), אע"פ שיועד שמישראל נפל ויש בה סימן, הרי היא של מוצא (ח).

והדין לכללא דאין הולכין בממון אחר הרוב ואינו חייב להחזיר, ע"י"ש. ומה דפשיטא ליה שאף לגבי חפץ יש לו חזקה, אין זה מועיל לגבי הדמים, כ"כ באו"ח סימן עב אור"ח ס"ק פז, אבל כנה"מ שם חידושים ס"ק סה פשיטא ליה דחזקה כגוף החפץ מהני לגבי דמיו, וע"י גודלי שמואל ריש פ' אלו מצאיות. (ה) שו"ע שם, ופירש הסמ"ע (וביתו אריכות בפרישה) שבמקום רוב העיר אין די במחצה על מחצה של העוברים, ולכן אם העיר ומקום המציאה מע"מ חייב להכריז, רוב העיר עכו"ם והמקום מע"מ אינו חייב, א"כ במקום יש רוב ישראל, שהוא שקול נגד רוב העיר, ואם בעיר יש רוב ישראל ומקום המציאה מע"מ חייב להכריז, אבל אם במקום המציאה רוב עכו"ם, ואע"פ שבעיר יש רוב ישראל הרי אלו שלו, וע"י חזון נחום פרק ב דמכשירין שהאריך בזה, ונראה שלא ראה דברי הפרישה והסמ"ע. וע"י צ"צ פסקי דינים מ"ש בשם הפר"ח והתב"ש כיו"ד סימן סג. הקשה הסמ"ע למה הולכין אחר הקרוב, והיינו ברוב העוברים במקום המציאה, ולא אוליין אחר רוב העיר, דקרי"ל כעלמא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ותיקן דלא אמרין כן אלא כשהקרוב ג"כ אינו באותו מקום ממש, דע"כ במקום אחר בא ואנו דנים אם בא במקום הקרוב או מן הרוב והחוקק קצת יותר, אמרין שבא במקום הרוב, אבל כשאנו דנים אם הוא מאותו מקום ממש או ממקום אחר שהוא הרוב, אוליין אחר הקרוב. והט"ז הקשה שמסוגיא דפרק לא יחפור לא משמע כן (ע"י ט"ז יו"ד סי' רצד ס"ק ז' ובצ"צ פסקי דינים כאן), ולכן חייך הט"ז ולא אוליין כאן כתר רוב משום שאפשר לברר ע"י הכרזה, ולכן תלוי הכל בסכר דראוש, שאם יש רוב עכו"ם אמרין שמחזירא, אבל כשרוב ישראל מצויים באותו מקום אינו מתיאש (וכתב בערה"ש לסברת הט"ז שבמע"מ עוברים ורוב העיר עכו"ם חייב להכריז, ודלא כדעת הסמ"ע דלעיל), וצריך לומר דאע"פ שהכריז זה ולא נתברר, מ"מ אין הולכין אחר הרוב שיהא שלו, משום שאפשר שערין יתברר, והיותו מסתבר שמכין שבשעת מציאה היה נחשב כאפשר להתברר חל עליו מצות השבה וה"ז כבאיסורא אתי לידה, וע"י הלולן. (ה) שו"ע סימן רנט סעיף ג, וע"י לעיל הערה ד מדברי האחרונים בטעם היאוש במקום שרוב עכו"ם מצויים. (ו) שו"ע הרב הלכות מציאה סעיף יז, עפ"י דברי הנמוק"י במ"ש בתי כנסיות דידן ויתבי בהו עכו"ם, וזכין שהם יושבים שם בקביעות מחפשינ חדיר כמה שיש שם, וישראל הבאים שם אין מחפשינן אלא בלמוד, ומש"ה אפי' רוב הנכנסים הם ישראל, הו"ל כרוב עכו"ם. והרמ"א הביאו בסימן רנט סעיף ח, ומשמע כמ"ע שם ס"ק כ' שגם מ"ש המחבר שם בנדר שפועלים ישראל רגילים לחקק שיינו כרוב ישראל, הוא מטעם זה, שהפועלים קבועים שם יותר מהעכו"ם שסביבותיה. (ז) שו"ע סימן רנט סעיף ג, שבודאי מתיאש בעל האבידה, שסובר שמסתמא עכו"ם מצאו ולא יכריז, וסיים השו"ע דמיידי באופן שבודאי או מסתמא נודע מיד לבעלים שנאמר, דא"ל הו"ל יאוש שלא מדעת, וכמ"ש בפרק ב, וע"י"ש הערה כא מ"ש בשם רעק"א שלסברת הרמב"ם שלכן לא מהני יאוש אלא שבה לאחר שבא לידו משום שנעשה שומר של בעל האבידה, א"כ כמ"ד, כיון שבשעה שהגבירה היה סבור שמעכו"ם נפל ולא נתחייב בהשבה, א"כ לא נעשה שומר כלל, וממילא אע"פ שנודע אח"כ שמישראל נפל אלא שנתייאש בינתיים, אינו חייב להחזיר לו, וכ"כ בדברי משפט סימן רנט ס"א, וכתב שמכיון שסתם השו"ע שגם בזה יש דין יאוש שלא מדעת, ע"כ דלא ס"ל כסברת הרמב"ם, ולענ"ה מדברי השו"ע אין להוכיח, דאפשר דאירי שבשעת הגבחה כבר ידע שמישראל נפל, ובחידושי רעק"א כשו"ע לא כ"כ אלא על דברי הסמ"ע בסעיף ד דאירי שלאחר

ד. יש אומרים שהמוצא ספרים, אפילו במקום שרוב עכו"ם מצויים חייב להכריז (ח).

שמצא בא ישראל ונתן בה סימן. ושמ בסק"ג כתב הדברי משפט שהדרשה מדייק בלשון הטור שדוקא כשידע שמישראל נפל צריך שיהא מהדברים שנודע מיד בנפילתם, דאליכ' הוי יאוש שלא מדעת, אבל אין לא ידעין שמישראל נפל, אע"פ שאינו מהדברים שמתחייש מיד פטור מלהכריז, שהרי אין אנו ידעם אלא בחיוב הכרה, וכל שיש רוב עכו"ם תלין שמרוב עכו"ם נפל ואינו חייב להכריז, ואילו לסברת הט"ז (עי' לעיל סוף הערה ה), אע"פ שרוב עכו"ם ואין ידוע שמישראל נפל חייב להכריז, שכל שאפשר לברר ע"י הכרה אין הולכין אחר הרוב, וכל שאין ידוע שיש יאוש בעלים יש לחוש שזא מישאל נפל וחייב להכריז, והדברי משפט הוכיח מדברי החוס' בדף כ"ז ע"א שהקשו תיפוק ליה דחלינן שמנכרי נפל, דלא ס"ל כסברת הט"ז, ואע"פ שדף כ"ז ע"א וכן בלא יחפור הוכיזי החוס' סברא זו, אפשר שלא כתבו כן אלא לרכנן דאף ברוב עכו"ם צריך להכריז (עי' לעיל הערה ד מדברי הרע"ק ושיטת הפני"ן). וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קנו בשם כמה אחרונים, ולכן העלה שם דה"ה ברוב ישראל אלא שיש לחלול שהרוב כבר נתיימש, א"צ להכריז, עיי"ש. עוד כתב שם סק"ד בשם שו"ת צמח צדק סימן פט שברוב עכו"ם אע"פ שנודע לבעלים שאבד, ומדף אחריה הוי יאוש, והביא ראיה ממ"ש נעשה כצווח על ביתו שנפל וכו', והדברי משפט הוכיח מדברי רש"י ומדברי הרשב"א שדוקא באבדוה מכל אדם לא מהני מה שצווח, ומה שאמרו נעשה כצווח וכו' אפשר דאירי כששחק מחללה כשנודע לו ורק אח"כ מדרף, ועי' פרק ב. (ח) רמ"א שם בשם יש אומרים (ולא מצאתי מי שחולק בזה, ובסימן לו סעיף ח הביא דעה זו בסתם), לפי שאין הבעלים מתיישיש, שסובר שאפי' אם עכו"ם מצאו בודאי ימכרו לישראל והקונה יכרו ויתן הוא סימן ויקבלו (משמע שיש חובת הכרה בכח"ג, ועי' פרק א הערה סג בד"ץ קונה חפץ גנוב). ומשמע מדברי הורמ"א דאירי כאן כשמצאן ישראל, ולא כשקנה ישראל מן העכו"ם, ויש לעיין דכיון שעיקר הטעם הוא שסובר שאין אם ימצאנו עכו"ם ימכרו לישראל, הרי עכ"פ ידע חייב להחזיר לישראל הקונה מה ששילם לעכו"ם, וא"כ גם כשמצאן ישראל ולא שילם הרי יש עכ"פ יאוש למקצת מן הדמים, ולא יצטרך הישראל להחזיר לו הספרים בתנן, מיהו לשיטת הפוסקים שאין יאוש מועיל לחלק מהחפץ ניחא (עי' פרק ב הערה ה). בשו"ת חלקת יעקב ח"א סימן קלו כתב בענין הספרים שנשארו בארצות אירופה לאחר השואה, שגם הבעלים הוגלו ורובם נהרגו במחנות ההשמדה רח"ל, שרינו כוונתו של ים ובודאי נתיימשו, ואין חוב להחזיר כי אם לפנים שמורה הדין, ועוד דן שם אם מותר לקנות את הספרים מיד הגויים, ובזה ודאי שמוח, וסיים שכמוהו שרבי פולין בשעתם הוציאו כרוז או חרם שלא לקנות ספרים מארץ הדמים, וצריך להתיישב אם זה חל גם כעת, עיי"ש. וכבר דן בכעין שאלה זו בשו"ת אמרי יוסף ח"ב סימן נט בד"ץ ספרים שקנו מאנשי חיל ששללו מישאלים והיו עומדים לאבדם מתוך רשותם, והעלה דמשום כך לא מיקרי זוטו של ים, דכל זמן שאין אבודים ממש, אע"פ שרצו לאבדם, אינו כוונתו של ים, ושאינו צריך לליקא שכלה היתה קופצת (עי' פרק ב סעיף טו). אלא שחזר לדון מטעם יאוש כיון שחמסו אנשי החיל חפציהם הוי יאוש, ואע"פ דסתם גזילה לא הוי יאוש, לא כללא הוא, שעיקר הטעם שאינו מתיימש מגזילה משום שסובר שיוכל לחבוע כערכאות, אבל בני"ד לא יוכל לתבוע והוי יאוש ודאי. וגם מ"ש הפוסקים שכספרים אינו מתיימש, היינו דוקא בסתם גויים שכוונתם לממן, אמרין שמסתמא ימכרו לישראל שיקריז, אבל באנשי חיל אלא שעושים להכעיס ואינם מחפשים אחר קונים, סתמא הוי יאוש אף בספרים, והדבר חלוי בהתנהגות אנשי החיל (וכעין זה כתב בשער אשר סי' נט הגה"ש אות לג בשם כמה פוסקים). ולפי"ז אם נדון כיאוש אין נ"מ כיון יש בהם סימן לאין בהם סימן וזכה בהם הקונה וא"צ להכריז, אלא

ה. המוצא חפץ בכותל בית חבירו, אם הוא בית ישן וידוע שלא היה בחזקת אבותיו של הדר בו (ט), ויכר שמונה שם שנים רבות (י). הרי הוא של מוצא (יא).

שאם יודע לו מי הוא הבעלים יחזיר לו לפנים משהו"ד, אבל אינו צריך להכריז כדי להחזיר לפנים משהו"ד (והביא שבשו"ע הרב הלכות גניבה סעיף יא כתב שצריך להכריז, ואילו בהלכות מציאה כתב שא"צ להכריז, ונראה שבהלכות גניבה איירי במקום שצריך להחזיר מכת המנהג, ולכן חייב להכריז), אמנם אם תברר שבספרים אלה אין דין יאוש משום דרמי לגזילה, הרי אף כשאין בהם סימן אינו מתיימש, ומ"מ מותר להשתמש בהם כינתים, ואף לדעת הפוסקים שביאוש של מוצא מותר סימן להשתמש (עי' פרק ב סעיף יד). שאני הכא שנתן דמיהם, וגם עשה מצוה שפואן מיד עכו"ם. ונראה שתפלין וכן סלית של מצוה דינם כספרים לענין זה, וכ"כ בשו"ת ביי"ש או"ח סי' נז בהגה מבין המחבר (ט) היינו שידוע שלא היה של אבותיו לפני כמה דורות, אבל היה של אבותיו הרי הוא של בעל הכותל, שאין יאוש מועיל לדבר שברשותו, או כמ"ש החס' שאין כעיה"ב שוכח חפציו שבביתו. (י) בשו"ע סימן רס סעיף א כתב שהעלה חלודה, וגם מצאה מטה מטה כדרך מטמוניות, ועי' בסמ"ע ובשו"ע שם סק"ד וסק"ג, ובצ"ע פסקי דינים כאן. (יא) שו"ע סימן רס סעיף א, ואפי' כחציו הפנימי של הכותל, שאנו חולים שהוא של עכו"ם שהיו דרים כאן לפני כמה דורות, ונראה שאפי' ידוע שלא היו דרים כאן עכו"ם מעולם, נהי שאין זה של בעל הכותל, מ"מ אין המוצא יכול לזכות בו, שהסברא שאין אדם שוכח חפציו שבביתו שייך גם כאן, ונמצא שלא התיימש הבעלים, היינו ידע מונח, מיהו לסברת הרמב"ן שאין יאוש מועיל לדבר שברשותו הרי שאנו חולים כיאוש, אפשר ששייך בזה יאוש לאחר שיצא מן הבית. וכתב הסמ"ע בשם המרדכי שאין בעל הכותל זוכה באבידה מדין חצר, שאין חצר קונה באבידה אפילו לאחר יאוש אלא בהפך ולא באבידה. ובנתיב"מ שם כתב שאין כן דעת הפוסקים, אלא הטעם הוא שאין חצר קונה באבידה אלא בדבר ההווה להמצא, וכמו שתבאר בפרק ט, ובמ"ש הש"ך ס"ק יח (עי' בחידושי רע"ק א), ועפ"י כתב הנתיב"מ סק"ג שאם מונח במקום שעשוי כעיה"כ למשמש הרי הוא של בעל הכותל. והר"א ש' בפסקיו בקו דטמון בכותל לאחר שתירץ כתירוצו החס' שאינו הוה להמצא, כתב כתירוצו שני שיש לחלול שהוא שלל של ישראל בכיבוש הארץ והיה מחולק לכל ישראל (יש לעיין בכוונתו אם היה מחולק למי שוכה בבית, או כשלל ממש ומחולק לכל ישראל בשוה), וכיון שהיה טמון בכותל הרי הוא אבוד מכל ישראל והרי הוא של מוצא, וכי חימא תיקני ליה חצרו אחר שנתיימש הבעלים, לא עדיפא חצירו מידו דבאיסורא אתי לידיה, וכיון שהראשון לא קנה ה"ה בנו ובן בנו לא קנו (עי' פרק ב סעיף ז בד"ץ באיסורא אתי לידיה לגבי חצר), אלא שצ"ע לסברת הרא"ש, כיון שלא ידעו בני אותו הדור מהטמון הרי לא נתיימשו כלל, ועוד שאין יאוש מועיל לדבר שברשותו ועדיין שייך לכל ישראל ואין יזכה בו המוצא, ודוחק לומר שנחשב כאבדה מכל ישראל ונעשה הפקר, שלאכארה לא כ"כ אלא לענין שלא יזכה בו, אבל לא שיצא מרשותו, ולפי מ"ש בפרק ז הערה יעפ"י דברי הנתיב"מ שאין הירוש זוכה בדבר שאינו עתיד להוודע, אתי שפיר, שלאחר שמתו בני דור הנכנסים לארץ שוב נעשה הפקר. וכיון שאין בעל הכותל זוכה, הרי הוא של מוצא. ובנתיב"מ כתב ליישב סברת הסמ"ע בשם המרדכי שסובר כהר"ש שולן קרי ליה המרדכי אבידה, ולפי"ז רק בא"י שייך דין זה, אבל בחו"ל ה"ז כהפך גמור. ולדברי המרדכי זוכה בעל הכותל במשטמן מדין חצר, אלא שמכיון שהפוסקים לא חילקו בין א"י לבין חו"ל בד"ץ זה, משמע דלא ס"ל כהמרדכי. ובשו"ת מלמד להועיל ח"ג סימן נז כתב שהר"ש בתירוץ שני לא חזר בו מחירוץ ראשון, ולכן אף בחו"ל דלא שייך סברא דבאיסורא אתי לידיה לא קנה בעל החצר משום שאינו עומד

ו. אם ניכר שהחפץ הונח שם מחדש, ואפילו בספק שמא הונח מחדש, הרי זה לא יגע בו (כ).
 ז. היה הכותל חדש וידוע שמא שבאוחזו היה של אבותיו (וג), אם נמצא באופן שיש לומר שהוא של בעל הבית (גכ), והוא טען שהוא שלו או של מורישיו (ד), חייב להחזירו לו (טו).
 ואם לא וניכר שמונת שם ימים רבים, הרי הוא של מוצא (טז).
 ח. השוכר או קונה בית ומצא שם מטמון שבודאי אינו של בעל הבית, הרי הוא של המוצא (י).
 ט. המוצא חפץ בבית ישראל המושכר לאחרים כפונדק (יח), אם השוכר האחרון הוא עכ"ם

להמצא, ועי"ש שדחה דברי הנתיב"מ. ובשני אשר סימן רס הגוב"י אות יב כתב בשם הלכה למשה שמתחפץ בדעת הרא"ש אם גם בחול" לא קנה לו חצור. (יב) שו"ע סימן רס סעיף א. כדין ספק הנח (עי' פוק ר). וכתב הסמ"ע סק"ד שגם כזה אין חילוק בין חציו לחוץ לבין חציו לפנים. שאנו חורשים שאדם מעלמא הניחו שם. (יג) כתב בביתור הגר"א דוקא כידוע, אבל בסתם הרי הוא של מוצא. כיון שלא הוחזק בו. (יג) עי' שו"ע שם באיזה אופן אפשר לחלות כן. ופשוט שדבר זה חלוי לפי הנסיבות. (יד) שו"ע סימן רס סעיף ג. וה"ה כשאנו טוען טועני לירוש שמה של מורישיו הוא, אבל מדין זכיה במציאה כבר נתבאר שאין בעל הכותל זוכה. (טז) שו"ע שם סעיף א. ואפילו העלה חלודה שניכר שהונח שם מימים רבים, וכתב הש"ך הטעם כשם החוס' שאין בעה"ב שוכח חפציו לימים רבים, והיינו שאפילו מונח שם ימים רבים אין הורחה ששכחו ונתייאשו ממנו. ומשמע שאילו נודע שנתייאשו מועיל יאירוש. ואילו לסברת הרמב"ן שאין יאוש מועיל לדרך שברשותו. אפילו שמענו שנתייאשו אינו מועיל. והרי הוא של בעל הכותל. (טז) שו"ע שם. דמסתמא אינו של בעל הכותל אלא אדם מן השוק הניחו שם, וכיון שעברו ימים רבים בודאי שכן (היינו כמ"ש הרא"ש ששכח היכן הניח, אבל שכן מעצם החפץ אינו מועיל כדין יאוש), ונתייאש. ועי' סמ"ע ושו"ע שם. (יז) בשר"ת בית אפרים חו"מ סימן מד דן בשוכר שמצא מטמון, והעלה שהמשכיר לא זכה בו. או משום שאינה משהמרת לדעתו או משום שבאסורא בא לחצור, וממילא זוכה בו השוכר. אלא שמסתפק באם חפץ המשכיר והוא במקום שרוב עכ"ם שאפשר שיכול המשכיר לומר שבכה"ג לא מיקרי באסורא אחי לידיה וממילא זכה בו המשכיר, עי"ש, ופשוט דאיירי שבודאי אינו של משכיר או של אבותיו שאם יש מקום לומר שהוא של משכיר הרי לא יצאה מרשותו, וכדמכח בסוגיא. ובשר"ת מלמד להועיל ח"ג סי' נז דן בקונה בית מחכירו ומצא בו מטמון, וכתב שזה פשוט שאין כאן טענה שיוכה בו מדין מקח, שהרי אפילו לא מכרו אלא שבר פועל לעבור שם ומצא מטמון זכה בו הפועל. ואילו היה המוכר יכול להוכיח שאבותיו הטמינו המטמון ודאי שיכול לומר ביחי מכרהו לך ולא המטמון. אבל מכיון שאינו יכול להוכיח כן זכה הקונה כמטמון. שלא זכה המוכר ולא אבותיו כשקנו את הבית, שהרי אינו היה להמצא, ואפילו לדעת הראב"י שסובר שכתוצר המשתמרת זוכה בעל החצר אף כשאינו הוה להמצא. היינו דוקא כשהחצר עדיין שלו, אבל לאחר שמכר את החצר יצאה מרשותו כדין אבודא מכל אדם (עי' מ"ש לעיל בסכרא זז), ובסוף התשובה מצדד לומר אם יש מקום לחלוקה, עפ"י דברי הירושלמי בפי' אלו מציאות והוכח גם כמדבר בראשית רבה (פי' לג) ויקרא רבה (פי' כז) מהא דאלכסטר מוקדן שצוה לחלוק כיניהם האוצר, ומהכא חז"ל המעשה משמע שיש מקום לפסק זה, ודחה דרכיו שלא הוכח בפוסקים צריך לומר דשאני ההם שהיה ראי' של מוכר או של אבותיו. (יח) פירש רש"י מקום שעוברים ושבים

הרי הוא של המוצא (יט), אע"פ שכבר יצא העכו"ם משם (יט*), ואם השוכר היה ישראל וכבר יצא משם (כ), אם נמצא בגלוי או שאפשר היה למצאו בכיבוד קל הרי הוא של השוכר האחרון (כא), ויש אומרים שאם יש בו סימן ואין הוכחה שמונת שם זמן רב חייב להכריז (כב). נמצא במקום שאינו יכול להמצא בכיבוד קל, הרי הוא של מוצא (כג).

לנים לילה אחד או שנים, ואיירי כשאין בעה"ב דר עמהם, שאם דר שם הרי הוא של בעה"ב כשוכר אחרון. ועפ"י יש לדון בדבר הנמצא בבית מלון, אלא שנראה שכבית מלון, אע"פ שבעל המלון יש לו שם דירה, לגבי חדרי האורחים אין זה כדר עמהם, מיהו לגבי הפרוזדור המשותף אפשר שזוכה בעל המלון מדין חצר, אם הוא מקום המשתמר לדעתו והוא דבר ההוה להמצא. (יט) שו"ע סימן רס ס"ק יא בשם הטור, וכמ"ש בגמרא דאלינן כחו בתרא ושל עכ"ם הוא, אבל של משכיר דאינו שהרי אינו דר שם, וגם אם הניחוהו קודם שהשכירו, כבר נתייאש שסובר שודאי העכו"ם לקחו, וגם אינו זוכה בקנין חצר, כיון שהוא פונדק ומשכירו תמיד, אינו עתיד להמצא לבעל החצר, הרא"ש. (יט*) שו"ע סוף סק"י. בשם הטור, ולכאורה למה לא נאמר שהוא של השוכר האחרון שלפני העכו"ם אם היה ישראל, ואפשר דאיירי שידע שעכו"ם נכנס אחריו ומתייאש, ולפי"ז אם אינו יודע שמשכירו לעכו"ם אחריו עדיין צ"ע, ובפרט לדעת הש"ך שאין זה ראי' שהוא של שוכר אחרון. (כ) שאם עדיין דר שם פשוט שהוא של הדר בו, ממ"נ או שהוא שלו ממש. או שזכה בו מדין חצר המושכר לו, ועי' להלן מדברי הנתיב"מ. (כא) שו"ע סימן רס סעיף ג. שמסתמא לא ידע ששכחו שם ולא נתייאש, וזוהו שכתבו החוס' שם שמצאו דרך אבידה. ופשוט שאם השוכר האחרון אומר שאינו שלו, אם יש בו סימן חייב להכריז. וכתב בערוה"ש שאם היו כמה שוכרים דרים ביחד, אם יצאו כולם כאחד ה"ז כדריס בו כולם והוא של כולם. ואם יצאו כזה אחד זה הרי זה של הנשאר אחרון, שיותר נוח לחלות באחרון שלא חשש לבדוק כל כך מאשר לחלות בקודמים שמסתמא בדקו יפה כדי שלא יטלנו הבא אחריו. וכתב הט"ז שאם יצאו הראשונים כבדלה, לא הוי של אחרון. (כב) שו"ע שם ס"ק יא, וביאר בנתיב"מ שם כטעמו שמה שאמרו שהוא של שוכר אחרון, לא שבודאי הוא שלו, אלא שיש להסתפק שמא הוא שלו או שמא הוא של שוכר שלפניו, וכיון שאין בו סימן הרי התייאש השוכר הקודם, וממילא זכה בו השוכר האחרון מדין חצר, אבל כשיש בו סימן לא התייאש השוכר שלפניו והדבר כספק, ולכן כיון שאפשר לברר ע"י הכרזה נוטל ומכיר. מיהו היינו דוקא כשלא העלה חלודה, אבל כשהעלה חלודה, אפי' יש בו סימן הרי הוא של מוצא, שאין אין השוכר האחרון ככלל הספק, אלא שמא הוא של לפניו או של לפני פניו. ומכיון שעבר זמן רב חליט שנתייאש ממנו. והנתיב"מ סובר דכל שלא העלה חלודה בודאי של שוכר אחרון הוא, שהראשונים שיצאו בודאי חיפשו וברדקו, ולכן אפי' יש בו סימן נוטנו לשוכר אחרון. ולפי"ז נראה שאפי' שוכר אחרון מודה שאינו שלו, זכה מדין חצר, שמסתמא כיון שאינו בנומא דבר הוה להמצא הוא, ואע"פ שלא מצאו משום דלאו ארעמיה. ועי' בית יעקב סי' קס ובשער אשר סי' רס הגה"ט כמה פרטים בדין זה. ולשיטת הש"ך נראה שאף כשהשוכר הקודם היה עכו"ם נוטל ומכיר, שמא של שוכר שלפני העכו"ם הוא. ועדיין אין כאן רוב עכ"ם, אבל אם גם השוכר שקודם לו היה עכו"ם, הרי יש כאן ספק של שני עכו"ם וישראל אחד והוי כרוב עכו"ם. ועי' להלן. (כג) שו"ע שם סוף סק"י עפ"י סברת החוס' שבאופן זה לא חליטן בבתיא, שאפשר ששל ראשונים הוא וכשיצאו חיפשו ולא מצאו ונתייאשו. עי"ש, וה"ה כשמצא דברים קלים שאינם נמצאים בקלות, ולכאורה צ"ע שעדיין ספק שמא של אחרון הוא, וע"כ צריך לומר שאפילו אם הוא של אחרון אמרנו שגם הרי חופש ולא מצא.

י. היה הבית מושכר לשני עכרים וישראל עמהם, או שבעה"ב עצמו דר עם שני עכרים"כ). יש אומרים שהוא של מוצא"כ). ויש אומרים שכל זמן שאין שם ג' עכרים הרי הוא של הישראל הדר עמהם"כ). ויש מחלקים, שבפונדק צריך שיהיו ג' עכרים, אבל במקום שדרים בקביעות, אפילו כשני עכרים הרי הוא של מוצא"כ).

יא. המוצא מצות בחנות לפנים מן התיבה"כ). הרי הם של בעל החנות"כ). ויש אומרים

וא"כ למה לנו לומר דלא תליין בבתרא, ועוד שמדבריו החוס' משמע דלא אילינן בתר בתרא אלא בתר רוב, וא"כ אם לא היו שוכרים אחרים לפני כן, כגון שרק עכשיו התחילו להשכיר, הרי הוא של שוכר אחרון. הרי שאין אומרים חיפש ולא מצא נתייאר, אמנם מסוגית הגמרא משמע כהש"ך. שהרי במשנה תני אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו, ומשמע שכ"ש בתוך הכותל שאינו עומד להמצא, ועל זה הקשו וניזל בתר, ומתוך שעשאו פונדק לג' עכרים, משמע הא כלא"ה ניהא גם כרין הכותל. וצריך לומר דמה שהקשו החוס' מפסחים לא נתכוונו לומר שגם כאן נזיל בתר רוב, אלא להוכיח שיתכן שחיפשו ולא נמצא. וא"כ אפילו אם של אחרון הוא כבר נתייאר, וממילא בכל אופן הוא של מוצא. ובתנ"ך"מ סוף סק"ז כתב שאם נמצא כגומא אפשר דשל ראשונים הוא, ולכן אם אין בו סימן או שהתלה חלודה ברה"י נתייאר וזהו בו השוכר האחרון בקנין חצר, אבל כשיש בו סימן ולא להמצא או במקום שאינו משתמר, שאינו זוכה בקנין חצר, לא זכה בו השוכר ואם אין בו סימן הרי הכלה חלודה לא נתייאר והשוכרים הראשונים, ונוטל ומכריו. ואם נמצא במקום שאינו עומד להמצא או במקום שאינו משתמר, שאינו זוכה בקנין חצר, לא זכה בו השוכר ואם אין בו סימן הרי הוא של מוצא. ומשמע מדבריו שאף כגומא יתכן שהוא עומד להמצא, ואפשר שגם כאן לשיטתו אולי שבסק"ז מפרש דברי המחבר שהשוכר האחרון עדיין דר שם, ולכן לא שייך לומר שחיפש ולא מצא, שאין דרך לחפש אלא בשעה שיוצא, ולכן יתכן שהוא שלו או שזכה בו בקנין חצר, אבל כשכבר יצא משם שייך גם אצלו לומר חיפש ולא מצא נתייאר, ודוחק לומר שרק לאחר שהשני נכנס לדור מחיפש השוכר הקודם, שהרי חלו בחיפש ולא מצא. והיה אפשר לומר שדוקא כשהיה שלו שייך לומר שמאחר שחיפש ולא מצא נתייאר, אבל כשאין הדבר שלו אלא שזכה מדין חצר, הרי לא ידע לחפש וממילא לא נתייאר. וצ"ע. (כד) ע"י ש"ך ס"ק יא במ"ש שאם השכירו לג' ישראלים ובעה"ב דר עמהם, אם הוא דבר שיש בו סימן נוטל ומכריו, שאין בעה"ב שוכר תפציו (והיינו שמא של בעה"ב הוא ובעה"ב לעולם אינו מחיפש מדבר שהוא כדשוח"ט), אבל אם אין בו סימן הרי הוא של מוצא מפני שגם בעל הבית מחיפש, שהוא שוכר שאלה הדברים עמו נטלוהו ממנו, וע"י נתייאר"מ סק"ז שהקשה הא"כ אפילו יש בו סימן מחיפש, ובאמת כן משמע ברא"ש גבי מצא בחנות שכוכ דהוי דומיא דאם היה משכירו לאחרים שאפי' יש בו סימן מחיפש. (ככה) טור סימן רס כשיטת הרא"ש, וכתב הסמ"ע ס"ק יא שכן גם דעת החוס' דלא בעי ג' עכרים, שאפי' בכ" עכרים יש רוב עכרים שנוכל לחלות שהישראל מחיפש או שמעכרים נפל. (כז) ש"ך שם ס"ק יב כשיטת הרמב"ם והמחבר שכל ג' עכרים לא מיקרי רוב עכרים, וע"י פני יהושע בסוגיא, ומשמע מדבריו שבכ" עכרים אה"נ שנוכל לחלות ברוב עכרים, אבל אם בא ישראל ונתן בו סימן יהא חייב להחזיר לו, וע"י נתייאר"מ ורעק"א, וע"י לעיל הערה ד שהבאתי מדברי הפני"ש שמשמע מדבריו שבמה שאמר בדיו

רוב עכרים, אפילו אם יש אחד יותר וה"ל רוב, אבל באולם המשפט כתב שלשיטת הרמב"ם כגון דבעינן ג' עכרים, ה"ה בעיר שרובה עכרים לא מיקרי רוב אפי' יש בשנים יותר לכה"פ, דבעינן רוב דמינכר, והוכיח כן מרא דמחצה על מחצה שהמוצא אינו נכנס בספק, ולסברת הפנ"א אין מכאן ראיה, וע"י נתייאר"מ סק"ח. (כז) ש"ך שם עפ"י דברי המהרש"א, וסיים שאין דברי המהרש"א מוכרחין.

שהוא הדין אם מצאם על גבי התיבה"ל), ואם מצאם מן התיבה ולחצין, וכן על גבי כסא של שלחני"ל), אם הוא דבר שאין בו סימן הרי הוא של מוצא"ל), וכן כשיש בו סימן ורוב הנכנסים שם הם עכרים"ל), ואם רוב הנכנסים והיוצאים הם ישראל, יש אומרים שהוא של מוצא"ל), ויש אומרים שחייב להכריז"ל).

(כח) הוא כעין דלפק שעליו מוכרים והוא מפסיק בין התנוני לבין הלוקחים. וכתב בערוה"ש סעיף ג' שה"ה בירובלים המוכרים עם שלחן ברחוב, אמנם לאחר שהלך הרוכל משם, חלוי כרוב העוכרים שם, ובמ"ש שם שאפילו אין בו סימן אינו מחיפש ברוב ישראל משום שהמוצא יודע שהוא של שלחני, צ"ע, דמנין פשוט למוצא שהוא של שלחני, שמא מאחד מהלוקחים נפל, וגם מסברא קשה לומר כן, שיותר יש לומר שכשהרוכל מפתה שלחנו רואה אם נפל או השאיר שם חפץ. כשר"ת שר"מ מהדר"א ח"א סי' לח כתב במי שמצא מטבע בשוק הדגים, ובאה אשה אחת היושבת שם למכור דגים ואומרת ברי לי שממני נפל במקום זה, ואיש אחד מן השוק טוען שגם ממנו נאבד מטבע כזו, אלא שאינו יודע באיזה מקום, והסכים הש"מ לפסק המורה שהדין עם האשה לאחר שתשב שכתריה כן הוא, והסביר הטעם, דאע"פ שרוב וקרוב הולכין אחר הרוב, וא"כ יש לילך אחר רוב בני העיר, במקומו ממש אמרין כאן נמצא כאן היה, ואפילו לדעת ה"ני שחולק עם הרמב"ם וסובר שבמקום לא אמרין כאן נמצא כאן היה, הרי כתב הנ"כ דהיינו דוקא להוציא, אבל כאליהו שאין חזקת ממון לאחד מהם, לכ"ע אמרין כאן נמצא, וכ"ש לפימ"ש שכב שמעתתא שמעתתא א סימן ז שבמקומו ממש אוליין בתר קרוב נגד הרוב אף בממון, עי"ש. (כט) שר"ע סי' רס סעיף ה, ופרש"י שמסתמא מחנוני נפל, ולפי"ז אם מודה החנוני שאינו שלו, יהא של מוצא, וכעין מ"ש כשר"ע סעיף ג גבי כותל שאם אינו טוען שהוא שלו אינו מועיל כמה שהוא ברשותו, ואפשר לחלק דדוקא גבי כותל שאינו עומד להמצא אין חצרו קונה לו, אבל בחנות במקום שאין רבים נכנסים אפשר שקונה מדין חצר, אמנם כשר"ע הרב סעיף יא כתב שאפי' במקום שאין רבים נכנסים ויוצאים אין חצרו קונה מעות אבידה, ואם ידוע שאינו של בעה"ב הרי אלו של מוצא. (ל) רמ"א שם, אבל המחבר הביא דעת הרמב"ם שאם מצאם על התיבה דינו כמחזין לחיבה, והרמ"א הביא דעת הטור שחולק, משום שאין דרך הבאים לקנות להניח תפציהם על התיבה, ולפי"ז בוגמנו שדרך להניח על התיבה, וכן דרך להניח עודף על התיבה ומצא שם מעות (וע"י שר"ת חת"ס ח"מ סי' קפו בדיון מעות שהניח על התיבה, שדן שם ברשות מי הם), אפשר לכ"ע דינו כמחזין לחיבה, ובלא"ה יש לדון בזה ובכל כיוצא בזה לפי המציאות השכיחה בכל דבר ודבר. (לא) הוא השלחן שעליו מחליף השלחני, דומיא דתיבה של חנוני, אלא שבה לכ"ע דינו כמחזין לחיבה. (לב) שר"ע שם, והצטרף לא וכתה לבקל החנות, כיין שאינו עומד להמצא, וכדלעיל. (לג) כפירוש החת"ס אליבא דרש"י, וכתב הש"ך שכן גם דעת הרמ"א שהגיה ואפי' יש בה סימן, דאיידי ברוב עכרים דומיא דסיפא גבי שלחני, וע"י פני יהושע. (לד) דעת הרא"ש, והטעם שהאובד מחיפש ששוכר שכוריא התנוני מצאין וכיין שאמר לו שאבד ולא החזיר לו מסתמא רוצה לגזול, ולחבטו ברה"א אינו יכול, שיכול להשתמש ולומר שאחד מהנכנסים מצאו, ולפי"ז אם לא ראינו שהודיע לחנוני שאבד לו, הרי שלא חלה בחנוני ולא מחיפש, וכן אם יאמר החנוני שממנו נפל יהא חייב להחזיר לו, אלא שצ"ע למה יתלה בחנוני יותר מבשאר הנכנסים, וכמ"ש הש"ך שם, ואפשר משום שהחנוני יותר קרוב שם, ואפשר עוד שאף אם יאמר החנוני שממנו נפל אינו חייב להחזיר לו, שמסתמא החנוני חלה ברוב הנכנסים ויוצאים ומתייאר, וצ"ע. (לה) דעת כמה ראשונים דלא כהרא"ש (עי' סמ"ע ס"ק יז

טו. ראה סלע או אכידה שנפלה משנים, אע"פ שאין בה סימן ועבר זמן שיכול האובד לידע שנפל ממנו ולהתיימש, חייב להחזיר (מה), ויש אומרים שדוקא כשראה המוצא שהשנים ביקשו יחד אחר האכידה, אבל כשלא ביקשו, אם אין בה סימן זכה בה המוצא (מה).

שכתבו כמה אחרונים שאף כשכא לחצרו באיסורא יכול לזכות בו בקנין די או משיכה, וכמ"ש בפקי ב. (מב) שר"ע שם, ושם איירי במעות, ואם הם צורחין הוי קשר סימן, וכתב הסמ"ע שה"ה מנ"ן הוי סימן, אלא שא"א שיהיה מנ"ן סימן כשהם מפורדים, שם בדרך נפילה באו, ועי"כ צריך שיהיו קשורים, ואז בכל קשר הוי מנ"ן סימן, ובקשר משונה אע"פ שאינו יודע מנ"ן הוי הקשר סימן. (מג) שר"ע שם, וראה לכאורה אפילו אין בהם סימן, שאין הבעלים מתיימשים שהרי יודע למי נתן הפירות, אלא שאפשר דהיינו דוקא כשקיבל מתנה מחבירו, אבל אם קנה מבטיח"ב שמוכר לכמה בעלי בתים, שוב אינו יודע למי מכר, ואם אין בו סימן מתיימש. וכתב בשו"ע שם שה"ה אם לא דשן בעה"ב כעצמו אלא ע"י עבדיו ושפחתיו הכנענים חייב להחזיר, והיינו שאם דשן ע"י פועלים אפשר שמאחד הפועלים נפל, ופירש המאירי דהיינו כשאין בהם סימן, וממילא מתיימשים גם הפועלים, אבל כשיש בהם סימן, חייב להכריז ויבא אחד מן הפועלים ויתן בהם סימן, ונראה שאם היו פועלים עכ"ס בכל אופן הרי אלו שלו. כתב בשער אשר סימן רס הגהכ"י אות יא בשם מכתם לדוד יו"ד סימן א, חתן שקיבל מחמיו מטלתי הנדוניא בתן חיבה, ומצא בתוך חור שכתביה כמה מטבעות, אם יודע שהחיבה של חמיו או של אבותיו מעולם, פשוט שחייב להחזירם לו, אבל אם קנה החיבה מאחרים, אם קנאה מעבר"ס פשיטא שזכה בהן החתן ואינו חייב להחזירם לחמיו שלא זכה בהן מדין חצר, ואפילו קנאה מישראל אפשר דכיון דאיכא ספקא טובא, שמה שהוא מוכר קנה מנוי, ואח"ל ששל מוכר הוא, הואיל וניכר שעבר זמן רב שמה כבר נודע לו ונתיימש, ומטעם אין בו סימן והוי כברייתא אתי לידיה, ואפי"ם אם יש ספק אם הוא של חמיו או מאדם אחר קנאה ואי אפשר לברר, מצדד לומר שיכול להחזיקם לעצמו, שאם יבא לשאול לחמיו גי' לא יוכל לבא לידיו בידיו אם נאמן אצלו או לא, ולא יוכל להשביעו בטענת שמה, אבל אם בא לצאת ידי שמים חייב לחקור ולדעת אם של חמיו הוא או לא. כתב באורח"ה כלל יא ס"ד בשם עט"צ סי' רסב סי' יב במי שקנה כמה חתיכות בנד, ומצא באחד מהם בין הקשרים כמה מטבעות, והמוכר טוען שהם שלו אבל אינו נותן בהם סימן, וטוען שמכח הפחד התביא המטבעות בכבר ושכח ומכרם, ורצו כמה דיינים לומר שהדין עם המוצא, והעט"צ חולק, והעלה דלא דימי להך דתנר, ועוד דהא כתב הרא"ש שספק במצות השבה שהיא מן התורה לחומרא, עיי"ש. (מד) שר"ע סימן רסב סעיף ד, והיינו אם ראה ממי נפל יחזירו לו, ואם לא ראה, אם יש בו סימן יכריז ביניהם ויחזיר למי שיתן סימן, ואם אין בו סימן יהא מונח עד שיבא אליהו (ע"י סק"ג בפרק ב), ונראה שמ"מ ישאל ביניהם ואם כל אחד טוען שממנו נפל יהא מונח, אבל אם אחד מודה לחבירו יחזיר לו, אע"פ שאינו נותן סימן, שהרי ע"כ מאחד מהם נפל, ובוה מיושב תמידת החכמת שלמה בגליון השר"ע. וכתבם הדבר שחייב להחזיר אמרו בגמרא (דף כ"ו ע"ב) שאין האובד מתיימש משום שאף כשנודע לו שאבד סוכר שחבירו הוולף עמו מצאו, ואף אם תבעו עכשיו ולא הודה לו, סוכר שיוכל לתבעו בידו, כיון שלא היה אחר אחר, וכתב הסמ"ע סק"י שבשנים, בין הם שותפים ובין אינם שותפים אינו מתיימש, וצריך לומר דמה שסיים הרמ"א ודוקא ששה ב' פרוטות, לא קאי על נפל משנים, דממ"ם אם אינם שותפים ודאי שיש שוה פרוטה לאובד, ואף אם הם שותפים הוי לחומרא אמרינן שמה מחל אחד לחבירו, אא"כ ידוע שלא מחל ואין בה שתי פרוטות אינו חייב להחזיר, כדמוכח בסעיף ב, ועי' עוד להלן. (מה) כן כתבו החוס' דאיירי שראה ששניהם ביקשו יחד אחר האכידה, וכ"כ הש"ך סק"ד בשם רי"ז ומ"ש

יב. המוצא פירות בצד שדה, וידוע שהפירות נפלו מהאלנות שכשדה זו, אם הם פירות הנמאסים בנפילה, הרי הם של מוצא (לו), וכן במקום שנמצאים שם בהמות או חיות שבודאי יאכלו אותם (לו), ואם גילה בעל השדה דעתו שאינו מתיימש, אסור לקחתם (לה).

יג. המוצא בשד שנחטף ע"י עוף והשליכו למקום אחר, אע"פ שיש שם רוב ישראל הרי הוא של מוצא (לוט).

יד. הלוקח פירות מחבירו ומצא ביניהם מעות או חפץ שאין בו סימן, אם לקחם מתגר שלוקח מכמה אנשים, הרי הם של מוצא (מ), וכן אם התגר עצמו מצא בין הפירות לאחר ששהו בידו שיעור שיוכל לערבם עם פירות אחרים, זכה בהם (מא), ואם יש בהם סימן חייב להכריז (מב). לקח הפירות מבעל הכית ככל אופן חייב להכריז (מג).

וש"ך סי' יט), וכתב הש"ך בטעמים, דכיון שיש בו סימן אינו מתיימש, משום שתולה ברוב הנכנסים ויוצאים ויכריז ויחזירו לו בסימן, והכריעו האחרונים להלכה כדיעה זו. (לה) שר"ע סימן רס סעיף ו, כגון חאנים שעם נפילתן נמאסות והבעלים מתיימשים קודם נפילתן, שדרך האילן להשיך פירותיו, אבל באילן שאין דרך להשיך פירות, ה"ז כיאוש שלא מדעת ואסורים. (לו) שר"ע שם. (לח) שר"ע שם, והסמ"ע פירש שהדין מקום האילנות שלא יכנסו שם בהמות וחיות, ובכך דתיקן מקום שיפלו שם הנובלות פירות הסמ"ע שתיקן מקום שלא ימאסו כנפילתן, וכתב בשו"ע הדין סעיף ו שכשתיקן מקום, אפילו הפירות שנפלו מחוץ לתיקון אסורין, וכ"כ בערוה"ש, שתיקן שתיקן מקום זה הרי דעתו שלא יפלו ויתר, ומצא שמה שנפל בתוך הרי זה בגדר יאוש שלא מדעת, מיהו אם ענפי האילן יוצאים מחוץ להדיק הרי ידע שעלולים ליפול שם, והרי זה כאילו לא עשה הדיק, ובחידושי רעק"א כתב שמלשון הרמב"ם והטור ומחבר משמע שעדיין הטעם הוא משום שע"י ההדיק אנו רואים שמקפיד ואינו מתיימש, וסיים שיש גי' בין הטעמים בפירות הנפלים לאחר שמת בעל השדה, שלטעם הסמ"ע כיון שהדיק נשוב אין נמאסים ואין חיות מצויים, אסורים הפירות, שהרי גם הירוש אינו מתיימש, אבל לסברת הרמב"ם אין גילוי דעת בעל השדה מועיל לאסור הפירות אלא כשהם שלו, אבל יורשין הם כחזקת שאר בני אדם שאינם מקפידים ומתיימשים. (לט) שר"ע

סימן רנט סעיף ו, שבודאי מתיימש בעליו, מפני שדרך העוף להוליך למרחוק ומיד בשעת חטיפתו מתיימש, שאינו תולה שהעוף יורקנו בתוך העיר במקום שרוב ישראל מצויים, ויש לעיין אם דינו כאבודה מכל אדם, וממילא אפילו כשאין הבעלים רואה שחטף הוי יאוש. (מ) שר"ע סימן רסב סעיף יז, וכתב הרמ"א שאפילו יודע של מי הם כבר מתיימשו הבעלים, ולא אמרינן שזכה בהם התגר בהיותם ברשותו, כיון שאינו דבר ההוה להמצא, וכמ"ש התוס' דף כו ע"א ד"ה דשתין. (מא) שר"ע שם, ואפילו לא קנה עכשיו רק מאדם אחד ויודע ממי קנה, כיון ששהו שיעור זה מתיימש הבעלים שסוכר כדרא עירבן עם פירות של אחרים, ולפירוש שני שבתוס' שם סוכר בעה"ב שםסתמא כבר מכר לאחר ולא ידע למי להחזיר, ולפירוש זה איירי כששהו שיעור שיוכל למכרו, ומשמע בש"ך הבעלים שסוכר כדרא עירבן עם פירות של אחרים, ולפירוש שני שבתוס' שם סוכר בעה"ב שםסתמא כשריב פירותיהם הם להלכה. וכתב הסמ"ע שאם מצאן קודם שיעור זה הרי"ל יאוש שלא מדעת, ואם יחבר של מי הוא צריך להחזיר לו, ולכן חייב גם להכריז (ומשמע אפילו אין בו סימן, עי' ש"ך סק"ט ובחידושי הפלאה), ומשמע מדברי הראשונים שאם מצאן לאחר שיעור זה, אע"פ שבא לרשותו קודם שיעור זה, והוא קודם יאוש, אפי"ה יכול לזכות בו לאחר יאוש, ולא מיקרי באיסורא אתי לידיה, וצריך לומר שמכיון שאינו דבר ההוה להמצא לא מיקרי כא לחצירו, או כפי

טז. ראה אבידה שנפלה משלשה, אם ידוע שהם שותפים בה (מו), ויש בה שוה ג' פרוטות, אפילו אין בה סימן חייב להכריז כיניהם (מו), ואף אם יש בה שתי פרוטות חייב להכריז (מה). כל שיש ספק שמא שותפים הם (מט), אם שוה פחות משתי פרוטות אינו חייב להחזיר (ו). יז. אם ידוע שאינם שותפים וראה שביקשו יחד, זכה בה המוצא (נא), ואם לא ביקשו יחד, אם אין בה סימן זכה בה המוצא, ואם יש בה סימן חייב להכריז (נב).

השי"ך שרייק בן מדברי רש"י, לא מצאתי למה נחזיקו, וכיון שהטור והפוסקים לא חילקו בכך דייק השי"ך דלא ס"ל הכי, והחוס' בחבו בן אליבא דרבא דס"ל יאוש שלא מודעת הוי יאוש, אבל לדידן דקיי"ל לא הוי יאוש, אע"פ שלא ראה אותם מבקשים ונטלם לאחר שמסתמא ידע שנפל ממנו לא מייאש, דאימור שותפים הם ומחל חלקו ולכן לא ביקש מיד, ע"כ. ולכאורה דברי השי"ך תמוהים. כמו שתמה בנתי"מ שם סק"כ דכיון שלא ראה אותם מבקשים, למה יחשוב שחבירו מצאו, והרי לא ידע חבירו שוה אבר, וכתב ליישב כוונת השי"ך שאף כשלא ביקשו תליין ששותפין הם, ולכן אע"פ שהאובד משמש וידע שנפל ממנו ומתיאש, הרי חבירו עדיין אינו יודע שנאבד ואינו מתיאש, ואין לומר שזוכה המוצא עכ"פ כחלקו של זה שהתיאש, שיש לחוש שמחל לחבירו חלקו ואין האבידה שלו כלל, וממילא אין יאוש של האובד מועיל כלל, ועי' עוד להלן (ומה שסיים הנתי"מ ולפי"ז וכו', איירי בשלשה ויתבאר להלן כע"ה, אבל מדבריו נראה שמפרש גם דברי השי"ך בשלשה, וצ"ע). ומדברי הפני" נראה שמפשו דברי השי"ך שגם כשלא ביקשו יחד תולה לומר שמא חבירו ראה כשנפל ממנו והגבירו ולא סיפר לו ולכן אינו מתיאש (ולא נתבאר לי לדבריו מה שסיים השי"ך ואימור שותפי ניתנו וכו', ואפשר שכונתו שראה המוצא שהאובד משמש ואינו מבקש מחבירו, ולכן כתב שאין זו הוכחה שמתיאש, שאפשר ששותפין הם ומחל לו חלקו, ולכן אינו מבקש ממנו מיד, ודוחק). ותמה הפני" כיון שלא ביקשו יחד למה יתלה האובד שחבירו מצאו ולא יתלה ברובא דעלמא, והיינו שאחד מן השוק מצאו, וממילא מתיאש, ועי"כ פירש הפני" כוונת החוס' שאם ביקשו יחד תולה האובד שחבירו מצאו ואינו מתיאש, ועי"כ פירש כאדם מן השוק שלא חיפש, ולכן בנפל משום כיון יש בו סימן ובין אין בו סימן יחזיר או יכריז, אבל כשלא ביקשו יחד אינו תולה שחבירו מצאו, אלא תולה שאחד מן השוק מצאו, ומתיאש כשאין בו סימן, וכשיש בו סימן חייב להכריז, שסובר שהמוצא יכריז. (מו) דהיינו שעדיין הם שותפים בה ולא מחלו זה לזה. (מז) שסובר שאחד מחביריו מצאו ואינו מתיאש, ואף אם ביקש ולא נתנו לו, אינו חושד שרוצים לגזול ממנו, אלא לעצור לזמן מה ויחזירו לו אח"כ. ועי' לעיל מדברי הפני" והנתי"מ שאם לא ביקשו יחד אינו תולה שחבירו ר"ה הכא, ואם אין בו סימן תולה שאחד מן השוק מצאו ומתיאש, ואם יש בו סימן פשיטא שאינו מתיאש, שהרי ממ"נ, אם חביריו מצאו ודאי יחזירו לו, ואפילו אם אחד מן השוק מצאו הרי יכריז יתן סימן (ועי' פירק ב' אם יאוש של שותף מועיל על חלקו). והיינו דקא כששוה ג' פרוטות, אבל כששוה כ' פרוטות. כיון שידוע שהם שותפים בו, הרי אין בו שוה פרוטה לכל אחד, וכמ"ש בפירק א. (מח) שרי"ע סימן רסב סעיף ב' דחיישינן שמא מחל אחד מהם חלקו לחבירו ולא נשארו רק שני שותפין ויש שוה פרוטה לכל אחד. (מט) שרי"ע שם וסעיף ד'. דלחומרא חיישינן שמא שותפים הם. (נו) שרי"ע שם ורמ"א סוף סעיף ד', דממ"נ אם הם שותפים הרי אין שוה פרוטה לכל אחד (ואין לחוש שמא מחלו שנים לאחד, שאין דרך בכך, וגם אין לחוש שמא שנים שותפים ואחד מהם מחל לחבירו), ואם אינם שותפים הרי ודאי מתיאש שחולה שאחד מחביריו מצאו וכיון שהם שנים אינו יכול לתבוע מהם, וכמ"ש להלן. (נא) פני יהושע ונתי"מ.

יח. נאבד ממנו חפץ שאין בה סימן ומצא באותו מקום חפץ הדומה לשלו, אע"פ שאינו ידוע בודאי שהוא שלו, יכול ליקחנה לעצמו (נג), וכ"ש כשידוע בודאי שהוא שלו, ויש אומרים שאם אמר שהוא שלו כל שלא בא ליד אחר, הרי הוא שלו ואסור לאחר ליטלו (נד).

שכין שביקשו יחד תולה שאחד מחביריו מצאו וכיון שלא החזירו לו מסתמא רוצים לגזול ממנו, ואינו יכול לתבוע מהם כברי, שכל אחד יאמר לא מצאתיו. (נב) פני" ונתי"מ, ולדבריו גם השי"ך מודה לזה, משום שתולה באחד מן השוק שמצאו והרי היא כסתם אבידה שאם אין בה סימן מתיאש ואם יש בה סימן חייב להכריז. (נג) כנלע"ד פשוט, וראייתו בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' יז שמסתפק בזה, ודן בחתלה במ"ש בפסחים על וברק ואשכח שפטור מבדיקה, דאמרינן דהו שאבר זהו שנמצא, ובמסקנא כתב שכמקום שאין חזקת ממון לאחריים, לכו"ע תולין לומר שוה שוה אבר הרי מקום הוי סימן, ולפי דבריו באופן שמקום לא הוי סימן חייב להכריז (עי' להלן), ולעני"ד נראה שאף כלא סימן מקום, כגון דרך נפילה, כיון שאין סימן בגוף החפץ יכול ליקחנה, ולא מיכניא בדבר שודאי נודע לבעלים שנפל, הרי ממ"נ, אם אינו שלו כבר נתייאש הבעלים, אלא אפילו בדבר שאפשר שלא נודע לבעלים, שמדיני יאוש אסור ליקחנה לעצמו (כמ"ש בפירק ב), נראה שלא אסור מכא ספק אלא באופן שבודאי אינו שלו, שאם יתברר אחר"כ של מי הוא יחייב להחזיר לו כיון שאין לו בחפץ שום צד חזקה, אבל כנ"ד שיחבן שהוא שלו, הרי אף אם יבא אחד ויברר שנאבד לו חפץ כזה, לא יוכל להוציא ממנו מספק, שהרי גם להשני אין בו סימן, ואין לחוש שמא השני יתן בו סימן שאינו נראה למוצא, או שיביא עדים שהוא שלו, דא"כ בכל אבידה שאין בה סימן יחוש לכן. וכ"ש כשיש לו טביעת עין בחפץ, אע"פ שאין הוא בגוד ח"ח להחזיר לו אבידה בטב"ע, נראה שמועיל טביעת עין שלא להוציא ממנו. וגם בעיקר ספיקו של המנתי" במי שאבד אלונגית (מגבת) במקוה ואחד יום או יומיים מצא שם מגבת הדומה לשלו, וכתב שאין המקום סימן משום דמיא ליקחא דנהא שאין המקום סימן משום שדרך הכל להניח שם, ואמרינן שמא גם אחר אבר שם, וה"נ במקוה אין המקום סימן, ולעני"ד נראה שבלאו טעמא דסימן המקום יכול ליקחנה מהטעם שכתבתי לעיל, שגם השני לא יוכל להוציא ממנו, ועי' עוד בפירק ד' בדין חפצים המהחלפים במקוה. וכל זה כשמסתפק בחפץ שמא הוא שלו, אבל אם הוא בטוח שאינו שלו, אע"פ שגם ממנו נאבד חפץ כזה, אין שום היתר ליקחנה לעצמו, אא"כ כשיש לחוש לחליפין ובאופן שנתבאר בפירק הנ"ל. (נד) נתי"מ סי' רנט סק"ג, ולא הצרכו סימנים אלא כשנאבד ליד אחר, וכתב שם שאם אמר שהוא שלו ובה אחר ואכלו חייב לשלם לזה שאמר שהיא שלו, אע"פ שאינו נתון סימנים, ועי' טבעת החושן.

פרק ד. דרך הנחה, אבידה מדעת והחלפה

א. המוצא חפץ בדרך הניח, שניכר שהונח שם ולא נפל, והוא במקום המשתמר (א), בין יש בו סימן ובין אין בו, הרי זה לא יגע בו (ב). אפילו על דעת להכריז (ג).

ב. עבר והגביהו ועדיין לא זו משם, יחזיר החפץ למקומו (ד), נטלו והלך משם (ה) לא יחזירונו

(א) כגון כגל של אבנים או כבוחל ישן (ש"ע סימן רס סעיף א), או טליח וקדרום בצד גדר (ש"ע שם סעיף ז), או מכוסה באשפה שאינה עשויה לפנות (ש"ע ודמ"א שם סעיף יא). ובשר"ע הרב כתב, אפילו הוא מקום המופקר לכל אלא הוא מקום מוצנע וכו', וכוונתו שא"צ שיהא מקום המשתמר ממש במקום סגור, אלא שמונח באופן שאינו מתגלה ע"י עובדים ושבים, ואין המניח חושש שמא יטלנו אדם משם. (ב) שר"ע שם סעיף ט, ובשר"ע העתיק לשון הרמב"ם שאסור ליגע בו שמא בעלים היצוה שם עד שיחזרו, ואם יבא ליטלה והוא דבר שאין בו סימן הרי אכר ממון חבירו. אבל רש"י במשנה כתב לא יגע בהן דאין זו אבידה שיהא מזהרה עליה כלא תוכל להתעלם, דמשתמר הוא. הרי שלא הזכיר שאסור ליטלו, ועיי' תוס' שם ד"ה ואם. והש"ך שם סק"ה כתב בהן דבדרך הינוח לא יגע בו דאיירי במקום שרוב ישראל מצויים, ומשמע שבמקום רוב עכ"ם מותר ליטלו. שחולס שאחר מרוב העכ"ם הניחיהו (קצת צ"ע לדעת האחרונים שגם ברוב עכ"ם צריכים לטעם שהאובד מתיימש משום שתולה עכ"ם ימצאנה (עי' פרק ב הערה ד), וא"כ בדרך הינוח אין הבעלים מתיימש, שהרי אינו מעלה על דעתו שמישהו ימצאנה). אבל בנתיביה"מ סק"ד כתב שאפי' ברוב עכ"ם אסור ליטלו, שלא החרו אבידת עכ"ם אלא כשיש לה דין אבידה, ודרך הינוח במקום המשתמר אינו כגדר אבידה כלל, והרי זה בכלל גניבת עכ"ם שאסורה (מה שצ"ח הנתיביה"מ לסימן רסו בסמ"ע סק"ד צ"ע, ששם לא כתב הסמ"ע אלא כשהניח חפציו כרשותו ממש). ואפשר שדברי הנתיביה"מ אתי שפיר עפ"י לשון הרמב"ם שאסור ליטלו משום איבוד ממון חבירו, אבל לדברי רש"י אפשר שאמנם כגדר אבידה היא אלא שאינו מצוה בהשבתו, וא"כ אם הוא של עכ"ם מותר, ומ"מ נראה שאף לדברי הנתיביה"מ אם עבר ונטלו אינו חייב בהשבה ברוב עכ"ם, שהרי אף בגזל עכ"ם ממש ס"ל להנתיביה"מ סימן שמח סק"א שאינו במצות השבה. (ג) שהוא מטריח בעליו לרדוף אחריו וליתן סימונים, שר"ע שם. ונכ"פ משמע שלא חייבוהו לעמוד ולשמור האבידה שלא יגנבוה עד שיבא בעל החפץ, ולא מיבעיא בודאי הינוח שהוא כעין אבידה מדעת, שאינו צריך לדאוג לממון חבירו יותר ממנו. ואפי' בספק הינוח אינו חייב משום ספק נפילה, וצ"ל שלא חייבה תורה כי אם בהשבת אבידה ולא בשמירת אבידה, וכ"ש בדבר שאין לו גבול. שאינו יודע מתי יבא בעליו, וכן משמע במהריק"ש גבי זקן ואינו לפי כבודו שאם רוצה לצאת ידי כל השיטות, ימתין שם עד שיבא אחר ויחזירנה, ואם נאמר שכלל המצוה לעמוד ולשמור, היא אף זקן חייב בכך מדינא, ולפי"ז אפשר שהוראה כית חבירו שנפרץ, אינו חייב לעמוד ולשמור עד שיבא בעליו, אבל נראה פשוט שצריך לטרוח ולהודיעו אם מכירו. (ד) רמ"א סימן רס סעיף י, ומשמע מדברי האחרונים שאף הרמב"ם מודה בזה, דכיון שעדיין עומד שם אין להחוש שמא בא הבעלים בינתיים ולא מצאו, וכתב בחידושי רעק"א שגם אין להחוש שמא דרך נפילה הוא ונתחייב בהשבה מעליא מספק, דכל שהוא במקום משתמר לגמרי מסתמא דרך הינוח הוא, ולכאורה נראה שאפי' נטלה ע"ד לגזלה יוצא ידי השבה כשמחזירה למקומה, כדקיי"ל בסימן שנה שאם לא ידע הבעלים כגניבה א"צ דעתו בהשבה, אלא שאפשר דהיינו דוקא כשמחזירה לרשותו המשתמרת ממש, אבל כאן אע"פ שהוא מקום המשתמר

למקומו (ו), אלא אם יש בו סימן חייב להכריז, ואם אין בו סימן יהא מונח עד שיבא אליהו (ז).

ג. אפילו כשניכר שהונח שם, אם ניכר שכבר מונח שם ימים רבים, ודאי נתיימשו הבעלים, והרי הוא של מוצא (ח).

ד. ספק אם הונח שם או שמא נפל בדרך אבידה, והוא במקום המשתמר לגמרי (ט), דינו כודאי הינוח (י), ואם נמצא החפץ במקום שאינו משתמר לגמרי, אבל משתמר קצת, כגון שבילים שבשדות, בין בודאי הינוח ובין בספק הינוח (יא), אם יש בו סימן (יב) נטל ומכריז (יג), ויש אומרים שלדעת הרמב"ם לא יגע בו (יד).

לענין זה, אבל אין זה רשותו המשתמרת לדעתו וממילא אינו יוצא ידי השבה בזה. (ה) כתב הט"ז שאם העמיד שם אדם לראות אם יבא מישהו לחפש החפץ הרי זה כאילו לא הלך משם, אבל אם לא העמידו שם בכוונה, אע"פ שעובדים ושבים מעידים שלא בא אדם לחפש, אינו מועיל, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו איעתיה. (ו) שמה בא בינתיים בעל החפץ וחיפש ולא מצא ורשב"א לא לחפש שם. (ז) רמ"א שם, כיון שבאיסורא אתי לידיה לא זכה אפילו נתיימש בינתיים הבעלים, ומשמע מדברי הפוסקים שבמקום המשתמר לגמרי מודה הרמב"ם. (ח) שר"ע סימן רס סעיף א ברין מטמון שנמצא כבוחל חדש והעלה חלודה, וכתב הרא"ש שבראי שכחו הבעלים היכן הניחו ונתיימש (ונראה כוונתו שאין תולים ששכח בכלל שהניח שם החפץ ונשכח לגמרי מלבד, שהיה אינו יאוש, אלא שניכר כחפץ וחיפשו ושכח היכן הניחו ומתוך כך נתיימש למצוא), ונראה דלאו דוקא העלה חלודה, אלא כל שניכר שמונח זמן שאין דרך להניח חפץ זה, וכן משמע מדברי הרשב"א שהביא הש"ך סימן רסא סק"א בטלית בצד גדר שאם יאורו י"מ ימים זה אחר זה הרי זה כאבידה, ואפשר שאפילו למ"ש הש"ך שם בדעת הרמב"ם שחולק על הרשב"א, ואפילו לאחר כמה ימים לא היה אבידה, אפשר דהיינו דוקא ככמה ימים, אבל זמן רב שאין דרך להניחו, מודה. והסמ"ע סימן רסב סק"י יב מהרי"ק מדברי הש"ע שם שדוקא כאבידה אמרינן שאם מונח זמן רב הרי הוא של מוצאה, אבל בדרך הינוח אין תולין בזמן רב לומר שנתיימש, וכתב בשו"ע הרב סעיף יב (במ"מ) שהסמ"ע לשיטתו בסימן רס שבמטמון צריך גם שיהא נמצא למטה מטה ולא סגי בהעלה חלודה, אבל לדעת הש"ך שם סק"י זה אינו. (ט) בסמ"ע סק"מ פירש בספק הינוח כגון שהוא משתמר קצת, ולכן יש להסתפק אם הונח בכוונה או שהוא אבוד, ומשמע שכל ספק הינוח תלוי במקום המציאה, ובמשתמר לגמרי הרי זה ודאי הינוח ואילו במשתמר קצת הוא ספק הינוח, וכן משמע קצת בש"ך שם סק"ל. ופשוט לשון הרמ"א משמע שיתכן ספק הינוח במקום המשתמר לגמרי, ומ"ש הש"ך שהלשון מגומגם, לא זכיתי להבין, שהרי יתכן דרך אבידה גם במקום משתמר לגמרי, וגם בשו"ע הרב סעיף יג נראה כפשוטו משמעות לשון הרמ"א. (י) רמ"א סימן רס סעיף י, ומשמעות דברי הפוסקים שגם בזה אין מחלוקת בין הרמב"ם והמחבר לבין שאר פוסקים והרמ"א, והיינו שלכתחלה לא יגע, ואם נטל והלך אם אין בו סימן יהא מונח ואם יש בו סימן יכריז. (יא) רמ"א כתב אפילו ספק הינוח, וכתב בחידושי רעק"א שלכאורה רבותא יותר שאפילו ודאי הינוח נטל ומכריז, ולכן פירש מ"ש הרמ"א אפילו דקאי אסיפא בדבר שאין בו סימן, וגם בשו"ע הרב כתב כפירוש רעק"א. (יב) בין סימן בגוף החפץ ובין במקום המציאה, ועיי' נתיביה"מ. (יג) רמ"א שם ושר"ע סעיף ט, דכיון שאינו משתמר לגמרי יש עליו דין אבידה אפילו בודאי הינוח. ולכתב הסמ"ע סק"מ מג הטעם שמסתמא ניהא לבעליו שיקחנו ישראל ויכריזו קודם שיקחנו עכ"ם או

פרק ה. קצת דיני סימנים

א. כל דבר שיש בו סימן, והיינו שחפץ זה משונה משאר חפצים כיוצא בו, שעל ידו יוכל בעל האבידה להוכיח שהחפץ הוא שלו (א), בין סימן בגוף החפץ, בין במדתו או במשקלו, חייב להכריז (ב).

ב. ככרות של בעל הבית (ג), גיזי צמר הצבועים הבאים מבית האומן (ד), חתיכות בשר או דג המשוונים בחיתוכן (ה) וחבית יין או שמן שיש בהם רושם (ו), הרי יש בהם סימן בגופן וחייב להכריז.

ג. ככר ובתוכו מטבע או חרס, יש אומרים שהוא סימן (ז), ויש אומרים שהוא סימן הבא מאליו ואינו סימן (ח).

ד. סימן בגוף המטבע, כגון רשומה בחותם מלך פלוני, אינו סימן (ט), ואפילו שמו רשום על המטבע אינו סימן (י), ויש אומרים שדבר שאינו מצוי להיות כמטבע, כגון שנסדק, הוא סימן (יא).

(א) ע"י עור כפרק ז כמה פרטים בדיני הכרזה. (ב) שו"ע סימן רסב סעיף ג, וכמו שיתבאר להלן, אבל צבע החפץ אינו סימן, סמ"ע סי' רסז סק"ג, וע"י עוד כמה פרטים בדיני סימנים בפרק ז, וכאן הבאתי מה שמחזר בשו"ע ופוסקים ככללים, ומהם יש ללמוד לשאר סימנים. והסימן הוא גורם לבעל האבידה שמתוך כך אינו מתייחס, וכן הוא גורם למוצא שיוכל להחזיר האבידה עפ"י הסימן, ומשמע מדברי הפוסקים שתלוי זה בזה, שכל שאין בו סימן להחזיר על פיו, מיקרי דבר שאין בו סימן והרי הוא של מוצא, אע"פ שיתכן שהאובד מחשיב דבר זה לסימן ואינו מתייחס, קבעו חז"ל שסימן כזה אינו מחייב את המוצא להכריז, שהרי בלא"ה לא יוכל להחזיר על פיו. והפנ"י בכתובות דף יב ע"ב הקשה למה הוצרך קרא להחזיר אבידה עפ"י סימנים, אפילו בטביעת עין יחזיר, כיון שהאובד ברי והמוצא שמה וגם אין לו חזקת ממון, ותיירץ שהמוצא יכול לחלות כרובא דעלמא ואין כאן מוחזק, עיי"ש, ולכאורה מאי קושיא, אם אין בו סימן הרי הבעלים מתייחס ואינו צריך להחזיר לו, וצריך לומר שכוונתו כשמוכיח שלא התייחס, וצ"ע. (ג) שו"ע סימן רסב סעיף ח, לאפוקי ככרות של נחתום אין בהם סימן. (ד) שו"ע שם, שקושרן או נותן בהם סימן אחר כדי שלא יתחלפו, לאפוקי גיזי צמר הלקוחים בשוק שכולם שוים. (ה) שו"ע שם וסעיף טו, אבל אם אינו משונה בחיתוכו, אע"פ שאומר שהוא מהירך או מהצואר אינו סימן. (ו) רמ"א שם סעיף ט, ודוקא קודם שנפתחו האוצרות כדי למכרן, אבל לאחר שנפתחו האוצרות ועומדים למכירה כולם רואים הרושם ואינו סימן, ועוד יש לחוש שמה מכרו ומן הלוקח נפל, ע"י סמ"ע שם ס"ק כא. (ז) שו"ע סימן רסב סעיף טו. (ח) רמ"א שם, שיתכן שלא הונח שם בכוונה לסימן אלא מעצמו נפל ואינו יודע שנפל, וכתבו התוס' דדוקא כשאין ניכר בחוץ רגילות לבא מאליו, אבל אם אין רגילות לבא מאליו, אע"פ שאינו ניכר בחוץ, וכן אם ניכר בחוץ אע"פ שבא מאליו הוי סימן. ובדעת השו"ע כתב הסמ"ע שאע"פ שנפל מאליו בעה"ב מרגיש ויודע שנפל ומחשיב זאת לסימן, ויש להסתפק לדעת הרמ"א כשבא בעל החפץ ונתן סימן הבא מאליו אם חייב להחזיר לו. (ט) שו"ע סימן רסב סעיף יג, שהרי כמה מטבעות יש כאלו. (י) שו"ע שם, שמטבע להוצאה ניתנה ושמה הוציאה ומאחר נפל, וע"י להלן, ומשמע דוקא כמטבע שלהוצאה ניתנה אין זה סימן, אבל בשאר דברים ששמו רשום

ה. דבר הקשור בקשר משונה, הקשר הוא סימן(יב).
ו. אפילו כשאין סימן בגוף החפץ, אם יש סימן במקום מציאת האבידה, חייב להכריז(יג).
דוקא כשניכר שהונח שם(יד) ובעל האבידה יודע מקומו, אבל בדרך נפילה אין המקום סימן(טו).
ז. אין המקום סימן אלא בדברים גדולים שאין דרך בני אדם לגלגלם ממקומם, או במקום שאין דרך בני אדם להלך, אבל דברים קטנים במקום שדרך בני אדם להלך, אין המקום סימן(טז).
ח. מיקום שדרך להניח חפצים כאלה, אין המקום סימן(יז).

עליהם היו סימן, וצ"ע בדברי האמרי יושר ח"ב סימן נט שככת גבי ספרים שמה ששמו רשום ע"ג הטבלא לא היו סימן, וסיים שם ובפרט שיש כמה חתימות מאנשים שונים, ולא זכיות להבין. ונראה שבשטרי כסף שיש מספר מודפס על כל שטר, אין המספר סימן שיהא חייב להכריז, שאין דרך אנשים לשים לב על המספר, אבל אם בא אחד ונתן סימן המספר, ויזכיר שלא נתייאר, אפשר דדמיון לנסוק שנחלקו הראשונים, כמ"ל להלך, וכ"כ באולם המשפט, ובכריס הגולה אפשר שהמספר סימן גם במקום קניית הכריס אם הוא מודפס עליו, ונראה שבכריס הגולה של חייב את האובד לתת סימן גם במקום קניית הכריס אם הוא מודפס עליו, ונראה שבכריס הגולה של חייב את ששם הרכוש רשום אצלם, מסתבר שאינו נתייאר, שיכול המוצא לברר מי רכש מספר זה, וממילא חייב לעשות כן. (יא) רמ"א שם עפ"י דברי הרמב"ן (וכן פסק בשו"ע הרב סעיף ח), והסביר הרמב"ן שאין חוששין שמא לא איבד זה כלל רק השני, שמהיכן ידע שהשני איבד איבד האחד וסבר זהו אלא שבירושלם שמו או חוששין שמא היו לו כמה מטבעות שרשם שמו עליהן ואיבד האחד וסבר זהו שלו, ובאמת אין זה שלו אלא של אחר שקיבל מידו וגם הוא איבד, משא"כ סדק אינו מצוי להיות על עוד מטבע, ומדברי האחרונים משמע שלשית השר"ע אף נסדק אינו סימן, ונראה דהיינו דוקא במטבע משום שדרך כל אדם להוציאה, אבל בשאר חפצים אין חוששין שמא מכרו, ולפי"ז אף בשאר סימנים לא יועיל בחפץ העומד להמכר, שמא מכרו ומאחר נפל, וצריך לומר שאפ"י לדעת השו"ע אין חוששין למכירה לכה, וכן משמע מדברי הסמ"ע ס"ק כא בדין חביות לאחר שנפתחו האוצרות שעומדות להמכר, שרק בצירוף הטעם שמא כבר לקח חבית אחת וירדע וישלם של מוכר זה, או כמ"ש רש"י שכלם רואים וישלמו, אבל משום חשש מכירה לכה אין חוששין, והט"ז כתב שבנסדק לכר"ע היה סימן, עיי"ש. ובענין דעת הרמב"ן שאין לחוש שמא מכרו ומאחר נפל, שהרי מכירין אותו שאינו רמאי, שאם רמאי הוא בלא"ה אין מחזירין לו כסימנים, כמ"ש בפרק ו' ובריעה הטור כתב של דבר העשוי למכירה והוצאה אין הסימנים כלום, ובדבר כזה חיישין שהוא רמאי, אבל בשאר אבידות למה נחששו שהוא רמאי, וסיים שאפילו לדעת הטור, אם זה האובד מוחזק כבשורת ולאיש אמת, אף בדבר העומד להמכר אין חוששין. (יב) שו"ע סימן רסב סעיף יז, אבל קשר שדרך כולם לקשור כן אינו סימן, שר"ע סימן רס סעיף י. (יג) שו"ע בכמה מקומות, דמקום הוי סימן, וכמו שיתבאר. (יד) ע"י פרק ד' בדין דרך הנחה. (טו) שו"ע סימן רסב סעיף ג וסעיף ט, שדרך נפילה אין הבעלים יודעים היכן נפל שיתן סימן המקום. (טז) שו"ע שם סעיף ט, שמכיון שמגלגלים ע"י גליל בני אדם אינו סומך על מקום הנחתו ומתייאר. (יז) שו"ע שם סעיף י' ובסמ"ע שם. (יח) רמ"א סימן רסב סעיף ט, כגון חביות בשפת הנזה שהכל פורקים שם

ט. דברים שיתכן שהמוצא יתן סימן במנינם, הרי זה סימן(יט), וגם מנין אינו סימן אלא בדרך הניחח ולא בדרך נפילה(כ).
י. דברים החלולים בבר או בחרוז באופן שאינם מחפורים, כגון מחטים הקשורים בבר, או דגים החלולים בחרוז, אפילו בדרך נפילה המנין סימן, כשאין דרך כולם לחרוז מספר שזה בחרוז אחד(כא).
יא. המוצא מחטים או מסמרים בודדים שאין סימן בגופן(כב), אם הם יותר משנים, יש אומרים שהמנין סימן(כג).
יב. מצא בדי מחטים, אם הוא בד אחד, אפילו יש בו כמה מחטין, אין המנין סימן, שכן דרך כולם לקשור מנין שזה ככל בד(כד), מצא שני כדים או יותר, מנין הכדים סימן(כה).

יג. המוצא מעות מפורזות, אע"פ שהיו מקצתן זה על גב זה הרי אלו שלו(כו), מצא צבור מעות חייב להכריז(כז).
חביות, ויש לומר שכשם שהוא השאיר יתכן שגם אחר השאיר שם. (יט) שו"ע סימן רסב סעיף ג. (כ) חוס' דף כד ע"א ד"ה אבל, שאינו יודע אם נפל בכת אחת. (כא) כמו שאמר בגמרא (דף כג ע"ב) גבי מחרוזות של דגים ולהוי מנין סימן ומתירן במניא דשרין, משמע שאם אין שוין, המנין סימן, וכן פירשו כמה ראשונים מה שאמרו (דף כד ע"א) גבי בדי מחטין שמצאן אחד אחר אבל מצאן שנים חייב להכריז משום סימן מנין כמה יש בכל בד, ואפ"י לשיטת רש"י שפירש אחד אחר היינו בד אחד וחרוז אחד, ואפ"י כמה מחטין אינו סימן, כבר כתבו בש"מ דאיידי במניא דשרין, אבל במנין שאינו שוה, הוי מנין סימן ככה"ג, וכן משמע בסוף פרק שנים אוחזין גבי שטרות. (כב) במאירי כתב שאפ"י ישנים הרי הם כחדשים ולא שייך בהם טביעת עין. (כג) ע"י שו"ע סימן רסב סעיף טז, והטור כתב, וכן אם מצא מחטין הרבה בלא בד יכריז וזה יתן סימן במנינם, וכתב הב"י שהוא מדברי הרמב"ם שכתב, המוצא מחטין וצנוריות ומסמרים וכיוצא בהן, אם מצאן אחד אחר הרי אלו שלו, שנים שנים או יותר חייב להכריז שמנין סימן, ע"כ. ולכאורה משמע ששנים בלבד מנין סימן וכ"כ המאירי שדוקא בשטרות ומטבעות ומכירה שטרות מצאתי, ויכין אין המנין סימן, כתב המאירי שדוקא בשטרות ומטבעות ומכירה שטרות מצאתי, ויכין שהוא לשון רבים, בפחות משלשה אין המנין סימן, אבל כשהוא מכיר שם כלי, אף מנין שנים הוא סימן (וצ"ע בשטרות למה צריך להזכיר לשון רבים ולא סגי בהכרזת שם שטר, ואילו במחט די בהכרזת שם מחט), אבל בדרישה כתב דאיידי כשמצאן זוגות וזוגות וניכר שהוא דרך הנחה, אבל בבודדים ממש אפ"י יודע משלשה אין מנין סימן, שמכיון שהוא דרך נפילה ואינו יודע שנפלו במקום אחד אינו יודע ליתן סימן, וכל זה לדעת הטור והרמב"ם, אבל לשיטת רש"י כפי הבנת הב"י אין מנין סימן אלא בבדים ומחרוזות, אבל בבודדים לעולם אין המנין סימן, ונראה שבזמננו אין דרך לידע מנין מחטין ומסמרים, אלא שיש ללמוד מכאן לדברים אחרים כיצא בהם שדרך לידע מנינם. (כד) כן כתבו הראשונים בסוגיא, ולכאורה נראה שאם מצא במנין אחר מדרך העולם הוי מנין סימן לכר"ע, ולא מצאתי בהדיא, ואפשר מפני פשיטותו. (כה) טור שם ובפירושו רש"י ושא"ר ראשונים, ואע"פ שבמטבעות צריך שיהיו מונחים זה על זה, כתב הד"מ דשאני מטבעות שדרך כל

יד. היו שלשה מטבעות מונחים זה על גב זה, בין שהיו מונחים כמגדל שהתחתון רחב והאמצעי קטן ממנו והעליון קטן מהאמצעי, בין שהיו מונחים זה ע"ג זה בצורת סולם שרובו של האמצעי על התחתון ורובו של עליון על האמצעי, או שהיו מונחים אחד מכאן ואחד מכאן והשלישי על גביהן, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (כח).

טו. היו מונחות בקרקע בצורת שונות, כגון בעגול או כשורה או כסגול וכדומה, הרי זה ספק (כט), ויש אומרים שחייב להכריז (ל), ויש אומרים שלתחלה לא יטול ואם נטל אינו חייב להכריז (לא).

טז. יש דברים שאע"פ שאין בהם סימן, אם ניכר שהבעלים השתמשו בהם יש להם טבעת עין בהם (לב), אלא שאין מחזירין אבידה בטבעת עין כי אם לחלמיד חכם שנוהר מלשנות בדרבור (לג), ולכן אם מצא חפץ כזה במקום שתלמיד חכמים מצויים, כגון בבית המדרש (לד), חייב להכריז (לה), ויש להסתפק אם בזמן הזה יש דין תלמיד חכם לענין זה (לו).

אדם שיש לו מעות ודרך לאובדם בדרך נפילה ואינו יודע איך נפלו, אבל כאלו דרך בני אדם לדקדק במנין ולכן מנין סימן, וביאר בדרשה שמדקדק ומשמש בהם ואין לחשוש שמה נפלו, והדרישה כתב בשם ר"י דאיידי שמצא בדרך הינוח, ובט"ז כתב דלא קשה כלל, שהרי גם בספק הינוח חייב להכריז, ורק במטבעות שאין דרך להניחם ע"ג קרקע אין חוששין לספק הינוח. (כו) שר"ע סימן רסב סעיף יא. משום דסתמא דרך נפילה הוא ואין סימן לא במקום ולא במנין, ומה שמונחים מקצתן זה ע"ג זה שמא ארע שנפלו ונמצאו כך, והקשה הט"ז הרי גם בספק הינוח חייב להכריז, ותיקן דשאני מטבעות שאין דרך להניחם ע"ג קרקע. (כז) שר"ע שם, שסתמא הונח שם ויש סימן במנין ובמקום. (כח) שר"ע סימן רסב סעיף יב. (כט) שר"ע שם, והוא בגמרא בעיא דלא אפשיטא, ומשמע שהספק הוא אם זה דרך הינוח או דרך נפילה ואיחרמי שנפלו כך, וכתלה לודד מצדד לומר שבכל מקום שהוא מסופק אם הוא סימן או לא חייב להכריז, ואם יבא אחד ויחן סימן זה יהא חייב להחזיר לו, שתקנת חכמים הוא כשם שתקנו דלא חיישינן לשאלה. (ל) דעת הרא"ש, שספק איסורא הוא ולחומרא חייב להכריז, ובערך ש"י סימן רסב מדייק מדברי הא"י שאינו חייב להכריז אלא יהא מונח, משום שאף אם יבא בעל האבידה ויטעון כרי לא יחזיר לו. (לא) דעת הרמב"ם שזה ספק ממון, ובפרק ד הבאתי מדברי האבן האול שאם יתברר שהיה דרך הינוח יהא חייב להחזיר לו, אבל אם יתברר שהיה דרך נפילה אלא שנתן סימן אחר, לא יחזיר לו, שבודאי נתייחס בשעת נפילה. (לב) כתב בשו"ע הרב סעיף ט שמתבעות אין בהם טבעת עין. (לג) כי אם באושפיוז ומסכתא ופוריא, ועי' שר"ע סימן רסב סעיף כא ובאחרונים שם פירוש הדברים, ובשו"ע שם כתב עוד סימן לח"ח שמקפיד על חלוקי להפכו בענין שלא יראו התפירות, ובשו"ע הרב השמיט. (לד) וכתב בש"מ דה"ה אם מצא ספר שרק ח"ח לומד בו הרי מוכח שמת"ח נפל וחייב להכריז. (לה) שר"ע ורמ"א סימן רסב סעיף כא, ועי' סמ"ע ס"ק מג, והב"י כתב בדעת הרמב"ם שאפילו במקום שאין ת"ח מצויים אם בא ת"ח ואמר שיש לו טב"ע בכלי שאבד חייב להראות לו, ודין שהאובד ת"ח, כשמרגיש שאבד אינו מתייחס אע"פ שאין לו בו סימן, לפי שיועד שחזירו לו בטב"ע, ולפי"ז חייב גם להכריז, אבל הב"ח כתב שמ"מ אינו חייב להכריז משום כך, שאין המוצא צריך לחוש לכך, ובמנחת פתים כתב שחייב החזרה בטביעת עין הוא לפניו משורת

הדין, כדיון אבידה לאחר יאוש, אבל מדברי הב"י והב"ח לא משמע כך, ועי' שו"ת פרי יצחק ח"ב סימן ט שהאריך בסברת נאמנות ת"ח בטביעת עין, ועי' גדולי שמואל לב"מ דף כג ע"ב. (לז) סמ"ע שם ס"ק מז, והט"ז כתב שכיון שאין כאן הפקעת ממון יש לסמוך על זה גם בזמן הזה, ובשו"ע הרב לכאורה משמע שאין הספק אלא כסתם ת"ח אם יש לו חזקה זו, ולדבריו אפשר שאם ידוע לנו שאינו משנה בדיבורו, גם כזמנה"ז יש לו דין ת"ח, ובשו"ת שבו"י ח"א סימן קסו כתב שאם תפס הח"ח אין מוציאין מידו, ואף לכתחלה יכול לתפוס במקום שיש לו מינו, אבל מי שאינו ת"ח אם תפס אינו מועיל, אע"פ שמכירו בטביעת עין, ועי' ברכי יוסף ח"מ סימן טו אות ג.

פרק ז. סדר ההכרזה והשבת האבידה

א. המוצא אבידה שנתחייב בהשבתה(א), אם הוא מכיר את בעל האבידה חייב לטפל ולהחזירה לידו(ב), או לרשותו המשתמרת, ומקיים בזה מצות השבה אע"פ שלא הודיעו שהחזיר(ג).

ב. החזיר האבידה למקום שאינו משתמר חייב באחריותה(ד), החזירה למקום שהבעלים יראה האבידה(ה) אע"פ שאינו משתמר, אם הוא דבר שאינו בעל חי פטור(ו), ובבעל חי חייב(ז).

(א) כמבואר בפרקים הקודמים. (ב) טור ריש סימן רסז, והוא בכלל מצות השב תשיבם, וכן חייב ההכרזה, ואינו יכול להניח האבידה ולהמתין עד שיבא בעליו, ועי' פרק ח בדין הוצאות ההשבה. ומ"מ נראה שלאחר שהודיע לבעלים שהאבידה ברשותו, אינו חייב לטרוח ולהשיבה, ועל בעל האבידה לטרוח ולקבל אבידתו, דלא עדיף מפקדון. ועי' להלן הערה י. (ג) שו"ע סימן רסז סעיף א, וכתב הסמ"ע סק"א דאע"פ שגנב וגזלן וד' שומרים אע"פ שהניחו ברשות המשתמר, אם לא הודיעו לבעלים ונגנבה או מתה מחמת רעב חייב, אבידה שאני. ולכאורה משמע מדבריו שבאבידה יוצא מצות השבה אע"פ שמתה מחמת רעב, ולכאורה כן מוכח מלשון רש"י שהוא מקור לדברי הסמ"ע. שנקט בדין חיוב השומרים מתה מחמת שלא האכילה, ומשמע שבאבידה בכה"ג פטור, והדבר צ"ע, שלכאורה נראה שאפילו שלא בבהמת אבידה כשנראה שעומדת למות מחמת רעב חייב להאכילה, או עכ"פ להודיע לבעלים, מדין מצות השבת אבידה, וכ"ש בבהמה שכבר נתחייב בהשבתה, ולולי דמיסתפינא אפשר שכוונת רש"י לפרש שאינו דומה השבת אבידה לדיני שומרים, שבשומרים חייב לשלם אם מתה מחמת שלא ידעו הבעלים ולא אכלה, משא"כ באבידה אינו חייב לשלם, וה"ז דומה למי שהתעלם מאבידה ונאבדה שאינו חייב לשלם (עי' פרק א סעיף ג), אבל בודאי שחייב לדאוג ולהאכילה ממצות השבת אבידה. ומ"מ צ"ע שלפי מה שכתבו הפוסקים כמה שאינו חייב לשלם משום שכל זמן שלא באה לידו אינו חייב בפשיעה, אבל בבהמה שבאה לידו והחזירה למקום שתמות מחמת רעב, למה יפטר. (ד) שו"ע סימן רסז סעיף א, שאם נגנבה או נאבדה משם חייב לשלם לכו"ע, דהו"ל פושע, תוס' ב"ק דף נו ע"א. תניא בתוספתא פרק י דב"ק, האבידה חוזרת לבעלים בכל מקום, והיינו אפילו מחזירה במדבר, ואינו דומה לפקדון שכשהפקיד אצלו בישוב אינו יכול להחזיר לו במדבר, וכתב הש"ך סימן רצג סק"ו הטעם שהרי לא הפקיד אצלו מדעתו. וסיים דהיינו דוקא כשמחזירו ליד הבעלים, הא לאו הכי בעינן מקום המשתמר ברשות בעלים. ע"כ, ונראה כוונתו דלאו דוקא יד בעלים ממש, דפשיטא הוא, אלא ידיעת הבעלים, שהרי לא עדיפא מפקדון שבמקום שיכול להחזיר לו יכול להחזיר אפילו בעל כרחו, וכן משמע ביש"ש פ' הגזל בתרא סימן נג שלכל שאר דיני החזרה, אבידה ופקדון שוים. (ה) בשו"ע כתב (והוא לשון הרמב"ם), החזיר האבידה בשחרית למקום שהבעלים נכנסים ויוצאים שם בשחרית, ובגמרא אמרו החזירה בשחרית למקום שיראנה, וכתב רש"י שבצהרים מצוי בשדה, ופשוט שאינו תלוי בזמן, אלא כל שהחזירה באופן שיראנה הבעלים פטור, ואפשר שזהו גם כוונת הרמב"ם שצריך שיחזירה סמוך לזמן הראיה, שאם יחזירה ערבית במקום שיראנה שחרית, בודאי שחייב באחריות עד זמן הראיה. ומ"מ נראה שאם החזיר למקום שדרכו לראותה ובמקרה לא עבר שם באותו יום, לא קיים המצוה וחייב באחריות, שלא אמרו שיוצא כזה אלא לענין שאינו צריך למסור ליד בעלים ואינו צריך דעתו, אבל המצוה והאחריות אינם נגמרים אלא בראיית הבעלים. (ו) שו"ע שם, ומשמע בט"ז שם

- ג. יש אומרים שאין מחזירין אבידה לקטנים עד שיגדלו(ה).
- ד. אם אינו יודע מי הוא בעל האבידה, חייב להכריז כדי שיגיע לידעית כעל האבידה ויבא ויתן סימנים ויחזירו לו(ט).
- ה. הכריז ולא נודע מי הוא בעל האבידה, יהא מונח עד שיבא אליהו(י).

דדוקא בדיעבד יצא אבל לכחלה לא. (ז) שר"ע שם, כיון שהורגלה לצאת צייבה שימור יותר, וכתב רש"י שהוא פושע, והתוס' כתבו דדוקא באבידה או שנגנבה בענין שעל ידי שהרגילה לצאת גרם לה להאבד, אבל בגניבה סתם פטור, ובנתיבה"מ הוכיח שאף בגניבה חייב משום שהוא חתלתו בפשיעה לענין אבידה, שיתכן שתלך קודם שיראנה, וסופו באונס דגניבה, והגניבה באה מתחת הפשיעה וחייב. ופשוט שאם הודיע שהחזירה פטור, ועיי' אולם המשפט. כתב עוד כשר"ע. ראה בהמה שברחה מן הדיר והחזירה למקומה היה זה קיים המצוה ואינו צריך דעת בעלים, וכמ"מ שם כתב שהוא מפורש כך לא, ולא מצאנו להמה נחמין, והגר"א בביאורו כתב שכן משמע במשנה דף ל ע"ב, ואפשר שכוונתו למ"ש במשנה שם החזירה וברחה אפי' ארבע וחמשה פעמים חייב להחזירה, וילפינן מהשם תשיבם, ומדחורה וברחה ע"כ מקום שאינו משתמר הוא (ובאבן האזל מפרש שקפצה של ברך הרגיל, וקמ"ל שיכול להחזירה לשם ואינו חושש שמא תקפץ עוד, אבל עכ"פ מקום המשתמר הוא), וא"כ תיפוק ליה שעדיין לא קיים מצות השבה בראשונה, אלא ע"כ אם החזירה למקום שממש ברחו יצא ידי השבה, וקמ"ל שחייב עוד פעם להשיבה, וקע"ז זה כתב בערוה"ש, אלא שמדבריו נראה שהחזיב של החזירה וברחה הוא מכא חזיב השבה הראשון, וצ"ע דא"כ למה לי קרא, ועוד משמע מדבריו דהא דמהני החזירה למקומה היינו דוקא במקום הקבוע לכן, כגון בהמה ברפת, ואע"פ שאינו משתמר, אין סברא לחייבו להשיבה לביתו, אבל בשאר דברים אינו יוצא בהשבה למקומה אם אינו משתמר, ועיי' חזו"א כ"ק סי' י סק"ז שמסתפק בזה, שהרי מצוה בוקן ואינו לפי כבודו ובאבידה מדעת שאם החזירה למקומה פטור, ומסקנתו שדוקא באלה פטור, אבל בשאר אבידה, אף כשהחזירה למקומה ונאבדה חייב, עיי"ש. (ח) בניי מפרש כן הך דברי רחבה (דף כט ע"ב) שלא יצא להחזיר ליתומים מפני שהם קטנים, אבל שאר ראשונים לא פירשו כן, ועיי' ערוה"ש סי' רסו סעיף כ, וסיים שאם יש להם אפטרופוס יחזירם לו, וכן הוא בט"ז שם, ועיי' מחנ"א ה' שאלה סימן ח ובמ"ש בזה בע"ה דיני פקדון, ומסתבר שאם יש הוצאות באבידה, ואם יחזיק בה עד שיגדל יהיו ההוצאות מרובות, הרי זה כשאר אבידה שאינו חייב לטפל בה, ואפשר שצריך להעמיד אפטרופוס ולהחזיר לו. (ט) כמו שאמרו חייב להכריז, ובמשנה אמרו עד כדי שידעו בו שכניו, וכבר כתבתי לעיל שזה בכלל מצות השב תשיבם, ועיי' להלן. (י) שר"ע סימן רסו סעיף טו, והקשה הש"ך מדברי המחבר בסימן רס סעיף ט שפסק בספק הינוח שלכחלה לא יטול ואם נטל וזה בו, ותיקן דשאני התם שאין בו סימן, אבל כשיש בו סימן יש לחוש שמא יבא בעליו ויתן סימן, וצ"ע. דשאני הכא שבאסור בא לידו, והש"ך גופיה מיישב דברי הרמב"ם שם שמוחרר להשתמש בו אבל אם יבא הבעלים חייב להחזירה, וגם זה אינו אלא ביאוש שלא מדעת, אבל בדבר שיש בו סימן פשוט שאסור להשתמש בו, וא"כ למה ליה טעמא שמא יבא בעליו. ובשר"ע סתם וכתב שיהא מונח אצלו, ומשמע שאינו צריך למסור לב"ד, ובסימן ש גבי קבל פקדון משנים ואינו יודע ממי פסק המחבר שיהא מונח בידו, והרמ"א כתב בשם יש אומרים שיהא מונח בב"ד, ועיי' סימן רכב ובש"ך שם סק"ה, ובד"מ שם כתב בטעם שצריך למסור לב"ד משום דאם לא כן כל אחד יערים ויאמר איני

ג. מכריז בבתי כנסיות ובתי מדרשות(יא), ומותר להכריז על אבידה בשבת, אפילו באבידה האסורה בטלטול(יב).

יודע וישאר אצלו, ואפשר דאיידי כפקדון מעות או הלוואה שיכול להשתמש בהם, אבל באבידה שאסור לו להשתמש בה לא שייך טעם הערמה, ועוד שבאבידה אמרה חורה בפידוש ואספתו אל תוך ביתך עד דרוש אחיך אותו, הרי שיהא מונח אצלו, ובערך ש"י סימן רכב כתב שדוקא בגזל וזלואה שצריך השבה אמרו שיהא מונח בב"ד, אבל בפקדון א"צ השבה, ויכול להיות מונח בידו, ובשר"ע פ"ה החיים י"ד מהדרי"א סימן מ כתב עפ"י דברי שר"י מהר"ם מלובלין סימן יב שצריך הב"ד להציא מידו כשאני נאמן, ועיי' מ"ש בדיני הלוואה פרק ז והערה לב. ובמקום אחר הארכתי בדבר פקדון או אבידה המונחת ביד אדם ואינו נדרש זמן רב, שמדברי הפוסקים משמע שאינו עומד להתברר מי הבעלים אינו בכלל מדברי הגהות"מ סימן רנו בדין שחוקי משמע שממון שאינו עומד להתברר מי הבעלים אינו בכלל ירושה, ולכן נראה שלאחר שיש להניח שבדורא מת הבעלים, יתכן שהמוצא זוכה בו או יורשיו, וכן משמע קצת בשו"ת חת"ס ח"ר"מ סימן קכב, ועכ"פ בדבר שיש בו יאוש שלא מדעת, שלדעת כמה פוסקים מותר לו להשתמש בהם, נראה שדי אם יכתוב בפקדון שחפץ זה בא לו מחמת אבידה, ויכול הוא או יורשיו להשתמש בו עד שימצא יורש ודאי של בעל האבידה, וכוה. מיושב מה שמקשים העולם שלא מצונו חפצים המונחים ביד אבותינו או ביד ב"ד. ופשוט שאינו מקיים מצות השבה כמה שנותן האבידה לצדקה, וכ"ש שאינו חייב לעשות כן, ואע"פ שאמרו חז"ל (ספרי דברים כד, יט) שהמאבד סלע ומצאה עני נחשכ לו לצדקה, נראה דהיינו בחשבונות ב"ד של מעלה, אבל כמה שנתחייב מדיני אדם לחבירו, אין הוא בעלים לחת צדקה בממון חבירו, ואם נתן ואח"כ נמצא הבעלים חייב להחזיר לו פעם אחת, ועיי' בספר צדקה ומשפט פרק א הערה ב מ"ש בזה, והבאתי שם מדברי שו"ת חלק יעקב בענין ממון שנשאר ביד אחד ממי שלא חזר לאחר המלחמה ולא נודעו לו יורשים. ומ"מ נראה שאם יודע שלא יוכל לקיים מצות השבה, אפשר שראוי לחת האבידה לצדקה, כדי שעכ"פ יהא זכות לבעל האבידה, אלא שירושם אצלו שווי האבידה (ואם יבא הבעלים יודיע לו שנתן לצדקה, ואם לא יתמצה בכן, יהא חייב להחזיר לו), ובפרט לפי מ"ש לעיל בממון שאינו עתיד להתברר, ואם יודע שבעל החוב שכך חיים יתן לצדקה לעילוי נשמתו, כדמוכח בשו"ת חת"ס הנ"ל, ואף באופן זה אם יבאו היורשים, יהא חייב להחזיר להם. (יא) שר"ע סימן רסו סעיף ג, ועיי' סמ"ע מ"ש בענין זמן ההכרזה, וסיים שיותר טוב להכריז אחר גמר התפלה, ובשם עין יהוסף כתבו שמכריז בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבעיר, ונראה שלמד כן מדאמרו בגמרא משחב כיהמ"ק התקינו שיהא מכריז בבתי כנסיות וכו', ומשמע שהכרזה זו באה במקום ההכרזה שבבתימ"ק בזמן שהיה קיים, ומשמע במאירי דלר"י דקיי"ל כוותיה אינו יוצא בהכרזה עד שידעו בו שכניו, אלא צריך שיהא כמעמד כל ישראל, וא"כ גם לאחר חורבן כיהמ"ק שבינה במהרה מכריז בכל בתי כנסיות, ובירושלמי משמע שצריך להכריז ג' ימים, אבל הפרישה כתב שא"ע ג' פעמים, וכתב בעין יהוסף דכיון שמכריז בכל בתי כנסיות א"צ רק פעם אחת. ויש להסתפק בזמנו בעיר גדולה אם חייב להכריז בכל בתי כנסיות שבעיר, ולא מצאנו מי שיציר כן, וכבר הערתי בזה בפרק ג הערה ג, עיי"ש, ואם נאמר שחוב ההכרזה היא עד שיגיע לידעית האובד או שכניו, א"כ כשמצא במקום שבאים ממקומות וערים אחרות יהא חייב להכריז בכל בתי כנסיות שכלל הארץ, ובפרט שבעות"ר יש הרבה שאינם באים כלל לביהכניס, ובוה אפשר לומר שאינו צריך לחשוש לכן, אבל לא מסתבר לומר כן, ואם נתייבהו לפירסם בעתון, כמ"ס החת"ס בתשובה ח"ר"מ סימן קכב וכן בשו"ת חבצלת השרון ח"ר"מ סימן כח א"כ יהא חייב לפירסם בכל העתונים, שמנין ידע איזה עתון בא לידעית

ג. אם בעל האבידה או כ"ד הבטיחו לו לפצותו על הפסדו, נתחייב מדינא בהשבה (ה), ויש אומרים שמ"מ אינו חייב להפסיד חפץ שלו (ו).

ד. נתבטל ממלאכתו ועסק בהשבת אבידה (ו) אינו יכול לתבוע מבעל האבידה כל מה שהפסיד ע"י ביטול מלאכתו (ח), כי אם שטר כפועל בטל (ט), ונתחלק הפוסקים איך מחשבים שטר זה.

ה. יש אומרים ששמין כמה אדם כיוצא בו רוצה לפחות משכרו ולהיות בטל ממלאכתו שהיה עוסק בה (י), ויש מפרשים ששמין כמה היה רוצה ליקח כדי לבטל ממלאכתו ולהתעסק בהשבת האבידה, כגון שהיה עוסק במלאכה כבדה ומשתכר ארבעה דינרים, ועבור ההתעסקות באבידה שהיא קלה יותר היה נוטל ב' דינרים, נוטל ב' דינרים (יא).

שהרי יחזור ויקבל מבעל האבידה ואין לו הפסד, ולכן כתב שמשום כך אינו חייב, שמא לא יחזירו לו. מיהו יש להסתפק כשיכול לתפוס האבידה בהפסדו אם חייב בהשבה, כיון שבטוח הוא כממונו, או דילמא לא ננתחייב בהשבה רק כששכל האבידה או כ"ד הבטיחו לו, אבל אינו חייב כדי לעמוד עמו בדין, ומדברי הפוסקים משמע שאינו חייב בכך, וגם מדברי שו"ע הרב להלן משמע שרק אם בטוח שחבירו ישלם לו מעצמו חייב בהשבה. עוד כתב בשו"ע הרב שאפילו הפסד הריחו שליו אינו אלא דינר והאבידה שוה מאה מנה, שלו קודם, והיינו מדינא, אבל כבר אמרו חז"ל שלא ידקדק בכך, וכמ"ש בפרק א. ופרטי הלכה זו יתבאר בע"ה בהמשך פרק זה.

ובשו"ע הרב סעיף לג משמע שה"ה אם יודע בבירור שחבירו ישלם לו מעצמו חייב. (ו) רמ"א שם בשם רש יחלקים, וכתב הסמ"ע בעצמם שיכול לומר נחא לי ביני שלי, וכתב באולם המשפט בסימן רעד שכדבר העומד לסחורה, ולא שייך רוצה בקב שלו, לכו"ע חייב. וע"י להלן. (ז) היינו שעשה מעצמו אע"פ שאינו חייב, והיינו בלא התנה, וע"י להלן באם התנה. (ח) הפוסקים הוכירו שהיה עוסק במלאכה, ויש להסתפק באומן שבמקרה לא היה עוסק במלאכה באותה שעה אבל כל רגע עלול לקבל מלאכה, וע"י ההתעסקות בהשבה לא היה עוסק במלאכה שיפסיד בכך, ומצד שני יתכן שלא היה מרויח כלל באותו זמן, ומדברי שו"ע הרב שכתב בכל חנות, משמע שגם זה אינו חייב, שהרי גם בחנות יתכן שבאותו שעה לא יבאו לקנות, כיון שדרך העולם שבאים לקנות, זהו עסקן, ואף בדיעבד נראה שמחשבין לכל פירוש הדאית ליה כמה היה רוצה ליקח כדי לסגור עסקו ולישב בטל או להתעסק בהשבה. (ט) שו"ע סימן רסה סעיף א. (י) שו"ע שם, וכפירוש הסמ"ע, וכן פירש הש"ך סק"א, והיינו שאם היה עוסק במלאכה והיה משתכר שני סלעים, והיה מסכים לבטל ממלאכתו ולישב בטל ולקבל סלע, הרי שאינו מקבל רק סלע, ואע"פ שלמעשה לא היה בטל, שהרי עסק בהשבה, על זה אינו משלם לו כיון שמצווה בכך (ע"י להלן בשיטת הטור והרמ"א). ומ"מ לפירוש זה תלוי בכוכב המלאכה שהיה עוסק בה, שאם היה עוסק במלאכה כבדה, בדרך כלל מתרצה אדם יותר לפחות משכרו ולישב בטל מאשר העוסק במלאכה קלה, אבל אין ני"מ בטירתת ההשבה, שלפירוש זה אין טרחה זו עולה בחשבון כלל. ומשמע מדברי הפוסקים שאפילו הוא טוען עתה שלא היה מתרצה לפחות משכרו כדי לישב בטל אין שומעין לו, שמסתמא כל אדם ניחא ליה כזה, אא"כ התנה בתחלה על כך, וכן משמע בסמ"ע סק"ח, ומה שהוכירו הפוסקים פועל זה הכוונה לפועל כיוצא בו, ונראה שדבר זה הוא לכל הפירושים.

(יא) רמ"א שם, ואע"פ שאילו היה יושב ובטל היה מתרצה בדינו אחד ונמצא

פרק ח. שטר והוצאות השבת אבידה

א. המוצא אבידה חייב לטפל בה ולהחזירה כתנם (א), אפילו בדבר שלעצמו לא היה טורח בכך, ואפי' טורח הרכה על שוה פרוטה אחת (ב).

ב. כמה דברים אמורים בסירחה, והוא אינו עוסק במלאכה אחרת (ג), אבל אינו חייב להפסיד ממונו לקיים מצות השבת אבידה, ואפילו אינו הפסד ממש כי אם מניעת הרייתו, אינו חייב מדינא (ד).

(א) שו"ע סימן רסה סעיף א, והיינו בטרחת גופו כמבאר להלן, ובשו"ע הרב סעיף לג כתב שחייב לטרוח בכל כוחו (כאבן האזל כתב לדעת הרמב"ן שבטרחה מרובה מותר ליטול שטר), ובכמה פוסקים מצוין לשון אסור ליטול שטר, ודייק המחנ"א ה' שכירות סימן טו מדברי הרא"ש שגם כשירצה בעל האבידה לתת לו שטר אסור לו ליטול, וע"י פרק א שבמדרס הנאה מצוין לפעמים שמן הדין חייב ליטול שטר, ובתו"ט פרק ד דנדרים משנה ב כתב לפרש בדעת הרמב"ם מה שאמרו שם מקום שנהגו ליטול שטר דהיינו שיש מקום שנהגו ליטול שטר על השבת אבידה, ודחה פירוש זה.

הכיון שהשבת אבידה מצוה אסור ליטול שטר, והעלה עיקר כפירוש הר"ן דהיינו באופן שמותר ליטול שטר בטלה (כמ"ש להלן), אבל בתפארת ישראל שם מיישב פירוש הרמב"ם שכשם שמצוין שתקנו פדיונבול כדי למנוע מלעבור על לא תעשה, ה"נ יש מקומות שראו שמתעצלים בהשבת אבידה, או שמחמת עניים חששו מלטרוח באבידה שמא ימצאו בינתיים להרויח, ונמצאו עוברים על לא תוכל להתעלם, יש כח ביד חכמים לתקן שיתנו שטר למשיב אבידה, וע"י רוח חיים (להגרי"ח פלא"ג) ח"מ סי' רסה, ובאבן האזל פרק יב הלכה ג הסביר בדעת הרמב"ם שאין אסור ליקח שטר השבת אבידה, אלא דכיון שהייה תורה להשיב ואינו מפסיד כלום, אין לו על מה ליקח שטר (ומשום מה אני כתנם ס"ל להרמב"ם שלא נאמר על לימוד והוראה), ולכן יכולים לתקן שיתנו שטר השבה, עיי"ש, ולדבריו נראה שאם רוצה בעל האבידה ליתן לו שטר מותר לו ליקח, דלא כמ"ש המחנ"א בדעת הרא"ש, וע"י עוד בדבריו בהלכה ה שם, וצ"ע, וע"י עוד פרק א הערה סג. וע"י להלן שמבאר שרק בסירחה חייב כתנם אבל א"צ להפסיד ממון על זה, וצ"ע שאם החיוב הוא משום מצוה, וכ"ש במקום שיש לא דקו"ל שחייב להוציא כל ממונו כדי שלא לעבור על לא תעשה, צריך לומר שמיעוטא תורה ממצות השבה כשיש הפסד ממון משום ולא יהיה כך אביון, ואינו עובר אף על הלאו. מיהו כל זה באבידת ממונו, אבל באבידת גופו, מבואר בסימן תכו שחייב להוציא ממנו כדי להציל חבירו, וע"י אמרי בינה דיני דיינים סימן יט, ובספרי צדקה ומשפט פרק א הערה כג מ"ש בזה, ועוד יתבאר בע"ה במקום אחר. (ב) שו"ע הרב הלכות אבידה סעיף לו, וכתב עוד, בשלו הוא רשאי לוחץ על ממונו מפני טורח גופו ולא בשל חבירו, שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבירות ולא על טורח הגוף, וע"י מ"ש בזה בפרק א סעיף ט, ויש להסתפק אם רשאי להניח האבידה ולשלם דמי האבידה מכיסו, שמצינו כן לגבי זקן ואינו לפי כבודו לענין פנים משורת הדין, ואפשר דשאי התם שהוא פטור מדינא, אבל כשיש עליו חיוב אינו יכול לפטור עצמו ע"י ממון שלא מדעת בעל האבידה.

(ג) שו"ע סימן רסה סעיף א. (ד) שו"ע הרב סעיף לג, וכמ"ש להלן גם בדין אבידת ואבידת חבירו (אבל לצאת ידי שמים חייב, כמו שנתבאר בפרק א), וסיים, לפיכך אין חיוב השבת אבידה חל על מי שהוא בעל עסק, בין במלאכה בין בחנות או בשאר משא ומתן, בענין שע"י טרחו בהשבת אבידה, יגיע לו איזה הפסד מניעת הרייתו, ושלא לא יחזירה לו בעל האבידה, ונראה כוונתו דהא קי"ל שיכול לתבוע מבעל האבידה מה שהפסיד, כמ"ש להלן, וא"כ לעולם יהא חייב בהשבה

ג. היתה מלאכת ההשבה כבודה שנוטלין עבורה ד' דינרים, ובמלאכתו שהיא קלה יותר היה משתכר כ' דינרים, אינו נוטל רק כ' דינרים (יב).

ז. היה בעל האבידה שם ולא התנה עמו, לכו"ע אינו נוטן לו אלא כפועל בטל לפי הפירוש הראשון (יג).

ח. היה בעל האבידה שם, והוא אינו רוצה להניח מלאכתו ולהריות פחות, יכול להתנות עמו שישלם לו כפי שירצה (יד), ואם נחרצה בעל האבידה בכך, נחתיב הוא בהשבה (טו), וחייב

שהדינר הנוסף הוא מקבל עבור טירחת ההשבה, והרי קי"ל שאין נוטלין שר על ההשבה, כתב הטור שמדינא לא היה חייב בהשבה, שהרי התורה פטרהו, ולכן מותר ליטול שר על ההשבה, ועי' לעיל בשיטת המחבר שכתבו הסמ"ע והש"ך שאינו נוטל שר ההשבה כיון שמצווה בכך, ולפי"ז יהא הלוי במחלוקת אם חייב בהשבה או לא, אלא שנלענ"ד שלכר"ע אינו מצווה לכתחלה, אלא דס"ל לשיטת המחבר הכיון שהניח מעצמו מלאכתו ונתעסק בהשבה הרי הכניס עצמו בחיוב, וממילא אינו מקבל שר, ודומה למה שאמרו הכישה נחתיב בה כיון שהחליח במצוה, והטור מסיים, אפילו עד כדי האבידה, כגון שאינה שוה אלא כ' דינרים, ומשמע ששכ"פ יותר מדמי האבידה אינו חייב ליתן לו, ומסתבר שגם זה לכל הפירושים. (יז) רמ"א סימן רסה סעיף א, והטור ביאר

הטעם שעל המותר הרי הוא כמי שאין לו מלאכה, ונמצא שאינו מפסידו כלום, והוסיף הסמ"ע סק"ג דאע"פ שיש לו טירחה יותר בהשבה מעסק מלאכתו, על זה מצווה ועומד לקיים מצות השבת אבידה, ועי' עוד בב"י ובש"ך ובאתרוגים פירושים אחרים בדיון שר כפועל בטל. (יח) רמ"א שם, וכתב

הטור דכיון שהיה לו להתנות ולא התנה איהו דאפסיד אנפשיה ולא יטול כלל על ההשבה, וכתב הסמ"ע שכן הדין לא היה לו ליטול כלל כיון שלא התנה, אלא דאמרינן דעת האובד שכפועל בטל לגמרי מסתמא נוחא ליה, ועי' אולם המשפט שהקשה דבלא"ה אינו חייב ליתן לו הפסדו, שדינו כיווד שלא ברשות שאינו נוטל אלא הוצאה שיעורו שבז' והאריך בביאור שר פועל בטל בדרך אחרת. ומלשנא בסמ"ע סק"ד שאם שר הבטלה הוא יותר משכר הטירחה אינו נוטן לו יותר משכר הטירחה, שלעולם אינו משלם רק הפחות, ונראה שגם בזה אם ירד להציל ולא הציל אין לו עליו כלום, דומיא דהדיא דסימן רסד. ונלענ"ד דאע"פ שגם כשאין הכעלים שם יכול להתנות

כפני כ"ד, כמ"ש להלן, בזה לא אמרינן כיון דלא התנה איהו דאפסיד אנפשיה, שלא נאמר כי אם לגבי בעל המצוה, וכתב הסמ"ע סק"ז שהרשות בידי ליטול ואין בידי עבירה שמקבל שר על ההשבה, שלא הייבחו תורה במקום פסידא, ואפשר שכתב כן עפ"י שיטתו שאינו רשאי ליטול רק עד כדי שר

מלאכתו, ובמ"ש להלן, אבל לדעת הפוסקים שאם פסק עמו חייב לשלם אפילו יותר משכר מלאכתו, אפשר שיש עבירה בכך, ומ"מ חייב ליתן כיון שפסק עמו, וע"ע. ובשער משפט סימן צו סק"א

הקשה מ"ש מצות השבת אבידה שאינו צריך לבטל ממלאכתו להשיב, ואילו במצות הלאוה אם לא אע"פ שמפסיד הייחוד של רבית שהיה יכול לקבל מעכ"ר, ומסקנתו שם שבמצות הלאוה אם לא יוותר משלו יתבטל לגמרי ממצות הלאוה, אבל בהשבת אבידה עכ"פ שוה האבידה יותר משכר ונמצא מקיים המצוה בהמותה, ואה"י אם שכרו שוה לדמי האבידה חייב לוותר קצת משלו לקיים מצות השבה, עיי"ש. ונראה שדבריו הם עפ"י מה שהעלה שם שדברי החמ"ס דחוקים, אבל מדברי הפוסקים משמע שנקטו דבריו החמ"ס עיקר שאף בשוה כנגד האבידה אינו חייב לוותר משלו כלום. ועי' מ"ש בדיוני הלאוה פרק א. ועי' אמרי בינה דיני דיינים סימן יא. (טו) רמ"א שם, כיון שאין

בעל האבידה לשלם לו כפי שהתנו כניניהם (טז), ויש אומרים שאינו יכול להתנות, ואף בעל האבידה אינו חייב לשלם לו אפילו התנה עמו, רק עד כדי שר מלאכתו (יז).

ט. אף כשאין בעל האבידה שם (יח), אם יש שם כ"ד או ג' בני אדם (יט), יכול להתנות עמהם על שכרו (כ).

י. נאבדה לו אבידה וגם לחבירו, כבר נתבאר שאבידתו קודמת ואינו חייב להניח אבידתו ולהשיב אבידת חבירו (כא), ואם מעצמו הניח אבידתו ועסק באבידת חבירו, ומתוך כך הפסיד, אם היה הכעלים שם ולא התנה עמו, אינו חייב לשלם לו כי אם שר טירחת ההשבה, אע"פ שאבידתו שנפסדה היתה שוה יותר (כב), ואם לבסוף לא עלה בידי להציל אבידת חבירו, או שניצולה ממקום אחר, אין לו עליו כלום (כג).

לו פסידא, הו"ל כמי שאין לו מלאכה שחייב לטרוח, וכתב המאירי דהיינו כשיש עדים, אבל בלא עדים אינו חייב, שמה יכחש הכעלים שהתנה עמו, ובסימן רסד סעיף ה, לאחר שכתב המחבר שאם הבטיח בעל הדבש לשלם לו הפסד חייב בעל היין לשפוך יינו כדי להציל דבשו של חבירו, כתב הרמ"א ויש חולקין, והוא דעת הר"ף והרמ"ה, ומשמע שבוה אין חולקין, וביאר הסמ"ע דדוקא גבי יין שהוא דבר המסוים הביא הרמ"א דעת החולקים, משום שיכול לומר נחתיב לי ביין שלי, אבל בשכר השבה שאינו דבר מסוים דלא שייך לומר בשלי אני רוצה, מודה הר"ף שחייב, ובחידושי רעק"א בסיון רסד כתב שמדברי תורה"ד משמע דלא כהסמ"ע, והיינו שאפילו דובר שאינו מסוים נחלקו הר"ף והרמ"א, וכן משמע קצת בש"ך סימן רסה סק"ג שצ"ע לדון הדבש והיין, ועי' עוד להלן הערה

מ מ"ש בדברי הרמ"א בסימן רעד. (טז) סמ"ע שם סק"ז, והיינו בדוגמא דלעיל שמדיוח

במלאכתו ד' דינרים ושכר ההשבה כ' דינרים, שאילו לא היה מתנה היה מקבל כ'; מקבל עתה ד' מחמת תנאו, אבל יותר משכר מלאכתו אינו מקבל. (יז) לשון הרמ"א סוף סימן רסה, ואפילו

פסק לו יותר מן הראוי, ומשמע שאפילו יותר משכר מלאכתו, וכן נראה שהדינו הטי"ז ובקצוה"ז סימן רסד סק"ב מדברי הרא"ש, שכל שיש לו הפסד מעט יכול לתבוע כל מה שפסק עמו, ומ"מ נראה מדבריהם שאם אין לו מלאכה ואינו מפסיד כלום אינו חייב ליתן יותר משכר הראוי, אע"פ שפסק עמו. (יח) כתב הסמ"ע סימן רסד סק"ח שאפ"י בעל האבידה נמצא שם יכול להתנות כפני כ"ד

או כפני ג', אבל הטי"ז שם העלה שאם בעל האבידה שם אינו יכול להתנות אחרים, ובנוה"מ חידושים סק"ד פירש שהבעלים עומדים מרחוק, שאינו צריך לרדוף אחריהם ולהתנות עמו. (יט) כן הוא ברש"י ובטור, אבל בשו"ע השמיט, ולא מצאנו טעם לזה, ועי' הגזנות חכמת שלמה על

הגליון. (כ) שרי"ע סימן רסה סעיף א, ומשמע בתוס' בסוגיא שעכ"פ אין בי"ד יכולים לפסוק יותר מדמי האבידה, אבל בשוה לדמי האבידה, אע"פ שאין הכעלים מוריה כלום, אמרינן דנחתיב ליה בכך

משום כושרא דחיותא וטירחה, ומסתבר שעם בעל האבידה יכול להתנות אפילו יותר מדמי האבידה אם מתרצה לכך, ועי' שר משפט סימן צו סק"א. (כא) שרי"ע סימן רסד סעיף א, שאבידתו

קודמת לשל חבירו, ואפילו לאבידת אביו או רבו, כמבואר בפרק א. (כב) שרי"ע סימן רסד סעיף ג, ומשמע בערה"ש שכל דיני תנאי שנתבארז לעיל כמה שיותר משכר כפועל בטל, ה"ה ברפסד אבידתו, וכתב הסמ"ע סק"ז שעכ"פ שר טירחתו ישלם לו, ואין זה שר השבה, שהרי יש לו הפסד, ומשמע בסמ"ע סימן רסה סק"ד שאם אבידתו שוה פחות משכר טירחת ההשבה אינו נוטן לו יותר מדמי אבידתו, וכתב עוד דלא דמי לשכר השבה דאמרינן שאם לא התנה נוטן לו שכרו כפועל בטל

יא. נתעסק בהצלת אבידת עצמו וכתוך כך הציל גם אבידת חבירו, אם לא הרבה הוצאות על אבידת חבירו אינו יכול לתבוע ממנו כלום, אבל אם הרבה הוצאות, או שמחלה עסק בהצלת שתי האבידות והוציא עבור שתיהם הוצאות, אע"פ שלא התנה עמו כלום חייב לשלם לו מה שנהנה ממנו (כז).

יב. וכן הדין בכל הצלת ממון חבירו, כגון כשכא בדרך עם חכית של יין וראה שנדקה חכית של דבש שבזר חבירו (כה), אינו חייב לשפוך יינו כדי להציל דבשו של חבירו, ואם מעצמו שפך את יינו והציל הדבש ולא התנה עם בעל הדבש, דינו כמו שנתבאר (כו).

יג. היו בידו קנקנים וריקים והתנה עם בעל הדבש שיתן לו יותר מהראוי לו, אינו חייב לחת לו אלא שכר הראוי (כז).

יד. היה בעל האבידה שם והתנה עמו, או עם ב"ד (כח) שישלם לו הפסדו, חייב לשלם לו כל מה שהתנה עמו (כח*), ואפילו לא היה לו הפסד לבסוף, שניצולה אבידתו ממקום אחר (כט).

שוהו הפסדו ולא שכר טירחתו, וה"נ יתן לו שכר הפסד חמורו ולא שכר טירחתו, ולעולם אמרינן דעת בעל האבידה וניחא ליה ליתן היותר פחות, ושם שכר פועל בטל פחות משכר טירחתו, וכאן שכר טרחתו פחות מהפסד חמורו. (כג) דמ"א סימן רסד סעיף ד, כיון שלא התנה עמו ולא הועיל לו כלום. (כד) רמ"א שם, ועי' שו"ת הרמ"א סימן פו, שו"ת בני אהרן סימן טז, ובפת"ש.

(כה) עי' פרק ב' הערה לד. (כו) שו"ע סימן רסד סעיף ה, ועי' להלן. (כז) שו"ע סימן רסד

סעיף ג, מפני שהתנה יותר מן הראוי לו, וה"ו דומה לטול דינו והעבידו, אבל שכר המלאכה ויגשר הכלים נותן לו, ופירש הסמ"ע ס"ק ט' דאירי באדם הנשכר למלאכה זו (וצריך לומר שגם הכלים עומדים לכן) ונמצא שאינו מפסיד כלום לאחר שיתן לו שכר הראוי, אבל במקום שמפסיד קצת כבר כתבו כמה פוסקים שאם התנה עמו נותן לו אפי' יותר מהראוי לו, ופירטי דיני שכירות כשהתנה יותר מהראוי לו יתבאר בע"ה בדיוני שכירות (כח) עי' לעיל סעיף ט. (כח*) שו"ע סימן רסד סעיף ג וסעיף ה.

(כט) שו"ע שם סעיף ג, והיינו כשעלה כשהתנו כניהם, ולאורה נראה דהיינו שהתנה עמו על דמי שירד להציל והניח חמורו ליאבד וזה כמה שהתנו כניהם, ולאורה נראה דהיינו שהתנה עמו על דמי חמורו, או שהתנו כניהם על כסום מסרים, אבל אם התנה עמו שישלם לו הפסדו ועלה חמורו מאליו, הרי לא הפסיד כלום, מיהו אפשר שנחשב כאילו הפסיד וחזר וזכה, וכמ"ש משמרי רחימו עליה.

וזכות זו אינו מכסה ההפסד, והרי זה כאילו זכה ממקום אחר. וסיים הרמ"א שם"מ חמורו של המציל הוא הפקר כיון שנתייאש ממנו, ועי' פירק ב' שהבאתי מדברי הנתיחה"מ שאם נפסקה הסיבה שגרמה ל"א"ש והפקר, כלה היאוש וחזר וזוכה בו. וכתב החו"א כ"ק סימן יח סק"ג שלא אמרו שנותן לו דמי חמורו אע"פ שעלה מאליו אלא כשנתייאש ממנו המציל או שתייח חמורו במצב שלא היה יכול להציל כלל, שנעשה הפקר מאליו, ואז אמרינן משמרי רחימו עליה וזכה מן ההפקר, אבל כשלא נתייאש והיה יכול להציל ע"י הדחק וחזר המציל והעלה את שלו, הרי לא היה לו הפסד ממון, ואין לו אלא שכרו הראוי, ואפילו עלה מאליו כיון שלא יצא מרשותו וחמורו בידו לא שייך לשלם לו הפסדו, וסיים החו"א שאם נאמר כסברת הנתיחה"מ שכשפסק היאוש חזר וזוכה מאליו (עי' פירק ב' הערה ז), הרי זה כשהיה שלו מאז עד עתה ולא היה הניציל חייב לשלם לו שכרו, ע"כ. ונראה כוונתו כסברת הנתיחה"מ שאם פקע היאוש וחזר וזוכה הרי זה כאילו נתבטל היאוש למפרע שלא היה

התנה עמו שישלם לו יותר מהפסדו, או יותר משכרו הראוי, נחלקו הפוסקים אם חייב לשלם לו (ל).

טו. לא היה בעל האבידה שם ולא ב"ד, נוטל כל הפסדו כאילו התנה (לא).

טז. הלך להציל ולא הציל, אע"פ שהתנה שישלם לו הפסדו, אינו נוטל כי אם שכר טירחתו (לכ), ואם לא התנה וירד להציל ולא הציל, אפילו שכר טירחתו אין לו (לג), ויש אומרים שאם לא היו הבעלים שם ולכן לא התנה, הרי זה כאילו התנה ונותן לו שכר טירחתו (לד):

יאוש כלל, מיהו אפשר שהנתיחה"מ סוכר שמ"מ אינו נפקע היאוש למפרע, אלא כחזר וזוכה מן ההפקר, אלא שזכותו גדולה משל אחר שזוכה כלי מעשה, ועי' אבני מילואים סימן ל' ס"ק יב, שנראה מדבריו שאם היה בגדר אכירה מכל אדם, וחזר וזכה בו, אינו נחשב כביטול למפרע, אלא זוכיה חדשה מן ההפקר. ועי' אמרי בינה דיני גבית חוב סוף סי' כז. (ל) עי' לעיל בדין שכר בטלה.

ונראה דה"ה דין הפסד אבידתו. (לא) רמ"א סימן רסד סוף סעיף ג עפ"י דברי הטור, והיינו שמשלם לו דמי חמורו, ועי' סמ"ע סימן רסד סוף סק"ח שהסביר בטעם הדבר, דלא דמי לשכור דקיי"ל

שאם לא היה הבעלים שם אין לו אלא שכרו כפועל (עי' לעיל), שמסתמא ניחא ליה למציל להציל את שלו אם לא שישלם לו עכ"פ דמי חמורו, משא"כ כשהיה הבעלים שם ולא התנה עמו אין לו אלא שכרו כפועל בטל, וכמ"ש לעיל, ומשמע מדבריו שאם הפסד חמורו הוא פחות משכרו הראוי משלם לו שכרו הראוי, דלא גרע מאילו לא היה לו הפסד כלל, ועוד נראה שאם דמי חמורו של מציל שוה יותר מדמי האבידה אינו נותן לו יותר מדמי האבידה. ומשמע מדברי הרמ"א שגם בעלה

חמורו של מציל מאליו אמרינן דכהתנה דמי, ובער ש"י מקפץ כוז, דבשלמא כשמפסיד חמורו תקנת חכמים שישלם לו אף כשלא התנה, אבל כשלא הפסיד למה נתקן שישלם לו, עיי"ש. (לב) שו"ע סימן רסד סעיף ד וברמ"א שם, ופירש הסמ"ע דהיינו כשהתנה עמו סתם, אבל אם פירש שאפילו לא יציל ישלם לו, כל תנאי שבממון קיים, ובמחנ"א הלכות שכירות סימן כג מציד לומר שרוקא אם אמר לו הצל את שלי ואתן לך שכר חמורך אמרינן שאם יירד להציל ולא הציל נותן לו

שכרו עכ"פ, וכן אם אמר לו סתם הצל את שלי ולא אמר לו אתן לך שכרך, נותן לו שכרו עכ"פ, אבל אם אמר לו הצל את שלי ואתן לך שכרך, אם לא הציל אפשר שאפילו שכרו אין לו, שהרי לא הבטיח לו שכרו אלא לכשיציל, וכן משמע בשו"ת חות יאיר סימן קנר, עיי"ש. והרמ"א כתב ודוקא שותתה עם הבעלים, ולאורה היה אפשר לומר שרוקא כשהתנה עם הבעלים יש עליו דין פועל, וקיי"ל השוכר את הפועל להביא תפוחים לחולה ומצאו שמת או שהבריא נותן לו שכרו משלם, ואפילו למה שמחלק בגמרא דשאני דתם דעבדי שליחותיה, עכ"פ טרם בהצלה, אבל כשלא התנה עם

הבעלים, אלא שהתנה עם ב"ד אין לחייב את הבעלים, ומ"מ נראה דלאו דוקא נקט הרמ"א ואפילו התנה עם ב"ד נוטל עכ"פ שכר טירחתו כאילו התנה עם הבעלים. והנתיחה"מ סק"ג הקשה מ"ש מלא התנה שאף שכרו אינו נותן לו, כמ"ש להלן, וא"כ אף בהתנה הרי אמרינן שהתנאי אינו מועיל אלא כשיציל, וזה שלא הציל למה נוטל שכרו, וחייב דכיון שהתנה הרי הוכיח הבעלים שרוצה לשכור מי שיציל, ואם לא היה לו וירד היה צריך לשכור פועל אחר להציל (באולם המשפט הקשה שגם

לפועל האחר לא היה חייב לשלם, עיי"ש שהאר"י כוז, ויתבאר עוד בע"ה בדיני שכירות פועלים), ולכאורה צ"ע לימא ליה אילו היו מצילים אחרים היו מצליחים להציל, וצריך לומר דע"כ איידי שברור שלא נתון רשלנותו לא הציל, שאף אחר לא היה יכול להציל. (לג) רמ"א שם, שהרי לא

ז. יד להציל וניצולה האבידה מאליה, יש אומרים שדינו כיורד להציל ולא הציל (לה), ויש אומרים שאם התנה לשלם לו הפסד, אף אם ניצולה האבידה מאליה נותן לו כפי תנאו (לה).

יח. כל מה שנחבאר לעיל אינו אלא באופן שיכול הבעלים להציל חפצו על ידי הודקה, אבל באופן שאינו יכול להציל אפילו ע"י הדקה, הרי הוא הפקר וכל הקודם זכה בו (לו).

יט. וכן הדין בכל מציל ממון חבירו מהפסד, שהוא בכלל מצות השבת אבידה, יכול המציל לתבוע שכרו הראוי באופנים שנחבארו לעיל (לח).

כ. יש אומרים שהמציל חבירו מהפסד באופן שאין ההפסד ברור שיבא, הרי הוא בכלל מה שאמרו חז"ל מבייח ארי מנכסי חבירו ופטור מלשלם לו שכרו (לט).

הועיל לו, ועי' סמ"ע, וכולם המשפט הסביר דכיון שהבעלים שם ולא התנה דינו כיורד שלא ברשות ואין לו אלא היצאה שיעור שבה, וכיון שלא השביח כלום, אין לו כלום. (לה) סמ"ע ס"ק יב.

והנה שאין חולק בזה, שדינו כיורד ברשות, ועי' בכסף הקדשים. (לה) רמ"א סימן רסד סעיף ד.

כרעת המהר"ם פדוואה, והיינו שאם התנה נותן לו שכרו ואם לא התנה אף שכרו אין לו, ובנתינתו הסכים לדעת הרמ"א. (לו) סמ"ע שם ס"ק יב. והסכים עמו הש"ך בשם המהרש"ל, וכתב המאירי בב"ק שמתנה לו מה שלא טרח, וגם כזה מסתבר שאם לא היה הבעלים שם דינו כאילו התנה (לו) בשו"ע סימן רסד סעיף ה לבני חבית דבש שנסדקו. דכין אבודה מכל אדם, וכמו שנחבאר בפרק ב, וממלא אם ירצה הבעלים שיחזירו לו יכול לתבוע ממנו כל שכרו וגם הפסדו, ובנתינתו שם סק"א כתב כן גם בדיון שטף נהר חמורו, וכן הוא בט"ז בשם המ"מ והמהר"ם, ועי' פרק ב. (לה) עי' פרק א סעיף כ, שכל הצלת ממון חבירו מהפסד הוא בכלל השבת אבידה, ולפי דברי הראשונים ולהלן שזה דין תשלום שכרו לדין השבת אבידה, פרט למכירתו ארי מנכסי חבירו שיתבאר להלן. (לט) בב"ק (דף נח ע"א) גבי נפלה לגינה ונתינת משלמת מה שנתנית, אמרו בגמרא שאפילו נתינת ע"י שנפלה על פירות בעל הגינה ומתוך כך לא נחבטה חייב, ולא דמי למכירתו ארי מנכסי חבירו שהוא פטור מלשלם לו, דמכירתו ארי מדעתו היא לאו מדעתו, אי נמי מכירתו ארי לית ליה פסידא האי את ליה פסידא. והקשו התוס' שם משומר חנם שקידם ברוזנים ובמקלות בשכר, אע"פ שאינו חייב בכך קיי"ל שחייב לשלם לו, וכן כזה דרשטף נהר אמרינן שאם הניח חמורו והציל את של חבירו שנותן לו שכרו מיהא, וכן במשיב אבידה נותן לו שכרו כפועל, ולא אמרינן מכירתו ארי מנכסי חבירו הוא ולא יתן לו כלום, ויתרצו בשם ר"י דמ"ש מכירתו ארי פטור היינו כשאין הדבר ברור שיבא יבא, אבל אם ברור שיבא ליד הפסד או דריסת ארי, או מציל מפי ארי עצמו, אז ודאי נותן לו שכרו כמו בשטף נהר חמורו (קצת צ"ע לפי"ש התוס' שם בשם ר"י ביה דרבנן גרשום שלאחר שכבר בא ליד עכו"ם, אף כדלא ברי הויקא לא דמי למכירתו ארי, א"כ גבי מציל מפי ארי עצמו, וכן גבי שטף נהר שכבר נשטף, כלא"ה לא דמי למכירתו ארי, ודומה לזה ליד עכו"ם, ועי' פלפולא חרפתא שם שפירש דמ"ש התוס' והרא"ש מפי ארי עצמו, לאו דויקא שבא לפי ארי אלא שמציל שלא יבא לפי הארי, ולפי"ז צריך לפדש גם בשטף נהר שעדיין לא שטפו ממנו, וצ"ע). ובמ"ש התוס' מדברי הגמ' בב"ב גבי נתן צורו דהוי מכירתו ארי, עי' מ"ש כזה בפרק א הערה סג. ועפ"י דברי התוס' כתב המהר"ם, והביאו הרמ"א כיו"ד סימן רנב סעיף יב שהפודה חבירו מן השביה חייב לשלם

כא. יש אומרים שכשרואה אדם ממנו נפסד, מותר לו להציל ממנו ע"י הפסד ממון חבירו על דעת לשלם לו (מ).

לו, ולא אמרינן שהוא בכלל מכירתו ארי, משום שלא נאמר דין מכירתו ארי אלא כשמצילו מן הצער ולא כשמצילו מהפסד, ועי' שו"ת בני אהרן סימן מג שתמה על המהרש"ך שכתב שהמכירה נכסי חבירו מן המכס לא דמי למכירתו ארי, משום דמכירתו ארי אינו אלא כשמצילו מהפסד גמור, ועי' עוד באורים גדולים לימוד ריט שציין עליו הנרעק"א בסימן רלו סעיף ז. עכ"פ מוכח מדברי התוס' והרא"ש שכלא ברי הויקא הרי הוא בדיון מכירתו ארי ואינו נותן לו כלום, וכ"כ הט"ז בסי' רסד (אגב). מדבריו משמע שכל שיכול להציל שלא ע"י הדקה ה"ז מכירתו ארי דלא ברי הויקא, ולא מצאתו כן בדברי שאר הפוסקים, דאירכא כל שיכול להציל ע"י הדקה מיקרי אבידה, וכשאנו יכול להציל ע"י הדקה הרי בגדר אבודה מכל אדם, וכן פסק בפשיטות בנה"מ שם סק"א, ובערוה"ש שם. אלא שהוסף שאם התנה עמו, אף כדלא ברי הויקא, וכן במכירתו ארי, חייב לשלם לו. והרמב"ן בחידושייו בחירוף ראשון כתב (כעין זה חירף הרשב"א) שבמכירתו ארי עושה מדעתו, משא"כ השבת אבידה חייבתו תורה להציל, ולא חייבתו תורה להציל ממון חבירו ולהפסיד את שלו, ומשמע מדבריו שמכירתו ארי אינו בכלל מצות השבת אבידה (עי' פרק א סעיף כ מ"ש בזה), אלא שהמכ"ן הוסיף שאפילו במקום מצוה, אם הוא פטור ממצות השבת, כגון במקום הפסד, ה"ז ג"כ כמדינתו עבד ואינו נותן לו הפסדו, ומ"מ שכרו מיהא נותן לו (ולפי"ז גם במכירתו ארי אם ביטל ממלכתו באופן שבהשבת אבידה חייב לשלם לו, גם כאן חייב, אבל מדברי התוס' משמע שבמכירתו ארי אינו נותן לו כלום), ובחירוף שני חירף באופן אחר, והנלענ"ד בכיבודו דבריו שלא אמר שצריך לשלם לו שכרו אלא במקום שנתנה ממנו, והיינו שכזה הנאת ממון לידיו, ולכן בהשבת אבידה הרי החזיר לו ממנו, וכן גבי שכר מלכתו דומה לשכר פעולה שבה לידו, וכן בחמורו שהיה אבוד, אבל במכירתו ארי לא באה לידו הנאת ממון אלא מניעת ההיזק, וכן בפורע חובו, ולכן אינו נותן לו כלום (ועי' עוד מ"ש בע"ה בדיני שכירות). ובתוס' כחובות דף קו ע"ב ר"ה חנן אומר משמע שחייב תשלומין למשיב אבידה הוא בגדר תקנה, ובמקום שיש מצוה להשיב אבידה או להציל ממון חבירו עשו תקנה, אבל בפורע חובו אין מצוה ואין תקנה, והתוס' בב"ק דחו פירוש זה, ולא נתבאר לי לפירוש זה מהו גדר מכירתו ארי מנכסי חבירו שהוא פטור, ועי' נה"מ סימן קכח סק"ג.

(מ) בב"ק (דף פ ע"ב) ת"י, עשרה תנאים התנה יהושע וכו' ומקשה בגמרא (דף פא ע"ב) והא"כ דר' יהודה דתנא ר' יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרד"י וכו' שע"כ מן הנחיל יהושע את הארץ, והא"כ דר' ישמעאל בנו של ריב"כ שאמר תנאי כ"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו (פי' נחיל של דבורים שנתיישובו ע"י שוכה (ענף) של חבירו, שאם יטלם אחד אחד פורחות, לפיכך קוצץ כל הענף ונותן דמיו), ותנאי כ"ד הוא שיהא זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו, ותנאי כ"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו (שאם זה בא בחבילת פשתן על חמורו שמת, וזה בא בחמורו עם חבילת עצים שדמיה מועטים משל פשתן). יפרוק זה את עציו וטוען הפשתן של חבירו) ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו, שע"כ מן הנחיל יהושע את הארץ, ומתוך בגמרא כחידו"א לא קאמרינן, ולכן לא חשיב כברייתא הן דר' יהודה וד' ישמעאל, וכן הוא במשנה (כ"ק דף ק"ד ע"א) אבל לא יקרא את סוכו ע"מ ליתן את הדמים, ר' ישמעאל בנו של ריב"כ אומר אף קוצץ ונותן דמים, וכתב הר"ף (בפרק הגזול שם) דלא קיי"ל כר' ישמעאל, כדמשמע במשנה שם (דף קטו ע"א)

פרק ט. כיצד זוכה המוצא במציאה

א. כל מציאה שמן הדין היא של מוצאה (א). אינו זוכה בה עד שתוגיע לידו (ב) או לרשותו (ג). ואפילו נפל על האבידה, כל זמן שלא עשה קנין המועיל לא זכה, ואם בא אחר וקדם והחזיק בה זכה (ד). ואף אם עשה מעשה קנין, אם לא נתכוין לקנות, כגון שסבר שהוא שלו, יש אומרים שלא קנה (ד*).

ב. מציאה הנמצאת בתוך ד' אמות שהוא עומד בצדן, זכה בה מתקין חז"ל (ה), בין כשכאה

(א) היינו כשיכול לזכות בה עפ"י האופנים שנתבאר בפרקים הקודמים, ומבאר באו"ח סימן רכב ובאחרונים שם שהמוצא מציאה החשובה לו מכרז שהחיינו, ואם יש לו שותפים בה, או שגם בני ביתו יהנו ממנה מכרז הטוב והמטיב. כשור"ת חקרי לב י"ד סימן קמא דן במוצא אבידה שהיא מדברים האסורים כאכילה ובסחורה, כמבאר ביו"ד סימן קיז, אם מותר לזכות בה כדי למכרה לעכו"ם, והביא דעת כמה פוסקים המחירים, אבל לדינא העלה שאסור לזכות בה, ואף אם זכה בה אסור למכרה, והביאו בדרכ"ת י"ד סימן קיז ס"ק מב. (ב) ופשוט דה"ה בשאר קנינים קונה במציאה כגון משיכה וניצא בו (וכתב בשו"ע סימן רב סעיף יג שבמציאה אם משך בהמה לקנות כלים שעליה קנה, ועי' בסמ"ע שם), וכתב הש"ך סימן רסח סק"ה שידו אינו קונה שלא מדעתו באופן שחצרו אינו קונה, ובקצוה"ח שם סק"ב כתב כשם מהר"ט שידו קונה שלא מדעתו, והקצוה"ח כתב שלשיטת רש"י שגם בידו צריך הגבהה ג' טפחים הרי ידיו מדין קנין הוא ולא מדין חצר, ובקנינים אינו קונה שלא מדעתו, והנתיב"מ שם סק"ב מחלק שגם החפץ כולו בתוך ידו ודאי לא גרע מחצרו וקונה שלא מדעתו, ומה שהוצרך רש"י הגבהה ג' טפחים הוא כשאינו תופס בידו רק מקצת החפץ והשאר מונח חוץ לאויר ידו, שגם בחצר אינו קונה כשמקצת החפץ חוץ לחצרו, ואז צריך הגבהה ג' טפחים וצריך גם דעת קונה. אמנם ברמ"א סימן רסח סעיף ג ציינ לסימן רלב סעיף יח, ופירש הסמ"ע כוונתו למ"ש שם בדין סרסור שקנה ומכר בחזקה בדיל ונמצא ידב או כסף שלא זכה הסרסור הואיל ולא ידע כשהיה בידו (עי' להלן סעיף ז), ומשמע שקנין ידו דומה לקנין חצר, וכן משמע בש"ך שם, וכן העלה בשו"ת שערי תחמים חר"מ סימן ט. (ג) שו"ע סימן רסח סעיף א, וכמו שיכתבאר בע"ה להלן. (ד) שו"ע שם, וכ"ש בראיה בעלמא לא קנה, אא"כ במקום שקונה מדין ד' אמות כמ"ש להלן, וזכה אפילו בלא נפילה, והסכמת הפוסקים להלכה שאפילו נפל עליה לא אמרינן דגלי דעתיה שלא רצה לקנות בדי' אמות, רמ"א שם, ובחידושי רעק"א העיר שבסימן קצח סעיף יב סתם המחבר שכשהתחיל למשוך הבהמה גילה דעתו שאינו רוצה לקנות במסירה, ואינו קונה רק במשיכה, ונשאר בצ"ע, ועי' פת"ש סימן קצח. ובערוה"ש כתב שאם ידענו שלא כוון לקנות בדי' ודאי שאינו קונה בנפילה, וצ"ע דא"כ אפי' לא נפל לא קנה, ועי' להלן. (ד*) שו"ע סימן ערה סעיף כה גבי נכסי הגר, וכתבו התוס' כ"ב דף נד ד"א דע"ג דחצרו קונה שלא מדעתו, היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו ואילו היה יודע היה מחכוין לקנות, אבל כשיודע ואינו מכוין לקנות לא קנה, ומסתבר שסברא זו שייכת בכל הקנינים. אמנם בש"מ שם פירש בהא דעורר כונסי הגר לא קנה משום שעושה קנין חזקה, ולכן אינו קונה בלא דעת, אבל המגביה מציאה קונה כדין חצר שקונה שלא מדעתו, ומשמע שמחלק בין קנין חזקה לקנין יד, ובשו"ת שערי תחמים חר"מ ה' זכיה סימן ט הביא שיטות הפוסקים כזה, וכן שם באיזה חסרון ידעיה מיקרי חסרון כונה לקנות, שהרי בכל חסרון ידעיה אפשר לומר כסברת החוס' שאילו ידע היה רוצה לקנות, ועי' להלן סעיף טז בדין שליח שלא נתכוין לקנות.

שאם שפך זה יינו להציל הדבש של חבירו אין לו אלא שכרו, אבל לא דמי יינו, וכן משמע בפ' מרובה שאמרו יחידא היא, אבל הוא"ש (פי' הגדול סימן טז) דחה ראיית הרי"ף ממשנה דבש ויין, ושאני ההם ששפך מעצמו, ותנאי ב"ד הוא כשבעל הדבש תובע ממנו שישפוך יינו שלא יהא רשאי למחות, אלא שכתב הרא"ש שממשנה דנחיל משמע שאין הלכה כר' ישמעאל, שהרי רבנן פליגי עליה, ומצדד הרא"ש לומר שאפשר דחרי תנאי אליבא דר' ישמעאל, תנא דמתניתין אליבא דר"י סוכר דדינא הוי משום זה וננהי וזה לא חסר, דכיון שהו נותן לו דמי סוכו להציל נחילן כופין על מדת סדרם, ולא תנאי כ"ד הוא (מדבריו משמע שהטעם הוא משום כופין על מדת סדרם, ודלא כמ"ש הסמ"ע שהטעם הוא משום מצות השבת אבידה כשאין לו הפסד, ולדברי הסמ"ע קשה שבגמרא שם מקשה גבי תקנת ירושע שהתנוה בין הכרמים מפסיג יוירד, ומקשה דא דאורייתא היא משום אבידת גופו, ואם כדברי הסמ"ע חיקש גם כאן למה לי תנאי ב"ד, דאורייתא היא משום השבת אבידה), ותנא דבריייתא אליבא דר' ישמעאל סוכר דלאו דינא הוא אלא תנאי ב"ד, והיינו רבנן דמתניתין, ועי' דברי משפט סימן רסד שמיישב שיטת הרי"ף, ובאור שמח פי"ז מה' גזילה. ויש לדייק בדברי ר' ישמעאל שגבי נחיל אמר שבעל הנחיל עצמו קוצץ סוכר של חבירו, ואילו גבי דבש ופשתן אמר שבעל היין ובעל העצים עושה כן, ולא אמרו שבעל הדבש יכול לשפוך מעצמו היין כדי להציל דובשנו, והיה נראה לומר דאורחא דמילתא הוא שאין בעל האילן נמצא בתוך שדהו שיעשה כן או שיבקש ממנו לעשות כן, ולכן התירו לבעל הנחיל עצמו, משא"כ בדבש ופשתן הרי בעל היין ובעל העצים נמצא שם, ולכן הטילו עליו לעשות כן. אמנם בתוס' (דף פא ע"ב) כתבו כעין חילוק הרא"ש שאם בעל היין עצמו שופך יינו להציל הדבש אין לו אלא שכרו משום שיכול לומר הייתי דוחק ומציל בעצמי (ועי' איירי כשיכול להציל ע"י הדחק, דאל"כ נעשה הפקר, וכמ"ש בגמרא כשעקל בית הכרז ואינו יכול וכמ"ש לעיל), אבל כשבעל הדבש בא לשפוך היין תנאי ב"ד הוא שיכול לשפוך בעל כרחו ואינו יכול לעצב עליו, שתנאי ב"ד הוא, אלא שנותן לו דמי יינו (ואינו יכול לומר הייתי דוחק ומציל), וכן בפשטן. והרמ"א בסימן רעד תמה על המחבר שהשמיט העשרה תנאים שהתנה ירושע (שנורגיס אף בחז"ל), ואולי מפני שאינן שכיחין וכו', והביא הרמ"א הך דנחיל של דבורים שיש אומרים שיכול לקוץ הענף כדי להציל נחילן ונותן לו דמי הענף, וסיים שיש חולקין, ובסימן שה סעיף ו הביא הרמ"א מדברי התורה"ד במי שלקח סוס של חבירו שלא מדעתו כדי להציל את שלו מהפסד. שאינו נקרא גולן שתנאי ב"ד הוא, וכתב הסמ"ע שם דמה שלא הביא הרמ"א שם דעת החולקים, משום דס"ל שאף הרי"ף לא פליג שאין בעל היין חייב לשפוך יינו, אבל כשאין בעל היין שם ולא גילה דעתו דלא ניחא ליה, אפשר שמורה שמותיר לו לשפוך יינו של חבירו ע"ד לשלם לו, ובכה"ג איירי הרמ"א, עיי"ש. אבל בתורה"ד מבואר בהדיא שלדעת הרי"ף אף ככה"ג נקרא שואל שלא מדעת דהוי גולן, ולפי דעת התורה"ד נראה שה"ה בחבית דבש ויין שיכול בעל הדבש לשפוך מעצמו יינו של חבירו להציל דבשו, ואם בעל היין כאן כופין אותו שישפוך יינו, ועי' למה לא הביאו הרמ"א בסימן רסד, ובשו"ע הרב הלכות שאלה ושכירות סעיף ו כתב דין זה גם בחבית דבש ויין, והביא שיש חולקים וסיים שירש שמים יחמיר לעצמו בדבר שאין בו הפסד (לא הנכתי אהיכא קאי, שאם אין הפסד לכו"ע אסור, וגם מה שסיים שם בסוגריים ומ"מ אם אירע לו הפסד פתאום לא יציל שלו בקלקול חפציו של חבירו וכו' לא זכיתו להבינו), ועי' עוד בפתי"ש סימן רסד ובאחרונים שהאריכו בדין הצלת ממונו ע"י הפסד ממון חבירו, ובעי"ה בדיני נזיקין יתבאר עוד כמה הלכות בדין הוצאות להציל ממון חבירו או גופו, ועי' שו"ע הרב ה' גזילה סעיף ב שכתב שאסור להציל עצמו בממון חבירו שלא במקום פקוח נפש, אפילו ע"ד לשלם, ואפילו רפואת גופו, ולכאורה לדעת הרמ"א שמותר בהצלת ממונו, כ"ש כרפואת גופו, אפי' שלא במקום פקוח נפש, ועי' עוד מ"ש כזה בדיוני גזילה.

המצאיה לתוך ד' אמותיו ובין שבא לתוך ד' אמות של המציאה (ו), ויש אומרים שאין ד' אמות קונות כשהוא מהלך (ז).
ג. שנים שבאו כאחד לתוך ד' אמות של המציאה, או שנפלה מציאה לתוך ד' אמותיהן, קנו שניהם (ח).

ד. לא תיקנו קנין ד' אמות כי אם ברשות שאינה של בעלים, וגם אינו מקום הילוך לרבים (ט). אבל ברשות הרבים (י) או ברשות חבירו לא קנה מדין ד' אמות (יא).

(ה) שריע סימן רסח סעיף ב, ותיקנו חז"ל כן כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (עי' רמ"א סימן ר סוף סעיף א וסימן רמג סעיף כב לענין קנין ד' אמות במקח וממכר ובמתנה, ובאהע"ז סימן ל לענין קידושין, ושם בסימן קלט בענין גיטין), וכתב בספר שער אשר בשם בני אברהם חר"מ סימן צו שנחלקו הפוסקים בקנין ד' אמות אם צריך שיהא יכול לשמרו, ועי' להלן. בשו"ת אמרי יוסף ח"ב סי' עב מצדד לומר שבמקום שיש איסור משום עני המהפך בחררה, אפשר שאינו קונה בד' אמות, שבמקום איסור לא תיקנו חז"ל קנין ד' אמות, ועי' להלן הערה יד. (ו) כמשמעות הרמ"א סוף סעיף ב, ועי' להלן. (ז) בסמ"ע שם סק"צ הביא דברי הטור בשם הראב"ד שסובר כן ושהרא"ש סובר שאין חילוק, ובערה"ש כתב שאם עבר בחור ד' אמות של המציאה ולא עמד ואח"כ בא אחר ועמד, לכו"ע לא קנה הראשון, שהרי ד' אמות מדין חצר הוא וכאן אינה משתמרת לדעתו, וצריך שיהא עומד בצדו, ומ"ש הרא"ש שקונה במהלך היינו כשבא לתוך ד' אמות וקדם אחר ונכנס, אע"פ שהשני עמד קודם שעמד הראשון, וזה הראשון כיון שהוא היה הראשון בכניסה לד' אמות, ונחלקו הראשונים בב"מ דף י"ע א"ס ד' אמות קונות שלא מדעתו, והט"ז סימן רסח סעיף ג כתב שקונות שלא מדעתו, ויש לומר שאפילו להט"ז לא עדיפא מחצר, ובאופן שאינו קונה בחצר, כמ"ש להלן, גם בד' אמות אינו קונה, ולפי"ז יש לעיין לשיטת הרמ"א שאין חצר קונה שלא מדעתו אלא בזהויה להמצא, לכאורה בד' אמות ברה"י לעולם לא מיקרי הווה להמצא, ועי' אבני מילואים סימן ל סק"ה שהאריך בביאור שיטות הראשונים במהות קנין ד' אמות. (ח) רמ"א סימן רסח סוף סעיף ב, ומדברי הבי"ח וחיידושי הגהות שעל הטור משמע שקנו שניהם כדין חצר השותפין, ובדרכי משה שם הביא דברי הר"ן שאם בא אחד מהם בראשונה וזה הוא בד' אמותיו ואין לאחר הבא אחרי לתוכן כלום, אע"פ שבא קודם שנפלה שם המציאה, ולדברי הר"ן לא יתכן דין שותפין בד' אמות, ובקצתה"ח סק"א כתב שמה שאמרו ששניהם קונים היינו כשבאו שניהם כאחד ומשום שאי אפשר לצמצם קנו שניהם, אבל כשנודע בודאי שאחד קדם אין השני זוכה כלום, ועפ"י הקשה במ"ש הרמ"א שאם היו עומדים שניהם ונפלה המציאה שקונים שניהם, ממ"נ אם בא אחד מהם קודם הרי לא זכה השני, ואם באו בבת אחת ומשום אי אפשר לצמצם היינו רישה (ובתה"ח"מ סק"א פירש שהיה אחד עומד שם ובאו אח"כ שנים אחרים לתוך ד' אמות של המציאה, ואח"כ הלך הראשון, הרי שבניגוד שהלך הראשון זכו שניהם בבת אחת ממש בד"א), וכל דברי הקצורה"ח הם אליבא דהר"ן שקנין ד' אמות הוא כדין חצר, אבל באבני מילואים סימן ל סק"ה הביא בעצמו דברי הרמב"ן ומפרשם שלא תיקנו חז"ל קנין בגוף הד' אמות אלא על החפץ המונח שם, וא"כ כל זמן שלא הגיע החפץ עדיין לא זכה אחד מהם, ורק כשהגיע החפץ מתחיל תיקון חז"ל, וא"כ אם היו שניהם עומדים ובה חפץ לד' אמות של שניהם וזכים שניהם מדין שותפים. (ט) כגון בסימטא או בצדדי הדייר, ועי' אבני מילואים סימן ל סק"ח שהביא דיעות הפוסקים בבית הכנסת אם דינו כסימטא ויש שם קנין

ה. ד' אמות שאמרו הן לכל רוח והוא באמצען, שהן ח' על ח' אמות (יב).

ו. מציאה שנמצאה בחצירו של אדם (יג) זכה בה בעל החצר (יד), אע"פ שאינו יודע מכך (טו), ומ"מ אינו זוכה במציאה שלא מדעתו אלא בדבר שיכול לעלות על דעתו שיבא (טז), או

ד' אמות, ומסקנתו שלענין גיטין וקידושין שרגילים להיות בביהכ"נ דהו"ל מצוה, יש קנין ד' אמות, אבל לענין מקח וממכר שאין רגילין בביהכ"נ משום קדושתו, אין שם קנין ד"א, ועדיין יש להסתפק לענין מציאה שלא הונח שם מדעת ואין בזה איסור מצד קדושת ביהכ"נ, אם יש בה תיקון ד"א, ומסתבר שקונה. (י) עי' חידושי רעק"א בשם מסגרת השלחן שאף לדעת הפוסקים שבזמננו אין דין רה"ד לענין שבת, אבל לדין ד' אמות יש דין רה"ד, וכ"כ בד"ג כלל ג סימן א בשם זכור לאברהם, ואע"פ שהם כתבו בדיון ששים רבוא בקיעין בו, נראה דה"ה לענין דלא בעינן רוחב ט"ז אמה הדיון כן. ובחיידושי רעק"א סימן רמג סעיף כב מסתפק בעומד ברה"ד אמה אחת סמוך לסימטא חוץ ג' אמות הסמוכות לרה"ר, ונמצאה מציאה בתוך ד' אמותיה, אם זוכה מדין ד"א, או הלאה כיון שהוא עומד ברה"ר לא תיקנו לו כלל קנין ד"א. ולאורה אפשר לפרש ספיקתו אם קנין ד"א הוא לאדם או לחפץ, ועי' לעיל הערה ח, ואפשר דתלמי בפלוגתא דהר"ן והרמב"ן הג"ל (יא) שריע סימן רסב סעיף ב. (יב) בעל המאור פ"ד דעירובין, ועי' נחלת צבי שלא כתב כן, וצ"ע. (יג) עי' פירק ב' סעיף ז לענין יאוש שלא מדעת בחצר. (יד) בערך ש"י סימן רסח כתב בדיון צבי שנכנס לחצרו בשבת ונפלה הדלת מאליו, שאינו קונה, משום איסור ציד, ואם נכנס לאחר שהוא קיבל שבת ובא אחר שלא קיבל שבת וחפסו כידו, דעת הגור ארי' יהודה חר"מ סי' קד שזכה השני, והעריך ש"י סובר שזכה בעל החצר, שהרי גם לאחר שקיבל שבת יכול לומר לאחר שיצדו, כמ"ש באו"ח סי' רסג, עיי"ש. ומ"מ משמע מדבריהם שבמקום שנעשה מעשה צידה, אע"פ שנעשה מאליו אינו זוכה בקנין חצר, וצ"ע בטעם הדבר, שהרי אינו עובר כשניצוד מאליו שלא ע"י מעשיו, ולמה לא תקנה לו חצר. (טו) שריע סימן רסח סעיף ג, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכתב במתנה אפרים ה' קנין חצר שאפילו הוא ישן בשעה שנכנסה המציאה לחצירו, קונה (ומ"ש הסמ"ע סימן רס סק"כ בשם רבינו ברוך שדוקא בהפקר קונה חצרו שלא מדעתו ולא במציאה, כבר כתבו הנה"מ ורעק"א שם שאין כן דעת הפוסקים, ואף במציאה קונה שלא מדעתו, ועי' פרק ג הערה יא). (טז) רמ"א שם, והוא מלשון המורכב בזה דמצא בכותל שלא זכה בעל הכותל מדין חצרו (וביאר בתה"ח"מ סק"ג דהיינו גזולות בשדה שהוא דבר השכיח שיבא, אבל חפצים או מעות לא שכיחי שיהיו מציאות כאלו בשדה), וכ"ה בהג"א שם בשם ראב"ה, כיון שאינו דבר הווה כשאר מציאה לא זכה, דכשקנאו אז לא העלה על לבו לקנות המטמון, הלא לא זכה אלא בלבו שיהיה לקנות, וחצרו קונה לו בדבר הבא לחצרו אח"כ, אבל כאן שהיתה מקומו ולא נתכין המוכר למכור ולא הלוך לקוח ליקח לא קנה, ונראה שמחלק בין קנה החצר וכבר היתה המציאה שם שלא קנה משום שלא נתכין לקנות, אבל בחצר שכבר היא שלו ובאה המציאה אח"כ קנה אפילו באינו הווה להמצא, וכן נראה שיטת הסמ"ק בשם תוספות חיצוניות (ולסברא זו לכאורה לא יתורץ הן דמצא בתננה), ובחיידושי ר"ש שקאפ סימן כג ובקבלות יעקב סימן כד פירש דעת התוס' חיצוניות שדוקא בדבר שבא לחצרו שלא מדעתו יש לחלק בין היה החצר שלו ואח"כ באה המציאה לבין באה המציאה קודם שזכה בחצר (ונראה לדעתם שאפילו בדבר הווה להמצא יש לחלק כן, ועי' לעיל פרק ב הערה יג), אבל בקנין חצר מדעתו קונה אע"פ שבא שוכה בחצר, ועי' מחנ"א ה"ל קנין חצר סימן יד, קצה"ח סימן קצח סק"ב וסימן רכ סק"ג, שו"ת גור ארי' יהודה חר"מ סימן נה.

בשו"ת שו"מ

משפט האבידה

על שורש חושן משפט
הלכות אבידה ומעילה
סי' רנ"ט - ע"א

הקדמה

כמובא בספר ערכי הכנויין [מבעל סדר הדורות] ערך אבידה דענין מצות השבת אבידה הוא תועלת לגאולתנו דהקב"ה יחזיר בטב"ע כדין ת"ח וזה כי עין בעין נראה בשוב ה' ציון עיי"ש [ועי' במצודת דוד להרדב"ז מצוה תע"ב ובש"ך עה"ת פ' כי תצא]. ויחד לבבי ללמוד וללמד בשבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה', ולא ימוש דברי התורה מזרענו וזרע זרענו עד עולם.

☆☆☆

בחיל ובמורא תבענה שפתי תהלה לא"מ הצדקנית אשת חיל יראת ה' תח"י לאוי"ט ואשר זכותה היא אשר הביאתני עד הלום, כי ממתק אמרי פיה ינקתי, ומאהבת התורה אשר יוקד בקרבה התחממתי, ובאור מצותיה הנעלות והטהורות ראיתי אור, וא"א לבאר ולתאר כל אשר עושה עמדי, ישלם ה' פעלה, ומשכורתה תהא שלימה מאת הבורא ית"ש, ואשא בעדה רנה ותפלה לבריות גופא ונהורא מעליא, וסייעתא דשמיא ולרוות הרבה נחת דקדושה וטהרה מכל יו"ח שיח"י ולראות דורות ישרים מבורכים עד ביאת גוא"צ ב"ב.

כן אקבע ברכה והודאה לגיסי הרב החסיד ר' אברהם אהרן פיליפ שליט"א, ולנות ביתו אחותי תח"י, אשר באצילות מדותיהם הנעלות, ומאמציהם וטרחתם, זכה הספר לצאת לאורה, וזכות הרבים תעמוד להם לעד, ויהא רעוא מן שמיא לבנות ביתם בדרך התורה והיראה, לרוות רב נחת יהודי אמיתי מכל יוצ"ח שיח"י בעלותם מעלה מעלה על במתי התורה והיראה כשאיפתם ורצונם, מתוך שובע שמחות וישועות מקיפות.

ושפתי לא אכלה מלהודות לידיד נפשי חביבי מנוער ועד עתה הרה"ג מוהר"ר מנחם לנג שליט"א מרביץ תורה ברבים בעיה"ק ב"ב, אשר נדבה רוחו לעבור בצוותא על רובו ככולו של החיבור, ועי"ז נתנהרו שבילים רבים ונתבארו הלכות טובא, בתוספת הערות יקרות מפז ומפנינים. יתברך ממרומים בכל אשר יפנה, וזכות הרבים תעמוד לו לעד לישב בבית ה' להגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ תורתו מתוך נחת והרחבת הדעת וכט"ס.

לידי"נ הרה"ג מוה"ר בן ציון ברגמן שליט"א מרביץ תורה לרבים בעיה"ק ב"ב, ולהרב המופלא מוה"ר משה ליברמן שליט"א מיקירי כולל פוניבז'. ישלם ה' פעלם הטוב, ותהא משכורתם שלימה מאת הבורא ית"ש, להתברך ממעון הברכות בכל מילי דמיטב ולהוסיף אומץ בתוה"ק מתוך נחת והרחבה.

ובהודאה מקרב לב הנני מודה להרב הגאון מוה"ר אליהו וינד שליט"א דומ"צ דחסידי בעלזא בעיה"ק ירושלים תובב"א מח"ס היקר והחשוב סוגה בשושנים באר אליהו וש"ס בכתי"י אשר הוא יעצני לכתוב חבור על מצות השבת האבדה, וישר כמו לך ויזכה להורות חוקים ומשפטים מתוך שלוח והשקט לאוי"ט.

הנני להודות בהדרת קודש להגאון הגדול עמוד ההוראה המפורסם רבינו של' יוסף אלישיב שליט"א אשר עמו נתייעצתי בהלכות רבות, ובענותנותו היטה אוזן קשובות אלי לפשוט הספיקות ולישב ההדורים, והורני דעה ההלכה הברורה. יחזקה השי"ת ויאמצהו להורות חוקים ומשפטים לעדת ישראל המבקשים דבר ה' זו הלכה עד ביאת גוא"צ ב"ב.

כן אביע רגשי תודתי לחשובי ת"ח הגאונים הגדולים שליט"א אשר עמהם דנתי בצותא בהלכות רבות שבחיבור זה, והשקוני מים נאמנים מבאר חכמתם, יהא נועם ה' עליהם, להאיר ולהזריח מאור תורתם הזך עד כי יבא שילה ב"ב.

אביא בזה תודתי להנהלה אוצר הפוסקים בעיה"ק ירושלים, אשר הרבה נעזרתי על ידם, זכות הרבים תעמוד להם להצלחה במפעלם הנשגב בכינוס של אוצר הראשונים והאחרונים על שו"ע אהע"ז.

מחזיקתנא טובותי להרב יוסף סלמון שיח"י על עבודתו הנפלא בסידור עימוד הספר, יהי ה' עמו לזכותו ממעון הברכות להצלחה בכל אשר יפנה.

פתיחה

כתיב בתורה"ק [שמות כג, ד] כי (א) תפגע (ב) שור איבך או חמרו (ג) [א] תעה השב תשיבנו לו. עוד כתיב [דברים כב, א וכו'] [ב] לא תראה

מאזני צדק

בירור הלכה

[א] ע"י מאזני צדק סק"ג משמ"י דרכת הגני"ב, ומסתבר דמיירי בגוונא דמוכח ששני האבדות מאותם בעלים, וע"י לקמן סי' רס"ז ס"ט ומה דהונא שם במאזני צדק ובירור הלכה, ואפשר דחשיב אבדה אחת רק אם גורם אחד לאבדות ולא בשני גורמים אחרים וכו', [וע"י שו"ת מחנה חיים ח"א סי' ע"ז דכ"ה ולא אמנע טוב].

[ב] צאנן עזרא ובחוקוני כתבו דנכתב קרא דהשבת אבדה אחר פרשת המלחמה [כלומר דנכתב אחר הריגת בן סורר ומורה, שהוא משום לקיחת יפת תואר במלחמה כמבואר בחז"ל שם] למימר דאף בשעה שיוצא למלחמה חייב במצוות השבת אבדה, ול"כ מאי רבותי, ואפשר דהו"ל לפטור משום דטרידי נטירדא דמזוה, ואף דבאבדה איכא נמי במלחמת הרשות כמבואר בספרי ריש הפרשה הונא ברש"י, ובחוקוני שם, * [ובמנ"ח מזה תקל"ז הוכיח דאיכא

(א) מדכתיב "כי" ילפינן דאין חייב לילך ולחזור אחר מציאת אבדה כדי לקיים המצוה, ורק בנודמן לו אבדה חייב לקיים המצוה א].

(ב) דרשו חז"ל מדכתיב הכא כי תפגע דמשמע פגיעה ממש ולהלן כתיב לא תראה דמשמע גם מרחוק, דבעינן ראוי שיש בה פגיעה, ושיערו ר"ס דהוא רס"ו אמה ב), וע"י לקמן סי' רנ"ט ס"ק א' או"ב ובשערי צדק שם.

(ג) במכילתא דרשו שור איבך או חמרו לחייב ע"ז בפנ"ע וע"ז בפנ"ע, יש מבארים דהכוונה דלא ניבא

ל"ת, מ"מ בעוסק במצוה פטור מהשבת אבדה כיון דהו"ב בשוא"מ, ע"י שצ"ל דוד סי' רס"ו, אמנם צ"ע הא מיירי במלחמת הרשות כמבואר בספרי ריש הפרשה הונא ברש"י, ובחוקוני שם, * [ובמנ"ח מזה תקל"ז הוכיח דאיכא

שערי צדק

(א) תוספתא פ"ז ה"י, מס' ד"א וז"ל פרק השלום אמר חזק"י וכו', ובמד"ר פר' לו פ"ט, [וכ"כ בחת"ס חולין קלט: דכ"ה ת"ל מדעתי דנפשי], * ובמנחת חיים חולין קל"ט כתב דמסתברא הו"ל ע"י, אמנם לרש"י חולין קל"ט: דכ"ה ה"ג לפי דכשכפלה החזירה צ"י פעמים צריך לחזור אחר המצוה, ויחא דבעינן קרא, דהכ"נ כפלה החזירה השב תשיבנו לו, וע"י ספר נחל איתן סי' א' ס"ה. (ב) גמ' לג. לגירסת הרא"ש שם, וכו' גירסת רבי' בספרי כי תלך פסקא רכ"ב, וכן הביא בשער אשר סי' רנ"ט או"א עפ"י הילקוט משפטים, וע"י הגהות חשק שלמה כ"מ שם, אמנם גירסתא שלפנינו וגירסתא חידושי הריטב"א והרא"ש בשו"ת שם וכתב כי תראה, והוא קרא דכתיב בפריקה

איפת צדק

* בירור הלכה סק"צ — בודאי אף במלחמת הרשות המלחמה היא מצוה דשמעת הוראת בי"ד הגדול שזו לצאת למלחמה וכן חיונא לשמור צווי המלך, ומסתברא דטופין ע"ז [ודברי הגר"י פערלא ברס"ג ח"א עמ' קי"ט דכ"ה ואמנם צ"ב], מ"מ דינא דעוסק במצוה מבואר בגמ' סוטה מד: דלמ"ד דמלחמה דלא ליחי פבו"ס עליהו היא מלחמת רשות [והיי"ל כמבואר לח"מ ה"י מלכים פ"ה ה"א, וע"י אבן האל שם וקרי' אורה סוטה מ"ד:] אינו פטור ממצוה אחרת וכדצי"ח שם החי"ט ומלכתא שלמה במשנה שם, ובמנחת חיים שם הקשה הא הו"ל מצוה מטעמא הנ"ל, וחז"ן כיון דהמלך יכול למימר לא בעיתא אינו פטור מצוה אחרת, ובמנחת חיים שם כפ"ב באו"א. [ובא"ה"ח שם בקרא דוראית בשני האריך לפי דרכו והוכיח כ"פ דהמלחמה הוא עוסק במצוה, ואף דבפסוק ושבת שבו הביא אח"כ הספרי דמלחמת הרשות איירי קרא, וע"י ספר נחל איתן ע"ה"ח שם הא דכתב בזה, וז"ל דכיווננו נמי דהוא מצוה מטעמא דמונא ברש דכרנו, וכו'].

והא דכתבנו דאיכא הכא דינא דעוסק במצוה הוא עפ"י הסו"ס שצונו מד: דכ"ה וכן יוסף דמוכח דס"ל דעוסק במצוה שצ"ן אדם למקום נמי פטור מצוה שצ"ן אדם לחצירו. [ובשו"ת שם ארי' יור"ד סי' ס"ד ובשו"ת ערוגת הבושם דנו בזה דאפשר דליכא פטורא]. ** שע"י סק"א — וע"י רימון פרן חולין.

(ד) [ג] את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך. ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו (ה) ואספתו אל תוך ביתך

בירור הלכה

מאזני צדק

דהשבת אבדה הוא רק בשניהם לא במשיב אחד מהם להכי כתבה התורה "או" ג, אמנם יש שמדבריהם נראה דביארו דילפינן דחשיבי תרי אבדות והוי שני חיובים נפרדים, ולהכי כתבו דהוא רק במצא כ"א תועה בפנ"ע, אבל מצאם נדחים יחד או שני חפצים כאחד אינו אלא אבדה אחת ד, ונ"מ כשאובא בכל אבדה בפנ"ע פחות משו"פ ד/א. — והא דלא כתיב בקרא שור או חמור איבך, וכתב איבך רק על שור, עיי' במפרשים ה.

(ד) בספרי שם איתא לא תראה את שור אחיך מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר כי תפגע מצות עשה, נמצינו למדין שהוא עובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, ועיי' בירור הלכה סק"ג.

(ה) בספרי שם ואם לא קרוב — אין לי אלא קרוב רחוק מנין, ת"ל ואם לא קרוב, אין אלא רחוק וקרוב שמכירו אם אין מכירו מנין, ת"ל ולא ידעתו. וכתב הרמב"ן ואם לא קרוב אחיך אליך שאינו קרוב אצלך כי אינך מתחייב ללכת אל ארץ אחרת עם האבדה להשיבה אליו או שלא ידעת אותו כלל ו.

יש אומרים דמחכא ילפינן דמוצא האבדה צריך להכריז על האבדה, דכוונת הקרא אם קרוב אליך וכו' דשמע ההכרזה, ואם לא קרוב ואספתו וכו', וז' ועיי' לקמן סי' רס"ז סק"ח.

דמקראי דלא תראה וגו' משמע דהוא אחר הגבהה דכתיב דאסור להחלס ואחר דלא החלס והגזי' איכא עשה דהשג תשיבם. ולדעת הראשונים דס"ל דליכא עשה קודם הגבהה יש לבאר דס"ל דאיכא, דמקרא דלא תראה משמע דאף בראי' איכא עשה ולהכי צעין קרא דכי תפגע ומשמע להו דהכוונה דהגזיהו, אבל העשה הוא מקרא דהשג תשיבם לכו"ע, וכן בגמרא כ"ו: ובראשונים לב. הוצא קרא דהשג תשיבם.

שערי צדק

וטעמיה. (ג) מלבי"ם שם. (ד) ברכה הגזי"ע שם, וכן מובא מפי' רבינו מיוחס עה"ת שם. ד/א) כ"ג, ולמאי דיי"א [עיי' לקמן סי' רס"ז במאזני צדק ס"ק ב' או ו'] דמפרשין נמי גזילה ואבדה לשיעורא דפרוטא, כ"ש דנשתי אבדות מטרופים וליכא נ"מ זו, ועיי' בירור הלכה א"א. (ה) עיין צעוג יו"ט דף ער"ה: בחידושים מאמיו דחידש לדינא דאין דומה אבדת שור לאבדת חמור, דהך דינא דלקמן סי' רס"א ס"ז דפרה ר"ה ופני' כלפי העיר דאין זה אבדה, וה"ה שור, אבל חמור י"ל דאינו מכיר בעליו ולהכי גם בכה"ג הוי אבדה, ולהכי חילקם הכתוב בתרמי, ועיי' ה"ה חומיו, וז"ע, ועיי' פירוש יוסף שם, וז"ע. (ו) ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב ואין לא קריבא דעתא דאחור עמך או לא וכו', וז"ע בכוונתו, ועיי' בפירוש שם. ויש מנאכרים דהכוונה דשונא מחמת מריבה ובכה"ג פטור מליך להשיב לו וסגי להודיעו, דומיא דפי' הרמב"ן דבעיר אחרת א"ל לילך אליו, וז"ע. [ומהרמב"ן הג"ל יש לעיי' על הא דכתב בנשמת אדם כלל ס"ח סק"ג דדין אם חייב בקיום מצוה לילך לעיר אחרת]. (ז) משך חכמה שם.

והיה עמך עד דרש אחיך אותו (ה/א) והשבחו לו. וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך (ו) [ג/א] אשר תאבד ממנו ומצאתה (ז). לא תוכל להתעלם (ח) [ד].

מאזני צדק

(ה/א) בזה"ק (ז/א) כתב דלהכי בתיב אותו מלא למידרש דצריך האובד ליתן אות וסי' בשביל לקבלו (ז/ב).

(ו) בגמרא (ח) דרשו דאף דנכלל כל האבדות בקרא דלכל אבדת אחיך, איצטריך שור לגיזת זנבו ט', והמור דמהזירים גם אם איכא עדים או סימנים על האובד גרידא, מהזירים ההמור לבעל האובד י', ושמלה לומר מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעין אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעין חייב להכריז יא', ושה הניחותו בקשיא אמאי בתיב יא/א. — ברמב"ן כתב, בן תעשה לחמרו שהיא בהמה טמאה, וכן תעשה לשמלתו אעפ"י שאין השמלה חביבה על בעלי כבע"ח ואין ההפסד בה מצוי בהם שאפשר שימותו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך מכל כלי ביתו אעפ"י שאין חביבין בשמלתו אשר יבטח בה יב'.

(ז) בגמ' יג) דרשו ומצאתה — דאתאי לידי משמע וכתב קרא אבדת אחיך, אתי למעוטי אבדת עכו"ם דאף אחר שהגיע לידו אבדתו פטור מלהשיבה יד', וביארו הראשונים משום דבראי' בעלמא לא איצטריך קרא דהא בתיב לא תראה וגו' לאחריך, ומוכח דכתבה התורה ומצאתה למעוטי עכו"ם בגוונא דהגיע ליד ישראל טו'.

(ח) אעפ"י דבתיב נמי בתחילה לא תראה וכו' והתעלמת מהם, לא מנינן לתרי לאוי אלא לאו אחד טז'.

שערי צדק

ז/א) פ' חקק עמ' קפ"ד, וכ"ה בילקוט ראובני משמ' דהעשרה מאמרות. (ז/ב) ועי"ש בגמ' אורות משמ' דהרמ"ז מאי דביאר דלא קשה מהא דבס"מ שלנו נכתב אמו חסר ו'. (ח) דף כו. ט) ועי' מה דנמצא בזה לקמן סי' רס"ב במאזני צדק סק"ב ובשע"ל שם וסי' רס"ז סי' ו' ובמאזני צדק שם. ובאור זרוע או' ע"ה איתא פירוש מחודש דקאי במנא גיזת זנבו וליכא סי' דיכול להביא את השור להראות כי זנבו גוזל, ויקבלו. ועוד פירש דמדמינן גיזת זנבו לגיזת השור, ואם דומה מחזירים לו, ועי' לקמן סי' רס"ז במאזני צדק ס"ק כ"ג או"ט. י) ועי' מה דנמצא בזה סי' רס"ב סי' ט. יא) ועי' מה דנמצא בזה לקמן בסי' רס"ב במאזני צדק ס"ק כ"ו, וסי' רס"ז בשע"ל ס"ק מ"ב. א/א) הרמב"ם פי"ד ה"א כתב ולמה פרט שור ושה להחזיר אפילו גיזת השה או גז זנב שור, אעפ"י שהוא דבר מועט, ול"ע הא בגמ' שם מביאר דאם גיזת זנב השור מחזירים כ"ש גיזת שור, ולא איצטריך קרא להכי, ועי' במאי דביארו בל"מ מהדו"מ עמוד ס', חמדת שלמה כ"ז: דכ"ה אמר רבא, ושו"מ מנחת יצחק ח"ב סי' ס"ג או' י"א. יב) ול"ע דנגמ' דרשוהו לדרשה אחריתי, ועי' ספר תפארת יוסף בסוגיא דסימנים. — והא דכפלה המורה ג"פ י"כן תעשה" כתב ברקת עה"מ שהוא רמז להכרזה בג' רגלים דכתיב בכולהו עשי, ועי' קונטרס עניני אבדה סי' א' בפסוק ג'. יג) גמ' ב. כ"ו, ב"ק קי"ג: יד) ועי' בפרטי ההלכות לקמן סי' רס"ז סי' א'. טו) שיע"מ ב. דכ"ה דאמא ליד' משמ' דמורנו הרב. טז) כל מוני המצוות מלמד הבה"ג דמונהו לב' לאוין, וביראים סי' רס"ז רס"ט נמי מנא לב' לאוין, וביארו בפירוש הר"פ לרס"ג ל"מ קכ"ב דקרא קמא צנע"מ איירי וקרא במרא במטלטלין ועי' פירוש צנין העמודים על סמ"ק סי' ע"ו,

בירור הלכה

[ג/א] בגמרא ב"ק נ"ד: ילפינן מקרא דלכל אבדת אחיך דלאו דוקא האבדות המוניס נפרשה הוי בכלל אבדה, ובירושלמי שם יליף מקרא דהשג טשיצט דהוא רצווא, ולע"ק אמאי נעינן להאי קרא הא אפי' אבדת קרקע מרבינן מלכל אבדת אחיך כמבואר דף לא. וכ"ש מטלטלין שאינם מניס נפרשה, ואי נימא דאבדת קרקע ליכא מ"ע דהשגה ורק איסורא דלא תוכל להתעלם, עי' בזה לקמן סי' רנ"ט במאזני צדק ס"ק מ"א, נישא.

[ד] עי' מאזני צדק סק"מ, ובחידושי רבינו מאיר שמהה כו': דייק דהרמב"ם פי"א הלכה א' הביא קרא דלא תראה והתם מיירי במתעלם מאבדה ועוונה, ובפי"ד ה"ז מיירי קרא דלא תוכל להתעלם כיון דהתם מיירי בהמתין ליד האבדה עד שנתייאשו, ואקדים דהנה חקר הגר"מ זצ"ל [הו"ד בחידושי הגר"מ המשוכפלים עמ' קצ"ב, וביונת אלס סי' כ"א] בגדר לאו דלא תוכל להתעלם אם הוי מדיני ההשגה דאיסורו דלא הגביהו להשיב או דהאיסור הוא החפלא דהתעלמות מהאבדה, ומהא דכתב הרמב"ן קידושין ל"ד דהלאו דלא תוכל להתעלם הוי חיזוק לנעשה דהשגה, ובהא ביאר אמאי אצטריך בגמרא למימר דנשים מלוות בהשגת אבדה משום דאין הזמן גרמא וחיפוק ל' דאיכא ל"מ, ומשמע בגדר הלאו הוי מדיני ההשגה, אמנם י"ל דכוונתו דאי לאו העשה לא שייך דיהא ל"מ, [ועי' מקנה קידושין שם, אור שמח הלכ' יו"ט פ"ג ה"ח, ועמק

בכלל השבת אבדה הוא להציל ממון חבירו שלא יופסד (ט) [ה], ופעמים הוא חובת ב"

בירור הלכה

מאזני צדק

(ט) כמבואר לקמן סי' רנ"ט ס"ט דהרואה מים באים לשטוף שדה חבירו, חייב לגדור בפניהם כדי להציל (יז). * וכן ברואה אבלים מתוך צערן זורקים כלים על המזל, חייב להצילם כדי שלא יאסרו בהנאה (יח), וכן ביוזע הראובן גנב הפין משמעון, והגיע לידו, אסור להחזירו לראובן וצריך ליתנו לשמעון (יט), ובכח"ג הוי שומר על החפץ בדין מוצא אבדה דהוי שומר עליה (כ), וכן בשיכול לקנות החפץ מהגנול ולהחזירו לגנול חייב לעשות בן [ויקבל הדמים מהגנול] כא, וכן ביוזע

יהושע סי' ט"ז דכ"ה ועוד אפשר. ועי' סמ"ע סוס"ק א' ואפשר דנרמזו בזה דלא תוכל להחלס הוא מגדרי ההשג חשיב, ובשע"ז ס"ק ל"ב הוצא דהלנוס ס"ל דא"א לחקן לאו דהעלמה אחר יאוש, ואפשר דטעמי דעלם ההעלמות אסורה ולהכי אינו מתקנו בזה דמשינו לאחר יאוש, [ועד שנתיאשו הצעלים אם מחזירם חשיבא דלא ה' העלמות], ולכאורה מהא דכתבו החוס' ל: דכ"ה אלא ובשבעות ל: סו' דכ"ה אכל איסורא דלאו דלא תוכל להחלס חשיבא שוא"מ [אי לאו בגוונא דכתבו שם דאחר רוצה ליתלן], ואי איסורא הויא ההעלמה ליתשג קום ועשה, ואפשר דתליא

בטעמא דגדר שוא"מ וקו"ע בדינא דהתם עי' בזה בקובץ שיעורים ח"צ בקונטרס דברי סופרים סי' ג', [ואם נימא דחשיב קו"ע יחא רש"י ל' דכ"ה הוי עשה בזה דמבואר בגמ' דכהן אסור להשיג אבדה כשהיא בניה"ק כיון דטומאת כהן הוי עשה ול"מ, והקשה הא אבדה נמי הוי עשה ול"מ, והקשו על דבריו הרי מ"מ שוא"מ עדיף, ואם הוי קו"ע יחא, ועי']. — והעירוני דנ"מ לדינא בחקירת הגר"ח בהמתין באבדת גר עד שמת הגר, דאם איסורו חפלא דההעלמה עבר איסורא, ואם משום דלא השיג ליכא איסורא כיון דגם אם היה משיג ה' אח"י הפקר, ויש לעיין בזה. — ולמאי דהוצא לעיל מחידושי רמ"ש י"ל דבגוונא דמחלס לגמרי הוי איסורא חפלא דהעלמה, ובגוונא דמתחין עד שיתיאשו הצעלים איסורא הוא דאינו משיג, ולפי"ז שני הפסוקים חלוקים ביסוד דנים, — אמנם בפשיטות י"ל דקרא קמא מיירי בשמכיר את בעל האבדה, דהא אח"י חשיב ואם לא וגו' ולא ידעמו וקרא בתרא מיירי בשאינו מכיר בעל האבדה, [ועי' חמדת שלמה כו. דכ"ה אמנס עדיין ובמחנה חיים ח"א סי' ע"ב דכ"ה וטרם שאבאר], ולפי"ז י"ל דחלוק ביסודם כנ"ל דכשמכיר בעל האבדה ההעלמות הוא מה דאינו משיג, וכשאינו מכיר הוי איסורא חפלא דהעלמה. [ועי' קהלות יעקב במסכת ר"ה סי' ט"ז דכ"ה והנה צבית, אמנס דבריו יחא לשני הגדרים באיסורא דלא תוכל להחלס]. ב. במשך חכמה ביאר הפסוקים דאסור להחממה רגע חדא בהגבהת האבדה וחייב להרימו מיד עי"ש, ונראה פשיטא דעל המחשבה גרידא לא להרימו ליכא איסורא דלא תוכל להחלס, אלא זירז בעלמא קאמר, ואפשר דטעמא משום דיגבוי קודם שיתיאשו הצעלים, כמבואר ס"א דבהמתין עד שיתיאשו עובר בלאו.

[ה] עי' מאזני צדק סק"ט דדי"ז מוכה מכמה דוכתי, ובדברות משה סי' ל' ענף ב' הקשה דא"כ אמאי בטעמיה

שערי צדק

וק"ק לדעת הבה"ג ממשמעות גמ' לב. דקאמר ולא אחי עשה ודחי את ל"מ ועשה. (יז) ועי"ש מה דנחצר בזה. — וכן מוכח מהא דפרץ בגמ' לא. דלא לכחוצ פריקה וטעמיה וידעין מאבדה, — ובדבריו בחי' כחצ דקרא דלא תוכל להחלס הוא גילוי דכלל דבר דיכול להיטיב לוולתו או להסיר נזק מזולתו חייב לעשות, וכעין זה בשערי חשונה שער ג' או ע'. ונראה דהשבת אבדת חבירו חשיבא נמי הלל חבירו מהפסד, אמנס אפשר כיון דאין החפץ מופסד ויחכן דיגיע לחבירו ללא הרמתו לא חשיב הלל מהפסד. (יח) יור"ד סי' שמ"ט ס"ג, ועי' ש"ך שם. (יט) סי' שמ"ח ס"ז ברמ"א, * וכן עי' או"ש גניבה פ"א הי"ו. ב' שם, ועי' ביאור הגר"א שם או"כ כ"ג. * בא) חו"י סי' ר"ט, והעירוני מהא דסי' שני"ז ס"א דאסור לקנות מהגנב משום מסייע ידי עוברי עבירה, [וצרמב"ם פ"ה ה"א יחא דעובר בלפני עור וכו', ועי' בלשוננו בזה' גניבה פ"ה ה"ט, ובספר באר המלך שם] ולא משמע

איפת צדק

* מאזני צדק סק"ט — להכי ברואה אנשים אשר לדעתו חסידים דרוזים לגנוב או להפסיד לאחר, נרץ להודיע לבעלים, וכל כל כיו"ב. * שע"ז ס"ק י"ט — ובשוא"מ הרא"ש סי' נ"ב דכ"ה גס מ"ש כתב דגם אחר יאוש דיכול הלוך לקטומו ביאוש ושינוי רשות, מ"מ אם משום מדה חסידות אינו רוצה לקטומו, חייב להשיבו משום השבת אבדה, וברור. * שע"ז ס"ק ב' — ובדברי משפט סי' ל"ד סק"ב כתב דהא דחייב לשלם בהחזירו ליד הגנול הוא רק אם קודם שהגיע לידו ה' ביד הגנול להוציאו מהגנול עי"ש.

מאזני צדק

בירור הלכה

דפלוני חייב ממון לחבירו והמלוה שבה, חייב להוכירו לו כא/א), וכן בחייבו הדיינים לחבירו והוא יודע שטעו הדיינים יאמר לו לא לקיים הפסק כא/ב), וכן אם יודע דבעל דין חבירו זכאי בדינו, אבל לא יוכל לזכות בדין מהמת דאינו יודע בתחבולות האחר ובה"ג, מותר לו לבוא לדין בהרשאת הבע"ד כא/ג). י"א דרפואת בהמתו של חבירו הוי נמי בכלל מצות השבת אבדה כב).

ב. חיוב הצלה בהפסד ממון חבירו הוא באופן דרוח מצוי כלומר אם באופן השכיח דעומד להפסיד, אבל אם הוא כרוח שאינה מצוי דלא שכיח דיהא ההפסד אין חייב לדאוג להצלתו כג).

ג. נחלקו הפוסקים בירושה שעפ"י ערכאות יורשת הבת בשוה עם הבנים, ואין הבן יכול לקבל ירושתו בדין תורה רק אם תחתום הבת שהיא מוותרת על

דיכול לנקש שכן והא הוי הפסד ממון לצעל הבהמה כמבואר גמ' לב: משום דעי"ז בטל ממלאכה ולתחייב מדינא דהשבת אבדה, וכן בפריקה דיהא נמי דינא דהשבת אבדה, ועי"ש מה דכתב בזה, וז"ע. עוד יש לעי' מפלוגתא הראשונים דהובא בתשובות מימנו דבס' ספר נזקין חש' י' [והובא דר"מ ס' רס"ה סק"ב] אם איכא חיוב השבת אבדה כשהבעלים לפנינו ואין יכולים להציל, דדעת רבינו שמעי' דהוי חיוב השבת אבדה רק כשאין הבעלים לפנינו, ומיפוק ל"י משום מוצת הפסד ממון חבירו, וז"ע. וכן בסמ"ע ס' רס"ז סק"ד משמע דהפסד אינו בכלל השבת אבדה, וז"מ בט"ו יור"ד ס' רכ"ח סק"מ מ"ב עיי"ש. וז"ע בכ"ז. ב. חייב לומר לחבירו דעה או ענה טובה שלא יופסד ממנו ע"י חפץ חיים רכילות כלל ט' ס"א*, ובמלות הלכדות שס כתב דהוא בכלל השבת אבדה, [עי' ילקוט מעס לועז פ' כי תלא או' כ"ז], וכתב שם יחפץ חיים ס"י דאס

שערי צדק

דמיירי רק בכה"ג דיכול למיקם בדינא עם הגנב ולהוציא ממנו הממון, וז"ל כיון דהוא משום השבת החפץ לבעול ליכא האי איסורא, ועי'. כא/א) משב"ץ קטן ס' תל"ה דעובר בעשה דהשגח חשיב וז"ל דלא תוכל להחמיל. בא/ב) שו"ת הרא"ש כלל ז"ט ס' ו' והו"ד בטור ס' קנ"ד, [עי' בשו"ת בית שלמה חו"מ ריש ס' פ"ט], ובשער המשפט ס' כ"ח סק"ב דן דלפשר דכוונתו דרק רשות לומר אל לאינו חיוב, [ועי' ס' י"ז ס' כ"ב דרמ"א ושם בסמ"ע ס' כ"ז ש"ך ס' ט"ז ונתיב"מ סק"א וז"ע, והעיר בזה בשער אשר ס' רנ"ט או' ג'], ואם מניעת רוח לא הוי בכלל השבת אבדה כדנחמסקנו בבירור הלכה ס' ק' ה' או"ג, ז"ל נמי דכוונת הרא"ש דהוא רשות כיון דהתם מיירי בגונא דאינו חלל מניעת רוח. ויש לעי' אם הוא רק בממון או גם בפסק דהאשה אסורה משום נדה או איסור עולמית איכא חיובא כנ"ל. בא/ג) רמ"א ס' קכ"ג סט"ז דבכה"ג ליכא איסורא דהבא דהרשאה. כב) ר"ן נדרים מ"א: דכ"ה חלל נרפואת הנפש, רש"י נדרים שם, וכ"ה בפסקי הרא"ש שם ס' ח', ובתוס' והרא"ש שם ס' כ"ל דליו בכלל השבת אבדה, והובא הפלוגתא בהגהות רעק"א רס"י רנ"ט, וז"ע טעמיהו הא הוי חללה מהפסד ממון דהא שור להרישה שוה טפי, ובדברות משה פ"ב ס' ל' ענף ב' כתב דאפי' שוה כשור להרישה כיון שרואן הבעלים להרישה הוי השבת אבדה, ואפשר דטעמיהו דחיוב השבת אבדה הוא רק שלא יופסד החפץ, אבל כשהחפץ במצב של קלקול ליכא חיוב לחקנו, דלא מצינו דיהא חייב לחקן חפצי חבירו, והכ"נ ברפואת בהמתו כיון דהבהמה חולה ס"ל דחשיבא דהוא במצב של קלקול וליכא חיוב לחקנו, ועי', [ובספר מנחת מנחם ס' ק"ט כתב בספרת הראשונים הנו"ל, דכיון דהוי ביד"ש אינו חייב לדאוג לרפואתה, כדחזין דלרפואת אדם בעינן קרא דרפא ירפא דשרי לרפאות, אמנם אי"ז מתבאר כלל], וז"ע. כג) דברות משה הערה ע"ד, וכתב דאף למ"ד שומר אבדה כש"ש וחיוב אף בריות שאינה מצוי' כגנבה, הוא רק בהגביהו דנחשית כב. אמנם לא בעינן ודאי הפסד כדמוכח גמ' לא: דילמא קטלו לה וכו' ובשו"ע ס' רס"א ס"ב, וכן

איפת צדק

* בירור הלכה סק"ה או"ב. — והא דמבואר בגמרא כחובות דף נד: פו. בלמוראס דסברו להשיא ענה לקרוביהם לזכות משום ומבשרך לא תחטעם וחזרו בהם דאדם חשוב שאני והוי כעורכי הדיין עיי"ש, ומשום הפסד לחבירו לא קאמר התם, הוא משום דהוי נמי הפסד ממון חבירו כנגדו וזהו א"ל לומר לו ענות משא"כ הכא חבירו חייב לו ההלואה ורק איכא הפקעת התורה, וברור. [ויש לעי' אם מותר לומר לחבירו מה לטעון כדי שיכח בדין, דממתינן דאבות פ"א מ"ה דאל תעשו עמכם כעורכי הדיין לפירוש חז"ל דהער"ב שם דלא ילמדנו טענות אינו חלל ממידת חסידות ככל משניות דאבות, וכן מוכח ברמב"ם דכפי' לאבות שם פירש כפירוש הנ"ל וזהו' פנהדרין פכ"א ה"י י"א כתב דרק לדין אסור ללמד טענות לבעל הדין ועי' לח"מ שם. — ואף ממידת חסידות אפשר דטעמא פשוטא והוא ע"ה דאינו יודעם שרי לומר לו, וכן להראות לו ספרים דמדברים לזכותו בענין הדין שיש לו, וז"ע בכ"ז].

— וכן העירנו דלפשר דהכא חשיבין בהפסד המלוה כיון דמבואר בממתינן שביעית פ"י מ"ט דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, אמנם אף דהרמב"ם שמיטה ויבול פ"ט הכ"ה הביא משנה זו להלכתא אלל הטור והשו"ע השמיטה והוי ועמדו בזה האחרונים וז"ע אם אפשר ללמוד להלכתא מהשמיטה זו, ובני"ד יש להוסיף נמי דעת הרמ"א חו"מ ס' ס"ז ס"ח דמי שאינו טהר שמיטה כפסים ואין עושה פרוצול יש ע"מ לממן והוא נמי צא"י דעת הראשונים המובא שם, ולהי' בודאי יש לממן להודיעו לעשות פרוצול.

בירור הלכה

מאזני צדק

זכותה, ויא דחייבת בזה ואין יכולה לבקש ממון מהבנים עבור חתימתה, כיון דהוי השבת אבדה שאין נומלים ש"כ ע"ז כג/א), ויא דיכולה לבקש ממון עבור ויתורה, ושיעור הממון כפי ראות עיני הב"ד כג/ב).

רואה שהמוכר מוסיף על מחיר המקח שמוטל לר"ך לומר לקונה כפי התנאים שכתב שם דלא יהא איסור רכילות, ובפחות משמות הניח שם בהגהה ב"ע אם שרי להודיע לקונה, ונוטה לאסור [ו"ל דהא דכתב שם ס' י"א בהגהה ועי' לקמן וכו', לא קאזיל על אונאה פחות משמות], ואם מרמה המוכר במדות או במשקלות גם בפחות משמות לר"ך

לומר לו * ובעבדים שטרות וקרקעות א"ע דלית בהו אונאה כמבואר סי' רכ"ז סכ"ע עי"ש, מ"מ איסורא איכא כמבואר בסמ"ע שם ס' ק"נ נ"א [ועי' פת"ש שם ס' ק"ק כ"א ובהגהות רעק"א שם], ולכן לר"ך לומר לקונה. — בשנת השמיטה ויודע דחייבים לחבירו חוב ולא עשה פרוצול, ז"ע אם איכא צהא חייב להודיעו כיון דמה"ט משמט ורק הלל חקן פרוצול שלא ימנעו מלהלוות, אפשר דליכא חייב להודיעו דלא יתקיים דין המורה ** — רואה אם של חבירו העומדת להזיק, וכלים של חבירו טמונים ויהי פטור מלשלם דאש פטור בטמון, יש לו לגלותם בכדי שיתחייב חבירו שלא יפסיד בעל הכלים, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א, ומסתבר טפי לדעת החזו"א ז"ק סי' ב' סק"ז דליכא חייב לנאת יד"ש בהזיק טמון באש, ועי"ש סי' ה' סק"ד וברכת שמואל ז"ק סי' ג. — [ובאופן דהטמין ממון חבירו כשהאש עומדת לשורפו, חייב דיניי שמים מדין מזיק כמבואר ז"ק נ.]. ג. נראה כשחבירו סגור בחדר ואינו יכול לנאת ועי"ז בטל ממלאכתו חייב משום השבת אבדה לפחות לו, — ונראה דגם בנמנע עי"ז רק מרוות, ועי' משפט שלו סי' קע"ח או"א דהניא פלוגתא אם מניעת רווח ברור אם הוא צגדר הפסד, אמנם בחידושי מהרי"ט קידושין נב. כתב במעשה

שערי צדק

לקמן סי' רס"ד ס"ג דמיירי דיכול להציל ע"י הדחק ומכ"מ חשיבא לאבדה. (כג/א) פני משה ח"צ סי' ט"ז משמ"י דמהרי"ט, חת"ס חו"מ סי' קמ"ב, שו"ת מהרי"י ענגיל סי' כ"ח כ"ט, שו"ת בית שלמה סי' ק"ח ק"ט, נחלת צבי סי' רע"ו, [כ"ה מסקנת פוסקים הנ"ל לדעת, אמנם לאו כולהו אחי עלה מדין השבת אבדה]. (כג/ב) מהרי"י באשן הוצא בפני משה שם, שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ד' וח"ב סי' קכ"ו, שו"ת הרי בשמים ח"א סי' קצ"ט, ח"ב סי' ז"ט, שאל ומשיב מהדו"ת ח"ג סי' ק"י בסופו, ומהדו"ת סי' רס"ה, שו"ת שערי דיעה ח"א סי' ק"ס, רב פעלים ח"ב חו"מ סי' ט"ו, ועי' שו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סי' ג', שו"ת מהרש"ס ח"ה סי' ל"ח וסי' מ', ושו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' ז"ה.

איפת צדק

* בירור הלכה סק"ה או"צ — ומספיקו דהח"ט שם בפחות משמות משמע דס"ל דאין מתחשבים בזה דהוי הלנת ממון של חבירו, ואולי ס"ל כיון דהוי פחות משמות הא דיכול לקנות במקום אחר לא היו בכלל הפסד אלא בכלל מניעת רווח עי' בא"ז ג', ולפי"ז אפשר דליכא חילוק בין קונה שם באופן ארעי לקונה שם בקביעות דכנה"ג אפשר חשיבא להפסד, אמנם ז"ע דנפשוטו אינו מניעת רווח אלא הפסד בפרט לפי"מ דביאר בביית מאיר אה"ע"ו סוס"י ל"ט גדר אונאה בשמות עי"ש. — ולדינא ז"ע אי שרי לומר על חנות דמיקרת את המוכר כיון דסחימת הח"ט שם משמע דגם אם באמירתו אין מוליא עליו שם רע כגנב וכי"צ נמי אסור, ולהכי נראה לאסור גם כשאנו בכלל אונאה כגון חפצים שאין להם מחיר קבוע, ומ"מ ז"ע, וכן ז"ע אם יש לחלק אם אומר לאדם שעומד לקנות או אומר לו באופן כללי דיש חנויות המוילוח ויש חנות המיקרת ומפרט אותם.

— ויש לעי' בגוונא דליכא איסור רכילות כגון שאנו מיקר המוכר ורק אצל מחבר הספר אפשר לקבלו יופר וול אם לר"ך לומר לקונה [ואיכא עוד דוגמאות בזה] משום הלנת ממון או דילמא א"ל לומר לו כיון דמאריך גיטא הוי הפסד למוכר. [בספר נגור לשון שם העתיק דין הח"ט הנ"ל לאסור כשליכא אונאה רק אחרי דקנה כבר אצל קודם שקנה שרי, ודבריו חמוהין דבה"ט מבואר להדיא דכנה"ג נמי אסור]. ובח"ט ה' רכילות כלל ט' ס"ו או"צ כתב דגם בכה"ג דליכא איסור רכילות לספר עליו מ"מ אין ליען לו שיעשה עמו שוהפחות וכה"ג, משום איסורא דעל"ה שאינה הוגנת, וקצ"ע אמאי לא נקט משום הפסד ממון חבירו ועי"ש באר מים חיים או"צ בסופו.

— והעירוי דבדין הנ"ל לאסור לומר על חבירו דמוכר ביוקר מ"מ אם חבירו שוהפחות שרי לומר כיון דהוי הפסד שלו, ולכן אפשר דלגבי ביתו שרי לו לומר, וז"ע. — עוד יש לעי' בדין הנ"ל דאפשר דלכל קרוביו שרי לומר כהא דגמ' כמובנת דף נד: פו. דשרי להשיא להם ענה, כיון דהכא אינו מטעמא דגנאי דהא שרי למכור באונאה בפחות משמות אלא משום דמייר לו דמפסידו עי"ו, ולקרובים עדיף משום מבשרן אל חפצם כמבואר בגמ' הנ"ל וז"ע, ואם המוכר נמי קרובו מסתבר לאסור, ואפשר דתליא אחי קרוב טפי, — וכן לח"ט אפשר דשרי לומר עי' ח"ט שם באר מים חיים סק"צ ואם האיש שהוא וכו'. וכן יש לעי' אם אסירא נמי לומר על פועל שלא עומד בהטחתו בטיב העבודה או בזמן וז"ע, ואי"ז כ"כ מקומה.

** בירור הלכה סק"ה או"צ, — ואפשר דרק בפרוצול משום דחשיב בזה גנבה כ"ד אין הוה הגונה אצל בגוונא דאומר לו דיקח משכון וכה"ג דאינו משמט, בזה כיון דהוא הגונה ורק משום דינא דחשיב כגנב שרי א"ל להודיע לו, אצל אין נראה האי חילוקא.

לדאוג שלא יופסד הממון (י).

י"א דרואה חבירו עובר איסור צריך להחזירו למוטב מקרא דוהשבת לו, דהא קרא אזיל על אבדת גופו (יא) וממונו, כ"ש אבדת נפשו (יב).

י"א דבאינו משיב ואינו מציל ממון חבירו איכא נמי ל"ת דלא תעמוד על דם רעך (יג) [ו].

מאזני צדק

(י) כמבואר בשבוי שנשבה, ובורח מחמת סכנת נפשות, דחייבים ב"ד להתעסק בנכסיהם כד', ובמפקיד אצל חבירו והלך בעל הפקדון למדינת הים והנפקד רוצה לפרוש לים, מביא הפקדון לב"ד, וב"ד מפקידים ביד אדם אשר נאמן אצלם כה).

(יא) דרואה את חבירו טובע בנהר או חיי גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו דילפינן מדכתיב והשבותו לו, מלבד ל"ת דלא תעמוד על דם רעך כו), וכן ברואה חבירו תועה בין הכרמים חותך האילנות עד שמעלהו לעיר או לדרך כו).

(יב) וס"ל דאיכא בהא נמי ל"ת דלא תעמוד על דם רעך כו).

(יג) דס"ל דקרא לאו דוקא בהצלת נפשות קמיירי אלא ה"ה בהצלת ממון כט).

בירור הלכה

דמא בן נחמיה דלא חשיבא אבדה הפסידו משום דאינו אלא מניעת הרווח, וז"ע. ואפשר דיש לחלק בין מניעת רווח לניטול מלאכתו כדחזין בגמ' לב: דמשה פריקה לטעינה, דטעינה הוי חסרון כיס כשע"ז מחטל מלהתעסק במלאכתו, וז"ע. שוב מלאמי ראי' זו בהעמק שאלה ח"ג סי' ק"ע או"ז עי"ש מה דכתב בזה. והעירוני דמהדעות דהונאו לקמן בפתיחה או' ו' דהשבת אבדה שטרות הוי רק מדרבנן, עי"ש ונשע"ל, מוכח דמשום מניעת רווח לא חשיב אבדה אלא בעינן הפסד, ועי"ש. ד. נראה דיש להציל חבירו מהדברים המשכחים תלמודו כגוונא דהשאיר חבירו ספר פתוח דמבואר בש"ך יור"ד סי' רע"ז סק"א דמשכח תלמודו [ונסידור האר"ז] מהק' ר"י קאפל ז"ל כתב דהחורה נפסקת מוצעו, דלר"ך לסוגרו, [אמנם אינו דינא דהשבת אבדה אלא מלוות חסד], וכן בהנהגות סגוליות הגורמים לעניות וכיוצא יש להודיע לחבירו, [וכ"ש אם גורמים לסכנה].

[ו] איחא בספרא פי"ט פס' ט"ז להיודע עדות לחבירו חייב להעיד לו משום לא תעמוד על דם רעך, והובא

שערי צדק

כד) סי' רפ"ה ס"ז ועי"ש פרטי הדינים. כה) סי' רנ"ג ס"ג, — ועי' שו"ת מהר"ם מלובלין סי' י"ז ושאלת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ב. כו) סנהדרין ע"ג. ועי"ש אמאי אינטרין נמי קרא דלא תעמוד על דם רעך. — ובחוס' שם דכ"ה ח"ל כתבו דאף דקרא דוהשבתו לו אינטרין לדרשא בגמ' כ"ס: דדבר שאין עושה ואוכל ימכר, הכא דרשינן מלו ימירא והאם דרש מקרא דוהשבתו. כז) ב"ק פ"א: והוא מעשרה תנאין שהתנה יחושע, ופר"ך שם וחיפוק ל' מקרא דוהשבתו דמרבין השבת גופו, [ותמה ג"א שליט"א אמאי פשיטא ל' דיכול לחתוך אילנות חבירו מהן קרא הא הצעלים ליכא עלייהו חובת השבת כיון דאינם כאן, ועי' לקמן סי' רס"ד נשע"ל ס"ק ק"ו]. — ונמהרש"א סנהדרין שם בחוד"ה להצילו בנפשו כתב דאיכא נמי בהצלת גופו ל"ת דלא חולל להחמיל. * כח) מנ"ח מנזר רנ"ט או' ד', ומהר"ם שיק מנזר ר"מ, אמנם הגר"י פערלא ברס"ג מ"ע כ"ח פליג ע"ז, [ועי' אור החיים עה"ת שם, ומפ"ן חיים עה"ת פר' משפטים]. ויש לעיין מהא דמבואר ברמ"א יור"ד סי' קנ"ז ס"א וסי' של"ד סמ"ח דא"צ להוציא ממון על הצלת חבירו מאסור, ועי"ש ביאור הגר"א או"ה ופח"ש סק"ה, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' נ"ד, ואי"ז מקומו להאריך. * כט) קן משמע להדיא נשע"ת שער ג' או' ע', וכ"ה בפתיחה לאהבת חסד ס"ג ובנתיב חסד שם ובחפץ חיים רכילות

איפת צדק

* שע"ז ס"ק כ"ח — ובשו"ת דברי מלכא ח"א סוס"י כ"ח וביתר אריכות נס"ד סי' ט"ו כתב דאם חבירו אוכל מאכלות אסורות משום פיקו"ל ליכא חיובא להפסיד ממון ולהשיג עבורו מאכלי היתר עי"ש.

* שע"ז ס"ק כ"ז — בספר שערי אורה עה"ת ח"ב פרשת מטעי האריך דלהחפיל על חבירו הנמצא בסכנה וכיוצא, הוי בכלל חיובא דלא תעמוד על דם רעך דהשבת גופו, וכה"ג הובא בקובץ שיעורים בסו' ההקדמה משמ' דהגר"א וסרמן זצ"ל עי"ש. [ועי' קהלות יעקב ב"ק סי' ל"ט סק"ג בענין מיק ע"י סגולה, ולדעת השערי אורה שם יש לדון ע"ד].

פתיחה

כתב הרמב"ם הלכ' תשובה פ"ד ה"ג ומהם [כ"ד דברים המעכבים את התשובה] חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישוב בתשובה גמורה לפי שהם וכו', והמוצא אבדה ואינו מכריז עלי' עד שיחזירנה לבעלי', לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר (יג/א).

בירור הלכה

מאזני צדק

נכס"מ להרמב"ם מזה ר"ז ונחיתוך מזה רל"ז דמיירי נמי דדיני ממונות, [ובמשך חכמה פר' קדושים כחז דט"ס צרמנ"ס בהעמקת הספרא, וזאבי עזרי מהדות"ל עדות

פ"א ה"א השיג ע"ז, ועי' העמק שאלה סי' ס"ט או"צ], והכי איחא בשאלתות פר' ויקרא סי' ס"ח, ובתרגום יב"ע וירושלמי על הך קרא, ובשער המשפט סי' כ"ח סק"ז כחז דעיקר לדינא בהספרא, [אמנם כחז שם בדעת הג"י והסמ"ע דהספרי הו' אסמכתא בעלמא, והכי ס"ל באמרי גינה דיינים סי' י"ט דכ"ה כמה שהניא, וכן בבאור הגר"א סי' ל"ז או"צ כחז דליכא בהלכות ממון לאו דלא חעמוד עיי"ש], והקשה [וכן הקשה במשכנות יעקב חו"מ סי' י"ב] א"כ אמאי פסק הרמב"ם הלכ' עדות פ"א ה"א דכדיני ממונות רק אס חצו לעדים חייבים להעיד, ואפ"ל דאיסורא דלא חעמוד וכו' הו' אחרי דחייב להעיד מקרא דאס לא יגיד וגו' וכשליכא דינא דחייב להעיד ליכא לא חעמוד, ולהכי באבדה כיון דליכא חיובא להשיב איכא נמי איסורא דלא חעמוד וכו', * אמנם ז"ע אמאי אינו חייב להעיד בלא חצו משום השבחה אבדה דהפסד ממון חצירו, ובגמ"מ סי' כ"ח סק"א ומשכנות יעקב שם כתבו דליכא חיובא משום השבחה אבדה*, אבל סמיכת השו"ע רס"י כ"ח דאינו צריך להעיד משמע דליכא חיובא כלל, וכ"ה בהעמק שאלה סי' ס"ט או"צ דליחא בהא משום השבחה אבדה, וכ"ה משמעות הנמ"י ב"ק נ"ו. משמי' דהרא"ה כדהניא בהעמק שאלה שם, [אמנם עי' בפירוש הגר"י"פ לרס"ג ל"ח פ"ד עמ' רי"ח מה דיבאר כוונת הרא"ה, וז"ע. — וברא"ש בפסקיו נדרים פ"ו סי' ס"ז הובא עוספתא שם פ"צ ה"ז דמודר הנאה מחצירו מעיד לו עדות ממון כיון שהוא מזה, הכוונה למצות עדות, וליכא ראי' דליכא ב"י מ"ע דהשבחה אבדה]. ב. בגמ' ב"ק נ"ו. איחא היודע עדות לחצירו ואינו מעיד לו חייב דדיני שמים, וז"ל אמאי בלא הגנ' האבדה לא הוזכר דחייב דדיני שמים כהתם, בשלמא לדעת הראשונים דלמאן דדאין דינא דגרמי חייב אף דדיני אדם לשלם ביודע עדות לחצירו ואינו מעיד חזין דהתם הוא חיוב ממון ולא דמי להכא, אבל למאן דס"ל דפטור חזין דהתם נמי אינו חיוב ממוני, דמה"ט כחז הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי עמ' רי"ד דליכא דינא דגרמי באבדה כיון דאינו אלא חסד ולא חיוב ממוני [ועי' קו"ה"ח סי' ס"ו ס"ק כ"א], תקשה דהכ"ז יהא חייב דדיני שמים, [והתם הוא חיוב ממון ללא"ת יד"ש כמבואר באחרונים שם], ועי' משכן העדות שער א' פ"ז, וז"ע. וראיתי בספר עקבי חיים סי' נ"א דכתב דהכ"ז חייב דדיני שמים, והפוסקים השמיטוהו משום דהוא כ"ש ננדינא דוקן ואינו לפי כבודו דמשלם לפניו משוה"ד, וז"ע. ואפשר כיון דהפסד במצב של אבוד מצעליו ורק בידו להשיבו ליכא בהא נמי חיוב דדיני שמים ועי', ולפי"ז דינא דראה מים שוטפין ובאין על שדה חצירו ולא גדר בפניהם, חייב דדיני שמים, וז"ע. [ובשו"ת ר"א מטעלו סי' י"ב ס"ק י"ב דכ"ה אבל כחז דגרמא בניזקין דחייב דדיני שמים, הוא משום דלא גרע ממונות השבחה אבדה דחייב להליל חצירו מהפסד, ולהכי לא דמי לגרמא באיסורים דפטור לגמרי] ועי' היטב ביאור הגר"א סי' ל"ז או"צ.

שערי צדק

כלל ט' ס"א ובאר מים חיים שם סק"א, וכ"כ בנפש חי' לא. גבי אבדה, ועי' בירור הלכה סק"ו. * (בט/א) דדוחק לומר דכוונתו

איפת צדק

* בירור הלכה סק"ו — ועי' שאל ומשיב מהדו"צ ח"ג חש"ר ק"י דהארץ בזה אס איכא לאו דלא חעמוד וכו' בממונות, ועי' אורח נאמן או"ח סי' קנ"ו ס"ק כ"ה בסופו.

** בירור הלכה סק"ו — אמנם ביד רמה ב"ב דף כ"ו [או' ק"ו] כחז דגרמא בניזקין אסור משום לפני עור ומשום ואהבת לרעך כמוך, ולא אמי עלה מדין השבחה אבדה, — אמנם בניזק בידים או ממוני שהיק כחזו כמנ"ח קומץ המנחה מזה י"א, חלקת יואל חו"מ סי' ב', וקהלת יעקב ב"ק סי' א' דהאיסור נלמד מהשבחה אבדה.

* שע"ז ס"ק כ"ט — ואפשר דנהכי ניחא ממהימ הכ"ח [הובא לקמן סי' רנ"ט צע"ז סק"ג] אמאי השמיטוהו הפוסקים הא דמבואר בגמ' דמתחייב בהשכחו רק בתוך רס"ו אמה, די"ל דגמ' איל רק על העשה ול"ת דהשבחה אבדה, אבל מטעמא דלא חעמוד וכו' חייב נמי בטפי, דמסתבר דהאי לאו לא תליא בראי' וסגי בדיעה.

ב. אשה חייבת במצות השבת אבדה כאיש (יד).

ג. נחלקו י"א דהגבהת האבדה הוא תחילת מצות השבת האבדה, וי"א דאינו אלא מכשירי מצוה, וקיום המצוה הוא בהשבתו (טו) [ז] (*).

מאזני צדק

ב. הגבי' האבדה ועבר זמן רב דלא החזירו תליא בפלוגתת הראשונים אם בזמן ההחזרה בעינן נמי לפייסו (כט/ב), — ולהמחייבים צריך לפייסו אחר דהשיב את האבדה (כט/ג).

ג. פשע בשמירת האבדה וכיו"ב ואינו מכיר בעליו, יעשה בדמיו צרכי רבים (כט/ד).

(יד) וכן בשמירתו וההכרזה, דהא לא הוי מ"ע שהזמן גרמא, והרכותא בגוונא דלקמן סי' רנ"ט ס"א דאיכא רק עשה, ובאיכא ל"ת פשיטא דחייבת ל).

(טו) פלוגתת הראשונים (לא).

בירור הלכה

[ז] בראשונים הקשו דאי ליכא עשה בהגבהה מאי פריך נגמ' באבדה צניה"ק דלידמי עשה דהשבת אבדה ל"ת דטומאת כהנים וימחייב להחזיר, והא בהגבהה לא מקיים העשה ע"ש, ואולי אפשר לומר לפי"מ דאוקים צד"ח שם דמייירי בנאכד מהשואל ומאלו המשאיל או דשומר איבד החפץ ובגוונא דפטור מלשלם ושוב מאלו, וצכה"ג דעם הגבהתו מקיים עשה דהשבת י"ל דלכו"ע חיוג העשה הוא צדאי'.

ב. יש לעיין אם שרי להגבי' ב' אבדות כאחת, דאפשר כיון דאיסורא דאין עושים מצוות חבילות הוא משום דנראות כמשא עליו כפרש"י ומוס' סוטה ח. הוא רק במצוות שבין אדם למקום ולא במצוות שבין אדם לחבירו דעיקרו דיקצול חבירו, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א,

[ולטעמא דמוס' מו"ק ח: דצ"ה לפי דהוא משום שיהא לבו פנוי למצוה מיוחדת, פשיטא טפי דליכא במצוות שבין אדם לחבירו]. — וכן לפי"מ דכתב באור שמח הל' טומאת נרעא פי"א הל' ו' דבמצוה דמהני שליחות ליכא דינא דאין עושין מצוות חבילות, הכ"ז מהני שליחות ע"י זה לקמן סי' רנ"ט בצירור הלכה סק"צ או"ב. — וכן למאי דכתב צד"ח דברי מלכאל ח"א סי' ס"ט דצנזמנו לו ב' המצוות ביחד ליכא דינא דאין עושין מצוות חבילות ע"ש, הכ"ז כן.*

שערי צדק

דלא הגבי' כלל האבדה ועמה אינו יודע למי היתה שייכת. ולכאורה לפי"ו איירי בדבר שיש בו סי' [דנאין בו סי' לא שייכא הכרזה]. — והא דעתא אינו יכול להכריז ולחקן איסורו צ"ל דחיישין דבעל האבדה שכתב מאבדתו או דעתא אינו נמצא כבר במקום זה וכדו', ויש שאינם גורסים צמ"צ"ס ואינו מכריז אלא ואינו מחזיר לנעלי'. (כט/ב) דדעת הרמב"ם הלכ' תשובה פ"ב ה"ט דבהשבת גזילה צעין נמי לפייסו, ונראה דה"ה באבדה, אמנם לטעמא דהלח"מ הלכות מוכל ומזיק פ"ה ה"ט הוא רק בגזילה ולא באבדה ע"ש, אמנם בספר קובץ הלכ' תשובה שם ישנן קושיות הלח"מ הנ"ל, ולדבריו דין הגזילה והאבדה שוים, ודעת השערי תשובה שער א' או' מ"ד מ"ה דבגזילה לא צעין לפייסו, ופשוט דה"ה באבדה. (כט/ג) כמבואר רמב"ם שם גבי גזילה. (כט/ד) כ"ז כמבואר סי' שס"ו ס"ג בגזילה דאינו יודע ממי גזל, — ואפשר נמי בעבר זמן רב ולא הכריז על האבדה ומסתבר דבעליו שכחוהו כבר או אינם נמצאים באותו מקום, נמי יעשה בהם צרכי רבים, [ונספר אילת השחר צ"ק צ"ה הוכיח דבגזלן שרי נמי למכור מה שגזל ע"מ לעשות בו צרכי רבים ע"ש, ונראה דה"ה באבדה בגוונא הנ"ל]. (ל) ברייתא קדושין לד. וכפירוש המוס' שם דצ"ה מעקה וב"מ כו: דצ"ה אינו עובר [ובשיט"מ ל: דצ"ה קרא למאי כתב משמ' דהרא"ש ומוס' שאין בשם י"מ כתבו דאשה פטורה משום כל כבודה בת מלך פנימה, וצ"ע מצרייתא הנ"ל, ואפשר דכוונתם בגוונא דנריכה לטרוח הרבה צרה"ר, או אפשר דאיירי על ההכרזה דאי"ז מדרך נשים]. (לא) הוצא נגמ' ל', דהר"ן ס"ל דהגבהה הוי תחילת מצוה ורבינו יוסף ס"ל דהוא מכשירי מצוה ע"ש. וכ"ה ביעיר חזון דף ט"ו, ובקונטרס כל חוסף שצס"ס גט מקושר דצ"ה הגה הרוואה צביאור הפלוגתא, אמנם צנז"י מהדו"ת אהע"ז סי' קמ"א בתשובה

איפת צדק

* פתחה או"ג — ואם הוי ההגבהה מצוה צריך להגביהו כדי ימיו ככל המצוות דעבי לעשותן בימין כמבואר בפמ"ג או"ח סי' ר"ו בא"א סק"ו.
* צירור הלכה סק"ו — ע"ל לפי"מ דהוצא נגמ' סופר ספיקא אי אמרין אין עושים מצוות חבילות צכה"ג דהוא רק בתחילת המצוה אבל גמר המצוה לא הוי יחד, והכ"ז הלא נגמר המצוה דהוא השבת האבדה לנעלי' אין עושהו חבילות.

- ד. אין מברכים על קיום מצות השבת אבדה (טז) [ח].
ה. מצא אבדה במקום דאסור הרהור בד"ת, לא יכוון בעת ההגבהה לקיים מצות התורה (יז).
ו. נחלקו י"א דשטרות חוב שנאבדו חובת השבתם מן התורה, וי"א דאינו אלא מדרבנן (יח) [ט].

בירור הלכה

מאזני צדק

[ח] ועי' מאזני צדק ס"ק ט"ו טעמא, ולטעמא קמא ז"כ גגוונא דהללה כרחה מים שוטפין ונאים וגודר כפניהם דודאי קיים המלוא אמאי לא מברכין, ואפשר כיון שבעיקר מלוא השבת אבדה לא שייכא ברכה מטעמא הנ"ל לא תקנו גם גגוונא אחרינא. — ובאבדה י"ל עוד טעמא דדילמא לא ימצא בעל האבדה, או כיון דיכול עדיין לגחלה וליקחנה לעצמו ולמפרע לא קיים המלוא.

[ט] לכאורה ז"כ להדיעות דמתחייב מה"מ בחוב ע"י משיכת השטר הא במכירה צעין כחיבה ומסירה כמבואר סי' ס"ו, ובקלוה"מ סי' רנ"א סק"ה הקשה מה"ע אמאי צעין קרא למעוטי שמירה בשטרות ועי"ש מה דמירץ, וה"ה י"ל הכא, וכן חירון הנתה"מ שם סק"ז י"ל הכא עי"ש, אמנם בלא"ה נחא דלהתחייב בהשבה לא צעין גברי קנין, וסגי דהאבדה נידו להתחייב בהשבה, וברור.

שערי צדק

מבן המחבר כתב דלכו"ע הו' תחלת המלוא עי"ש דהארץ צעני"ו. * ומלשון הרמב"ם רפ"א י"ש לדיק דהגבהה הוא המלוא דכחב "השבת אבדה לישראל מ"ע וכו' ואם השיבה קיים מ"ע", וז"כ כפל לשון, וי"ל דתחלה כוונתו דעלם ההגבהה הו' מ"ע ואחר זה קאי על ההחזרה דבזה נשלם המלוא. (לב) תמים דעים סי' קע"ט והו"ד בכה"ג, וכן איתא האי כללא בתשובות הרשב"א סי' י"ח, ועי' מעשה רוקח פ"א מאי דהקשה על טעם זה, ועי"ש במג"י. (לג) י"ח תמים דעים שם. — ולכלל דהכ"מ ה' ברכות פ"א ה"ב דמלוא שצין אדם לחבירו אין מברכים, נחא נמי הכא, וכ"כ בשו"ת שם ארי"ה סי' א'. (לד) כמבואר בציאור הלכה סי' תקפ"ח דכ"ה שמע ט', אבל הכא משום ענין המלוא לא שייכא כיון דהו' מלוא שצין אדם לחבירו דודאי חייב בו, ועי' חיד"א בטוב עין סי' י"ח או' ל"ו, הובא בעיקרי הד"ט או"ת סי' ה' או' ט"ו, ועי' ביאור הגר"א או"ת סי' מ"ז סעי' י', ויזיל ד"ה המלוא גם ללא כוונה דהא אח"כ מונה אללו ומקיים בזה המ"ע, ובר מן דין דמבואר בשו"ת שערי דיעה ח"א סי' נ"ו וס"ז סי' י"ז דכ"ה אמנם מה שנמשקח דמלוא שצין אדם לחבירו א"צ כוונה, ועי' שו"ת פאר עץ חיים ח"ג דף ל"ג, אמנם בכלי חמדה פר' כי מלא עמוד ר"ל נחלק על השערי דיעה. * — ובספר זכר דבר סי' א' כתב דבדברים דתכליתם נעשה כגון פריעת בעל חוב, כיבוד אב, עגלה ערופה וכיו"ב בזה הו' על המעשה דינא דסתמא לשמה ולהכי א"צ כוונה עי"ש, ועי' בזה באמרי בינה או"ת סי' י"ד דכ"ה וז"ע כנראה

איפת צדק

* שע"ז ס"ק ל"א — ועי"ש דכתב דלפי סברה הנמו"י שם דנכנס לביה"ק ליטול האבדה חשיבא בעידנא דאמרינן ב"י עשה דוחה ל"ה כיון דהו' חלק מהמלוא, נחא קושיית השאל"ה סי' ל"ב בלתיים בכלאים אמאי הו' בעידנא לדעת חוס' יבמות ז': דכ"ה כולוה הא חייב הלייז הוא בהטעמות ואיסור כלאים בלבישה, וכבר כתב בן נהגות אמרי ברוך לטו"א חגיגה כ': ובמעשה חושב על שעה"מ ה' איסור פכ"א, והעירוני דדבריהם ז"ע דהא באבדה ההטעמות להגיע לאבדה הו' חלק מהמלוא משא"כ בלתיים חייבו חל רק ע"י ההטעמות, [ולפי"ז יש לדון בכמה פרטים בתשובה בן הטוב"י שם].

* שע"ז ס"ק ל"ד — ולהסביר דמלוא שצין אדם לחבירו נמי צעין כוונה למ"ד מלוא לריכות כוונה, מ"מ למ"ד מלוא א"צ כוונה נראה דאשפ"י דכל המלוא אם כיון לא ללא חייב יולא, מ"מ אפשר דמלוא שצין אדם לחבירו קיים המלוא גם אם מכון שלא ללא ועי', וכן מטעמא דכתב העג"י יו"ט סוסי"י י"ע דמלוא שצין שיעור לקימתם וכל אימא דטושהו מקיים מלוא, לא מהי כשמכון שלא ללא [עי"ש דכתב בן חפלין, כיבוד או"א ושלוח הקן], ולפי"ז ה"ה בהשבת אבדה.

שם — ועי' אבני חול"מ סי' מ"ט מחודש ו' במג"י שם.

שם — ולהדיעות שצמחו שצין אדם לחבירו לא צעין כוונה כיון דנתקיים תכליתו, מסתבר דה"ה במתעסק, דבזה גם למ"ד מלוא לא צעין כוונה מודה בכה"ג לא ילא ד"ה כמבואר ר"ן ר"ה כ"ח משמ"י דהר"א וכציאור הטו"א שם, מ"מ הכא בנתקיים תכליתו הו' מלוא. — ואפשר דמסו"ה אף בסוף בזה נחלק שמוך שלא ללא די המלוא.

שם — בשערי דיעה שם ביאר לפי"ז הא דמבואר במג"י ל' דכה"נ בביה"ק אין מחזיר אבדה משום דלא דמיך איסורא מקמי ממונא, דהעשה דוחה ל"ה רק משום כוונתו לפשה עי"ש הסברה, ובשו"ת האלף לך שלמה או"ת סי' קצ"ח כתב טפי דגם למ"ד מלוא א"צ כוונה מ"מ דוחה ל"ה רק בכה"ג דהי' כוונה.

מאזני צדק

בירור הלכה

בשטר ויכול לפרוע החוב גם ללא השטר (לה), וי"א כיון דאינו אלא גרמי וחיובו הוא רק במזיק לו). *

כ"ה השיגו עליו], וכן נסתפק רעק"א צמח"ד ס' פ"ג דכ"ה עוד נכון, מ"מ אפשר דגם להדיעות שס"ל דהשבת שטרות הוא מדרבנן בנפל הגט מהבעל השבח הוא מה"ת, דסברת החת"ס הנ"ל הוא רק גבי שמירה כיון דאין לו שויות עצמיות אבל גבי מזיק יהא חייב לשלם גם ללא דינא דגרמי ועי', וכן טעמא דהקרי"ס דלא נזכרים לשטר, ליכא הכא. — וזנפל מיד האשה להך טעמא דהקרי"ס הוא דרבנן, כיון דאינה נזכרת לגט אלא לראי' שנתגרשה, ועדיין יש לעי'. ג. לכאורה קשה לטעמא דהוי דרבנן משום דאין גופו ממון אמאי בעינן קרא למעוטי אבדה פחות משו"פ כמונא לקמן ס' רס"ב ס"א, ומיפוק לי' משום דאין גופו ממון כמבואר חיסר"פ איזהו נשך דכ"ה אס אינו ענין ובט"ו יור"ד ס' קס"א סק"א עי"ש דליכא רבית בפחות משו"פ מה"ט, ועי' שו"ת מהר"ס שיק יור"ד ס' קנ"ח, וי"ע. ד. גם אס לא ממעטינן דבר שאין גופו ממון, מ"מ צנן חורין כגוונא דנאבדה בחו הקטנה אינו מגדרי חובת השבח אבדה, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א, ועי' ירושלמי יבמות פרק בתרא ה"ג מנין לאחיך שחעה שאתה מחזירו לו בין בגופו בין בכליו וכו', משמע דאבדה גופו איכא החזרה בסימנים, אמנם נק"ה"ע שם גרס מנין לשור אחיך שחעה, ועי' פנ"מ שם. ובעכו"ם דמבואר ברמב"ם הלכות עדדים פ"ט ה"ב דמוכר בניו לעבדים דהו' כשורו וחמורו, ועי' זרע אברהם ח"ב בר"ש הספר מכתב רבינו מאיר שמהה ז"ל, אפשר דאבדה בניו הוי בגדרי אבדה, ועי' — ובעבד עברי ואמה העברי' צומן שהיוצב נוהג, כיון דקיי"ל דגופם קנוי כמבואר ברמב"ם הל' עדדים פ"ב ה"א איכא דיני השבח אבדה, ואפשר גם צומן שאין היוצב נוהג להמבואר בראשונים [ריטב"א קידושין ס"ט. ויבמות מו.], דאינו נוהג רק לדיינים המפורשים צמורה כגון יליאה בשנים וציובל ובסימנים ולהשיאו שפחה אבל קנוי קנין הגוף, ועי' במס' עדדים צביאור קנין פירות או"א באריכות צביאור הדברים]. — ובעבד כנעני פשוט דאיכא דיני השבח אבדה דהא גופו קנוי לצעלים.*

שערי צדק

ובתלמך יואב או"מ ס' ל"ג בסופו. (לה) כ"כ בקריית ספר פי"ח, וציאר צהא דעת הרמב"ם פי"ח הי"ד דשטר שנפל אס החזיר למלוה מוחזר, וז"ב, ועי' מה דציארו בספר אשר לשלמה ח"ג ס' מ'. ובסמ"ג לאוין רמ"א כתב משום שאין גופו ממון, [ועי' חלקת יואב חו"מ ס' כ' דכ"ה ואף בהיזק שאינו ניכר]. (לו) בשו"ת הרדב"ז ח"א ס' תת"ו וכו' צ"ס התלמוד סו"פ שור שנגמ כתבו משום דהוי רק דינא דגרמי וז"ב אמאי גרע מחיוב הלנת חזירו מהפסד המבואר לעיל דחייב צו], ועי' ברכה שמואל צ"ק ס' ל"ג או"א משמ"י דהגר"ח ז"ל, ועי' זרע אברהם ח"ב ס' כ"ה או"ה, — ודעת החת"ס אהע"ז ח"א תשו' נ"ו, ובחידושי דף כ"ו. דכ"ה ועדיין צריך, חמדת שלמה כ"ח. דכ"ה אלא אמר, עמק הנזי"ב פר' כי תלא, שו"ת בית יצחק אהע"ז ס' פ"ו או"ו [ושם חידש דרך אס הנזיר שו"פ מתחייב בהשבת החוב, ודימהו להקל"ה ס' ס"ה סק"י] יריעות שלמה עמו' ז"ח, ופרי יצחק ח"ב ס' ס"ה סבירא להו דהוי מה"ת. ואפשר גם להסבירים דחיוב ההשבה הוא רק מדרבנן, הוא רק קודם חיוב רבנן להחזיר, אבל אחר דחייבו להחזיר הוי מה"ת, דהא רזון התורה דישיבו דברים אשר חייב בהשבתם, והוי כדבר הקנין לו בקנין דרבנן דמסתבר דחיוב השבתו מה"ת, אמנם אי"ו מסתבר, ועי'.

איפת צדק

* מאזני צדק יח — ח"א נסתפק דאפשר דאף לדיעות אלו מ"מ בנאבד שובר, הוי השבחון מן התורה, משום דכזה מליל ממנו שלא יגבה חזירו שוב, והוי כראיה מים שוטפין, ועי' לקמן ס' רס"ו בשע"ז קע"ז/א בסופו. — ונראה דאם מלא כרעים נסיעה המיועד לזמן מסוים, אע"פ דברור דהנאבד ויכל להשיג חס כרעים אחר תמורת זה, אמנם לזמן מאוחר יותר, [והוא שמימי כרעיים נסיעה לחו"ל], מ"מ חייב בהשבתו, דאפשר דאיכא לו סיבה לנסיעתו עתה, והקדמת הנסיעה שיה לו ממנו.

* בירור הלכה סק"ט או' ד', — ובאברים של אדם לא צריחא אי חשיבא כממונו דאית לי בעלות עליו [וג"מ נמי גבי חובת השבתם, עי' לשון הגמ' קדושין ב: משל לאדם שאבדה וכו'], ובשיעור האדם מצינו דשייכא שטבולא לבע"ח כמבואר גמ' ערכין ו: ור"ן נדרים סה: וברבינו חננאל צ"ק ג: כתב דרזון הוי שלו אס לא מפקירו, ולגבי אבריו העיוניי מחוס' צ"ק דף י. דכ"ה שהשור שהקשו דממעט אדם מזהמת יהיה לו פי"ש ובחידושי הראב"ד צ"ק נא: ועי' שו"ת דובב מירשרס ח"א ס' נ"ח, [ועי' רש"ש גיטין כא: אמנם מעבד ליכא ראי' לכן חורין, ופשוט].

ו/א. י"א דאין חיוב מצות השבת אבדה באבדת הקדש (יח/א)*.

מאזני צדק

(יח/א) י"א דממעטינן מקרא דאחיך כדממעטינן אפשר מטעמא דלא שייכא אבדה גבייהו דכל היכא בגניבה ושומרים ושאר דוכתי מקרא דלרעהו, וכן דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, לו/א)*.

שערי צדק

לו/א) חמ"ס חולין קל"ח: דב"ה אלא כחז דליכא מיעוט דאחיך ולא הקדש, לב ארי' שם בתוד"ה וילא זה, * ונפיש חיה כ"ו. סוד"ה וזהר הניח חולין כחז דליכא השנה דכל היכא דאיתא וכו' ** ועי' גידו"ש דף כ"א דב"ה והנה בס' פרי יצחק, ונראה דאינו מוכרח, ועי' ביאורים להחמ"ס ב"ב ח: דב"ה המרי"ט, ויש מביאים רא' דליכא חיונא מדברי החו"ט שקלים פ"ו מ"ד דביאר טעמא דהמונא קרבן דיכול לחלוט שהוא קרבן פסח ויכול להקריבו, כיון דאבדה שאין עושה ואוכל ימכר, ובקדשים א"ל למכור להכי מקריב, ומהא דיכול למכור חזין דאית בה דיני אבדה, [ע' ספר בשר המלך פי"ח ה"א דב"ה והנה איתא], והעירוני דאינו רא' דיכול למכור הוא משום וכות להנעלים גם אם לית בה דין אבדה, אמנם מהאחרונים לקמן סי' רס"ב בשער' צדק ס"ק ד'א וד'ב דדנו ביאוש באבדת הקדש משמע דס"ל דליכא דיני אבדה בהקדש. — ואם נשאל על ההקדש בעודו ברה"ר ואח"כ הגזיחו המונא, לא אמרינן דפטור מהשבתו כיון דנעת האבדה היה פטור כדלקמן סי' רס"ב דבעי דלהוי חיונא בעת האבדה, כיון דהכא שאלה עוקרו למפרע וחשיבא דליכא חיונא בזמן האבדה, כ"ג ברור. [ושאלה על ההקדש נראה דמהני גם אם אבדה חשיבא אינו ברשותו, ואכ"מ]. — וכ"ג בנעקר אכן ממקום המקדש וכו' מכותל המערבי יש לשומרו עד שיבנה ביהמ"ק, ואף דביהמ"ק השלישי יבנה ביד"ש לדעת רש"י ר"ה ל. דב"ה א"ג, וסוכה מ"א: דב"ה א"ג ומס' שם ושנעו"ט ט"ו: דב"ה אין ועי' בפי' הגר"י פערלא לרס"ג עשה י"ג, ואפשר נמי כתלוי החינוכים, ולא יטרכו לאברים אלו, מ"מ הוי ממון הקדש, ואף לדעת הפוסקים דליכא קדושת המקדש כמותל המערבי כיון דהוא חומת הר הבית, וכמבואר באבנ"ז יור"ד סי' ר"ג רנ"א רנ"ב, מפארת נבי יו"ד סי' כ"ו או י"ב ובמשכנות לאביר יעקב רש ח"ב, אמנם נבנה משירי הלשכה כמבואר במס' נדרים פ"ה מ"ה ועי' חו"ט שם, אבל רבים ס"ל דנחללה קדושתו משום נזא פריצים וחללוה, [ובמחזיק ברכה אור"ח סי' קנ"א כחז משמ"י דגדול אחד דמה"ט שרי לקנות בזה"ו הא דגדל זהר הבית, וסיים דלמעשה יש להחייב בזה] ולפי"ז אי"ז ממון הקדש, ונ"ע, ואי"ז מקומו להאריך, ועי' חשב האפוד ח"ב סי' נ"ז. [ובמס' שקלים פ"ח מ"ג [הובא במס' פסחים ע']. בסכין שנמצא ביד יסן דיכול להשתמש לנורך שחיטת הפסח, עי"ש פרטי הדינים, והקשה במקדש דוד סי' י"ד סו' אור"ב דאמאי יכול להשתמש הא באבדה אסור להשתמש ועי"ש, אמנם להראשונים חולין ג' דסכין נעין דיהא כלי שרת וכתבו חוס' פסחים סו. דב"ה תוחב לו דה"ה בשחיטת הפסח נעין להקדש הסכין, נראה דניחא דיכול להשתמש בו לנורך שחיטת הקרבן, ועי'. — ובחפץ הנמצא ביד הקדש לא שייכא מאן דיתחייב בהשגה, ועי' קלוה"ח סי' ר' סק"א דבהקדש איכא דינא דנאסורא אחי ליד' דלא זוכים ביאוש, וכ"כ בטעם המלך גירושין סו' פ"ו, ותמה ע"ז באמרי משה סי' ל"ז או"ד דהא בהקדש לא שייך דנתחייב בהשגה, ולהכי ליכא

איפת צדק

* מאזני צדק יח/א — ונראה דבגווי' דהנעלים חייבים באחריותו חליא בספיקא דרעק"א המונא בס' רס"ו צמאזי צדק סק"ב אור"ב בפקדון דעכו"ס ביד ישראל אם חייב בהשבתו משום גורס להפסד ממון דישראל, ועי' דרך איתן סי' י"ד. ונ"מ בין הני מרי טעמי, בראה מים שוטפין ונאים חפצי הקדש, דלעמא דבי גזא דרחמנא איתא בכה"ג שהולך לאיבוד נריך להגיל, ולעמא דכל אבדה אחיך נחמטת הקדש בכה"ג נמי אין נריך להגיל, וכן נ"מ לשיטת הראשונים דהובא במל"מ ה' מלוה ולוה סי"ד דליכא רבית במעות עניים דנחמטת מקרא דאחיך, ה"ה גבי חובת השנה.

** שער' ס"ק לו/א — חזין מדבריהם שאפשר לדרוש הך דרשא גם אם לא מבואר דדרשוהו חו"ל, כיון דבקראי אחרני מצינו דדרשוהו קו, ועי' לשון המ"מ ה' שפירות פ"ב ה"א, ועי' דבר אברהם ח"ב סי' י"ט או"ז בהגהה, ואהנת חסד פ"ג ננחית חסד או"ב. [בשומ"מ מהרי"ק סי' ק"ט כחז "דאחר חתימת התלמוד אין כח בגאונים ומפורשים לדרוש דרשא מנפשיהו"].

** שער' ס"ק לו/א — בגמ' חולין קל"ט. מבואר דנחלקו ר"י ור"ל בזהא כלל דכל דאיתא בי גזא דרחמנא איתא [צדינא דמרגולא שמרדה אם פקעה קדושה], ואח"כ הודה ר"ל לר"י, והובא שם נמי פלוגתא דר"י ור"ל בזהא עלי מנה לנדק הבית דלר"י חייב לשלם בנגזבו או נאבדו ור"ל פטור עי"ש בסוגיא, וביד המלך הלכות חמץ ומצה פ"ד ה"ג, וכוונת ירושלמי שקלים פ"ב האריכו דלמסקנא כו"ע מודו דליכא סברה כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא עי' בדבריהם, ועי' אור שמה ה' חמץ ומצה שם דב"ה הואיל וקהלות יעקב קידושין כוס"י כ"ו, אמנם בבאר יצחק סי' כ"ה ענף ג' ס"ל דחליא בפלוגתא דר"י ור"ל ולר"י לית לי סברה דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, עי"ש דעביד בזה ר"י ור"ל לטעמי' בנמה דוכתי, ועי' שו"ת שו"א ומשיב מהדו"ב ח"ב סו"ת כ"ח, [ועי' בספר משמר הלוי חולין סי' נ"ז שהרשב"י הדיבור בזה], ולהלכתא קי"ל דמרגולא שמרדה לא פקעה קדושה' כמבואר ברמב"ם הל' שחיטה פי"ג ה"ב, והכ"ז לטעמי' דהנפיש ח' דליכא אבדה משום דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, תליא בהנ"ל, — ובקדשי מונח דמחבאר שם בסוגיא דלא אמרינן דבי גזא דרחמנא איתא, יהא חייב בהשגה, [ועי' גמ' ר"ה ו']. מ"מ אינו מוכרח. [בנמ"ח פרשת במדבר כחז דליכא אסורא בגניבת הקדש, והמשמעות דאף בקדשי ביד הבית אשפי' דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, [ושם כחז כן בגוונ' כלי שרת, ובהא איכא פלוגתא הראשונים אם הוי קדושת הגוף], ועי' זרע אברהם סי' י' או"ד.

ז. גם באבדת דברים הקנויים לו משום דרכי שלום גרידא אסור ליקח, וצ"ע אם איכא חובת מצות השבה (יט) [י].

ח. באם אינו רוצה להגבי' ולהחזיר האבדה, כופין אותו (כ).

ט. הגבי' האבדה ע"מ להשיבה ובא אחר וחטפו חייב לשלם י' זהובים (כא), אמנם האידנא לא מחייבין (כב) [יא].

מאזני צדק

בירור הלכה

[י] ונראה דקונה חפץ מגזלן דה"י בו יאוש, או דקונהו ביאוש ושינוי רשות מ"מ כיון דלר"ך להחזירו מדינא דמלכותא ותקנת ד"ד כמבואר ס' שג"ו סעי' ו' ברמ"א, אם נאכזר לר"ך להחזירו לבעלים. — גזול עכו"ם להשיטות דלא הוי שלו וכנ"ל אם נטלם אחר לר"ך להחזירו דליכא זכות השתמשות לגזלן ע"י כזה לקמן ס' רס"ו ס"ק ב' או ב', ל"ע אם נאכזר לרייכס להשיבו לו.

(יט) כגון יוני שובך ויוני עלי' לו, נחיל של דבורים לח, מציאת קטן, לט) ושאר דברים הקנויים לו רק משום דרכי שלום מ, צריך להחזיר מא. ועיי' לקמן ס' רס"ב ס"ג במאזני צדק שם וס' רס"ז ס"ק ב' או"ב ורס"י ע"ר מה דנתבאר עוד באבדתם.

(כ) ככל המצוות דכופין עד שתצא נפשו מב.

(כא) כדן חוטף מצוה דמשלם י' זהובים מג, — וברואין שחבירו מתמחמה בהשבת האבדה, שרי לקחתו ממנו ולהחזירו לבעלי' מד. (כב) דהוי קנס, והאידנא דליכא סמוכין לא דיינינן דיני קנסות מה.

שערי צדק

דינא דנאיסורא אחי לדי', לו) ע"י ס' ש"ע ס"א. לח) שם סעיף ו'. לט) ס' ע"ר ס"א. מ) ע"י ס' ש"ע ס"ד, ה'. מא) בספר נזיר המלך פ"א ה"ט כתב דכן מוכח בגמ' ב"ב כ"ג: דחייבים להחזיר נפול שנמלא, ובגמ' ב"ק ק"ד: דלרייכס להחזיר נחיל של דבורים שנמלא, אמנם מנחיל ליכא ראי' דהתם לא מבואר דלר"ך להחזיר אלא דשייך לבעלים ואסור ליקח, וכן גניפול י"ל כנ"ל, אמנם באחרונים הבינו דגניפול הוא מדין השבת אבדה, וע"י כפנת פענח הלכ' שחיטה פ"ג ה"ג, וכ"כ בשו"ת ר"א מטלעו ס' כ"ז בביאור הסוגיא דנחיל של דבורים דלא זכו ביאוש משום דנאיסורא אחי לדידיהו ע"י"ש, [ובשו"ת חסד לאברהם אהע"ז ס' י"ב ס"ר בלא"ה], חזינן דס"ל דליכא חיווב השבה, וע"י ספר אילת השחר ב"ק שם, וכ"כ מוכח מגמ' כ"ה: בסוגי' דגוזלות מדדין, וחזינן דאעפ"י דאם גזלם אינו יולא בדדיינים כדקיי"ל בהני כמבואר סוס"י ש"ע ובס"י ע"ר במציאת קטן מ"מ לר"ך להחזיר, ול"ע לדינא, וע"י מה דביארנו כזה לקמן ס' ע"ר בירור הלכה או"א*. מב) כ"ז ברור, ובדרישה ס' ע"ר"ב כתב שלא שייכא כפי' דעד שהם כופים אותו חייבים הם בהחזרתו, [חזינן מדבריו דלא אמרינן כיון דכבר נתחייב קודם חל עליו החיווב להחזיר, וע"י לקמן בירור הלכה ס' רנ"ט ס"ק א' או"ג, ול"ע]. אמנם משכחת לה בגוונא דהכופה וקן ואינו לפי כבודו כדהעיר בעקבי חיים ס' ג', או משום סיבות אחרות דלא יכול להחזיר. — וכופין בין אם הוא במעשה כגון בהגבהת אבדה והשבתו*, בין אם הוא הנלה בדיבור לבד כגון דנמלא חבירו בביית האסורים ויכול לדבר עזרו לשלטון וכיו"ב**.

מג) מבואר בס' שפ"ב ס"א, וליכא חילוקא בין מלכות שצ"ן אדם למקום לבין מלכות שצ"ן אדם לחבירו, וכן מבואר בקצוה"מ ס' ש"ו סק"ז דהקשה אמאי לא הוי ש"ש משום שכר י' זהובים ע"י"ש מאי דחיקר, וכ"כ בהשפך חיים ס' ה' גבי חוטף מלכות דדקה, ואף דהגבהה הוי מחילת מלכות וכבר קיימה, מ"מ אכתי לא גמר המלכות, וע"י שו"ת מחנה חיים ח"ב ס' ל"ד בחוטף הפריעה אחר המילה, וע"י בפירוש הגר"י פעמל"א על הרס"ג עשה י"ד ט"ו עמ' קכ"א. ונראה דאין החוטף יכול לומר דאפשר דלא כוון המגביה להחזירו אלא לגחלו, דבאדם כשר תלינן בסתמא דכוון להחזירו. מד) כ"ג פשוט. מה) שו"ע שם, ובשער המשפט ס' א' הביא פלוגתא הראשונים בדיני קנסות כזה"ז אי איכא חיוובא ללאת יד"ש.

איפת צדק

* ש"ע ס"ק מ"א — וחיווב הרחקה נוקי שכנים איכא נמי בדברים ששייכים לו משום דרכי שלום גרידא, כמבואר ב"ב כב: כד מרחיקין הסולם משוכן יונים וע"י חת"ס שם, אמנם אינו ראי' לחיווב השבת אבדה.

* ש"ע ס"ק מ"ב — וע"י שו"ת מהרי"ל ד"סקין פסקים או"ר ר"מ.

** ש"ע ס"ק מ"ב — ומצינו כפי' במלכות על דיבור כפמ"ג ס' קכ"ח דכופין על ברכת כהנים, ואף אם נימא דהתם אין כופין במלכות שצדיבור ע"י כזה בשו"ת כחצי אש ח"ב ס' ה', יש לחלק בפשטו מהנ"ל, וע"י.

י. נחלקו הראשונים כשבעל האבדה נמצא במקום האבדה ואינו יכול לקחתו, אם איכא חיובא דהשבת אבדה, ולהלכתא קיי"ל דאיכא חיובא (כג).

יא. עכו"ם המוצא אבדת ישראל אף דליכא עליו גדר חיוב השבת אבדה מ"מ לא זכה בה (כד) [יב].

יב. נחלקו י"א דאבדה הוי כגולה דאינו ברשותו למכור ולהקדיש וכיו"ב, וי"א דחשיבא ברשותו (כה) [יג].

בירור הלכה

מאזני צדק

(כג) ונראה דהוי כגדרי אבדה דעובר בעשה ול"ת (מו).

(כד) ואפשר דכיון דלא מחייב בהשבתו אסור להגבירו משום גזל (מז).

(כה) דסבירא להו דלא דמי לגולה דאינו רוצה להשיבה לבעלי, וכן יש לו קניני גולה, משא"כ באבדה (מח).

דינא דעני המהפך נחירה דאסור ליעלו ממנו גם בהפך, אם איכא הך דינא בגוונא דאבדה המצוה לקמן סי' רס"ו ע"י כ"ב וכו' דמוכרו ומשחמש בדמיו.

[יב] ושומר לא הוי עליו, [גם אם איכא דיני שמירה בעכו"ם לישראל כדנסתפק במחנ"א שומרים סי' ל"ג וכן נקט לדינא באמרי בינה הלואה סי' פ"ג, ועי' משו"ב נתיבות סי' ע"ב ס"ק נ"ג ושו"ת חסד לאברהם חו"מ סי' י"ט] דדינא דשמירה ילפינן מקרא דואספתו אל תוך ביתך כמבואר רש"י ב"ק נ"ו: ובעכו"ם לא נחחדש זה.

[יג] עי' שער"ס ס"ק מ"ח. ובשיט"מ כ"ו: משמ"י דגליון חוס' כתב על הא דמבואר בגמ' דאבדת שותפין גם אם ליכא שו"פ לכ"א אמרינן דלמא מחלי אהדדי, דהשטא מחלי הוא אחר הנפילה, [ועי' שיט"מ שם משמ"י דראשונים דציירו דמחלי קודם נפילה], מוכח דס"ל דאבדה חשיבא כרשותו מדיכול למוכרו [דלישנא דמחילה דנקטה הגמ' הוא לאו דוקא, ור"ל מכירה], ואפשר דס"ל דעני המחנ"א דיני חזר סי' ו' ושער המשפט סי' ער"ה סק"א דנשותפין לא בעינן הקנאה זה לזה אלא סגי במחילה. [אמנם בלא"ה שיטה זו ז"ע דאם מחל אחר הנפילה אמאי חייבים בהשבתו הא בשעת אבדה לא היה שו"פ, וכבר תמחו בזה]. ב. סתמא דנתיבות דלא מחלקי בין דבר שיש בו סימן דעומד לשו"ב לצעליו לבין דבר דאין בו סימן דטפי רחוק

שערי צדק

(מו) כשחובות מיימוני סי' י' הביא בזה פלוגתא רבינו שמעי' והר"י, והוצא בד"מ סי' רס"ה סק"ב, ולהלכתא חייב כן הוכח בדרישה סי' רס"ה סק"ב מהרמ"א שם, וכן מסיק בשו"ת בן יהודה סי' קי"ח, וכן משמע בשו"ת חכם נבי סי' קל"ב בקושייתו על המהרש"ל ממחנ"א דשטף נהר חמורו ע"ש. ואפשר דאינו מוכרח. (מז) דמלכות השבת אבדה נחחדש רק בישראל, ואף להרמב"ן פר' וישלח שכלל דינים דעכו"ם מלואה הוא בעושה שכן שכיב ומונח וכו' ועי' חת"ס ח"ו תשו' י"ד, אמנם י"ל דהוא רק בחיוב הממונות לא בקיום המלואה ועי', וכן אימא בחו"י סי' ע"ט [ואף אם נגמיר], וכ"מ בפרי יצחק ח"ב סי' ס"ה או"ד ואינו מוכרח ע"ש, אמנם אינו זוכה בו כן מחנ"א מנתה"מ סי' ק"ה סק"ב וכסף הקדשים לקמן סי' רס"ב [ועי' לקמן סי' רס"ו ס"ק ב' או"ב מהזכר יצחק סי' ע"ח דאף אבדת עכו"ם אסור לו ליקח], וכן העירוני מהרמ"א סי' רנ"ט ס"ג דנאבד ספרים בעיר שרובה עכו"ם לא מילא כיון דימכרו לישראל ישראל יכריז עליו, חזין דהעכו"ם המוצא לא זכה בו. — ומהך דינא משמע דלא כמבואר בחידושי הגר"ט [שיעור ב' בענין יסל"מ] וחידושי רבינו פסח מקוצרין דאלולי חידוש החזרה באבדה דלרין השנה ה"י נפקע בעלותו, כיון שאינו תחת שליטתו ועי' בדבריהם, וחזין בעכו"ם דלא מחייב בהשבה מכ"מ לא זוכה ועי' דברות משה סי' כ"ג ענף ב', וכן ז"ע לדבריהם מהא דבעינן בגמ' לב. לנתיבותא אמאי אינרין קרא באבדה ולא ילפינן מפריקה וטעינה, ולדבריהם הא בעינן קרא דלא נפקע בעלותו, ובדברות משה הערה ע' בסופו כתב דענין לנתיבותא מאבדת קרקע דראה מים שוטפין והתם ודאי לא נפקע בעלותו, ודומה דהוא דמוק, ועוד מאי קאמר התם דלמא למרה נהדי, והא באבדת קרקע אפשר דאימא ואינו יכול להציל ול"ע. — ומסתבר דאף להאחרונים הנ"ל הוא רק בשלא ראינו דנפל ממנו אבל בראינו ממנו נפל דעומד לחזור אליו לא נפקע בעלותו, ועדיין יש לעיין. (מח) דיעה קמיתא הוא דעת מה"מ רנ"ט סק"ב וכ"מ בס"י שער"ס סק"א. [ועי"ש סי' מ"ט סק"י], עטרת חכמים חו"מ תשו' ט"ו דב"ה אמנם, אולם המשפט סי'

י. נחלקו הראשונים כשבעל האבדה נמצא במקום האבדה ואינו יכול לקחתו, אם איכא חיובא דהשבת אבדה, ולהלכתא קיי"ל דאיכא חיובא (כג).

יא. עכו"ם המוצא אבדת ישראל אף דליכא עליו גדרי חיוב השבת אבדה מ"מ לא זכה בה (כד) [יב].

יב. נחלקו י"א דאבדה הוי כגולה דאינו ברשותו למכור ולהקדיש וכיו"ב, וי"א דחשיבא ברשותו (כה) [יג].

בירור הלכה

מאזני צדק

(כג) ונראה דהוי כגדרי אבדה דעובר בעשה ול"ת (מו).

(כד) ואפשר דכיון דלא מחייב בהשבתו אסור להגביהו משום גזל מז.

(כה) דסבירא להו דלא דמי לגולה דאינו רוצה להשיבה לבעלי, וכן יש לו קניני גזלה, משא"כ באבדה מח.

דינא דעני המהפך נחררה דאסור ליטלו ממנו גם בהפקר, אם איכא הך דינא בגוונא דאבדה המבואר לקמן סי' רס"ו סעי' כ"ז וכו' דמוכרו ומשתמש בדמיו.

[יב] ושומר לא הוי עליו, [גם אם איכא דיני שמירה בעכו"ם לישראל כדנסתפק במחנ"א שומרים סי' ל"ג וכן נקט לדינא בחמרי בינה הלוואה סי' פ"ז, ועי' משו"ב נתיבות סי' ע"ז ס"ק נ"ג ושו"ת חסד לאברהם חו"מ סי' י"ט] דדינא דשמירה ילפינן מקרא דואספתו אל חוך ביתך כמבואר רש"י צ"ק נ"ו: ובעכו"ם לא נחמדש זה.

[יג] עי' שע"ז ס"ק מ"ט. וצ"ע מ"מ כ"ו: משמ"י דגליון חו"מ כחז על הא דמבואר בגמ' דאבדת שותפין גם אם ליכא שו"פ לכ"א אמרינן דליתא מחלי אהדדי, דחששא דמחלי הוא אחר הנפילה, [ועי' שיט"מ שם משמ"י דראשונים דביארו דמחלי קודם נפילה], מוכח דס"ל דאבדה חשיבא ברשותו מדיכול למוכרו [דלישנא דמחילה דנקטה הגמ' הוא לאו דוקא, ור"ל מכירה], ואפשר דס"ל כדעת המחנ"א דיני חצר סי' ו' ושער המשפט סי' ער"ה סק"א דנשותפין לא בעינן הקנאה זה לזה אלא כגי במחילה. [אמנם בלא"ה שיטה זו ז"ע דאם מחל אחר הנפילה אחרי חייבים בהשבתו הא צשעת אבדה לא היה שו"פ, וכבר תמיה בזה]. ב. סתימת דבריהם דלא מחלקי בין דבר שיש בו סימן דעומד לשו"ב לבעלי לבין דבר דאין בו סימן דטפי רחוק

שערי צדק

(מו) בתשובות מיימוני סי' י' הביא בזה פלוגתא רבינו שמעי והר"י, והוצא בד"מ סי' רס"ה סק"ז, ולהלכתא חייב כן הוכיח בדרישה סי' רס"ה סק"ז מהרמ"א שם, וכן מסיק בשו"ת בן יהודה סי' קי"ח, וכן משמע בשו"ת חכם נבי סי' קל"ז בקושייתו על המהרש"ל ממתינות דשטף נהר תמורו ע"ש. ואפשר דאינו מוכרח. (מז) דמאות השבת אבדה נחמדש רק בישראל, ואף להרמב"ן פ"י וישלח שכלל דינים דעכו"ם מלווה הוא בעושק שחר ואונאה וכו' ועי' חת"ס ח"ו תשו' י"ד, אמנם י"ל דהוא רק בחיוב הממונות לא בקיום המלוות ועי', וכן איתא בחו"י סי' ע"ט [ואף אם נתגייס], וכ"מ בפרי יצחק ח"ג סי' ס"ה או"ד ואינו מוכרח עי"ש, אמנם אינו זוכה בו כן מתבאר מנחמ"מ סי' ק"ה סק"ז וכסף הקדשים לקמן סי' רס"ב [ועי' לקמן סי' רס"ז סק"ב ב' או"צ מהזכר יצחק סי' ע"ח דאף אבדת עכו"ם אסור לו ליקח], וכן העירונו מהרמ"א סי' רנ"ט ס"ג דנאבד ספרים בעיר שרונה עכו"ם לא מיתאש כיון דימכרהו לישראל וישראל יכריז עליו, חזין דהעכו"ם המואל לא זכה בו. — ומהך דינא משמע דלא כמבואר בחידושי הגר"ט [שיעור ב' בענין יסל"ת] וחידושי רבינו פסח מקוצרין דאלולי חידוש המורה באבדה דלריך השבה הי' נפקע בעלותו, כיון שאינו תחת שליטתו ועי' בדבריהם, וחזין בעכו"ם דלא מחייב בהשבה מכ"מ לא זוכה ועי' דברות משה סי' כ"ג ענף ב', וכן ז"ע לדבריהם מהא דבעינן בגמ' לב. לזריכותא אחרי אינערין קרא באבדה ולא ילפינן מפריקה וטעניה, ולדבריהם הא בעינן קרא דלא נפקע בעלותו, ובדברות משה הערה ע' בסופו כחז דענין לזריכותא מאבדת קרקע דראה מים שוטפין והם דאי לא נפקע בעלותו, ודומה דהוא דחוק, ועוד מאי קאמר תוס' דליתא למרה בדי', והא באבדת קרקע אפשר דאיתא ואינו יכול להציל וז"ע. — ומסתבר דאף להאחרונים הנ"ל הוא רק כשלל ראינו דנפל ממנו אצל בראינו ממי נפל דעומד לחזור אליו לא נפקע בעלותו, ועדיין יש לעיין. (מח) דיעה קמיתא הוא דעת מה"מ רנ"ט סק"ז וכ"מ בס"י שע"א סק"א. [ועי"ש סי' מ"ט סק"י], עטרת חכמים חו"מ תשו' ט"ו דצ"ה אמנם, אולם המשפט סי'

בירור הלכה

שישוב לבעליו [אם לא במקום דח"מ דמחזירים בטב"ע כדלקמן סי' רס"ב]. — באבדה מדעת, לדעת השו"ע לקמן סי' רס"א ס"ד דלא הוי הפקר אלא דפטורים מלהשיבה אפשר דמה"ט חשיבא לכו"ע אינו ברשותו, וכן בנתייבשו הבעלים אף לדעת הקצוה"ח ונתייבשו [הוצא לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ז או"ב] דלא ילא מבעלותו עד דאחי לרשות זוכה, מ"מ אפשר דחשיבא אינו ברשותו.

ג. נראה דאחר דהגביהו האבדה חשיבא לכו"ע ברשותו כיון דהוי שומר עליהו, ומה"ט אפילו בדבר דאי"ב סימן, ואכתי ל"ע עפ"י המבואר בקצוה"ח סי' שני"ד סק"ד דפקדון חשיבא ברשותי משום דכל אימת שרואה מחזירה אצל אס לריך בי"ד אף דזיימא דינא חשיבא לאינו ברשותו, ועי' אמרי בינה פסח סי' כ"ד, וא"ל הכ"ז כיון דבעינן סימנים או עדים אפשר דלא חשיבא ברשותו.

שערי צדק

רנ"ט וסי' שני"ד ס"ו, השואל בשו"מ רעק"א החדשות סי' י"ז בסופו, ישועות ישראל סי' ס"ה ס"ק ו' ודייק כן מהרמב"ן ב"ב ל"ה: וכן דייק החלקת יואב או"ח סי' י"ט דב"ה אף מ"מ, קצא דקשימא קושיא פ"ג, דברי התורה סי' רס"ב או"א, ואזי עזרי הלכ' מכירה פ"ב מלשון הרמב"ם פכ"ב ה"ט ממכירה עי"ש*, וכ"ז בנתייבשו נדרים לג. דב"ה שוקל משמ"י דהריטב"א, ודיעה במרייתא הוא בשיט"מ ר"פ המפקיד משמ"י דהריטב"א והו"ד בקצוה"ח סי' רנ"ה סק"ג, נוב"י אהע"ז מהדו"מ תשו"ע ע"ז דב"ה אמנס עיינתי, מקו"ח סי' חמ"ח סק"ט דב"ה לכן נראה לענ"ד [וה"ע מדעתו בנתייבשו הנ"ל], עטרת חכמים ב"ק סו. ריש סוגיא דיאוש דנוטה דרך ביוטו של ים חשיבא אינו ברשותו, כדאי' בירושלמי אילו ראה ככר מגלגל בנהר ואמר ה"ו הקדש לא כלום הוא, אור שמח הל' גניבה פ"ג ה"ב, ועי' אמרי משה סי' ל"ד, פרי יצחק סי' מ"ז דב"ה מיהו בעיקר, אכן האול פי"ד, גידולי שמואל ריש פ"ג, דברי יצחקאל בהשמטות לסי' ל"ה או"א, קהלות יעקב סי' כ"ו, דברי משה סי' ה', וספר אילת השחר ב"ק פה. דב"ה ויש לעי' מה דכתבו בזה**.* — ולהדעות דלא הוי ברשותו, יש לעי' בישראל שנתן לעכו"ם לשמור דכיון דליכא דיני שמירה, אף דנחמייב לשלם חשיבא אינו ברשותו, כיון דלא הוי שומר, וכן ראיתי די"א כן, ונ"ע.

איפת צדק

* שע"ז ס"ק מ"ח, באבדה הקדש נ"פ דחשיב ברשות הקדש דכל היכא דליכא דינא דהחמנא אימת, עי' בזה לעיל לו/א).
 ** שע"ז ס"ק מ"ח, רש"י ב"ק פג. דב"ה למעוטי דבר כחב דשמלה למעוטי דבר שאינו מקוים, דהכוונה לדבר דאין בו סימן, ובשיט"מ שם משמ"י דהמאירי ביאר דאזיל על אבדה דאין בו סימן דליכא בו דינא דטוען טענה גנב באבדה, [וה"ל דאירי בגוונא דלא הוי יאוש בעלים משום דנתייבשו אחרי מציאתו והוי יסל"מ], וי"ל טעמי משום דאי"ב סימן חשיבא אינו ברשותו של הבעלים, ודוחק לומר דהוא משום דהכא גלי קרא דליכא חובת השבה באי"ב סימן, ועי' שערי צדק וזו נזיקין סי' ט"ז הא דביאר את השיט"מ, ונ"ע.

הלכות אבידה ומציאה

רנ"ט. השבת אבידה מאיזה מקום חייב להשיבה

ובו ט' סעיפים

א. א הרואה (א) [א] אבדת ישראל חייב לטפל בה להשיבה

באר הגולה
א לשון הטור מימרה
דכנא כפ"ב דכנא מניעה דף כ"ז ע"ב:

בירור הלכה

[א] עי' מאזני נדק סק"א או"ב, ואפשר דגם צאינו רואה האבדה אלא דידוע לו דאיכא אבדה חייב במ"ע, דהשג משיבס להשיבה ולא תוכל להפעלם, ומה"ע סומא נמי חייב בהשגת אבדה דלא צראי תלי, [דקיי"ל כרנן ב"ק פז, כמבואר במשנ"צ סי' נ"ג ס"ק מ"א דסומא חייב בכל המלוות, ואף לר"י דס"ל דסומא פטור י"א דכל"ת חייב, אמנם יש לעי' בהא להראשונים קידושין לד. המובא לעיל בפתיחה בבירור הלכה סק"ד]. וראיתי במו"ש דהביא

מאזני צדק

(א) דברא"י גרידא גם אם אינו מגביה עובר בעשה דהשב תשיבם, מלבד ל"ת דלא תוכל להתעלם א), וי"א דרואה דנקט המחבר לאו דוקא ולישנא דקרא נקט לא תראה את שור וכו', או דכוונתו לסיפ"י דקרא דהשב תשיבם וכו' לא תוכל להתעלם, אבל בעשה אינו עובר אלא בהגבהה ב).
ב. חייב להחזיר האבדה אפילו רחוק הרבה ממנו וליכא שיעורא בהא ג).

שערי צדק

א) ט"ו ככוונת המחבר, והוא דעת הרמב"ם פי"ד ה"א, והר"ן הוצא נמ"י ל. * ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תר"י כתב דקרא דהשג משיבס איננו צריך רק לקודם הגבהה האבדה, דאחר הגבהה הו' בכלל קרא דוהשיב את הגזילה אשר גזל וכו' או את האבדה אשר מצא, אמנם צראשונים לא הוזכר האי קרא, וז"ל דס"ל דאזיל רק בגוונא דכחש באבדה כדאיירי בקרא. (ב) סמ"ע סק"א ככוונת המחבר והוא דעת הרמב"ן ל. * ושיט"מ שם משמ"י דהרשב"א, ריטב"א כו', שיט"מ משמ"י דהרשב"א ש. ב. דב"ה ומנחת, ובשושנת העמקים כלל ו' דב"ה וראיתי לנכר כ"כ בדעת מוס' ל': דב"ה אלא. — ועי' בית אברהם מה דהאריך לקיים ביאור הסמ"ע. (ג) סתמח הפוסקים דלא נקטו שיעורא, ובב"ח חמה אמאי לא כתבו שיעורא דריס והוא רס"ו וז' שלישי אמה *, וכמבואר בן בסי' ער"ב ס"ה גבי פריקה וטעינה, וכ"ה לגירסת הגר"א לג. וגירסת רביס בספרי כי מצא פסקא רכ"ב, וכ"כ בשער אשר או"א עפ"י הילקוט משפטים, וכ"כ לדינא במעשה רוקח פי"א או"ב עי"ש, אמנם לגירסתנו בגמ' שם, וכ"ה גירסת הרא"ש והריטב"א בשיט"מ שם דקרא

איפת צדק

* ש"ע סק"א — ואפ"ל דהרמב"ם מייירי בגוונא דמכיר את בעל האבדה ולהכי נמי קודם הגבהה חל עליו העשה להשיב לבעליו, וי"ל דדייקא הכא בקראי דקרא קמא דמייירי מכיר את בעל האבדה דכתיב לא תראה וכו' והפעלמם מהם וכו' השג משיבס, משמע דהעשה הוא בגוונא דוהפעלמם מהם דעוד לא הגבי האבדה, ונקרא במרא דאינו מכיר דכתיב ואספתו אל תוך ביתך וכו' והשבותו, לא תוכל להפעלם רק אח"כ חל מצות השבה, ולפי"ז י"ל דגמ' דהמחין לה עד שנתיאשו הנעלים דעוד רק בלא תוכל להפעלם מייירי צאינו מכיר את בעל האבדה, אמנם כ"ז לפלפולא בעלמא דסתמח הרמב"ם מוכיח דמייירי נמי צאינו מכיר את בעל האבדה.

* ש"ע סק"ג — ולדיעה זו נראה דאם בתוך רס"ו אמה היה פטור מהגבהה האבדה [בכוונת דה"י עוסק במצוה אחרת, וכיו"ב] וכשהי' תוך רס"ו אמה נחתיי, פטור מהשבתו.

בירור הלכה

מאזני צדק

דרשה מקרא דכי חפגע פגיעה שיש בה ראייה פרט. לקומא, ואפשר שהוא משום דס"ל כהגירסא המוכח בשע"ל סק"ג, אמנם גיראים ס"י קס"ח כתב דתליא בראי' ולא סגי בידיעה, וז"ע.*

ב. ע"י מאזני צדק סק"א או"ג. ואפשר דגם להדיעות דליכא חיוב הגבהה בדבר דאי"צ סימן, מ"מ באצדה דאית בה רק סימנים זינונים דמה"ת לא מחזירים ורק מדרבנן כמובא לקמן ס"י רס"ו בהקדמה לס"ה, אבל אחר שמקנו רבנן דמחזירים, אם אין מגביהו עובר בעשה ול"ת, וע"י. — שם נחבאר דבראיה ממי נפל לכו"ע חייב להגבי', אמנם בגידו"ש כ"א דנ"ה והנה סברה כתב דלטעמא דרעק"א

ג. נחלקו י"א דאבדה דאי"ב סימן נמי חייב להגבי' ד, וי"א כיון דלא יודע מי הם בעלי' (אם לא יהיו עדים) ליתא חובת השבה ה), וי"א דלדעת הרמב"ם דפסק כוותי' המחבר לקמן ס"י ר"ם סעיף ט' דאבדה דאי"ב סימן גם אם נתייאשו אחר הגבהה הרי אלו שלו, אסור להגביה האבדה כיון שמפסיד לבעלים ו), ולהלכתא יש להחמיר להגביהו דהוי ספיקא דאורייתא ז). — ולדעה דפטור מלהגבי' אם הגבי' אי נעשה שומר אבדה ע"י לקמן ס"י רס"ז ס"ק מ"ג, ובאם הוא חפץ דברירא דליכא עדים דיכירוהו בטב"ע, לכו"ע אי"צ להגבי' ח), וברואה דנפל מחבירו לכו"ע

שערי צדק

כי מראה דכתיב הוא גבי פריקה וטעינה, אמנם גם לפי גירסא זו אפשר דקאי על אצדה כיון דהקרא אחריתא דכי חפגע באצדה קמייירי [ומסתירה שני הפסוקים דרשו בגמ' שהוא פגיעה שיש בה ראי'], ע"י חוס' הרא"ש שם, וע"י בהגהות חשק שלמה שם, ובחידושי רבינו מאיר שמחה שם*. — ואף להדיעות הנ"ל דחיונו רק בשיעור ר"ס אפשר דבראיה קודם שיעור זה יש לו להתקרב כנדי להחמיצ, ע"י כמה דנחלקו הג"ח פסחים ג: ומנ"ח מלוה ה' או"י בנמצא בדרך רחוקה גבי פסח אם חייב להתקרב, וע"י קידושין לב: יכול יעלים עיניו כמו שלא ראהו וכו', וז"ע.* — ודעת הסמ"ק מ"ע ע"י בפריקה וטעינה דהעשה אינו עובר אלא בראי' שיעורא והל"ת אזיל דאסור להעלים עיניו גם קודם הך שיעורא, [וע"י ספר נזוין העמודים בסמ"ק מ"ע נ"ג ס' או"א, וז"ע]. — ונראה ברור דאף להשיטות דהוא רס"ו אמה הוא רק גבי אצדה, אבל הלכה מהפסד בראי' דמוכח במאזני צדק לקמן להחזיר למלוה דחייבים לו, דבזה אין חילוי בפגיעה בחפץ לא שייכא דרשה דפגיעה שיש בו ראי' וחייב בכל גווני וע"י. (ד) בדו"ח רעק"א כו. בסו"ד בתוד"ה דשמך טפי מלי לה בפלוגתא הראשונים [ושם נוטה דבדברים שיש בהם טב"ע חייב לכו"ע], וכ"מ בשו"ע הרב ס"ז דחייב, ובחמדת שלמה כו. דנ"ה נסחפקתי הניח בספק, וזכרון שאל ח"ג עמ' קי"ד משמ"י דהחז"ל וז"ל. (ה) חידושי הר"ן כ"ה: דנ"ה נמצא כלל, דו"ח כא: דנ"ה בתוד"ה מ"ש דנ"ה אמנם י"ל, וע"י נהה"מ ס"י ר"ם סק"י"צ דאפשר דמשמעותו דס"ל נמי כן, וע"י אמרי משה ס"י ל"ז או"ה. — ולדיעה זו אפשר דאף לפני משורח הדין א"צ להגביה, ול"ז לעיר שרובה עכו"ם לקמן ס"ה דהתם בעצם האצדה איכא חיוב ורק פטור מסיבה אחרת משא"כ הכא, וז"ע. — נראה דמ"מ חייב לע"י באצדה דלולי יש בו ס"י, ואם לא עיין בו אפשר דהוי בכלל לא מוכל להתעלם, ואפשר נמי דיטל מ"ע. (ו) כ"מ פט"ו ה"א, ב"י סק"י ר"ם דנ"ה וכתב עוד, וכן מסיק לדוגמא ברחמים לחיים [המודפס בשו"ת הרשב"א ח"ה בסופו], וכ"כ בתשובות הרדב"ן ח"ב ס"י תשפ"ו. (ז) ואף ד"א דלא יגביה, הוא רק לדעת המחבר דפסק בהרמב"ם אבל הרמ"א שם פליג ע"ו, ואף לדעת הרמב"ם ס"ל לרבים מהפוסקים דכוונתו בגזונא דנתייאשו הבעלים קודם שהגביה, וכן י"א דכוונתו רק להיתר השתמשות אבל דמים חייב, ע"י לקמן שם ס"ק נ"ז דהובא כל הדיעות. (ח) כיון דחיוצ הגבהה בדבר דאי"צ סימן מבואר ברעק"א שם שהוא דילתא יציא עדים ויכירוהו, וכן דעת גדולי ההוראה שליט"א, ודעתם דכ"ז ראי' להירמו דלא יכשל אחר באיסור דיקחנו לעצמו, ואפשר דאיכא סמך לדבר מגמ' ל: בר' ישמעאל ב"ר יוסי דאפקרי' שלא יכשלו בנ"א עי"ש. ונ"פ דגם בחפץ דאחר שירמו יכול לשומו בדמים וליקחו לעצמו כדלקמן ס"י רס"ו סעי' כ"א נמי איכא טעמא הנ"ל, ולהסבירים לעיל דמעיקר הדין חייב להגבי' ה"ה בכה"ג.

איפת צדק

* בירור הלכה או"י א' — וראיתי בספר א' ראי' מאי דמוכח ברעק"א כ"ו. [הובא בשע"ל נס"י רס"ב ס"ק נח], דאצדה כחבר איכא דנא' דנא'סורא אחי ליד' אף דאיתו יודע עמה כיון דאם ידע מחייב בהשבה עי"ש, חזון ידיעה גרידא מחייבתו. ונראה דאיתו ראי' דהתם דהוא ברשותו ודאי ידיעה גרידא חייב ובגדר ידיעה דמחייב עי"ו בהשבתו ז"ע, דהא גם כן' עדים כשהם מחזק לנ"ד לא הוי עדות דאין לר"ך להאמינם כמבואר בפוסקים. ** שע"ל סק"ג — וכן לפי"מ דכתב הש"ך ס"י רמ"ד סק"ח דהסמ"ק גבי קימה בראי' דכמלא עיניו דהוא רס"ו אמה, משמע דס"ל דראי' גרידא הוי הוי שיעורא, אמנם כדרי דיעה שם הקשה כן, ויש ליישב. — נראה דגם ברוכב שיעורו רס"ו אמה אף דיכול להגיע לשם יומר מהר ממהלך, דהכא תליא בראי'. וכ"ז בדרכוב אין מרפין השיעור דכין הרכוב לקרקע, אלא חשיבין כאילו ה' על הקרקע, כיון דבראי' תליא מילתא. ** שע"ל סק"ג — וע"י שאל ומשיב מהדו"ח ח"א ס"י ק"כ בביאור הגמ' קדושין הנ"ל, ולדבריו לא שייכא להכא.

לבעלי (ב) [ב] שנאמר השב

מאזני צדק

בירור הלכה

כא: דפטור כיון דעומד לייאש, הכ"ג ככה"ג, ויש לדון בזה דככה"ג דראהו דנפל אין האצדה במאזן שזריכים לייאש ממנו, וככה"ג י"ל דחייבים בהשבתה.

ג. ע"י מאזני צדק סק"א או"ד, — ולהכי יש לומר להקטנים שלא להגבי' אצדות, אמנם יודיעין דמריאס לאציהם נראה דיכולים להרים, וז"ע, — אמנם הוצת חינוך אפשר לזהא ליכא כיון דהם אינם יכולים לקיים פרטי המלוה דהוא שמירת האצדה וטיפולו, וע"י חידושי הגרי"ו ערכין ג. וע"י שו"ת מהרי"ל דסקין פסקים סי' ד.

[ב] ע"י מאזני צדק סק"ג וצ"ע ס"ק י"ד, ולקמן סי' שס"ז ס"א מבואר דבהשבת גזילה קני להודיע לבעלים וא"ל לטרוח להביא להם ע"ש סמ"ע סק"ג וס"ך סק"ג, ובסמ"ע סק"ג כחצ דטעמא משום תקנת השבים, ולדבריו באצדה לא שייך ה"ט, אמנם אפשר דבאצדה מעיקרא דרינא א"ל להשיב לבעלי דע"י הודעתו לבעלים קיים

צריך להגביהו ולהשיבו ט, וכן במקום דשכיחי ת"ח, דמחזירים להם בטב"ע כדלקמן סי' רס"ב ס"כ, לכ"ע צריך להגביהו ט/א).

ד. חשיבא אבדה גם כשאינו דרך נפילה אלא הניחו ושכחו י, וגם אם שכחו בבית חברו, או שהפקידו אצל חברו ושכח שהפקיד, ואפי' אם הם יודעים למי שייך החפץ הוי אבדה יא, וגם אם היא בביתו בגוונא דאין עומדת להימצא אפשר דחשיב אבדה יא/א, וכן נפל ממנו חפץ ועדיין הוא עומד באותו מקום חשיבא לאבדה, ועדיין צ"ע יא/ב. — נמצא חפצו ביד קטן וכ"ש חרש ושוטה חשיבא אבדה יב, ולהכי קטן שהגבי' אבדה חייב ליקח ממנו יג).

(ב) צ"ע אם סגי להודיע לבעלים שנמצאת האבדה ויכול לבוא לקחתה או חייב הוא בעצמו להשיבה לבעלים יד, וע"י לקמן סי' רס"ז במאזני צדק ס"ק מ"ה

שערי צדק

ט) צדור כיון דיכול להשיב לבעלי, וכן מוכח מגמ' כו: ראה סלע שנפלה וכו' עובר משום לא חוכל להחטלם, וכן הוכיח מהא דנפיש ח"י ויחידושי רבינו מאיר שמחה. ט/א) צדור. — ונראה דלהדעות דהובאו לקמן סי' רס"ג בצירור הלכה ס"ק ד' דבאצדה דא"צ סימן ומיהמן מי שטוען דשלו הוא למולא האצדה, צריך להחזיר לו ע"ש, להכי נמולא במקום דאנשים שם נאמנים לו, לכ"ע חייב להגבי' האצדה. וכ"ג דכשנמצא האצדה במקום דיכול להחזיר בעלי' ע"י שישאלו את האנשים הדירים שם, [ונגוונא דליכא למיחש דהוא מעלמא], חייב לכ"ע מלהגביהו. — ולהנ"ל מיושב הא דראיתי מקשים על הסוברים דליכא חיוב הגבהה בא"צ סימן מגמ' כב: דקרא דאשר מאבד ממנו ומנאסח מיירי נמי באצדה דא"צ סימן, והתם כתיב נמי ליסורא דלא חוכל להחטלם, והוא קושיא אלימתא, ולהמתבאר דליכא אופנים דלכו"ע חייב בהגבהתו אפשר דקרא מיירי ככה"ג, וז"ע. י) כדמוכח לקמן סי' ר"ס ס"י. יא) מוכח במחנ"א חזר סי' ח' דדן בהפקידו הבעלים החפץ ושכחוהו שם אם מהני יאוש ע"ש, מוכח דחשיב אצדה, והתם מיירי דהנפקד יודע מי המפקיד, וכן מתבאר משו"ת חינוך בית יהודה סי' ק"י במעשה דעכו"ם שכן חפצו אצל ראובן, וחשד ששמעון לקחו, וגזל משמעון, וכחצ דאין שמעון יכול לחייב את ראובן כיון דאצדת עכו"ם מותרת, חזין דחשיבא אצדה גם ביודע למי שייכא, [וע"י כוס ישועות ל: בחור"ה איוהי אצדה, וז"ע]*. יא/א) כ"ג, אמנם ככה"ג נראה דגם להסוברים לעיל בפתיחה אוי' י"ב דאצדה חשיבא אינו ברשותו ככה"ג חשיבא ברשותו, דלא כספר מועדים וזמנים ח"ו סי' קס"ב. יא/ב) דלכאורה מתבאר דהוי אצדה דמאי איכפת לן שנמצא שם כיון שלא ימצאנו, [ונגוונא דחלין דאם יסתכל לנדרין יראנו דהא פשוט דלא הוי אצדה]. ובתח"ס או"ח חש' מ"ד הביא ראי' דחזר הקדש קונה ממחניחין בשקלים פ"ד מ"ה דאם הוחזרו להקדש, ואמאי אינו זוכה הממונה כיון דהוא קבל מעות הנותנים, ובע"כ ז"ל דזכו בו הקדש כשהוא בכלל, וראיתי מקשים ע"ד הרי הממונה לא יכול לזכות במעות משום דנאסורא אחי לדי' דהמעות היו מחלה בידו קודם שהניחם בקופה, והעירוני דאי נימא דלא חשיב אצדה כשהבעלים נמצאים שם נימא דלא חשיבא באיסורא אחי לדי', ומ"מ ז"ע דהתם הוי הטעות בספירת המעות אמאי לא להוי אצדה כשהבעלים נמצאים שם, וע"י. יב) עיין לקמן סימן רס"א ס"ד וצקוה"ם שם סק"א ואף למאי דס"ל לנתיב"ם שם דלא חשיבא אצדה מדעת בנותן לקטן, מ"מ אפשר דחשיבא אצדה. יג) כנ"ל, וכן מטעמא דקטן לא מתחייב בשמירתו להכי צריך ליקח ממנו ולהוי שומר אצדה, וגם איכא בזה משום אפשרי מאיסורא דקטן יאבדנו או ישחמם בו דומיא למאי דמבואר סי' שמ"ט ס"ה וע"י באה"ג שם, — ובאצדה דאין חיוב להחזירו אלא לפניו משוה"ד פשוט דאין לקחתו מהקטן דהא זכא בו. יד) ע"י שיע"מ ז"ק ק"צ דכ"ה לימא איבעי לך משמ"י דהראב"ד דמשמעו דסגי להודיעו, וע"י פי' הרא"ש נדרים לג: דכ"ה מהני לי' על הא דמבואר בגמ' שם דבאסור הנאסור מבעל

איפת צדק

* שיע"ז ס"ק י"א — וכן מצינו כה"ג בגמ' קים: כשי גימז זה ע"ז זה, דהגדל אצל העליון ונכנס לחלק החמון שייך לחמון, והכי ק"ל סי' קס"ז ס"א, ומבואר ברא"ש שם דהוא משום יאוש חזין דחשיב אצדה. [וע"י עוד גוונא באצדה במהרי"ט ח"ב סי' קט"ז והוי"ד בקטוה"ם סי' רנ"א ס"ק ג' ונחלק עליו שם].

בירור הלכה

מאזני צדק

א"ח אם הוי שומר אבדה אחר שהודיעו*.
ב. אבדה דשוויותו אינו אלא לזמן מסוים חייב להשיבו בתוך זמן זה (ד/א). מצא אבדה דעתה אינו שימושי כגוונא דתנור בימות הקיץ וכה"ג, נמי אין לו להמתין בהשבתו (ד/ב), וכן חפץ דשימוש הוא רק פעם אחת וא"א להשתמש יותר נמי צריך להשיבו מיד (ד/ג).
ג. כשאינו יכול להגבי' האבדה מחמת מחלה או סיבה אחרת, צ"ע אם חייב במ"ע דהשבה לדאוג שאחר יגבי' (טו).

השנחו, ובש"ך סק"ז כתב דמפיקר הדין א"ל לטרוח להביא להם, ועי' אולם המשפט שם, ולדבריו מסתבר דהכ"ז באבדה, מ"מ ז"ע. ועי' מנ"ח מזה ק"ל סו' או"א, אמנם העירוני דפלוגתא הט"ו והש"ך הוא רק בגוונא דהנגזל שנה מקומו ולהכי א"ל לטרוח אחריו כי אינו חייב יותר מהחזרה למקום שגזל, ולפי"ז באבדה דנחשיב בהשנחו למקום הבעלים, חייב לכו"ע להחזיר לבעלים, ול"ע בסוגיית הגמ' ב"ק ק"ד. וקי"מ.

ג. עי' מאזני צדק סק"ז או"ג. — ובראה אבדה ז"ע אם יכול לעשות שליח להגבה אבדה ולשמירתו, כיון דמסתבר דחשבינן למזה של השליח כיון דגם הוא נחשיב כזה שרואה האבדה ואינו מחייבם לראשון שראה, [כגוונא ד"א דמה"ט לא שייכא שליחות במילה, כיון דגם האחר נחשיב מדין חיונה לכל ישראל, עי' בית הלוי ח"א סי' י', וכ"כ באור שמח הל' שלוחין ושותפין ה"א גבי שליחות בחפלין ודבר אברהם ח"ב סי' ח' ענף ח']. או דילמא דבהא סגי כיון דאיכא אחר דשומר על האבדה, [ונראה דמהי נמי בהני דלאו בר שליחות, אמנם לא משכחת לה כיון דהני דלאו בר שליחות הם אינם בני שמירה], אמנם נראה דמשום מזה צו יותר מבשלוחו איכא נמי הכא דמסתבר דהוא נמי במלוות שבין אדם לחבירו, — אמנם נראה דבגוונא דיודע דאלל חבירו נשמר טפי או דחבירו יסוירונו במוקדם יותר, עדיף דיעשה ע"י שליח, גם לדיעות [בחי' אדם כלל ס"ח ס"ז נסתפק, ובחסד לאברהם מהדו"מ יור"ד סי' ס"א, ודובב מישרים ח"א סי' מ"ז או"ב ס"ל דשליח עדיף], דס"ל דכלל מלוות עדיף טפי דהוא יעשה גם אם השליח יעשה בהדור יותר, מ"מ הכא דעיקרו לטובת הבעלים עדיף כן. — וכן בגוונא דאם הוא יגבי' יהי פטור מחיובי האבדה כגון דבעל האבדה עמו במלכתו, עדיף דיתן לאחר להגבי' האבדה.

שערי צדק

האבדה חשיבא הנאה דמיפטור מדקדק, וכחז דהוא בזמן שמוליך האבדה לבעליו, והא דלא פירש בזמן דמטפל באבדה, ז"ל כיון דיודע מי בעל האבדה חייב להשיבה לבעלים ואין הטיפול מזה ולהכי כתב דפטור כשמוליכה לבימו, משמע דס"ל דלא סגי בהודעה לבעלים, ועי' בזה בדבריו משה הערה נ"ג. ובאמרי הנבי ב"ק נ"ז כתב דחייב להשיבה לבעלי ודייק לה מלשון הגמ' כח. ליחול וליהדרי' ניהלי' ולא קאמר דיודעו, ובשו"מ בנין שלמה בהקדמה שני' לפי' כי מלא כתב דאם בעליו נמנעים חוץ רס"ו וז' שלישי אמה חייב להחזיר להם ובטפי סגי להודיע, [ועי' לעיל סק"ג דיש פוסקים שיעור זה בחיוב הגבהת האבדה] ובשערי זיו נזקין סי' י"ג כתב דאם כשהגבי' דע מי בעל האבדה צריך להשיבה לו אבל אם רק אחר שהיה בביתו נודע לו בעליו, סגי להודיע לו וביאר כן הפוסקים דהשגחתיים לאחזק מיירי בידעתו ואח"כ כתוב ואם לא ידעתו ואספתו וכו' דרק זה חיונו, [וביאר בזה נמי כוונת הראש"ד הנז"ל], ומשמ' דהחזו"א ז"ל מציין דסגי להודיע לבעליו וא"ל להביא לו, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א ורבינו הגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א בקונטרס השנה אבדה משו"כ כ"ב. (ד/א) כ"ג ברור. (ד/ב) כ"ג ברור דהא ראוי למוכרו עתה. (ד/ג) כ"ג. — מלא כתובה צריך להודרו ביומא להחזיר מיד דלא יכשלו באיסורא דשוהה עס אשתו בלא כתובה עי' שו"ע אהע"ז סי' ס"ו ס"א וביאור הגר"א שם, — ואם כתבו כבר כתובה אחרת (כתובה דאירכסא), אף דאין להשהות שני כתובות מ"מ שר' ל' דיכול ליתן לאחר דחזיק הכתובה שמה יאבד לו הכתובה אשר אללו, [ועי' שו"ע שם בפס"ס סק"ג דאיכא גוונא דנצרך לכתובה הקודמת]. (טו) עי' לקמן סי' רס"ג סק"ז בוקן ואינו לפ"כ אם צריך לדאוג לאחר, ואפשר דתליא בהא ועי"ש. — ושיעורא דנער דפטור עי' חלקת יואב דיני אונס ענף ו' דכללל כ"ל דנמנוות דביטולס הוא בשו"מ אם יהא עי"ז מולי' שאב"ם מיפטר מלקימם, ולפי"ז ה"ה אבדה כיון דהוי בשו"מ, [אמנם עי' לעיל פמחה בבירור הלכה או"ד דאפשר דחשיב קו"ע וז"ע גבי הך דינא], ועי' אור שמח סנהדרין פט"ו ה"א, — בילקוט מעט לועז פ' כי מלא הוצא דלהכי כתיב "נדהים" דאע"פ דאיכא טורח גדול חייב להשיבם.

איפת צדק

* מאזני צדק סק"ז — ואם מוצא האבדה הוא כהן צריך ליקח האבדה אחר שהודיעו כי הוא אללו [להשיבות דקיים בזה מ"ע דהשנח] ולא להשהות, כיון דאסור להשתמש בכהן, ושמירתו חשיבא כהשתמשות, וגם לדעת המחבר לקמן סי' רס"ז סט"ז דשו"א ה"ז ש"ש, ומבואר בשו"ע או"ח פוס"י רכ"ח דנשכר ליכא איסורא דהשתמשות בכהן, מ"מ אחר שהודיעו אינו אלא שו"מ כמבואר לקמן סי' רס"ז במאזני צדק סק"מ מ"ה או"ח, אמנם אפשר דשמירה לא חשיבא כהשתמשות, כמבואר בפוסקים דמה"ט איכא דיעות דשומר אינו יכול לחזור בו, דלא הוי פועל [פי' משך חכמה משפטים נקרא דאם גנב יגנב מעמון], וז"ע.

הלכות אבידה ומציאה סימן רנט

כג

תשיבם (ג) (ג) ואם נטלה ע"מ

מאזני צדק

בירור הלכה

[ג] ונראה ללהדעות [רא"ש פ"צ ס' ט', מלחמות כו: ריטב"א מכות טו.] דגזלה גם כשאין הגזלה בעין מקיים מ"ע נחמית הדמים, ה"ה באבדה להגצי' ונאבדה ממנו מקיים המ"ע בדמים, ולהדעות [משמעות הרמב"ם ריש ה' גזלה, ועי' נוצ"י מהדו"ט יור"ד תש"ד ע"ז ובהגהות בן המחבר שם, ועי' חידושי רבינו חיים הלוי גו"א פ"ט ה"א דב"ה והנה הרמב"ם, ואחיעזר ח"א ס' כ"א] דרק כשהוא בעין מקיים המ"ע, אפשר דהכא דחייבו הוא משום הלנת ממון הנאבד, בדמים נמי קיים המ"ע, ומטין משמ"י להגרצ"ד ז"ל [הנכרת שמואל] דמקרא דהשבותו לו דילפינן דבדבר שאין עושה ואוכל ימכר, נמחדש דליכא מ"ע דהשבת אבדה נמי בדמים. והעירוני דאפשר דבכה"ג דפסע באבדה לכו"ע לא מקיים מ"ע דהשבת אבדה כיון דעמה חיוז תשלומין מדין שומר, וז"ע.

ב. יש להסתפק בנאבד החפץ מגולן שרצה להשיב לבעליו, אם חייב להחזיר לו כדי שיקיים מ"ע דהשבה, ודעת גדולי ההוראה שליט"א דליכא בהא מ"ע דהשבת אבדה. ג. ז"ע בתרומה שנאבדה למאי דקיי"ל טוה"ג אינו ממון [כמבואר ברמ"א ס' ל"ז ס"ט, ס' פ"ז ס"ה, וס' רע"ז ס"ו, ובש"ך ס' ש"ג סק"א, ופר"ח יור"ד ס' ס"א] אם חייב להשיבה לבעליו, ולמאי דמשמע ברמב"ם ה' גניבה פ"צ ה"ה דבגניבה פטור רק מכפל אבל צקן חייב הכ"נ חייב בהשבתה, ולפי"ז נמי מעות צדקה שמלא אף דהוי ממון שאין לו תוצעים חייב להשיב, אמנם להראשונים שהוצאו במשנה למלך ה' מלוה ולוה פ"ד הי"ד דמעות צדקה הוי כהקדש דנתמעט מאחין לגבי רבית, ה"ה הכא אם אמרינן דהקדש פטור מהשבה מקרא דלאחין כמוצא לעיל בפתיחה ש"ז לו"א, ה"ה צדקה דפטור מה"ט, וז"ע. — וכן להמבואר בירושלמי דמאי פ"א ה"צ דחרו"מ שעומדים ליאבד חייב להחליט, גם בדליכא לישראל טוה"ג, משום ממון השבט*, [ועי' אמרי צינה תרו"מ ס' ד' דעת הרמב"ם תרומות פ"צ הי"ז], אפשר דצריך

(ג) וחייב נוגם עובר בל"ת אם לא הגבין גם אם לא נודע לבעלים דנאבד להם טז).

ב. גם באבדה דאין הבעלים מורחים אחריו כלל [דלא מבררים אצל אחרים אם ראוהו, ולא מודיעים שנאבד להם, וכיו"ב], חייב בהשבתו, כיון דהסיבה שאין מורחים אחריו הוא כיון דמסופקים אם ימצאוהו עי"ז ולא משום דלא חשיב להו האבדה יז, וכן אבדה דגם אם היו הבעלים רואים בפילתו לא היו מגביהים אותו משום כבודם, חייב הוא להגביהו ולהשיבו יח. ג. מצא אבדה אשר שכיחי בהפקר כהיות בר וכדו מספק ה"ה שלו יח/א), ואם מביאים הבעלים עדים, או סימנים דינו כדלקמן ס"ב באבדה בעיר שרובה עכו"ם.

ד. בחיוב הגבהת האבדה והשבתו ליכא חילוקא בין אבדה השייכת לרבים או ליחיד יח/ב).

ה. גם אם הבעלים לא ידעו דשייך להם החפץ האבוד, כגון דנכנס לחצירו שלא מדעתו דוכה בו ושוב נאבד, חייב בהשבתו יח/ג).

ו. אם איכא אומדנא דמוכח דאין הבעלים רוצים שיטרה אחר בהגבהת האבדה והשבתו [בגלל פחיתת ערך שבאבדה], או משום דהמוצא אדם חשוב וכיו"ב, י"א דצריך להשיב יח/ד).

ז. מצא חפץ האסור באכילה או בהשתמשות חייב בהשבתו יט), אמנם כשבבעליהם חשודים לאכול או

שערי צדק

טז) צרור, וכן מוכח מחוס' צ"ק ס"ו. דב"ה הכא נמי דכתבו להגצי' קודם דנודע לבעלים ואח"ז נודע להם לא מהני יאושם כיון דנחמייז בהשבה. יז) גדולי ההוראה שליט"א וכ"ז רבינו הגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א בקונטרס השבת אבדה תש"ו צ'. יח) גדולי ההוראה שליט"א, וטעמיה דמה דלא מגבי האבדה משום כבודו הוא כמו שאינו מגבי משום הפסד ממון ולהכי אחר חייב להגביהו. יח/א) טהרת אזור על אגודת אזור סוגיא דיאוש או"א, וכ"ז כוונת היראים רס' קס"ח עי' תועפות ראש שס. יח/ב) צרור. יח/ג) פשוט. יח/ד) כן נוטה דעת גדולי ההוראה שליט"א. יט) דהא שוה דמים דיכול

איפת צדק

* צרור הלכה ס"ק ג' או' ג' — דהפסד בירושלמי איירי בתרומת מעשר של דמאי, דחזין דבדמאי אמרינן דחשיבא לממון השבט, פ"י שיעורי הגר"ח שמואלצין זצ"ל פסקים שיעור ט"ו מאי דביאר בזה.

שס — ועי' גליון הש"ס ירושלמי וזעים כך צ' אות י"ט.

בירור הלכה

מאזני צדק

להשתמש בזה, או למוכרם לישראל, אסור להחזיר החפץ עצמו, אלא חייב למוכרו לעכו"ם, ומחזיר דמיו. כ).

ח. גם אם לבעל האבדה יש התחייבות מצד אחר דישולם אבדתו, כגון חברת ביטוח, חייב להחזיר האבדה בין חפץ שנאבד ובין מעות שנאבדו כא), ואף אם החפץ אינו בעין דנאבד סהמוצא חייב לשלם כב). ט. אם בעל האבדה הוא בעל חוב להמוצא, בגוונא דשרי למלוה לעכב לעצמו כג) מקיים בלקיחתו

ליחסם לבעלים משום השנה לשבט, דאין הוא יכול ליחסם להם אלא הבעלים, — ועי' מעיני החכמה כו. או"פ פ"ט. יש לעי' באבדה של פירות או מעות מע"ש דקיי"ל דהוא ממון גבוה [ואף דמיו כדחזיקו במנ"ח סו' מזה מע"ג, ופסקי הלכות יד דוד ח"ב דף ל"ג ע"ב מגמ' מנחות פ"ב, ורמב"ם מע"ש פ"ז הי"ט, וכל"ח פסחים ו. נסתפק בזה] אי אית ד' חובת השבת אבדה לפי"מ דמשמע ברמב"ם ה' מע"ש פ"ג הכ"ד דנגניבתה חייב בקרק, עי' בזה באו"ש גניבה פ"ב ה"א, ואמרי משה סי' מ', [וידוע דעת הגר"ח

שערי צדק

למוכרו לעכו"ם. כ) דאף דאסור להחזיר החפץ משום לפני עור וכו' מ"מ לא נפקע חובת השנה, וכן דעת גדולי ההוראה שליט"א, וחזיקו נמי בדו"ח רעק"א ל. דכ"ה ולא אחי דאיכא מ"ע ול"ח כחם נאבד החפץ מהשואל ומנא המשאל, והתם נמי הוא רק על דמיו, אבל יש לחלק דהכא בחפץ הנאבד ליחא השנה משא"כ התם עיקר האבדה כלפי השואל הוא רק בדמיו. ובמשך חכמה פ"י כי חל חתב על קשיא דשה דאבדה, די"ל דרבושי' שמחזירים בהמה דקה לרועה, וכו"כ במענה שמחה שנסו"ם חתן סופר קניינים], וז"ע אין שרי להשיב הא מכשילו*, וי"ל נמי דכוונתו על דמיו*, [אמנם מה דהביא שם מהוספתא דכ"ק פ"ח ה"ד, ז"ע הא שם איחא דרק במדברות חייב, ועי' מנחת ביכורים שם], ועי' לקמן סי' רס"ז בשע"ז ס"ק רפ"ו, ועי' בספר אור מפרשי המלמוד ל: משמ' דהגולת כלב בהיה דחזי עיז דקיימו שקל קלא ושדא בהו, דאזיל על בהמה דקה דאסור לגדלה, מוכח נמי דאיכא חייב השנה עכ"פ על דמיו, אמנם יש לדון בהא עפ"י מה דכתב בעמודי אור סי' קי"ד או"ג דהתם חייבו כיון דהוא שוינהו לאבדה, ואפשר דלהכי חייב. — ולכן במנא בגדים בלתי גנועים וכה"ג, יש למוכרם לעכו"ם ולהשיב דמיהם [עי' שו"ת שבט הלוי יור"ד סי' ס"ב], ובמנא משחק בנזות של ילדים, אף די"א דאסור להחזיקם אם לא שמפחית מנורתם כדין לורת אדם המבואר יור"ד סי' קמ"א ס"ד, וכן יש להוסיף, מ"מ כיון דדעת המהר"ג יור"ד סי' ל"ה דכ"ה ומסחיינו דמחיר צעשי למשחק, וכוונתו פסק בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' ל"ג, [ונהעמק שאלה סי' נ"ז או"ג המיר ככל גווני דס"ל דאינו משום חשד דעשהו, אלא משום ע"ז והשתא ליכא עי"ש] אינו יכול לפחות לזרמו ולהחזירו אלא מחזירו שלם, כ"ד גדולי ההוראה שליט"א, ומסתבר דגם אם אינו מכיר בעליו ונריך להשהותו אלא דאסור לפחות לזרמו, ומ"מ ז"ע. אמנם במנא לורת ד' חיות בגוונא דאסירא עי' פרטיהם בשו"ע יור"ד סי' קמ"א ס"ד-ח' נריך להפחית מנורתם ואח"כ להשיבו. — ואם מנא תבנית מנורה בת ו' קנים עי' פרטי הדינים בשו"ע שם ס"ח ובדרכי תשובה שם. [ועי' יגדיל תורה שנת תש"י סי' ס"ה]. כא) חלקת יעקב ח"ב סי' נ' עי"ש, [והרבותא הוא כשהמחזיר הוא עכו"ם דבישראל פשיטא דחייב בכדי לא להפסיד להמחזיר], והנה במזיק חצירו ויש חכרת ביטוח דעת המהרש"ם ח"ד סי' ו' דחייב לשלם, ולדעתו פשיטא דנאבדה חייב, אלא גם לדעות [הרי בשמים מהדו"ח סי' רמ"ה, לור יעקב סי' נ"ט, ועי' או"ש שמירות פ"ז ה"ו, בעל המלקת יואב בשערי מורה ח"ט סי' מ' ודגל המורה סי' י"ג, קהלות יעקב ז"ק סי' כ"א או"ג, שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' פ"ח, ס"ג סי' קכ"ו ושו"ת להורות נתן ח"ב ק"י-ק"ט] דפטור, י"ל דהוא רק במזיק, דחייבו משום הפסד משא"כ באבדה חייב להשיב החפץ, ולהכי גם אם המחזיר לימן לו חפץ אחר בחפץ הנאבד נמי נריך להשיב, אמנם לדעת הדבר אברהם סי' ט' או"ג הובא לקמן בבירור הלכה סי' רס"ה או"ג, אין חייב להשיב ככה"ג, דאיכא התחייבות דיקבל דמי האבדה, וכ"כ להוכיח מדו"ח רעק"א ל. דנקיט גוונא דהשבת אבדה וטומאת ביה"ק הו' כאחד כגון דהפקיד אלא שומר חפץ ונאבד באונס, ומנא השומר עי"ש, ומהא דלא נקט גוונא דחייב השומר לשלם מוכח דמשום השבת החפץ גרידא ליכא מ"ע דהשבת אבדה, אמנם יש לחלק בין שומר לגוונא דילן, ועי'. [וגם למש"כ בליקוטי הערות בשו"ת חת"ס סי' ק"מ או"י דעממא דנקט גוונא דפטור השומר לשלם, דאל"ה מוטב שישלם לו כמו דאילו היתה אבדה עצמו, אמנם אם חייב השבת אבדה הוא על החפץ ה' נריך ככה"ג נמי להטמאות ולהשיב לו, ומוכח כנ"ל]. כב) כמבואר אות הקודם דחייבו הוא משום השנה ולא משום הפסד, ונראה דגם במנא מעות ונאבדו חייב לשלם ואכתי לע"ק. כג) עי' סי' ד', [ועי"ש בקצוה"ח סק"א

איפת צדק

* שע"ז סק"ב — ופשיטא דגם אם שרי להחזיק בהמה דקה לנורך חולה שאי"ז כנה עי' מהרש"ל ז"ק פ.; נמי איכא לפני עור אם מחזירו ולא ידוע לו דהוא לנורך חולה, [ונשמע אדם כלל פ"ט אסר להחזיק נמי לנורך חולה דאי"ז כנה].

** שע"ז סק"ב — וכן אפשר דס"ל דעת הרמ"ע מפלנו סי' פ"ה דשרי לגדל בהמה דקה אם שומרה רק בבית ושם נותן לה מזונות, אמנם להלכתא לא החכר ד"ו.

מאזני צדק

בירור הלכה

לעצמו מ"ע דהשבה כד), וכן אם בע"ה אחר לקחו בחובו, מקיים המוצא בהא עשה דהשבה כה).
י. נשבע שלא להחזיר אבדה לא חל השבועה כה), וכן בשנים שהגבירו האבדה והשביעו זה את זה לא להחזיר, לא חל השבועה כז), — ואם נשבע דלא יחזיר לבעליו שום אבדה כיון דבכלל זה נמי אבדות שלאחר יאוש ואבדת עכו"ם וכיו"ב, חלה השבועה כח), ומ"מ מצוה להחזיר השבועה כדי לקיים המצוה כט). — אם אסר החפץ בקונם עליו חל נדרו לו).

בגדר מע"ש ממון גבוה הונא בחידושי הגר"י זכאים ו', ובתורת זרעים מע"ש פ"ד מ"ח ע"ש, ומהא יש לעי' נמי לענייננו). — ואפשר נמי דחייב בהשבתו כיון דלית לי' זכות החילול, ויכול לחללו על שו"פ וחשיבה מה"ט לאדמו, בפרט למאי דק"ל בשערי יושר שער ו' פ"ו ובחידושי הגר"ש פ"ק סי' ל"ד או"ה דזכות החילול הוא מתורת צעלים על המע"ש, [ופליג על העונג יו"ט סי' צ"ג דאין החילול תלוי בצעלות, ועי' חזו"א פ"ק סי' י"ח סק"ד, וחידושי רבינו חיים הלוי הל' זכי ומחנה פ"ד ה"י], ומהא דהמקדש צמ"ש אינה מקודשת אף דיכול לפדות בשו"פ וזוה"ו אף לכתחילה [ועי' פסקי הלכות יד דוד שם או' ס"ד], ליכא למיפסד, דכיון דהשתא הוא ממון גבוה לא חשיב דנותן לה ממון, מ"מ אפשר לאדנה חשיבה. ד. חיוז השנה בצכור בהמה שנאבד תליא בפלוגתא הפוסקים אי הלכתא דקדשים קלים ממון צעלים, ובשו"ע אהע"ו סי' כ"ח ס"ג איחא דהוא ספק, ועי' בפוסקים שם, [וכן שלמים ומעשר בהמה כשיהמ"ק ר"ס תליא בפלוגתא הנ"ל, ובמעשר בהמה צמ"מ נראה דא"ל להשיב דלא שוי מידי כיון דאסור למכור], ובצכור שחוט צמ"מ חייב בהשבתו דהוי ממוןו כמבואר בבית שמואל שם ס"ק ס' מהראשונים וחלקת מחוקק שם ס"ג מ"ג. ה. פטור חמור שנאבד, נראה דנשוא יומר מדמי שה הפחות ביותר [ולכל הפחות שה נשוא שקל], חייב בהשבתו, כיון דבידו לפדותו נשה, וכמבואר בגמ' בכורות ט., וכ"כ הרשב"א קידושין נו: דב"ה נימא מתניתין דבכה"ג אפשר

שערי צדק

פלוגתא אם בפקדון נמי יכול הבע"ח לעכזו לעצמו, דדעת המהרש"ל דיכול לעכזו, (וכ"כ לדינא בחכמת שלמה שם), * ועפ"י זוה"ק פ' במדבר דף קי"ט וזוהר חדש פ' בראשית אסור, וכתב שם דיש לזה נמי מקור בגמ', וכ"כ לדינא בשו"מ הרדב"ז ח"ג סי' מתקב"ג, ובכנה"ג בהגב"ו סי' קנ"ג או' ט"ו, והכ"ז דהוי שומר אבדה תליא בהא פלוגתא, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א] * * * (בד' כ"ג ברור דהוי כהחזיר לבעלים, ולפי"ז איכא גוונא דהגביתו ומ"ע דהשבה באין כאחד עי' נמי ל: כה) כנ"ל * * * (כו) דהוי שבויה לנטל המזוה לא חל. (כז) מהריק"ש בהגהות לטור סי' רס"ו ומשמעותו שם דגם אם השבועה הי' רק שלא להכריח ולפרסם לא חל, וק"ל דהא אף אם הכרזה דאורייתא עי' בה לקמן סי' רס"ו במאזני צדק סק"ח אינו אלא מדרש חכמים ולא כמפורש בתורה כמבואר ביור"ד סי' רל"ט ס"ו ברמ"א דנשבע לא לגלות להצירו דבר שזילנו מהפסד, בעינן התרה, כיון דהוי רק מדרש חכמים עי"ש, ואפשר לדעה קמייתא שם דלא חלה השבועה, בכה"ג נמי לא בעינן התרה, ועי'. (כח) דהא שבויה לנטל המזוה מהני כולל כמבואר יור"ד סי' רל"ו ס"ה. (כט) משנ"צ סי' תפ"ה סק"א גבי שבויה כולל לנטל אכילה מזוה, ועי' רע"ב נדרים לט. דב"ה דמן חיותי'. (ל) עי' שו"ע יור"ד סי' רט"ו ס"א וס"ה.

איפת צדק

* שו"ע ס"ק כ"ג — ואפשר דגם בפקדון יכול לעכזו לעצמו, מ"מ נאבדה אינו יכול לעכזו, כיון דלית עלה מ"ע דהשבת האבדה, משא"כ בפקדון אינו מלוה השנה כמבואר בקצוה"ח בבמה דוכתי, [ועי' נה"מ רס"י פ"ו, ומשפט שלי' סי' קצ"ח סט"ו], ומה"ט אפשר דבגוונא דשו"מ הרדב"ז סי' תפ"ג [הו"ד במשפט שלי' שם] דמת הלוה ולא יכול לגבות ממנו ואבד חובו דשרי ליקח הפקדון, אפשר דנאבדה אין יכול ליקח מטעמא הנו"ל, אבל אין מסתבר כן, דלא עדיפא מפקדון. * * * שו"ע ס"ק כ"ג — ולהכי נמי נשכח חפץ אצל חבירו כיון דנמנאל לעיל סק"א או"ד דהוי אבדה והוי שומר עלה אם בעל האבדה בעל חובו אינו יכול לגבות, וי"ע על אחד מהמחברים דכתב בפשיטות דיכול לגבות לכו"ע.

* שו"ע ס"ק כ"ה — והעירוי דאפשר דאין יכול ליתן לבע"ח, דיכול הלוה לומר הייתי מפיסו והיה מוחל, כגוונא דסו"פ שור שנבג ד' וי' דיכול לטעון מערקנא לאגמא הינא אי השור הנסקל, [ורק משום שיעבודא דר"י אין יכול לומר כן], אמנם נראה פשוט דכתב נחמל יצחק סי' ל"ד סכ"ו ע"ג דרך התם אמרינן הכי, כיון דליכא על הבעלים חוב לסקול שורם ורק חובת בי"ד להכי יכול לטעון כן, אבל בדברים דהוי חובה עליהו אין יכול לומר כן, [אמנם בחמ"ס חו"מ סי' קס"ה כתב דליכא על הבעלים זכות בסקילת השור, וחילי' מגמ' סו"פ החובל דאחר הסוקל את השור משלם י' זהובים, אמנם צמ"מ כמו שכתב בסו"פ רוחא שמעתתא בקונטרס העניינים על מס' פ"ק דהא התם אינו מדין סקילה אלא משום ובערת הרע מקרבך ע"ש באריכות ובאפיקי יס ח"ב סו"פ ל"ד, ומה"ט יש לדון בשוה"י בן פקועה דמבואר בתורי"ד סו"פ האיש מקדש דליכא די' דינא דשור הנסקל וביאר מו"ר הגר"ש ריוזובסקי ז"ל דבדודאי סוקלין אותו משום ובערת הרע רק מדין סקילת השור ליכא, ולהכי אינו אסור בהנאה, ולהנ"ל אפשר בהא נמי לא בעי בי"ד].

באר הגולה

לגולה [ד] ועדיין לא נתייאו הבעלים ממנה עובר משום השב תשיבם
לאחיק ומשום*) לא תגזול* (ד) ומשום לא תוכל להתעלם (ה) ב ואפילו
אם יחזירנה אחר כך** (ו) כבר עבר על ג לא תוכל להתעלם (ז) [ה] נטלה

(*) פירש"י דלא תגזול
לא שייך אלא בשעת
נטילה כמו ויגזול את
החנית מיד המצרי:

ב שם בממרא דרנא: ג כפי' החוס' שם דאילו לאו דלא תגזול מקרי נימק לעשה כדאית' בשילהי מולין דף קמ"א ע"א ומיקן בהשגה גם חיקן השב תשיבם אלא על לאו
דלא תוכל להתעלם שגבר שלא החזיר קודם יאוש.

בירור הלכה

מאזני צדק

(ד) ע"י באחרונים טעמא אמאי לא הוי איסורא מלא
תגנבו דהא אין בעליו יודעים לא).

(ה) ונראה דעובר נמי באיסורא דלא תחמוד, ולא
תתאוה בית רעך לא/א).

(ו) כלומר אחר יאוש, דבמחזיר לפני יאוש מתקן נמי
לאו דלא תוכל להתעלם (ב).

(ז) דעת המחבר כדעת הראשונים דרק איסורא דלא
תוכל להתעלם עבר, אבל עשה דהשב תשיבם ולא

לקדש בו, וכ"ד הנוכ"י יור"ד סי' פ"ד, [ונחזיר"ד קידושין
נח. כתב דאיה מקודשת, ודבריו ז"ל מגמ' בכורות הג"ל,
ואפשר דאף לדעתו מ"מ חשיבא אצדה כיון דהפסיד
ממון], וכן קי"ל בדגנב פט"ח משלם כפל כמבואר
ברמב"ם הל' גניבה פ"ב ה"ג, ולא דמי למע"ש והקדש
דאיה מקודשת אף דיכול לפדותו בפחות, כיון דהתם הוא
ממון גבוה משא"כ בפטר חמור, [ועי' מנחת כרוך סי'
ל"ד, ובר"ט אלגאזי בכורות פ"ק או' ח']. — ופטר
חמור חשיבא גופו ממון, כדחזין דמחייבין כפל.

[ד] נטלה ע"מ להשיבה אם יבואו בעליו אבל לא להכריז
ולטפל בה, נראה דלא חשיב גזלן כיון דאינו רוצה לטלה

לעצמו. ב. נראה דלהשיטות דגזל ע"מ ליתן לאחר הוא גזלן ע"י זה באמרי משה סי' ל"ג, ה"ה באצדה בנטלה ע"מ ליתן
לאחר דינו בנטלה ע"מ לגולה, ולא אמרינן כיון שעלם הנטילה חייב זה מדין השבת אצדה לא להוי גזלן כשאינו נוטלה
לעצמו, וברור. ג. נראה דנטל מקצתה ע"מ להחזיר ומקצתה ע"מ לגזול, הוי מקצתו גולה ומקצתו דין אצדה, וצנטל כולו ע"מ
לגזול חוץ מפחות משו"פ ע"מ להחזיר, נראה דהוי כאצדה פחות משו"פ, וצנטל ע"מ להחזיר חוץ מפחות משו"פ ע"מ
לגזול, ז"ע דאפשר דכל על הפחות משו"פ נמי דין אצדה, ועי' דברות משה סי' הערה מ"ד. ד. עי' שערי צדק ס"ק
ל"ד לזיון האחרונים דדנו בדברי הרמב"ן, ויש מן האחרונים שם דס"ל דעתו דקונה ביאוש כיון דהוא אצוד מהבעלים
לא הוי ברשותם, [עי' לעיל פתיחה או' י"צ] ולהכי ליחא לגזלן זו קנייני גולה והתחייבות בהשבתו, — אמנם להסביר
דאצדה חשיבא ברשותו יש לו קנייני גולה, וקונהו נמי בשנינו כגזלן, וה"ה מהני יאוש ושינוי רשות כגזלה, שוב ראיתי
דבר אצרה ח"ג סי' ל"א דכ"ה ומהספק, הא דכתב בזה. ה. נראה פשוט דאם מגזי' האצדה להתחייב בהשבתה רק לאחר
ל' יום [כצננין אחר ל' יום] מתחייב בהשבתה מיד, כי התורה מחייבתו ואינו יכול להגבילו לאחר ל' יום.
[ה] עי' מאזני צדק סק"ו ונשערי צדק שם דעת הרמב"ן דלא הוי שומר אצדה, ואפשר דלדעת הראשונים דלא ביארו

שערי צדק

לא) עי' אמרי משה סי' ל"ד או"ד, וחזון יחזקאל ר"פ המפקיד משמי' דהגר"מ זצ"ל. לא/א) כמבואר רמב"ם פ"א הי"ב,
וסי' שני"ט סי"ג גבי גולה. לב) סמ"ע סק"צ והוכחתו מחוס' והרש"ש כו: וכן דעת ש"ס, וחלקו על הלבוש דס"ל דאף בהחזיר

איפת צדק

* ס"א — קי"ל דמקיים מצוה בדבר גזול הוי מהב"ע ואינו יוצא ד"מ, ונראה פשוט דה"ה בנטל אצדה ע"מ לגזול דינו כן, ולא דמי' למאי דכתבו החוס' סוכה
ל' דכ"ה משום והרש"ש שם סי' ע"ו דבגלגל של אשרה ועיר הנדחת לא הוי מהב"ע כיון דאין המצוה ע"י העבירה משא"כ בגולה יש לו אם הלולב משום דעבר על
איסור גזילה, ובאצדה נמי נימא דהא ה"י בידו הפסד בלא"ה מחמת חיוצ השבת אצדה, אמנם פשוט דלא אמרינן הכי, כיון דעמה לוקח ע"מ לגזול חשיבא דבא ע"י
גזילה אף דהוי לו אפשרות באו"א דיגיע לידו, והעירוי ראי' לכך דהא בכל מצוה לעלם המצוה יכול ליתלו משום דמיח"ל לאיניש דליעבד מצוה, וחזין דאינו יוצא
ד"מ, כיון דעמה לוקח ע"מ לגזול. — [ועי' שו"מ תפארת יוסף חו"מ סי' ו' בגדרי נוטל ע"מ לגולה].
** ס"א — יש להסתפק אי באצדה איכא איסור דלקיחה ע"מ לערו כמבואר רס"י שם"ח בגניבה, דאפשר דאיסורא הוא כיון דמוציא מרשותו של הבעלים
משא"כ באצדה אינו לוקחו מרשותו, וכפרט לפי"מ דהוצא לקמן באיפת צדק כשע"י ס"ק ל"ד דהכא הוא גזילה מדיני השבת האצדה, אפשר דלא נחרבה ככה"ג,
[בחדתם ישראל דף ז"ד ע"ב חידש דדינא דלא תגזוב ע"מ לערו הוא רק בגניבה ולא בגזילה עי"ש].

לפני יאוש על דעת להחזירה ולאחר יאוש נתכוון לגזלה אינו עובר אלא משום
השב תשיבם (ח) המתין עד אחר יאוש ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל

מאזני צדק

בירור הלכה

תגזול מתקן כשמחזיר (ג), וי"א דאינו מתקן שום
איסור, כיון דאחר יאוש חשיבא כמתנה כיון דלא
חייב להחזיר (ד), וי"א דאיסורא דלא תגזול תיקון, ורק
לאו דלא תוכל להתעלם ועשה דהשב תשיבם לא
תיקון לה.

(ח) ולא דלא תוכל להתעלם נמי אינו עובר (ו), וי"א
דעובר בלא תוכל להתעלם (ז), — ובנתכוון לגזלה

כהרמב"ן ס"ל דהוי שו"א נמי ככה"ג כיון דהחזרה חייבת
בהשבה, וכ"ל בל"ש גניבה פ"ג ה"ז דכ"ה הן [ונחזיר] אל
ב"ק סי' ט"ז ס"ק כ"א, כ"ג, ס"ל נמי בדעת הרמב"ן
דהוי שומר עי"ש], אמנם לע"ק בספרא, — ואם נמא
דלא הוי שומר ל"ב אמאי מבטל עשה בהשבה, להראשונים
דק אחר הגבהה איכא עשה, וז"ל כיון דהוי צידו סגי
דעובר בעשה, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קנ"ו, וז"ע,
— ונ"מ נמי אם הוי שו"א י"ל לדעת הסוברים דגזלן גם
אם בדעתו להחזיר חשיבא נמי אינו ברשותו של הצעלים [מלחמות ב"ק ל"ו, דכ"ה ועוד אגן], י"ל דאם הוי שומר
אבדה הוי ברשותו, וז"ע, [ולדעת הרמב"ן לביאור האחרונים דלית לי' הכא קניני גזילה, הכא חשיב אינו
ברשותו רק משום דמחזיקו ליקחו לעצמו, בודאי סגי במה דרובה להחזירו דהוי ברשותו], ועי' גידו"ש כו: מה
דהאר"ך בזה, אמנם נראה דברובה להחזירה חל עליו השמא דין שומר אבדה, דאמאי יגרע בזה דנטלה לכתחילה ע"מ
לגזלה. — ובנטלה ע"מ להחזיר ושוב כוון לגזלה נראה דהוי שומר אבדה דלא יכול להפקיעו, ולכאורה מוכח הכי
מטוען טענת גנב באבדה דמשלם כפל, והא נפקע שמירתו ע"י שחשב ליעול ע"מ לגזלה קודם שנשבע דנגנבה, וליכא

שערי צדק

קודם היאוש אינו מתקן, [ולדבריו הא דנקט בגמ' החזירה אחר יאוש, ז"ל משום שאר לאוין וס"ל כדעת הראשונים דאחר יאוש אינו מתקן
נמי עשה השב תשיבם ולא תגזול, אמנם ז"ע דלכאורה השמיט דינא דאחר יאוש עובר בכולן, ועי' אגן האזל פ"א ה"א, ודבריו ז"ע] ובשו"ע
הרב ס"א ביאר דלא תוכל להתעלם הוי ניתק לעשה דהשב תשיבם לאחרי כגזול דהוי ניתק לעשה דהשיב את הגזלה. (ג) כ"ה דעת החוס'
כו: דכ"ה מתנה, ר"ש ס"ט, שיט"מ שם משמ"י דהרשב"א, [ובע"מ שם ס"ל דהוא רק למ"ד דיאוש קונה בגזילה, אבל אי יאוש אינו קונה
מתקן נמי לאו דלא תוכל להתעלם], ובשו"ע הרב ס"א כתב להלכתא כדעיה זו דלר"ך להחזיר. (ד) דעת המלחמות וצידושו"ש שם, וכ"ה
דעת הרמב"ם פ"ד ה"ז לדעת הש"ך סק"א, [דלא כהלח"מ שם, — ועי' בית אהרן כ"א: דכ"ה והא לא ידע, ועי' חוס' ב"ק כו: סו'
דכ"ה רבא אמר דנראה דס"ל כן, ועי' חב"ל יעקב סי' ז' או"ט] ונקט להלכתא כהך דיעה. — ובטעמא דמהי יאוש אף דבאיסורא אחי
לדי', כתב הרמב"ן דהא דלא מהני יאוש אחר דהגביהו הוא משום דנעשה שומר עליו והוי ברשותו, וברשותו לא מהני יאוש, אבל הכא
דנתכוון לגזלה הוי כמנוח ע"ג קרקע, ועי' באחרונים דהאריכו בכמה אנפין בביאור דבריו דמאי עדיף מגזלן גרידא דקי"ל דלא מהני יאוש,
[עי' קלו"ה סי' קס"ג סק"א, בית אפרים חו"מ סי' נ"ב, ישועת ישראל סי' ס"ה סק"א, חידושי רבינו מאיר שמחה שם, מנחת פחים סי'
שנ"ג, אמרי משה סי' ל"ב או' ל"ח וכו', חו"א ב"ק סי' י' ס"ק י"ד דכ"ה ומ"מ למדנו, וסי' ט"ו ס"ק ז', חידושי הגרש"ש שם, חידושי
הגר"ט שם, ואבי עזרי מהדורא רביעא פ"ד ה"ו, — ובגולה לא מהני היאוש כיון דנתחייב בהשבת הגזלה, וז"ע הא דכתבו בבית יצחק
או"ח סי' ע"ז או"ג וחקר הלכה ערך יאוש דלא מהני כיון דהוי שומר עליהו*]. — והעירני ח"א דאם אחר הגבהה כלמה האבדה, או
דקנהו בשנינו מעשה [להדיעו דלהרמב"ן איכא קניני גזילה], ואח"י נחייאשו הצעלים, לא זכה וחייב לשלם דמיו, כיון דלא אהני היאוש על
החפץ, וז"ע. — ועי' לקמן סי' רס"ב ס"ק י"ט*]. (ה) שיט"מ משמ"י דהתוס' שאנן והשיטה והרדב"י בזה, ריטב"א החדשים,
חוס' הרא"ש שם. (ו) רש"י שם דכ"ה עובר, רמב"ן במלחמות שם, ובאור דוד סי' מ"ב דייק כן נמי מחוס' קדושין לד. דכ"ה מעקה
עי"ש מה דכתב בזה. (ז) כה"מ שם.

איפת צדק

* שעי"ס ס"ק ל"ד — ובשיט"מ כו: הוצא שו"ת הרדב"י דטעמא דלא חיקן לאו דגזילה משום דלא חיקן לאו דהשבת אבדה עי"ש, ויש לנאר עפ"י מה דכתב
בלבוש מרדכי דגדר לא תגזול באבדה הוא מדיני האבדה, ולהכי חיקונו חליא נמי בחיקון איסורא דהשבת אבדה, ואפשר דלפי"ו גם לדעת המנח"א גזילה סי' ז'
ומרמשה ח"ב רס"י ל"ב דגזלן בשוגג נמי הוי גזלן [ודעת קלו"ה סי' כ"ה סק"א דלא הוי גזלן], אבל הכא דהוא מדיני השבת אבדה ובשוגג דלית יודע דלא שייכא
השבה ליכא נמי דין גזילה. — ועי' שאל ומשיב מהדורא רביעא ח"ב סי' נ"ט דביאר או"א אמאי לא חיקן לאו דגזילה.
** שעי"ס ס"ק ל"ד — ועי' שו"ת לנכסי מרדכי מהדורא בחרא סי' ע"ב, ודבריו ז"ע. ועי' שו"ת נטעי נעמינים חו"מ סי' נ"ג ונמגי' שם.

הלכות אבידה ומציאה סימן רנט

להתעלים (ט) [ו].

בירור הלכה

מאזני צדק

לפני יאוש י"א דאף לדעה קמייתא עובר בלאו דלא תוכל להתעלים לח), וי"א דאינו עובר לט), ובלאו דלא תגזול עובר לט/א), וי"א דאינו עובר לט/ב), ב. י"א דעובר נמי בלאו דלא תעשוק (מ). ג. אם החזיר האבדה מתקן עשה דהשב תשיבם, אף לדעות דבנטלה ע"מ לגולה לא מתקן מא).

(ט) אף להדעות דהובאו לעיל סק"א דעובר בעשה דהשבה גם קודם הגבהה, הכא אינו עובר, כיון דהבעלים ע"י יאושם גרמו לביטול ההשבה (מב).

חיובא דטוען טענת גנב, ועי', אמנם באמרי משה סי' ל"ז ס"ק י"א ס"ל דפקע שמירתו, ועי"ש ס"ק י"ב אי איכא צכה"ג קנין דיאוש ושינוי רשות כגולה, ואכתי ז"ע. — ובאמרי משה שם או' ל"ח כתב דננטל אבדה לא ע"מ להחזירה ולא ע"מ לגולה אלא לזכות בו אחר יאוש, וזכה בו אחר יאוש כיון דלא הוי שומר אבדה ולא גזלן, והעירוני דיש לפקפק דכיון דנטלה לא ע"מ להשיבה חשיבה לגולה, ומאי איכפת לן דלא כוון לגולה וז"ע.

ב. נראה דבגזלן מפורסם דקיי"ל צמי' שס"ו ס"א דכשבה לעשות תשובה אין מקבלין ממנו משום חקנת השבים, ה"ה אם יש בידו אבדות דנטלס ע"מ לגזלם אין מקבלין ממנו, ומ"מ ז"ע. [ו] יש להסתפק בהמחין עד שהחלה האבדה לפחות משו"פ דאפשר דצכה"ג דהוי ביטול ההשבה מחמת חפלא דהאבדה ליכא לא תוכל להתעלים, וכנ"ל יש להסתפק גם אם המחין עד שהחל ממחירו, או בדבר ששור רק לזמנו והמחין עד שיעבור הזמן, ומסתברא דעובר בלא תוכל להתעלים. ב. יש לעי' במלא אבדה ואח"כ נשחטה ושור נחפיקת, אי אמרינן דהוי דחוי כהא דקיי"ל יש דחוי במצוות בגמ' סוכה לג. וגבי קרבן בוצחים יב: ובכמה דוכחי, וע' שו"ת רעק"א סי' נ"ד דין דחוי במצוות בהשבת רבית, [וכשמצא אבדה כשהוא קטן או שוטה ושור הגדיל ונחפיקת, פשיטא דחייב בהשבתו, כיון דהוי דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי כמבואר שם] ולהראשונים דהובאו במאזני צדק סק"ח דליכא ל"ח דלא תוכל להתעלים גם אחר הגבהה אבדה, לא שייכא דחוי כיון דהוי ל"ח, [אמנם להראשונים קידושין ל"ד דהל"ח הוי חיזוק לעשה, איכא ספיקא דידן גם להסוברים דליכא ל"ח דלא תוכל להתעלים], ונראה פשוט דחייב בהשבתו כיון דעשה להשבת אבדה מתחדש בכל רגע וכמבואר כן נמי בשו"ת משיב דבר סי' ק"צ [ובשו"ת מחמ ידו או"ח סי' ל"א או"י פליג ע"ז], ולא שייכא דחוי, וגם אם נימא דאינו מתחדש בכ"פ מ"מ עמה הוא בתחילת חיוב השבת אבדה, דהרי השמא חל חיובו, ובירור. [וראי' לכך מאבדה דהחלה לפחות משו"פ אחר שנאבדה ושור הוקרה חייב בהשבה כמבואר לקמן סי' רס"ב ס"א, ולא אמרינן דהוי דחוי, ויש לעי']. ובתחילתו הנעלים בזמן דנשחטה, לדעת הרמב"ן דלא מהני יאוש אחר דהגב' כיון דהוי שומר, הכא שהי' שוטה פקע חיובו שמירתו, ולהכי מהני יאוש, ולדעת חס' דטעמא דלא מהני היאוש כיון דנחתיב בהשבה [הובא לקמן במאזני צדק סי' רס"ב ס"ק י"ט] מסתברא נמי כיון דהי' זמן דפקע חובת השבתו חל היאוש. ג. לכאורה נראה דבמתעלם מהאבדה אכל כוונתו להשיב דמי האבדה, עובר נמי בלא תוכל להתעלים, וכ"ש צכה"ג דליכא עשה להשבה הוי ביטול העשה גם אם משיב דמיו, ול"ע הא דכתב בשיט"מ ל. דצ"ה והתעלמות, משמ"י דהריטב"א דבזקן או נכבד בעלמא לא חשיב אינה לפי כבודו, אלא או יטפל בה או יתן דמיה, והא איסורא איכא נמי בנתינת דמיו ואמאי הותר בזקן ומכובד, שוב מלאחי בפרי יתחק סי' נ"ב דצ"ה ומזה ז"ע דהקשה כן. — ונראה דדינא דהרמב"ן המובא בשערי צדק ס"ק ל"ד הוא גם בנטלה ע"מ לשלם דמיו. ד. מתעלם מהאבדה לא נפסל לעדות אף דעובר בל"ח, כיון דאינו עובר בקום ועשה עי' נתייה"מ סי' ל"ד סק"א, [ובנתייה"מ שם סק"ה כתב בחולק עם הגנב אף דמבטל עשה להשבת אבדה, מ"מ אינו נפסל כטעמי' דנפק"א].

שערי צדק

(לח) רמב"ן ל. וכ"מ ברש"י כו: דצ"ה עובר, וכ"ה בספרי כב, ג. להמליכ"ש שם. (לט) ראב"ד ברי"ף שם ובשיט"מ שם, ועי' דבר אברהם ח"א סי' ט' וביונת אלם סי' כ"א ביאור המחלוקת. (לט/א) שם במד"ה אינו עובר, ראב"ד שם. (לט/ב) משמעות רש"י שם דצ"ה עובר דכתב דלא תגזול שיין רק בזמן נטילה, וכן לפי"מ דמבואר בבירור הלכה סק"ה דלהרמב"ן הוי שומר אבדה גם בכיון לגולה אח"י, ולפי"ז אינו עובר בלא תגזול. (מ) דנחבאר לעיל טעמא דמשום דכיוון לגזול לא הוי שומר ומהני היאוש, משא"כ הכא דהוי שומר, ואף למאי דהובא לקמן סי' רס"ו בבירור הלכה ס"ק י"ד או"ג דנשחט יד אפשר נפקע השמירה, מ"מ לא עדיפא מאחר דלוקח ממנוא האבדה אחר יאוש הנעלים דלא זכה ביאוש, אף דהוא אינו שומר כמבואר לקמן סי' רס"ב ס"ק י"ט או"ג, וכ"כ בטורת אוזב סוגיא דיאוש, ובעה"מ דכתב דלא מתקן עשה להשבה, הוא משום דאזיל לטעמי' שם דאזיל למ"ד דיאוש קונה בגולה. (מב) נמי ל. משמ"י דהר"ן.

ב. ד' בד"א במקום שהוא חייב להשיב משם (י) ובמקום שראוי להסתפק בה באבדה ושתהא בענין שמוכת שהיא אבדה ושלא תהי' מדעת ושיהי' בה שוה פרוטה ושיש סי' בגופה או במקומה ושיהי' מטפל בה אם היתה שלו ושתהי' של מי שחייב להשיב אבדתו אבל אם חסר א' מכל אלו אינו חייב להשיב אבדתו.

באר הגולה
ד שם סעיף ד' מולא
הדין יתבאר כי לא
ואחד בסעיפים הבאים
כל אחד במקומו:
ה שם ס"ה מזרי'
דרש"א שם ד' כ"ד
ע"א וכדפשט להגמ'
שם ריש ע"ב ממירא
דרכ אשי מלא חניט
וכולי וכמ"ש הר"ף
בין דרכ אשי סבר
כוותיה ברוב עכו"ם
דמכשירין והובא בפ"ג

ג. ה כיצד המוצא מציאה במקום שישראל מצויים (יא) שם חייב להכריז שלא נתייאשו הבעלים ו ואפי' העיר מחצה עכו"ם ומחצה ישראל (יב) [ז] או אפי' רובה עכו"ם והוא מצאה במקום שרוב העוברים

ולא ברוב ישראל קימ"ל הלכתא כוותיה וכ"כ הרא"ש וכ"פ הרמב"ם בסו"א מה"ג ואבדה ד"א: ו משנה ח' בפ"ג דמכשירין והובא בפ"ג ד"מ דף כ"ד ע"א: ז וכ"כ הרמב"ם שם מעונדא דהוא דאשכח ארבע זוזי לזיירי בסרינא וכו' וכדמשני שם בגמרא שם ע"ב:

מאזני צדק

(י) כל הפרטים דבסעי' זה יתבארו בסימנים דלקמן, במקום שהוא חייב וכו' בסעיפים דלקמן, ובמקום שראוי — סי' ר"ם, ושתהא בענין — סי' רס"א, ושיהי' בה, ושיש בה סי' — סי' רס"ב, ושהי' מטפל וכו' — סי' רס"ג, ושיהי' של מי וכו' — סי' רס"ו (מג).

(יא) כלומר דאיכא רוב ישראל, ותליא ברוב האנשים ולא ברוב הממון (מד).

(יב) דלא מתייאש דתולה דישראל ימצאהו ויכריז

ה. הויק את האבדה קודם הגבהתה, ונתברר אח"כ צעלי ע"י סימנים דן בנפש חי' כח. דנ"ה סי' אס חייב לשלם, דאפשר חשינא הולאת ממון דיי"א דלא מהני צ"י סימנים, [ועי' לקמן סי' רס"ז בשע"ל ס"ק קל"ד השיטות בזה] דלא דמי למזיקו אחר נתינת הסימנים דבזה הוחזק כבר דשלו, ונוטה שם לפוטרו, ובשיט"מ כה: כתב משמ' דהרמ"ך בספק הינוט והחזירו למקומו ונאכל, והציא אחד סימנים דשלו הוא, חייב לשלם, ושם הניח צל"ע, [ועי' נפש חי' כה: דנ"ה כל ספק הינוט] אמנם להלכתא נראה דחייב, מהא דחזין דנפשע באבדה חייב לשלם וסמיכת הדברים דגם אם דאפשר חשינא הולאת ממון כיון דהוא תולדה מהסימנים על האבדה. [ז] כתב הרמב"ם פ"א ה"ו עיר וכו'. ומחלה עכו"ם ומחלה ישראל וכו' ואם בא ישראל ונתן סימני' חייב להחזיר, ול"כ למאי הוסיף זה והא מילתא דפשיטא היא דע"י סימנים מחזירים, והאנן האול שם חידש דלדעת הרמב"ם דמספיקא אס חייב להשיב וזה המולא [ועי' לקמן סי' ר"ס סעיף ט'], הכא נמי איכא עלי' רק חיוב הכרזה כיון דאפשר

בירור הלכה

שערי צדק

(מג) ציבור הגר"א. — ועי' סמ"ע סק"ד ומה דהגי' בדבריו בנחה"מ סק"ב. (מד) בפס"ש יור"ד סי' ק"י סק"ב הובא פלוגתא הפוסקים דינא דע' חנויות כשרה ואחת טרפה דאולין בחר רובא, אי תליא ברוב חנויות או ברוב בשר, ועי' בזה עוד בחו"א דמאי סי' א' או' ט"ו, חלח שמעתתא בבית יצחק סי' ח', ורש"ש ב"ב ז"ג, אמנם הכא כתב בבית אדם שער הקצוה סי' ט"ו דהכא כו"ע מודו דבחר אנשים, מחרי טעמי חדא דאין האנשים הולכים ברחוב עם כל ממונם, ועוד דבאבדה חלחלת הספק ממני בזה האבדה ובבשר חלחלת הספק מה זה הבשר, ועי' חו"ד סי' ס"ג סק"ב, בית אפרים יור"ד תשו' מ', ושערי יושר שער ד' פ"ט, ולטעמא דמא' יס' לעי' בזה דלקמן ס"ד במלא יין בעיר שרובה עכו"ם דמותרת למולא ואסור בשמי' דיתחלק הדין גבי י"ג אולין בחר רוב יין*, ואפשר כיון דהתם מיירי באיסורא דסתם יינם עי' לקמן שע"ל ס"ק ע"ד, בזה דאסירא משום דתליין דהעכו"ם נגע ביין אולין נמי בחר רוב האנשים. — וראיתי דהעירו מהא דמהרש"א כו. הובא בש"ך סי' ר"ס ס"ק י"ב דכשאיכא חרי נכרים דשוכרים הדירה נמי תליין האבדה במשכיר, כיון דהוא קצוה שם ועדיף על הרוב, חזין דאולין בחר רוב האפשרויות ולא בחר רוב האנשים, ובדומק י"ל דהתם אס הוא של השוכרים הוי אבדה, ואם הוא של המשכיר לא הוי כ"כ בגדר אבדה כיון שהוא צניחו, להכי עדיף

איפת צדק

* שע"ל ס"ק מ"ד — ועי' שו"ת יהודה יעלה יור"ד סי' מ"א בענין זה.

שם ישראל (יג) חייב

בירור הלכה

מאזני צדק

עליו מה), — ומחזירו בסימנים או בטב"ע כבבל אבדה (מו).
ב. חייב בהשבתו גם כשלא ראה שנפל מישראל (מו).
ג. גם בנמצא קרוב לבית עכו"ם חייב להכריז מו/א).
ד. י"א דבאבדה דא"ב ס"י [במחצה עכו"ם ומחצה ישראל] כשאפשר ידיעו חבילים בנפילתו הרי אלו שלו (מח).

(יג) בין אם כל אותו דרך רוב עוברים ושבים ישראל, בין מקום מסוים בלבד [כגון מצא בהדר מדרגות

לכר, וכשעבר זמן זהו לריכס לזוא צעליו יכול לקחתו לעצמו, וזה כוונת הרמב"ם דרך חיוב החזרה איכא, אבל לא להניחו אלו, וכן כתב בדברי המורה סק"ג וטעמי' דכיון דהכריז ולא בא הצעלים תלין דאיגלאי מילתא דנפל מעכו"ם משא"כ באיכא רוב ישראל אין ההוכחה דלא באו הצעלים מכרעת דהוא מעכו"ם, כיון דהו' מיעוטא, [וכעין דכתב בגמ"י כג: דנ"ה קיס לי' וכו' בטענות עין בת"ח דאחרי שהכריז צמחי כנסיות ומדרשות ולא בא ת"ח, איגלאי מילתא דליכא ת"ח ידיע צ"י טב"ע ויכול ליקחם לעצמו]. אמנם הוא חידוש רנחא ואין משמעות הפוסקים כן, וראיתי למי שכתב דכוונת הרמב"ם לאפוקי דת"ח אין נאמן בכה"ג בטב"ע, כיון דאם אינו של הישראל שייך למוצא

דחליין צעכו"ם חשיבא המוצא כבע"ד, ונאמנות דטב"ע ליכא בדאיכא צעלי דברים, אמנם הדר צ"י מהא דס"ל להראב"ד [וכן דעת השו"ע לקמן ס' רס"ב ע"ש סמ"ע ס"ק מ"ג] וכן ס"ל להר"מ פ"ד הי"ב דדעת הרמב"ם דאף במקום שאין ת"ח מלויין מחזירים בטב"ע, והתם אם אינו של ת"ח זה הא הוי של מוצא כיון דלא תלין בת"ח דהם המיעוט ובכ"ז מהני הטב"ע, [ואף דהראב"ד כתב דמייירי בדברים דלא ידעי הצעלים צנפילתם, מ"מ סמימת הרמב"ם והשו"ע הנ"ל מוכח דאירי בכל גווני].*

שערי צדק

טפי לתלות בו צירוף הסבא דהוא קצוע. מה) ובספיקא אחרינא דאיכא אם אמרינן דמייאש מספיקא ע"י בסו' הספר משונה א'.
(מו) דכיון דלא מייאש, ולא תלין צעכו"ם הוי ככל אבדה, וע"י בירור הלכה אור"י. — ונדו"ח רעק"א כד. בסוד"ה מלא צה חידש דלמ"ד סימנים לאו דאורייתא אם ליכא באבדה סימנים ורק ס' מקום גם במחלה על מחלה א"ל להחזיר, ע"ש טעמי'.
(מו) דמספיקא חיישין דילמא של ישראל הוא. — ובפנ"י כ"ד, ונדו"ח שם דנ"ה מלא צה כתבו דכשעמו יחד איכא מחלה על מחלה א"ל להחזיר כשלא ראינו שנפל מישראל, וטעמי' דכיון דידוע דממנו לא נפל ליכא רוב ישראל, וע"ש בדבריהם, [ומעין זה כתב דנ"ח כתובות יד: ובחוספותיו ספ"ק דכתובות, וע"ש ברש"ש פליג ע"י, וע"י קול סופר על המשניות שם ובדרכ"ח ס' ק"י ס"ק ג"א] — ונ"א העיר מפר"ח יור"ד ס' ס"ג סק"ג דכתב דבעיר דהוי מחלה ישראל ומחלה עכו"ם, ונמצא בשר קרוב לבית ישראל שרי, וחזוין דאע"פ דהמוצא יודע דאין הכשר שלו לא חשיבא רוב עכו"ם. — להדעות דהובאו לקמן במאזני צדק ס"ק י"ד דבאבדה שיצ"ם אינו משום דתלין ברוב עכו"ם אלא מטעמא דהבעלים מחישים, בכה"ג לא הוי שלו, כיון דלא מחישים דליכא רוב עכו"ם וכן מבואר בפנ"י ורעק"א שם.
(מו/א) דכיון דאיכא רוב ישראל קי"ל דרוב וקרוב הלך אחר הרוב, ואף במחלה ישראל ומחלה עכו"ם, [דכנה נחלקו דעת הפר"ח המוצא בס"ק הקודם דבנמצא בשר מותר באכילה, והחוו"ד שם ס"ק ב' פליג ע"י ע"ש טעמי', וע"י ערוגת הנושם שם דביאר טעמי' דהפר"ח], מטעמא דביאר ביריעות שלמה יור"ד ס' ס"ג אור"ד כיון דרוב עכו"ם מייאש משום דתולה דעכו"ם יקחו [ע"י בירור הלכה סק"ח], ובכה"ג ליכא האי טעמא. (מח) דו"ח בהשמטות לכתובות ט' וטעמי' דהוי ס"ס דילמא של עכו"ם ואח"ל של ישראל דילמא נתייאש*, וע"י דו"ח כו. תוד"ה לג' נכרים, — ונדו"ח כא: בתוד"ה חאנה ר"ל דהא דחייב במחלה עכו"ם ומחלה ישראל הוא מדרבנן כיון דאיכא לברורי, ומה"ח הוא שלו כיון דהוי מוחזק, ולפי"ז נמי בדבר דא"צ סימן דליכא לברורי ה"ה שלו, [וע"י ספר אילת השחר כג: מה דדן בדברי רעק"א].

איפת צדק

* ש"ס ס"ק מ"ח — ובכה"ג לא נפיק מרשותי עד דאחי לרשות וזה כמבואר לקמן במאזני צדק ס' רס"ב ס"ק כ"ז אור"ב ביאוש, כיון דהוא רק מטעמא דס"ס דילמא נתייאש, ופשוט.

* בירור הלכה סק"י — והעירוני לישב כוונת הרמב"ם לפי"מ דס"ל לרעק"א הובא בש"ס ס"ק מ"ח דבמחלה על מחלה מכריזים רק משום דאיכא לברורי ומעיקרא דדינא ה"ה שלו, ולהכי הו"א דסימנים לא מהני כיון דסימנים לא מהני להוציא [ע"י ס' רס"ו בש"ס ס"ק קל"ד] ולינעי עדים, קמ"ל דמהני.

להחזיר (יג/א) אבל אם רוב העיר עכו"ם [ח] ה או אפי' רובה ישראל באר הגולה

ח מכריז המוצא
מעוט בבית כנסיות
וכו' וכדמפרש שם דף כ"ד ע"א:

בירור הלכה

מאזני צדק

להם ממונם, דהא איכא רוב אנשים, ועי' במאזני צדק ס"ק י"א דהרוב תליא ברוכא אנשים, [ואם אזלינן בחר רוב ממון ודאי מנרפינן להו].

[ח] במקום רוב ישראל אצל הם אינשי דלא מעלי, יש לעי' דהא בגמ' כד. איכא מ"ד דרבים מזויין א"ל להחזיר, וטעמא משום דחיישינן לאינשי דלא מעלי דאינם מחזירים כמבואר בראשונים שם, והא דלא קי"ל הכי משום דלא חיישינן להו, אצל במקום ידיעין דאיכא אפשר דהוי כרוכ עכו"ם דמייאש, אמנם למאי דכתב בדו"ח כד ע"א וע"כ

דברוב עכו"ם ה"ה של מוצאו משום יאוש הצעלים צעין לחרי סיבות, א. דחולה שהעכו"ם ימלאנו, ב. דהמוצא יתלה ברוכ עכו"ם ולכן לא יכריזו עליו ויקחנו לעצמו, ולהכי מייאש, אצל בטעמא חד גרידא לא תלינן דמייאש, [אמנם לשון הרמב"ם פ"א ה"ז נקיט טעמא משום דסבור דעכו"ם ימלאנו], הכ"כ באינשי דלא מעלי דלוקחים האצדה לעצמם אצל אינם מומרים וכדו' דפטורים בהשבת אצדחם, חייב להכריז. וכ"כ באגודת אזור סוגיא דסימנים או"ז ועי"ש טעמי, אמנם בכה"ג דאיכא אומדנא דמוכח דמחייאש מחמת ריבוי אינשי דלא מעלי באותו מקום א"ל להכריז, וכ"כ בלחם שמים פ"ב מ"ח, ובפרט כשמטטרף נמי ספיקא דילמא הוא מהני דפטורים מלהשיב אצדחם [ובהכרח מקומות יש לדונם כחינוקות שנשבו כמבואר לקמן סי' רס"ז סק"י או"ה דחייב בהשבת אצדחם]. * וכה"ג יש להסתפק במלא במקום דהרוב קטנים, אפשר דמייאש כיון דקטנים אינם משיבים אצדה, וכן מאבדים מה שבידם [ומסתבר דלא סמך על הא דקטן מריה אצל אציו]. ב. במקום שרובה ישראל וכמה מהם אומרים דאינו אצדחם, דבכה"ג יאוש ליכא דהא בעל האצדה סבור דהוא רוב ישראל, נרץ להחזיר, ועדיין יש לעי', אמנם לדיעות דהובאו במאזני צדק ס"ק י"ד דסגי בזה דחוליס דהוא מרוב עכו"ם בכה"ג נמי הוי של המוצא, להשיטות דהובאו בשע"ט ס"ק מ"ז דאף דאינן בכלל הספק מנרפינן להו, ועי' מעיני החכמה מהדו"כ כד. או' ל"ו, ל"ח. — ובגיוונא דרק חדא אומר דאינו שלו, אפשר דליכא נאמנות כיון דעי"ז מפקיע מישראל אחר והוי כעדות על ממון, [וגם להר"ן חולין לו. דע"א נאמן באצדה, לדעת האחרונים דביארו דאין טעמי' כיון דליכא מוחזק אלא דהוא דין

שערי צדק

(מט) ברור. (ב) סמ"ע סק"ו ונפרישה סק"ו, וכה"ג בש"ך יור"ד סי' א' ס"ק י"ז והכי נקיט לדינא בכתב"ש סי' ס"ג או"ה וסורה גיטין סי' קל"ב ס"ד, [ועי' אולם המשפט ואכן האזל פ"א ה"ז דביארו טעמא אף להשיטות דס"ל דגם במקומו ממש רובא עדיף, דכ"ה דעת הרמב"ן ב"ב כד. דבמקומו עדיף מרוב, וכ"ה בט"ז יור"ד סי' רנ"ד ס"ק י"ז, וקכ"ט ס"ק כ"ו, ועי' בית מאיר שם דהביא דעת הראשונים דפליגי ועי' שו"ת בית אפרים אהע"ז סי' י"א קרוב לסופו], ופליגי על הט"ז דאזלינן נמי בכה"ג בחר רובא דעלמא, ורק בדבר שיב"ס מכריז משום דאיכא לברור, והא דאינו מייאש ז"ל דסבור דהמוצא יתלה ברוכ ישראל ויכריז, ועי' כו"פ סי' א' ס"ק י"א, [ועי' מקור חיים סי' ס"ג סק"ו דכ"ה ועי' ט"ז]. (ג/א) סמ"ע סק"ו, ועי' חזון נחום מכשירין פ"ב מ"ח. (ג/ב) כ"ה לדעת הט"ז המוצא במאזני צדק ס"ק י"ד דרוב עכו"ם ה"ה שלו מטעמא דלאוש וכה"ג דהוא מחלה על מחלה אינו מייאש, וכ"כ בערוה"ש ס"ה. (ג/ג) ברור.

איפת צדק

* בירור הלכה סק"ח — אמנם אין לנרץ דעת הראשונים [רא"ש כד: משמ' דהראב"ד, ר"ח כג: הלכות גדולות כ"ח שם דהוא ספיקא] דמלא במקום שריבים מזויין אף ברוכ ישראל ה"ה שלו, [ובטעם הדבר עי' חוס' כד. דכ"ה אפילו ושיע"מ שם משמ' דהראב"ד] דכיון דלא הוכר בשו"ע ובפוסקים לא מנרפינן כמבואר באחרונים.

ומצאה במקום שרוב העוברים שם עכו"ם אינו חייב (יד) אפי' ט אם יודע

באר הגולה

ט מהא דרנא דהוי

שקיל ואיל בחר' דרב נחמן וכו' וכדאמר ליה רב נחמן שם ע"כ:

בירור הלכה

מאזני צדק

(יד) והטעם דאבדה דאי"ב סי' משום דתלינן ברוב עכו"ם, ובאבדה דיש בו סימן נחלקו הפוסקים בטעמא י"א דהוי שלו משום דהבעלים מתייאשים, ולפי"ז באבדה שאין לתלות שנתיאשו הבעלים צריך (הכרזה נא), וי"א דגם בלא טעמא דנתייאשו משום דתלינן דהאבדה מרוב עכו"ם, ולפי"ז בכל אבדה ה"ה שלו, ומה דסיים המחבר טעמא משום יאוש, הוא באופן דידעינן דנפל מישראל נב.*

ב. תלינן ברוב עכו"ם בכל נושא לא שנא אם נאבד החפץ מהבעלים או דלא היו הבעלים בעת האבדה כגוונא דבהמה רצה מאל"י נג), וכן כשראה שנאבד מהבעלים ואינו יודע אם הוא ישראל או עכו"ם נד). — וכן בנמצאת קרוב לבית ישראל נד/א).

ג. כשרוב עוברים ושבים באותו מקום עכו"ם אבל הדרים שם הם ישראל, בגוונא דיש לתלות דידעו הבעלים בנפילתו, הוי יאוש וד"ה של מוצא, ובגוונא דליכא לתלות דידעו הבעלים, נחלקו הפוסקים אם תלינן דהוא של עכו"ם נה).

ד. נחלקו האחרונים כשידעינן דנפל מישראל ובעינן

נאבדה דכחא מתקיים דינא דעד דרוש וגו', עי' בזה לקמן סי' רס"ז צדקור הלכה ס"ק י"ג, הכא לא שייכא טעם זה] ורק בשנים דלומרים דלינן שלהם הוי כחרי דמעידים דלינו שלהם, — ומסמך דנעינן ככלל גדרי עדות ממונות, כשרים, כ"ד, ושאר הלכא.

ג. נמצא במקום דרוב עוברי דרכים ברוב ימות השנע ישראל ובמיעוט ימים רובם עכו"ם, והם יותר מרוב ישראל העוברים בימים אחרים, נ"פ דתלינן ברוב עכו"ם וה"ה שלו, אמנם נמצא דיום דהולכים צו רוב ישראל לא מישא, דסבור דישאל ימצאנו עי' לעיל או"א, — ובפמ"ג יור"ד סי' ס"ג צמ"ז סי' סק"ז נסתפק בגוונא הנ"ל במקום דמכבדים אותו, דאפשר דאזלינן בחר בחרא ולא בחר רוב עכו"ם, וטעם ספיקו נראה אי בחר בחרא עדיף מרוב, ועי' לקמן סי' ר"ס צדקור הלכה או"ב.

ד. נעברו הבעלים במקום שרובו עכו"ם וגם במקום שרובו ישראל נראה דזכה המוצא, גם אם מלאו במקום דרוב ישראל, כיון דמיאש מנייהו דלא ידע היכן נפל כדכתבו המוס' כ"א דב"ה אלו מציאות בסוה"ד גבי כריכות דלא ידע אי נפל ברה"י או ברה"ר ועי' רעק"א, ונפש חי' שם.

שערי צדק

נא) ט"ו, דס"ל דלא אזלינן בחר רובא כיון דליכא לצדורי, שז יעקב אהע"ו תשו' כ', ובדברי חיים דיני אבדה סי' ז' ודברי משפט סק"ג חלו לה בפלוגתא הראשונים, ובחמ"ס יור"ד סי' ס"ח קע"ה מוכח דס"ל כהע"ו, [ונראה מיושג הא דהקשה בספר ליקוטי הערות נחשונה הנ"ל בסופו], ועי' חידושי חמ"ס ז"צ כג. ד"ח כד, העמק שאלה ויקרא סי' ס"ח או"א כ"ו, ומרומי שדה כה: דב"ה ומש"כ מהרש"א. ונראה דגם בגוונא דא"ל להכריז כגוונא דלקמן סי' רס"ז סעי' ג' דיקמיהו למלך, מ"מ לא הוי שלו דלא פלוג. נב) כ"ה להסמ"ע סק"ז וס"ק ט', ועי' פרישה סק"י. ג) ברור. נד) עי' שערי ישר שער ד' פ"ח, — ושם בסו' הפרק דן כשראה את הבהמה יולאח מבית מסויים ואינו יודע של מי הבית עי"ש לדדי הספק, והניח צ"ע, אמנם נראה דנאיכא לצדורי חייב לצדורי של מי הבית, ובכה"ג אי אזלינן בחר רוב אינשי או בחר רוב ממון חליא צ"ה הסכמות של הבינ"א שהוצא בס"ק מ"ד. נד/א) עי' לעיל ס"ק מ"ז, ועי' חמ"ס ז"צ כג.: נה) דכתורת גיטין סי' קל"ז ס"ד דצ"ה עוד כתב הנ"ל כתב דאזלינן בחר הקדושים במקום גם אם רוב אחרים עוברים ושבים, וחילי' מדינא דלקמן דאם השומרים הם עכו"ם גם אם רוב ישראל נכנסים ויוצאים שייכת המציאה למוצא, [ועי' מקו"מ סי' תמ"ט סק"א], ובדברי חיים אהע"ו ח"צ תשו' נ' נחלק ע"ז דאזלינן בחר רוב עוברים ושבים, ובשומרים עכו"ם טעמא כיון דהם מחפשים וממשימים משא"כ ישראל אין מחפשים עי"ש, [נראה דכתב מהרש"א כו. הו"ד בש"ך סי' ר"ס ס"ק י"ב דנאבדה שנמצאת בבית המשכיר נעינן ג' עכו"ם ולא כגי ברוב כיון שדר שם בקביעות, ליכא ראי' דיל"ל כיון דהוא בביתו משא"כ צמ"ד,

איפת צדק

* מאזני צדק ס"ק י"ד — ולחלוט טעמי בגוונא דהכרעה הרוב הוא ע"י חינוך הנמצא במקום דמחצה ישראל ומחצה עכו"ם, דקי"ל דאין מחזירים אבידתו כמובא לקמן סי' רס"ו במאזני צדק סק"ח או"א, וכ"ז דאין צריך להחזיר אבדה עכו"ם כמובא בגמ' כמובא טו: וש"ע אהע"ו סי' ד' סל"ד דנפיקות בממונות יכול לומר הממנה דלמלא עכו"ם הוא ופטור מהשבת אבדה כמובא בפתיחה או"א י"א, ולהכי מחייאשי הבעלים דהמוצא יחלה ברוב אנשים שאין צריך להחזיר אבידתו, וכן הבעלים סבורים דמלאו רוב שא"ל להשיב אבדה, וכן להשיבות דה"ה שלו מטעם רוב הכ"ז איכא רוב.

באר הגולה
י"ט סעיף ז' ממילא
דרכי אש"ש:

שמישראל נפלה ויש בה סי' שודאי נתיאשו הבעלים וכגון שהוא מהדברים שיש לתלות שידע מיד בנפילתו (טו) וכמו שיתבאר.
הג"ה וע"ל סי' רס"ג ס"ג. וי"א דאם אנד ספרים לא מייאש מיניהו אפי' במקום שרובה עכו"ם (טז) (הגהות מרדכי דצ"מ).

ד. לפיכך המוצא חביות של יין בעיר שרובה עכו"ם (יז) יינה אסור

בירור הלכה

מאזני צדק

ה. ע"י מאזני צדק ריש ס"ק י"ד דעמ הט"ז דלא חולין
בחר רוצה כיון דליכא לנרורי, — והוא מדרבנן כמבואר
באחרונים, וע"י חוס' צ"צ כג: דצ"ה חוץ ונרש"ש שם,
ונחת"ס יור"ד סו"ת קע"ה, וי"ע א"ס מטעמא דליכא
לנרורי חייב נמי בהגנהתו, ומאכן האזל המוצא לעיל סק"ז
מוכס דליכא לנרורי מחייב בהגנהתו, דהא במחנה על
מחנה ודאי חייב בהגנהתו. — [סמיתת הדברים דהכא גם
להט"ז אף בעבר שיעור זמן אחר הכרזה דינא דהבעלים
לקחתו נמי לא יכול לקחתו לעצמו, וי"ע].

לדין יאוש, י"א דהוא רק כשהאבדה במקום שרבים
מצויין שם דרך אז מייאש נו, וי"א גם בשאין רבים
מצויין שם מייאש נו, — ובגדר רבים מצויין שם
נחלקו הראשונים, י"א דרך ברה"ר שרבים עוברים
שם נח, וי"א דברה"ר גם בשאין מצויין רבים חשיבי
כרבים מצויים שם, ורק רה"י או סימטא לא מהני נט, —
ופונדק חשיב מקום שרבים מצויין שם נט/א.
ה. ברוב עכו"ם הוא שלו גם כשאבא דינא דמלכותא
להשיב האבדה ס).

ו. מקום דאיכא בעלי חיים דאפשר דלקחו האבדה,
מצרפינן להו לעכו"ם למהוי כדין רובא עכו"ם (סא). (טו) אם כשנודע לו מהנפילה אומר דאינו מייאש
מהני (סב), וה"ה כשהבעלים מרדפין מיד ודואגין על אבדתם (סג), וי"א דהוי כזומו של ים דלא מהני
אמירתו דאינו מייאש (סד). (טז) ומעמא דלא מייאש כיון דיודע דאינו מוכרם אלא לישראל, ובודאי
יכריז עליו (סה), אמנם בעבר זמן גדול חלינן דמתיאש (סו). (יז) ובעיר שרובה
ישראל שרי בשתי אפילו נמצא קרוב לבית עכו"ם (סז), ולא חיישינן דבא ממקום אחר (סח).

שערי צדק

ופשוט], וננוגה דשייך יאוש נראה פשוט דגם להמו"ג מייאש, כיון שרוב עוברים ושבים עכו"ם, אמנם לפי הדו"ח המונח בבירור הלכה
או"ח אף כה"ג אינו של המוצא. (נו) פני"ו כו. חוד"ה לשלשה, נה"מ סי' ר"ס סק"ח, מנן גיבורים, והוכיחו באחרונים כן
מגמרא כד. דרשב"א קאמר במקום שרבים מצויין שם ומספקא לגמ' דאפשר דמייירי ברוב עכו"ם, אמנם לפי"מ דהוצא לקמן או"ד דיי"א
דברוב עכו"ם לא מהני גם אם עומד וזוהר דאינו מייאש, י"ל דלכא קאמר רשב"א רבים מצויין שם דרך כה"ג הוי כזומו של ים, ועי'
במעין החכמה שם שמירץ באו"ח אמאי נקט רשב"א רבים מצויין שם. — וטעמא דלא מייאש בשאין רבים מצויין, מבואר
באחרונים כיון דסבור למואלא עדיין, או דחולה דלא יקמו כי סבורים שהניח מדעתו. (נז) דו"ח כד. [ומהאי דמבואר בחוס' כו:
דצ"ה אפילו נרורי גבי חנות דברוב עכו"ם ה"ה שלו, אף דלי"ו נגדר רבים מצויין שם, אינו ראוי דהמס' לא ידעין דנפל
מישראל תלין ברוב עכו"ם]. (נח) רשב"א, חוס' הרא"ש כד. [בציאור הגמ' דרבים מצויין שם]. (נט) חוס' שם דצ"ה א"ס,
שיע"מ שם משמ' דחוס' חילוניות. (נט/א) מוכח מגמ' כו. ועי' טעמא בשיע"מ משמ' דהריטב"א ומשמ' דהריטב"א. (ס) דברי
מלכיל ח"ו סי' ע"ו עי"ש בברוכה. (סא) שיע"מ כג. משמ' דהריטב"א ומירץ כהא קושיות החוס' כג. דצ"ה והא איכא,
ועי' דו"ח שם. (סב) רא"ש סי' ו' לציאור הדרישה או"י, והדברי משפט סק"ד, וכן משמעות הטור ושו"ע דלא הזכירו דלא מהני
כה"ג, והא דמבואר בגמ' כד: דהוי כזומו של ים, כתבו האחרונים דהוא רק לגבי הא דאם כשנודע לו לא שמענו דלמר דלינו מייאש אלא
לאחר זמן, אינו נאמן דלמר מעיקרא כיון דבסתמא מייאש, — וז"ל אפסר דנאמן דלקמן סי' רס"ב סכ"א דמהימנין לת"ח בטב"ע ולא
חיישינן דמשקר וי"ע, ועי' באו"ח כנסת ישראל חוברת י"א בהערות בסופו. (סג) דברי משפט שם. (סד) שו"ת ז"ל הראשון
סי' פ"ט, [אמנם כתב שם דלי"ד לגמרי לזוטו של ים, דהכא הוי שלו רק אם נודע לבעלים על נפילתו, וי"צ] שו"ת פורת יוסף סי' ל"ו,
שו"ת מהרי"ף מהמה בהסקמח ג' דיינים עי"ש, ועי' שו"ת מהרש"ם ח"א סו"ת פ"ו. (סה) סמ"ע סק"ח. (סו) בן ארי ח"ב
סי' א'. (סז) טור. (סח) אע"ג דכשו"ע יור"ד סי' קכ"ע סי"ז מבואר דשרי רק אם יש מכשולות בנהר, דככה"ג ודאי לא

באר הגולה

בהנאה (יח) והקנקן מותר (יט) ואם בא ישראל ונתן בה סימן אז ודאי של ישראל היא ונתייבשו ממנה (כ) ומותרת למוצאה בשתיה (כא) אם היא כ סתומה (כב) (ועי' צו"ד סי' קכ"ט מדין זה).

ה. י אע"פ שמן הדין במקום שרוב עכו"ם מצויין אפילו נתן ישראל בה סימן אינו חייב להחזיר טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל (כג)

כ כ"כ ה' המ' שם
ד"מ בשם הרשב"א
שהכריע דנפילתו סגי
להחזיר בשמיה וכו' כיון
דהו' מציא' אס' איתא'
דעכו"ם נגע' אמאי
הדר ופסח' והוה ליה
כנולשות דתניות
סמכות מותרות מנולד

י"ד בסיומן קכ"ד: ל שם סעיף י' מהא דרז יהודה דהוה שקיל ואיל נמרה דמר שמואל וכו' שם:

מאזני צדק

(יח) וה"ה בשר, גבינה, או פת דאסור באכילה (ט).
(יט) וכן נ"מ גבי היין בגוונא דשרי לחולה שא"כ סכנה, עי' יור"ד ברמ"א סו"ס קנ"ה ע/א, ונגם בכה"ג דהוא פיקו"צ איכא נפ"מ, דאע"פ דשרי להציל עצמו בממון חבירו, מ"מ חייב לשלם במבואר סי' שנ"ט ס"ד ע.].
(כ) נחלקו הפוסקים, י"א דמהני יאושו רק בכה"ג דתלינן דהרגישו הבעלים בנפילתו והו' יאוש קודם שמצאו, אבל אם הוא בדברים דלא מרגיש בנפילתם לא מהני יאושו דבאיסורא אתי לידיי, עא, וי"א דהכא מהני יאושו גם אם הוא אחר שהגביי האבידה, כיון דטעמא דלא מהני יאוש אחר דהגביהו כיון דנעשה שומר מחמת חיוב ההשבה עב, אבל הכא דלא

נתחייב בהשבתו, מהני יאוש עג).
(כא) י"א דמותרת בשתי רק אם נותן סימנים מובהקים דמהני מה"ת עד, וי"א דסגי בסימנים בינונים דהוי מדרבנן עה). והא דמותרת בשתי ולא חיישינן דילמא מצאו עכו"ם ועירה יין בחבית ישראל, משום דלתרי נפילות לא חיישינן עו).
(כב) ולא בעינן שתי חותמות כבמפקיד ביד עכו"ם, דהתם בחותם אחד חיישינן דפתחו וחזר וסתמו כיון דמירתת מהמפקיד, משא"כ הכא אי פתחו לא הוי סותמו עז).
(כג) נחלקו הפוסקים אם כייפינן ליי לעשות לפנים משורת הדין עח).

שערי צדק

בא מעיר אחרת, מירץ בנכור שור ב"צ כד. דהתם נמלאת בממון לעיר חיישינן דכא מעיר אחרת, משא"כ נמלאת בחוק העיר. (ט) צרור, והא דנקט יין והולכנו בגמ' כד: לחוק דנ"מ דדינא דה"ה שלו קאי רק על הקנקן, ולא אוקמי באיסורי אכילה, עי' מה דכתבו בזה בהגהות מו"ה עוזר בסוף שו"ע אה"ע, ובחידושי ר' מרדכי גרדינק ב"מ שם. ע/א אחרונים. ע) דליכא סכנא למלק דבאבידה שרי להציל עצמו בממון חבירו ופטור ממשלומיו, ופשוט. * עא) סמ"ע סק"י. עב) עי' לקמן סי' רס"ב סק"י ט. עג) הגהות רעק"א, וסיים ב"ע לדינא. וכ"כ בדו"ח כא: תוד"ה ח"ש המוצא מעות, דברי משפט סק"א, [אמנם ל"ע מה דהקשה על השו"ע ס"ג עי"ש], וזה"ל כתב בחידושי ר' מאיר שמחה כו. עד) דו"ח כג: דכ"ה והא חנן נסמך בזה, ודן שם בכה"ג דהוי סתם יינס דהוא דרבנן אי חליא בפלוגמת הפוסקים אס' באיסור דרבנן מהני נמי סימנים בינונים, פמ"ג יור"ד ח"א כללי סימנים וטעמי, כיון דהוי כנגד רוב דעין סימנים מובהקים. — ועי' רעק"א שם אס' בנאמנות דטב"ע מותר היין. עה) דעת הפוסקים דמהני סימנים בינונים באיסורים דרבנן עי' שמעמחא ו' פכ"ג, ועי' בארוכה השיטות באולת"פ ח"ה מעמ' ק"ה וכו', ובשאל ומשיב ח"ו סי' מ' כתב דמהני סימנים בינונים כיון דהוכרע על הקנקן דהוא שלו מכרע נמי על היין, ועי' מרחשם ח"ב סי' ו' סק"א או"י א. עו) אחרונים הו"ד בהגהות בית שלמה אה"ע סי' ל"ז או"ז ובהא דחו ראית הכ"ח מדינא דהכא דלא חיישינן לשמא פיקן אלא אס' הוא ימים מרובים. עז) סמ"ע סק"י א. עח) הרמ"א לעיל סי' י"ב ס"ב הביא ב'

איפת צדק

* שו"ע ס"ק ע — ובשו"מ האלף לך שלמה סי' ר' דן דאפשר בכה"ג דלית יודע למי לשלם אסור להציל עצמו בממון חבירו, ולפי"ד יש לעי' גבי אכזה, אמנם דבריו מחודשים ואי"ז מקומו להאריך. ונעיקר דינא דהצלה בממון חבירו עי' שו"מ בנין ליון או"א סי' קס"ז דקט"ט וס"ב סי' קע"ג, ושו"מ שו"מ מהדו"מ ח"ג סי' ד'.]

[ט] שנתן בה סימן (כד) (ואם הוא עני ובעל האבידה עשיר א"ל לעשות

מאזני צדק

בירור הלכה

ב. ו"א דחייב הכרזה ליתא אף לפני משורת הדין (עט), ו"א דלפנים משורת הדין צריך להכריז (פ).
ג. דבר דא"ב סימן נמי מחזירו לפני משורת הדין (פא), וגם אם הוא ברוב עב"ם (פב).

(כד) ובאומר דברי שהוא שלי ואין אומר סימנים אין להחזיר לו (פג), ולת"ח מחזירים במב"ע (פג/א).
ב. גם אם אין ידוע לבעל האבדה דמצאו אחר ולא בא לתבוע האבדה, אך המוצא יודע דנפל מיני נמי צריך להחזיר לו לפני משורת הדין (פג/ב).

[ט] נראה דלפנים משורת הדין חייב להחזיר החפץ שנאבד ולא כגי' ליתן דמים וכן מסתבר דאסור להשתמש בחפץ, ודעת גדולי ההוראה שליט"א דאפילו במלא מעות דנגזנא דחייב בהשגתו חייב להחזיר אותם מעות, ע"י לקמן סי' רס"ז סכ"ה, כן הוא נמי דלפנים משורת הדין, משום דגדרי לפני משורת הדין הוא כמו דהוי עיקר הדין, ולהשיטות דכופין דלפנים משורת הדין אפשר דהוא רק על דמיו, וז"ע.
ג. נראה דגם יורשו של המוצא צריך להחזיר לפני משורת הדין, וכן במת בעל האבידה צריך להחזיר ליורשו לפני משורת הדין.

שערי צדק

הדיעות, ובנ"ח שם פסק דכופין, וכן סתם הכא הש"ך סק"ג, ובאו"ח שם כתב דגם לדיעה דכופין הוא רק בדברים, וע"י פת"ש שם סק"ו, ובשו"ת השיב משה יור"ד סי' מ"ח בסופו, ושו"ת בית שלמה חו"מ סוס"י ק"ח, — וע"י שיט"מ במתניות ב"ק קטו. משמ"י דרבינו יונתן טעמא דאין כופין. וע"י קלוה"ח סי' שני"ז סק"ו ואבנ"ח סי' כ"ח סק"ב דאיכא גזונא דלכו"ע אין כופין. — ואפשר דהכא איכא קיצה טפי לכפות מדינא דסי"ב, כיון דהוי לפני משורת הדין דדינא דגמרא, משא"כ התם הוי הכרעה דידינא, ובערורא"ש סי' כ"ז כתב דהכא כ"יפין כיון דלא נחסר מכיסו, ובסמ"ק מ"ע מ"ט מני לה לפני משורת הדין דבמני המלוות, ואפשר דלכ"י כופין, וע"י סמ"ק מ"ע נ"ד ובפי' נזין העמודים שם. — להשיטות דכופין במעשה מסתברא דמהני נמי תפיסת בעל האבידה, ולדעות דאין כופים לא מהני תפיסתו. — בשו"ת השיב משה יור"ד סוס"י מ"ח ובנין שלמה בעני ברושים סי' נ"ג כתבו דח"ח חייב לנהוג לפני משורת הדין ולא הוי מדה חסידות גרידא, ובחמ"ס בסוף מס' חולין במאמר בסוגיא דרמי בר דקולי הביא משמ"י דהאחרונים דבאדם חשוב גם בעני כופין ע"י"ש, וע"י שיט"מ כד: דכ"ה נעשה כלות, משמ"י דרבינו יונתן, והו"ד בלח"מ ב"ק, וז"ע. ולכאורה מגמ' ל: דר' ישמעאל בר' יוסי שניה דביבירן לקיים דינא דלפנים משורת הדין ע"י"ש, מוכח דח"ח חייב לנהוג כן, דאל"ה איך הותר לשנות, שוב ראיתי מה דכתב בדברות משה הערה ס"ג, וז"ע. ובשו"ת פאת שדך סי' קנ"ה הובא משמ"י דהגאון ר' מנדל ז"ק ז"ל אב"ד ריגא דקהל הנכרך לעשות לפני משורת הדין דיינין ל"י כאלד חשוב, ע"י"ש, ולפי"ז נמי באבידה וכיו"צ אם הוא ממון ציבור דיינין ל"י כאלד חשוב, ויש לחלק מהם וז"ע לדינא, [ואפשר דאיכא סברא דאם אינו של אדם פרטי ליכא צוה כלל לפני משורת הדין וז"ע]. — פשוט דגם להדיעות דאין כופין, מ"מ המורה שגשאל, צריך לומר לשואל שלפנים משורת הדין צריך להשיבו, ונאפי' בדבר שרק בעל נפש יחמיר, כתב בשנע"מ תמרים בעין ו' דלצורך המורה להודיע. וע"י באלה דברי שמואל חו"מ סי' ו'. — ונראה דלהשיטות דבאבידה כגי' בע"א דהחפץ שלו [הובא לקמן סי' רס"ז סק"ג ל"ה או"ד] ה"ה דיש לו להחזירו לפני משורת הדין באיכא ע"א, אמנם בכה"ג אין כופים כיון דהוי אפוקי ממונא ואין ע"א נאמן בזה. — וע"י בשדי חמד ח"ד עמ' כ"ז הביא מהגמ' חיים דחייבא דלפנים משורת הדין הוא רק עד שליש בנכסיו כשהידור מצוה, ונראה דלפנים משורת הדין דהכא הוא נמי אם האבידה יותר משליש נכסיו, כיון דהוי חפצו של אחר חייבו הוא להשיב לו וע"י. (עט) מהר"ם שף כד. חוד"ה אה"ל נוטה דא"ל להכריז, חכמת מנוח ריש כד: שו"ע הרב סי"ח [ובשו"ע הרב הלכות גזילה וגניבה סי"א משמע דלצורך, ובשו"ת אמרי יוסף ח"ב סי' נ"ט הקשה כן, ולדינא לא הכריע אי צריך להכריז], שו"ת נור יעקב סי' ס"ו [וחילק בדעת שו"ע הרב הנ"ל בין אבידה לגניבה]. (פ) קיצור פסקי הרא"ש או"י, וכן בירושלמי שקלים פ"ז סו' ה"ב איחא עובדי באמוראי דסברי דברוב ישראל ה"ה שלו מ"מ הכריזו לפני משורת הדין, ע"י"ש. (פא) ע"י במאי דלויין בס"י רס"ב שערי צדק מג א). (פב) דמסתבר דלא גריעא צוה דאיכא תרי סיבות לא להחזיר. (פג) משמעות הפוסקים דלא מהני בר' דאף דהכא אינו מדיני השגת אבידה דאיכא צו דינא דדרשהו עד שלא יהא רמאי דמה"ע י"א דלא מהני בר' מ"מ גדרי השגתו הוא כבדן אבידה. — אמנם נראה דבדמהימן ל"י המוצא לאומר דמכירו בעצ"ע דהחפץ שלו, צריך להחזיר לו כיון דאינו אלא לפני משורת הדין, ואפשר דגם כשאין מכיר את החפץ ורק אומר לו דבאוחו יוס ובאוחו מקום עבר שם ואיכא את החפץ וכל כיו"ב, ומאמין לו המוצא, יש לו להחזירו, ונראה דגם להשיטות לעיל בשע"ט סק"ע ח"א דאדם חשוב צריך מדינא להחזיר, בגזונא הנ"ל דמהימן ל"י יכול להחזירו כיון דיסוד חייבו הוא משום לפני משורת הדין. (פג/א) כדמחזירים אבידה שאי"צ סימן בעצ"ע, וליכא למימר דחשיבא כמוצא ממון כיון דשייך למוצא, דחזין דסימנים נמי מהני אף ד"א דלא מהני סימנים להוציא. (פג/ב) כ"ג ברור, וכן מסיק להלכתא בשו"ת חסד יהושע

הלכות אבידה ומציאה סימן רנט

לפנים משורת הדין (כה)

בירור הלכה

מאזני צדק

ג. נראה דגם בזה מצעל האבידה יכול להחזיר לו, ולא הוי כמתנה דאסור משום דמחזי כרצית, דהכא נותנהו משום ענין דלפנים משורת הדין.

ד. ז"ע במל"א עכו"ס א"ח האבידה ושוב הגיע לישראל, אם איכא דינא דלפנים משורת הדין כיון דכבר זכה בו עכו"ס.

ה. החזיר לו אבידה לפנים משורת הדין יש לעי' אי פסול מן הדין לדוננו, [דנהחזיר אבידה כשחייב להחזיר, אינו פסול לו אלא ממדת חסידות גרידא, דומיא להמבואר לעיל סי' ט' ס"ב, ועי' בסף הקדשים שם ס"א, וכ"כ בחלקת יעקב ח"א סי' קנ"ג, ויש להסתפק בלא רזה להשיב ורק ע"י כפי השיב, דאפשר דאין פסול לדוננו, וז"ע], ודעת גדולי ההוראה שליט"א דלא הוי כמתנה ולהכי לא פסול לדוננו. — באב"ל דאסור ליתן לו מתנה כמבואר ברמ"א יור"ד סי' שפ"ה ס"ג או"ח סי' תרנ"ו ס"ו ועי' משנ"ב, מ"מ בגוונא דהוא משום לפנים משורת הדין אינו בכלל מתנה ושרי ליתן לו כ"ד גדולי ההוראה שליט"א. אם נותן האבידה לפרוע בזה חובתו כגון מתנות עניים וכיו"ב, נראה דאם הוי מחזירו בלא"ה לקיים דינא דלפנים משורת הדין, אין יכול לפרוע בזה חיוצא אחרת, אבל בגוונא דלא הוי מחזירו ז"ע. ו. עי' מאזני צדק ס"ק כ"ג או"ח, ויש להסתפק בדברים דחובת החזרתם לפנים משורת הדין אם צריך נמי להגביהם לפנים משורת הדין, [והאי ספיקא איכא לז' הדעות דהובאו במאזני צדק שם]. ודעת גדולי ההוראה שליט"א דצריך להגבי' לפנים משורת הדין. — וראיתי למי שדן דחייב להגביה אבידה בעיר שרובה עכו"ס דבלא מגביהו הוי כנותן להם מתנת חנם, כמו דחזין להגביהם המציאה חשיבא חז' לאחרים ה"ה איפכא, אבל לדינא אינו כן, דלא חשיבא כנותן לו מתנה ויכול להניחו, ופשוט. ו. נראה דבכה"ג דדינא סימנים וסימנים דיניה לא אמרינן דמניח לפנים משורת הדין, דדינא דלפנים משורת הדין רק אם יקבלו האובד, ואפשר דגם בגוונא דחלוקתו ליכא בזה דינא דלפנים משורת הדין, ועי'. ח. אשה שמצאה אבידה אשר רק לפנים משורת הדין צריכים להחזירה, כיון דבעלה זכה בזה אין לה להחזיר שלא מדעת בעלה, אמנם אם הוא דבר מועט יכולה ליתן, כדקיי"ל בנדקה ביו"ד סי' רמ"ח ס"ד דיכולה ליתן דבר מועט, כ"ד גדולי ההוראה שליט"א ועי' בספר גרידא בראש אמיר סי' כ"ב. ט. גם בגוונא דכוון לזכות באבידה דהוי שלו, יש לו להחזיר לפנים משורת הדין, כן משמעות הפוסקים, דלא כחידושי העילוי ממיי"ט דכתב דבכה"ג דהוי מתנה בעלמא ולא מקיים מצות השבה, דליכא דינא דלפנים משורת הדין, עיי"ש. י. נראה ברור דגם במחזירו משום לפנים משורת הדין אין לו ליתול דמים על השבתו, כמבואר לקמן סי' רס"ה באבידה דחייב להשיבה כיון דצריך להשיב באלו גוונא דמחזיר אבידה דחייב להחזירה, [ועי' תשנ"ז ח"ג סי' י"ג דבמצוה דרבנן שרי ליקח שכר, ועי' יור"ד סי' רמ"ו ס"ה, אמנם אינו ענין לני"ד כנו"ל]. יא. אם היה הנאבד עשיר בזמן מציאת האבידה, אף דאח"כ העני, נראה דזכה המוצא, ויש להסתפק בזה עי' במציאת האבידה וקודם השבת האבידה העשיר אם צריך להשיב, ונראה דא"כ כי עתה עשיר הוא. יב. קטן המוצא חפץ צריך לפנים משורת הדין להחזירו, כיון דהאב זוכה ממנו כמבואר לקמן סי' ע"ב, צריך אביו להחזירו לפנים משורת הדין ופשוט, אמנם בגוונא דאין רוצה האב לזכות במציאת בנו דזוכה הבן, [ובכה"ג יש לדון עפ"י הפוסקים דהובאו לקמן סי' ע"ר ס"ק ו' עיי"ש], או בנן יתום קטן דחייב חינוכו הוא על האפוטרופוס או על צ"ד יש לעי' דאפשר דאין לחנוכו בחזרה דלפנים משורת הדין כדקיי"ל באחרונא וחטובה דאין מלווים לחנוכו בהידור מלווה, [ומשום הוצאת ממון ליכא דהא קי"ל סי' רל"ה ס"א דבעונות הפעוטות מתנתו מתנה], וכן אפשר משום דאין מלווים בחינוכו בהשבת אבידה כמבואר לעיל כיון דא"א לחנוכו בפרטי שמירת האבידה וכיו"ב, לא חייבים נמי לחנוכו בלפנים משורת הדין, אמנם לא ברירא הא דכיון דאם מוצא אבידה שצריכים להחזירה חייב לחנוכו להוציאה מחח"י ולהחזירו כשנודעו בעליו, [וגם כשהאב אינו מלווה בהשבת האבידה כגון זקן ואינו לפ"כ] אפשר דיש לחנוכו נמי לפנים משורת הדין, אמנם מטעמא קמא יש לפוטרו ועי', שוב ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ז או"י דהביא מהראשונים דליחא לפנים משורת הדין בקטן עיי"ש, ומ"מ אפשר דיש לחלק מהכא.

ה. החזיר לו אבידה לפנים משורת הדין יש לעי' אי פסול מן הדין לדוננו, [דנהחזיר אבידה כשחייב להחזיר, אינו פסול לו אלא ממדת חסידות גרידא, דומיא להמבואר לעיל סי' ט' ס"ב, ועי' בסף הקדשים שם ס"א, וכ"כ בחלקת יעקב ח"א סי' קנ"ג, ויש להסתפק בלא רזה להשיב ורק ע"י כפי השיב, דאפשר דאין פסול לדוננו, וז"ע], ודעת גדולי ההוראה שליט"א דלא הוי כמתנה ולהכי לא פסול לדוננו. — באב"ל דאסור ליתן לו מתנה כמבואר ברמ"א יור"ד סי' שפ"ה ס"ג או"ח סי' תרנ"ו ס"ו ועי' משנ"ב, מ"מ בגוונא דהוא משום לפנים משורת הדין אינו בכלל מתנה ושרי ליתן לו כ"ד גדולי ההוראה שליט"א. אם נותן האבידה לפרוע בזה חובתו כגון מתנות עניים וכיו"ב, נראה דאם הוי מחזירו בלא"ה לקיים דינא דלפנים משורת הדין, אין יכול לפרוע בזה חיוצא אחרת, אבל בגוונא דלא הוי מחזירו ז"ע. ו. עי' מאזני צדק ס"ק כ"ג או"ח, ויש להסתפק בדברים דחובת החזרתם לפנים משורת הדין אם צריך נמי להגביהם לפנים משורת הדין, [והאי ספיקא איכא לז' הדעות דהובאו במאזני צדק שם]. ודעת גדולי ההוראה שליט"א דצריך להגבי' לפנים משורת הדין. — וראיתי למי שדן דחייב להגביה אבידה בעיר שרובה עכו"ס דבלא מגביהו הוי כנותן להם מתנת חנם, כמו דחזין להגביהם המציאה חשיבא חז' לאחרים ה"ה איפכא, אבל לדינא אינו כן, דלא חשיבא כנותן לו מתנה ויכול להניחו, ופשוט. ו. נראה דבכה"ג דדינא סימנים וסימנים דיניה לא אמרינן דמניח לפנים משורת הדין, דדינא דלפנים משורת הדין רק אם יקבלו האובד, ואפשר דגם בגוונא דחלוקתו ליכא בזה דינא דלפנים משורת הדין, ועי'. ח. אשה שמצאה אבידה אשר רק לפנים משורת הדין צריכים להחזירה, כיון דבעלה זכה בזה אין לה להחזיר שלא מדעת בעלה, אמנם אם הוא דבר מועט יכולה ליתן, כדקיי"ל בנדקה ביו"ד סי' רמ"ח ס"ד דיכולה ליתן דבר מועט, כ"ד גדולי ההוראה שליט"א ועי' בספר גרידא בראש אמיר סי' כ"ב. ט. גם בגוונא דכוון לזכות באבידה דהוי שלו, יש לו להחזיר לפנים משורת הדין, כן משמעות הפוסקים, דלא כחידושי העילוי ממיי"ט דכתב דבכה"ג דהוי מתנה בעלמא ולא מקיים מצות השבה, דליכא דינא דלפנים משורת הדין, עיי"ש. י. נראה ברור דגם במחזירו משום לפנים משורת הדין אין לו ליתול דמים על השבתו, כמבואר לקמן סי' רס"ה באבידה דחייב להשיבה כיון דצריך להשיב באלו גוונא דמחזיר אבידה דחייב להחזירה, [ועי' תשנ"ז ח"ג סי' י"ג דבמצוה דרבנן שרי ליקח שכר, ועי' יור"ד סי' רמ"ו ס"ה, אמנם אינו ענין לני"ד כנו"ל]. יא. אם היה הנאבד עשיר בזמן מציאת האבידה, אף דאח"כ העני, נראה דזכה המוצא, ויש להסתפק בזה עי' במציאת האבידה וקודם השבת האבידה העשיר אם צריך להשיב, ונראה דא"כ כי עתה עשיר הוא. יב. קטן המוצא חפץ צריך לפנים משורת הדין להחזירו, כיון דהאב זוכה ממנו כמבואר לקמן סי' ע"ב, צריך אביו להחזירו לפנים משורת הדין ופשוט, אמנם בגוונא דאין רוצה האב לזכות במציאת בנו דזוכה הבן, [ובכה"ג יש לדון עפ"י הפוסקים דהובאו לקמן סי' ע"ר ס"ק ו' עיי"ש], או בנן יתום קטן דחייב חינוכו הוא על האפוטרופוס או על צ"ד יש לעי' דאפשר דאין לחנוכו בחזרה דלפנים משורת הדין כדקיי"ל באחרונא וחטובה דאין מלווים לחנוכו בהידור מלווה, [ומשום הוצאת ממון ליכא דהא קי"ל סי' רל"ה ס"א דבעונות הפעוטות מתנתו מתנה], וכן אפשר משום דאין מלווים בחינוכו בהשבת אבידה כמבואר לעיל כיון דא"א לחנוכו בפרטי שמירת האבידה וכיו"ב, לא חייבים נמי לחנוכו בלפנים משורת הדין, אמנם לא ברירא הא דכיון דאם מוצא אבידה שצריכים להחזירה חייב לחנוכו להוציאה מחח"י ולהחזירו כשנודעו בעליו, [וגם כשהאב אינו מלווה בהשבת האבידה כגון זקן ואינו לפ"כ] אפשר דיש לחנוכו נמי לפנים משורת הדין, אמנם מטעמא קמא יש לפוטרו ועי', שוב ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ז או"י דהביא מהראשונים דליחא לפנים משורת הדין בקטן עיי"ש, ומ"מ אפשר דיש לחלק מהכא.

שערי צדק

סי' י"ח, עיי"ש בארכובה. (פד) שו"ת ז"ל הראשון סי' פ"ט הו"ד באחרונים. [ועי' לשון ביאור הגר"א או"י ט"ו משמע דלדין פליג

- ו. מ מקום שרובן עכו"ם ורוב טבחים ישראל בהמה או עוף הנמצא שם שחוט מותר (כו) והוא של מוצאו נ ואם עוף חטף בשר והשליכו למקום אחר (כו) אפילו אם רוב ישראל היא של מוצאו שודאי נתייאו בעליו (כח).
- ז. ה המציל מהארי והדוב (כט) וזוטו של ים (פי' לשון ים החוזר לאחוריו עשרה או ט"ו פרסאות ושטף כל מה שמוצא נדך חורמו וכן עושה בכל יום) ושלוליתו של נהר (פי' כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט רש"י) (ל) הררי

באר הגולה
מ שס סי"ח מהא דר'
חנינא מלא גדי שחוט
וכו' כדלמר רבא שס:
ג מעובדא דההוא דיו
דשקל כשרא וכו':
ס שס סי' כ' כרייתא
דרשב"ל שס ע"א
נמשכת ע"א דף מ"ג
ע"א:

מאזני צדק

- (כו) ולא חיישינן דילמא הוא טריפה דמיירי במקום דמכריזין בעיר כשאיכא טריפות, ועל השחיטה סמכין דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ואיסורא דבשר שנתעלם מן העין ליכא כיון דהבהמה או העוף בשלימותו מכירים דהוא מעיר זו דרוב טבחי ישראל (פה), או דמיירי דמכירו כסימנים דהוא שלו, ומהני אף בסימן שאינו מובהק (פו), וי"א דהמחבר כתב הנמצא שם שחוט, למימר דכיון דנמצא שחוט ליכא חשש מעכו"ם, וליכא איסורא דבשר שנתעלם מן העין (פז).
- ב. הא דסמכין על רוב טבחי ישראל במקום רוב עכו"ם הוא רק בבהמות או עופות גדולים, אבל עופות הקטנים הרגילים לשחוט גמי בבית, אסורים (פח).
- ג. מצא סכין שחיטה בעיר שרובה ישראל שרי להשתמש בו, ולא אמרינן דזרקה מחמת ריעותא דאית בי, וכן לכל כיו"ב (פח/א).
- (כז) ומיירי בעומד ורואהו, דאל"ה הוי אסורא משום בשר שנתעלם מן העין (פט).
- (כח) י"א דגם אם השליכנו באותו העיר מותר לקחתו (צ), וי"א דבכה"ג לא מיאש דסבור דיפול מהעוף ויקחהו, ומיירי הכא בהשליכתו לעיר אחרת, וזה"ל במקום רחוק טובא (צא).
- ב. גם אם עומד וצווח דאינו מייאש, וכן בלא ידע שהעוף לקחו, הוי של מוצאו, דהוי כזוטו של ים (צב).
- (כט) ומיירי באופן דנמצא סמוך לעדר דדרכו למרוק בכה"ג, ולא בנמצא רחוק מן העדר (צג).
- (ל) י"א דהוא רק כשהוא באמצעות הנהר דשוטפו לגמרי, משא"כ כשהמים לוקחים מהכא ומניחים במקו"א לא הוי אבודה מכל אדם דהא מונח במקו"א, ואינו אלא מטעמא דיאוש (צד).
- ב. בעמד עליו גיים או לסטים ואינו יכול להציל מידו, ואחר הצילו, הוי כדין זוטו של ים. (צה).

שערי צדק

על דין הרמ"א, וז"ל. (פה) סמ"ע ס"ק י"ג. (פו) הגהות רעק"א יור"ד סי' א' ס"ד. — ועי' דרכ"מ סי' ס"ג ס"ק ל"א משמ"י דהדע"ק. (פז) זכור שור ב"מ כד. עיי"ש בארוכה, וכ"כ הכו"פ סי' ס"ג ס"ק ב'. — וכתב בשו"ת נשאל דוד יור"ד סי' ו' דלא חיישינן דנשתהא ג' ימים ולא מהני מליטה כמבואר יור"ד סי' ס"ט סי"ב, משום דמספיקא לא מחמרינן, ובר מן דין משום דחלינן דלא שהה ג' דנדלוי עוברי דרכים היו מגזיזים אותו. (פח) ש"ך יור"ד סי' א' סקי"מ [ועי' חידושי רבינו מאיר שמחה כד:]. (פח/א) שו"ת שבות יעקב ח"א סי' מ"ז הו"ד בפ"מ סי' קכ"ב ס"ק ו' וטעמ' דמשום ריעותא אין לו לזורקם אלא למוכרם לעכו"ם, ורק בשר וביצים זורקן משום דמאס, והי' ס"ל בשו"ת מו"י סי' רכ"ח ופמ"ג סי' ס"ג סק"ב, אמנם נחלקו שם בעיר פרוכה עכו"ם, עיי"ש. (פט) גמ' כד: (צ) סמ"ע ס"ק י"ד, ועי' בית יעקב. (צא) ט"ז. (צב) גמ' כ"ד: וז"ע לישנא דהשו"ע דהוא משום יאוש, עי' לקמן ס"ק ל"א אם זוטו של ים הוי מדין יאוש, שוב ראיתי מה דכתב הלח"מ פ"א ה"ט. (צג) ברור, וכן הוא צנעמה כל מי סי' ל"ו, עיי"ש ראומו. — בחידושי מהר"ם שיק פסחים דף ט' כתב דנראה דכבר וכו"ב צ"י עכבר לא הוי זוטו ש"י. (צד) צעה"מ כז. והמלחמות שם מסכים עמו. אמנם ז"ע אי הראשונים [וכמבואר הכא בשו"ע] דביארו זוטו ש"י ושלוליתו דהמים מתפשטים על גדותיהן אם פליגי בזה, דאולי מיירי גמי בגוונא דשוללו לגמרי. — ואיכא מקומות אשר אין היס שוללו אלא במשך זמן קצר פולטו שוב ליכשה בזה נראה דלא מיאש כלל. (צה) נהמ"מ קפ"א סק"א, ועיי"ש סי' שס"א סק"ב.

באר הגולה

אלו שלו (לא) [יא] ע אפילו הבעל עומד

ע ק כ' הרא"ש שם

דהאי מחייאשי דקתני שם קאי אסרטי ופלטרי ורבים מציים שם אבל איך אפילו עומד וזוהי נעשה כלום על דיומו שפלי:

בירור הלכה

מאזני צדק

ג. י"א דתבואה בחורי הנמלים חשיבא אבודה ממנו ומכל אדם, וצ"ע. צו.
 ד. הניחו אבותיו בכותל במקום טמון או בתוך הקרקע ולא נודע לו, י"א דהוי אבודה ממנו ומכל אדם צו/א.
 ה. נחלקו הפוסקים, י"א דחשיבא כזומו של ים אם עפ"י רוב ליכא הצלה, גם אם איכא מיעוט אפשרויות דאית ליה הצלה צו, וי"א דחשיבא כזומו של ים רק אם בוודאות לגמרי א"א להציל. צח.
 ו. גם אם בעל החפץ מלומד בנסים מותרת למוצא. צח/א.

(לא) דילפינן מדכתיב אשר תאבד "ממנו" ומצאתה רק אם הוא ממנו, למעוטי אבודה ממנו ומכל אדם שאין חייב בהשבתו צט, והוא היתר התורה ולא מדין יאוש ק, וי"א דהוא מדין יאוש דתלינן דודאי

[יא] הר"ן שבת ק"כ. כתב דנפלה דליקה בשבת הוי הנכסים הפקר, והמשמעות דהוא מדין זוטו ש"י ולא מדין יאוש, חזינן דנאופן דאסור להציל חשיבא מה"ט זוטו של ים, [והא דלא קיימ"ל באו"מ סי' של"ד כהר"ן, הוא מטעמא דיכול להציל ע"י עכו"ם לא הוי זוטו ש"י], ובנ"י סי' של"ד דב"ה וכתב הר"ן, הביא משמ"י דמהר"י אבנהב דלא הוי הפקר, משמע דס"ל דאיסורא לא משוי ליה זוטו ש"י, [דליכא כלל סברא למימר דמשום דהוי חזר המשתמרת לא הוי זוטו ש"י, ופשוט]. שוב ראיתי בשו"מ מוהר"ל ד פסקים או' קפ"ח דכתב בפשיטות כזוונת המהר"י אבנהב דטעמ"י כיון דאיסור כיבוי הוי רק מדרבנן, עיי"ש. — העירוני דמהר"ן הג"ל מוכח דזוטו ש"י חשיבא גם באינה אבודה מאתרים אלא אבוד ממנו, דהא שם אסור להציל לבעה"צ אבל לעצמם יכולים לקחת, אמנם י"ל דהר"ן

שערי צדק

עמודי אור סי' קי"ב ס"ק י"ז בהגהה. וק"ק מב"ק קט"ו ע"ז וראשונים שם דמשמע דמדין יאוש הוא, וי"ע. ועי' חת"ס חו"מ חש' ק', קנ"ה, ומועפות ראש סי' קפ"ה ס"ק ט"ו, חזו"א ב"ק סי' ט"ו ס"ק ה', וזריטב"א גיטין ל"ז: דב"ה צמאי עסקינן מבואר דענד שנשבה ואין הצעלים יכולים להציל חשיבא זוטו ש"י, אף דהוי ברשות השבא, ועי' עקף פרי שצמ"ס פרי יתקן סי' ל"א. — וזפרי הלכות דעמד עליו גיים עי' בשו"ע סי' קפ"א ובפת"ש שם. צו) או"ש פט"ו ה"ה, והוא נע"ג כמו שחמה נספר באר המלך פט"ו ה"ח, עיי"ש. ועי' עמודי אור סי' פ"ד או"ז. צו/א) עי' לקמן סי' ר"ס ס"ק ג' או"ג דהוצא דהרמב"ם ס"ל דממון דהניחו אמורים בגל הוי לגביו זוטו ש"י, ובגית אפרים חו"מ חש' מ"ד דב"ה אמנם כתב דה"ה אס הניחו אבותיו שם. והראב"ד פליג התם וס"ל דזכי ב' בעל החצר, אמנם גם לדעתו פשוט דכנה"ג דאיכא דליקה וכי"צ גם כשהוא ברשותו הוי זוטו ש"י. צו) מהרי"ק שורש ג'. צח) משנה למלך פ"ו ה"ב*, חת"ס יור"ד חש' רל"ט או"ט, והא דכתב שם דאימתיש ניסא, נ"ע אס כוונתו בדוקא, דלכאורה כנה"ג דפפ"י דרכי הטבע ליכא סיכויים להצלה לכו"ע הוי זוטו ש"י וי"ע**. צח/א) חזו"א ב"ק סי' י"ח סק"ג, ועי' ספר שפע חיים עמ' קנ"ו וכו'. צט) גמ' כב: ק) רמב"ן כו. דב"ה מה שמלה, רשב"א, ר"ן, חוס'

איפת צדק

* שע"ז ס"ק ז"ח — וקנ"ה רא"י מהא דכתב באו"ז או' ז"ה משמ"י דרבינו ברוך דגרס בגמ' לא. דבהמה שאבדה חוץ לחומה הוי כמליל מן הבהר עיי"ש, ואין מסתגר דכנה"ג הוי ודאי דמאבד.

** שע"ז ס"ק ז"ח — ולכאורה קשה על החת"ס מהא דגמ' ב"מ קו. דחייב השומר לשלם כנה"ג דיכול לומר לו אילו הוי התם ה"י מתרחיש ניסא דגם את הארי ואם הדוב וכו', ורק ניסא רבא כדוגמא דר"ח בן דוקא ליכא האי טענה כמבואר בגמ' שם [ולאין נמי בחת"ס שם], חזינן דמליל מארי הוי רק ניסא זוטא ומ"מ חשיבי זוטו של ים, ולמאי דהעירוני דאפשר גם להחת"ס הוא רק כשעדיין לא בא הנזק עליו ניחא, וי"ע.

בירור הלכה

זה צדיקא דבתר מעיקרא או בתר חבר מנא אזלינן. ועי' בזה בזכרון יהונתן חו"מ סי' ב' או' כ"ה כ"ו וכו'. — ובמרכבת המשנה פי"ד כתב דהא דס"ל להרמב"ם דזוטו ש"י הוא מדין יאוש הוא רק בגוונא דיודע מקום האבדה ואינו יכול להצילה, דבכה"ג ס"ל דלא חשיבא אבדה למעוטי מקרא דאשר מאבד ממנו, אבל כשאינו יודע מקום האבדה ס"ל נמי דהוא מהיתר התורה, עי"ש.

ג. בחידושי הגר"י הלכות גו"א כתב בישוב הקושא אמאי בורק כלי מראש הגב ושברו חייב הא הוי כזוטו ש"י וכתב כיון דהשברים קיימים גם אחר השבירה הוא סיבה דלגבי ענש הכלי נמי לא חל עלי' דין דזוטו ש"י. והגר"א ד' לנדוי שליט"א העיר מגמ' כריתות כד. דשוה"נ שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה, ובגמ' שם מדמי ל' לרובע ונרבע ולרבינו אפרים דשרי בהנאה כחצו החוס' שם דצ"ה דאמרו לו דמ"מ הוי הפקר לגבי פחת שוימו דאינו ראוי לאלילה, חזינן דאית ל' בענש החפץ מ"מ איכא דינא דזוטו ש"י, וצ"ל דהגר"י אזיל להשיטות דהחם אינו מדין זוטו ש"י אלא מדין יאוש או הפקר עי' לקמן סי' רס"ב צע"ל ס"ק ק"ה דהובא השיטות בזה, אמנם צ"ע דא"כ בורק כלי מראש הגב להוי נמי יאוש הבעלים ובע"כ צ"ל דגם ביאוש אמרינן האי כלל דבעינן דיחיאש מכל החפץ וכן משמע בלשונו שם, עוד צ"ע אמאי בגוונא דעדין לא טרף הארי חשיבא אבדה ממנו ומכל אדם אף דעד זמן שיטרפו הארי יכול להשתמש, וכן באנש בא כנגדו דמבואר לעיל ס"ק ל' או"ב דהוי זוטו ש"י וצ"ל כיון דעומד ליאבד לגמרי, אף דבנתיים יכול להשתמש הוי זוטו ש"י. ובמרחשת קונטרס יאוש ה, י"א, חירץ מטעמא דאין יאוש לחצי חפץ. — אמנם עדין תיקשי מגמ' צ"ק כב. בגמל טעון פשתן דמחייב במסכתך כל הבירה כולה, וכתב בקצוה"ס סי' ש"ס סק"א הא דמחייב ולא אמרינן בתר מעיקרא אזלינן, דאזיל למ"ד אשו משום ממנו עי"ש, ואכתי תיקשי דליפטר משום דהוי אבדה ממנו ומכל אדם, ומסתמא אש כליא לגמרי, ועי"ש בקצוה"ס עוד גווי דתיקשי כנ"ל דליפטר משום דהוי אבדה ממנו ומכל אדם, וצ"ע. ובחזו"א צ"ק סי' י"א או"ט, בחידושי הגר"ח [פסנסי] ובחידושי הגר"ש סי' כ"ד או"ב [עי"ש] כתבו דמיירי בגוונא ד יכולים להציל הכלי, [ובחזו"א שם כתב דאיירי כן נמי צדיקא דמסכתך כל הבירה], וכ"כ בנתיב"מ סי' רס"א [מטעמא אחרניא] דמיירי בכה"ג עי"ש דאחר חייב להציל משום כל תשחית, אמנם להאחרונים הנ"ל צ"ל דס"ל דאם יכולים להציל לא שייך למימר דבתר מעיקרא אזלינן ומנא תבירא בתר כמבואר בגמ' שם, וכ"כ באמרי משה סי' ל"א, ובחשן אהרן.

לטעמי' דמשמעות דבריו צ"מ כא: דצ"ה זוטו ש"י, וגיטין לו: דצ"ה במאי עסקין דזוטו ש"י הוא מדין יאוש, אבל אם הוא היתר התורה אפשר דבעינן אבדה מכלי עלמא. וכן יש להציא רא' מהדעות דהובאו צע"ל ס"ק ק"ה דשוה"נ שהוזמו עדיו הוי זוטו ש"י, אעפ"י דהעדים עתמם יודעים דשקרו וכן לעדים המזימים שרי להו, אמנם החם י"ל דכיון דאין לא שצקינן להו כיון דאין אנו יודעים דשקרנים הם, חשיבא נמי לגביהו לאבד.

ב. עי' מאזני דקן ס"ק ל"א פלוגתא הראשונים בדין זוטו ש"י אי היתר התורה הוא או דין יאוש. ונ"מ לדינא, בזוטו ש"י בחפץ של קטנים דאם משום יאוש לא מהני להשיטות לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ד או"ב דלא מהני יאוש בקטנים, ואם הוא היתר התורה מהני נמי בקטן, וכ"כ בעמודי אור סי' קי"ב ס"ק י"ז בהגהה בסופו, אמנם אפשר דגם אם הוא מטעם יאוש מהני בקטנים, דהא גם לשיטות אלו מהני נמי כשלא ידע מאבדתו כמבואר במאזני דקן ס"ק ל"ב, ובגמ' כ"ב: מבואר דלמ"ד ישל"מ הוי יאוש מהני נמי בקטנים, וה"ה הכא; וראיתי בבית אהרן שם דהקשה מהא דאיתא בשיט"מ שם משמ' דהראב"ד בזה דמבואר בגמ' כב: דחמרי דזיקא שרי ליקח כיון דאיכא שקלים ורמשים דקא אכלי להו, ולהכי מיאש מינייהו, דהוא מדין זוטו ש"י, ובכ"ז מבואר בגמ' שם דלא מהני בקטנים, [וביותר צ"ע לדעת הראב"ד בהשגות פ"ו ה"ב דזוטו ש"י אינו מדין יאוש, ועי"ש בבית אהרן]. — ובדבר אברהם ח"א סי' כ"א או' כ"ה כתב נ"מ כשהוי זוטו ש"י ברשותו דלהסבירים דהוא משום יאוש לא מהני כביאוש, [עי' לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ו או"ה הדיעות בזה], ואם הוא היתר התורה מהני. וכן איכא נ"מ להסבירים דביאוש לא יא' מרשותו עד דאחי לרשות זוכה, ובזוטו ש"י נפקא מרשותי מיד כבהפקר כמובא במאזני דקן, ס"ק ל"א או"ב, וי"ל דהוא רק אם הוי היתר התורה, אבל להשיטות דהוא משום יאוש הכ"ז לא נפקע מרשותו עד דלא אחי לרשות זוכה. — עוד י"ל נ"מ למשמעות השיט"מ כא: משמ' דהראב"ד דגם למ"ד ישל"מ הוי יאוש מ"מ בעינן ידיעה לבסוף, [עי"ש דהקשה דדינא דישל"מ תליא בדין ברירה, מוכח דס"ל דבעינן ידיעתו לבסוף] וכ"ה בחידושי הר"ע צ"א שם, [אמנם בשיט"מ משמ' דהריטב"א מבואר דלא בעינן ידיעתו לבסוף], ולפי"ז הכ"ז בזוטו ש"י אם הוא מדין יאוש בעינן ידיעתו לבסוף, אבל אם הוא היתר התורה לא בעינן כלל ידיעתו. — בשיט"מ כד. משמ' דשיטה כתב בחירוףא חדא דהיתר התורה בדין זוטו ש"י הוא רק אחר שטפו נהר, אבל קודם לכן אינו אלא מדין יאוש, ודומה דקחיתמ שאר ראשונים לא משמע הכי, [ובחידושי העילוי ממ"ט סי' מ"ח ס"ל כנ"ל בדעת הרמב"ם, ועי"ש דחלה

רצווח (לב) (מ"מ טו"ז וי"ט) להחזיר כמו שנחנאל

מאזני צדק

- נתייאשו קא), וגם לדיעה זו אף אם אומר דאינו מביא שרי ליקח, משום דבטלה דעתו, ובודאי מביאש. קב.)
 ב. גם להדעות דביאוש לא יצא מרשות הבעלים עד דאיתי לרשות זוכה, עי' לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ז או"ב, מ"מ בזוטו ש"י נפקע מיד מרשותו, קב/א), וי"א דזוטו ש"י נמי הוי ביאוש. קב/ב.)
 (לב) וכן כשלא ידעו בעליו מהאבדה הרי אלו שלו
 ג. בקרקע נמי בגוונא דהוי זוטו ש"י הרי הוא של לוקחו. קר.)
 קג), ולדעה קמיתא דס"ק הקודם או"ב בכה"ג נמי נפקע מרשותו קב/א).

שערי צדק

כז: ד"ה איסורא, רא"ש סי' ס"ו, שיט"מ כ"ק ס"ו דכ"ה מולא אבדה משמ"י דהרא"ש. קא) רמב"ם פ"ו ה"ב, פ"א ה"י, פ"ד ה"ט, [ובמ"מ פ"ו שם כתב שאם א"ל להליל כלל גם הרמב"ם ס"ל דהותר נמי בלא יאוש בעלים, ורק ביכול להליל ע"י הדחק בעינן ליאוש הבעלים, ועי' שו"ת פרי הארץ חו"מ סי' ב' מה דכתב עפ"יו ליטב דברי המ"מ הל' שכנים פ"ד ה"י דהשיג עליו בכ"מ שם], ריטב"א החדשים כו. דכ"ה אף השמלה, סמ"ג מ"ע ע"ד, וכ"ה בירושלמי פ"ב ה"א הובא בתוס' כ"ו. ד"ה מה שמלה, [ועי' ירושלמי כ"ק פ"י ה"ה, ועי' דבר אברהם ח"ב סי' ט"ז או"ג מה דביאר הירושלמי רש"י כ"ק סו. ד"ה מולא אבדה, מלחמות כ"ב: וכן הביא שם משמ"י דר"מ, ועי' חידושי רבינו מאיר שמחה כו. ביאור שיטה זו. — ובשיט"מ כז. ד"ה מפני שהבעלים ממילאשים, וברש"א שם מוכח דגדר זוטו ש"י הוא דחפץ הנמנע במצב שהבעלים מחלישים ממנו, התורה המירתו, וכן הוכיח בחזון יחזקאל כסופסתא רפ"ב מרבינו חננאל עי"ש. — לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ז או"ה הובא דעת הראשונים דלא מהני יאוש כשהוא ברשותו עי"ש, מ"מ בזוטו ש"י גם אם הוא מדין יאוש מהני אף אם הוא ברשותו, כיון שהחפץ אבוד מבעליו מהני יאוש, עי' אמרי משה סי' ל"ז סק"י. קב) כדמוכח ברמב"ם פ"ד הנ"ל. ועי' לח"מ פ"א הנ"ל, וזית אהרן כד. וחשן אהרן. קב/א) נהמ"מ סי' רס"ב סק"ג, דבר אברהם ח"ב סי' ט"ז או"ד, וכן חיוק הדברים בראיות במרחשט קונטרס יאוש או"ב ג' ד' ועי' גידו"ש דף כ"א דכ"ה והנה צ"ל, וכן משמע לכאורה ברמב"ן שמות פ' י"ב פסוק י"ט דחמץ שנפלה עליו מפולת הוי זוטו של ים, ולא עובר בכ"י וכו', [ובחזו"א סי' קי"ח או"ב ח"ה סי' ו' חמה ע"ז אחאי בג"ט של מפולת (דכ"ה שיעורו כמבואר בגמ' פסחים לא): הוי זוטו ש"י, וכבר תירצו דכוונתו דכתב בחידושי ריש מס' פסחים דכ"ה ונראה לי דמיייר במפולת גדולה אבל במפולת קטנה בעינן ביטול החמץ] ומוכח דנפקע מרשותו, אמנם אינו מוכרח כיון דדעת הרמב"ן משמע דס"ל דאף ביאוש נפקע מרשותו כמובא לקמן סי' רס"ב כשע"ל ס"ק קא). — ומה"ט גם נהגיע ליד הבעלים נראה דלריכיים לעשות קנין כוז' מן ההפקר. קב/ב) תרומת הכרי סי' רס"ב, ולכאורה מוכח כן נמי בקטו"ח סי' ת"ו סק"ב דכתב גבי שור הנסקל דלא נפקע מרשותו עד דאיתי לרשות זוכה עי"ש, אף דשור הנסקל הוי כזוטו ש"י כמבואר בנתיב"מ סי' רנ"ט סק"ג, ובתורה"כ סי' רס"ב וסי' שע"א, ומקו"ח סי' ת"מ סק"א, ותמ"ג סק"ה, וכן מסיק בשו"ת מהרש"ם ח"ה סי', וכן מוכח מהא דהביא רא"י שם מגמ' כ"ק סו: גבי חמץ עי"ש, והתם נמי הוי כזוטו ש"י כששור הנסקל [ועי' במג"י לתורה"כ שם, וז"ע]. שוב ראיתי בגידו"ש (דף י"ז מדפסה"ס) דכתב דלהמקו"ח סי' תמ"ג ס"ק ה' דכוונת הגמ' כ"ק שם הוי קודם זמן שנאסר, דאחר הזמן דאסור בהנאה לא שייך דיקנה אחר יאוש, [ועי' אור שמח הל' חמץ ומא' ה"ח דכ"ה ואין לומר] לפי"ז ניחא, דהתם אינה אבדה ממנו ומכל אדם כי עדיין מותר, ועי' ישב משה תש"ו מ' דדייק מתשובות שו"ע הרב בסי' י"ד דזוטו ש"י נמי לא נפקע מרשותו, ועי"ש מה דכתב בזה. קג) גמ' כ"א: וכמבואר בראשונים שם, וגם להשיטות המובא לעיל דזוטו ש"י מדין יאוש כמבואר טעמא בנחלת דוד שם, חידושי רבינו מאיר שמחה שם, ואגודה או"ב סוגיא דיאוש או"ה, דלא כאבן האל פ"ו ה"ב ופ"א ה"י דלהרמב"ם לא זכה בו, ונדחק בביאור הגמ' שם להרמב"ם. קד) דנפקע כבר מהבעלים, כ"כ בתרומת הכרי, דכ"ה ומה מאד, ובחזון יחזקאל הוכיח כן מגמ' כד: בעובדא דההוא דיו דשקיל בשרא והשליכו אט"ו למקום משומר, וכן מוכח מהראשונים כז. בשטף נהר קוריו וכו' עי"ש בתורה"כ שטף נהר, ודלא כספר לחקרי הלכות ח"ב סי' תל"א דכ"ה"ג הוי מדין יאוש. קה) פשוט, ובגוונא דאחר זה נמחדש סיבה לבעל אה הזוטו ש"י בגמ' כרימות כד. בשו"ת"י שהחזו עדין לנתיב"מ סי' רס"ב סק"ג דהתם הוי מדין זוטו ש"י והתם מבואר דכל הקודם זכה, מוכח דהשיטת זוטו ש"י ככה"ג, אמנם דעת רבים דהתם הוי מדין יאוש או הפקר ולא זוטו ש"י, כמובא לקמן סי' רס"ב כשע"ל ס"ק ק"ה, לפי"ז ליכא רא"י, ועי' שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קל"ב, קל"ג, וז"ע לדנא. קר) דכן ביארו בתרומת הכרי סי' שע"א, פרי יתכן ח"ב סי' ס"ה ובמרחשט קונטרס יאוש ריש או"ה דכ"ה התוס' סוכה

בסעי' ה' (לג) ואע"ג דמדינא אין חייבין להחזיר באצדות אלו אם גזר המלך או נ"ד חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר נ"ד הפקר ולכן פסקו ז"ל בספינה שטבעה בים שגזר המושל גם הקהלום שכל מי שקונה מן העכו"ם שהצילו מן האצדה ההוא שיחזירו לבעליו שזריכין להשיג ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן (לה) (מרדכי ריש פ' אלו מציאות). פ' ראם יש מכשולות בנהר שעל ידי כן דבר הצף בו עומד שם אם הוא דבר שיש בו סי' מסתמא לא הוי יאוש. הגה ואם הוא דבר שאין בו סי' אם הבעלים יכולים להציל צ והן רודפין אחר האצדה (לה) או שאינו שם שאליו היה שם אפשר שהיו מצילין ק לא זכה בהן המוצא אבל אם הוא דבר*) שאינו יכול להציל מיד (לו) והוא עומד ואינו רודף וי"כ המוס' שם ריש ד' כ"ג: ק' אע"ג דנחישו הבעלי אח"כ כשנודע להם דנשאלו באיסורא נא ליהי שבעלים לא ידעו עדיין שם ושם ומבואר בסעיף א': (* ולע"ד שצ"ל דבר שיכול להציל וכו' וכן הוא בחוס' ובמרדכי וסיימו שם אע"ג שיכולים להציל אח"כ ע"י הדמק כגון שבעת שטיפה היו יכולים להציל בלא דמק והסמ"ע הגיה בענין אחר והמעין יצא ואין כאן מקום להאריך:

מאזני צדק

ד. וי"א דבאיכא בעלים המתחייבים עבור ההיזק דזוטו של ים כגון בהמה הטורפת דיש לה בעלים, ליכא דינא דזוטו של ים על החפץ. קז).
ה. מצא אבדה שיש בה סימן ואח"כ נתהו' זוטו ש"י, וי"א דזוכה המוצא קח), וי"א דאינו זוכה. קט).
(לג) וי"א מדהשמיט המחבר ד"ז מכלל דס"ל דזוטו ש"י ליכא הלכתא להשיב לפנים משוה"ד ורק גבי יאוש. קי).
(לד) אע"ג דינא דמלכותא דינא לא אמרינן כשהוא נגד דין תורה, הכא כיון דבדינינו תקנו כן דיש כח

ביד ב"ד לתקן כן, מהני קיא), וי"א טעמיה כיון דלפנים משוה"ד צריך להחזיר להכי יכולים לתקן כן, ולפ"ז באם המוצא עני ובעל האבדה עשיר, דא"צ להחזיר לפנים משוה"ד כמבואר לעיל ס"ב, ליכא נמי התקנה. קיב).
(לה) ודוקא כשרודפין, אבל רואין ואין רודפין חשבינן ליאוש בעלים. קיג).
(לו) כלומר דהאבדה מרהקת ועוצרת רק במקום רחוק ועד שיגיע לשם יקוהו אחרים, וכיון דאי"ב סימן לא ישיבדוהו, משא"כ במקום קרוב גם אם יקוהו

שערי צדק

מ"ו: דכ"ה וקרקע ור"ש כלאים פ"ו ה"ו דינא דנשחקע שם הבעלים דמהני בקרקע אף בלא מהני יאוש, וציונה אלס סי' כ' כתב דנקרקע ליכא דינא דזוטו ש"י, וי"ע. — וצגידו"ש דף כ"א דכ"ה ולכאורה כתב דגם בענד איכא דינא דזוטו ש"י דיכולים לזכות בו, ולא שייך למימר דהוא זוכה בעצמו כיון דלגביו הוי זוטו ש"י. קז) חז"א ב"ק סי' י"א ס"ק ט' וסי' י"ח סק"ג, אמרי משה סי' ל"א, ומירצו כהא המבואר ב"ק י"ו: בורק כלי מראש הגג דהמזיק חייב לשלם ולא הוי זוטו ש"י, [אמנם לפרש"י שם דהבעלים זרקוהו לא סגי בהאי תירוץ]. קח) כ"כ גבי גזלן ואח"כ נהו' זוטו ש"י במקו"מ סי' ממ"ג ס' ס"ק ה' ומהר"כ סי' שע"א כיון דזוטו של ים לא אמרינן באיסורא אחי ליד', כדמהני שלא מדעתו כמבואר בגמ' כ"א: וה"ה הכא. קט) באר יצחק אור"ח סי' ג' ענף ב' גבי גזילה, דהא דמהני שלא מדעת כיון דגם אם היה יודע לא מהני דלווח דאינו מילאש, אבל דינא דאיסורא אחי ליד' איחא גם בזוטו ש"י, וה"ה הכא. ועי' גידו"ש דף כ"א דכ"ה כן מסתבר. קי) בית הלוי ח"ג סי' מ"ה עי"ש, וצמחומת הכרי נמי פסק ע"ז עי"ש. ולפי מה דהובא במאזני צדק ס"ק ל"ד מהקצוה"ם תוכח מהרש"א שז"ל דאיכא לפנים משורת הדין בזוטו ש"י, וראיית הדין הלוי שם מגמ' שנת ק"כ. דפרץ נפלה דליקה מהפקיאל קצבו ולא קאמר משום לפנים משוה"ד, י"ל מדלא מחלקין שם בין עני לעשיר מוכח דלאו משום לפנים משוה"ד הוא. — אמנם לנו"ע מדת חסידות איכא להחזיר כמבואר בגמ' שנת שם במגיל מן הדליקה. קיא) ש"ך סי' שני"ו סק"י והובא בקצוה"ח סק"ג. קיב) קצוה"ח סק"ג, אגמ"מ סי' כ"ח ס"ק ב' בסופו. — והנה במשניות רבינו גרשום שהובא במרדכי המגליין ברמ"א כתב דמהני דינא דמלכותא כיון שהעכו"ם זכה בזה והוא מכרו לישראל, [ואח"כ כתב משום תקנת הקהלום], וי"צ דמ"ש עכו"ם הוזכה מישראל שזוכה, [מהמרדכי מוכח דלא כערך שי הו"ד לקמן סי' רס"ג כשערי צדק ס"ק קי"ח דלא מהני זוטו ש"י לעכו"ם]. קיג) סמ"ע ס"ק י"ט.

באר הגולה
ר"פ שלא ידעו אם היו
בעלים שם והיו יכולים
להציל מיד או לא:
אחריו ודאי מייאש (לז) וסתמא (לא) ר' הוי יאוש (לח) (תוס' ומרדכי פ' הג"ל) אוזין ומרגולין
שברחו מצעליהן הוי הפקר וכל המחזיק בהן זכה בהן ודוקא שאי אפשר לבעליהן להחזיר (ר"ן)
ר"פ שילוח הקן (לט).

מאזני צדק

ביון שמגיע בסמוך לאיבודו, רדיפתו מוכחת שהיא
שלו. — ובכה"ג גם אם הודף אחריו לא מהני וחשיבא
יאוש, ועי' ס"ק שאח"ז. (קיד).
(לז) מה דכתב והוא עומד וכו', הכוונה או עומד וכו',
ובהא מיירי ביבול להצילו ממקום קרוב ואינו מציל.
(קטו).
(לח) כלומר בסתמא דלא ידיעין אם הבעלים היו שם
או לא היו, ויש לגרום בסתמא לא הוי יאוש קטז), —
ו"א דכוונת הרמ"א יכול להציל, דיצילו קודם שיעצר
ע"י מכשולות, ואין יכול להציל הכוונה דרך ע"י
המכשולות יעצר. (קיד).

(לט) דבכה"ג הוי כוונתו של ים. (קיד).
ב. עכו"ם השוללין ושורפין ספרי הקודש ואינו יכול
להציל, דינו כזוטו ש"י ויכול אחר לזכות בהם (קט),
אמנם בס"ת וספרים השייכים לביהכ"ס ולביהמ"ד,
צ"ע אם יכולים אחרים לזכות בהם. (קכ).
ג. קיי"ל דהזוכה מן ההפקר צריך לעשר מיני מעשר
כספים (קכא), ולהכי הזוכה באבדה שנתייאשו בעלי
או מזוטו ש"י צריך לעשר (קכב), ובנתייאשו בעלי
ושוב חזרו וזכו בזה תלוי בפלוגתת האחרונים אם
צריכים לעשר (קכג), ובזוטו ש"י וחזרו וזכו צריכים
לעשר. (קכד), וכשזכו בו אחרים ומחזירים לבעלי
לפנים משוה"ד אין המשיב צריך לעשר. (קכה).

שערי צדק

(קיד) סמ"ע שם, ועי' באריכות נפרישה ס"ק י"ג דרישה ס"ק י"ד. (קטו) שם. (קטז) שם — נתמה"מ סק"ג הבין
להקט"ע בלתי יכול להציל הכוונה דהוי זוטו ש"י, והקשה דל"כ דבר שיש"ס נמי, אמנם נפרישה שם מבואר להדיא דכוונתו דמיירי
במקום רחוק ויעצר ע"י מכשולות. — ועוד הקשה שם על הסמ"ע בציארו סתמא לא הוי יאוש, דל"כ למאי כפל הרמ"א בחרמי הא
הי הוזכר קודם, וי"ל דהרש"א מיירי בשלא ידיעין דה"י שם. — ועי' נתמה"מ שציאר בלא"ה דברי הרמ"א, והט"ז וציאור הגר"א או
י"ט הסכימו לדינא כהסמ"ע והדרישה, ועי' שנילי דוד או"ב. (קיד) ט"ו. (קיד) משמעות הר"ן, הריטב"א, והרשב"א
בחיובא חדא חולין קלט. ולהכי הציא הרמ"א הכא. (קיד) נרור, וכן מוכח במשנ"ן ח"ד טור ג' חש' כ"ד דכתב דרך בגוונא
דמוכרים לישראל את הספרים לא הוי זוטו ש"י, עיי"ש דנ"ה ודין לוקח ודנ"ה ומה שנשאר. [ועי' חלקת יעקב ח"א סי' קל"ז דמה"ט
ספרים מארץ הדמים זכה המוצא דנפקע מרשות הבעלים*, אמנם עי' שרידי אש ח"ג סי' ע"א דס"ל דאי"ז בגדר זוטו ש"י עיי"ש, וכ"כ
באמרי יושר ח"ב סי' נ"ט, ועיי"ש. ובנשמת כל חי סי' ל"ד חלי לה דינא דעכו"ם שוללן בפלוגתת הראשונים, ואם שורפין המפזים
לכו"ע הוי זוטו ש"י, עיי"ש ועי' שו"ת נור יעקב סי' ס"ו]. — ועי' חשונת הר"י מגאש והרמב"ם המוצא בשיט"מ כד: [וחשונת
הרמב"ם הוא מפאר הדור סי' קל"א] בדין עכו"ם ששללו ספרי קודש וס"ת. [ועי' שו"ת בית אבי סי' קנ"ט בדין מנורה חשובה שקונה
ממי שלקחה מארץ הדמים אם צריכים להחזירו ליורשי הבעלים, וי"ע]. (קב) דמשום יאוש עי' לקמן סי' רס"ב ס"ק כ"ד דלא
צריך להגבאי או הגוזר יכולין להתייאש, אמנם הכא הציבור ודאי מייאשו, וגם כשאין יודעים הא מהני ישל"מ בכה"ג, דהוי זוטו ש"י
כמבואר לעיל, ומצינו יאוש הציבור ברש"י גיטין ל. דנ"ה במכירי כהונה, ואפשר דיש לחלק, ובשו"ת בן ארי' ח"ב סי' א' כחז דהמירא
דזוטו ש"י ליכא נמי כשאין בעלים מסויימים, [ויש להאריך מדינא דלעיל דמבואר בראשונים דאוזנים ומרגולין של הקדש נפקעים
מרשות הקדש מדין זוטו ש"י, ואפשר דהתם דאיכא גוזר שאני דהוי כבעלים לחד מ"ד ירושלמי מרומות פ"ק ה"א ובכ"ד].
(קכא) רבינו יונה בשער היראה [עמ' קטז], ספר חסידים או' קמ"ד דנ"ה הגירסא במקצת ספרים, ואיכא נמי גירסא אחרת שם
ו"צ, שו"ת שאלת יעב"ץ סי' ג'. (קכב) פשוט דהוי כהפקר. (קכג) דלהסוברים דינאוש נפקע מרשותי' גם קודם
דאחי לרשות זוכה הוי כזוכה מההפקר וצריך לעשר, ולהסוברים דלא נפקע מרשותי' לא הוי זכ' מהפקר וא"ל לעשר. (קכד) עי'
לעיל ס"ק ל"א או"ב דזוטו ש"י נפקע מרשותי' גם קודם דזכה אחר, עיי"ש, ובפרט דרבים סוברים כן נמי ביאוש, ולהכי צריך לעשר.
(קכה) ולא תשיבין כאלו זכה ונתן מתנה, כיון דמחזירו משום דינא דלפנים משוה"ד, וכן דעת גדולי ההוראה שליט"א, ובספר

איפת צדק

* שט"ז ס"ק קי"ט — ובאש"ש שהטמינו שם כליהם וכיו"ב בקרקע, יש לעי' דהוי כזוטו ש"י כיון דלא עלה בדעתם דעוד ישבו אדם שם לקחתם, והכל חליא לפי
הענין במאז שיה' שם, ועי'.

באר הגולה

ש שם סט"ו שם
 בעובדא דלעיל דא"ל
 רב יהודה זל ואכריז
 וכדמס' בגמ' שם לי
 וכן אינו מדוקדק וי"ל
 שצריך להיות חבל:
 ת רמב"ם ספ"א
 מהלכות גזילה ואבידה
 מ"מ דרכא ונריחא
 שם ד' ל"א ע"א רס.

ח. ש נהר שעושין בו סכר לצוד בו דגים ופועלים ישראלים רגילים לעשותו ולתקנו כשמתקלקל המוצא בו מציאה חייב להכריז (מ).

הגה (*). וכן מקום ששומרין שם עכו"ם נקבע אע"פ שרוב הנכנסים ויוצאים ישראלים אינו חייב להכריז (נ"י פ' אלו מציאות).

ט. ת אבידת קרקע גם כן חייב להשיב (מא) שאם ראה מים באים לשטוף שדה חבירו (מב) חייב לגדור בפניהם

מאזני צדק

אבדת קרקע קצו/א). והיו בכלל לאו דלא תוכל להתעלים קצו, וי"א דאיכא נמי עשה דהשב תשיבם. קבח). — ואיכא ב"י כל הלכתא דאבדת מטלטלין, כגון דחייב להצילו בחנם קטן, וכשלא ברורא למי שייד הקרקע מחזירים רק בסימנים או בטבע' לת"ח. קל). ונמשכחת לה נמי בעצ"ן נקוב. קלא).

(מב) צ"ע בתבואה הצריכה לקרקע אי השבינו לקרקע או כמטלטלין. קלא/א).

(מ) אעפ"י דהיא עיר שרובה עכו"ם כיון שהפועלים שם ישראלים אינו מיאש, דסבור דישאלים ימצאוהו, וע"ז כתב הרמ"א וכן וכו', דאיכא נמי אעפ"י דרוב הנכנסים והיוצאים ישראלים, כיון דעכו"ם שומרים שם בקבע מיאשי הבעלים, דסבורים דעכו"ם ימצאוהו, [אע"ג דמסתמא נפל מישראל דהם הרוב]. קבו).

(מא) ילפינן מקרא לכל אבדת אחיך דאתי לרבווי

שערי צדק

טעמא דקרא פ' לך לך דייק דלריך לעשר מהא דאע"ה עישר והחזיר לפניו משוה"ד עי"ש, והניח נצ"ע לדינא, אמנם יש לדחות ראיתו דבהשגה לעכו"ם ליכא דינא דלפניו משוה"ד ולהכי עישר קודם, ועי' פנים יפות שם ובהפלאה כתובות ג. בחוד"ה אל יבזבו, וכן בפירושו ריב"א עה"ת שם איכא חירוףא חדא דלא הפריש מעשר מהשלל אלא ממה שיש לו, וכ"כ במהר"ל נגור ארי' שם נדעת רש"י, אמנם ברמב"ן עה"ת שם איכא דהפריש מהשלל. [ועי' אוה"ח ה' בפסוק חן לי הנפש וכו']. קבו) סמ"ע סק"ב, ועי' דו"ח כד: דצ"ה דשראל סכרו לי וכו'. קבו/א) גמ' לא, והא דנענין קרא לרבווי מתבאר מרש"י דצ"ה ומאי למימרא משום דלא דמי לפרטי דשה ושמלה עי"ש, ועי' אכן האול פי"א ה"כ. ולפרש"י יוחא הא דיש לעי' מנלן לרבווי קרקע אפשר דרק ענין נקוב דהוי קרקע ומטלטל, ולרש"י יוחא, דלא י"ל דלא נענין רבו, ולפי"ז גם להמנ"ח המובא לקמן ס"ק קכ"ח דנמחפק אס איכא בקרקע עשה דהשגה, בענין נקוב איכא עשה, ויחא מה דהעירוני דאס ליכא עשה בקרקע בענין נקוב יהא חייב להגביו משום לא תוכל להטעלם, ולהשיבו ליכא חיובה, ולהמבואר הוי ככל אבדת מטלטלין, וצ"ע. ובקריית ספר פי"ח כתב דנענין קרא משום דקרא דהשגה אבדה איכא כלל ופרט וכלל דנענין דבר המטלטל, [ועי' מה דהונא לעיל בפתיחה או' ו'], וכ"ה בשיט"מ כו. דצ"ה שור לגיזת משמ"י דהראב"ד, ורש"י י"ל דס"ל דלא הוי כלל ופרט וכלל כמבואר בתוס' הרא"ש כו. דצ"ה ושה דאבדה עי"ש. [והעירוני דנגמ' גיטין מה. דשלחו לי' כותאי לרב חסדא דלריך להשיב עבד שבתא, דכתיב וכן חעשה לחמורו וכו' לכל אבדת אחיך עי"ש, ומדהובא כל אריכות הקרא ולא קאמרי משום מ"ע דהשגת אבידה גרידא ומו לא, משמע דהכוונה לרבווי לכל אבדת אחיך דמרבנה קרקעות מרבינן נמי עבדים דאל"ה הוי ממעטינן, משמע דהוי כלל ופרט, אמנם אי"ז הכרח כלל]. קבו) שער שער ג' או' ע'. קבח) ערוה"ש ס"ז, שו"ת בית יצחק אהע"ז ס' פ"ז או"ו, ילקוט מעס לועז פ' כי תלא דאיכא עשה ול"ת. ובמנ"ח מקל"ט או"א נסחפק צוה. — וי"ל דגם להראשונים [הובא לעיל ס"ק א'] דליכא מ"ע דוהשיב רק אחר הגבהה הכא דקיום המצוה הוא עם הצלמו ולא נענין השגה לבעלים איכא מ"ע נמי קודם הגבהה ועי' פתיחה בצירור הלכה או"ו. [אמנם בגידו"ש ג. כתב דחליא אס איכא עשה דאבדת קרקע, בפלוגתא הראשונים הנ"ל]. וי"ל דהוא כוונה המוספחא הי"א דאחר חיוז אבדת קרקע הוצרך זה הכלל כל דבר שיש בו משום חסרון כס' יש בו משום השב אבדה, וצ"ב מאי אחי לחמור, וי"ל דנא לרבות בכל מקום דחיוזו הוא משום הפסד ממון איכא מ"ע גם קודם שצא לידו. קבו) יד המלך גו"א פי"א ה"כ. — ומה דכתב בסמ"ע ס' רס"ד סק"ט דיכול לקבל שכר עבור הצלה מהפסד וכן סתם צהלכה למשה סו"פ י"א, י"ל דמיירי רק בעבודתו בך, דהניא ראי' מקנקנים והתם מיירי בהכי וכ"כ בפרישה שם סק"ז וצ"ע. קל) ברור, וכן הוא נקובין הערות ס' ע"ז או"ח, [ועי"ש עוד גוונא באבדת קרקע]. קלא) עי' לעיל ס"ק קבו/א. קלא/א) דנגמ' לא. לפי הריטב"א שם מבואר דעומרין הנריכים לקרקע הוי כחלושין, ועי' מה דניאר צוה באין האול פי"א

באר הגולה

ו שם נמשנה:

א ל' הרמב"ם פ"א

מה"ג ואבידה דין ג'

מימרה דרב חמא בר

גוריא א"ר פ"י דכנא

קמא דף קי"ג ע"ב:

(ו) וצריך להשיג מאחר שרצין לשלם דמי הפסדו וגם הם מחויבים ליתן לו כל מה שפסקו ואפי' אם פסקו לו יותר מן הראוי (טור) (ח) ואם אין שם בעלים ולא בי"ד שלו קודם (ט) [ג].

סי' רס"ו דין אבידת עוברי עבירה

ובו ה' סעיפים

א. אבידת העכו"ם (א) [א] מותרת (ב) [ב] שנאמר אבידת אחיך

בירור הלכה

מאזני צדק

[ג] ואפשר דנאציה דשווי רב ואומדנא דמוכח דודאי ניה"ל לנעל האציה לשלם לו שכרו, דחייב להשיבו.

[א] ונאציה גר חושב ל"ע, דמבואר ברמב"ם הל' רוצח פ"ב ה"א דגר חושב אינו בכלל רעהו, וכ"כ באו"מ רס"י ז"ה דאיתמעט מדין שמירה מקרא דרעהו ולכאורה ה"ה הכא, שוב ראיתי בשו"מ משנה ר' אליעזר חו"מ משו"מ ח' דהאריך והוכיח דמקיים ז' מצוות אף שלא קיבל עליו מחזירים אבידתו עיי"ש טעמו, ודייק לה מלשון הרמב"ם פ"א ה"ג דכחב דניא דהכא עובד ע"ז חזין דרך זכא"ג, אמנם בהלכה למשה שם והגיהו נמי בנחפה נכסף ח"ד כתבו דהוא לאו דווקא*.

ב. אבידת עבד כנעני כתב רמב"ם מצוה תקל"ט דנריכס להחזיר משום דהוי אחיו, אמנם באחרונים דנו אם עבד הוי בכלל רעך [ע"י מה דהובא בזה באמרי בינה או"מ ס' י"ג או' ו' וע"י ריטב"א מכות ח: ומנ"ח בקומץ המנחה מצוה רל"א] ולדבריהם הכ"נ אין צריך להחזיר, והעירוני לדבריהם עבד המוצא אבידה נמי א"ל להחזיר דליכא רעהו.

[ב] ע"י מאזני צדק ס"ק ב' או"צ ד"א דאין האציה שלו,

ו"א דבכה"ג פטור מלהשיב, (כה).

(ח) כלומר יותר ממה דרגילים לשלם עבור ההפרש בין ביטול מלאכתו למה דטרח בהשבת האבידה, אבל אם פסקו לו ביותר מביטול מלאכתו אין חייבים לשלם, דכוונתם להשטות בו, (כו).

(ט) ולא דמי לדלעיל סי' רס"ד ס"ג דאמרינן דאף בלא התנה הו"ל כאילו התנה, דהתם אמרינן דכיון שטירחתו שווה לחמורו וחמורו חבירו בודאי מה דמציל חמור חבירו הוא ע"ד דישלמו לו חמורו, משא"כ הכא אמרינן דניה"ל בהשבה דהוי פחות מירחא מטירחת מלאכתו, (כז).

(א) נתגיייר בין האבידה למציאה נמי דין אבידתו כאבידת עכו"ם א, מ"מ נראה דליכא איסורא להחזיר כאבידת עכו"ם המובא אח"י, (ב).
ב. בכלל אבידת עכו"ם אם ה' חייב לעכו"ם חוב ומת, ובנו אינו יודע מהחוב ג, וכן עכו"ם שהפקיד ביד ישראל ושכח ד,.

(ב) לא מיבעיי דקודם שהגביי לידו א"צ להגביי

שערי צדק

ג. דנ"ה או, ובשער המשפט סי' ז"ו סק"א ר"ל דנכה"ג ממנה נפתי ב"ד אצל מוחר מעט משלו עיי"ש. (כה) חדושי המאירי שם, ונקה"י ב"ק סי' א' נסמך א"ל לדעה קמיתא הוא מה"מ. (כו) סמ"ע סק"ו, וע"י ט"ז דחילק באופן אחר. (כז) סמ"ע סק"מ.

(א) שער אשר או"י, חדושי רבינו מאיר שמחה כו, שערי יושר שער ד' פ"ח, אכן האזל פ"א ה"ב, דובר מישורים בהשטות לה' גו"א, ותפארת אהרן, — וגם אם נימא בגזל עכו"ם לדעת הסוברים דלא הוי שלו דנחגיגיר נריכס להשיב [ע"י מקראי קודש סוכות עמו' ע"ט], מ"מ באציה תליא בזמן האציה דקדק"ל דניא דשווי פרוטה וכדינארו האחרונים הנ"ל. (ב) דלא שייך זהא הטעמים דלמען ספות וכו' המוצא לקמן במאזני צדק ס"ק ד'. (ג) סי' רפ"ג ס"א ברמ"א ובסמ"ע שם סק"ו. אצל אם יודע מהחוב כתב בסמ"ע שם דצריך להחזיר דהוי בכלל גדלה, ומשמ"י דהבזש הניא דמשום חילול השם, וכ"ה ברמ"א סי' שמ"ח ס"ב, וע"י שו"מ משורה סי' תקפ"ו נ"מ בין ה' הטעמים. (ד) מחנ"א חזר סו"י ח', דיכול לזכות בו השומר, עיי"ש, אמנם באור שמח פט"ו ה"ד כתב

איפה צדק

* צדק הלכה סק"א — וע"י שנילי דוד סי' שני"ט או' ה' דין גזל והפקעת הלוואה נגר חושב.

באר הגולה עבירה* (ד) ג ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו וידעו שהם בעלי ג מענדל דשמעון בן שטח דאחא בירושל: שם כפ"ד דנ"מ ומכמה עובדי שם ואחא במדרש תהלים סי' י"ב מעשה בחסיד אחד שהחזיר אביו חשונה למטרונא אחת וכו' ואמרה אלו הוה עוד אחר באומתי לא היינו בעולם כו'.

בירור הלכה

מאזני צדק

בין הכרמים דעכו"ס, דמליל בהמתו של ישראל אף דמליל נמי כרמו של העכו"ס, וכן מדינא דהתם במקום שלוקחים קנם במקומות שרועים עיי"ש, ופשוט, אמנם אם יכיל לעשות טעדיק דלא ידע העכו"ס שמאלו החפץ לרין לעשות.

ג. נראה דאחר יאוש העכו"ס ליכא איסורא להחזיר לו, דמתנה בעלמא קיהיב, וכוונתו דליכא איסורא דלא תחנם ליתן לו מתנת חנם, וקצת ראי' מההפלאה כתובות נ. ופנים יפות עה"מ פ' לך לך דדן באברהם אבינו ע"ה דוכה ברכוש מדין וזוטו ש"י איך נתנו והא איכא לא תחנם, ולא אחי עלה מדינא דלמען ספות, אמנם יש לחלק בין אחר יאוש לזוטו ש"י.

ג. יש לעי' אם שרי לומר לעכו"ס מקום המלאו של החפץ אי הוי נמי השגה דאסור לעכו"ס, ונכספר בן סירא איתא למד לשוקן לומר אינו יודע דלא להגיד לעכו"ס דהיה אבידתו עיי"ש דהוא משום מעשה שהי'.

ד. ז"ע אם שרי ליתן לעכו"ס האבדה במתנה ע"מ להחזיר כיון דאינו נחניה מוחלטת אינו משווה לישראל, — וליתן לו בשכירות וכה"ג נ"פ דשרי, כי כן הדרך להשכיר ולא חשיב דבהא מחזיר אבדתו.

שערי צדק

להשיבו מדין אבדת ישראל. טז) באר הגולה או"ב, יורו משפטיך ליעקב משו' כ"ג, וכ"ה כשיט"מ ב"ק קי"ג: דנ"ה ולענין פסק משמ' דהמאירי [אך בדבריו מתבאר שם דגם אם אין אמונתו כאמונתו עיי"ש], ועי' נמי לשון המאירי ב"מ כו: בסופו [ונכתב דמיידיס להחזיר, (וכ"כ בתורה חמימה פ' כי תלא) והוא חידוש רבתיא]. יז) ספר חסידים סי' שנת, וזיפה לנכ הקשה מהא על באר הגולה. יח) גמ' סנהדרין עו: יט) סמ"ע ס"ק ב' כוונת השו"ע [ומקורו מהרמב"ם]. כ) רש"י סנהדרין שם דנ"ה והמתחזיר אבדה, ועי' סמ"ע שם. כא) רש"י כתובות טו: דנ"ה להחזיר לו*. — פשוט דאסור להחזיר לעכו"ס גם אם אין המוצא מחזירם אלא שלוחו וכו"ב, [וגם אם אינו יודע שהישראל מלאם]. ולכן אסור ליתן נמי לשלטון במקום דרוז עכו"ס דמחזירוהו לעכו"ס. כב) שו"מ מהרש"ם ח"ה סי' מ"א דנ"ה ואמנם בגוף הדין. כג) כ"ז כנ"ל.

איפת צדק

* ס"א — בשו"מ יורו משפטיך ליעקב [מרבנו יעקב אלפאנדרי ז"ל] סי' כ"ג כתב במעשה דאחד מלא אבדה עכו"ס ואחר הלשן עליו והולילו ממנו האבדה, דפטור המוסר לשלם, כההיא דמבואר ברמ"א סי' שפ"ח סי"א דאם מוסר לעכו"ס על ישראל דאינו משלם החוב שחייב לו, פטור המוסר לשלם והכ"ז בן עיי"ש, וזע"ג דלא דמי דהתם איכא חוב לעכו"ס משא"כ באבדה החפץ שייך כבר לישראל, ואפשר דאזיל התם להשיטות דאבדה עכו"ס לא הוי שלו, ומ"מ ז"ע.

* מאזני צדק סק"ג. — ואפשר גם לדעה בתרא נגר שכל ולא טבל דאף דא"ל להשיב אבדתו דהוי כעכו"ס, [ואף לדעה אבדו יור"ד סי' שני"א או"ב, ושו"ת בנין ציון סי' ז"א דהוא מלווה בשמירת שבת, הוא רק לגבי מלווה זו עיי"ש בטעמם, ובין הקדוש סי' ל"ד לחלק נמי גבי שמירת שבת], מ"מ איסורא ליכא להשיב אבדתו, עי' שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' ז.

* מאזני צדק ס"ק ד' או"ב — והעירוינו על הא דכתב בחידושי הגר"ז עה"מ בראשית מג, יב. בקרא דוכסף משנה קמו בידכם, דהוא משום לפרסם הדבר דיהא קידוש השם, דאל"ה אסור להחזיר אבדה עכו"ס, ולהתחבאר כשעושהו מחמת יראה ליכא כלל איסורא דלמען ספות וכו' והכ"ז התם דהוי מחמת יראה.

* שע"ז ס"ק כא — ולשון רש"י שם דאמור רבנן וכו', ז"ע אם כוונתו דס"ל דהוי רק איסורא דרבנן וקרא אשמכתא בעלמא, — ובתומת לע"ז וחילול שבת, איכא בעלמא פלוגתא הפוסקים אם הוי כעכו"ס מה"מ או מדרבנן.

אמונה ה"ז משובח (ה) ד ובמקום שיש חילול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה (ו) [ד] ה ובכל מקום מכניסים כליהם ככלי ישראל (ז) מפני דרכי שלום (ח) [ה].

באר הגולה
ד מציאת דר' פתח
כן יאיר שם נבא קמא
ופי' הכי' כגון שמאלה
במקום שרוב ישראל
ומסוב שישאל גנבוהו ונלפ' ד ש"ל שישאל מאלוהו: ה ירושלמי בהנתיקין:

מאזני צדק

ג. גם בדאיכא דינא דמלכותא להחזיר כל האבידות אין מחזירים אבידת עכו"ם, כד, אמנם בעכו"ם המאמינים כהאי דלעיל ס"ק ג', חייבים להחזיר בכח"ג, כה).
ד. גם באבידה דאסורה לישראל בהנאה, אסור להחזיר לעכו"ם, כו).
ה) ורק בידוע בודאי דיתקדש השם על ידו, אבל לא בספיקא' כז), ורחמנא לבא בעי אם דעתו לשם אמונת ישראל ולא בעבור שישבחו אותו או משום אבידת העכו"ם, כח).
ו) כלומר דמצאו במקום של רוב ישראל ויסבור העכו"ם שישאל גנבה ממנו, כט).
ז) אמנם הוי רשות להכניס אבל לא חיוב, ל).
ח) כלומר, בידוע דעתידין גנבים ליקח הכלים, שרי להכניס כיון דליכא עליה שם אבידה, לא), וכן בכל גווני דעושה משום דרכי שלום, לב).
ב. עכו"ם שהלוה לישראל ונתן לו הישראל משכון ונאבד ממנו, חייב המוצאו להחזירו לישראל לג), ובהלוה הישראל לעכו"ם על משכון ונאבדו המעות מהעכו"ם, א"צ להחזירו לישראל דאינו שלו לד), וי"א דמחזיר, לה).
ג. תינוק הנמצא מושלך בעיר שרובה עכו"ם אין

בירור הלכה

[ד] ונזכר דאף שהוא חייב להחזיר מ"מ הוי בכלל מיעוטא דאבידת עכו"ם דליכא חיוב השנה מדיני אבידה, והוי נמי שלו להסוברים כן באבידת עכו"ם, וראיתי דיש מי שאומר דבמקום חילול ה' אינו בכלל מיעוטא דאבידת אחיך, וראיתו מהא דהוזכר הך דינא רק גבי אבידה ולא בכל גמילות חסד, וי"ל דהכא הרבנא דאע"פ דליכא איסורא דלמען ספות, מ"מ במקום חילול השם שרי, משא"כ בכל גמ"ח נראה דליכא איסורא דלמען ספות, — אמנם יתכן עפ"י המבואר ברמב"ם פ"א ה"ד טעות העכו"ם כאבידתו ומותרת וכו', מוכח דס"ל דהיתר טעות הוא כאבידת עכו"ם, ושם בה"ה כתב דלהטעותו אסור מפני חילול השם, ודי"ז ילפינן בגמ' צ"ק ק"ג: מקרא דוחשב עס קוניה חזין דבמקום חילול השם מדיני ממונות אסור להטעותו, [ועי' שו"ת מוט המשוש ס"י ט"ז ט"ו], ולהכי י"ל נמי באבידת עכו"ם שהוא מדיני ממונות, אצל עכ"פ אינו מדיני אבידה דמהא נחמטע, ועי'.

[ה] עי' מאזני צדק ס"ק ח' משמ"י דהסמ"ע, ואפשר דלא נזכר להאי טעמא רק לדעת הרמב"ם והשו"ע דאיסור החזרת אבידת עכו"ם הוא משום החזקת ידי עוברי עבירה, אצל לטעמ' דרש"י שהוא משום דמשהו ישראל לעכו"ם או משום דנראה דאינו עושה משום מצוה ד' בכה"ג דעושה משום דרכי שלום לא שייך האיסור כי כוונתו לתועלתו, ואלולי הסמ"ע אפ"ל גם לטעם הרמב"ם דהיכי דעושה

שערי צדק

כד) פשוט, דהא איסורא להחזיר לעכו"ם. כה) דברי התלמוד עמ' ק"ע דהא ליכא צוה איסורא דלעיל סק"ג, והוי כהא דסי' רנ"ט קע"ז' בוזטו ש"י דחייבים להחזיר בדאיכא דינא דמלכותא, [ובדברות משה הערה נ"ב כתב דבאבידה לא שייכא דינא דמלכותא עי"ש טעמו, אמנם ל"ע מהא דזוטו ש"י, ויש ליישב]. כו) כ"ז נזכר, וגם להחזק יעקב ס' פמ"ח ס"ק י"ב דבדבר איסור ליכא איסורא דלא מחנם, מ"מ אבידה אסור, ועי'. כז) שער אשר או"א משמ"י דהשדה ארץ חו"מ ס"ג ס' י'. כח) יש"ש פ' הגזול בפרק ס' כ'. כט) סמ"ע סק"ג משמ"י דהכ"ז, ולפי"ז בידוע העכו"ם דנאכד ממנו א"ל להחזיר. — ובדברות משה ס' כ"ג ענף ב' חמה הא הכ"ז כתב דמה"ע חייב להגבילו, [ונכ"ח פליג ע"ז וס"ל דרק אחר דהגבילו איכא חילול השם], אצל אס הוא אצלו חייב להחזירו גם אם יודע העכו"ם שנאכד ממנו, משום שיאמר דאין ישראל מחזירים אבידות, ונ"ע"ג. ל) ככלל הלכתא דשרי משום דרכי שלום שהוא רק רשות כמבואר במפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל דהוי רשות עי' יור"ד ס' קנ"א ס"ב ובס"ז שם. לא) סמ"ע סק"ד. לב) סמ"ע סק"ד, מג"א ס' ש"ז ס"ק כ"א. לג) שו"ע ס' ע"צ ס"ח דכיון דנאכד מהעכו"ם פקע שעבודו מהישראל דכתיב הסמ"ע שם ס"ק ק"ט. לד) רמ"א שם והכרעת הש"ך שם ס"ק קנ"ג. לה) מחבר שם נשם יש מי שאומר, ועי' ביאור הגר"א שם או' קס"ט וכו'.

באר הגולה
 ו שם נדון כי נפ"צ
 יע"א כ"י ע"א חיימי
 לה מקרא לכל אבידת אחר:

ב. חייב להחזיר אבידת ישראל אפילו היה בעל האבידה רשע ואוכל נבילה לתיאבון (ט) וין אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא

מאזני צדק

בירור הלכה

מחזירים אבדתו כבאבדת עכו"ם לה/א). וה"ה בעיר שמחצה ישראל ומחצה עכו"ם אין מחזירים אבדתו לה/ב). ובעיר שרובה ישראל מחזירים אבדתו לה/ג). כדן אבדת ישראל בין עפי" סימנים או עדים ואם הוא ת"ח בטב"ע לה/ד).

(ט) דילפינן מקרא ד"לכל" אבידת אחיך לרבות מומר, (לו).

לטובת עצמו לא חשנין דמחזיק ידי העכו"ם, דומי' דלאו דלא תחנם דמבואר בראשונים דשרי כשהוא לטובת עצמו, וזה אפשר נמי טעמא דשרי כשהוא לקדש השם כי אין כיוונו לטובת העכו"ם. — ונספר נא המלך הביא ראי' לדעת הסמ"ע דבאבידת עכו"ם ליכא הימרא מחסום כחובות טו: דכ"ה להחזיר לו דביארו אמאי קאמר שם נגמ' דתינוק הגמלא ברוב ישראל הוי התינוק ישראל לדינא דהשבת אבידה ולא קאמר להחיותו משום דאינו רבוחא דהא מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל, חזינן דבאבידה

דכה"ג אסור, והיא ראי' עצומה. ונדחוק העירוני ליישב דכוונתם דבדינא דמפרנסים הוא דבר תמידי דשייכא דרכי שלו' משא"כ אבידה הוא רק בגוונא דידעינן דליכא בהא משום דרכי שלו', — אמנם דעת הסמ"ע ז"צ אמאי להטיל מהפסד לא חשיב אבידה הא לא גרע מדינא דלעיל סו' סו' רנ"ט בראה מים שוטפין ונאים דנריך להטיל משום השבת אבידה, ונאולס המשפט כתב דהסמ"ע נמי ס"ל דהוא נמי באבידת העכו"ם, וכוונת הסמ"ע דכה"ג דכלים שעומדים ליגנב בסתמא איכא דרכי שלו' משא"כ באבידה בעינן ידיעה דיש בהשבתו משום דרכי שלו', וז"ע. [ו] ונראה דלאו דלא תוכל להתעלם נמי איכא, כבאבידת קרקע דמרגינן מקרא דלכל אבידת אחיך ונחבאר לעיל סוס"י רנ"ט דליכא לאו נמי. ב. נגמ' פסקים מט: ס"ל אחד מ"ד דע"ה [ועי' חוס' שם דכ"ה ויש דמייירי בכל גווני ע"ה המוזכר נגמ'. — ובמהרש"א שם כתב דמייירי דליכא רצב על בגדו או מנעלים המטולאים דמוכח דאינו ח"ת, וז"ע נהי דאינו ח"ת אבל עדיין בזה לא חשיב ע"ה דאין מכריזין על אבידתו], אין מכריזין על אבידתו [מבואר בחוס' כב: דכ"ה אי דליכא ופסקים שם דמייירי דמלא במקום של ע"ה, ולהכי חלינן דהוא של ע"ה]. ואידך מ"ד ס"ל דמשום יכין רשע וילבש נדיק דבנו הבא אחריו ירשנו מחזירים, ובר"ן שם בפירושא נחרא כתב דלכו"ע מחזירים אבידתו והפלוגמא אס טורחים אחר האבידה כגון לחזר אחר בהמתו החועה וכדו', [ועי' קובץ שיעורים פסקים שם, וי"א דהוא תקנת חכמים דא"ל לטרוח אחריו] — ואף לפירושא קמא שם ושאר ראשונים י"ל דהפלוגמא רק צדין הכרזה אבל להחזיר לכו"ע מחזירים [ועי' מעיני החכמה כב: מהד"צ או"מ], ובהא ניחא דהך מ"ד נמי ס"ל דדרשינן מלכל אבידת אחיך לרבות מומר ואזיל על חיוב החזרה, שוב ראיתי בדברות משה הערה י"ג דהקשה על המהרש"א ומהר"ם כב: בחוד"ה אי דליכא דס"ל דע"ה אין מכריזין הכוונה דאין מחזירים מהך דינא דמומר. אמנם ברש"י פסקים שם דכ"ה המולא אבידה דכתב דהוא משום דאינו בכלל אחיך דאינו עושה מעשה עמך, מחבאר דס"ל דהוא פטור לגמרי בהשבה, וז"ע. — ולהלכתא קי"ל דע"ה מכריזין ומחזירים אבידתו, ויש לעי' אי הך דינא דיכין רשע וילבש נדיק הוא גילוי מילתא דהוי בכלל אבידה דקרא או דהוי חיוב אחר,

שיערי צדק

לה/א) דאזלינן נחר רוב עכו"ם כמבואר מכשירין פ"ז מ"ז וכחובות טו:.. לה/ב) בית שמואל אהע"ז סו' ד' ס"ק נ"ז והוא עפ"י החוס' יומא פה. דכ"ה להחזיר לו, ר"ש ורא"ש מכשירין שם וז"ל דעת הרמב"ם הל' איסור"ב פט"ו הכ"ו, וברש"י כחובות טו: דכ"ה מחלה על מחלה נראה דס"ל דמחזירים אבדתו והכי ס"ל דנעמו דמחזירי וחזון נחום מכשירין שם, ועי' לעיל סו' ר"ס בירור הלכה או"ד. לה/ג) גמ' כחובות טו: שו"ע אהע"ז סו' ד' ס"ל. לה/ד) ברור. — ועי' שו"ת ברית אברהם חו"מ סו' ט"ו או"ה דדן דאפשר דכה"ג מהני יאוש שלא מדעת. (לו) ע"ז כו: ואע"ג דדרשינן מלכל אבידת אחיך לרבו"י כל סוגי האבידה כמובא נגמ' ב"ק נד: מ"מ אזיל נמי קרא "דלכל" על אחיך, ונמי על האבידה, כ"כ הרא"ש סו' ב. ובמכילתא איכא מ"ד דליף מקרא דכי תפגע שור אינך, ואפשר דבעינן מרי קראי, דמחד קרא הו"א דרך אחר שהגביהו חייב אבל אינו חייב להגביהו. — ובמנחות דוד להרדב"א מ"ה מע"ב כתב דחייב להשיב אבידת רשע אם פגע בה, אבל אינו חייב לנקם אחרי, וז"צ כונתו.

אפיקורס מישראל והאפיקורסים ועובדי ע"ז וישראל מחלל שבת (ט/א) בפרהסיא (י) אסור להחזיר להם אבידה כעכו"ם (יא).

מאזני צדק

(ט/א) וה"ה מחלל יוה"כ לו/א).

(י) ובפרמי דיניהם אימתי חשבינן להו למומר, ושאר גדרי מומר עיי' בפוסקים ואחרונים באו"ח סי' ל"ט ס"א, שפ"ה ס"ג, ויור"ד סי' כ', קנ"ח, אהע"ז סי' קכ"ג ס"ב והי' לז).

ב. רועי בהמה דקה במקום דאסור לגדל אין מחזירים אבידתם, וי"א דמחזירים, (לח).

ג. נחלקו הראשונים, וי"א דמסור אפשר דצריכים להחזיר אבידתו, (לט), וי"א דפטור מלהחזיר (מ). — וחשיב מסור גם אם הוא לתיאבון (מא), ובמסור להכעיס לכו"ע אין מחזירים אבידתו, (מב).

ד. גר דחזר לסורו והוא מומר לתיאבון מחזירים אבידתו, (מג).

ה. תינוק שנשבה לבין העכו"ם ולהכי אינו מקיים דיני התורה, צ"ע אם מחזירים אבדתו (מד), ועיי' באחרונים אימתי חשיב כתינוק שנשבה (מז/א).

(יא) באבירת מומר לא שייכא היתרא בגוונא דאיכא

בירור הלכה

ואפשר דנ"מ באבירת ישראל ואבירת ע"ה דחיקדם אבירת ישראל זהו מפרשת אבירה, אמנם לדינא נראה דליכא נ"מ לאחר דמרגינן מומר לתיאבון מקרא דלכל אבירת אחיך זהו בכלל אבירה ע"ה נמי הוי בכלל כמשינ"ת לעיל. ג. עיי' מאזני צדק ס"ק י' או"ג פלוגתא הראשונים במסור, וטעמיה דצריכים להחזיר כמו דאסור לאבד ממנו משיס יכין רשע וילבש צדיק כלומר להניח ליורשיו, ומה"ט יש להחזיר אבירתו. והנה נרמ"א סי' שפ"ה ס"ג הביא משמ"י דהמרדכי דרך צידים אסור אבל לעכצו אללו שרי, וכן הכריע נחת"ס חו"מ חשו' קנ"ד ועיי"ש מה דביאר בטעם הדברים, ולפי"ז גם אבירה שרי. אמנם הש"ך שם ס"ק ס"ג פסק דלא כהכרעת הרמ"א. — ונראה דגם לדעת המחייבים להחזיר הוא רק אחר שהאבירה אללו חייב בחזרתו אבל להגביהו אינו חייב, דהא מבואר בפוסקים והובא בש"ך שם ס"ק ס"ג דע"י גרמא הו' גרמי שרי לאבד ממנו, וכ"ש הכא. — עיי' לעיל דלפטר דחיצות משום יכין רשע וילבש צדיק אינו מדיני אבירה, אלא הוא סיבה דמה"ט אסור לגרום הפסד לממונו כיון דבני יורשים אוחזו, ומה"ט

שערי צדק

לו/א) רמב"ם הל' גירושין פ"ג הי"ט, ועיי' כ"מ שם, שו"ע אהע"ז סי' קכ"ג ס"ה, ועיי' דו"ח רעק"א מערכה ג', חת"ס ח"ו חש' פ"ג, ונית הלוי ח"א סי' י"ח. (לז) ועיי' דע"מ יור"ד סי' ז' באריכות, שד"ח מערכת מ' כלל פ"ו, ושו"ת מהרש"ג ח"ז סי' מ"ט, שו"ת משנה שכיר סי' ס"ט, ע' ובהשמות שם, ושו"ת בית אב מהדו"ח קונטרס בענין מומר. (לח) יראה סי' קנ"ז ס"ל דמחזירים אע"פ דרועי בהמה דקה לא מעלין עיי"ש, ועיי' חת"ס ח"ו חשו' פ"ו ומועפות ראש שם או"ה דהראשונים פליגי וס"ל דאין מחזירים, עיי"ש. (לט) חוס' ע"ז כו' דכ"ה ח"י שונה. (מ) הגהות אשר"י סוף"ב, והובאו ז' הדיעות בש"ך סי' שפ"ה ס"ק ס"ג, ועיי' אבן האול פ"א ה"ב. (מא) ז"י או"ח סי' ל"ט והו"ד בפוסקים שם, ועיי' חו"א יור"ד סי' ז' או"י ע"מ דביאר בזה. (מב) ברור דלא עדיף ממומר להכעיס. (מג) רמב"ם איסור פ"ג הי"ז לפירוש המ"מ שם, [ועיי"ש בכ"מ הא דחמה ע"ז], וכ"ה לחד מ"ד במכילתא שמוח כג, ד. בקרא דכי חפגע בשור איבר, ועיי' נפנת פענה הל' חסונה פ"ג ה"ט. [ובמכילתא שם דריש חד מ"ד דקרא חזיל על עכו"ם, וכתב המלבי"ם דהך מ"ד פליג על דרש הגמ' דאחיק למעוטי עכו"ם, אמנם אפשר דלהראשונים דס"ל דעשה דהשבה מיירי אחר שהגב' נכה"ג מ"ל להאי מ"ד דלר"ח להחזיר אבירת עכו"ם, ולא דריש קרא דומלאתה המבואר בגמ' למעוטי אבירת עכו"ם נמי אחר הגבהה, שוב מלאחי קן צפי' מרכבת המשנה על המכילתא שם. (מד) דכשו"ע יור"ד סי' קנ"ז ס"ז וג' איחא דכוחים מותר ללון ברבית [ומקורו מהרמב"ן ז"מ ע"א] וכוחים חשיבא כחינוק שנשבה כמבואר בשו"ת המג"י סי' ל"ו, חזין דחינוק שנשבה אינו בכלל אחיק, ועיי' מסכת כוחים בפירוש מנרף ומטהר פ"א או"י י"ב, כ"ה, פ"ב או"י ל"א, ופ"א סו' או"י מה דכתב בזה. — ועיי' פסקי הלכות בהשמות בסו' ח"א דדברי הרמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג דני הקראים שולדו ציניהם וגדלו שם ה"ה כחינוק שנשבה ציניהם וכו' עיי"ש פ"ה הרדב"ז וביור"ד סי' קנ"ט ס"ג] הוא רק דאין הורגים אותם אבל לא מצוים להחיותו ושאר דינים דמליא דדרשה דאחיק, אבל בחו"א יור"ד סי' ז' ס"ק כ"ח כתב דגם כהא דמלווין להחיותו ושאר דינים הוי כישראל. (מז/א) עיי' שו"ת בנין ליון סי' כ"ג, אחיעזר ח"ג סי' כ"ה, וחזו"א יור"ד סי' א' או"י, והסכימו לדעת הצנין ליון בזכרון יהודה ח"א סי' ז' וכו' וכו' בית יצחק אהע"ז ח"ז סי' ס"ה ויור"ד ח"ז קו"א סי' כ"ג ומלמד להועיל או"ח סי' כט משמ"י דהשואל ומשיב, ויור"ד סי' כ"ב, ועיי' שו"ת מהרש"ס ח"א סי' קכ"א. — ואבירת כוחי שרי לטלו, דהא לגזלו נמי שרי כמבואר סו' מס' כוחים, וטעמא משום דרנן הפקירו ממנו כמבואר בנזקי ממנו בגמ' ז"ק ל"ח. — ואנוסים כה"ג

באר הגולה ז. דין המודר הנאה מחבירו לענין החזרת אבידה נתבאר בטור
 יור"ד סי' רכ"א (יב) [ז].

בירור הלכה

מאזני צדק

אפשר דאינו שומר אבידה, וכן שרי לטול שטר ע"ז, וזהו
 הוי נחל מה דהעיר צמח"ש ע"ז שם דלהסוברים
 דמסור חייב להחזיר מטעם יכין רשע וכו' יש ללמוד נמי
 מומר לחיובון מה"ט ועי' שו"ת חת"ס שם, אמנם אם אינו
 מפרש אבידה נחל דענין קרא צמח"ש דהוא מדיני
 האבידה, ונ"מ כנ"ל. אמנם בתוס' ע"ז כו: ד"ה אי
 שונה משמע דהוא מדין אבידה עיי"ש, אמנם אינו מוכרח.
 — בקובץ שיעורים פסחים שם הקשה אמאי ממון מסור
 מותר הרי הא דגופו מותר הוא רק משום דהוי רודף והוי
 הלל הנרדף, ואמנם הכי איתא ברמב"ם הל' חובל ומזיק
 פ"ח ה"י דמסור שרי להורגו הוא משום דאפשר דיהרגו
 אחרים, ואמנם קצ"ע לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"א,
 והל' ממרים פ"ג ה"ב אבל ראיתי דהוצא מהתמים דעיס

קידוש השם בבסעי הקודם, מה.
 ב. היה מומר בזמן האבידה ובזמן המציאה כבר חזר
 בתשובה, נמי אין מחזירים לו כדלעיל ס"א גבי אבידת
 עכו"ם, (מו).

(יב) בשו"ע שם ס"ג איתא דשרי להחזיר אבידתו, בין
 שנכסי בעל האבידה אסורים להחזיר בין שנכסי
 מחזיר אסורין לבעל האבידה, — דבגמ' נדרים לג:
 איבא מ"ד דאסור להחזיר מיטוס דנהנה דא"צ ליתן
 צדקה לעני בזמן דעסוק באבידה דעוסק במצוה פטור
 מן המצוה, וקיי"ל דהא לא חשיבא להנאה, (מו).
 ובנכסי מחזיר אסורין לבעל האבידה י"א דשרי משום

סי' ר"ג דשרי להורגו משום דהוי מין, וכ"ה בלשון התוס' ע"ז כו: שם, ועי' חו"א יור"ד סי' ז ס"ק י"ט דנסתפק בזה.
 — נראה דבמחלוקת הפוסקים כה"ג חייב להחזיר משום ספק מ"ע, ולא אמרינן דהוי ספק איסורא דלמען ספות, דכיון
 דמחזירו משום ספיקא דדינא לא שייך איסורא דלמען ספות, וזה"ל כח בקובץ שיעורים סופ"ק דכתובות דנסתפק אם הוא
 עכו"ם לא שייך איסורא דלא תחנם, אמנם יש לעי' דאפשר דהוי ס"ס דלא כו"ע מודו דאסור לאבד ממון מסור כמבואר
 במהר"ם אור"ז תשו' רכ"ד דאחר דתפס מהמסור לא מפקינן, וז"ע. ועי' חסדי דוד סופ"ג. ד. כח בשו"ת הרא"ש כלל
 ל"ב סי' ד' דאיכא טעמא דיכין רשע וילבש צדיק גם כשליט ל"י בנים משום שאר קרובים, וה"ה הכא באבדה מסור.
 ועי' חת"ס חו"מ תש' קנ"א. ה. ברור דגם אם איכא למסור בנים ההולכים בדרך החורה מ"מ מחזירים למסור עצמו,
 דטעמא דיכין רשע וכו' הוא סיבה להחזיר למסור. [ז] עי' מאזני צדק ס"ק י"ב דנכסי מחזיר אסורים על בעל האבידה
 אסור לקבלו חנם, וברמב"ם פיה"מ נדרים שם כתב דאף בשכר אסור דעי"ז ליכא מצוה בהשבתו ומשיבא להנאה, וכתבו בק"א
 שם ובאור"ש פ"י ה"א דהרמב"ם בחיבורו חזר בו. — ודברי הרמב"ם ז"ב אמאי צנוטל כפועל צטל לא הוי מצוה, ועוד דגם
 אם לא הוי מצוה מ"מ לא חשיב דמהנהו כיון דחייב להשיב האבידה, ולקושיא קמא י"ל דהרמב"ם איירי צנוטל שטר על
 ההשבה ולא רק כפועל צטל, ולפי"ז אינו קותר לחיבורו דהתם מיירי צנוטל שטר צטלה, וז"ע. [וצמח"ש נדרים שם הקשה
 על הרמב"ם דכיון דאסור לטול שטר אמאי איתא במשנה שם מקום שנוטלין עלי' שטר דאטו ברשיעי עסקינן].
 ב. עי' מאזני צדק שם אור"ג, ולכאורה י"ל דהרשב"א דשרי לטעמי' אויל דשרי להחזיר משום דע"ד מצוה לא נדר

שערי צדק

דאנוסים שנספרד עי' צנח"ג בהגהות הטור אור"ד אי מחזירים אצלם. מה) העתירות חס"ד סי' מ"ה. (מו) כ"ז
 דהא הוי כעכו"ם, כמבואר בגמ' ע"ז שם דאין מחזירים משום דמורדין אותו נמי עיי"ש. (מו) ובר"ן שם, דצ"ה פרוטה דר"י כתב
 דגם למאי דקיי"ל דשו"א כש"ש [עי' לקמן סי' רס"ז סעי' ע"ז וצמח"א שם] כיון דלא שכיחא לא אסירא צמודה הנאה ומ"מ חשיבא שטר,
 וצנח"מ הל' נדרים פ"י ה"א כתב טעמא משום דלא שכיחא עני כשמוליכה לביטול אצל אחר צניחו שכיחא, [וצנח"מ נדרים שם כתב
 שלדבריו כשמוליך האבידה לביטול לא הוי עדיין ש"ש ורק אחר, ודומה דיש לזון בזה, ועי']. ויש לעי' אמאי למד מ"ד אינו מחזיר האבידה,
 נימא דיתן דקדק לעני גם בזמן דעסוק באבידה ועי"ז אינו מהנהו, ולדעת הראשונים דכשעוסק במצוה אסור לעשות מצוה אחרת נחל, וכן
 להסוברים דרך בא"א לקיים שניהם פטור נמי נחל, אבל להסוברים דגם באפשר לקיים שניהם פטור כיון דמתעסק במצוה, חקשי. שוב
 מנאמי צנח"מ נדרים שם דצ"ה ומשום פרוטה דר"י, ושם ברש"י דצ"ה פרוטה דר"י דהקשה כן, [וכח דחירון התוס' נדרים שם על הקושיא
 דאמאי לא נימא דיכול הנאה להקדש לא מיישב קושיא זו], וכתב דל"ל כיון דמעיקרא דדינא פטור חשיבא להנאה, ועי' חידושי חת"ס נדרים
 שם מה דחירן. — דינא דהכא מיירי בצמח"א דאסר נכסיו עליו דשרי משום דליה הנאה, אבל אם אסר צמח"א קונס הגבהת חפצו עלי בזה

ד. חתול רע שמזיק לקטנים אין צריך להשיבו לבעלים אלא כל

באר הגולה

ח הכי דרש רב נפ"ו

דבנא קמא דף פ' ע"א

ודין דאסור לקי"י דבר

המוזק בניהו מנולר לקמן בס"י ח"ט ותכ"ז:

המוצאו הורגו (יג) וזוכה בעורו (יד) [ח].

מאזני צדק

דלא נתן והוסיף לו כלום (מח). וי"א כיון דחייב לעשות כן משום המצוה (מט), וי"א דעל גוף ההשבה טעמא משום דלא הוסיף לו כלום, ועל הא דמרח בהשבתה בעינן למעמא דהוי מצוה, (נ).

ב. שרי להחזיר גם בדאיכא אחר דשייב האבידה נא, (נא). וי"א דבכה"ג לא יחזיר, (נב).

ג. שרי להחזיר גם בזקן ואינו לפ"כ וכה"ג, אף דאינו חייב אלא לפניו משוה"ד, (נג).

עוד איתא שם דבמקום שנוטלין שכר על החזרת האבידה אם נכסי בעל האבידה אסורין למחזיר אסור לקבלו אלא מחזיר בחנם. — י"א דאף ליטול שכר במלה אסור (נד), וי"א דשרי (נה). וברוצה ליקח שכר יכול למסרו להקדש כדלקמן.

עוד איתא שם דאם נכסי מחזיר אסורים לבעל האבידה אסור לקבלו חנם, ובנכסי שניהם אסורין וע"ז יחזירו והשכר יתן להקדש.

(יג) ואסור לקיימו, (נו). ונכלל בדינא דשו"ע, (נז). — ומיירי בידעינן דאין בעליו קושרו, (נח).

(יד) כלומר דיכול לזכות בעורו, אבל אם זכה אדם אחר אין החורגו קודם לו, (נט). — גם אם מצאו מת זוכה בעורו, וצ"ע, (ס). ונראה דגם אם בעליו הרגוהו,

בירור הלכה

כמונא בשע"ל ס"ק מ"ט, ולכן בכה"ג נמי מנזיה הוי, אבל להסוגרים דמשום דחייב לא חשיב מהנהו אפשר דאסירא כיון דאינו חייב בזה, אמנם מרעק"א דהביאו להלכתא מוין דס"ל דלכו"ע הוא. — לדעת הרמ"א לעיל ס"י רס"ג ס"ג דאסור לת"מ להחזיר לפניו משוה"ד, צהחזיר בכה"ג עבר נמי איסורא דמודר הנאה, וכ"כ דע"מ בכת"י. — ונראה דנאכזר דאי"ב סימן וברוב עכו"ם ונגוונא דמייאש מיני' ע"י לע"י ס"י רנ"ט אף דאיכא לפניו משוה"ד להחזיר כמונא לעיל ס"י רנ"ט ס"ק כ"ג, מ"מ כיון דהוי שלו נראה דאסור להחזיר.

[ח] קי"ל להלכתא דהואז הארי הדוב הנמר הנדלס והנחש אם לא המיתו אין להורגם [רמז"ס הלכ' סנהדרין פ"ה ה"צ], ובתוס' ב"ק פ': דכ"ה מותר להורגו איכא חרי מירולא אם מיירי רק נגוונא דקשור בשלשלאות, או גם צאינס קשורים כיון דיודע להזהר מהם, וולדיעה זו הוא צאופן דיש להם תרבות דגידלס בניהו ע"י תוס' ב"ק טז: דכ"ה ר"א, ותוס' סנהדרין טז: דכ"ה ור' יוחנן, — אמנם בנאכזר צ"ע אם חייב להשיבם כיון דמבואר ביש"ס ב"ק פ"ק ס"י מ"ח דלגדלס אסור בכל גוויי ורק אם גדלס מקטנותם וקשורים בשלשלאות שרי לגדלם, ולהכי אפשר דאין חייב להשיבם. ואם המיתו קי"ל דנעינן בי"ד של כ"ג

שערי צדק

אסור אף דליה לי' הנאה, כמבואר ר"ן נדרים טז: דכ"ה אמר רבא משמ"י דהתוס' דיכול לאסור ע"ע גם בדבר דלי' לי' הנאה, וע"י או"ש הל' נדרים פ"ג ה"ו. (מח) כלשנא דגמ' שם. (מט) רמז"ס הל' נדרים פ"ו ה"א, וכ"ה צרש"א נדרים שם אמנם מטעמא דעל דעת מנזיה לא נדר. (נ) נמ"י נדרים שם, ולכאורה חיקשי דחזין דקגי טעמא דמנזיה דמבואר במשנה לח: דשרי לבקר החולה מעומד, ומבואר שם טעמא משום דהוי מנזיה, וצ"ל כיון דאינו הנאה ממון שרי טפי, וע"י ר"ן מא: דכ"ה אלא רפואת גבי רפואת צהמחו. ובגהש"ס שם, ובאור שמח נדרים פ"ו ה"ז. (נא) כ"ה משמעות הראשונים נדרים שם כמבואר בקרן אורה שם, — ואף דצירושלמי שם ה"ב פריך אמאי שרי להחזיר אבידה ורפואת ממון אסור, ומשני כיון דרפואה אפשר מאחר, משמע דבאבידה אסור בדאיכא אחר, אמנם ע"י בגליון מהרש"א דחילק בין אבידה לרפואה, ועוד דצירושלמי התם איכא שינויא אחרינא דהא דשרי באבידה הוא באסר נכסיו על חבירו וצרפואה דאסור מיירי דאסר גופו עליו [כ"ה ציבור הירושלמי לפירוש הק"א שם ואור שמח הל' נדרים פ"ו ה"ז], וע"י או"ש שם. (נב) קרבן נתנאל על הראש"ס ס"י ז' או"י ב', וקרן אורה לדעת הירושלמי הנ"ל. — ואפשר דבהגב"י האבידה לכו"ע יחזיר כיון דכבר נתחייב, [דכש"אסור צהחזרה אסור נמי להגביהו כמבואר בנדר וריזין בשו"מ למהדו"ת]. (נג) רש"א נדרים שם, והוצא צהחזרה רעק"א שם, וכן מוכח צהחזרה יענ"ן נדרים שם]. (נד) כמבואר צירושלמי שם, וצרא"ש שם בפירוש קמא. (נה) ר"ן נדרים לד. דכ"ה מן. (נו) גמ' ב"ק פ':. (נז) סמ"ע ס"ק ח'. — ורק חתול שמזיק כלשון השו"ע וע"י מה שכתבו בזה יש"ש ב"ק פ"ו סוס"י ל"ז ובשו"מ ראש לראובני ס"י ל"ט, [וע"י אפנת פענח הל' שחיטה פ"ג ה"ג בסופו]. (נח) תוס' ב"ק שם דכ"ה מותר. (נט) כ"ג פשוט. (ס) תוס' שם בפי' הגמ' והוצא בנ"ח, וצ"ב אמאי לא חייב להחזיר הא השתא ליכא המזיק, ואולי מיירי דהעור אינו שו"פ, וקמ"ל דלא

באר הגולה ה. ט אמר לו אביו (טו) אל תחזיר את האבידה (טז) הרי זה לא ישמע לו (יז) [ט]. ט משנה בפרק ב' דבבא מציעא דף ל"ב ע"א:

בירור הלכה

מאזני צדק

(סא). ב. בס' ת"ש ס"ב, ג' מבואר דאסור לגדל חזירים וכן כלב רע, וזה"ל כל בע"ח העלולים לחזיק. אא"כ הוא קשור בשלשלאות, סב), — ונראה דבנאבדו חייבים להשיבם, סב/א).

(טו) לאו דוקא באמר לו אביו לא להשיב, דה"ל בשני המצוות לפניו חייב להשיב האבידה כשא"א ע"י אחרים (סג). ובאפשר ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו, (סד). — ואם עוסק כבר בכבוד אב פטור מהשבת אבידה גם אם אמר לו אביו אל תחזיר (סה). אמנם אביו חייב לוותר על כבודו בכדי שבנו יוכל לעסוק בהשבת האבידה, (סו).

(טז) ורבותי כשאמר לו אל תחזיר אלא עסוק בכבודי, (סז).

(יז) וילפינן מקרא דאיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלקיכם כולכם חייבין

לדונם למיתה, [רמב"ם שם], וזוה"ל לליכא ב"ד אינו נוהג, ונחשש דעת הרמב"ם שם דלא בעינן ב"ד וסגי בלאחד [וצר"ל ד"ד שם השיג ע"ז וס"ל דנחשש נמי בעינן כ"ג], ומטו זה משמ"י דהגרי"ז ז"ל דלהרמב"ם אינו הוראת חכם גרידא אלא דין של דין אחד והוא מדיני ב"ד, ולפי"ז אפשר נמי דאינו נוהג האידנא, — וכן נ"מ בעורו דלנאיור הגרי"ז אסור עורו בהנאה כדין שור הנסקל, אבל אם אינו אלא הוראת חכם שרי עורו בהנאה, אמנם ז"ע דביר רמה סנהדרין שם כתב דגם למ"ד דלא בעינן בהני ב"ד של כ"ג מ"מ עורס אסור בהנאה, וא"כ ה"ל נחש, וז"ע. ואם נימא דלין עורו אסור מסתבר דדינו דכל הקודם זכה, כמו למ"ד דאף קודם שהמימו הורגם וזוכה כמבואר בגמ' סנהדרין שם.

[ט] ונראה פשוט דה"ל זהא דמבואר בס"א דמקום חילול השם חייב להחזיר אצדע עכו"ם דא"ל לשמוע לאביו אם אומר לו לא להחזיר, אמנם ז"ע באופן המבואר שם דמחזירה בשביל לקדש השם לאפשר כיון דאינו חייב

שערי צדק

אמרין דלרין להחזיר אגב החטול, [ע"י לעיל סי' רס"ז ס"ק ב'], כיון דהחטול ע"מ אסור לקיימו, ודוחק, וז"ל כיון דהחפץ ע"מ הוא מויק, נפקע שוויחו גם מחלק המותר שבו. — ולדינא ז"ע דמיתמם הרמב"ם והשו"ע משמע דרך בהרגו זוכה בעורו, וכ"כ בשו"ת מהרשד"ם יור"ד סי' רל"ב בדעת הרמב"ם. (סא) ספר בשר המלך פט"ו ה"ז ועיי"ש בטעם הדבר. (סב) ושם בס"ד מבואר דנפלו לו כלבים וחזירים בירושלם אין מחייבין אותו למכרם ביחד אלא מוכר מעט מעט, וז"ל דמייירי בלינו קשור, דבקשור שרי לגדלו כמבואר שם, — ונראה דהכ"ז בחטול רע דנפלו לו בירושלם דינו כנ"ל, ועי'. (סב/א) דחזיר ראוי למוכרו, וכלל רע הא שרי כשקשור בשלשלאות והכא מייירי כשיעדין דאינו קושרן, ועי' ספר בשר המלך פט"ו ס' ה"ז, וז"ע. — ובהמה דקה איחא בשו"ע שם דאף דמייקר דינא אין מגדלין בא"מ מ"מ עתה דליכא שדות לישראל בא"י שרי לגדל, ובפאת השולחן סי' א' אר' מ"ה הביא משמ"י דהכפסור ופרח דפליג וס"ל דגם כשליכא שדות לישראל נמי אסור, אמנם האידנא דליכא שדות לישראל אף להשו"ע אסור, ועי' שו"ת משנה שכיר סי' קט"ו, ועי' שו"ת שנת הלוי ח"ד סי' כ"ו, וכ"ד גדולי ההוראה שליט"א דהאידנא דליכא ישוב באר"י אסור לגדלם. (סג) כמבואר בשו"ע יור"ד סי' ר"מ סי"ב בכל המצוות. (סד) כ"ג, ואף דהשבת אצדע הוא נמי ל"ת, מ"מ כיון דנעשים ע"י אחרים קודם כיבוד אביו. (סה) ט"ו, וכמבואר ברמ"א שם בשאר מצוות, והא דאומר לו אביו אל תחזיר אינו מגרע, ועי' אולם המשפט רא"י לזה, [ועי' ערך שי דפליג על הט"ו], ובבבא מציעא חייב לוותר על כבודו בגלל המצוה ולא עשה כן, הוי בכלל אינו עושה מעשה עמך עיי"ש באריכות, וכן בשו"ת מהרש"ג סי' ק"ב בסופו הניח בנ"ע, וטעמ' כיון דהאב נמי חייב ה"ל לעסוק, ונ"מ בין הטעמים י"ל אם האב שוגג, דהעירוני לאפשר בשוגג לא חשיבא דאינו עושה מעשה עמך, ואם האב שוטה אפשר דל"י הטעמים חייב לשמוע לאב, [ובשו"ת מהרש"ג שם כתב עוד טעם, אך לא הבנתי כוונתו עיי"ש]. (סו) ט"ז שם. (סז) תוס' קידושין לב' דב"ה רב יהודה, רשנ"א ימותו ד' דב"ה מה להק, ריטב"א ב"מ שם, מ"מ פ"א ה"ע הובא בסמ"ע ס"ק ז', וטעמיהו כיון דליכא זהא כבוד אביו א"ל לשמוע לו, ועיי"ש בפני"י, מקנה, וסו"א קידושין שם. — ומשכחת לה דהאב אומר לו טול ע"מ ליחנה לי, דאל"ה מאי נ"מ לאב אם נוטלה ע"מ לגזולה או ע"מ להשיבה, וליכא למימר דמייירי באומר לו אל טול, דבגמ' מבואר דליכא עשה דהשבת, וקודם הגבהה הא יס ראשונים דס"ל דליכא עשה, כ"כ באמרי שמואל תו"מ ועיי"ש בארוכה, אמנם עי' גראשונים דהוצאו לקמן ס"ק ס"ע דגם קודם הגבהה חשיב עשה, כיון דליכא קיום עשה אם ירים האצדע.

הלכות אבידה ומציאה סימן רסו

קנא

מאזני צדק

בירור הלכה

בכבודי, ואין אביו יכול לומר לו חלל שבת (סח), ועוד
דהשבת אבידה הוי עשה ול"ת וכיבוד אב אינו אלא
עשה, (סט).

ב. ה"ה בספק אבידה או ספק אם חייב להשיב כגוונא
דישל"מ דאפשר דנתייאשו הבעלים קודם הגבהתו,
נמי לא ישמע לאביו, (ע).

ג. לא דוקא אם אמר לו אל תשיב כלל, ה"ה אם אמר
לו אל תשיב בסימנים אלא ע"י עדים, וכל כיו"ב
כשהוא נגד דין התורה (עא).

ד. צ"ע באומר לו אל תגבי' עתה האבידה אלא אחר
זמן אם ישמע לו, (עב).

להחזירה נריך לשמוע לאביו, וכן צ"ע כשהבן זקן ואינו
לפ"כ, או אצדה בעיר שרוב עכו"ם דלריכס להחזיר רק
לפנים משוה"ד אם ישמע לאביו ולא להשיבו, ומו"ר
הגרש"ז אויערבך שליט"א נסמך צאצא דלוי לבנו לא ללבוש
נגד של ד' כנפות בכדי לא להחזיר צלילת אי חייב לשמוע
לו כיון דאינו מבטלו ממנו חיונית, ופשיט ל' דמסתבר
דא"צ לשמוע לו דמ"מ נכלל בכולכם חייבים בכבודי וליכא
צוה כיבוד אב, והכ"נ מסתברא בני"ד. [ונספיקות הג"ל
יש לדון נמי בדינא דלא חל שבועה לבטל המלוה אי בגוונא
הג"ל חיילא, ואי"ז מקומן] ועי' אשל אצרהס או"ח [להגאון
מבוטשאטש זצ"ל] רס"י פ"ט, וכיו"צ מוכח בשו"ת כנסת
יחזקאל סי' ל"ה דכתב דאין האב יכול למונעו ממנו

סנדקאות ועי' פת"ש יור"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ז ושו"ת ערוגת הכוסס או"ח סי' י"ט, וצ"מ א"א יור"ד סי' ש"ז ס"ד כתב דאין
האב יכול למונעו מלומר קדיש על אמו, אף דאינו אלא מנהג, וכן העיר בצרכי יור"ד סי' ר"מ ס"ח ובשו"ת חיים שאל סי' ה'
על דעת הרמ"א. ב. עי' מאזני צדק ס"ק י"ז או"ג. וצ"ע בספקות לדינא אם נריך לשמוע לאביו היכי לידייני, דבשו"ת הא
אינו מקיים צווי האב ואינו מקיים השבת אבידה, ובקיום צווי האב עובר על מצוה דהשבת אבידה, וכן איפכא, ואפשר דקיום
השבת אבידה חשיב דעובר בקו"ע על צווי האב כיון דחייב לשמוע לו מדין מורא, מכ"מ צ"ע, וכן עי' לעיל בפתיחה בבירור
הלכה או"ד דאפשר דכשאינו מגבי' האבידה חשיב נמי קו"ע, וכן עדיפא משום דאית צוה ל"ת ועשה, וצ"ע. ג. ברור דגם
אם הבן יכול להשיב האבידה רק מחמת אביו, כגון אצדה הנמצאת בחו"ל ע"י לעיל סי' רס"ג צע"ז ס"ק לט"א דאסור לנאח
בשנילו מא"י והאב בחו"ל ואומר לבנו לבוא אליו, דשרי לנאח ע"מ לחזור כיון דהוי צורך מצוה כיבוד אב כמבואר בפוסקים,
בכה"ג נמי אין נריך לשמוע לאביו לא להחזיר האבידה.

שערי צדק

סח) גמ' לב. והוצא צרמנ"ס ה"ל ממרים פ"ו הי"ב, עי' סמ"ע ס"ק ט'. (סט) גמ' שם, והוצא צרמנ"ס פ"א הי"ט, ועי' תורת
חסד סי' נ"ג או"ד הא דאיתרין נמי להאי טעמא, ועי' יונת אלס סי' כ"א. — וצ"מ לחא דרשב"י יליף מהשב חשיבס דא"צ לשמוע לאביו.
— ולכל הטעמים גם באמר לו אביו אל תגביה אף להשיטות דקודם הגבהה אינו אלא ל"ת, לא ישמע לו כמבואר בשיט"מ ל. משמ' דהחוס'
שאנ"ן ותוס' הרא"ש, ורדב"ז תשו' תקכ"ד. ובירושלמי פ"ב ה"י פריך דקודם הגבהה לידחי עשה דכיבוד אב ל"ת דלא חוכל להחעלס,
והקשה בדבר אצרהס סי' ט' סו' או"ב מהא דלהראשונים דקודם הגבהה איכא נמי עשה, וי"ל דס"ל דקודם הגבהה העשה אינו אלא חיזוק
לל"ת ובכה"ג ל"ת ליכא העשה, ועי'. — ונ"מ בין מרי הטעמים י"ל צוה דכתב בשו"ת מהרש"ס ח"ב סי' רכ"ד או"י צ"ג בסופו דאם
הוא איסורא דשווא"ת והוא כולל, נריך לשמוע בקול האב. ולפי"ז בכה"ג ה"ה הכא, אבל אם הוא משום דהוי עשה ול"ת א"צ לשמוע אף
בכה"ג, אמנם דברי המהרש"ס הג"ל מחודשים, ואי"ז מקומו להאריך בזה. (ע) דברי משפט ס"ק א', וברור דהא מחייב להשיב אבידה
מספק, וחשיב עובר על דבר תורה, ובאולם המשפט הניח צ"ע. (עא) ברור. (עב) כיון דחובתו להרים מיד, ועי' שו"ע יור"ד
סי' ר"מ סט"ז באמר לו אביו אל תחפיים עם פלוני עתה אלא לזמן קצוב, אין שומעין לו, אמנם בדבר אצרהס ח"א סוס"י ט' כתב דאפשר
לקיים מצוה דהשבת נריך לשמוע לאביו.

שני שני

מציאה והפקר פריקה וטעינה

פיק ראשו

מצות השבת אבידה וחובה

א. הוצאה אבידה של ישראל חייב לטפל בה ולהשיבה לבעליה. שנאמר "לא תראה את שור אחר או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחור" (דברים כב א). וכשמשיבה לבעליה מקיים מצות עשה.

והוצאה אבידה של ישראל ונתעלם ממנה ולא החזירה עובר בלא תעשה ובטל מצות עשה.

לקח את האבידה על מנת שלא להשיבה אלא לגזולה לעצמו, לפני שנתאשו הבעלים ממנה, בטל מצות עשה ועבר על שני לאוים על "לא תוכל להתעלם" (דברים כב ג) ועל "לא תגזול" (ויקרא יט ג). ואם לקחה לפני יאוש על דעת להחזירה ולאחר שנתאשו הבעלים ממנה נתכוין לגזולה, הרי זה עובר על מצות עשה של השב תשיבם. ואם המתין עד שנתאשו הבעלים ממנה ואח"כ לקחה, עובר על לאו של "לא תוכל להתעלם".

כשמחזיר את האבידה אף שמקיים מצוה, אינו מברך על מצוה זו כיון שאינה תלויה רק בו אלא גם באחרים, ושמו לא ירצה בעל האבידה לקחתה.

יש לחזור מאוד מעבירה זו, כיון שאי אפשר לו לשוב בתשובה גמורה, והיא נמנית בין חמשה דברים שהעובר עליהם א"א לו לשוב בתשובה גמורה, שהמוצא אבידה ואינו מכריז עליה, כשלאחר זמן יחזור בתשובה ויבקש להחזירה אינו יודע למי להחזיר.¹

1 סי' רנט ס"א עם הרמב"ם פ"א מה' גזילה ואבידה ה"א ב. ועי' בסמ"ע א. ומ"ש עליו בס"י, ועי' רדב"ז ח"ב תתו הלכה למשה פ"א מה"א פ"ב. שער אשר הגב"י א כנה"ג הגב"י ג פרי האדמה פ"ד מה' אבידה ה"ז אורח מפרשי התלמוד ב"מ מדף קעו ואילך.

דיני ממונות

מס' דין ממונות
פרק טו
הלכה טו

מס' דין ממונות
פרק טו
הלכה טו

ב. אלו חתנאים בהם הוא חייב להחזיר אבידה: א. שתמצא במקום שרובו יהודים ולא במקום שרובו נכרים ב. במקום שיש להניח שויה נאבדה ולא כשנראה שהניחיה הבעלים במקום זה ויחזור לקחתה. ג. שלא השאירה הבעלים באותו מקום מדעת משום שזו אבידה מדעת. ד. שתהיה שוה פרוטה. ה. שיהיה סימן בה עצמה או במקומה. ו. שהיה מטפל בה אילו היתה שלו שאם היה זמן ואינה לפי כבודו לטפל בה — פטור. ז. שתהיה של מי שחייב להשיב אבידתו. (וכפי שיתבאר בפרקים הבאים) אבל אם חסר אחד מהתנאים הנ"ל אינו חייב להשיב אבידתו. מצא חפץ שיש חשש של סכנה בו — פטור מהשבת אבידה. משום כך במקומות שמניחים בחפצים חומר נפץ כדי לפגוע בלקוח פטור המוצא החפץ מלהחזיר האבידה משום שאסור להכניס עצמו לספק סכנה.²

אמר לו אביו אל תחזיר את האבידה, לא ישמע לו. ולא רק כאשר מסיתו לעבור על דברי תורה ללא כל סיבה. יש אומרים שבמקרה כזה אין מצות כיבוד אב קיימת כלל כמו שדרשו ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. אלא אפילו כשבזמן השבת האבידה הוא שולח

מ"ש שאין מברכין וכו' תמים דעים סי' קעט ה"י אבודת שער ג' משם ה"י בו פאלט כנה"ג גה"ט ב. ועי' מ"ש בר"י ממונות ח"א שער א פרק א במקוה ל"ט ב. ובהנהגה שם חוספתי ליעי' ביפוח ללכ ח"ג יו"ד סי' רמ"ז אות א מה שהאריך בזה ושדה האריך יו"ד סי' כה ובאר עשק קג ובר מצוה ח"א דקצ"ה סמא דח"י אר"ח סי' ג ברכ"י וש"י יו"ד סי' רצב אורח מפרשי התלמוד ב"מ דף תטו ועי' בתמים דעים מ"ש על סברת האומר דכשיש לאו אין מברכין, ועי' בכר הקמה לרבינו בחיי אות ע"צית.

מ"ש ויש לחזור מעבירה וכו' הרמב"ם פ"ד מה' השוהה ה"ג דהוא מכ"ד דברים המעכבים את התשובה. ועי' בחבור התשובה למאירי דף עז קכ. ושע"י דראיה כתב ה"י בר"י ח"ג יו"ד סי' רמ"ז אות א פרק א במקוה ל"ט ב. ושני שלישי האמה (לערך מאה שלשים וחמש מטר) לענין פריקה וחמה מדוע לא כתבו הטור והרמב"ם לענין אבידה. הביאו הכנה"ג הגב"י ב. ועי' בשער אשר הגה"ט א דאיתא בילקוט עה"י פ' משפטים ופ' כי תצא לענין השבת אבידה ובשמי"ק משם דרא"ש ועי' הלכה למשה פ"א מה"א ה"א.

יאוש נחשב כאשר הבעלים אומרים כי לחסרון כס וכו' בזה.

2

שם ס"ב.

ומ"ש ואם יש מקומות וכו' הדבר פשוט מסביר וכתבו חוספסין שאין לאדם לחכמים עצמו אפילו בספק סכנה להצלת ממון חבירו. ועי' שו"ת שניי עורא ח"א סי' קצח ומ"ש שיאוש מועיל באבידה אם מדאורייתא או דרבנן עי' נשמת כל חי כח. ואם מצא דברים שאין לעשות בהם סחורה עי' בר"י ממונות ח"ב שער א פרק כא סעי' ב.

מי שאיבד משוה ומבקש מחב"י שיטילו חרם על המוצא עי' באמרי יוסף ח"ב קסח אורחות המשפטים ח"א דק"ה.

אורו לקיים מצות כיבוד אב, עם כל זה לא ישמע לו. שהרי כיבוד אב מצות עשה היא והשבת אבידה עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

אבידה שנמצאת בבית הקברות אין הבהן רשאי להכנס לשם ולטמא עצמו כדי לקיים השבת אבידה, שהשבת אבידה עשה ואיסור טומאת מתים עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועוד שאין דוחים איסורים מפני ממוץ⁵.

ד. בא להשיב את האבידה וטענו הבעלים שחסר ממנה, אף על כן לא ישבע מפני תקון העולם. שאם אתה אומר ישבע ימונע להבא מלחזור האבידה וישאירה במקומה כדי שלא לבוא לידי שבועה. ואפילו החזיר כיוס אחד וטען בעל האבידה ששני כיסים קשורים היו ואי אפשר שימצא האחד בלי השני — לא ישבע. ואם טען בעל האבידה ראיתי איך שהגבהתי שני כיסים, יש אומרים שזו טענה ככל טוען ונטען וחייב לישבע ויש אומרים שלא ישבע, ומסתבר שיש אפשר בזה. עפ"י ראות עיני בית הדין⁴.

ה. רסו ס"ה. ועל פי מ"ש הרמב"ם פ"א מגילה ואבידה ה"ט ובפירוש הרב המגיד ומשנה למלך שם ועי' בערך ש"י דקל"ז ע"ג.

ומ"ש בשם י"א כי יש חולקים וסוברים שבה לא נחשב האב לרשע שאין חייבים לכבדו כיוון שלא עבר עבירה שיש בה מלקות עי' מכתם לדוד י"ד לג ונאוצר מפרשי החלמוך כ"מ דף ת"א האריכו בזה עי"ש. ועי' בשו"ת מקובצת בסוגיא שם מעיל שמואל ס"ה סט הלכה למשה פ' י"א מאבידה ה"ט דצ"ז ע"ד שער יאודה ד"פ מלך שלם דקל"ז שער אשר הגה"ט יט.

ומ"ש אבידה ובר משנה ב"מ דל"ב ע"א והטעמים שכתבנו בגמ' שם ד"ל ע"א. ועי' בשו"ע ס"י רע"ב ס"ב ופנה"ג ח.

ס"י רסו סעי' כו.

ומ"ש ואפילו טען ראיתי וכו' הסמ"ע ס"ק מ"ב כתב דישבע בזה שזה ככל דין טוען ונטען. אבל ה"ט פליג. ועי' פ"ד ד כנה"ג הגה"ט כו. ובשער אשר הגה"ט מא העיר שו" ברייתא מפורשת הובאה בירושלמי גטין פ"ה סוף הלכה ג ומפורש שם דישבע שבה לא תקנו רמז לכסא אליהו. ומה שהקשה ה"ט על הסמ"ע עי' בירושלמי שם דמשמע דהברייתא סוברת כמ"ד דבהחזיתו תקנו ועיקר דין מציאה הו"י דין תורה ועכ"ז בברייתא כתוב דאם טען ראיתי דישבע. ומצד הסברה יש לחלק ולומר דבהחזיתו עיקר יסוד הטענה באה עקב המציאה וזה ספחה ממנה ועל כן אף שיש הכחשה בברי ביניהם לא ישבע שבה תקנו ג"כ כיוון שמעיקרא בא עי" מציאה. אבל כשטוען ראיתי שבעיקר המציאה נחלק עמו ועל מעיקרא אם היה נוחשב למשיב אבידה יש ביניהם מחלוקת כיון שטוען ראיתי הרי זה כשאר טוען ונטען דלדבריו אין הוא משיב אבידה ובה לא תקנו שיש בזה תרת"י שט"ו לו ברי וט"ו לו על עיקר הדבר אם הוא משיב אבידה ודוק. והמאירי בגטין דנ"א כתב שזו מחלוקת ראשונים אם ישבע או לא והביא המאירי שם את הירושלמי וכתב שאין זה סותר לסוברים שלא ישבע שיה"ל שהירושלמי ברי אלעזר בן יעקב ואילו לחכמים אינו נשבע. ועי"ש מה שכתב ג"כ לענין מנו לאפסורי

ה. המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד השלך כיוסו ברשות הרבים והלך לו, הרי זה איבד ממונו לדעת. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו שהרי לא הפקידו בפירושו, עם כל זה אם נטל אינו זקוק להחזיר שנאמר "אשר תאבד" פרט למאבד לדעת. ויש חולקים וסוברים שכל אבידה מרעת היא כהפקד וכל הקודם זכה. והביא דיעה זו הרמ"א להלכה ומר"ן פסק כדיעה ראשונה⁶.

ו. החזיר את האבידה וברוחה, אפילו מאה פעמים חייב להחזירה שנאמר "השב תשיבם" אפילו מאה פעמים משמע⁷.

ז. חתול פרא וכיוצא בזה שמויק (לקטנים) אין צריך להשיבו לבעליה, אלא כל המוצאו הורגו וזוכה בעורו⁸.

ח. אבידת קרקע ג"כ חייב להשיב, שאם ראה מים באים לשטוף שדה חבירו חייב לגדור בפניהם כדי להציל⁹.

ט. בכלל השבת אבידה הוא, שאם רואה את חבירו שעסקו מתמוטטים, אף שעלול להרויח מזה שהקונים יעברו אליו, חייב ליעץ לו בכל דרך שיש בה כדי להצילו מהתמוטטות. אף שחבירו לא בא לבקש ממנו עצמו, אסור להעלים עין ממנו ולעשות כל מה שאפשר כדי להעמידו על רגליו.

וכן בכלל מצוה זו, שאם רואה את חבירו תועה בדרך חייב להנחותו ולהראותו הדרך, וכן אם תועה ברחובות חייב להשיבו בדרך נועם, וקל וחומר הוא אם צויתה תורה להשיב אבידת ממוז לבעלים על אחת כמה וכמה שאנו צריכים להשיב לו אבידת נפשו. ורמזוהו חז"ל והשבותו לו לרבות אבידת עצמו שתשיב לו את נפשו והולכת מרחי

משבועת עי"ש ודירק היטב. ועי' בהרומת הכרי מה שחמא על הסמ"ע מהרמב"ן והרשב"א ר"פ הניזקין דברי גאונים כלל ג' ח.

ושנים שמצאו אבידה ונשבעו זה לזה שלא לגלותה הוי נשבע לבטל את המצוה הגזוזה מהירק"ש שער אשר הגב"י ח. ועי' מהיר"ק שורש קי הובא בב"י ס"ט רסו.

ס"י רסא ס"ד.

הורק כל על מנת לשבדו ובה אחר ההצילו וטוען שהוא כהפקד וחבירו טוען לא הפקדתו רק רציני לשבדו כעס, עי' מ"ש בזה במחנה אפרים הל' זכיה מההפקד ס"י ו ההעלה דבה לכו"ע לא הוי הפקד כיון שהשליכו מחור כעס, ועי' אבני חזקוני דנ"ה ע"ג ושער אשר הגה"ט מאות ה עד סוף הסימן. ועי' ים של שלמה ב"ק פ"ב ס"י לו כנה"ג ס"י שפן הגב"י לב פעמוני חזב ס"י שפן.

ס"י רסו ס"ב.

ס"י רסו ס"ד.

ועי' הלכה למשה דקב"ג מ"ש בפרס דין זה ועי' שער אשר הגה"ט מס"ו ע"ד יט.

ס"י רנט ס"ט.

דרך לדרוס עליהם, המקום שמונחים בו הי סימן. נמצאו פירות בכלי או מצא כלי כמו שהוא חייב להכריז שבכלי יש סימן.²

מצא כלי ולפניו פירות, הפירות שלו, ועל הכלי חייב להכריז, שאני אומר הכלי של אדם אחד והפירות של אדם אחד ועל הפירות הרי אין סימן. אבל אם יש הוכחה כלשהי ששניהם של אדם אחד הם — חייב להכריז. כיצד, היו הפירות סמוך לפתח הכלי 'חוששין שמא מן הכלי נפלו ונתפזרו, אם מקצת הפירות בכלי ומקצתם מחוץ לכלי חייב להכריז'.³

המצא מעות מפורזים והי אלו שלו שאדם רגיל למשמש בכיסו ורואי הרגיש בחסרתם ונתיאש. אפילו היו מקצת מטבעות זו על גב זו דינם כמפורזים. אבל אם מצאם עבורים חייב להכריז, שהמקום שמונחים בו, ומנינם הם הסימנים.

היו שלש מטבעות זו על גב זו כמגדל, היינו המטבע הגדולה ועליה מטבע קטנה ועליה מטבע יתור קטנה וכדומה, הרי זה ספק אם נפלו או שהונחו הלכך ישאירם במקום.

כידוע, אין סימנים בגוף המטבע שהרי כלם שוות, אפילו היה כתוב שמו על המטבע ואמר את הסימן הזה אין מחזירים לו, שמטבע ניתנת להוצאה ושמה קנה בה חפץ ונפלו מאחר.

מצא כיס ולפניו מעות מפורזים, המעות שלו ועל הכיס יכריז. ואם מוכיחות הנסיבות שהכיס והמעות הם של אדם אחד ומחזכים נפלו, חייב להכריז.

קנה ארגז פירות מחבירו ומצא בארגז מעות, אם היו קשורים חייב להכריז שהקשר סימן, ואם היו מפורזים הרי אלו שלו. במה דברים אמורים שקנה את הסחורה מסוחר שאי אפשר לדעת של מי הם שהרי הסחורה עוברת כמה ידים. אבל אם קנה הפירות מבעל הכרם עצמו ולא היו לו פועלים בטענה או בקצירה, באופן שאי אפשר לומר שנפל מאחר, חייב להכריז.⁴

² שם ס"ז י"ט.

³ וכמה יהיה שיעור הקירבה והירחוק מהכלי ע"י בקצודה"ס"ק ב ונתה"מ ג.

⁴ שם סעי' י"ב י"ג י"ד.

ומ"ש ועל הכיס יכריז אף שלא חובא בש"ע קיצר במוכן ופשוט הוא וכ"כ בהלכה למשה פט"ז מאבירה דקכ"ו.

וכשעשויים כמגדלים אין מכריז ואיזה סימן צריך לתת ואיפוא היו מונחים ועוד

אל דחי ותזכרה בעולם הזה שלא יראה רעה ברשעתו ויזכה לחי העולם הבא.⁵

פרק שני

מתי חייב להכריז ומתי האבירה למצוא

א. המצא מציאה חייב להכריז במקרים אלה: א. אם יש סימן בדבר עצמו.

ב. אם המקום בו נמצאה המציאה יכל לשמש סימן. ג. אם היא קשורה בצורה מסוימת שראוי לתת סימן בקשריו. וכן המנין והמידה והמשקל של המציאה — כלם סימנים הם.

אבל אם המקום אינו יכול לשמש כסימן, כגון שניכר שלא הונח שם בכוונה אלא נפל באותו מקום, אם יש לתלות שבעליו הרגיש בו מיד כשנפל ממנו, אם מחמת כובדו. או מחמת חשיבותו שתמיד היה ממשמש בו ולא יתכן שלא הרגיש בנפלו, הרי הוא של מוצא. שרואי נתיאש מיד כשהרגיש שהדבר איננו משום שהרי אין בו סימן, וכיון שרואי נתיאשו ממנו בעליו נחשב הדבר כבא לידו בהיתר, ואם אין לתלות שהרגיש בו כשנפל, חייב להחזיר. ואפילו נתיאשו הבעלים אחר"כ, אינו מועיל כיון שבא לידו לפני יאוש. (ובלשון התלמוד נקרא "יאוש שלא מדעת").

לפיכך המוצא מעות מפורזים או ככרות של מאפיה שכולם דומים זה לזה וכיוצא באלו שאין בהם סימן לא בקשרים ולא במנין, הרי אלו שלו שבאלה וכיוצא בהם מסתמא הרגישו הבעלים בנפילתם וכיון שאין בהם סימן — התיאשו, אבל לחם הנאפה בבית יש בו סימן והי"ב להכריז, וכן בכל כיוצא בזה שיש בו סימן חייב להכריז.⁶

ב. מצא פירות מפורזים, אם נראה שהונחו שם בכוונה לא יגע בהם שרואי ישובו הבעלים ויטלו. ואם נראה שנפלו שם, הרי אלו שלו שדברי אוכל צורכים אותם תדיר, (רגילים למשמש בהם) ורואי התיאשו הבעלים.

ראה ערימה של פירות במקום מיוחד כצד רשות הרבים, כיון שאין

⁵ מעם לועז פ' כי תצא פ' כב דתתכ"ה ותתכ"ז.

⁶ ס"י רס"ג י"ח.

משלש שאינו שוה אלא שתי פרוטות, חייב להחזיר, שאמנם שלשתם שותפים בו, אבל שמא מחל אחד חלקו לחבירו והרי יש בו שוה שתי פרוטות לשנים. ואם נודע אה"כ שלא מחל האחד לחבירו הרי הוא למינצא. אפילו בא לידו קודם שנודע לו על כך, שכל אבירה שאין בה שוה פרוטה אין שם אבירה עליה ושייכת למינצא. היתה שוה פחות משתי פרוטות הרי היא שלו ואין חוששין שמא השנים מחלו לאחד. והרי יש בה יותר משוה פרוטה⁶.

ראה אבירה שנפלה מבין כמה אנשים חייב להחזיר אפילו אין בה סימן. שאם ראה ממי מהם נפלה יחזירו לו. ואם לא ראה, אם יש בה סימן יכריז ביניהם ואם אין בה סימן, תישאר בידו עד שיבוא אליהו, שהרי הגיעה לידו לפני יאוש, וכיון שנפלה מבין כמה אנשים, אפשר שאינו מתיאש לעולם, מפני שהוא חושב שהיא תמיד אצלם יחזירו.

לו באחד הימים. (המדובר כששוה שתי פרוטות וכנ"ל).⁷
המציל מפי חיות או מזרם שוטף ונהר גואה, הרי אלו שלו, אפילו בעל האבירה עומד וצווח שאינו מתיאש, בטלה דעתו אצל כל אדם והרי זה כצווח על ביתו שנפל. ומכל מקום טוב וישר לנהוג לפניו משורת הדין ולהחזיר. ואם גזר המלך או תקנו בית דין להחזיר, חייב להחזיר מצד הדין דרינא דמלכותא דינא והפקדן בית דין הפקדן.

אבירה שנפלה ביום או בנהר ויש בו מעצורים או מחסומים באופן שהדבר הצף נעצר שם, אם הוא דבר שיש בו סימן מסתמא לא הוי

6 שם ס"א ב. ואם הטעם הוא משום מחילה או שלא חייבתו התורה להשיב פחות משוה פרוטה, עיי' מהנ"א הל' גזילה א' ועיי' משה ידבר ה' גזילה א' היים מדבר י' שער אשר הגה"ט ב.

ואף שבזמנינו אין מרקדקין כ"כ כשיעור פרוטה מצומצמת, מ"מ בדורות שלפניו הייתה הפרוטה חשובה ולא חלקו חכמים הריב"ש קנ"ג בית יעקב ק"ג שער אשר הגה"ט י' ושותפים שמצאו נחליהם כל אחד על חלקו וחלק חבירו ואם ברח האחד אם יכול לתבוע השני עיי' בשער אשר הגה"ט יג.

7 שם ס"ד. ומ"ש וכו' וכו' ש"ך שם ס"ג ג' ועיי' באבני החושן ד' מ"ב שוה.

8 סי' רנט ס"ז. ועיי' שער אשר הגה"ט לט מ' מא. נשמח כל ה' כט לו. שלחו מעות בספינה והלק מחאנשים עשו ביטוח וטבעה הספינה והצילו רק חלק מחבניהם ונתנו לאלה שריה להם ביטוח, ותבעום אלה שלא היה להם ביטוח בטענה שאולי כספם ניצל, אין חזין עמדם כיון שלא היה אפשר להציל הוי יאוש ומ"מ עשה פשרה ביניהם כ"כ ברע יעקב ס"י נח הובא בשער אשר הגה"ט לו.

נדר ששטף קורות נברית ושכר ראובן נברית לחוליהם וכו' שמעון ולקח מהם עיי' ערך שי' דקל"ז ע"ג.

ד. המינצא מחטים, צנורות, מסמרים וכיוצא באלו, אם מינצאם אחד אחד, הרי אלו שלו. אבל שנים שנים או יותר חייב להכריז שהמנין סימן.

מצא חמור ואוכף עליו הנותן סימן באוכף מחזירים לו גם את החמור וכן כל כיוצא בזה.

מצא כלי, והוא מאותם כלים שצורת כלם שוה, אם כלי חדש הוא הרי הוא שלו. ואם נראה שכבר השתמשו בו ומכירים אותו היטב חייב להכריז, ואם יבוא תלמיד חכם ויאמר אף שאינו יודע על סימן בכלי זה אבל יש לי בו טביעות עין, חייב להראותו לו. ואם מכירו ואמר שלי הוא, מחזירין לו. ודוקא בתלמיד ותיק שאינו משנה דבורו כלל, אלא במקום שהתירו חכמים לשנות. ואף כל אדם נאמן בטביעות עין אבל רק על כלי של אחרים אבל על עצמו אינו נאמן.⁴

ה. מצא דבר שהתניאשו הבעלים ממנו, (שאמרו "וי לחסרון כיס"), אפילו יש בו סימן הרי הוא של המינצא. וכן המינצא דבר שרואים בו שומן רב נאבד מבעליו ובודאי כבר נתיאשו הבעלים ממנו, הרי הוא למינצא ואפילו יש סימן בנופו או במקומו.⁵

ו. כל אבירה שאינה שוה פרוטה בשעת אבירה ובשעת מינצא, אינו חייב להחזיר עליה. ואפילו האבירה עצמה שוה הריבה, אם היא של שותפים רבים שאין מגיע לכל אחד שוה פרוטה, אינו חייב להחזיר. ודוקא כשירדע שהם שותפים בה, אבל ראה חפץ או מטבע שנפל

בדינים אלה עיי' הלכה למשה פט"ז מה' אבירה דקכ"ה ואכמ"ל. ועיי' זקן שמואל דקכ"ג.

4 קנה החיובות בגדים ומצא בין הקשרים וזוהים עיי' מטח אשר הגה"ט מ.

5 שם סט"ז ח' בא. ומ"ש ואף שאר אדם וכו' חדושי הרשב"א חולין דצ"ז משם הרמב"ן הביאו הרש"ל

שם ודמשק אליעזר דר"ס כנה"ג הגב"י יג. והאחרונים הקשו על דין זה מהמבואר לקמן פורק ג' ס"ה שאין עד אחד נאמן באבירה ועיי' מה שיישבו עיי' אנציר מפרשי התלמוד כ"מ כח ע"א דשי"ב ורמזו לחמדת שלמה אבה"ע"ז כב' זו דברי חיים (אורכר) קדושין כא' ברית אברהם חו"מ טו' אבה"ע"ז פב', נחלת יעקב, פתח הבית סי' י' אגודת אוזב בשו"ת א"ה כז' אגודת אוזב סוגיא דסמנים ה' חסד לאברהם יד', לוחות העדות, פרי יצחק ח"ב ז' חלקת יואב אה"ע"ז טו' אבן האל פ"ט מטוען הל"ז דרכי דוד גידולי שמואל בסוגיא תורת גליל קנ"ג העמק שאהל פ' קדושים צט ט.

ועיי' בסמ"ע ס"ק מו' שנכתפס אה' בזמן הזה יש לנו דין תלמיד חכם לענין זה, ובחדושי רעק"א כתב משם ג' המלך קמו שאף בזה"ז דנים כן ובפ"ת כתב משם שבח"י ח"א קטן דאין ספקו של הסמ"ע מוציא מיד דר"א של הרמ"א ועיי' ברכ"י סי' טו' ג' וברע"ת השב"י כתב בעט"צ ס"ק י' שער אשר הגב"י יב'.

ועוד בגדר ת"ח בזה עיי' באבני החושן ס"ק ט.

5 שם ס"ה. וכמה זמן נחשב לזמן רב עיי' נשמח כל ה' סי' לה.

יאוש. ואם הוא דבר שאין בו סימן, אם הבעלים יכולים להציל ורודפים אחר האבידה, או אפילו אינם שם אבל אילו היו היו יכולים להציל, לא זכה בהם המוצא. ואם הוא דבר שאינו יכול להצילו מיד, והוא עומד שם ואינו רודף אחריו, ודאי התיאש וסתמא ג"כ הוא יאוש.

פרק שלישי

א. כיצד היא ההכרזה וכיצד בודקים את הטוען שהאבידה שלו המוצא אבידה ואינו מכיר את בעליה, מכריז עליה בכל בתי הכנסיות ובתי המדרשות. ואם יש שם אנשים שאומרים שכל אבידה שיוכת לממשלה, לא יפרסם הדבר ברבים אלא יודיע לשכניו ומיודעיו ודי בכך. ומסתבר, דבמקום שנוהגים שכל המוצא אבידה מביאה למשטרה ולשם הולך גם כן המאבד. והמשטרה נוהגת כחוק ביותר, יש למסור למשטרה את האבידה על מנת שתחזיר נגד סימנים. והכל לפי המקום, תושבי המקום והזמן.

ב. כיצד מכריז? מפרסם את סוג האבידה. כגון אם מצא בגד, או בהמה או שטרות או מטבע (כשהיבב להחזיר — וראה בפרק הקודם). מכריז: מי שאבדו לו בגד או בהמה וכו' — יפנה לפלוני. ואף שהודיע את סוג האבידה, אין לחשוש שמא יבוא רמאי ויטען שהוא שלו, כיון שאינו מחזירה לו עד שיתן בה סימנים מובהקים.

סי' רס"ג.

ומ"ש בכל בתי הכנסת עין יהוסף כ"מ דכ"ח ע"ב דשמא הוא מתפלל בבית כנסת אחר, ובמשכב קטן נראה שאין זו בעיא אמנם בעי' גדולה בתנאי חזקים כיום הדבר קשה מאד לביצוע. וע"כ מוטב לקחת למשטרה כדלחל, ועי"ש שכתב דדי בחזרה פעם אחת, מידו במיורא דכ"א כתב משום מגירות נתן חובא באוצר מפרשי התלמוד דשכ"ג משם הירושלמי להכריז ג' פעמים. ומ"ש שם משם ה"י מלוגל מסתבר דהיינו בתקופת התלמוד הגאונים בכל שנה מתקבים לשמוע הדרשה לקראת ה' רגלים. ומ"ש מסתבר וכו' כן נראה פשוט ודמי להא דאיתא בב"מ דכ"ח ע"ב ית"ר אבו טוען היתה בירושלים כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם זה עומד ומכריז וזה עומד ונתן סימנים ונטלה. ונראה דעיקר טפי מלהכריז בבתי כנסיות, כיון שלצערו לא כולם באים להתפלל תדיר. וידועות לי עובדות רבות ואף בדין היו עובדא ומסרתי למשטרת ירושלם ונמצא המאבד. ולפי הענין (כאשר המאבד בא להודות לי) היה ברור שאילו הכריזו בבתי כנסיות כלל, לא היתה מתקיימת מצות השבת אבידה. והכל לפי המקום, השכונה והתושבים שנמצאים בסביבה וכו' והעיקר למצוא את הדרך הנכונה להגיע למאבד האבידה ולהשיבה.

שלושה סוגי סימנים הם : א. כשאומר שבשטר יש נקב בעד אות מסוימת וכיוצא בזה הרי זה "סימן מובהק גמור" וכאלו עדים מעידים שהדבר הוא שלו. ב. המשקל, המנין המקום או המדה של המציאות, וכיוצא באלה, הם סימנים בינונים, ונקראים "סימן מובהק". ג. הצבע או הגודל (ארוך או קצר) וכיוצא בזה נקרא "סימן גרוע" ואין מחזירים אבידה בסימנים גרועים. ומי שידוע כרמאי אף בסימנים מובהקים אין מחזירים לו עד שיביא עדים שהיא שלו או שיתן סימנים מובהקים גמורים שהם כעדים ויש אומרים שצריך עדים דוקא.²

ג. בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה ונתן סימנים, מחזירים אותה לו, אלא אם כן החזיק רמאי. משרבו הרמאים התקינו בית-דין שיביא עדים שאיננו רמאי ויטול. וכתב הרמ"א שיש אומרים שבסימנים מובהקים מחזירים אפילו בזמן הזה, ותחלקו האחרונים בכונת דבריו, שיש מפרשים כונתו לסימנים מובהקים גמורים שהם כעדים כנ"ל בסעיף הקודם. ויש מפרשים שכונתו לסימנים הבינונים, הלכך עדיף יותר שיביא עדים שאינו ידוע כרמאי ויטול בסימנים בינוניים.³

ד. באו שניים לבקש את האבידה ושניהם נתנו בה אותם סימנים, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תראה מונחת אצלו עד שידעה האחד לחבירו או יעשו פשרה ביניהם או שיביא האחד עדים.

אם אחד נתן סימנים מובהקים ביותר והשני הביא עדים, ינתן לבעל

שם ס"ד ה' ז.

ומ"ש ששלשה מיני סימנים וכו' הרב המניד פ"ג מה אבידה ה"ג הביאו הסמ"ע ז' ועי' בש"ר ב' כנה"ג הנה"ט ו' ומה שכתבו שם לענין איסורים. ומ"ש לענין צבע הדבר עמדו האחרונים מהסוגיא ב"מ דכ"ח ע"א עי' אגור מפרשי התלמוד דש"ב משם מהר"ם שייף ומנן גבורים בסוגיא ועוד אחרונים, ויש סוברים דהוי סמון בינוני עי' מהר"ם פארוז לו שרית הבי"ח פ"ב פורת ח"ב ח' תורי וזה שפא. ולענין ארוך וקצר עי' סמ"ע סק"ז שר סק"ב ומ"ש ברשת הטי"ז שם. ומ"ש מחלוקת ברמאי עי' באר הגולה ל' מ"ש לדעת הרמב"ם והראב"ד והט"ז סיל דצריך עדים דוקא ועי' בסמ"ע וב"ח והארי"כו המפרשים ברית הרמב"ם והראב"ד והרא"ש עי' שיטה מקובצת ב"מ דכ"ח ע"ב ובמאורי הירושב"א ועין יהוסף ח"י ה"ב אנגל ואשרות הפסגה דקמ"ב ובהלכה למשה פ"ג מוז' אבידה ה"ג דק"ז מגו שאול ללשונות הרמב"ם דכ"ה י"ד אלהו קלל מעיני התכמה מהר"ב ב"מ שם. ערושי' ו' זקן שמואל דקס"ד ע"ד. דברי משפט סק"ה דקמ"א ע"ד.

שם ס"ו.

ובמהלוקת בדעת הרמ"א עי' בסמ"ע ושי"ר ונה"מ וערושי' ובפרי' דין זה כתב בהלכה למשה דק"ז ע"ג ג' סברות עיי"ש. ועי' בפלפולא הריפתא על הרא"ש שם ובד"ר אליהו קלח. ובשיטה מקובצת ב"מ דכ"ח ע"ב.

העדים ואפילו אין העדים מעידים שנפלה ממנו, רק שמעידים שמכירים שהוא שלו, מחזיקים האבירה בחזקתו ואין אומרים שמא מכרה.⁴ נתנו שניהם סימנים ואחד מהם הוסיף לסימניו גם עד אחד. אין עדותו של העד האחד ולא כלום. שעל פי שני עדים יקום דבר, והינשאר האבירה אצלו. וכן פסק מר"ן. והרמ"א כתב דיש אומרים שזה שלא הביא את העד צריך לישבע ששלו היא, ואם אינו רוצה לישבע נותנים לזה שהביא את העד, שער אחד מחייב שבועה. ודיעה ראשונה סוברת כיון שאפילו ישבע לא ינתן לו, אין כאן צד לשבועה.

נתן האחד סימנים מובהקים ביותר והשני סימנים מובהקים בלבד, יש אומרים שנותנים לבעל הסימנים המובהקים ביותר, ויש חולקים וסוברים ששניהם שווים — ויניח.⁵

מצא שמלה, סוודר, בד וכיוצא בזה, האחד הביא עדים את אלה שארגו או סרגו בשבילו, והשני הביא עדים שראו שנפל ממנו, ינתן למי שהביא עדי נפילה. שאני תולה לומר שזה שסרגוה לו מכרה ומחזקה נפלה.

נתן האחד מידת אורך הבגד והשני מידת רוחב, יתן לנותן מידת אורך שמידת הרוחב ניתן לשער ביתר קלות, וכן כל כיוצא בזה. אמר האחד כך מידת האורך וכך מידת הרוחב, והשני אמר אורכה ורוחבה ביחד הוא כך וכך, אבל אינו יודע כמה מידת האורך לחוד וכמה מידת הרוחב לחוד, ינתן למי שיוודע האורך והרוחב בדיוק, וכן כל כיוצא בזה, שזה מדייק יותר בסימנים.

⁴ שם ס"ח ט.

ומ"ש אפילו מובהקים ביותר ש"ך סק"ז נה"מ ד הלכה למשה פ"ג מאבירה היו דק"ח וע"י דברי משפט ס"ט דקמ"ב.

וטעם הדבר שיניח ע"י מ"ש באוצר מפרשי התלמוד ב"מ דכ"ח ע"א דרע"ז. ובהסבר עדות העדים ובמ"ש הגר"א ס"ק יז ע"י אוצר מפרשי התלמוד ב"מ שם ד"ש.

⁵ שם ס"י.

ומ"ש שדיעה ראשונה וכו' ש"ך סק"ט משם כמה ראשונים וע"ש שהכריע להלכה כדיעה ראשונה ובהסבר המחלוקת ע"י באריכות באוצר מפרשי התלמוד ב"מ דכ"ח ע"א דרע"ז.

ומ"ש ואם נתן וכו' המחלוקת ע"י בשו"ט מקובצת ב"מ דכ"ח וה"י הרמב"ן והרשב"א והרמב"א ובאוצר מפרשי התלמוד ב"מ דרע"ז רמז לפורת יוסף ומנחת חבקר ש"י רעק"א קז צמח דוד ע"ש. ולפי"ז מ"ש בערוה"ש ס"ק ח תמוה דמחלוקת ראשונים הוא. וע"י הלכה למשה פ"ג מאבירה היו דק"ח.

ואם בעל האבירה הביא עד אחד שנפל ממנו או שהיא שלו ובעל המציאה אינו יודע להכחיש פסק בשו"ט ר' עניניל יט דהוי מחזיק שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם והויב להחזיר. דברי גאונים כלל ג ג וע"ש באות ד ושאל ומשיב ח"א לח.

אמר האחד מידת האורך והרוחב, והשני אמר משקל הבגד, ינתן למי שידע המשקל שזה סימן מובהק יותר וכן כל כיוצא בזה.⁶ מצא אבירה שצריך להכריז עליה והכריז בדיון ולא באו הבעלים, אפילו הכי לא זכה בה. שכיון שיש בה סימן שמא יבואו הבעלים לתובעה לאחר זמן, לפיכך תהא מונחת אצלו עד שיבוא אליה. שנאמר "ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואטפתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבחתו לו" (דברים כב ב).⁷

פרק רביעי

חיובי השמירה והטפול באבירה ומותי מותר להשתמש בה

א. כל זמן שהאבירה אצל המוצאה אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה שדינו כדיון שומר שכר. ואף שכתבנו שאסור לקבל שכר על מצות ההשבה רק עבור התוצאות וכו' אבל מצד שני קיימא לו דכל הנאה שיש לו לשומר מחמת המציאה עושה אותו לשומר שכר. והנאותו במקרה דגון הוא, שאם בשעה שהוא מטפל במציאה יבוא עני הוא פטור מלחלוקת לו נדבה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. הלכך יש לו דין שומר שכר שמבואר דינו בהלכות שומרים. וכן פסק מר"ן. אבל הרמ"א כתב שיש חולקים וסוברים שדינו כשומר חנם כיון שדבר זה לא מצוי שדוקא באותה שעה יבוא עני, ולהלכה לפוסקים כמר"ן העיקר כדיעה ראשונה ולפוסקים כרמ"א חולכים אחר המוחזק.⁸

ב. חייב לטפל בה ולשמור אותה עד שיוחזרה לרשות בעליה במקום המשתמר. אבל אם החזירה למקום שאינו משתמר (כגון לגינה או

⁶ שם סעי' יא יב יד.

ומ"ש דבעני אריגה ונפילה נותנים לעד נפילה, כתבו באוצר מפרשי התלמוד ב"מ דש"ז משם חן טוב אבהע"ז יז סקפ"ז חקירה ה ואגודת אונת סוגיא דסימנים יב שזה דוקא בדברים שאין עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים נותנים לבעל עדו אריגה. וע"ש להלכה מדרסותמו הפוסקים בזה.

⁷ שם סט"ו.

וכתב הש"ך סק"ג דמ"ש בשו"ע סי' רס ס"ט שזכה בו היינו דבר שאין בו סימן ע"ש.

⁸ סי' רסו סעי' טז והטעמים בגמ' שם. וברעת הרמ"א ע"י ש"ך יד וע"י שער אשר הגה"ט יט ומ"ש שם הוא דלא באותריה דמר"ן.

2

שם ס"א.
ומ"ש ומי שנפטר וכי רוח יעקב שב"ס לב שמח ס"ס ח הושן האפור ג.
ובין חשבה שלא במקום ישוע ע"י פרטים בזה במה שרמז בשער אשר הגה"ט מא
ער ט.
ובחשבה לקט ע"י מחנ"א ה"ל שאלה ח ארח משפט הגה"ט א.
מי שמעא דבר שבא לידו לפני יאוש בעלים שכתבנו שלא יוכל לזכות בו וגדאשו
הבעלים ונפל ממנו ובא ליד המוצא השני לפני שנהאש המוצא הראשון ע"י דברי משפט
ס"י רס ס"ה דק"מ.

בה. ואם לא רצה לטרוח בעצמו ושכר מי שיטרוח במקומו, פטור בעל
לא עשה כן ונתקלקלה או נפגמה האבידה, חייב לשלם שווה כפשוטו
ולצורכה יש אומרים שיש לו דין שואל ויש חולקים.

בפניהם אפילו לצורכה שמא חגגב. ואם עבר והשתמש בה לצורכו
בלבד. אבל לצורכו ולצורכה לא. ואם נודמנו לו אורחים לא יטענה
אותה בשני בני אדם שלא תקרע. ושוטחה על גבי המטה לצורכה
צמר מנערה אחת לשלשים יום. ולא יחבוט בה במקל ולא ימותנו
”והשבותו לו”, ראה היאך תשיבנו לו. כיצד, מצא בגר או כסות של
זנב חשור שהוא דבר מועט — חייב וכל כיוצא בזה. ואפילו אם היה
זקן ולא לכבודו לטפל בה.

וצריך לבדוק אותה מפעם לפעם כדי שלא תפסד האבידה שנאמר
”והשבותו לו”, ראה היאך תשיבנו לו. כיצד, מצא בגר או כסות של
זנב חשור שהוא דבר מועט — חייב וכל כיוצא בזה. ואפילו אם היה
זקן ולא לכבודו לטפל בה.

מצא מציאה ונפטר, בניו חייבים לטפל בה אף שלא עשו בה קנין
מחדש.²

כל זמן שהאבידה אצלו חייב לטפל בה שלא תתקלקל ולא תיפסד
או תיפגם. ולא עוד אלא עליו להשיבה, כגון לגנוז הצאן ואפילו לגנוז

זנב חשור שהוא דבר מועט — חייב וכל כיוצא בזה. ואפילו אם היה
זקן ולא לכבודו לטפל בה.

מצא מציאה ונפטר, בניו חייבים לטפל בה אף שלא עשו בה קנין
מחדש.²

לחורבה) ואבדה משם, חייב באחריותה. וכשהחזיר למקום שמור אינו
חייב להודיע לבעלים (כשומר וגנב וגולן וכמו שיתבאר בהלכותיהם)

שהשיב להם את האבידה, שכיון שהחזיר את האבידה למקום משתמר
קיים את המצוה ואין האחריות עליו יותר. כגון בהמה שברחה מהדיר
והחזירה לדיר ונעל בפניה כראוי, הרי זה קיים את המצוה וכן אם
החזיר את האבידה במקום שהבעלים רואים אותה אף שהמקום אינו
שמור הרי זה קיים את המצוה. מלבד בעלי היים שאבדו, שצריך
להכניסם לרשות הבעלים במקום המשתמר ולא די במקום שהבעלים
רואים אותם, שכיון שיצאו פעם אחת עלולים לצאת שוב, משום
שהתרגלו בכך ולכן הם זקוקים לשמירה יותר טובה.

שער שני: מציאה והפקד פריקה וטעינה

4

שם סעי' יט ב כא.
ומ"ש עציס רכיס שטמ"ק שער אשר הגה"ט לא.
ומ"ש או טלית תשבות הגאונים שער כנה"ג הגה"ט חב.
והרדב"ז ח"ב קצב (תקח) הביאו כנה"ג הגה"ט כב כתב. דהאידנא יכול ללמוד
בספרים אפילו דבר שלא למד מעולם. דמחלו העולם על זה דנחא לזה למיעבר מצוה
בגופיה ובממוניה ולא ראינו מי שמקפיד וכי ועדיין צ"ע דמר"ן והאחרונים לא חלקו

פ' אלו מציאות אדמת קודש ח"א דט"ו ע"ד.
ולצורכו ולצורכה במקום מצוה יש בזה מחלוקת ע"י שער אשר הגה"ט כז חגמ"ד

על הכונה לצורכו ולצורכה כתב בהלכה למשה דק"ט ע"ג משם תורת חיים, שאם
נחבון להשתמש לצורכה וע"י כן יש תועלת לצורכו מותר, דצורכו ממילא בא והאיסור
הוא רק כשמתכוין מתחלה לצורכו ולצורכה — הונא בשער אשר הגה"ט כז וע"י באר
יעקב. ואוצר מפרשי התלמוד ב"מ דר"צ.

רס"ג הגב"י ג ובמחנה אפרים ה"ל שומרים לה ומ"ש לענין חמץ ולא מכיר. וע"י שיטה
מקובצת ב"מ ד"ל ע"א.

יש טובת הנאה לבעלים ע"ש שער אשר הגה"ט כז.
וכנה"ג סקט"ז הוצאון מחנה אפרים ה"ל גולה בא פליג כיון דשואל כל הנאה שלו וכאן
יש טובת הנאה לבעלים ע"ש שער אשר הגה"ט כז.

ומ"ש ואם לא עשה וכי כנה"ג הגה"ט יד למד מהרדב"ז ח"ב כן לענין פקדון.
וע"ש בהגה"ט יו. וע"י שער אשר הגה"ט כג משם שאלת יעב"ץ פו ובשער אשר ס"י

ה' שומרים לה ושאלת יעב"ץ ח"א פו שער אשר ס"י רס"ג הגב"י ג.
ומ"ש ואם עבר וכי אי הוי שואל וכי דעת מהרש"ד ח"א קעה דהוי שואל הציאו

דמיהם ולובש את הטלית ומניח את התפליין בעצמו אם ירצה, כיון
שדבר זה מצוי לקנות בכל שעה.⁴

מצא תפליין או טלית מעריך כמה הם שווים ומקבל עליו לשלם את
דמיהם ולובש את הטלית ומניח את התפליין בעצמו אם ירצה, כיון

שדבר זה מצוי לקנות בכל שעה.⁴

ענין.
מצא תפליין או טלית מעריך כמה הם שווים ומקבל עליו לשלם את

דמיהם ולובש את הטלית ומניח את התפליין בעצמו אם ירצה, כיון
שדבר זה מצוי לקנות בכל שעה.⁴

מצא תפליין או טלית מעריך כמה הם שווים ומקבל עליו לשלם את
דמיהם ולובש את הטלית ומניח את התפליין בעצמו אם ירצה, כיון

שדבר זה מצוי לקנות בכל שעה.⁴

מצא תפליין או טלית מעריך כמה הם שווים ומקבל עליו לשלם את
דמיהם ולובש את הטלית ומניח את התפליין בעצמו אם ירצה, כיון

שדבר זה מצוי לקנות בכל שעה.⁴

פרק רביעי: חובי השמירה והטפול באבידה ומתי מותר להשתמש בה

מצא בעלי חיים שחייב להאכילם, אם ניתן לעבוד בהם ותמורת העבודה אפשר להוציא דמי אכילתם, כמו פרה וחמור ותרנגולת, מטפל בהם י"ב חדש מיום המציאה ובתוך הזמן הזה משכירם ובשכרם מאכילם. ואם היה שכרם עודף על הוצאות אכילתם, העודף שייך לבעלים. ואם העריך את מחירם ומקבל עליו לשלם את ערכם, הרי הם שלו ושל הבעלים בשותפות כדין השם דבר מחבירו.

מצא עגלים וסוּחִים שרועים באחו, מטפל בהם ג' חדשים, ואם נועדו לפיטום מטפל בהם ל' יום. אוֹזִים ותרנגולים זכרים מטפל בהם ל' יום. היו קטנים ביותר וכן כל דבר שטיפולו מרובה משכרו, מטפל בהם ג' ימים, ואחר כך מוכרז בבית-דין. וכל דמי הטיפול שהאכילן משלו לוקח מהבעלים ואין צריך לשבע כמה הוציא מפני תקון העולם. שמא לא ירצו להחזיר אבידה כזו אם יטילו עליהם שבועה וכן חייב לדאוג לרפואתם במדת הצורך.

כשמכר לאחר שטיפל בהם כדין מותר לו להשתמש בכסף זה הלכך אם נאנסו המעות אצלו חייב באחריותם, אף שעדיין לא השתמש בהם כיון שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו כשאלוים. והיתר להשתמש בכסף ניתן רק בכסף תמורת האבידה שטרח וטיפל בה, אבל מצא מעות לא ישתמש בהם ובדיני שמירה חייב בהם כשומר אבידה שנתבאר בסעיף א'.

בוז ושנא פליגי. וי"ל דבמקום שבויר לו שכן מנהג האנשים יכול לסמוך על הדיבור. וכבר עמדו הראשונים מסוגיא זו לפסחם ד"ד ע"ב דניחא ליה לקיים מצוה בממונו ע"י בחולשי הריטוב"א ומרדכי כ"מ אות רטג והאריכו באוצר מפורשי התלמוד ב"מ דש"ג ורמזו לזויע אמת ח"ב קמג שער אפרים ב' אדמת קודש אר"ח יד פרי"ח אר"ח תלו ומג"א סי' יד סקט"ז הלכ' חטים בסוגיא וע"י באוצר מפורשי התלמוד דשמי"ט.

כלי מוכות אחרים אם דומה לכלי נחשת נסתפק בזה במעיל שמואל שער אשר הגה"ט ל'.

דבר שאין בו חשש שיטבר ולא יגרס לו כל קלקול אם מותר לו להשתמש, נחלקו בזה הרבנים דבריות משה ואמרי מהרש"ח חובאן באוצר מפורשי התלמוד ב"מ דשמי"ט. שם סעי' כב כג כד כה כו.

ומ"ש וכן לדאוג לרפואתם רוח חיים דקכ"ח ע"ד וכתב דפשוט הוא דלא גרע ממוזנות. וע"י בחדושי רעק"א גלשו"ע סי' רנט משם הרי"ן והרשב"א והרא"ש בפסקי נדרים דמ"א ע"ב.

ע"י ארח משפט הגה"ט יא אוצר מפורשי התלמוד דש"ל.

אבידת נכרי או של ישראל עביון והמוצא במקום שנכריים

ויהודים מתגוררים שם

א. אבידת הנכרי מותרת שנאמר "אבידת אוזר". והמחזירה הרי זה עובר עבירה שמחזיק ידו עוברי עבירה. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובת. אבל אם לא יחזיר עלול להיגרם חילול ה', כגון שאבד הנכרי במקום שרובם יהודים ועלול להשודר שהם גבוחו ממנו, חייב המוצא להחזירה לנכרי מצד הדיון.

נמצא כליו של הנכרי במקום שיש חשש שיוגבו וכיוצא בזה, צריך יהודי לדאוג להכניסם למקום בטוח מפני דרכי שלום, אף במקום שאין חשש לחילול ה'.

גזל הנכרי דבר מראובן ומצאו שמעון, חייב שמעון להחזירו לראובן שזה כהשבת אבידה לישראל.¹

סי' דסו ס"א.

ומ"ש ואם גזל וכו' חזנוך בית יהודה קו שער אשר הגה"ט ה'.

ובסי' חסידים שמה כתב "דנכרי חזוני בשבע מצות שנענשו לבני נח וכו' ותשיב לו אבידה ואל תולול אלא תחבדו יותר מישראל שאינו עוסק בתורה" (וראה בסגנון שונה מעט בדפוס אחר אות תחרכא) וע"י ב"ס מקור חסד על סי' חסידים שם ובמשנת אבודים שם מ"ש בזה. ומ"ש במקור חסד משם הב"י שאפילו נכרי שאינו עובר ע"ז אין לחזיר לו אבידה דסותר לזה, אין זו סתירה ש"ל דלא מיידי במקיים י' מצות רק שאינו עובר ע"ז. וממז' שסתמו הפוסקים וכתבו נכרי סתם, אין זו ראייה לסתור ד"ל דזה נקרא גר תושב וע"י בספרים הנ"ל בגדיר גר תושב. והנהגה"ג הגה"ט א הביא דברי סי' חסידים בסתם. ולהלכה עדיין צריך לי עיון בספרי הפוסקים. ובדברי הטור והב"י נראה ששלטון יד ע"ב הביא ג"כ את הכנה"ג וסי' חסידים בסתם. ובדברי הטור והב"י נראה ששלטון יד הצנורות וכיון שלא הרפסוהו מרפסי הטורים אעתיקם מתוך הלשון שהובאה אדומה למשה שם דלשון הטור היא "אבידת עע"ז מותרת" וכתב בב"י "ואפשר דבא"ץ אדום היו המינים מבאשים ריחם של ישראל מדיון זה וכיוצא וחכמי ישראל היו משיבים דלא נאמרו דבריהם הללו אלא בנכרים שבזמן התלמוד שהיו עובדים הצלמים ולא היו מורים בבורא עולם ולחם קראו עע"ז, אבל הנכרים שבזמן הזה שמורים אינם בכלל ע"ז לדיון זה וכיוצא. וע"ל דנקט האי לישנא לכלול ישראל עע"ז שאבידתו מותרת כמו של נכרי" עכ"ל וע"י מ"ש בהל"ל שם ובמסקנת דבריו. ומדברים אלה ניתן ג"כ ללמוד בנוגע להערת מסוג זה שמוצאים בספרים רבים וד"ל. וגורסנו בטור "אבידת כותים חיתה מותרת" וכתב הב"ח צ"ל רמז לגירסא אחרת. ובמאיו"ב כ"ק דק"י ע"ב כתב דעמים הגדורים בדרכי הדת אף שאמנתם רחוקה מאמונתנו דינם כישראל לענין אבידה.

ב. חייב להחזיר אבידה ישראל אף שבעל האבידה רשע ואוכל נבילות.

לתיאבון. אבל אם הוא אוכל נבילות להכעיס, הרי הוא אפיקורוס. והאפיקורסים ועובדי עבודה זרה ומחללי שבת בפרהסיא, אסור להחזיר להם אבידה כמו לנכרי. אבל אם יש בכך משום קידוש ה' שעל ידי כך יוכל למושכו ליהדות ולהחזירו בתשובה, חייב להחזיר האבידה ומקיים מצוה בזה.²

ג. המוצא מציאה במקום שיהודים מצויים שם חייב להכריז, משום שלא נתיאשו הבעלים. ואפילו בעיר שיש בה מחצה נכרים ומחצה ישראל או אפילו עיר שרובה נכרים ומצא את האבידה במקום שרוב העוברים שם יהודים — חייב להחזיר.

אבל אם רוב העיר נכרים או אפילו בעיר שרובה ישראל ומצא את האבידה במקום שרוב העוברים שם נכרים, אינו חייב להחזיר. ואפילו ידע שמששראל נפלה ויש בה סימן פטור מלהחזיר משום שודאי התיאשו הבעלים מהאבידה וסבורים שהנכרי מצאה ולא יחזירנה. (המדובר באבידה כזו שיש לתלות שידע מיד בנפילתה וכמו שהתבאר לעיל בפרק ב').

ואף שמבואר שמהדין במקום שרוב נכרים מצויים, אפילו נתן בה הישראל סימן אינו חייב להחזיר. טוב וישר ללכת לפניו משורת הדין ולהחזירה לישראל שנתן בה סימן. ואם היה עני ובעל האבידה עשיר אינו צריך לעשות לפניו משורת הדין. והחובב ללכת לפניו משורת הדין הוא מהתורה.³

ונכרי שנתגיר ע"י שער אשר הגה"ט י' חו"י ע"י כ"ע ג שבו"י קע"ד אליו מ חיים שאל ח"א מט דיני ממונות ח"א שער ה פרק ב. ובגירות מפוקפקת ע"י הלכה למשה פ"א מאבידה דצ"ב ודצ"ג ע"ג.

אבידה של נכרי שמצאה הישראל לפני יאוש ע"י לבית ולשי"ך יו"ד קמו דס"ל דלא זכה ובמנ"ה ח' גוילה לא פליג וע"י י"ה"מ ע"ד משה ידבר ה' גוילה ו זכרינו לחיים ח"ב חו"י א וסיים דמו"י פלוגתא לא נפקא ויש למוחק זכיה מדין קום לי.

2 שם ס"ב.

ומ"ש ובמקום שיש קדוש ה' וכי כן נלע"ד פשוט דלא גרע מנכרי האמר בסעיף הקודם וכל"ש כשיכול למושכו ולהשיבו בתשובה.

מומר שהטבילוהו במנהגם, אין דורשים בעדו מה שבלבו אלא חולכים אחר מעשיו, חמים דע"ס מה כנה"ג הגה"ט ה.

3 ס"י רנט ס"ג ה.

ומ"ש וחובב לפניו משוה"ד מהתורה מחזה אברהם ס"י יד א מטה אשר הגה"ט כד וראה ו"ש בזה בפירי מוסר שבחיני ממונות ח"ב פירי רביעי וע"ש בשער א פ' לב במקורות לס"א. ונראה שלא כל המקומות שיש בהם ברכה שתקנו אפילו לכפות ולהוציא, והכל לפי תקנות חכמים.

פרק שיש

אבידה הנמצאת במקום שאפשר שהונחה במתכוין

א.

המוצא אבידה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מיקומה מוכיח כי היא הונחה כאן אסור ליגע בה, שמה בעליה הניחה ויחזרה ויקחה. וזאת ממה נפשך, אם זה דבר שאין בו סימן הרי איבד ממנו חבירו שהרי אין לו בה סימן. ואם יש בה סימן, הרי זה משרה את בעלה לחפש אחריה ולחת סימניה. לפיכך אסור לגעת באבידה כזו.

ספק לו, אם הדבר נפל או מונח, לא יגע בו מספק. ואם עבר ונטל, אם יש בו סימן אסור לו להחזירו למקום שמצאו. שאולי לאחר שלקחו חפשו בעליו אחריו ולא מצאו ולכן חייב להכריז. ואם אין בו סימן, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וכל דבר שיש בו סימן בין ספק מונח ובין נפל, בין ברה"י בין ברה"ר — חייב להכריז.

כיצד, מצא טלית או כלי שמושי ליד גדר, לא יגע בהם, אבל אם מצאם ברשות הרבים — נוטל ומכריז.

כל זה לפסק מר"ג, אבל הרמ"א פסק כדעת אחרת ודא, שיש ג' חילוקים בדיון זה: א. מצא במקום המשתמר כגון טלית ליד גדר ויש ספק אם הונחה שם, לא יגע בה בין יש בה סימן בין אין בה, עבר ונטלה וחילכה לביתו אם יש בה סימן יכריז, ואם אין בה סימן תהא מונחת עד שיבוא אליהו. ואם לא חילכה לביתו יחזירה למקומה. ב. מצא במקום שאינו משתמר כלל, אפילו ודאי הונח שם אבל אין בו סימן לא בחפץ עצמו ולא במקום שנמצא שם, יקחו לעצמו, ואם יש בו סימן נוטל ומכריז. ג. מצא במקום משתמר קצת, כגון בשבילין שבשדות, אפילו ספק אם הונח שם, יש בו סימן נוטל ומכריז, אין בו סימן לא

ואם כופים אותו על לפניו משורת הדין כתב בשער אשר הגה"ט טו דלהר"א ש פא"מ וזמ"ר והרמב"ם פ"א מה"א אין כופים אבל המרדכי והגה"מ והעטור סבורים דכופים וע"י כ"ח ס"י יב צ"ע פט כנסת יחזקאל א"ר ט מקום שמואל קב דצ"ג ע"ג. וע"י בשער אשר שם מאות יז עד כה כמה פרטים בדינים אלה, וכתב שם דהמחלוקת בכפיה לענין הורדה לנכסים אבל ע"י נידוי כופים לכו"ע. וע"י בהגב"י.

ובאוסוסים ע"י בשו"ע ס"ד ופרטי דינים רמו בשער אשר הגה"ט מאות כו עד לב. ולענין רוב וקרב וכאן נמצא וכאן היה ע"י בסמ"ע ובט"ז ובאבני החושן ומונה יהודה ס"י רס דרמ"א ע"ג.

בגופו ולא במקום לא יטלנו, ואם הרימו כבר אבל לא הוליכו לביתו, לא יחזיר כיון שאין המקום משתמר היטב ויהא מונח עד שיבוא אליהו. ולהלכה ללוחגים כמר"ן דיעה ראשונה עיקר וללוחגים כרמ"א דיעה שניה עיקר¹.

ב. המוציא חפץ באשפה, אם רגילים לפנות את האשפה כפי שרגילים לעשות בעיר, הרי החפץ למוצאו שזו כאבידה מדעת וי"א דלכתחלה לא יטול כמר"ש בדין אבידה מדעת. ואם מצא שם כלים קטנים כגון סכין, כף וכו' צא בהם נוטל ומכריו שאפשר כשניקו את הבית השליכוהו בטעות לשם².

ג. המוציא חפץ תחת גל אבנים או בכותל ישן שאין זוכרים מי בנאו. ולא היה הגל או הכותל בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו מקדמת דנא, אם רואים שהחפץ העלה הלורה או יש סימנים אחרים שנמצא במקום זה שנים רבות, שייך החפץ למוצאו, שיש לומר שהניחיהו שם נכרים שגרו שם לפני הרבה שנים. ואין הבעלים הנוכחים של המקום זוכים בחפץ מדין חצר, מכמה סיבות שנתבאר (ראה במקורות). במה דברים אמורים שהחפץ שייך למוצאו, כשמצאו עמוק עמוק בתוך המבנים או הכותל, כי מוכח מזה שהוא הוטמן משנים קדמוניות אבל אם נראים הדברים שהחפץ הוטמן לא מזמן ואף אם יש ספק בדבר, לא יגע בו שמה הניחיהו הבעלים בכונה שם על מנת ליטלו אחר כך.

מדון זה ניתן ללמוד, שלפי ההלכה מימצא ארכיאולוגי שייך למוצאו, ואפילו מצאו בחפירות שבקרע הבירו וק"ו בקרקע הפקר³.

1 סי' רס ס"ט.

ועי' באוצר מפרשי התלמוד בי"מ דכ"ה ע"ב דקל"ג עד דקל"ט.

2 שם סי"א.

ומ"ש וכו' וכו' עי' בסמ"ע שנתמח על הרמ"א שלא כתב דין זה בשם י"א. ועי' הלכה למשה דקד"ה ע"ד מ"ש בזה, אבל חש"ך סקל"ג כתב, שיי"ל שבדין זה אין מחלוקת וכ"כ הכנה"ג הגב"י ה' דקדק מלשון הרמב"ם כן עי"ש ועי' מ"ש על דביון בהלכה למשה שם.

3 סי' רס ס"א.

ומ"ש מדון זה וכו' כ"כ פשוט מדמיון דין זה שכמעט שהוא הדין בעצמו. אולם עתה בארץ ישראל קיים חוק למסור לממשלה והעובר נענש.

ובבית חורש עי' בשו"ע וא"צ לאר"י כאן.

על הסיבות שלא קנתה לו חצירו, האריכו בזה הראשונים והבאו השיטות באוצר מפרשי התלמוד דכ"ז ע"א דקמ"ז. עי' בתוס' כ"מ דכ"ז ע"א ד"ה דשתק שאין חצר קונה דבר שכול להיות שלא ימצאו לעולם. ובמדרשי רנח כתב כיון שלא העלה על

ד. המוציא מעות בחנות, אם היו המעות בין הדלפק לחנוני, הרי הם של בעל החנות כיון שבמקום זה רק הוא נמצא והקונים נמצאים מחוצה השני של הדלפק, וודאי ממנו נפלו או שהניחם שם ולא מתיאש מהם. ואם מצאם מן הדלפק ולחוץ במקום שהקונים נמצאים שם הרי הם למוצאם. ואין בעל החנות קונה המעות מדין חצירו, כיון שלא ידע שנמצא שם ורבים מצויים שם ואינו יכול לשומרו. ומעור טעמים אחרים שכתבו הפוסקים⁴.

ה. המוציא בדרך פירות שנשרו מהאילן, אם היו פירות כאלו שעם נפילתם נמאסו הרי הבעלים מתיאשים מהם והם שלו. אבל פירות שנשארים שלמים גם לאחר שנשרו מן העץ, כגון זיתים וחרובים ותפוחים ותפוחים וכו' צא בהם — אסורים. ותמרים אף שאינם נמאסים בנפילתם אבל כיון שהם מתקנים דרך הבהמות והחיות וכו' צא כאלו, לאוכלם וע"כ מוחלים אותם הבעלים לכל אדם. אבל אם יש הוכחה שבעל השרה מקפיד גם על הפירות הנמאסים בנפילתם, כגון שגידר מקום

לבו לקנותו. ועוד טעם שאין אלה דברים המצויים לקנותם ועוד משם רבינו ברוך שחצר קונה דוקא הפקר גמור ולא אבידה אפילו כשיש יאוש. והרמב"ם פט"ז מאבידה ה"ח כתב כיון שזה אבוד ממנו ומכל אדם. והראב"ד כתב כיון שאין החצר משתמרת צריך שיהיו הבעלים בצדה ויאמרו תקנה לי. וכשטי"מ משם תוס' חיצ"י כת' כיון שהאבידה היתה בחצר לפני שקנה את החצר. והרא"ש סי' ט כתב דמה ששמו שייך לכל עם ישראל ואף שהנתיאש הרי זה בא לידי לפני הלאש ולכן לא קונה. והאחר' הא' בבי' התירצים והנ"מ לדינא ביניהם ובמה חלקים ובמה הם מסכימים בביאור ולהלכה. עי' במרכבת המשנה לחרמב"ם ומחנ"א קנין חצר ז' דברי משפט סי' פח ב' ועי' שער אשר הגה"ט ב' ג' דברות משו"ט רה ענף ב' אור שמח פט"ז מאבידה ואבן האול ובאר המלך שם. מעיני החכמה מהד"ב איוזב סוגיא דיאשלי"מ י"א קונט' יאוש א' י' קהלת יעקב בי"מ כר ר"ש שקופ כג' וב"ק לו אגודת איוזב סוגיא דיאשלי"מ י"א קונט' יאוש א' י' קהלת יעקב בי"מ כר ר"ש שקופ שמואל ח"ב ד"ט מרומי שרה נפש היה, גדולי שמואל מנחת הדבקר בסוגיא ועוד אחרונים בסוגיא ומדון זה מתפשטים הלכות רבות. ועי' לקמן סי' ז' ופרק ז' ומתנה אפריס ז' קנין משיכה ד' סמיכה לחיים כב ידיו של משה חז"מ נא ארץ משפט הגה"ט א' הירד"ז ללשונות הרמב"ם שא' פעמוני וחב דקמ"ד חוקות חיים ס' דברי משפט דק"מ זקן שמואל דקנ"ט ע"ג דקס"ה ע"ג ורמ"א בסי' רסח סי' כנה"ג סי' רסח הגה"ט ח' ע' יג' שר"ת ר' יעקב הירפא יג' ארץ משפט סי' רעה הגה"ט יז ערך סי' דקל"ח.

4 שם סי"ח.

ומ"ש ולא קונה וכו' ש"ך סק"ח משם הראשונים. ועי' לעיל סי' ג' במקורות. ובאוצר מפרשי התלמוד בי"מ דכ"ז דקפ"ח כתבו עור טעמים שהראשונים דרמב"ם פט"ז מאבידה חל"י כתב משום שאינה חצר משתמרת אעפ"י שהבעלים שם צריך לומר תקנה לי, והתוס' כתבו משום שהמעות דבר קטן ואין סופם להמציא והראב"ד כתב משום דחצירו כידו ודורי באה לידי לפני יאוש ועוד שאין יאוש קונה רק באבידה חו כפקדיו והאחרונים האריכו בביאור ודברים. ועי' ארץ משפט הגה"ט ג' ד' ה' מחנ"א ה' קנין חצר ה'.

האילנות או התקין מקום מיוחד שיופלו בו הפירות הנושרים עד שילקטם אסור ליטול שום פרי, שהרי גילה דעתו שלא מחל. ואם הקרקע והעצים שייכים ליתומים, הפירות אסורים בכל אופן, שאין היתומים בני מחילה.

דין זה אמור כשמצאם בדרך, אבל בשדה שבינו לבין הבירו אסור לקחת שום פרי כי בעל השדה השכן יודע שחבירו ימצאם ואינו מתיאש.⁵

שמעון שקנה בגדים ישנים מראובן ומצא ארנק עם כסף באחד הכיסים, אם ראובן הוא סוחר בבגדים ישנים, כיון שלא ידע על אותו הכסף הרי הוא למוצאו. אבל אם אינו סוחר אלא חייט שתופר מלבושים ישנים, צריך הקונה להחזירו לו שודאי הכיס של המוכר.⁶

פרק שביעי

קניית חצירו וארבע אמותיו, והמציאה מציאה לחבירו

א. אין מוצא מציאה זוכה במציאתו עד שתגיע לידו או לרשותו. אבל אם ראה את המציאה ונפל עליה ולא הספיק להחזיק בה ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה.
ארבע אמות של אדם בכל צדדיו קונות לו. משום כך, אם הכניס את המציאה לתוך ארבע אמות שלו זכה בה. הכניסו שנים בבת אחת וכו' שניהם — וחולקים, משום תקנת חכמים, כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה.

במה דברים אמורים בסימטא או בעירי רשות הרבים שאין הרבים נדחקים לשם או בשדה שאין לה בעלים, אבל ברשות הרבים או בשדה

שם ס"ז.

ומיש רדיו זה וכו' שער אשר הגהיט כב משם הירושלמי פ"ג דמעשרות ועי' הלכה למשה דכ"ב ע"א.

ובמה שהקשה הל"מ בטעם של תאנה דנאמסת בנפולתה עי' הרי"י פורקוס פ"ג מהל' מעשר אשדות הפסגה דקצ"ט ע"ב וזקן שמואל דק"ס ע"ג הלכה למשה דכ"ב ע"ד פרי האדמה דט"ו ע"ד פני אחרון סו שער אשר הגהיט כג ועי' אוצר מפרשי החלמוד בי"מ דכ"א ע"ב דלי"ד.

6 פרי עץ היס דפ"ד ע"ב שער אשר הגביי ו ועי"ש באות ז חי' יא חוות יאיר קעא חוט המשולש ברשב"י טור ג סכ"ד מכתח לחד יו"ד א דמ"ח.

חבירו אין ארבע אמות קונות לו ואינו קונה עד שתגיע המציאה לידו. מי שלא התכוין לקנות בקנין ארבע אמות משום שלא ידע דין זה שארבע אמות קונות, נחלקו בזה האחרונים יש אומרים שלא קנה ויש אומרים שזוכה מתקנת חז"ל.¹

ב. חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. הלכך אם נפלה בה מציאה הרי היא לבעל החצר. במה דברים אמורים בחצר המשממרת אבל בשדה וגינה וכיוצא בהן שאינם שמורים, דוקא אם היה עומד בצד שדהו ואמר זכותה לי שדי, זכה בהם. אבל אם אינו עומד שם או שעמד ולא אמר זכותה לי שדי — כל הקודם זכה. והרמ"א כתב שיש אומרים דבעומד בצד שדהו לבד מספיק ואין צריך לומר שתקנה לו, וכדיעה ראשונה פסק מר"ן.

קטנה יש לה קנין חצר וארבע אמות אבל קטן אין לו חצר ואין לו ארבע אמות. שקנין חצר בקטנה נתרבה מידה וחצר הקטן מדיון שליחות והרי אין שליחות לקטן.

המוצא משוהו בחצר בית הכנסת אין חצר בית הכנסת קונה להקדש שהצר קונה מדיון יד ואין יד להקדש. ואף לסוברים דיש יד להקדש לענין קנין, מורים שלגבי חצר ביהכ"ס אין קנין.²

סי' רסח ס"א ב.

ומיש ומי שלא התכוין וכו' כתב בשער אשר הגהיט ד שרעת מהרי"י יחזאל הובא בצירור הכסף וב"ד ונחפה בכסף ד"ע דלא קנה אך הוצי' צדדי הכסף וב"ד פליגי עליהו וכ"נ דעת הו"ר רב ועי' חק"ל ח"ט ק"ה ועי' במ"ש בדיני ממונות ח"ב ש"א פ"ה סט"ו ובשער אשר שם הגהיט טו קרית מלך רב פ"ב מה זכיה ה"ט.

ובמקום שארבע אמות קונות ונפל על המציאה עי' ברמ"א ס"א ומ"ש הסמ"ע והשי"ך חדרוש רעק"א ופ"ת וחכמת שלמה בגשרי"ע. ומה שרמזו בדיני ממונות ח"ב שער א פרק ז סעיף טו ובגליון שם הוספתי לענין בגשרי"ע י' יעקב חרופא בכת"י סי' ג מ"ש בדעת מר"ן ובאבני החושן סי' רסח א ארץ משפט סי' ער"ה הגהיט יז ובמפרשי הש"ע שם שער אשר סי' רסח הגהיט ב ד ח והגבי"ש שם. חושן האפור סי' רסח א מ"ש ברע"ת מר"ן בזה.

וכתב בחדושי רעק"א משם מסגרת השלחן סי' קצ"ט דאף לסוברים שאין לנו עתה רשות הרבים זה דוקא לענין שבת ולא לדיון זה. וכ"כ בפעמוני זחב א ובזכור לאברהם ח"ט מ"ב.

ואם קנין ארבע אמות הוי כחצר או קנין לחפץ עי' אוצר מפרשי החלמוד ב"מ ח"א דתמ"ז ועי"ש עור חילוקים בקנין ארבע אמות.

2

שם ס"ג ג.
ומיש וכו' בחצר ביהכ"ס וכו' אגודה ריש מעילת ועי' תוס' יו"ט פ"ק דמעילה קהלת יעקב דמ"ח ע"ב שער אשר הגהיט כד ובשדי חמד מעי' ח כללים טל האריך בזה והביא מחלוקת לענין יד להקדש ומ"מ סיים דלדיון זה כריע מורו עי"ש. ועי' אוצר מפרשי החלמוד דקס"ב דבר המשפט סי' קב. ועי' עוד בשדי חמד אספת דינים מעי' ביכ"ס

ג.

המגביה מציאה ואמר בשעה שהגביהה שהוא זוכה בה לחבירו, או אפילו לא אמר כלום אבל הודה אחר כך שבשעה שהגביהה, לזכות חבירו הגביהה, אף שהבירו לא בקשו לזכות לו ואינו נמצא שם זכה בה חבירו והוא אינו יכול לחזור בו. כמה דברים אמורים כשהמגביה הוא גדול וקריא אבל חרש או שוטה או קטן, אינם יכולים לקנות עבור הפקד, לפי שאין להם דעת לזכות ולהקנות.

שנים פקחים וגדולים שהגביהו מציאה, בין הגביהו יחד בין הגביה קודם האחד קצת החפץ וחבירו הגביה לאחר מכן את הקצת השני שעדיין היה מוטל על הקרקע, קנאות שניהם, שבהגביהה הקצת האחד כשהקצת השני נשאר על הקרקע, לא קנה הראשון אלא רק מה שהחזיק בידו.³

ד.

ראה מציאה ואי אפשר היה לו לקחתה כגון שהיה רוכב על גבי בהמה וכיוצא בזה, ואמר לחבירו זכה לי בה, כיון שהגביהה לו קנה הרוכב אף שלא הגיעה לידו. ופסק הרמ"א שאין המגביה נאמן לומר שלעצמו הגביהה אפילו עורנה בידו, ויש חולקים.

אבל אם אמר לו הרוכב בלשון "תן לי", ולקחה הלה ואמר אני זכיתי בה, זכה בה הלוקח, כיון שהבירו אמר לו לשון "תן" ולא "זכה", ולכן אף אם נגח שהגביה לצורך חבירו, הרי לא נתכוון בעת ההגביהה לזכות לו ולא יכול חבירו לזכות עד שיתנה בידו וכל עוד שלא נתנה

כ מה שעמד על דבריו חפצי"ג ומלאכת שלמה קמחי חו"מ ה' ומהר"ם שיק פב אורחות המשפטים ח"א כלל יא דק"ד שו"ת מהר"ש ח"א כא אמרי יושר ח"א קיב. והטעם שכתבנו שקנו חצר וכו' עיי' בסוגיות הגמ' שם ובסמ"ע ושו"ר ועוד בס"י רמב" ויעי' באוצר מפרשי התלמוד ב"מ ח"א דתס"א ודחצי"ז ואילך.

וקנו חצר ושלל מדעתו אי הוי דאורייתא עיי' דיני ממונות ח"ב ש"א פ"ו ס"א במקורות ובגליון שם הוספנו לעיין בשו"ת חמד מעי' ח' כללים לו מקום שמאל א.

ובמ"ש הרמ"א כאן וחילוקים שיש ביין קנין חצר עיי' לעיל פ"ו ס"ג ד' ודיני ממונות ח"ב ש"א פ"ח סט"ו ופ"ו ועוד פריטס וחילוקים בסעף זה עיי' באוצר מפרשי התלמוד בסוגיא ומדחתקיה ואילך.

חצר משותפת לגדול ולקטן ומציאה מצאה בחצר, אם קונה הגדול בתורת חצר עיי' בית יצחק א"ח כא דברי גאונים כלל ג'.

בעל הבית שחושש דבר בביתו או בחנותו ולא מצא ונתייאש ומצאו חבירו בבית המאבד אם קונה עיי' יאוש עיי' מחנ"א ה"ל קנין חצר דתלוי בטעמים שהבאנו לעיל פ"ו ס"ג ד' ולקבלה נראה דעוהו דלא קנה חציב לחזורי לבעלים.

3

סי' רסט ס"א ב' ג' ד.

ועיי' בסמ"ע ובשו"ר וערוה"ש ושער אשר הגה"ט א' וקצוה"ח ואבני החושן א' מאמר קדישין א' ערך שיי' דקל"ח. אוצר מפרשי התלמוד ב"מ דשנ"ב ואילך.

ואם הגביה לגוי כיון שאין זכיה לגוי לא קנה אבל אם שייכה למגביה או לא במחלוקת רש"י וחס"י הדבר שנוי כ"כ ברובי משפט דקמ"ג עיי"ש.

ה.

בידו הוי הפקר ויכול לחזור ולזכות בה לצורך עצמו ואם נתנה לרוכב ואחר כך בא בטענה שלעצמו הגביהה ולעצמו זכה בה מתחלה לא אמר כלום. שכיון שנתנה, הוכיח בזה שלחבירו זכיה ואף אם הגביה לעצמו הרי כשנתנה, נתנה לו במתנה גמורה ואינו יכול לחזור בו.⁴ שנים שחלכו, והגביה האחד חפץ כסבור שמחבירו נפל ונתנה לו, ולאחר שנתנה אמר לו חבירו האמת שהחפץ לא היה שלי, אבל עכשיו שנתנתו לי זכיתי בו מההפקד, אם זכה או לא — שנוי במחלוקת ומסתבר דראוי לפשוט ביניהם.⁵

פרק שמיני

המוצא אבידה ומתבייש להדימה, ומי קודם בהשבת אבידה

א.

תלמיד חכם או אדם אחר מכובד וכיוצא באלו שמצאו מציאה שאין דרכו ליטול חפצים אלו, אינו חייב לטפל בהם, שדרשו בתלמוד "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם. וכיצד ניתן לוודא דבר זה? על המוצא לבחון את עצמו. אילו היה שלו האם היה מחזירו לעצמו ואינו מתבייש, וכך חייב לחזור גם בשל חבירו. ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו, גם בשל חבירו אינו חייב לחזור.

ועם כל זה, ההולך בדרך הטוב הישר ועושה לפניו משורת הדין, מחזיר אבידה בכל מקום ואעפ"י שאין זה לפי כבודו, כיון שמקיים בזה מצוה. ויש אומרים שאסור לחזורי כשאין זה לפי כבודו, דנמצא מוחלל בכבוד התורה, אלא, שאם רצונו לעשות לפניו משורת הדין ישלם מכיסו ערך האבידה לחבירו. ולנוהגים כמור"ז דיעה ראשונה עיקר ולרמ"א דיעה שניה עיקר. ואם אפשר לו להמתין עד שיבוא אחר שם ויחזירנה, זוהי הדרך הטובה ביותר, כי בזה יוצא מידי ספק. המחלוקת הנ"ל בין הפוסקים היא רק בתלמיד חכם אבל באדם

4

סי' רסט ס"ו.

ומ"ש וי"א וכו' ויש חולקים עיי' ברמ"א שפסק בדיעה ראשונה ובכנה"ג הגה"ט ג' ה. דקדק מרש"י דפליג ועיי' בני שמואל נח ומהר"ם דיבטון מו מהרש"ך ח"א קט ורש"י חו"מ קמח ועיי' שער אשר הגה"ט ב' ועיי' אוצר מפרשי התלמוד ב"מ ח"א דתל"ב.

5

והטעם שכתבנו עיי' רש"י ב"מ ד"ט ע"ב ועיי' באוצר מפרשי התלמוד ב"מ מתי"ב ואילך.

דרך המלך דפ"ט ע"ב שער אשר הגה"ט ד'.

ומ"ש ומסתבר כ"י מתוך המחלוקת מסביר.

מכובד משום עושרו ומיוצא בזה, לכל הוועות רשאי להחמיר אם רוצה. וכן תלמיד חכם שמתנהג תדיר בעונה וחסידות, ומפורסם בזה וכל העם עונים אחריו מקודש וכל עניניו ניכרת חסידותו, הותר לו לכל הוועות להחזיר, משום שכולם יודעים שמעשיו לשם שמים ולגביו אין זה זלזול אלא שבח וכבוד.¹

ב. אדם נכבד שהיה רצונו להחזיר כלים כאלו בשדה, ואין דרכו להחזירם בעיר ומצאן בעיר, אינו חייב להחזיר. מצאם בשדה חייב להחזיר עד שיגיעו לרשות הבעלים אף שאין דרכו להכנס בהם לעיר, כיון שכבר התחיל בהשבת. והרמ"א כתב שיש"א שיכניס מהשדה לעיר ויניח את האבידה, וכדיעה א' פסק מר"ן. ואם מחזיר עד העיר ושוכר אדם אחר שימשיך להחזיר בעיר, יוצא מידי ספק. וכן אם מצא בהמה והריצה, נתחייב לטפל בה ולהחזירה אף שאין הדבר לפי כבודו כיון שהתחיל במצוה.²

סי' רסג ס"א ג.

ומ"ש ואם אפשר להחזיר וכו' מהריק"ש בהגותו שער אשר הגה"ט ח. ומ"ש והמחלוקת וכו' ערוה"ש ד' וכו' מהטעמים ובפרט שיש מהראשונים סוברים דרוקא בחכם נאמר הדיון ע"י בחיודי הריטב"א ובמ"ש הכנה"ג הגב"א והלכה למשה דצ"ו ע"א. ועיי"ש בדצ"ו ע"ד ואוצר מפרשי התלמוד כ"מ ד"ל ע"ב דש"ע ורש"י. ומ"ש וכן ת"ח וכו' חוות יאיר רה רש"י"ב שער אשר הגה"ט ט. ועי' בחוות יאיר שם, שצ"ח לענין תלמוד חכם מגן חסידות חותן וכלה שרצה לתלות במחילה בעשיית האות ועיי"ש שנתא מסיום דבריו דשרי וכן עיי"ש מ"ש לענין מצות אחרת לעשיית סבה וכו' שמואל ועי' הר"ר רבי"ג שמע יעקב דק"יב ע"ד ב"ר את אברתו ס' וזאת הברכה דרוש ג' למילה אה"ל ח"ב ק"ג שאלות אביה קונטי ברכת רוח חיים דקכ"ח ע"ג. ועי' בשיטה מקובצת משם תוס' וזר"א"ש פא"מ דפ"ו שיי"מ דעשה להשבה אינו נהוג בגשם. משום כל כבודה בת מלך פנימה ונדהו דבריהם דאפילו בגשם כל דבר דבשלח דרכה ליטול בשל חברתה חייבת להחזיר.

ואם לא היה זמן וחשוב רק שיש לו גאון ולא לוקח דבר כזה עי' בדרשו"ש סי' רעב ס"ט דחייב להשיב ועי' הלכה למשה דצ"ו ע"א ועי' כוס ישועות בסוגיא. ובסקיין דיונה כ"מ ד"ל כתב שאם הוא ותרן ובשלו לא היה לוקח עכ"ז בשל חבירו חייב עיי"ש. ועי' אוצר מפריש התלמוד כ"מ דשע"י.

ולענין טפול באבידה חייב עי' לעיל פ"ד ס"ג.
וכתב הו"ד"ר בפתח עינים כ"מ ד"ל ובענין זכר מע' פ' יג שלא שייך כאן הא דאיתא בירושלמי דברכות "כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הוי"ט" והפוסקים הביאו לירושלמי חזו"ל (לדוגמא עי' במדרכי ריש ברכות לענין המאחרים להתפלל ערבית בצאת הכוכבים ובשני חמור שם) שכל זה רק במצות שבין אדם למקום ולא במצות שבין אדם לחבירו וכי"כ משמו מקנה אברהם קנה הביאו בשני חמדי בכללים מעי' כ כלל זו ובס' לב שומע מעי' כ' לג כתב משם חכם אהלי יאודה (נבאר) דק"א ע"א שחולק בן וכתב אי נמי דוקא במצות ולא בממון וכי"כ בס' אברהם אזכור מעי' כ' מו. ועי' בדרש"י שלום פ' קדושים דפ"א ע"א. ופרטי כלל זה עי' באורך בשני חמדי שם חילוקים רבים.

סי' רסג ס"ב.

ג.

מי שאבדה לו אבידה ומצא אבידתו ואבידת חבירו, אם יכול להחזיר את שתיהן חייב להחזיר, ואם לא — יחזיר את שלו. שאבידתו קודמת לאבידת כל אדם, אפילו לאבידת אביו ורבו כדדרישין מ-"אפס כי לא יהיה בך אביו", (דברים טו ד) שלא יביא האדם עצמו לידי עניות. ואף על פי כן יש לו לאדם לכנס לפניו משורת הדין ולא לדקדק ולומר שלי קודם, אלא אם התפטר ברור. שאם תמיד ידקדק בן נמצא פורק ממנו עול גמילות חסדים וסוף שיצטרך לבריות.

אם אבידת חבירו מוכנה להשיב ואבידתו טרם נמצאה, אלא שהוא טורח אלך ואחפשנה ואולי אמצאנה, חייב מצד הדין להשיב אבידת חבירו. והוא הדין בכל מיני טובות שביכולת האדם לעשות לחבירו חייב לעשות כן מהדין.

אבידת אביו ואבידת רבו, אם היה רבו מובהק שרוב חכמתו בתורה למד ממנו, רבו קודם, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו לעולם הבא, ואם לאו או שאף אביו תלמיד חכם ששקול כנגד רבו — של אביו קודם.³

ומ"ש ואם מחזיר וכו' הלכה למשה דצ"ו ע"ג דכמייתי בשמ"ק משם הרמ"ך שער אשר הגב"י ח.

ואם דין זה שהתחיל דוקא בבעלי חיים עי' בב"י מ"ש מחלוקת הפוסקים בזה ועי' הלכה למשה מה"א פ"א יא דצ"ו ע"ד. ובשער אשר הגב"י ב' כתב דהוי ספקא דאורייתא ולחומרא ועי' עט"ע סק"א צור תעודה דק"ד ע"ה. אוצר מפרשי התלמוד כ"מ ד"ל ע"ב דשע"א. מתנה יאודה דרמ"ב ע"ד.

3

סי' רסד ס"א ב.

ומ"ש ואם אבידת חבירו וכו' ערוה"ש א.

ועי' בסמ"ע א' שכתב דאפילו חבירו מוכן לשלם לו עבור זה שיעזוב את אבידתו עכ"ז יכול לומר בכלי אני חפץ יותר. וכי"כ הבי"ח סי' רסה כנה"ג הגה"ט א.
ואם אביו נתן שכו' לרבו עבור הלאמר עי' ביו"ד סי' רמב סלי"ד שרמ"א פסק דאביו קודם הביאו חסמ"ע וזש"ך כאן. וכתבו עוד הש"ך ונהג"ג משם ס' חסידים הקפדה דה"ה אדם אחר שאינו אביו כשמשכיר לו מלמד אבידת הנותן שכו' קודם לאבידת רבו. ומהו ינתן ללמוד גודל ערך המחזיק ביד עמלי תורה. ועי' בהלכה למשה פ"יב מאבידת דצ"ט ע"ג ושער אשר הגה"ט ו.

ובדורות שבין ת"ח ואביו עי' הלכה למשה פ"יב מאבידת דצ"ט והדיכ"ז ח"ב לשונות הרמב"ם קב ונסתח וזקאל או"ח ז שער אשר הגה"ט ד. אוצר מפרשי התלמוד כ"מ דל"ג ע"א דחל"ט ועי' ארח משפט סי' רפז הגה"ט ח.

אבידת אביו קודם לאבידת אמו ירושלמי פ"ג דהוריות ה"ז דוקא כשלא נתגרשה אבל נתגרשה שניהם שוים חוספתא פ"ב דמציעא וכן כתבו הפוסקים ביו"ד רמ שער אשר הגה"ט ח. ועיי"ש באות ס'.

תשלום למשיב אבידה או למציל גופו או ממונו של חבריו

פרק תשיעי

א.

הרואה אבידה חייב להחזירה בחנם, אם הוא אדם בטל שאינו עוסק במלאכה ואינו מפסיד עקב זה. אבל אם עוסק במלאכה ומחמת שהחזיר את האבידה נתבטל ממלאכתו מקבל שכרו כפועל בטל, לדוגמא, היה מרויח דולר באותו זמן והחזיר אבידה ששוה מאה דולר, אין בעל האבידה חייב לשלם לו דולר שהפסיד אלא נותן לו שכרו כפועל בטל, ומהו שכרו של פועל בטל? יש מפרשים שמשערים כמה היה מוכן לקבל להתבטל ממלאכתו שעוסק בה והטעם, שהרי בשעה שעוסק בהחזרת האבידה אינו עמל במלאכתו, ואילו טרחתו בהחזרת האבידה צריכה להיות בחינם, שהרי חייבתו תורה להשיב וכן פסק מר"ן. ויש מפרשים שמשערים גם את הטירחה שטורח בהשבת האבידה, לדוגמא: במלאכתו היה מרויח ארבעה דולרים ואם היה בטל לגמרי היה מסתפק בדולר אחד, אולם כיון שבכל זאת הוא טורח בהשבת האבידה, נוטל שני דולרים, (ולדיעה ראשונה רק דולר אחד) ואם שכר ההשבה שווה יותר ממלאכתו אין צריך לתת לו רק כדי שכר מלאכתו. וכ"כ הרמ"א. וכל זה, אם לא התנה בפני בית-דין. אבל אם התנה בפני בית-דין ולענין זה אין צורך בבית-דין מוסמך וממונה על הצבור אלא שלשה בני אדם מן השוק נחשבים כבית-דין, או שהתנה עם הבעלים שיטול כל מה שהפסיד עקב הטפול באבידה והסכימו, חייבים הבעלים להחזיר לו כל מה שפסקו עמו והייב להשיב האבידה. לא היה שם לא בית דין ולא הבעלים ולא היתה לו אפשרות להתנות, פטור מהשבת אבידה משום ששלו קודם. וכן אם היו שם הבעלים אלא שלא היו עדים שיענידו שהתנה עמו, ואינו מאמינו, אינו חייב לבטל ממלאכתו מספק.¹

1 סי' רסח.

ומ"ש שאין צורך לבניד מוסמך ע"י בפ"י רש"י ב"מ ד"ל ע"ב והמאירי שם כתב שהם בניד בכל מקום ורשאים לגמור את הדין עד שאין בעל האבידה יכול לסרב בהחזרתה מה שאין כן בשנים שהם כעדים.
ומ"ש וכן היו הבעלים ללא עדים וכי' בית הדינה כי"מ ד"ל ע"ב.

ב.

הניח אבידתו והחזיר אבידת חבריו, יש אומרים שאם לא היו הבעלים באותו מעמד צריך לשלם לו מה שהפסיד וכן פסק הרמ"א ויש חולקים. אבל אם היו שם הבעלים אינו יכול לדרוש דמי ההפסד שנגרם לו אלא השכר הראוי לו בלבד. (עי' במקורות) וכן כל אדם שעושה משהו בשביל חבריו או עושה עמו טובה, לא יכול לומר לו חבריו בחינם עשית לי הוואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו.

כיצד, סתם נהר חמורו וחמור חבריו, שלו שוה מאה ושל חבריו מאתיים, ועזב את שלו והציל את של חבריו אינו רשאי לדרוש המנה שהפסיד רק השכר הראוי לו, שהרי יכול היה להחנות עמדתו על כר. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן דמי שלי, או שהתנה כן בפני ג' בני אדם שהם כבי"ד לענין זה. חייב לתת לו דמי חמורו שלו, ואפילו עלה חמורו מן המים מאליו, זכה במה שהתנה עמו. ואם הלך להציל ולא הצליח, אין לו רק שכר הראוי לו בלבד אפילו כשהתנה עם הבעלים. אבל אם לא התנה והלך להציל ולא הצליח, אפילו שכרו אין לו שהיה לא הועיל כלום לבעל האבידה. עלה החמור מאליו ולא עקב הצלתו ולא התנה לשלם לו עבור חמורו, פסק הרמ"א שאין לו שכר. ויש חולקים וסוברים שחייב לתת שכר. ואם התנה, יש אומרים שישלם כל מה שהתנה ויש אומרים שאין לו רק שכרו.²

וכתב הגאון מחנה אפרים פט"ו מה' שכירות שמשמע מהרא"ש פ' אלו מציאות סי' כד שאפילו אם הבעלים רוצים לתת שכר השבת אבידה למשיב אסור לו לקבל שוה שכר מצוה הביאם בשער אשר הגה"ט א.

ועי' בבנה"ג הגב"י מ"ש עוד בשעור שמשערים כפועל בטל ובהלכה למשה פ"ב מאבידת ד"ק ע"ב ובהמשך דבריו שם עי' מה שפירט חשעה פרטי דינים בחיובי שכר בענינים אלה.

אם יש מצות השבת אבידה למי שחושב שהיב בדיו, לומר לו שהוא פטור עי' שער אשר סי' רנ"ט הגה"ט ג.

שכר טירחת ההלכה אם נחשב שכר מצוה במחלוקת שנוי דלחריבין והרשב"א והריטב"א לא חשבו ולחוב שמחזיר ורא"ש ורי"ז חשבו עי' מהנ"א ה' שכירות זו מחזה אברתם יד ב שער אשר סי' רסד הגב"י.

2 סי' רסד סי' ד.

ומ"ש י"א שאם לא היו וכי' ויש חולקים הרמ"א סתם כדעיה זו ובאבני החושן ג תמה למה סתם כן כיון שיש מהראשונים חולקים הובאו בישיבה מקובצת והם הריטב"א והוס' שאנן והר"ם מסריקטא ועי"ש מ"ש בדעת הרמב"ם.

על שתי המחלוקות עי' מה שפסק הרמ"א וכי' מהר"ם מפאדוה בתשו' סג אבל הסמ"ע סק"ב פליג וכי' הרש"ל עי' ש"ך סק"ד. ועי' פ"ת סק"ב משם באר יצחק סי' ו' ד ובהלכה למשה פ"ב מאבידה ד"ק ובאבני החושן.

הטעם שיש לו רק שכרו עי' מהנ"א ה' שכירות טו מ"ש ב' טעמים והנ"ב.

ג. היה לו כד דבש ולחבירו כד ריק ונסדק כד הדבש, ואמר לו בעל הכר

הריק אם רצונך שאציל את הדבש שלך בכדי הריק, עליך לשלם לי חצי הדבש, או שדרש ממנו סכום גבוה, ובעל הדבש הסכים לתת לו בלית ברירה, עם כל זה יכול לטעון בעל הדבש שמה שהסכים לשלם סכום כזה גבוה, לא אמר זאת ברצינות, ולא יתן לו אלא השכר הראוי לו (דמי הטירחה והכר) שהרי בעל הכר לא הפסיד כלום בהצלת ממנו חבירו. וכן אם היה בורח מבית האסורים וראה ספינה לפניו וביקש מבעל הספינה להעבירו, וחלה דרש תשלום גבוה, אין לו אלא שכרו הראוי לו. אבל אם היה דייג ואמר לו הבורח הפסק לדוג והעבירני בספינתך, חייב לשלם כפי מה שהתנה עמו. וכן כל כיוצא בזה. יש מפרשים שהכוונה במה שאמר: "כפי מה שהתנה עמי", היא, עד סכום שמתקבל על הדעת שהיה מרויח מן הדייג, אבל אם ברור שלא היה מגיע לסכום כזה, אינו חייב לתת לו כל מה שפסק ויש אומרים שבכל אופן חייב לתת כל מה שפסק.

מה שאמרנו שיכול לטעון שלא ברצינות אמרתי מה שאמרתי משחק הייתי בר ולא אשלם הסכום הגבוה, הוא כשעדיין לא נתן לו, אבל אם כבר נתן לו, אינו יכול להוציא מידו ששוב לא יוכל לומר לו משחק הייתי עליך.³

מהו השכר הראוי לו, עיי' לעיל ס"א וכתב הסמ"ע סק"ז שמגיע לו כאן יותר עבור טירחתו בהצלת החמור מהמים. ועיי' עוד ברמ"א שם פרטי דינים במי שהוציא לשחרר את חבירו מבית הסוחר מחייב חברו לשלם לו, ומ"ש בזה הסמ"ע ובפ"ת סק"ג באריכות, ואם לא היו לו הוצאות מיוחדות עבור חבירו עיי"ש. ועיי' הלכה למשה ד"ק ע"ג שער אשר הגה"ט ח חושן האפור סו מט"ש סי' קפ"ה הגב"י לו. ובמ"ש הרמ"א כשהוציאה שריפה בעיר עיי' כשערי אשר הגה"ט לא שכל שיש דינא המלכותא וחיבים להחזיר מה שלקחו בשריפה.

וכתב הגה"ט דמה שחייב כל אדם שעושים לו טובה אין הכונה שמציל מהפסד בבחינת מבריקא ארץ ממכסי חבירו עיי"ש. ועיי' כנה"ג הגה"ט טו ובאוצר מפרשי התלמוד ב"מ מדת"א ואילך. ומה שצריך לשלם הוא כשנתכין לטובת חבירו וניכרת טובתו שעושה לרצונו להציל חבירו, אבל הוכח שכפו אותו שישלם בעד חבירו ואינו מתכוין לטובת חבירו, יכול לומר לו מלך גרמ, יד אליהו סי' ע"ד בני אהרן טו ד"פ ע"ג שער אשר הגה"ט כד ועיי' פנעמוני דבת דקמ"ד ע"ג.

ואם השלישו מעות עיי' מ"ש בערך שי ס"ח דקל"ו דברי חיים אהע"ז פ"ר. סי' רס"ו ז' ח. ומ"ש כשנתן לא יכול לומר משחק הגר"א סי"ק יח ועיי' משפט שלום סי' קפ"ה דל"ד. והמחלוקת שכתבנו בבאור מה שהתנה כריעה ראשונה כתבו לחם רב רבז ומחש"ך ח"ב פ' שכי"ן מרש"י ותוס' הובא בבני חיי הגה"ט א ושמחז"א"ש גראה כריעה שניה

ד. ועוד פסקו, כי במה דברים אמורים, אם המדובר בדבר שאין דרך

לדרוש בעבורו תשלום גבוה, אבל אם מקובל לשלם בעבורו סכום גדול, כגון תשלום לדופא וכדומה, חייב לשלם בהתאם למה שהתנה, שהדופא חבמתו מכר לו, וזהו דבר שאין לו שיעור אבל מי שביקש מחבירו או מבית מרקחת תרופה מסוימת, ודרש ממנו סכום מופרז עבור התרופה, והיה נאלץ להסכים לתשלום הגבוה משום שלא מצא את התרופה במקום אחר, אינו צריך לשלם אלא כפי מחיר התרופה ולא יותר. ואסור לנצל מצב קשה של אדם כדי לסחוט ממנו יותר מהראוי עבור שירות או קנייה מסוימת.

ואם יש בענינים אלה מנהג הולכים אחריו.⁴

ועיי' בסמ"ע סק"כ ובקצו"ח סק"ב כתב דאם דמהאחרונים נראה כסמ"ע אבל מדברי הרא"ש ומע"ד נראה דצריך לתת כל מה שהתנה. ועיי' באבני חושן ט' מ"ש ברעת הרא"ש. וכתב בקצו"ח סק"ד שאם נשבע או נתן תקיעת כף לשלם חייב לשלם הכל ולא שייך בזה משחק הייתי בר ואפילו הורשם צריכים לשלם, וכן אם התנחית שכר לעני עיי"ש ובתנ"ה"מ. ועיי' מה שרמזנו בזה בדיני ממונות ח"ב ש"ג פ"ג במקורות סוף מס' י"ו. ובאבני חושן י' פל"ג על קצו"ח עיי"ש.

ועיי' עוד סי' שלו ס"ג והמ"א ח"א"מ סי' רס"ו סי'. ומ"ש ואם יש מנהג מהרש"ך ח"א עט כנה"ג הגב"י י' ועיי' בדיני ממונות ח"ב ש"א פ"ב. והכנה"ג הגב"י ב' האריך בזה וסיים דלענין הלכה במקום שמפסיד במקום אחר נותן לו שכר משלם, וכשאינו מפסיד ואין רגילות לתת יותר והוא במקום אונס או מצוה לכר"ע אינו נותן לו רק שכר. וכשאינו מפסיד ואין רגילות לתת יותר ושלא במקום אונס או מצוה, יכול המחזיק למר קים לי וכן כשאינו מפסיד במקום אחר והוא במקום מצוה או אונס ורגילות לתת יותר יכול המחזיק לומר קים לי ועיי' הרא"ה ח"א ג' והמהרש"ך ח"ב פ' ח"א עיי"ש מהר"ב"ל ח"א סט ישי"ש ב"ק פ' הגוף בתרא לה לחם רב רבז מתנ"א ד' שכירות ח וכן נחמה בכסף סי' כו דקל"ו וכו'. פה"א פ"ט מה שכירות ה"ח ירך אברם כו. ארח משפט הגב"י א.

ומ"ש הרמ"א כאן בדין שדכן עיי' מ"ש בדיני ממונות ח"ב שער ג' פ"ח סט"ז ואילך. מי שגילה להבירו סוד מסתרי שעיי' יכול להוריש הרבה עיי' בכסף הקדשים שכתב דדמי לרופא ועדיף מסרטור. והאמר לחבירו שיעור לו מי הגנב ויתן לו שכר על זה, לא יכול לומר מצחק אני כך וחיוב השלם כל מה שפסק אבני פו בתשרי ז' ואין זה כנוטל שכר על השבת אבידה שער אשר הגה"ט לה ועיי"ש באות לו.

מי שטיפל בחולחל מבלי שנתבקש, חייבים לשלם לו, ולא יכול לומר דלגמולות חסדים ומתנת נחמיו כ"ד ח"מ ג' ועיי' רוח חיים דקכ"ח ע"ג ועיי' שער אשר הגה"ט ל' יאודה יעלה ח"מ נד משכנות הרועים מעי' פ' לו.

כתבים ותשובות

מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֵמָה זַלְמָן אויערבאך זצ"ל

מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף שְׁלום אֱלִישֵׁיב שְׁלִיט"א

מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה פִּינְשְׁטִין זצ"ל

אֲמֹרֶת שְׁלִיט"א

הַגָּאוֹן רַבִּי מֵרְדֵּכִי גֵרוֹס שְׁלִיט"א

כח	סתירה בין ב' צורבא מרבנן
כט	שמירת הממון ממכירת האבידה
ל	שאלת ספרים
לא	מי נכלל בזקן ואינה לפי כבודו
לב	זקן במצות מבשרך אל תתעלם
לג	אבידת מוקצה בשבת
לד	דחה איסור מקמי ממון אם קיים מצוה
לה	הגביה מוקצה מערב שבת וקידוש עליו היום
לו	השבה לאדם המתירשל בנכסיו עד כמה
לז	בתשלומין על השבת אבידה
לח	אבידת אביו ואבידת רבו
לט	כיותר מג' מטבעות אי חשיב כמגדל סימן
מ	חפצים שנמצאו בפנימיה
מא	בקנין ד' אמות במציאה

מפתח להצרות מרן הגר"ש א"ישיב שלישי

א	אם יש מצוה לספל באבידה שאין בה סימן
ב	כדין אבידה מדעת
ג	י"אוש בכסף קטן
ד	אבידת שטר חוב
ה	בצורבא מרבנן
ו	סימנים בכסף
ז	ספרים, אי שרי למוכרם מיד
ח	בדרשה ד"השבות לו"
ט	ספק הינוח שעבר ונטל
י	באיסורא מקמי ממונא
יא	זקן ואינה לפי כבודו בתשלומי האבידה
יב	תשלומין על השבת אבידה
יג	כל שבשלו מחזיר
יד	אין מעבירין על האוכלין
טו	מוקצה מחמת גופו או חס"כ שעבר ונטלו בידו

מפתח לכתבי מרן הגר"ש"ז א"ייער באך זצ"ל

א	כשאין בו סימן ויודע מי המאבד
ב	מצא סיכה או גפרור ואיכא שאלה מצד יאשלמ"ד.
ג	ביאוש שלא מדעת שעבר ונטל
ד	אבד מהמוצא לאחר יאוש בעלים ומצאו אחר
ה	באבידה מדעת
ו	בתיקן דבכע רב ירמיה
ז	אם יש ביררה ביאוש שלמ"ד
ז	תמיהה על הקצוה"ח לגבי ביטול חמץ שמועיל אלמפרע
ח	אדם עשוי למשמש, אולי טעה המאבד כדין ולא התיי"אש
ט	דבר חשוב שאב"ס אם אפשר לזכות בו
י	אם יכריז גם כשהתיי"אשו הבעלים
יא	מנין בכסף כסימן
יב	סימן בכסף
יג	אבד שעון משען
יד	למסור אבידה למשטרה
טו	אבידה של יעקב אבינו
טז	בגד שנראה ששייך לגוי בעיר שרוב ישראל
יז	ראה סלע שנפל מב' בני אדם
יח	אבידה המבוטחת
יט	התעלם מאבידה ואח"כ חזר ולקחה להשיבה
כ	מתי עובר באבידה על לאו ה"לא תגזול"
כא	מציאה בתנוח
כב	מסופק בין אנשים בודדים מי בעלי האבידה (סוגיא דתגור)
כג	באין בה שוה פרוטה
כד	לגנוב מגוי שגנוב מחבירו הגוי
כה	גוי איבד והתגיייר קודם שמצאה ישראל
כה-א	סימנים בשטר אי הוי מדאורתא
כו	טביעות עין בשטר
כו	צורבא מרבנן אי נאמן ע"י טבי"ע בשטר
כז	להחזיר גט לאשה שהיא צורבא מרבנן

מפתח לַת שוֹבוֹת מִן הַגִּרָּמָה פִּינְשֵׁינִי זַיִנִי

א	הגדרת רוב עכו"ם
ב	הגדרת ערך האבידה לחיוב השבת
ג	אם החוק קובע לגבי ערך האבידה
ד	שווה פרוטה לבעלים ולא למוצא
ה	ביטול תורה ותפילה לקיים ההשבה
ו	היכן מכריז
ז	אם צריך להכריז בכל השכונה שנמצאה האבידה
ח	משך זמן תליית המודעה
ט	אם צריך להכריז בכל העיר
י	הכרזה במקומות שונים ובעיתונות
יא	ניעור בבגדים שנמצאו
יב	גלילה בספרים
יג	הגביה אבידה ודושה להניחה במקום סמוך
יד	כיצד לנהוג באבידות שבכיהכנ"ס ומקומות ציבוריים
טו	מי הוא צורבא מרבנן לגבי טביעות עין
טז	אם בן תורה וישיבה נקרא צורבא מרבנן
יז	טביעות עין בכסף
יח	מצא חלק מחפץ
יט	זקן ואינה לפי כבודו
כ	מסופק אי היה יאוש בעלים
כא	כסף שנמצא במכשיר טלפון
כב	אם צריך להחזיר עד לבעלים
כג	אבידת עכו"ם
כד	אבידת חילוני

מפתח לַת שוֹבוֹת אֲמוּנִי שְׁלִיטִי

א	אם לקרוא מודעות על השבת אבידה בשבת
ב	כניסת כהן לבית הקברות במרחק ד' אמות מהקברים
ג	כניסת כהן לקברי צדיקים
ד	אמירה לעכו"ם במקום השבת אבידה
ה	מה רצה המ"ב להוכיח מדין שופר

מפתח לַת שוֹבוֹת הַגִּרָּמָה גְּרוֹם שְׁלִיטִי

א	נסדק במטבע אי הוי סימן
ב	מצא כספומט או ישראלכרט
ג	אבידה באשפה
ד	מכירת בגדי איסור לגוי
ה	מצא שיק
ו	מציאה על דלפק בחנות
ז	חיוב אמירה לעכו"ם לטלטל אבידת מוקצה
ח	בדרך הלימוד

ו	ברכת שהחיינו על אבידה בבין המצרים
ז	ברכת הטוב והמטיב על אבידה בבין המצרים
ח	כתיבת מודעה על אבידה בחול המועד

אם כן, יש צורך לתת למוצא אמות מידה אובייקטיביות, שבעזרתן יוכל לקבוע, אם אבד הנכס לבעלים – ואז חלה עליו חובת ההשבה – או שמא הונח שם מוצאו, מתוך כוונה לשוב לקחתו – ואז אסור לו ליטול את הנכס אף מתוך כוונות טובות, שכן הוא עלול להסב נזק לבעל הנכס. וכך כותב הרמב"ם¹⁰ בעניין זה: "כל המוצא אבדה, בין שיש בה סימן ובין שאין בה סימן, אם מצא דרך הנחה, אסור ליגע בה, שמא בעלה הניחה שם עד שיחזור לה, ואם יבוא ליטלה, והיה דבר שאין בו סימן, היה אבד ממון חבירו כידו, שהרי אין לו בה סימן להחזיר בו; ואם היה דבר שיש לו סימן, הרי זה השריח לדון אחריה ולתת סימנה. ולפיכך אסור לו שיעז בו עד שימצאנה דרך נפילה, ואפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע".

מתוך דברי הרמב"ם עולה ההבחנה בין "דרך נפילה" ל"דרך הנחה". בהמשך הדברים נעסק באמת מידה זו ובאמות מידה נוספות וכדרכי הפעלה. לאחר מכן נדון בהגדרה השנייה שניתנה בחוק לאבדה ("מטלטלין... שיצאו משליטתם של הבעלים"), ונראה שהגדרה זו מצויה במשפט העברי, אם כי בהיקף שונה מזה שבחוק. לבסוף נדון בעניין המיוחד של "אבדה מדעת".

2. "מטלטלין שאבדו".
מהן אמות המידה שנוכל להבחין על פיהן בין חפץ אבוד לחפץ מונח? המשפט העברי קובע מערכת כללים, שיש לבחון על פיה כל מציאה ולסווגה בהתאם. מתוך עיין במקורות עולה, שעל כל מוצא לבחון את החפץ שלפניו שתי בחינות: (א) צורת הימצאו של החפץ; (ב) מקום הימצאו של החפץ.

הבחינה הראשונה מתייחסת לאופן שהחפץ מונח במקום מציאתו. על ידי בחינה זו יוכל המוצא לקבוע, אם הגיע החפץ למקום מציאתו שלא מדעת הבעלים, דרך נפילה, והוא אבדה; או שהונח שם על ידו, והוא דרך הנחה, ולכאורה אינו אבדה.

להלן דוגמאות אחדות להבחנה זו: על פי המשנה, "חמור וכליו הפוכין"¹¹ היא דוגמה טיפוסית לאבדה, משום שניכר מצורת החמור וכליו שאינם נמצאים כאן מוצאו הבעלים. לעומת זאת, "שלוש מטבעות זה על גב זה"¹² וכן "פירות מפוזרים דרך הנחה"¹³, הן דוגמאות לדברים שהונחו מרצון, ושאסור לגעת בהם.

אכן הבחון השנייה היא כאמור מקום המציאה. לעתים מקום המציאה הוא המגלה למוצא, אם הגיע החפץ לשם בדרך נפילה או בדרך הנחה, לדוגמה: "מצא טלית או קרדום בצד הגדר, הרי זה לא יגע בהם"¹⁴, שכן דרך עובדי השדות להניח את חפציהם במקום זה¹⁵. לעומת זאת אם מצא את החפצים האלה "בסרטיה [=דרך רחבה שורכים חולפים שם חדרין], נוטל

¹⁰ רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה א.

¹¹ אם נמצא החפץ דרך הנחה, רק לכאורה הוא אינו אבדה, משום שיתכן, כפי שנראה להלן, שהונח החפץ במקום מרצון, ושכחו בעליו אותו או את מקום הימצאו, ובכך הפך החפץ לאבדה. לכן, תבוא הבחינה השנייה, מקום הימצאו של החפץ.

¹² משנה, בבא מציעא ב, ט; בבא מציעא ל ע"א.

¹³ משנה, בבא מציעא ב, ב; בבא מציעא כה ע"א; וראה רש"י, שם, ד"ה והוא שעשוין כמגדלין.

¹⁴ רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה ח; על פי בבא מציעא כא ע"א.

¹⁵ רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה ה; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס, סעיף ט; על פי בבא מציעא לא ע"א.

¹⁶ תוספות, בבא מציעא כה ע"ב, ד"ה ואם נטל לא יחזיר; ועיין גם בסמ"ע, חושן משפט, סימן רס, ס"ק לו; ידדוד

חוק לישראל
הממשלה
הרשות המרכזית
למנהל המבחן

השבת אבדה

פרק ראשון

הגדרת אבדה

א. מהי אבדה?

1. הקדמה

חוק השבת אבדה עוסק בחובותיו וחזיונותיו של אדם "המוצא אבדה ונוטלה". סעיף 1 רישא, מגדיר אבדה כ"מטלטלין שאבדו לבעליהם". פירוש המלה "אבדו" – "דבר שאבד ונעלם" – מסביר את אשר אירע מבחינתם של הבעלים, החפץ נעלם מהם, והם אינם יודעים היכן הוא נמצא. הגדרה דומה מצאנו במקורות המשפט העברי. רש"י¹ לדוגמה מגדיר אבדה כחפץ "שמוכחת שהיא שם שלא מדעת הבעלים". התוספות² ניסחו זאת כך: "איוותי אבדה? – שיבין שאין הבעלים יודעים שהיא שם". אם כן, מוסכם על דעת הכול, שנכס שבשעת המציאה אין הבעלים יודעים היכן הוא נמצא, מוגדר כאבדה.³ ברם החוק בעיקרו פונה אל מוצא האבדה ולא אל בעל האבדה⁴, והשאלה היא כיצד ידע המוצא איך לגנוז? כל אדם נחלק לעתים כונסים רבים ומגוונים אשר אינם בהכרח נכסים אבודים. ייתכן שהנכס הנמצא אינו אבוד כלל, משום שהונח במקום המציאה על ידי בעליו, והם מתכוונים לשוב לקחתו; ייתכן גם, שהבעלים הפקידו את הנכס האמור, אם מאונס⁵ ואם מרצון⁶.

¹ ראה: אבן-שושן, המלון החדש, ירושלים תשל"ב, ערך "אבדה".

² רש"י, בבא מציעא ל ע"ב, ד"ה כלל.

³ תוספות, בבא מציעא ל ע"ב, ד"ה איוותי אבדה.

⁴ זאת גם אם הנכס נמצא ברשות הבעלים, אלא שכאמור אינם זוכים או יודעים היכן. ואולם, ראה להלן, בדינונו על סעיף 4, פרק שלישי (סמך לציון הערה 4), שבאבדה כזאת נחלק הדעות, אם המוצא יכול לזכות בה, אף אם נטלה לאחר ייאוש בעלים.

⁵ מבחינה משפטית אין הבדל בין מלכחילה הנניע הנכס למקום שלא מדעת הבעלים, או שהונח חזילה מרצון, ושכח אתו כן. אמנם, יש שפירשו את דברי רש"י כאופן אחר. ראה: ספר כנס הישועות (בבא מציעא ל ע"ב).

⁶ לדבריו, רש"י טובר שכל דבר שבא למקום המציאה מדעת הבעלים, לא נחשב כאבדה אף אם שכח הבעלים אותו כן את המקום. אבל קשה לפרש את הגדרת רש"י כדבריו, שהרי אף מודה, שאם גנחיו הבעלים נכס מדעת, ואחר כך שכחתי, גם זה נכלל באבדה, שחייב המוצא בהשבתה. ראה, למשל, רש"י, בבא מציעא כה ע"א, ד"ה והוא שעשוין כמגדלין. והשווה דיון להלן, בפרקנו, עמ' 6.

⁷ מבחינה לשונית המלה "אבדה" מציגה לכאורה את היחס שבין בעל הנכס לנכס, ואילו המלה "מצאה" מציגה את היחס שבין המוצא לנכס, אולם החוק משתמש במונח "אבדה" הן ביחס לבעלים והן ביחס למוצא. על השמוש במונחים "אבדה" ו"מצאה" במקורות ההלכתיים, ראה: ש"ח ברגשטיין, "כידור המשנים אבדו" רמציאה", שמעתי 50 (תשל"ח), גיליון 53-54, עמ' 45.

⁸ ראה להלן, בפרקנו, עמ' 6.

⁹ ראה להלן, בפרקנו, עמ' 9.

¹⁰ ראה להלן, בפרקנו, עמ' 11. ייתכן גם, שהנכס אינו אבוד כלל, משום שאף פעם לא היה בבעלותו של מאן דהוא, והרי הוא הפקר. ראה על כך הדיון להלן, בפרקנו, עמ' 14.

ומכריז¹⁵, משום שאין זה מקובל להניח חפצים כאלה בכביש ראשי, ולכן יש להתייחס אליהם כאל אבדה.

ואולם לפעמים מגיע אדם חפץ במקום מסוים מרצון, ושוכח אותו, או שאינו זוכר את מקום ההנחה¹⁷, ושאלה היא, האם יש בידי המוצא אפשרות לדעת אם עדיין מתכוונים הבעלים לבוא ולקחת את החפץ, או שמא שכחו אותו או את מקום הנחתו? בקשר לשאלה זו אנו מוצאים הבחנה בין שלושה סוגי מקומות שהחפץ עשוי להימצא בהם:

א. אם החפץ נמצא ב"מקום המשתמר לגמרי"¹⁸ – דהיינו שהבעלים יכולים להניח שם את החפץ בלא חשש שיטול אותו מישהו אחר – "אין זו אבידה שחייב בהשבתה"¹⁹. במקרה זה אסור למוצא ליגע בו כלל, שהרי מן הסתם יחזרו הבעלים לקחתו²⁰. בכגון זה כותב הרמב"ם²¹: "אסור ליגע בה, שמא בעליה הניחוה שם עד שיחזירו לה, ואם יבא ליטלה, והיה דבר שאין בו סימן, הרי אבד ממון חבירו בידו, שהרי אין לו בה סימן לחזירו בו; ואם היה דבר שיש לו סימן, הרי זה הטריחן לדרוך אחריה ולתת סימנה".

עובדי האומה להניח שם בנדיהן וכלי עבודתן לפי שעה, עד שיחזירו לביתן מעבודתן ויקחו מלבושן, או שיבא השנה ביום, שיצטרכו לכלי מלאכתן, ויקחו משם". ועיין: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסא, סעיפים א.ג. יש מי שאומר, שגם אם נמצא החפץ במקום שנוגלים להניחו שם מרצון, אם נשאר באותו מקום זמן ממושך – ודבר נקבע שמדובר בשלושה ימים – הרי עצם השוהיה באותו המקום כלי שניתל משם מוכיחה, שהפך החפץ לאבדה. ראה על כך, מגיד משנה, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה ה', ד"ח מצא סליה, בשם הרשב"א, המסיים את דבריו בציין העובדה "ורבינו [הרמב"ם] לא חלק", ואולם, ראה ש"ך, חושן משפט, סימן רסא, ס"ק א', הקובע שהרמב"ם חולק על הרשב"א בנקודה זו. אולם השווה להלן, הערה 20, משם עולה, שאפשר לומר שהשי"ן מסכים, שאם עבר זמן רב – ולא שלושה ימים בלבד – כי אז מוכח, שנהייהשו הבעלים, והמוצא יכול ליטול את האבדה לעצמו.

¹⁵ ברוקסר לשאלה זו יש לציין בדברי הראב"ד, בהשגתו על הרמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה ג', בהסברו על הדין, שאין בעל החנות קונה מציאה הנמצאת על ידי אחר ברשותו: "ועוד, כי אין הראשון קונה אלא באבידה, אבל זו לא הייתה אצלו אבידה אלא בפקדון ששכחו בעליו". לכאורה משמע מדבריו, שחפץ שהונח בנחת מדעת, ואחר כך שכחו בעליו היכן הוא, לא חל עליו שם "אבדה" כלל, אלא הוא "פיקדון". והשווה להלן, בדינונו על סעיף 7.

האחרונים הולכטו הרבה בפירוש דברי הראב"ד. עיין: מתנה אפרים, קניין חצר, סימן ח; אבן האזל, פרק טו מהלכות גולה ואבדה; אור שמח, שם; שו"ת סמ"ח לחיים (פאלאני), חושן המשפט, סימן כב. מדברי רוב האחרונים עולה, שלא נחזקו הראב"ד לומר, ש"הייתי ושכחתי", אינו בודר אבדה, אלא שאם הונח ברשותו של אחר, אי אפשר לו לקנות את החפץ על ידי ייאוש, כיוון שנעשה "פיקדון" בידו, על ידי שנאבד, ואם כך "באסורא אתא לידיה", ולכן לא יוכל לקנות אף פעם. על הכלל "באסורא אתא לידיה", עיין להלן, בדינונו על סעיף 4, וראה גם להלן, בדינונו על סעיף 7.

¹⁸ בשולחן ערוך הדין, הלכות מציאה, סעיף יב, כתב שלא צריכה להיות דווקא רשות פרטית וטוהרה, אלא אפילו רשות מקום המופקר לכול, די שיהא מקום מוצע.

¹⁹ רא"ש, כבא מציעא, פרק ב, סימן כ, ועיין כחוספות, כבא מציעא ע"ה ע"ב, סוף ד"ה ואם נטל לא יחזירי: "שמצאו במקום המשתמר לגמרי, שלא הייתה אבידה, ואינה בת השבה"; וחוספות, שם, ד"ה אחר הגפה: "ובמקום המשתמר, אפילו יש בו סימן – לא יגע בו". בחינה זו, המבוססת על דרגת השמירה במקום, מובאת להלכה כהגות הרמ"א, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס, סעיף 7.

²⁰ אם ניכר שהחפץ מונח באותו מקום כבר זמן רב, באופן שאין רגילים להניחו, דעת הסמ"ע (סימן רסב, ס"ק יב) היא, שלא רק שאין הדבר מוכיח על ייאוש הבעלים, אלא גם, שאסור ליטול את החפץ. ראה לענין זה: הרב יעקב ישיעי בלויא, פתחי חושן, הלכות הלואה ואבדה, ירושלים התשמ"ג, דיני אבדה ומציאה, פרק ג, הערה ת, הטוען שהשי"ן (סימן רס, ס"ק ב) חולק על כך, וסובר ששכחתי זמן רב, המוצא יכול ליטול את האבדה לעצמו, כיוון שהבעלים רואי נתייאשו. וראה לעיל, הערה 16.

²¹ רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק טו, הלכה א.

ב. אם החפץ נמצא ב"מקום המשתמר קצת"²² – זאת אומרת, מקום המעניק דרגה פחותה של בליטות – "כגון אחר הגפה והגדר והשבילין שבשדות... אבידה היא, שהי"ב בהשבתה"²³. כיוון שהחפץ אינו בטוח כל כך במקום ההנחה, יש לשער שלא התכוונו הבעלים לעזוב את החפץ לזמן ממושך, אלא "הבעלים הניחוה שם לפי שעה ולשוב לקחתו, ובמקרה לא יכלו לקחתו מיד... וכיון שאינו במקום המשתמר יפה, ניהא לבעלים שהמוצא יטול ומכריז"²⁴; ועוד הסבר²⁵: "דהא כיון שאין משתמר לגמרי, אית לן לספקי [ד"ש לנו להסתפקן שמא הניח ושכח". במקרה זה עדיף לבעלים, שיטול המוצא ויכריז, שאף על פי שאין הבעלים בטוחים, שעל ידי זה יקבלו סוף סוף את החפץ, מכל מקום עדיף להם, שיטפל המוצא בחפץ כאבדה, "שמא יקחנו אדם רע, שלא יכריזו כלל, או ישאר שכוח ממנו ומכל אדם"²⁶. כל זה אמור כאשר יש לחפץ סימני זיהוי, אך אם אין לחפץ סימני זיהוי, שיוכלו הבעלים להוכיח באמצעותם את בעלותם עליו, כי אז אפילו אם יש רק ספק בעניי המוצא, שהונח החפץ מדעת, מוטב שישאיר את החפץ במקומו, כדי שלא לגרום הפסד לבעלים, "והבעלים יזכרו ויבאו ויטלו"²⁷.

ג. אם החפץ נמצא במקום שאינו משתמר כלל – מקום המופקר לכול – "ודאי אבידה היא"²⁸, אף על פי שהניח את החפץ שם בכוונה, משום שאנו אומרים: "מתחילה הניחם בעליהם שם להקל ממשאם, ושכחוהו שם"²⁹.

עולה אפוא, שהמשפט העברי קובע אמות מידה מפורטות למדי, שעל פיהן יכול המוצא להבחין, אם החפץ שמצא הוא אבדה או לאו. ואולם, המקרה המסוים אינו מתאים תמיד לאמות המידה שנוכרו לעיל, לכן ההלכה קובעת בצד אותן אמות מידה, שעל המוצא להפעיל את שיקול דעתו בכל מקרה על פי נסיבותיו המיוחדות, כדי לקבוע אם לפיז חפץ אבוד או מונח, "ודכל לפי הענין"³⁰.

²² רא"ש, שם; חוספות, שם.

²³ רא"ש, שם.

²⁴ שם.

²⁵ נמוקי יוסף, כבא מציעא, דף י"ב ע"א ברפי הרי"ף, ד"ה מיט לא יגע בתו.

²⁶ נמוקי יוסף, שם. מדברי הרא"ש ונמוקי יוסף אלו עולה, שהגדרת המושג "אבדה" תלויה לא רק בעובדה, שמקום החפץ אינו ידוע לבעלי, אלא גם בשאלה אם יועיל לבעלי חיוב המוצא להגביה את החפץ, או שמא נטלה החפץ עלולו לפגוע בסיכוי לקבל את נכסו בחזרה. זאת אומרת, לו היינו יכולים להניח, שכסופו של דבר יוכל הבעלים להיזכר היכן הניח את החפץ, או אפילו שאף פעם לא שכח היכן הוא נמצא, אף על פי כן יש מקום לחלול על החפץ שם "אבדה" כדי לחייב את המוצא לטפל בו, וזאת כשנמסכות העניין על להניח, שנטלה המוצא תומע הפסד, ותשפו את הסיכויים שיקבל הבעלים את החפץ חזרה. ראה דברי הרי"ף, בחידושי לבבא מציעא כה ע"ב, ד"ה ולהו קשר סימן: "דאי דרך נפילה הוה, זו היא אבידה דבריה הוה, והוה הוא מועיל לבעליה, כשנטל אותה... אבל אם משתמר לגמרי... כיון שהדבר שקול שמוחזר עילי, הוה הוא מועיל לבעליה, כשנטל אותה... אבל אם משתמר לגמרי... כיון שהדבר שקול אם יש חזרה כנסתו של זה או הפסד, לא יטול". והשווה בעניין זה, בדינונו על סעיף 3, פרק שני, עמ' 62.

²⁷ ורא"ש, כבא מציעא כה ע"ב, ד"ה לכתחילה לא יטול, וראה גם דברי הרמב"ם, המובאים לעיל, סמוך לעין הערה 10.

²⁸ חוספות, כבא מציעא כה ע"ב, ד"ה אחר הגפה.

²⁹ סמ"ע, חושן משפט, סימן רס, ס"ק ג.

³⁰ הגהות הרמ"א, חושן משפט, סימן רסא, סעיף ג. בנוגע למציאת פדה בדרשות הדרכים. עיקר הבטיח מוצג יפה בדברים שלפנינו: 'Found' article has been really lost as to whether a given "Determination as to whether a given article or only mislaid or forgotten involves obvious difficulties of fact. The nature of the article

יש לציין שההבחנה הבסיסית שהבחין המשפט העברי בין דרך נפילה לדרך הנחה נמצאת גם בשיטות אחרות, כמו למשל בחוק האנגלו-אמריקני, שם מוגדרת אבדה דרך נפילה *lost property*, וחפץ שהונח ונשכח *mislaidd property*.³¹ על פי מיתון זה, חפץ שהונח ונשכח — *lost* — מצומצמת אם כן בעניי שיטה זו אך ורק לנפילה באקראי מהבעלים ולא להנחה בכוונה, אפילו אם לאחר הנחה זו נשכח המקום. אמנם אין חוצאות משפטיות להבחנה זו, וזולת בנוגע למציאת אבדה ברישותו של אדם אחר, שאלה שנעמוד עליה בדיונונו על סעיף 32.3.

3. מיטלטלין שיצאו משליטת הבעלים

נעבור עתה להגדרה השנייה שבסעיף. בעוד הרישא של הסעיף מתארת פן אחד של אבדה — "מיטלטלין שאבדו לבעליהם", אם משום שכחה ואם משום שניטלטלו ממקומם שלא בדיעת הבעלים, ועתה אין הבעלים יודעים את מקום הימצאם — הרי הסיפא של הסעיף מתארת אפשרות נוספת: שיצא החפץ משליטתם של הבעלים. כלומר, אף על פי שייחבון שלא נשכח החפץ על ידי הבעלים, ואפשר שנעשה טלטולו ממקומו הקודם לעניי הבעלים, בכל זאת החפץ נחשב אבוד לבעליו, משום שיצא משליטתם. דוגמה פשוטה למקרה מעין זה היא, כאשר העיפה הרוח את כובעו של פלוני; כעל הכובע אינו יכול להשיב את הכובע לרשותו בגלל מגבלות שונות, והוא מאבד את השליטה על הכובע, על אף שמקום הימצאו של הכובע אינו נעלם ממנו בהכרח. על פי החוק אף מקרה זה נכנס להגדרת אבדה. אפשר לומר, שעל ידי הוספת הגדרה זו למושג האבדה, הקיף המחוקק את כל המקרים שבהם אדם עלול להפסיד חפץ. גורמי הפסד כזה יכולים להיות שניים: גורם שבידעיה, שהבעלים אינו יודע היכן נמצא החפץ שלו; גורם פיזי, שהבעלים אינו מסוגל לשים את ידו על החפץ ולממש את שליטתו עליו.³²

and its location when discovered are, of course, vitally important facts: a piece of money on the floor of a bank lobby almost certainly has been lost, a bag of golf clubs on the same floor one would say with equal positiveness has not been lost. But the natural conclusion as to either article picked up on a highway would be that it had been lost, not mislaidd or forgotten. With these facts taken into account, the question is one largely of probabilities".

Ralph W. Aigler, The rights of finders, 21 Michigan Law Review (1923) 664 (at 668).
ראו, למשל: "Abandoned, lost and unclaimed property", American Jurisprudence 2nd, vol. 1, "Abandoned, lost and unclaimed property", section 2: "To lose is not to place or put anything carefully and voluntarily in the place one intends; it is to part from the possession, and then forget it casually and involuntarily, and the thing is then usually found in a place or under circumstances such as prove to the finder that the owner's will was not employed in placing it there".

יש לציין שכמה מדינות בארצ"ב כבר ביטלו את ההבחנה הזו בין *mislaidd* ל-*lost*. ראה למשל, בחוקי מדינת ניו-יורק: *Personal property law*, section 251 (3): "Term 'lost property' includes lost or mislaidd property".

³² ראה להלן, סעיף 3. הערה 49.

³³ מן הדיון להניח כאן שהפירוש המילולי של הסעיף עלול להסתעף בסעיף נאמר, שאבדה היא (גם) מיטלטלין "שבסביבות העניין יש להניח, שיצאו משליטתם" של הבעלים. לכאורה על פי נוסח זה, נכס שיצא מרשותם של הבעלים, וכעת אינו נמצא חתה שליטתם, מוגדר כאבדה. לדוגמה, חפץ שהונח מרצון מחוץ לרשות הבעלים — אף אם הונח במקום מוצנע — הוא אבדה, שהרי כרגע אינו בשליטת הבעלים. מירוש כזה אינו מתקבל על הדעת, וגם

המשפט העברי מכיר אף הוא בשני גורמים, כמגדירים אבדה: הגורם התודעתי והגורם הפיזי. על הגורם התודעתי הרחבנו את הדיון לעיל. דוגמה לאבדה מן הסוג השני אפשר למצוא בדברי הרמב"ם, המבוססים על דברי התלמוד: "קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהם ששטפו הנה: אם נתיאשו הבעלים מהם, הרי אלו מותרין, והם של מצילים; ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו, חייב להחזיר, ואין צורך לומר אם היו הבעלים מרדפים אחריהם". מקור זה מבליט יפה את העובדה, שאף אם הבעלים יודעים היכן נמצאת הקורות, שהרי הם רודפים אחריהן, אף על פי כן, מאחר שיצאו קורות אלו משליטתם הפיזית יש להתחייב אליהן כאל אבדה, ולהחזירן לבעליהן.

ואולם חשוב לציין כאן, שהמשפט העברי, שלא כהוראת החוק, אינו מכיר בכל מקרה של איבוד השליטה כאבדה שיש להשיבה. כפי שכבר הזכרנו במבוא, המשפט העברי מרחיב את המושג של "יאוש הבעלים הרבה מעבר למשמעותו בחוק. לפי שיטת המשפט העברי, "יאוש בעלים" פוסט את המוצא מחובת השיבה, אף בנסיבות שהחוק מחייב בהשיבה. נעניין בהקשר לכן בהלכה הבאה של הרמב"ם: "המוצא אבידה כיוצו של י"י ובעלוליתו של גוה" ³⁴ שאינו פוסק ³⁵, אף על פי שיש בה סימן — הרי זו של מוצאה, שנאמר: "אשר האבד ממנו" ³⁶ ומצאתה" (דברים כב, ג), מי שאבדה ממנו ומצויה היא אצל כל אדם ³⁷, יצאה ³⁸ שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתיאש ממנה".

במלים אחרות, חפץ שיצא משליטתו של כל אדם, כגון חפץ שנפל בלב ים, אין הוא בגדר אבדה חשובה להשיבה לבעליה, וזאת גם אם יש להם סימן ³⁹. לכן, אם יצליח משהו להציל את החפץ באופן בלתי צפוי, הרי הוא שלו.

אנו מתחייב מלשון הסעיף. מהמלים "שבסביבות העניין יש להניח" וכו', עולה שהמבחן אם יצא החפץ משליטת הבעלים או לא, אינו מבחן פיזי בלבד, אלא הוא מצוי שיקול דעת. על כן הפירוש הנכון של הסעיף הוא שהמוצא חפץ, שאינו נמצא בפועל חתה שליטת הבעלים, צריך להתחיל אם בנסיבות העניין יש להניח, שאיבוד הבעלים את אפשרות מימוש השליטה על החפץ, אם לאו. קרינה זו אכן מצריכה שיקול דעת. על פי פירוש זה, אין בעובדה שמכנית חונה בצד הכביש, ואיזה כרגע חתה שליטת הבעלים, לקבוע שהיא אבדה.

³⁴ רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק ג, הלכה א; על פי כבא מציעא כב ע"ב. וראה גם, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ז.

³⁵ על ייאוש בעלים, ראה בהרחבה להלן, בדיונונו לסעיף 4, פרק שלישי, עמ' 74.

³⁶ רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יא, הלכה י; על פי כבא מציעא כב ע"ב. והשווה: רמ"א, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ז. וענין במפורשים שם, סמ"ע, ט"ז, נתיבות המשפט וביאור הגר"א.

³⁷ כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה, ומכסים שטח מסוים, וכשהחזירים לנקודת השפל, הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף, כפירוש רש"י, כבא מציעא כב ע"ב.

³⁸ בימות הגשמים עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שנותר בדרכם, כפירוש רש"י שם.

³⁹ ורימתו, והתפץ נשטף עם הדרם, והבעלים מתייאשים.

⁴⁰ המלה "ממנו" מיותרת לכאורה, לכן מדייקים מיותר זה, שהיא באה להדגיש, שאבדה היא נכס שאבדו מהבעלים יורקא, אך לא מכל אדם.

⁴¹ כגון פרט המעצה בשדה, שכל הדראה אותה יכול ליטלה.

⁴² זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבדות אלה.

⁴³ ואפילו אם הוא אומר במפורש, שאינו מתייאש — "כטלה דעתו אצל כל אדם" (סמ"ע, חושן משפט, סימן רנט, ס"ט, אבל ראה להלן). להנמקת הדין של אבדה ממנו ומכל אדם, הועלו לכאורה שני טעמים: גורם הכוח (רבי יוחנן, בבא מציעא כב ע"ב); ויאוש ראי של הבעלים (ראה להלן). ואמנם כך עולה מעיון בראשונים. לדעת הרשב"א והרמב"ן, כבא מציעא כב ע"ב, והרא"ש בפסקיו, בבא מציעא, פרק ב, סימן ג,

אימתי ייכלל החפץ במסגרת "אבדה ממנו ומכל אדם"? כחך ר' יוסף קולון⁴⁴, שמספיק שעל פי רוב במקרה זה אבד החפץ מכל אדם; אחרים⁴⁵ חלקו עליו, והצריכו שתהיה אבדת החפץ ודאית.

יש לציין, שאף על פי ששורת הדין קובעת, שהמוציא אבדה כיו זכה בה, מכל מקום נקבע⁴⁶, שטוב וישר לעשות לפני משורת הדין ולהחזירה לבעליה. החוק אינו מבחין בין אבדה שהיא "אבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם" ובין אבדה שהיא "אבדה ממנו ומכל אדם", שכן החוק מגדיר אבדה כמיטלטלין שבנסיונות העניין יש להניח שיצאו משליטתם של הבעלים, בלי לציין שאותם מיטלטלין עדיין "מצויים אצל כל אדם". מסתבר שדעת המחוקק אינה נוחה מהסדר המאפשר לאדם לרכוש בעלות בנכסי חברו רק בגלל העובדה שעלה בידו להצילם מאבדון, שלא כמצופה. לקביעת החוק כעניין זה יש נפקות אף במשפט העברי, שכן כתב הרמ"א⁴⁷: "ואף על גב דמיניא [=שמן הדין] אין חייבין להחזיר באבדות אלו, אם גור המלך או בית דין, חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא דינא" או "הפקדן בית דין הפקר". ולכן פסקו ז"ל בספינה שטבעה בים, שגור המושל, גם הקהללות, שכל מי שקונה מן העכו"ם שהצילו מן האבידה ההיא שיחזירו לבעליה, שצריכין להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנחן⁴⁸.

⁴⁴ אבדה מדעת
מלשון החוק ומגמתו עולה, שאין לדבר על "אבדה" ואין להטיל חובות על המוציא כלפי הבעלים, אלא כשלא היה אבדן הונס מדעת הבעלים עצמם. החוק מדבר על מיטלטלין שאבדו, ולא על בעלים שהזניחו את מיטלטליהם בידיהם⁴⁹, או הפקידים במתכוון. כמו כן, החוק מדבר על מיטלטלין שיצאו משליטת הבעלים, ולא על בעלים שהוציאו את מיטלטליהם

גורת הכתוב היא, ולכן אף בעמוד וצוות שאינו מחייש, האבדה תהיה של המוציא, ובלשון התלמוד "נעשה כצוות על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים" (בבא מציעא כד ע"ב); ייתכן שלפי דעתם נכס כזה הוא נכס שהנסיבות הפכו אותו להפקדן, אולם ייתכן גם שהם יסבירו, שגורת הכתוב היא, שאבדה כיו היא אבדה שהתייחסו הבעלים ממנה, ראה להלן דיונו על סעיף 4, פרק שלישי, עמ' 75, שייאוש אינו כהכרח הפקר, ברם, לדעת רש"י, בבא קמא ס ע"א, ד"ה מוצא אבדה, ובידושלמי, בבא מציעא, פרק ב, הלכה א, עיקר הטעם מבוסס על ייאוש הבעלים; לפיהם אם יאמרו הבעלים במפורש שאינם מחיישים, לא תיקנה האבדה למוצא (מאריך גסא, ייתכן שגם הם סוברים, שגורת הכתוב מגלה, שבטלה דעתו אצל כל אדם, כאמור לעיל), והשווה: רמב"א, בבא מציעא כב ע"ב, ד"ה תא שמע, הרמב"ם מסכים לכאורה עם השיטה השנייה, שהיא בהלכות גזלה ואבדה, פרק ו, הלכה יא, וזכיר את הטעם של ייאוש בעלים. כיום האמיתוים והחכמים רובם להסביר דבריו דעת שאר הראשונים. עיי' במגרי קטנה, ובכסף משנה, בפרק ו מולכות גזלה ואבדה, הלכה א, ובספר המספח (שם), מהדורת פרנקל, ובאוצר מפרשי התלמוד, בבא מציעא, חלק ב, עמודים י"ד-י"ח.

⁴⁵ שרי"ת מהרי"ק, שו"ע ג.

⁴⁶ משנה למלך, הלכות גזלה ואבדה, פרק ו, הלכה ב, ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסד, סעיף ה, במזכור וברמ"א, ברי"ן דבש ודלקה וכן ראה: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן קפא, סעיף ב, ועיי' עוד: חזון איש על בבא קמא, סימן יז, ס"ק ג.

⁴⁷ רמ"א, חושן משפט, סימן רעט, סעיף ו.

⁴⁸ שם.

⁴⁹ אמנם כוונתו של סעיף 7 של החוק היא: "נכס שהזניח", אך ברור שהכוונה שם לחפץ שנשכח, ולא לחפץ שהזניח במתכוון.

משליטתם מרצונם. אם הבעלים אינם מעוניינים בשמירת נכסיהם, איזו הצדקה ואיזה עניין יש לנו לחייב אחרים לשמור ולהשיבם?

לא זו אף זו, מסעיף 7 לחוק המיטלטלין, התשל"א-1971, הקובע: "הבעלות במיטלטלין פוקעת כשבעלים מוציאים משליטתו תוך כוונה להפקידם", עולה שנכסים אלה הפכו לנכסי הפקר, וכל הקודם – זוכה בהם.

ואולם נשאלת השאלה, מה יהיה הדין כאשר נכס הבעלים אבד או יצא משליטתם שלא מתוך כוונה להפקידו, אלא מתוך רשלנות ברידה של הבעלים: האם נאמר, שהיות ולא הפך הנכס להפקדן, על הנוטל אבדה כזו חלות הוראות החוק; או שמא נאמר, שאין סיבה לדרוש מן המוציא מה שהבעלים אינם דורשים מעצמם, ולכן לא נחיל על המוציא את הוראות החוק; יש להניח, שיפרשו בתי המשפט את סעיף 1 באופן שיכלול את המקרה האמור במסגרת הגדרת אבדה, שאם לא כן חיווצר סתירה בין חוק השבת אבדה לבין חוק המיטלטלין, הקובע שהבעלות במיטלטלין פוקעת רק אם יש כוונה להפקידו⁵⁰.

סוגיה זו מוכרת במשפט העברי בשם "אבדה מדעת". וכך כותב השולחן ערוך⁵¹: "המאבד ממונו לדעת, אין נוקטין לו. כיצד? הניח פרתו ברפת שאין לו דלת, ולא קשרה, וחלף לו"⁵². מדברי השולחן ערוך עולה, שנכס שבעליו מתרשלים או מתעצלים בשמירתו, אינו מוגדר כאבדה; ואם כי התנהגות זו אינה מוכיחה, שהפקידו הבעלים את הנכס, המוצא פטור מלספד בו. באותו סעיף בשולחן ערוך מובאת דוגמה אחרת לאבדה מדעת: "השליך כיסו [=ארנק] ברשות הרבים והלך לו, והיה זה איבד ממונו לדעת, ואע"פ שאמור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר: 'אשר תאבד', פרט למאבד לדעתו". והרמ"א מעיר על כך: "ויש אומרים דאבידה מדעת הוא הפקר, וכל הקודם – זכה". לדעת הרמ"א, ניכר מהתנהגותו של הבעלים, שהוא מתכוון להפקיד את ארנקו, ולכן במקרה זה⁵³, אבדה מדעת וזה להפקדן⁵⁴, אשר על כן אין הוא רואה כל מניעה שיטול המוציא

⁴⁹ אפשר לציין נימוק נוסף לפרשנות זו: חוק השבת אבדה אינו מטיל על המוציא חובות מחייבים כל כך (אין המוציא חייב ליטול את האבדה, ואם הוא נוטל אותה, יכול להעבירה למשורה, והוא אינו חייב לדאוג לשמירתה בעצמו, דבר המצדיק את התחבט המושג "אבדה" ולא את צמצומה).

⁵⁰ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסא, סעיף ד.

⁵¹ הדוגמה לקוחה מתוך הרמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יא, הלכה יא, הרמ"א, שם, חלק על השולחן ערוך; לדעתו, אין בהנחת מפרה ברפת שאין לה דלת משום רשלנות, ומשום כך אין מקרה זה נכנס להגדרת אבדה מדעת. מקור המולקת בין הרמ"א והשולחן ערוך, בפירשת שונה של סוגיית הגמרא בבבא מציעא לב ע"א, ראה על כך: ביאור הגר"א, חושן משפט, סימן ס"ק ת.

⁵² יש לציין, שאפשר שהיה "אבדה מדעת" אף כשלא מתוך מעשה הבעלים, שנזכר בהפקדן את החפץ, והוא כשנכנס החפץ לידי קטן. במקרה זה החפץ משתמר קצת, על ידי שנמצא בידי הקטן, ולכן אינו כהפסד. ואם כי זה נקרא "אבדה מדעת" (בבא בתרא פו ע"ב), מכל מקום, אף לדעת הרמ"א, אמור למשורר אחר לזכות בו, במקרה זה הכינוי "אבדה מדעת" מצוין, שאין חיוב השבת וטיפול באבדה זו. כיוון שהוראה הבעל על ידי מסירתו לקטן, שלא חש לאיבוד מעותיו". ראה כעניין זה: ס"ז, חושן משפט, סימן רסא, סעיף ד; קצות הדושן, שם, ס"ק א; נתיבות המשפט, שם, ס"ק א. ברומה לכך ראה להלן, סעיף 8, פרק שלישי, עמ' 112, ובמיוחד סמך לציין הערה 10.

⁵³ אמנם המשפט העברי קובע בעיקריו, שנכס נעשה להפקדן על ידי אמירה מפורשת של הבעלים, שהוא מתכוון להפקידו (ראה, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רעט, סעיף ג), אולם אם הוא מניח את הנכס בכוונה במקום שברור

פרק ראשון: הגדרת אבדה

את האבדה לעצמו, כדין כל זוכה מהפקר. לעומתו סבור השולחן ערוך: "שבשכיל שאינו חושש לפקח על נכסיו, לא נאמר שהפקירם"⁵⁴, ולכן אין למוצא רשות ליטול את הנכס לעצמו, גם אם הוא אינו מחויב לדאוג להחזרתו לבעליו. נשאלת השאלה: לדעת השולחן ערוך⁵⁵, מה דינו של מוצא שנטל "אבדה מדעת", שלא על מנת לגזלה, האם יחויב בחיובי ההשבה, או שמא יוכל להחזיר אותה למקום מציאתה?⁵⁶ לכאורה אפשר לדמות נטילה זו לנטילת אבדה על ידי "זקן ואינה לפי כבודו" (אשר לדעת הרמב"ם⁵⁷, מתחייב בהשבה, אם נטל, אף שהיה פטור מנטילתה⁵⁸), ולומר שגם כאן, ב"אבדה מדעת", המוצא היה אמנם זכאי להתעלם מן האבדה, אך אם לא התעלם, ונטל את האבדה, עליו לטפל בה ולהחזירה. זוהי אמנם דעתם של חלק מהפוסקים⁵⁹, ואולם אחרים⁶⁰ קובעים, שגם לשיטת השולחן ערוך, הנוטל "אבדה מדעת", אינו חייב בהשבתה, ולא זו בלבד, אלא שאם התיימשו הבעלים, הנוטל זוכה באבדה, אף אם קדמה הנטילה לייאוש⁶¹.

ב. מיטלטלין ומקרקעין

לאחר שעסקנו בנושא החוק, והגדרנו את היקפו של המושג "אבדה", נעבור למושג החוק, ונראה על אלו נכסים החוק חל. על פי ההגדרה שבסעיף 1, החוק חל על מיטלטלין בלבד – "מיטלטלין שאבדו לבעליהם" – להבדיל ממקרקעין או נכסים שאינם מוחשיים. צמצום תחולתו של חוק השבת אבדה על מיטלטלין בלבד, אינו נובע משיקולים

שיאבד שם, הנכס נעשה הפקר אפילו בלא אמירה, משום ש"מחשבתו ניכרת על ידי מעשיו" (לשון הב"ח, חושן משפט, סימן רעג), ויש כאן עדות שהפקיר אותו. לדעת הרמ"א, כאמור, נכס הפקר זה גם הוא נקרא "אבדה מדעת"; השווה לעיל, הערה 52, וראה ש"ך, חושן משפט, סימן רסא, ס"ק ג, המצדד בשיטת הרמ"א.

⁵⁴ בית יוסף, חושן משפט, סימן רסא, בהסבר שיטת הרמב"ם (ראה לעיל, הערה 51). לשיטת הרמב"ם אין להסיק מתוך מעשיו של אדם, שהפקיר את נכסיו, אלא יש לסמוך תמיד אך ורק על הצהרתו המפורשת, השווה לעיל, הערה 53. ברם, לדעת האחרונים, אף הרמב"ם יודה, שב"אבדה מדעת", שברור בלי שום ספק שתאבד, יכול המוצא לזכות בה (ראה: מחנה אפרים, הלכות זכיה מהפקר, סימן 1; ש"ך, חושן משפט, סימן רס, ס"ק לג), ולא נחלק הרמב"ם אלא באבדה, שיש אפשרות למוצא להחזיר את האבדה, כגון המשליך חפץ שיש בו סימן לרשות הרבים. יש לציין, שלדברי אחרונים אלו, שיטה זו של הרמב"ם אינה מבוססת על עמדתו בדניי הפקר אלא על דיני ייאוש; אם ברור שיאבד החפץ, אז ודאי נתיימש הבעלים, ולכן נעשה החפץ הפקר, מה שאינו כן, אם יש אפשרות שיוחזר החפץ לבעלים, אז אין הוא מתיימש, ואסור למוצא לזכות בו. ראה: נתיבות המשפט, סימן רסא, ס"ק א. וראה גם: אנציקלופדיה תלמודית, כרך א, ערך "אבדה מדעת".

⁵⁵ השאלה מתעוררת גם לרמ"א, במקרה המצוין לעיל, הערה 52. גם במקרה של המשליך כיטו ברשות הרבים – שלדעת הרמ"א מותר למוצא לזכות בנכס (שכן לדעתו הוא הפקר) – יש מקום להסתפק אם נטלה המוצא כדי להשיבה לבעלים (ולא כדי לזכות בה): אם כן חור זוכה הקעלים מדין מגביה מציאה לחברו. ראה בעניין זה: קצות החושן, סימן רנט, ס"ק א, ד"ה אמנם; וכנגדו ראה: נתיבות המשפט, שם, ס"ק א.

⁵⁶ והשווה דיונו על סעיף 2, פרק שלישי, עמ' 33.

⁵⁷ ראה בעניין זה: סמ"ע, חושן משפט, סימן רסג, ס"ק ד.

⁵⁸ ראה: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסג, סעיף ב.

⁵⁹ כך עולה מדברי הלחם משנה, הלכות גולה ואבדה, פרק ג, הלכה טו.

⁶⁰ תרומת הכרי, סימן רסג; דברי משפט, שם, ס"ק א.

⁶¹ נתיבות המשפט, סימן רסא, ס"ק א; קצות החושן, סימן רסא, ס"ק א. על הבעיה העקרונית של נטילה שקדמה לייאוש, ראה דיונו, להלן בסעיף 4, פרק שלישי, עמ' 76.

אם יש כוונה גולה משעת הנטילה⁸, וכאן בשעת הנטילה התכוון להחזירה.

כ. המוצא כשומר

הנטל אברה כדי להשיב אותה לבעליה, חל עליו חוק השומרים, התשכ"ד-1967, ולפי אותו החוק דינו כשומר חנם⁹. בתלמוד¹⁰ נחלקו הדעות, אם שומר האברה נחשב לשומר חנם או לשומר שכר. הנוקטים בדעה שהמוצא הוא שומר שכר, טוענים שאמנם המוצא אינו מקבל שכר בעד טיפולו באברה¹¹, אולם כיוון שכשעה שהוא מתעסק במוצאות השבת אברה הוא יכול להיפטר מקיום מצוות אחרות – כגון מתן צדקה לעני – יש בזה "טובת הנאה", והוא נעשה לשומר שכר. הפוסקים שהמוצא הוא שומר חנם, אינם רואים בפטור ממצוות אחרות "טובת הנאה", שיש בה כדי לשנות את מעמדו¹².

להלכה, לא הוכרעה שאלה זו¹³; אולם, דבר אחד מוסכם על הכול והוא, שאין מוצא

⁸ ראה רש"י, בבא מציעא כו ע"ב, ד"ה עובר. וכן נחפשי גם סעיף 383 לחוק העונשין, בפסק הדין של בית המשפט המחוזי, ת"פ (ר"ס) 2/81 מדינת ישראל נ. אליהו, פ"מ תשמ"ג(ב), עמ' 16: "מן הדין להוכיח בבחינה זו נטל גניבה ע"י מציאה לפי סעיף 383(א), 'בו זמנית' של מעשה הנטילה והכוונה הפלילית לשלל הדבר על-מנת... אבל מכל מקום, עבר מוצא זה על הוראות חוק השבת אברה, ולכן הוא עלול להידעש על פי סעיף 9 של אותו חוק. ואולם עיין תוספתו, שם, ד"ה אינו עובר, שמדוברים משמע, שאם עדיין לא נתיימשו הבעלים, עובר המוצא על איסור גולה, אך אם מעיקרא נכחון להחזירה. וראה בעניין זה מאמרו של נ' רקובר (צורף לעיל, בפרט 16) בעמ' שנת.

⁹ ראה במבוא להצעת חוק הטיפול באברות, הצעות חוק התשל"א, עמ' 165: "המוצא אברה ונטילה, הוא שומר נכס שחוק השומרים חל עליו, ודינו לפי אותו חוק כדיון שומר חנם". וראה שם בדברי ההסבר לסעיף 2. חוק השומרים אינו מזכיר את הנטל אברה, אך לפי הנהגה, נטילת האברה כלולה בהגדרת סעיף 8(א): "שומר נכס היא החזקתו כדיון שלא מכוון בעליו". סעיף 15 של חוק השומרים השאיר בחוק את סעיף 770 שבספר השו"ע של המגילה, וקובע במפורש, שמוצא אברה דינו כשומר: "המוצא אברה... היא משמורת כדיון עד אם נמצאו הבעלים", אך חוק השבת אברה, סעיף 10(1), ביטל את הסעיף הזה שבמגילה. אין אפוא כיום קרינה מפורשת, שמוצא אברה הוא שומר עליה. חוק השומרים סעיף 10(ב) קובע: "שומר נכס שאין לו בשמירתו טובת הנאה לצדו, הוא שומר חנם", ולפי זה נאמר במבוא להצעת חוק הנוכח, שהנטל אברה הוא שומר חנם. ואולם סעיף 4(א) בחוק מאפשר למוצא אברה לזכות בה לאחר תקופת המתנה, ולכן אולי יש לראות באפשרות לזכות באברה "טובת הנאה", ולומר שהנטל אברה הוא שומר שכר?

ראה בפנים ובפרט הכאה, שבמשפט העברי יש דעה, ששומר אברה דינו כשומר שכר, והטעם הוא, ששומר אברה פטור מלחם פרנסה לעני כשעה שמתעסק באברה, על פי הכלל "העוסק במוצאות פטור מן המצווה" – ואף על פי שלא בא אליו עני, ואפשר שלא יבוא, עדיין הנהגה הנפישת שיש למוצא מן הפטור התוארית. עושה אותו שומר שכר. וראה ש"ך, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן עב, י'. שהשומר נחשב "כאילו קבל פרוטה בתחילת השמירה...". לפי זה, אכן מקום לטעון, שהנהגה שיש לשומר האברה מן האפשרות לזכות באברה לפי החוק, עושה אותו לשומר שכר. ואפילו לרעה שבמשפט העברי, ששומר אברה דינו כשומר חנם, הטיעון הוא, שאין הדבר מצוי שיבוא עני כשעה שהעוסק מתעסק באברה (ראה סמ"ע, חושן משפט, סימן רסב, ש"ך לו), ולכן אין רואים אותו כשומר שכר; ואילו לפי החוק, אפשרות הוכייה באברה מצויה היא. יצוין שהאפשרות לזכות באברה לאחר תקופת המתנה קיימת רק לפי החוק ולא לפי המשפט העברי, וראה בדין על סעיף 4.

¹⁰ בבא קמא ג ע"ב: "שומר אביוה – רבא אמר: כשומר חנם דמי; רב יוסף אמר: כשומר שכר דמי".

¹¹ ראה להלן, בדין על סעיף 4, פרק ראשון, עמ' 72.

¹² השולחן ערוך, חושן משפט, סימן טז, פוסק שריו כשומר שכר; הרמ"א, שם, מביא בשם "שם אומרים", שריו כשומר חנם. להלכה, נשאר ספק אם הוא שומר שכר או שומר חנם. ראה ש"ך, חושן משפט, סימן רסו, ס"ק י'. וראה אציקלופדיה תלמודית, כרך יא, ערך השבת אברה, עמ' עג, הערות 282, 284.

¹³ ראה בהערה קודמת.

פרק ראשון

הקדמה

לפני שנדון בחובת המוצא, הנובעת מסעיף זה, יש לחת את הדעת לחובות אחרות המוטלות על המוצא, הנובעות מהוראות חוקים אחרים¹. הוראות אלה נוגעות לתוצאות הפליליות העשויות לחול על המוצא מכוח חוק העונשין, ולמעמדו של המוצא כשומר על פי חוק השומרים.

א. המוצא כגנב

חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיף 383(ג), קובע: "לענין גניבה, נטילה – לרבות השגת החזקה... במציאה, אם בזמן המציאה מניח המוצא, שאפשר באמצעים סבירים לגלות את הבעל". דומה לזה נמצא בתלמוד²: "ראה סלע [שם מטבן] שנפלה, נטלה... על מנת לגזול, עבר ככולו, משום לא תגזול³ ומשום 'השב תשיבם' ומשום לא תוכל להתעלם⁴". כלומר, מלבד החיוב המוטל על נוטל האברה להחזירה (מצוות עשה – "השב תשיבם"), והאיסור שעובר עליו, אם אינו משיב את האברה (מצוות לא תעשה – "לא תוכל להתעלם"), מי שנוטל את האברה לעצמו, עובר גם על איסור גזילה⁵, ברם, אם נוטל המוצא את האברה בכוונה להחזירה לבעליה, ורק אחר כך חוזר בו, והחליט לשמרה לעצמו, עבר על מצוות עשה של "השב תשיבם", אבל לא עבר על איסור גזילה, משום שאין גולה אלא

¹ על פי סעיף 12 לחוק השבת אברה, הוראות החוק אינן גורעות מהוראות מיוחדות לענין הנוהן, הנמצאות בחוקים אחרים.

² בבא מציעא כו ע"ב.

³ "לא תעשק את רעך ולא תגזול" (ויקרא יט, יג).

⁴ "לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים, והתעלמת מהם, והשב תשיבם לאחריך" (דברים כב, א). לשאלה אם חובת "השב תשיבם" חלה כבר מרגע הוצאתה או רק משעת הנטילה, ראה להלן, הערה 41.

⁵ "וכן תעשה להמור, וכן תעשה לכל אברת אחיך, אשר תאבד ממנו ומצאתה, לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג). הפסוק זה היה אפשר להשק, שהאיסור להתעלם הוא רק אחרי המציאה, היינו אחר "הנטילה" (ראה להלן, הערה 16). ברם הפסוק: "לא תראה... והתעלמת" (דברים כב, א), מבטא אף הוא את אותו איסור (ראה רמב"א), ספר המצוות, מצוות לא תעשה, סימן רל"ט; וכן ראה רמב"ם, הלכות גזילה ואבדה, פרק יא, הלכה א). הפסוק זה מחבר, שהלאו של "לא תוכל להתעלם" חל כבר מרגע ראיית האברה, ולא רק משעת המציאה – הנטילה.

⁶ ולא על איסור גנבה; וראה משנה תורה לרמב"ם, שכלל ב"הלכות גזילה ואבדה" דיני אברה עם דיני גולה. על ההבדל בין גנב לגזול, ראה: רמב"ם, הלכות גנבה, פרק א, הלכה ג. וראוהו ענין ראה מאמרו של נ' רקובר, "בעיות יסוד בהלכות גנבה במשפט העברי", סיני מט (תשכ"א), עמ' יז. על השאלה מדוע הנוטל אברה לעצמו נחשב לגזול ולא לגנב? ראה: אמרי משה, סימן לר, אות ד.

⁷ אבל אינו עובר משום "לא חוכל להתעלם", וזוהי דעתם של רש"י, בבא מציעא כו ע"ב, ר"ה עובר, והרמב"ן כמלחמות; שם: ואולם לפי דעת בעל המאמר, שם, הוא עובר אף משום "לא חוכל להתעלם". ברם, אם נוכחן לנוחל את האברה לפני שהתיימשו הבעלים, אך רש"י והרמב"ן מודים, שעובר משום "לא חוכל להתעלם".

האבדה מחזיק בחיובי השמירה, היא מעמדו אשר יהיה, אלא משעה שנטל אותה.¹⁴ גם סעיף 2(א) קובע, שחובת המוצא להשיב את האבדה לבעלים, או להודיע עליה למשטרה, אינה חלה אלא משעת הנטילה. ניגש עתה לדיון בפירוש הוראות הסעיף.

מיהו המוצא? – "המוצא אבדה"

פרק שני

המלים "המוצא אבדה ונטלה" קובעות על מי חלות הוראות החוק. כיוון שהסעיף נקט לשון "המוצא אבדה", נוסף ל"ונוטלה", נשאלת השאלה, מי הוא "המוצא"? שאלה זו תלויה בהכרח במובן המלה "מוצא". כבר בתלמוד¹⁵ הצביעו על מובנים שונים של המלה, והבחינו בין הוראות המלה כלשון המקרא לבין השימוש בה בשפת העם. הנאמר במקרא: "ומצאתה" (דברים כב, ג) פירושו נטילת האבדה.¹⁶ המקרא אינו משתמש בביטוי "למצוא" בהקשר לראיית החפץ,¹⁷ ואילו בשפת העם "למצוא" אבדה

¹⁴ ראה: רמב"ן, במלחמות ה' על הר"ף לבבא מציעא כו ע"ב (ף ד יד ע"ב דפי הרי"ף), בפירוש דברי הגאונים: "היכא שנטלה בחירות אבדה... ידו כדי הבעלים, ושומר שבר שלמה הוא"; חוספות. בבא מציעא כה ע"ב; ר"ה ואם נטל: "היכא והגביה, הי מחזיק בשמירתה... לזכה הי שומר חנם, ולזכ יוסף שומר שוכר"; המאור הגדול על הרי"ף, שם כט ע"א (ף טו ע"א דפי הרי"ף), כשם רבנו אפרים... אבדה... מעידא דאשכנזי-למרגל שמצאה שומר שוכר הוא עולה; חידושי הריטב"א החדשים לבבא מציעא כה ע"ב, ר"ה ואם נטל: "דכתיב שבא לידו נחזיק בשמירתו"; ובחידושי הרשב"א, שם.

כרם, ראה רש"י, בבא מציעא פב ע"א, ב"ה שומר אבדה: "שמצא אבדה והניסה אל תוך ביתו, כדכתיב ורבים (כב) יאספנו אל תוך ביתו". וכבאבא קמא נ ע"ב, ב"ה שומר אבדה: "הניס אבדת חביו לביתו, כדכתיב: יאספנו אל תוך ביתו". לכאורה משמע מלשנו של רש"י, שההכנסה לבית היא הגורם לחיוב שמירה, ולא הנטילה בלבד, שכן לא כתב שמצא אבדה, אלא הניס אבדה, ואולם ספק אם נכון לפרש כאן את לשונו של רש"י באופן דווקי (וראה: פ"י יהושע בבא מציעא כט ע"א, ר"ה בגמרא, וראה דבריו בבבא קמא נ ע"ב, ר"ה בחוספות. שפירש בדעת רש"י, שנטעה המוצא שומר שוכר, מפני שקיים מצות השבת אבדה של "לא תוכל להחלים" ו"אספנו אל תוך ביתו". ב"ה, רש"י עצמו לא הוכיח אלא ההכנסה לבית השומר).

לכאורה אין מלשון הגמרא: "שומר אבדה – רבה אמר: כשומר חנם דמי; רב יוסף אמר: כשומר שוכר דמי" (בבא קמא נ ע"ב), משמע שאין המוצא נעשה שומר כבר משעת הנטילה, הגמרא מדברת על "שומר אבדה" ולא על "מוצא אבדה", שאו היה משמע, שנעשה שומר משעת נטילה (ראה להלן, הערה 16). וראה מלאכת שלמה, בבא מציעא, פרק ב, משנה ו, ד"ה כדי שילך, שכתב שהמחלוקת בשומר אבדה, אם הוא שומר שוכר שלמה, היא אחרי שהרכיז המוצא, ולא באו הבעלים. ועדיין יש לברר מהי דעתו בדבר שמעמדו של המוצא לפני ההכנסה, כרם, ראה לחם משנה, הלכות נדרים, פרק ג, הלכה א, שפירש בדעת המובנים, שנעשה המוצא שומר חנם, לפני שהולך את האבדה לביתו, ואחר כך שומר שוכר, אבל על כל פנים לעולם הוא נדרון כשומר. וראה חכמת שלמה, חושן משפט, סימן רסו, ס"ק סו, המפנה לספרי גרר וריין, על נדרים לג ע"ב, שם הוא דוחה את דברי ה"לחם משנה".

¹⁵ בבא מציעא ב ע"א.

¹⁶ כך דרשו בתלמוד: "ומצאתה – דאמאי ליהדי [שבא לידו] (בבא מציעא ב ע"א). והשווה: "או מצא אבדה וכחש בה... והשיב... את האבדה אשר מצא" (ויקרא ה, כב:כג); כאן משתמע, מתוך הפסק עצמו, שבמלה "מצא" אין הכוונה לראייה בלבד, אלא לנטילה, שהרי לפי הקשר והדברים שם בורר, שהמוצא נדרש להשיב את האבדה שנטל.

¹⁷ לצורך הקשר זה המקרא משתמש בפועל ראה (ראה לעיל, הערה 5). יצוין, שאף על פי כן, לראיית האבדה

פירושו לראות את החפץ. העם סבור, בניגוד להלכה, שמי שראה אבדה, לפני שראה אותה אחר, כבר זכה בה כה¹⁸. "למצוא" בשפת העם, כולל לפי זה, גם ראייה ראשונה וגילוי של דבר, שהיה נעלם עד כה.

הביטוי "המוצא" לצורך החוק – "המוצא האבדה ונטלה (להלן – המוצא)" – כולל שני יסודות: מציאת החפץ; נטילתו. ברם ביטוי זה, כשהוא מופיע בפעם הראשונה בחתימת סעיף 2 – "המוצא אבדה ונטלה" – מובנו מציאה בלבד, להבדיל מנטילה; נמצא שאדם שנטל אבדה, בלי שמצא אותה, אינו חייב לכאורה בחיובי החוק, שכן הוא אינו עונה להגדרת "המוצא" שבחוק. נבדוק אפוא דוגמאות אחרות, שחסר בהן היסוד של מציאת האבדה, ונדון האם הוראות החוק חלות עליהן:

א. אדם נטל אבדה, ובה אחר ונטלה ממנו. כיוון ש"מציאה" פירושה גילוי הנכס, הרי כשנטל השני, לא גילה דבר, ולכן אין הוא "מוצא"; מה עוד, שהחפץ לא נחשב כעת לאבדה, שהרי, כפי שהסברנו בסעיף 1, אין חפץ נחשב לאבוד, אם בעליו (הכולל את המוצא, ה"זכאי להחזיק בה", כלשון סעיף 1) יודע את מקום החפץ, והחפץ לא יצא משליטתו.¹⁹

יש משמעות הלכתית והיא, שמציאה את האבדה, אסור למוצא להחלים ממנה (ראה לעיל, הערה 5), ויש אומרים שתלה עליו מצוות עשה "השב תשבים" (ראה להלן, הערה 41).

¹⁸ בבא מציעא שם. וכן היא התפיסה התמטית, בניגוד להלכה, עד היום, ראה ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסח, סעיף א. המקורות ההלכתיים בדרך כלל אינם משתמשים במונח "מצא" במובן של גילוי אבדה, כי אם בפעלים "ראה" ו"פגע". ראה לדוגמה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רטו, סעיף א. "הראה אבדת ישראל... ואם נטלים... שם סימן רסו, סעיף א. "מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבידתו ובאבדת חברו... רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יא, הלכה ב, ופסק יב, ועוד. השימוש במלים אלה מקורו בחזרה: "כי תפגע..." (שמות כג, ד); "לא תראה..." (דברים כב, א). כרם, ראה: רות יוסף, חושן משפט, סימן רטו, שבתקום שאומר הטור: "הראה את המציאה", כותב הבית יוסף: "המוצא את המציאה", על אף שהוא עצמו כותב בשולחן ערוך שם: "הראה את המציאה". עיי' רות חיים (פאלאג'א), חושן משפט, סימן רטו, סעיף א. וראה שלשון בבית יוסף, יש לשתי המלים אותה המשמעות.

¹⁹ לשון התקן הולך כנראה בעקבות המגילה, סעיף 769: "המוצא דבר... ונטלו", וכן שם, סעיף 760.

מה שאין כן אם אדם החפץ למוצא, ובה אחר ומצא: כאן יש "אבדה" (ראה לעיל, סעיף 1, פרק שני, עמ' 16), וגם "מציאה", היינו גילוי האבדה. לכן, יחולו על המוצא השני כל פוסקי החוק, אלא שלבניו יש עכשיו שני בעלים: הבעלים המקורי, המוצא הראשון (שעל פי סעיף 1, נחשב גם הוא לבעלים, כיוון שהוא זכאי להחזיק בה) – ולכן יוכל המוצא השני לקיים חיוב ההשבה, על ידי שישב את האבדה לבעלים המקורי או למוצא הראשון. כמו כן יפסיד המוצא השני את זכויותיו על פי סעיף 4, אם יחזיק אותה במשטרה, ויתבע את האבדה.

מוטב דומה, מרב דבריו משפט, סימן רס, ס"ק א, בנוגע לאבדה שנומצאה קודם ייאוש, ונאבדה מהמוצא הראשון אחר ייאוש, ונמצאה על ידי מוצא שני. שם השאלה הייתה: האם יכול המוצא השני לזכות באבדה על סמך ייאוש הבעלים המקורי? והמסקנה היא, שהדבר תלוי בשאלה אם יש למוצא הראשון דין "בעלים", שאם כן, אם עדיין לא התיאש המוצא הראשון. לא יוכל המוצא השני לזכות בה לכן, לאלו הסוברים, שהמוצא אבדה נחשב בדרך כלל לשומר שוכר, שחייב לפצות את הבעל אם נאבד לו "הפיקדון" (ראה לעיל, הערה 12). יש למוצא הראשון צד בעלות על החפץ (ראה להלן, הערה 24), וכלי שהוא יחזיק, לא יוכל המוצא השני לזכות באבדה.

כרם, ראה מנחת ישראל (מורדוכסקי), דף עו, שמסופק במסקנה זו. כיוון שאפילו אם שומר שוכר משלם כער פיקדון שנאבד, מכל מקום לדעת הרמב"ם האבדה חוזרת לבעליה אם נמצאת אחר כך (ועיי' בבא קמא קח ע"ב), ולכן "לא פקע האבדה מרשות הבעלים", אבל ראה ש"י. חושן משפט, סימן רזה, סעיף יא, שלדעת הרמב"ם אינו סובר כן, אלא כשאמר: הריני משלם, אבל עוד לא שילם.

מהו אם כן דינו של השני? הראשון נעשה שומר חנם על האבדה, לפי הוראות חוק השומרים, והאבדה נעשית פיקדון בידו. לכן, השני נידון בהכרח כמי שקיבל פיקדון משומר, אם נטל אותו ברשות; ואילו אם נטל שלא ברשות, דינו כדין גונב פיקדון. כשלוקח הראשון את האבדה לעצמו שלא בכונה להחזירה לבעליה, השני נידון כמקבל או כגונב מן הגנב.

המשפט העברי אינו דן במישרין במי שנטל מן הנוטל. אך ניתן לקבוע, לגבי מי שנטל אבדה על מנת להחזירה לבעליה, שאין דין של מוצא אבדה לאדם שני שנטל ממנו. הנוטל הראשון נעשה שומר האבדה משעת הנטילה, "וידו כיד הבעלים..." [האבדה] ישנה ברשות הבעלים.²⁰ דין האבדה ביד הנוטל הראשון כדין כל שאר פיקדון. לפי זה, שוב אינה בגדר "אבדה", שהרי "כאילו היא ברשות בעלים לגמרי."²¹ ולכן אדם אחר אינו יכול למצוא אותה.²² אמנם יש דעה, שהנוטל הראשון רשאי למסור את האבדה לאחר לטפל בה עבורו,²³ והריהו כשלוחו של הראשון, והראשון נשאר ה"מוצא". ברם, כאן הנוטל מן הראשון בלא רשות, הריהו כגונב פיקדון²⁴ ולא כמוצא אבדה.²⁵

כשנטל הראשון את האבדה שלא על מנת להחזירה לבעליה אלא לגולה, לא נעשה

²⁰ רמב"ן, במלחמות ה' על הרי"ף לבבא מציעא כו ע"ב (יד כ"ב דפ"י הרי"ף). והשווה: ריטב"א, בבא מציעא כא ע"ב, ד"ה אבי אמי: "הוי ידו כיד הבעלים ונכסף שלהם".

²¹ חידושי ה"ר", שם כו ע"ב, ד"ה ואע"כ, בהסבר דברי הרמב"ן במלחמות ה', שם.

²² בגנזע לנכס שאבד לשומר, ולשאלת השבת האבדה לשומר, ראה דיווני לעיל, סעיף 1, פרק שני, עמ' 16 ואילן; וכן ראה לעיל, הערה 19.

²³ ראה שולחן ערוך ה"ב, חוש משפט, הלכות מצוה ופיקדון, סעיף לב, שהשני הוא שלוחו של הראשון – ששן שאמר לשומר ודל למסור לשומר אחר, במקרה הזה "לא נעשה שומר עליה אלא ממעת המקום, וכל המצות שלוחו של אדם כמותו". וראה באבן עזרא, שפירש באדם הנמצא בדרך, ומצא שם אבדה: "ואספתו [אל תוך ביתך] (וכריס כב, א), אם היית שם, או בצווי שתפקדו כיד נאמן". וראה גרונס, בראש אמיר, סימן כב, שרשאי שומר אבדה למסור אותה לאחר, ולא הזכיר את האחרים שדנו בנושא. ברם, ראה מלבי"ם על ה"ספרי": "אל תוך ביתך" (וכריס כב, ב) – ולא בית אחר, וחזרה המילה, שם, שפירש שה"ספרי" אוסר על מוצא האבדה למסור אותה לאחר, מפני ש"שומר שמסר לשומר – חייב", שלא כדעת שולחן ערוך ה"ב, וראה להלן, פרק שלישי, עמ' 36.

ברם יש לומר, ששן הזלכה הקובעת, ש"שומר שמסר לשומר – חייב", אין ראיה שאסור שלוחו לטפל באבדה, כי שם הטעם הוא, שבעל החפץ – שמסר אותו לשומר מסרים – אינו רוצה שידחה פיקדונו בידו אחר (ראה בבא מציעא לו ע"ב, ושולחן ערוך, חוש משפט, סימן רצא, סעיף כז), והוא אינו שייך באבדה, כי בעל האבדה לא הפקיד אותה ביד המוצא. ראה חכמת שלמה, חושן משפט, שם, שנטפס כסברתו זו. וראה להלן, סוף הערה 74, שמדרשה אחרת ב"ספרי" אפשר לדייק, שהמוצא אבדה ומסרה לשומר – פטור. על כל פנים, לפי שולחן ערוך ה"ב, הנוטל ברשות מן המוצא, נעשה שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו, ואם ימצא את הבעלים, יחזיר להם במישרין.

²⁴ אם המוצא דינו כשומר שכי, שחייב לשלם לבעלים עבור הגנבה, ודאי שהגונב חייב להחזיר את האבדה למוצא. אך גם אם המוצא דינו כשומר חנם, שפטור לשלם בגובה, מכל מקום, אם הוכר הגנב, ויכול השומר להוציא מידו בדין, חייב השומר לשנות כן (ראה שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצא, סעיף ה; ובש"ן, שם, סי"ק ח), ויתבע בעל האבדה את אבדתו מן המוצא ולא מן הגנב. אם שומר חנם בוחר לשלם כדי ליפטר משכורה, הוא קונה את האבדה; ראה שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצא, סעיף א, והגהות הרמ"א, שם, סעיף ג.

²⁵ זאת כמובן אם אינו מתכוון להשיב את החפץ לבעלים, שאם תפס את האבדה מהמוצא הראשון כדי להשיבה לבעליה, אין דינו כגנב, אלא כחוטף מצוה.

שומר עליה עבור הבעלים.²⁶ אם בא אחר ונטל מן הראשון, נשאלת השאלה: האם ייחשב ל"נוטל אבדה", או לא? אם נתיימשו ממנה בעליה הראשונים של האבדה, כשהייתה ביד הנוטל הראשון, שהתכוון לגולה, פקע מן החפץ שם "אבדה".²⁷ וממילא אין הנוטל השני נידון כ"מוצא". אך אם לא נתיימשו הבעלים מן האבדה כלל, נשאר עליה שם "אבדה"; במקרה זה נראה, שחלה על השני חובת השבת האבדה, כאילו מצא ונטל אותה לראשונה בעצמו.²⁸

ב. אדם מצא אבדה ולא נטל אותה, וכא אחר ונטלה. לדוגמה, מאה אנשים הצטופפו מסביב לחפץ, עד שבא אדם אחר ונטל אותו. אמנם האיש האחרון לא "מצא" את האבדה כמובן המקובל של המלה, דהיינו לא גילה אותה. עם זאת, אין טעם לומר, שסעיף החוק לא יחולו על הנוטל הזה, שכן מבחינתו הסובייקטיבית, ראיית האבדה הייתה כבחנינה גלילית. אפשר גם, שיש לפרש את המלה "מוצא" ככוללת את מי שיודע בשעת נטילתו, שהחפץ הוא חפץ שאבד.²⁹

על פי המשפט העברי, האנשים שהצטופפו מסביב לאבדה, ולא נטלו אותה, עברו על איסור תורה של "לא תוכל להתעלם".³⁰ משום שלא נטלה. עם זאת, לא מצאנו בולחה, שהתעלמות הראשונים מן האבדה גורעת מחובותיו או מזכויותיו של זה שנטל את האבדה, ודינו כאילו הוא היה הראשון, שגילה את האבדה.

ג. אדם גרם אבדן חפץ מבצעו – שיהיה החפץ לאבדה – ואחר כך נטל את האבדה, האם ייחשב ל"מוצא אבדה" לעניין החוק? כאן חסר היסוד של מקורות, וחוסר הכוון שיש כמובן המקובל של "למצוא".³¹ ניתן לומר, שהאדם הזה "המצא" אבדה. דוגמה ל"מוצא" כזה הוא בעל מתקן הפארק שעשועים (לונה פארק), ה"מוצא" חפצים שנשדו מכיסי המבקרים עקב פעולת המתקן. דוגמה אחרת, אדם מצא כיור סימני דרך המובילים למטמון, טשטש את הסימנים, וגרם שבעל המטמון לא יוכל למצוא את מטמונו. בדוגמה השנייה חסר גם תוס' לב.

²⁶ חידושי ה"ר"ן (לעיל, הערה 21): "הכא כיון שעל מנת לגולה נטלה, אינו שומר עליה". וראה דברי הרמב"ן במלחמות ה', שם: "וזה ששל מנת לגולה נטלה, הוי היא לבעלים כמנתה בקרקע". כלומר, הנוטל כדי לגולה, אינו נחשב כשומר של הבעלים, ונטלת האבדה כנוונה לגולה לא הביאה שינוי במעמד האבדה, וכאילו עדיין היא מנתה על הקרקע בלא נטילה.

²⁷ ראה שיטה מקובצת, שם, ד"ה עובר משום כל תגול, עד ד"ה ח"ל מרוב הרב, ובאנציקלופדיה תלמודית, כרך א, ערך השבת אבדה, עמ' נד"ו. וראה בבא מציעא כו ע"ב: "ראה מלך שפלה, נטלה לפני יאוש על מנת לגולה..." (הנבא בהקדמה לדין בסעיף זה), ושם מסיימת הגמרא, "אף על גב דהדרה [=שחזרה] אותה] לאחד יאוש, מתנה הוא דהייב ליה". לדעת הרמב"ם והרמב"ם ואחרים, מי שנטל אבדה לפני יאוש הבעלים כנוונה לגולה אותה, ואחר כך נתיימשו הבעלים, זוכה כאבדה לגמרי, ושם אין עליו חיוב להשיבה. הטעם הוא, שלא נעשה שומר עליה בשעת נטילה – ראה לעיל, הערה 26 – ולכן אחר יאוש יכול לגלות לזכות בחפץ, כדין כל אבדה שהתיימשו ממנה הבעלים. וראה ש"ן, חושן משפט, סימן נכס, ס"ק ב, שהעיקר בדעה זו. דין זה נכון כל זמן שלא הגולן הוא שגם לייאוש. לעניין גולן שגם לייאוש, ראה להלן בטקסט, סמוך לציון הערה 37, עמ' 38.

²⁸ כיוון שמבחינת הבעלים עדיין האבדה נחשבת כמנתה בקרקע, ראה לעיל, הערה 26.

²⁹ וכן נמצא גם בחוקי מדינת אחרות; למשל, במדינת ניו-יורק שבארצ"ה, נקבע: "The term 'finder'... means the person who first takes possession of lost property" (section 251 (5)).

³⁰ ראה לעיל, הערה 5, והערה 17. על הבדל שבין המשפט העברי לבין חוקי בעינין זה, ראה כמובא למחקר זה. ראה: א' אבן-ששון, המלך החדש, ירושלים תשמ"ב, ערך מצא 1: "ראה גילה משה... שלא במתכוון".

סעיף 4א) מאפשר לנטל האבדה לזכות בה לאחר תקופת המתנה, ובכך שלא יזוהו הבעלים ולא ידרשו את רכושם. בשני המקרים שהבאנו, ייתכן שמי שגורם לאבדה אינו יודע למי אבדה, אם, משום מה, לא פנו בעלי האבדה לקבלה בחזרה, או שאינם יכולים להוכיח את בעלותם עליה, יוכל הגורם לאבדה לזכות בחפץ שאין בו סימן זיהוי, שיאפשר לבעלים בתלמוד³² ש ההיחזקות למקרה מקביל. מדובר בחפץ שאין בו סימן זיהוי, שיאפשר לבעלים לזהותו, אך הוא נמצא מונח באופן שאפשר שהיניחו אותו הבעלים שם בכוונה. ייתכן אפוא, שהתכוונו הבעלים לחזור לאותו מקום ולנטל את חפץ שלהם. לכן, אסור למי שרוצה את החפץ לנטל אותו, כי על ידי הנטילה יגרום לחפץ לאבד מבעליו, כשלא ימצאו אותו במקומו, ובהיעדר סימנים לא יוכלו לדרוש אותו מן הנוטל. מה דינו של מוצא החפץ אם נטל אותו? דעת הרמב"ם היא, שזכה באבדה³³. אך דעת רוב הראשונים היא, שאין הנוטל זוכה בה, אלא הוא מונח עד שיבוא אליהו, ויתברר למי היא שייכת³⁴.

החולקים על הרמב"ם סומכים על ההלכה הקובעת, שאבדה הבאה לידי המוצא קודם שתיאשו הבעלים ממנה, לעולם אינה שייכת למוצא, אפילו אם נתיאשו הבעלים אחר כך. דין זה ידוע בשם "יאושו שלא מדעת"³⁵. כאן, בודאי לא נתיאשו הבעלים מן הנכס שלהם, קודם שבא המוצא ונטל אותו, שהרי התכוונו לחזור ולקחת אותו, ולכן הנוטל אינו זוכה בחפץ לעולם. הרבה מן האחרונים³⁶ עסקו בהסברת דעתו של הרמב"ם.

נוסף לנימוק פורמאלי זה שבפי רוב הראשונים, החולקים על הרמב"ם – "יאושו שלא מדעת" – מוסיפים האחרונים נימוק החשוב לעניינו. לדעתם יש לשים לב גם לעובדה,

³² במשנה: "מצא אחר הגפה או אחר הנגר גזלות מקושרים... הרי זה לא יצא כהן" (בבא מציעא כה ע"ב).

³³ ובגמרא: "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול, ואם נטל לא יחזיר" (נש). ראה לעיל, סעיף 1. פרק ראשון, עמ' 6.

³⁴ הרמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק טו, הלכה א. ברם, ראה: ט"ז, חושן משפט, סימן רס, סעיף 1. שפירש

שרק בספק הינוח, אם נטל, הוא שלו, אבל בודאי הינוח, אם נטל, יהא מונח עד שיבוא אליהו גם לדעת הרמב"ם.

³⁵ מגיד משנה על הרמב"ם שם, והגהות הרמ"א, חושן משפט, סימן רס, סעיף 1. ועיי': ט"ז, שם, סי"ג כו. שלדעתו, אף לרמב"ם שפסק ש"זכה ב"ר, אם יזכיר כעתיד מי הוא הבעלים, יחייב להחזירו, אלא שבעתים

מוחר למוצא להשתמש במציאה. ואם אין כוון להחזיר את האבדה עצמה, יהיה עליו לפצות את בעל האבדה

מדין "גרמי" – קרי מכוח דיני הנזיקין. ראה להלן, הערה 37.

³⁶ ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ג. בסוף הסעיף, וסמ"ע, שם, סי"ג ט. וזה "יאושו שלא

מדעת", שמקורו בכבא מציעא כא ע"ב (על הנימוק המשפט לכן ש"יאושו שלא מדעת" אינו יאושו, ראה דיונו

להלן, סעיף 4. פרק שלישי, עמ' 17). הרמב"ם קובע: "יאושו שלא מדעת, אפילו בדבר שאין בו סימן (דבר שאין

בו סימן, אין אפשרות לבעל האבדה לזהותו כדי לקבל אותו חזרה, ולכן הוא מוכרח להתיאש ממנו) – אינו

"יאושו". כיצד? נפל ממנו דינו, ולא ידע בו שנטל, אף על פי שכשידע בו שנטל יתיאש, הרי זה אינו יאושו

עתי, עד שידעו הבעלים שנטל" (הלכות גזלה ואבדה, פרק יד, הלכה ה). וראה בהערה הבאה.

³⁷ ראה: סמ"ע, חושן משפט, סימן רס, ס"ג מב; ש"ך, שם, סי"ג כו; וזהו נדחיות המשפט, שם, שכתבו חרדסים

שונים. כל ההיחזקות מניחים, שהינוח או ספק הינוח הוא ספק הינוח ללא ידע, ולכן לא היה יכול להתיאש כלל, עד

שאינו הדבר כן: יתיאשו שלא מדעת, לא ידע בעל האבדה את עובדת נפילתה, ולכן לא היה יכול להתיאש כלל, עד

שנודע לו דבר הנפילה; שם, אכן ההשערה שאילו ידע, היה מתיאש, אינה מועילה. אבל בדיווח במקום שמשתמר

קצת, הרי העלה על דעתו את האפשרות, שלא ימצא את חפצו שם, וגם הביא בחשבון, שלא יוכל לקבלו חזרה, כיוון

שאין בו סימן, ודומה כאילו התיאש על תנאי, וכשלא מצא את אבדו, גמר והתיאש למספר. ואולי באופן זה

המשג "בררה", ראה: אנציקלופדיה תלמודית, כרך ד, עמ' רטו. יש להעיר, שלפי הסבר זה, במקרה וכן, שלא

שיער בעל המטמון, שיתגלו סימני רטושטשו, יודע גם הרמב"ם, שהנוטל אינו זוכה.

שמעשיו של ה"מוצא" הם שגרמו ליאושו הבעלים. עובדה זו היא בעלת משמעות, כפי שאפשר ללמוד מדינו של גולן: אף על פי שכדרך כלל קונים חפץ על ידי יאושו בעלים, הגולן אינו קונה את החפץ אף לאחר יאושו, "משום שהוא הוא הגורם את היאושו, ומחמתו מחיאושו, ומשום הכי אינו בדין שיקנה על ידי יאושו זה"³⁷. ואכן כך נקבע גם בדוגמה שלנו "כשנטל דבר שאין בו סימן שהיניחו הבעלים, ומחמת זה נתיאשו כשכחו למקום שהניחו ולא מצאו, הרי זה כיאושו של גולה שבנטילתו גרם היאושו"³⁸. ואף על פי שדברים אלה אמורים בגרימת היאושו ולא בגרימת האבדה עצמה, הרי זה בגלל שהיאושו הוא היסוד המקנה, וגרימת היסוד המקנה, היא השוללת מן המוצא את האפשרות לזכות בחפץ אחר כך.

אמנם החוק אינו מקבל את המושג של "יאושו שלא מדעת", שעליו הסתמכו החולקים על הרמב"ם³⁹; על פי החוק, עצם עובדת האבדה גורמת להענקת בעלות למוצא, אם אין הבעלים חובע את החפץ תוך איבדה חודשים, וזאת גם אם נטל המוצא את האבדה לפני יאושו הבעלים. אולם, מכיוון שהמוצא הוא שגרם ל"אבדה", יש לשלול ממנו את זכויות ה"מוצא" על פי החוק. מאידך, יש בכל זאת להיחייב בחיובי ה"מוצא", ומאותו טעם, היינו כדי שלא ירוויח ממעשיו, וכמו בסוגיית התלמוד הנזכרת, אף כאן אם נטל המוצא חפץ שהונח, לא רק שאסור לו לזכות בחפץ, אלא שנעשה שומר עליו, עם כל האחריות המלווה מעמד זה.

נמצא אם כן, שכדי להיחייב בחיובי החוק, מוטב לכלול את המוצא הזה במסגרת "מוצא" שבחוק, על ידי שנאמר שמעשיו הקודמים אינם משנים את העובדה שעכשיו "מצא אבדה"; אבל כדי למנוע ממנו את זכות הבעלות, אם לא נתגלה הבעלים המקורי, יש לומר שמכיוון שפעולותיו הקודמות הן שגרמו לאבדה, עבר על פקודת סעיף 2 ("חייב להשיבה לבעלים"). ואם כן חלה עליו הוראת סעיף 4(ב), ולפי זה אם "לא קיים המוצא הוראת סעיף 2", נעשית המדינה, ולא המוצא, כעל האבדה.

פרק שלישי

הנטילה – "ונטילה"

הוראות הסעיף חלות רק על מי שנטל את האבדה לידיה, וכן נאמר בדברי ההסבר להצעת החוק ובריון על החוק בכנסת⁴⁰. אמנם המשפט העברי מחייב אף את הוראה אבדה, להשיבה

³⁷ קהילות יעקב, בבא מציעא, סימן כה, ס"ג ד. ראה גם: גידולי שמואל, בבא מציעא, דף כו, כ"ה אמו רבא; חידושי

רבי חיים מטעלו לבבא מציעא, "בענין באיסורא אוי לידיה". ועיי': תרבות המשפט, סימן שסא, סי"ג ב.

שאף אם מצד נסיבות העניין קונה הגולן את גוף החפץ על ידי יאושו, שהוא עצמו גרם, היינו אם

ראונו הבעלים כשכחו כנגדו, ונתיאש כבר קודם שנטל הגולן את החפץ בידו, כך שמה שנטל כבר נחשב

לאבדה (ומי שנטל אבדה כדי לגולה אותה יאושו בעלים קונה אותה על ידי נטילתה, ואינו חייב להשיבה,

ראה: הרמב"ם, ספר מלחמות ה', בבא מציעא כו ע"ב, מכל מקום חייב לשלם דמים לבעלים מסעם

"גרמי", היינו מפני שהוא גרם את היאושו של בעל האבדה. והשווה לעיל, הערה 27.

³⁸ חידושי רבנו מאיר שםחה, בבא מציעא כו ע"ב.

³⁹ ראה דיונו בסעיף 4.

⁴⁰ ראה לעיל, במבוא הכללי.

לבעליה⁴¹, אך אין תוצאות משפטיות לחיוב זה⁴², ואין בית דין מעניש את מי שהעלים עיניו מליטול אבדה⁴³. רק משעה שנאל אדם אבדה, חלים עליו חיובים משפטיים⁴⁴. כלפי בעל האבדה, ובזוה דומה המשפט העברי לחוק. יש לציין, שאף לפי המשפט העברי לפעמים אין חובה ליטול את אבדת דוולת. מקרים אלה הם: נטילה הגורמת הפסד למוצא⁴⁵; וכן ואינה לפי כבודו⁴⁶.

א. פעולת הנטילה
נטילה מוגדרת בלשון העברית כלקחיה⁴⁷. על פי לשון החוק, כל מקום שתהיה לקיחה של האבדה, יהפוך המוצא – הלוקח – לזן חיוב להשבת האבדה לבעליה. נשאלת השאלה, האם החוק מגביל את חובת ההשבה רק למקרה של לקיחה ממש? שהרי יש צורות נוספות של נטילה, כגון הבאת הנכס לרשותו ("קניין חציר"); האם תיחשבה צורות אלו כנטילה לענין החוק שלפנינו? זאת ועוד: כיצד תתבצע פעולת הנטילה כבעלי חיים או במיטלטלין בעלי נפש גדול?
ניעזר באמור במשפט העברי כדי לענות על שאלות אלו. אף שנידונה במשפט העברי שאלת פעולת הנטילה רק בקשר לזכותו המיידית של המוצא לרכוש בעלות בנכס הפקר, לא נמצא שום הברל בהגדרת הפעולה הגוררת אחריה חיובי שמירה והשבה (וזולת אם חסר בפעולה יסוד הכוונה⁴⁸, שאלה שנעמוד עליה להלן, בפרק "כוונת הנטילה").

⁴¹ רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יא, הלכה א: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רט, סעיף א. וראה אנציקלופדיה חלמדיית, כרך יא, ערך השבת אבדה, הערות 27-26. ברם, יש החולקים ומסכימים, שחובת ההשבה אינה חלה אלא אם כן הגביה את החפץ; ראה רמב"ם ורשב"א, בהדרישהם לבבא מציעא ל ע"א; סמ"ע, חושן משפט, סימן רט, סעיף א.

⁴² ראה: משנה ביוה"ט, סימן תמג, ס"ק יב: "ולא מציעו שמחייב לשלם מי שאינו משיב אבדה"; עין מנחם, כבא בתרא, פרק הספינה, סימן תקסד; ביאור הגר"א, חושן משפט, סימן שמח, ס"ק כג.

⁴³ מצוות "לא תוכל להחלעל" היא "לא תעשה שאין בו מעשה", שאין העובר עליו חייב מלקות. ראה: מכות ז' ע"א; רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק יז, הלכה א. רוב הראשונים סוברים, שאין מצוות עשה של "השבת תשיבם" חלה קודם נטילת החפץ, וראה אנציקלופדיה חלמדיית, שם. ולאלה הסוברים, שמי שלא נטל אבדה, ביטל גם את מצוות "השבת תשיבם", מכל מקום אינו נענש בבית דין על ביטול מצוות עשה. ואף על פי שביטול דין מכים מבח מדרות מדרבנן גם על אי קיום מצוות עשה, כמו שאמרו בגמרא: "במצוות עשה -- כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה -- מכין אותו עד שתצא נפשו" (תכחות פו ע"א), נראה שאין זה אלא במצווה המוטלת על אדם זה ודוקא, כמו לולב וסוכה. מה שאינו כן באבדה שכל אדם הראה אותה מצווה בהשבתה, אם לא נטל אותה אדם זה, כשישכח אדם אחר, או בית דין, הם מחייבים ליטול את האבדה ולהשיב אותה, ובכך פקעה מצווה ההשבה ממי שסירב, וראה רש"י, ברכות פו ע"ב, בדיה מכין אותו: "קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים". וכן משמע מדברי הרד"ה, חושן משפט, סימן ערב ואולם יש שכתבו, שבמקרים מסוימים אפשר גם לכפות על מצווה זו, ראה: עקבי חיים, סימן נ; ער"ת מהרי"ל דיסקין, אבן שבת.

⁴⁴ ראה: קצות החושן, סימן רצא, ס"ק ד, ר"ה אמונ: "כל זמן שלא משר, אע"פ וראה אותו, לא נחייב בשמירה"; שו"ת חכם צבי, סימן קלב; ועין בדבריו משה, בבא מציעא, סימן כד, ענין ב, הן בהדחתה בנושא וה.

⁴⁵ לענין זה, ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסד, סעיף א; סמ"ע, שם, ס"ק א; וראה גם: שולחן ערוך הרב, שם, סעיף לג.

⁴⁶ לענין זה, ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסג.

⁴⁷ ראה: א' אבן-ששון, המלך החדש, ירושלים תשל"ב, ערך נטילה.

⁴⁸ וראה לענין זה: דרוש וחידוש לר' עקיבא איגר, בהשמות לבבא מציעא, כו, ר"ה ולוה.

במשפט העברי, המוצא זוכה באבדה בכל הדרכים המקובלות במקום ובממכה, ולא רק על ידי נטילה פיזית. הזכיה באבדה נקראת קניין, כפי שעולה מהמקורות הבאים: "המגביה מציאה לחברו, קנה חברו"⁴⁹; "היה אחד רוכב... הרוכב קנה"⁵⁰; "אובע אמות של אדם קנות לו"⁵¹. לפי השולחן ערוך⁵², אדם זוכה במציאה כשהיא מגיעה "לידו או לרשותו". הביטוי "לידו" כולל פעולות קניין שאדם עושה בחפץ באופן פיזי, כגון: הגביה, משיכה⁵³, רכיבה על בהמה⁵⁴, או הכשתה על ידי מקל, או אפילו הנהגתה על ידי דיבור⁵⁵. הביטוי "לרשותו" כולל זכיה בחפץ מכוח הימצאות החפץ בביתו או בחצרו⁵⁶ במקום השמור מאבדה ומנטילה על ידי אחרים⁵⁷, או אפילו ברשותו במקום שאינו שמור, אם בעל הדין עומד שם⁵⁸. כמו כן, אדם זוכה באבדה הנמצאת בתוך ארבע אמותיו, כשהוא עומד⁵⁹ במקום חצי ציבורי כמו סמטה או פארק, אבל לא ברשות הרבים כמו רחוב, וכן לא ברשותו הפרטית של אדם אחר⁶⁰. הזכיה במציאה על ידי הימצאותה ברשותו או בארבע אמותיו של הזוכה, נעשית גם בלא כל פעולה פיזית מצדו. ברם, בנוגע ל"נטילה" בלי כל פעולה פיזית, אין הכרח שיהיה אפשר להקיש לחוק, שכן חסרה פה פעולה נטילה ממשית של בעל הדין, ואילו החוק מדבר במפורש על נטילה. משמע לכאורה, שיש צורך בזיקה ישירה אל החפץ על ידי לקיחתו בפועל⁶¹.

⁴⁹ בבא מציעא ח ע"א; רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יז, הלכה ג.

⁵⁰ רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יז, הלכה ז; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצא, סעיף ג.

⁵¹ בבא מציעא י ע"א. וראה: רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יז, הלכה ח; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסח, סעיף ב. ובדבר מקומות. וראה בבא מציעא דפ"ט, שוה"מק האמוראים בכמה ענינים, האם הלכה מסוימת עוסקת במציאה או במקום וממכה, מפני שהמינהג זהה בשני ההקשרים.

⁵² שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסח, סעיף א.

⁵³ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצח, סעיף א; שם, סימן רסח, סעיף א; שם, סימן רצא, סעיף א; ברם, לגבי תפיסה ביד בלא הגביה, נחלקו הראשונים ואחרונים, אם הדבר מועיל; רש"י בכתובות לא ע"א, סוכר שלעולם צריך הגביה ביד שלושה טפחים מעל מקום הנחתו של החפץ, והתוספות חולקים עליו שם, ולדידם ידו של אדם חשוכה כחצור, ואינו צריך פעולת הגביה. ממילא קיימת נקודת נוספת בדיקה: לדעת רש"י, המצוין הגביה דווקא, פעולת קניין זו צריכה כוונה ככל פעולת קניין, ולדעת התוספות, שידו של אדם קונה לו כחצור, אין צורך בכוונה, כפי שחצורו של אדם זוכה לו, אף על פי שלא תחזקו לקנות. נתיבות המשפט, סימן רסח, סעיף ב, סוכר בדעת רש"י, שאם כל החפץ נמצא בידו, או ידו כחצור, ואין צורך בהגביה החפץ, ורק כשחולק מהחפץ בידו הצריך רש"י הגביה, כיוון שאין קניין חצור מועיל לחלק החפץ שאינו נמצא בו.

⁵⁴ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצא, סעיף ג.

⁵⁵ שם, סימן קצו, סעיף ג. כדן כל משיכה בהמה. וראה: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסג, סעיף ב.

⁵⁶ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסח, סעיף ג. ראה דיונו להלן, בסעיף 3, ובייחוד פרק שני, עמ' 57.

⁵⁷ זהו פירוש חצור משתמרת, לענין השבת האבדה. ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסח, סעיף א; וראה להלן, סעיף 3, פרק שני, עמ' 58.

⁵⁸ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסח, סעיף ג.

⁵⁹ יש אומרים גם אם הוא הולך; ראה שם, סמ"ע, ס"ק ג, וערוך השולחן, שם, סעיף ד. וראה בקונטרס השבת אבדה (לר' שמואל אהרן רובין), סימן ת, שפירש על יסוד דברי היושלים, בבא מציעא, פרק א, הלכה ד: "והוא שתפול לחור ידו", שובו לו ארבע אמות, רק אם נטל את המציאה לידו לבטח, אך מן הפוסקים לא נראה כן.

⁶⁰ שולחן ערוך, חושן משפט, שם, סעיף ב.

⁶¹ אמנם מסעיף 3, הן בסוגיה של אבדה הנמצאת ברשות הולת, עולה שעצם הימצאות האבדה ברשותו של אדם אינה תופכת אותו למוצא, אלא מעניקה לו את הזכות לדורש מן הנוטל את מסירת האבדה לידו, ולהיחשב

ב. כוונת הנטילה
המשפט העברי מפרש אפוא את דרישת ה"נטילה" פירוש רחב. לפי המשפט העברי נטילה אינה מוגבלת לפעולה פיזית בנזף החפץ. כרס, יש לדון גם בכוונת המוצא בשעת הנטילה – האם יש צורך, שיתכוון הנוטל ליטול את האבדה במטרה להשיבה בכדי להתחייב בהשבה, או שמא הוא מתחייב בהשבה גם בלא כוונה מיוחדת? לשאלה זו כמה פנים:

1. נטילה בשגגה

כאמור, חובת השבה חלה על המוצא רק משעה שנטל את האבדה. כיוון שכן, יש מקום לשאול מה דינו של הנוטל בשגגה? כגון שהיה סבור, שהחפץ שלו או של הפקר, וכשהיה חסר לזכרו של האבדה. המחוקק אינו עוסק בשאלה זו כלל. ניתן אולי להסיק מכך, שאין המחוקק מתחשב בדעתו – או ידיעתו – של נוטל האבדה; נטילת האבדה תחייב אותו בהשבה, כאמור בחוק. במשפט העברי אנו מוצאים דיון בדיון של שומר אבדה בשוגג. לדעת קצות החושן⁶⁵, כיוון שחייבו כשומר חל רק בעשותו קניין בחפץ, אם כן כשמתברר שהקניין היה בטעות, לא חלה עליו חובת שמירה⁶⁶. אך יש החולקים⁶⁷ וסבורים, שבאבדה לא צריך ידיעה בשעת הנטילה, ואם נודע לו הדבר אחר כך, יתחייב משעת ידיעה.

2. הנוטל על מנת להחזיר את האבדה למקום שנמצאה בו

מה דינו של מוצא שהכיר שהחפץ אבוד, אלא שנטל אותו על מנת להחזירו למקום מציאתו ולא לבעלים? אם עצם הנטילה מחייב אותו, ואין אנו מתחשבים בכוונתו, הרי שהפך לשומר, ואם יחזיר את האבדה למקומה, ותזק האבדה, יתחייב לפצות את בעליה על הנזק. אך אם נאמר, שיש צורך גם בכוונת השבה, אם נטלה ולא התכוון להשיבה, והחזירה למקומה, לא יתחייב בחובת השבה, ובוודאי שלא יצטרך לפצות את הבעלים במקרה של נזק. בשאלה זו דן החזון איש, והסיק, שבנטילת האבדה התחייב בהשבתה, אולם יש מי שחולק על כך⁶⁸.

למוצא הסדר זה מלמד לכאורה, שדרישת המחוקק בנטילה היא לנטילה כדווקא. ואולם, אפשר שעצם דרישת החוק למסור את האבדה לבעל הדשות, מלמדת שיש לבעל הדשות מעמד מיוחד כלפי האבדה. אך ראה חתולת ידוננו, להלן סעיף 3, בקשר לפס' דין "הנדלם".

⁶⁵ קצות החושן, סימן רצ"א, ס"ק ד. המקרה שהיה דן בו הוא במי שקיבל על עצמו שמירת אבדה בחשבו שהאבדה עשויה כסף, והתברר שהיא עשויה זהב; עיי' שם, סימן רצ"א, ס"ק ד', שגם כשאין חיוב השבה, הדינו גם בחפץ של הפקר, אם סבר המוצא בשעת נטילה, שהחפץ שלו, לא קנה, משום שלא התכוון בנטילתו לזכות בו; וראה תוספות, בבא קמא ל"ט ע"ב, ד"ה רכא. ראה גם: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רס"ג, סעיף ב.

⁶⁶ עיי' שם, נתיבות המשפט, סי"ק י'.

⁶⁷ חזון איש, בבא קמא, סימן ו, ס"ק ו'.

⁶⁸ חזון איש, בבא קמא, סימן ו, ס"ק ו' בסוגריים. ראייתו מדברי המדריכי, בבא חורא, פרק הספינה, סימן תקס"ד, כראובן שראה את שמעון גונב חפץ מלוי, ואחר כך נתן שמעון את הגנבה לראובן, והחזירה ראובן לשמעון, ונפסק שם, שראובן חייב לשלם ללוי, כיוון שהיה לו להשיב את האבדה לבעליה. אם כן, אין צריכים כוונת השבה. ראה: שולחן ערוך, הרב, הלכות מציאה ופקידון, סעיף ב', ש"אף אם נטלו סתם, כל שלא נזכרין לגדלו לזכות בו בעצמו, הרי זה נעשה פקדון אצל לזכר הכלי. על שיטה זו חולק בנראה בכל שו"ת מורשים, חלק ג, סימן קנ"ו, הכותב: "כל שומר צריך שיעשה קנין, ובלא קנין אינו מחוייב לשמור... וכל קנין אם מיכן

3. נטילה בלי ידיעת הנוטל – קניין חצר וקניין איכס אמות

גם אם נניח, שקניין על ידי חצר או ארבע אמות הוא פעולת "נטילה", הרי יש ונטילה זו נעשית בלי ידיעת ה"נוטל", כגון כשבעל החצר אינו נוכח בשעת הקניין. בזה לא רק שחסרה בנטילה כוונה להחזיר את האבדה, אלא חסרה גם ידיעה שהאבדה נמצאת ברשותו. ואף על פי ש"חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו"⁶⁹, הרי זה דווקא באבדה שאין בה חיוב השבה, היינו בנכס הפקר, שבעל החצר זוכה בו לעצמו, מה שאין כן אם האבדה היא אבדה שחייב בהשבתה. אי אפשר שיתחייב בעל הדשות בהשבת האבדה ובשמירתה, בלי שידע אודותיה⁷⁰.

זה מוכיח, שעצם הימצאות האבדה ברשותו של אדם אינה כבחינת נטילה, כל עוד לא נודע לו הדבר⁷¹.

השאלה המתעוררת בקשר לנטילה על ידי חצר היא, האם מרגע שידע בעל החצר על הימצאות אבדה ברשותו, יהפוך לנוטל אבדה בעל כורחו, או שמא הוא יכול להתנגד לאפשרות, שתחייב אותו חצרו בשמירת האבדה ובחובת השבתה? לכאורה, שאלה זו מחזירה אותו לדיון שעסקנו בו לעיל בעניין נטילה בשגגה, שם ראינו שהדעות חלוקות. למי שסובר שבנטילה בשגגה אין משום נטילה, נראה שאם יתנגד בעל החצר, הימצאות האבדה ברשותו לא תחייב אותו בשמירתה בעל כורחו⁷², ואולם הוא יעבור על איסור "לא

שלא לקנות, אינו קונה, ואין יוכל להעשות שומר בעל כורחו". וראה עוד בעניין זה: הרב מ' גורס, משפט האבדה, בני ברק התשמ"ד, סימן רס"ו, שער צדק, ס"ק קס"ט, ואיפת צדק, שם, הנוטה לדעת שמעשה שהשבת אבדה היא מצווה, שונה מעמד שומר אבדה משומר אחר, ולכן מחייב אף אם לא רצה לקנות.

⁶⁹ ראה לעיל, בפרקנו, עמ' 29.

⁷⁰ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס"ג, סעיף ג.

⁷¹ ראה מתנה אפרים, הלכות קניין חצר, דעיי' לא נחייב זה בהשבה ואפילו בלא רלא חולק להתעלם, מכיון דלא ידע בה". וראה גם: חזון איש, בבא קמא, סימן יז, ס"ק ד'; שו"ת בית יצחק, אורח חיים, סימן כא. יש לעיין, שיש פוסקים הסוברים, שאם הגיעה האבדה לחצרו לפני ייאוש, נחשב הדבר כאילו בא לידי באיסור, אפילו אם לא ידע אז שהאבדה נמצאת ברשותו. ראה: שו"ת, חושן משפט, סימן רס"ג, ס"ק ב, וסימן רס"ב, (אבל יש חולקים על דעה זו. עיי': מהרש"ל, בתכנת שלמה, בבא קמא, סימן כ"ב, ע"א, על התוספות ד"ה דשדיו; נתיבות המשפט, שם, ס"ק א'; ברם, מקנה זו נוגעת רק לשאלת כוחו של קניין חצר לזכות את בעל הדשות בבעלות על החפץ, כיוון שכבר נחייב בהשבה – ייאוש שלא ש"חצירו כדור", ואם היה נוטל בידו לפני ייאוש, לא היה קונה, כיוון שכבר נחייב בהשבה – ייאוש שלא מרע – הרי ש"לא ירפא חצרו מיד" (שו"ת, שם בד"ה), משום כך אין חצרו קונה לו. וכן מסביר החזון איש, הנוכח לעיל: "חצר פגומה היא, בדעתו זו ידו לא קנה, ואמרינן ממה נפשך, אי חצרו כדור, דון לו כמחוייב בהשבה מעיקרה", אבל לא שבאמת נחייב בהשבה, שיהא לא שייך במונח בחצרו ולא הכיר בה". וראה לעיל, הערה 48. וראה בהרחבה בדיונו להלן, סעיף 3, פרק שני, עמ' 63.

⁷² וראה הערה 61 לעיל, שפל פי חוקו, אף ידיעת בעל הדשות אינה מפקיעה כדי להפכו למוצא, רק כאשר יקבל את האבדה לידיו, יחייב למוצא. ראה דיונו על סעיף 3, פרק ראשון, סמוך לציון הערה 2.

⁷³ כך אפשר להסיק מדברי נתיבות המשפט, סימן רס"ט, ואולם השווה לשו"ת בית יצחק, אורח חיים, סימן כא, החולק על עיקר דברי נתיבות המשפט, וסובר שכחצרו לא מועילה כוונה שלא לקנות, חולק אם התנה מראש, שלא יזכה בה. והשווה דיונו להלן, סעיף 3, פרק שני, עמ' 63. וראה בעניין זה: פתחי חושן (לעיל, סעיף 1, הערה 20), דיני אבדה ומציאה, פרק ב, הערה יב, ובספר משפט האבדה (לעיל, בהערה 65).

גם כלא ידעתו, או שיש להודיע לבעלים על ההשבה? החוק אינו מגדיר מה היא מחמת השבת אבדה. ניתן אולי להגדיר "השבת אבדה" כפעולה, אשר בעקבותיה אין התפץ "אבוד" עוד, ולפי זה ללמוד מהגדרת אבדה על מהות ההשבה. סעיף 1 בחוק מגדיר אבדה בשני אופנים¹⁴: האופן הראשון הוא, "מיטלטלין שאבדו לבעליהם", היינו תפץ שאין הבעלים יודעים על מקומם; והאופן השני הוא מיטלטלין "שיצאו משליטתם" של הבעלים, היינו שאפילו אם הבעלים יודעים על מקום הנכס, נחשב הנכס לאבדה, אם אין לבעלים שליטה עליו. לפי זה ייתכן, שיש שני היבטים להשבת אבדה: ידיעת הבעלים; ושליטת הבעלים.

נבחן את דרכי ההשבה הבאים:

- א. מסירת האבדה לידי בעל האבדה או לרשותו, בידיעתו (בהשבה זו יש גם ידיעת הבעלים וגם שליטת הבעלים).
- ב. מסירת האבדה לתוך רשות בעל האבדה, אך בלא ידיעתו (יש בה שליטת הבעלים, אבל אין בה ידיעתו).
- ג. הנחת האבדה בפני בעל האבדה, אך לא ברשותו, במקום שהוא יכול להגיע אליה (יש בה גם ידיעה וגם שליטה).
- ד. הנחת האבדה לפני בעל האבדה, במקום שהוא רואה אותה, אבל אינו יכול להגיע אליה (יש בה ידיעה, אבל אין בה שליטה).

נראה שבדרכים הראשונה והשלישית, שיש בהן הבאת האבדה לידיעתו של בעל האבדה וגם לשליטתו, בוודאי יש בזה השבת אבדה לצורך הוראות החוק, ויש לדון רק בדרכים השנייה והרביעית.

המשפט העברי מכיר בשלוש הדרכים הראשונות, אך לא בדרך הרביעית. הדרך המוכרחת להשיב אבדה היא למסור את החפץ לתוך ידי הבעלים ממשיש¹⁵. אך המשיב אבדה, יכול גם להניח אותה בתוך רשותו של בעל האבדה (הדרך הראשונה ברשימתנו), בתנאי שהמקום מוגן מפני אבדת החפץ, או מנטילתו על ידי אחרים¹⁶. יתרה מזו, בעל האבדה אינו צריך לדעת על השבת אבדתו, ושכן אמרו במגמרא¹⁷: "הכל צריכין דעת בעלים, חוץ מהשבת אבדה, שהתורה ריבחה [בה] השבות הרבה"¹⁸ (זו הדרך השנייה שברשימתנו).

גם הדרך השלישית אפשרית. היינו, אין הכרח להשיב אבדה לרשות הבעלים דווקא, ומספיק להשיבה למקום, שהבעלים רואים אותה, ויכולים לגשת אליה. וכך נאמר בתלמוד¹⁹: "החזירה למקום שיראנה, אינו חייב לטפל בה". כלומר, המחזיר אבדה, נפטר מן החיוב לטפל בה, משעה שיחזיר אותה למקום שיראו אותה הבעלים. יתרה מזו, לשון "למקום שיראנה", לשון עתיר, משמעו שהמשיב את האבדה אינו צריך להמתין, עד שיראה אותה הבעלים בפועל, אלא די אם הנסיבות הן, שאכן יראה בעל האבדה את הנכס שלו²⁰. ואולם אם מדובר

¹⁴ ראה בדינונו לעיל סעיף 1, פרק ראשון, עמ' 5.
¹⁵ ראה: ט"ז, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס"ז, סעיף א, ממשמעות לשון הטור.
¹⁶ שולחן ערוך, חושן משפט, שם; ובסמ"ע, שם, סי"ק א.
¹⁷ בבא מציעא לא ע"א.
¹⁸ ראה בבא מציעא שם, שנלמד מכפל הלשון "השב תשיבם" (דברים כב, א).
¹⁹ בבא קמא ז ע"א.
²⁰ בבא קמא ז ע"א: "ישיבתי דיעיל תפיס וחיי לה (=שגזיל) הוא לצאת ולבוא, והוא רואה אותה". רמב"ם, הלכות גזילה ואבדה, פרק יא, הלכה טז; שולחן ערוך, חושן משפט, שם. ראה מאירי, שם: "דוכן של בעלי

חובת השבה – "חייב להשיבה לבעלה"

המלים "חייב להשיבה לבעלה", שבסעיף 2, מגדירות את החובה הבסיסית של מוצא אבדה, והיא להשיב אותה לבעליה. אולם, החוק אינו מפרט איך משיבים את האבדה – באיזה אופן ובאיזה מקום – וכן החוק אינו מפרט באיזו דרך מכריעים את זהותו של בעל האבדה. נדחוב להלן בעניינים אלה.

א. מקום ההשבה ואופן ההשבה

בחוק לא נתפרש איפה ישיב המוצא את האבדה לבעלים וכיצד. התורה מצווה: "השב תשיבם לאחריך" (דברים כב, א). הדגשה זו – "השב תשיבם" – התפרשה על ידי חכמים כהקלה על המוצא, הן לעניין מקום ההשבה והן לעניין דרך ההשבה¹⁰. המוצא יכול להשיב את האבדה לבעלים, בכל מקום שמצא אותה, ואינו חייב להשיבה לו בביתו דווקא. וכך אמר בתוספתא¹¹: "הגזול את חברו, או שלחו זימנו, או שהפקיד לו ביישוב – לא יחזור לו במדבר... והאבידה חזרת לבעלים בכל מקום"¹².

הרמב"ם¹³ שואל, עד היכן חייב המוצא לטרוח ולהוליך את האבדה לבעלים? והוא עונה, על סמך ה"ספרי", שכל שבעל האבדה נמצא בעירו של המוצא, חייב המוצא להוליך את האבדה אליו, אבל אינו חייב להוליכה מחוץ לעירו¹⁴.

כיום, נראה שדברים אלה אמורים, כשהמוצא אינו יכול להודיע לבעלים על מציאת האבדה. מוצא שהודיע לבעל האבדה על מציאתה, יוצא ידי חובתו, ועל בעל האבדה לטרוח כדי לקבל ממנו את האבדה¹⁵.

ועדיין נשאלת השאלה, מהי דרך ההשבה? האם די בהבאת הנכס לרשותו של הבעלים

¹⁰ לעניין דרך ההשבה, ראה להלן, סמך לציון הערה 118. ואולם, השווה לשולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס"ז, סעיף ב.

¹¹ תוספתא, בבא קמא, פרק י, סימן יד.

¹² ראה מנחת ככריות על התוספתא שם: "ידיעתה כו תורה השבות חובה", וראה להלן, סמך לציון הערה 118. ראה ש"ך, חושן משפט, סימן רצ"ג, סי"ק ו, שפירש: "נראה לי הטעם, שהרי לא הפקידו אצלו מדעתו".

¹³ ראה ים של שלמה, בבא קמא, פרק י, אות ג, שכתב: "יכול להחזיר לו הפקידן האבדה בעל כרחו בכל מקום ביישוב, חוץ במדבר", שלא בדבר התוספתא.

¹⁴ פירוש הרמב"ם לחזקת, דברים כב, ב.

¹⁵ יש מקום לדבר את היחס בין דברי הרמב"ם לבין האמור בחלמוד, בבא קמא קי"ח ע"א: "אבידה ופקידון לא ניתנו ליחבץ אלא במקומן". על גמרא זו ראה: רי"ף, שם (מד ע"ב דפי הוי"ף); ים של שלמה, בבא קמא, פרק י, אות ג. ושווה, גדרים בראש אמיר, סימן כב.

¹⁶ פירוש הרמב"ם, שם: "יוצא לא קרוב אחיך אליך" – שאינו קרוב אצלי, כי אינך מתחייב ללכת אל אחיך אחרת עם האבידה להשיב אליך. רמב"ם, פסקא רבנא, נאמר: "אין לי אלא קרוב, חוץ ממך? תלמוד לאמר יולא ידעתו" – ואם כן, יאמר: ואם לא קרוב אחיך אליך בעיני שתשאל עליו ותדענו, יהיה עמך עד דרוש אחיך אותו". וראה פירוש דברי ה"ספרי" ברי"י אבותב, מוכא בפירוש הרמב"ם הוצאת שפועל, ששם סימם: "אם ידע המוצא, מאילו או מצד מה, היכן הוא בעיר, אפילו הוא רחוק – והשבתו לו, ולא רצה הספרי להסירה לצאת מן העיר כלל אפילו בקרוב לעיר".

¹⁷ ראה: פתחי חושן (לעיל, הערה 70), דיני אבדה, פרק ז, הערה ב. ושווה לעיל, הערה 85.

כבעלי חיים, שדרכם לנוע ממקומם, המשיב אינו יכול להשאיר אותם במקום שהבעלים רץ יראו אותם (וזהו הדרך הרביעית ברישומתו, והיא אינה נחשבת להשבה), אלא צריך להחזיר אותם לרשותו המשתמרת של הבעלים.¹²¹

ב. זיהוי הבעלים
כיצד יודא משיב האבדה, שאמנם הוא משיב את האבדה לבעליה? הסעיף אינו קובע הנחיות בעניין זה.¹²²

לעומת זה, המשפט העברי קובע הנחיות מפורטות, כיצד יש לוודא למי יש להחזיר אבדה. על הכתוב: "ואספתו אל תוך ביתך, והיה עמך, עד דרוש אחיך אתו, והשבתו לו" (דברים כב, ב), אמרו בתלמוד¹²³: "וכי תעלה על דעתך שיתנונו, קודם שידרשנו? [למה צריכה התורה לומר "עד דרוש"? הלא אם אינו בא ודרוש, אינו יודע למי לתת, אלא, מהו 'עד דרוש' – דרשוהו אם רמאי הוא או לא... [על ידי חקירה] בסימנים"¹²⁴. אנו שומעים אפוא, שיש צורך בזיהוי בעל האבדה על פי הסימנים, אבל נודעת משמעות גם כן לאופיו של מי שטוען להיות בעל האבדה, אם אינו רמאי. נסקור את העקרונות בנושא זה:

1. סימני זיהוי

ההלכה מכירה בשלושה סוגי סימנים¹²⁵: סימנים גורעיים; סימנים בינוניים; סימנים מובהקים. א. סימנים "גורעיים" הם סימנים המזהים את החפץ רק באופן גס. סימנים אלה מוגדרים כגורעיים, משום שגם מי שאינו הבעלים של האבדה, יכול להכיר אותם או אפילו לנחש מה הם. הוגמה לסימנים גורעיים היא תיאורים כלליים של חפץ, כמו: גדול או קטן, כבד או קל, או אפילו צבע אחד או צבע אחר¹²⁶. אין להחזיר אבדה למי שיכול לתת רק סימנים גורעיים¹²⁷ של החפץ, כי המחזיר כסימנים גורעיים, עלול לנשל את הבעלים

בחס לצאת משם חומר, ורואין אותו, רים של שלמה, שם, אות י: "מסתמא עייל ונפק, חזוי לה", ורא"ה, הובא בשטה מקובלת, שם: "לא מפרט מוצא אבדה, עד דחוי ליה לבעלים דעיל ונפיק".

¹²¹ רמב"ם, שם: שולחן ערוך, שם. בבא קמא, שם: "בעלי חיים כיון דנקטי להו נגרי בדיחא ורשי": מלומדות הן לצאת – בעי נטירותא ויחזא".

¹²² לגבי אבדות הנמסרות למשטרה, סעיף 111(1) לחוק השבת אבדה מסמך את שר המשטרה להקטין תקנות, שתקבענה את דרך הטיפול בהן. ואולם, בתקנות השבת אבדה, התשל"ג-1973, ק"ת 1839, תקנה 7א, נאמר רק: "העוורור ספק או סכסוך בדבר הבעלות על אבדה... יודיע השופט לתובע, כי עליו לפנות לבית המשפט... וכן ייעשה באבדה כפי שורה בית המשפט".

¹²³ בבא מציעא כח ע"א.
¹²⁴ יש מסיימים "בעניים", במקום "בינוניים", ראה שם כו ע"ב. המחלוקת היא, האם סימנים הם דאורייתא או לא. ראה להלן, הערה 135.

¹²⁵ מגיד משנה על הרמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק יג, הלכה א, באר הגולה, חושן משפט, סימן רסו, סעיף כ; ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ה. וראה ידאם השלם, סימן קסח: "כללו של דבר, כל דבר שאינו מצוי בדבר – הוי סימן".

¹²⁶ בבא מציעא כו ע"ב: "צופו דאוריך או גז... בחיודי ובסומק". ש"ך, חושן משפט, שם, סי"ב. ב. וראה להלן, הערה 128.

¹²⁷ משנה, בבא מציעא ב, ו: "לא אמר סימנים – לא יתן לו"; ופירוש בגמרא: "לא אמר סימנים מובהקים שלה" (שם כח ע"ב). רמב"ם, שם, פרק יג, הלכה ג: שולחן ערוך, חושן משפט, שם. וראה להלן, הערה 141.

שלא הקפידו ברישום במושגים סימנים "בינוניים" ו"מובהקים".

האמיתיים, ואינו מקיים מצוות "השב תשיבם". אפילו צירופם של סימנים גורעיים אחדים (כגון: שעון דיגיטלי בצבע כסף עם רצועה שחורה), גם הוא אינו מועיל¹²⁸.

ב. סימנים "בינוניים"¹²⁹ הם סימנים שרק מי שהכיר את החפץ מקרוב יודע אותם. לכן יש להניח, שמי שנותן סימנים אלה הוא בעל האבדה. דוגמאות לסימנים בינוניים הן: מידתו או משקלו המדויקים של החפץ, כשאין מדובר במידה סטנדרטית¹³⁰; מניין, כשמדובר בכמות של חפצים, כמו שק של מטבעות¹³¹, או תיאור המקום שנאבד שם החפץ¹³². בנוגע לזמן האבדה, אין הדבר מצוי, שכיור אותו הבעלים ומוצא האבדה¹³³, אבל מסתבר, שגם ידעת זמנה המדויק של אבדה הוא סימן בינוני¹³⁴. עקרונות¹³⁵ מחזירים אבדה למי שידע לתת סימן בינוני¹³⁶.

ג. סימנים "מובהקים" הם סימנים המצביעים על הברה מוזיקת של החפץ. דוגמה לכך היא: זיהוי שטר על ידי נקב קטן הנמצא בצדה של אות מסימת בר¹³⁷, וכן רישום מיוחד על בגד או חפץ אחר¹³⁸, או מספר הרישום של בית החרושת¹³⁹. עדיפותם של סימנים מובהקים מסימנים בינוניים מתבטאת במקרים חמורים, כמו גט אישה שאבד¹⁴⁰,

¹²⁸ ערוך השולחן, שם: בית שמאל, אבן הזור, סימן יז, ס"ק עב. וראה שו"ת הרא"ש, כלל נא, סימן א: "אפני אדומים ועניו שחורות, נמי לא יסמא הוא, דהרבה אנשים יש במראה זה, דאף בממנו לא יסמא הוא, כדקאמר באלו מציאות: 'לכלי בחיודי וסומק'". ראה שה"א"ש מפרש "חזירי וסומק", שהבדל האחד הוא בבני צבעים, ועין בספר משפט האבדה (לעיל, הערה 65), סימן רסו, שערי צדק, סי"ק סו, שם הובאה רשימת הפוסקים, שעל פיהם יש מקום לומר, ששני סימנים גורעיים עולים כדי סימן בינוני.

¹²⁹ בבבא מציעא, הלכות גולה ואבדה, פרק יג, הלכה א, קורא להם "סימנים חשוכים", ובערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ה. קורא להם "סימנים אמצעיים".

¹³⁰ ראה ידאם השלם, סימן קסח: "מזה ומשקל ומנין שאינו שוה – הוי סימן". מסתבר שהיה, בגלל שבתי חרושת מייצרים חפצים זהים לאלפים ולרבות, שמו המסחרי של חפץ הוא לפעמים סימן "גורע" ולפעמים סימן "בינוני", לפי התפוצה של אותו סוג במקום האבדה.

¹³¹ "עד שיכיר משלוחיו, וממשקל היו סימן, מזה ומנין נמי הוי סימן" (בבא מציעא כו ע"ב). רמב"ם, שם, פרק יג, הלכה ה; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ו.

¹³² "וליהוי מקום סימן" (בבא מציעא כו ע"ב); רמב"ם, שם: שולחן ערוך, חושן משפט, שם. וראה גם ט"ז, אבן העזר, סימן יז, ס"ק לא, המבאר שהמחלוקת בגמרא אינה אלא בתיאור כללי של המקום, אבל תיאור מדויק של המקום נחשב לכולי עלמא כסימן מובהק. מסקנת הגמרא היא, שמקום הוא סימן, והכונה היא אם כן, שגם תיאור כללי של המקום הוא סימן בינוני.

¹³³ בהעדר שעונים לא דקדקו בזמן כל כך, ראה משנה, סנהדרין ה, ג. וגמרא פסחים יב ע"ב, שהיו טועים כשהיו או שלש שעות ביום.

¹³⁴ ראה תוספות, בבא מציעא כב ע"א, ד"ה שטר נהר: "יניכר שהוא בעלי, לפי שידף מיד".

¹³⁵ יש חולקין דעות בשאלה: האם השבה בסימנים בינוניים מקוה מן התורה או מדרבנן? ראה דברי הגמרא: "אכערא לן, סימנים דאורייתא או דרבנן" (בבא מציעא כו ע"א). וראה: אנציקלופדיה תלמודית, כרך יא, ערך השבת אבדה, עמ' סה, הערה 165, 167.

¹³⁶ אן ראה להלן בפירוט: תת פרק 4, עמ' 43.

¹³⁷ "נקב יש בו בצד אות פלגית... אבל נקב בעלמא – לא" (בבא מציעא יח ע"ב).

¹³⁸ ערוך השולחן, שם. כוונתו שם לרישום שאינו מיוחד בעצמו, אלא שנמצא במקום מסוים בבגד, בדומה לנקב בצד אות פלגית. אבל הוא הדין, כשצורת הרישום היא מיוחדת, כמו "חורתם ופוליים" (בראשית לח, כה).

¹³⁹ ראה ש"ך, חושן משפט, סימן רצו, ס"ק א: "סימן מובהק שאינו נמצא כלל, כמו שכחוב שמו עליו".

¹⁴⁰ וראה: צפנת פענח על הרמב"ם, קונטרס השלמה, עמ' 60.

¹⁴¹ השוה: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסב, סעיף טו.

¹⁴² רמב"ם, הלכות גורעין, פרק יג, הלכה יא.

אדם שאין בית דין מכירים אותו¹⁵⁰ – חוששין שמא הוא רמאי, והוא חייב להביא עדי אופי, לפני שיוכל לדלוש את האבדה על פי סימונים כינוניים.

פרק חמישי

חובת הודעה למשטרה – "או להודיע עליה בהקדם למשטרה"

המלים "או להודיע עליה בהקדם למשטרה" מאפשרות למוצא האבדה להודיע למשטרה על הימצאות האבדה בידו, במקום להשיבה לבעלים.

א. הודעה כחלופה להשבה

השימוש במלה "או" בסעיף זה – "המוצא חייב להשיבה לבעלה או להודיע עליה בהקדם למשטרה" – קובע שתי חלופות שוות לטיפול באבדה: או להחזירה לבעלה, או להודיע על מציאתה למשטרה. בעיה משפטית תחזור, כשיכול מוצא האבדה להחזירה אותה, אך הוא בוחר שלא לעשות כן, אלא מסתפק בהודעה למשטרה.

נשווה את לשון הסעיף עם הנוסח המקביל בהצעת החוק¹⁵¹: המוצא "חייב להשיבה לבעלה, ואם אינו יודע מי הוא בעלה, או אין בידו להשיבה לו – חייב להודיע עליה למשטרה ללא דיחוי". הצעת החוק קובעת עדיפות ברורה להשבת האבדה לבעלים. כשאין מוצא האבדה יכול לעשות כן, אם מפני שאינו מכיר את הבעלים, או מסיבה אחרת, רק אז מותר לו להודיע על האבדה למשטרה, כחלופה להשבה. לעומת הצעת החוק, אין בחוק עדיפות להשבת החפץ לבעלים על פני הודעה למשטרה. הנימוק לשנות מן הנוסח המקורי של הצעת החוק היה, ש"אין מקום להטיל סנקציה פלילית על מוצא ישר, המודיע למשטרה על האבדה"¹⁵². נצייר מקרה, שמצא אדם אבדה, והכיר היטב למי היא שייכת, ויש באפשרותו להשיב אותה לבעלים, אך אינו עושה כן, ולא מודיע להם, אלא מודיע למשטרה שמצא אבדה; מוצא זה מילא את חובתו לפי האות הכתובה של החוק. מקרה זה מבליט את התוצאות הלא רצויות, שעלולות להיות לחוק בניסוחו הנוכחי¹⁵³.

¹⁵⁰ ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ו. נראה שאם המצא מכיר את האדם, שאינו רמאי, אינו צריך להביא עדים, וכן אפשר להחזיר לו לפי טבעת עין. ודאה הגהות סמ"ק רוב, אות ה: "כבר שיש קול שהוא של בעלים, כמו אם הכונה בית, שיש לו קול בתוך שכניו, שיש לו קויות, אפילו בדבר שאין בו סימן, חייב להחזיר", וכן "ככל בר", סימן פג. וכן משמעות הכתוב "ואם לא קרוב אחין אלק ולא ידעתה" (רבי'ם כב, ב), היינו אם אין מכיר אותו מקרוב – השווה תרגום ירושלמי: "אם לא קריבא דעתא דאחין עמן או לא תכימניה" – רק אז "והיה עמן, עד דרש אחין אתה, והשבתו לו", שנלמד משם "ודרשוהו בסימונים". אבל לא אם אתה מכיר אותו, וסומך עליו.

¹⁵¹ הצעות חוק, התשל"א, עמ' 165.

¹⁵² דברי הכנסת, כרך 67, עמ' 3596, דברי חבר הכנסת ביבי.

¹⁵³ הדושה לחשובות רבנו גרשון מאיר הגולן, מדרות אידלברג, סימן סו. יש מקום אולי למעון, שיש לפרש את חובת הודעה למשטרה, שהיא כוללת גם חובה למסור למשטרה כל מידע הידוע למוצא אודות האבדה, ומי שלא עשה כן במתכוון, ייחשב כמי ש"לא קיים את הוראות סעיף 2" (ראה סעיף 2(ב4)) אן עדיף היה, אם הדבר היה נאמר במפורש בסעיף.

יותר מבהלכות אבדה¹⁴¹. אמנם בקשר לרמאים יש הבדל בין שני סוגי הסימונים גם לעניין אבדה, כפי שנבאר להלן.

2. טביעת עין

עקרונית, אפשר להחזיר אבדה למי שאינו נותן סימני זיהוי, אבל טוען שהוא מכיר את רכישו בטביעת עין. אולם, למעשה אין להחזיר אבדה למי שטוען כן, כיוון שאינו נותן סימונים, אלא מבקש שנסמך רק על נאמנותו¹⁴². אם הטוען לבעלות על האבדה הוא תלמיד חכם, שהוא מוחזק שאומר את האמת¹⁴³, במקרה זה המוצא חייב להראות לו את האבדה, כדי שאפשר יהיה לוהותה בטביעת עין¹⁴⁴.

3. עדים

מחזירים אבדה על סמך עדותו של עד אחד, ובלבד שלא יהיה נוגע בדבר¹⁴⁵.

4. נאמנות

כשם שיפור את כוחו של תלמיד חכם בזיהוי אבדה, כך גרעו מכוחו של רמאי, כמו שנאמר במשנה¹⁴⁶: "והרמאי, אף על פי שאמר סימניה – לא יתן לו". אבל מחזירים לו, אם הוא נותן סימונים מובהקים¹⁴⁷, או אם מכיר עדים, שהחפץ של¹⁴⁸.

ונאמר בתלמוד¹⁴⁹: "בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה, היה נותן סימוניו וטולה. משרבו הרמאים, התקינו בית דין, שיהיו אומרים לו: 'הבא עדים, שאיך רמאי, וטול'". לפיכך, סתם

¹⁴¹ ודאה: ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ה, האומר שמשהו כן, הרמאים והשולחן ערוך, בהלכות אבדה, מכנים גם "סימונים כינוניים" כשם "סימונים מובהקים".

¹⁴² שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף כה.

¹⁴³ "לאחורא לנורא מוכן בטביעות עיניו" – להחזיר לתלמיד חכם בטביעות עין" (כבא מצינא כג ע"ב); רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יז, הלכות יכ"ב; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ק"א, ודאה בסמ"ע, שם, ס"ק ט, לשאלה האם יש תלמיד חכם היים לעניין דין זה? וערוך השולחן, שם, סעיף כה. ברם, לשון הגמרא היא "צורא מוכן" ולא תלמיד חכם. ודאה רש"י, תענית ד ע"א, ר"ה צורא מוכן, שפירש: "בכור חרף". ודאה ב"מ"א, שם, שכל תלמיד חכם הוא בחזקת מי שאומר את האמת, עד שידעו בו אחרת, ואולי נאמר דבריו בתלמיד חכם מובהק (לשון הרמב"ם והשולחן ערוך: "תלמיד חרף"), אבל בחור חרף צריך להביא ראיה, כמשתמע מדברי הגמרא: "אי ידענן כיה דלא משני... מחזירנן ליה" (תענית כד ע"א). ודאה: שו"ת מהרי"ר, ברנא, סימן קכ, שפירש, שצורא מוכן הוא גדול הדור, הפך מפירוש רש"י.

¹⁴⁴ רמב"ם, שם: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף כא.

¹⁴⁵ ודאה: ר"ן, תולין לו ע"א, חרף ב"מ הר"ף. מדבריו עולה, שאין צורך בשני עדים דווקא, ודי בעד אחד.

¹⁴⁶ הסבר לדברי הר"ן, ראה בשערי יוסף, שער ו, פרק יז, שמדבריו עולה שגם אם העד אינו עד כשר, כגון קרוב או אישה, לעניין השבת אבדה עדותו מתקבלת. ואולם, השווה: שם, שמעטתא, שמעתא ו, פרק ג, ד"ה דבר. בשאלה אם מוצא אבדה חייב להראות אותה לשני עדים הבאים וטוענים שהם מסוגלים לוהותה, ראה רש"י, כבא מצינא כג ע"ב, ב"מ"א אימא בעד אוקף: "אם יש עדים המכירים בטביעות עין שהוא של, מחזירין לו". ודאה: תוספות, בבא מצינא כג ע"א, ד"ה מה שמלה; רמ"א, חושן משפט, סימן רצו, סעיף א, ברם, ראה: נתיבות המשפט, שם, ס"ק א.

¹⁴⁷ משנה, בבא מצינא כג ו.

¹⁴⁸ רמ"א, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ו, על פי ודאה"ש: הרמ"א תולין על המחבר בשולחן ערוך, שם, סעיף ה, שפסק כרמב"ם: ודאה סמ"ע, חושן משפט, סימן רסו, ס"ק ט, בדעת הרמ"א. הש"ך, שם, ס"ק ג, תולין על הבנתו של הסמ"ע בדברי הרמ"א, עיין שם. הר"ן, שם, ס"ק ב, פוסק שאף בסימן מובהק אין מחזירים לרמאי, וכן פסק הט"ו, שם.

¹⁴⁹ רמב"ם, שם, פרק יג, הלכה ג; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסו, סעיף ה.

¹⁵⁰ בבא מצינא כג ע"ב.

גישתה של הצעת החוק תאמה יותר את עמדת המשפט העברי בנושא זה. המשפט העברי מטיל על מוצא האבדה את החובה להשיבה לבעליה, כמו שמפורש בתורה: "השב תשיבם לאחר. ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו – ואספתו אל תוך ביתך, והיה עמך, עד דרש אחיך אתו, והשבתו לו" (דברים כב, א"ב). כלומר, רק אם המוצא אינו יודע מי הם בעליה של החפץ, רשאי הוא להכניס את האבדה לתוך ביתו, עד שיימצא הבעלים. אם המוצא יכול להשיב את האבדה, ואינו עושה כן, הוא עובר על מצוות "השב תשיבם". פעולת ההכרזה על האבדה, שנדון בה בקטע הבא, אינה חלופה, ואין לה ערך, כשניתן להשיב את האבדה לבעליה.

זאת ועוד, בתשובת ר' יוסף קולון¹⁵⁴ נזכרת תקנת רבנו גרשום¹⁵⁵, ש"תקן להכריז בבית הכנסת לכל מי שאבדה לו אבדה, שיחזירה המוצאים אותה, או שיודיעו לו היודעים ממנה, למען יוכל לחזור אחר אבידתו"¹⁵⁶. מתשובה זו עולה החובה המעניינת דיני השבת אבדה, ולפיה הוטלה חובת מסירת מידע אודות האבדה גם על מי שלא נטל את האבדה, אפילו יש כידו רק מידע, אשר בעזרתו יוכל בעל האבדה לאתר את אבדתו. הורחבה זו, כאמור, נוגעת למי שלא נטל את האבדה; לגבי הנוטל, החובה הבסיסית היא למסור את האבדה עצמה ולא להסתפק במסירת מידע.

ב. חוכן ההודעה

מה חוכמה של ההודעה למשטרה לפי החוק¹⁵⁷? האם על המוצא למסור הודעה כללית, כמו "מצאתי רדיו כיש מדגם 'סוני'" או שמא חייב להמציא פרטים מלאים על האבדה, ותיאור מקיף של נסיבות מציאתה? לשון החוק – "או להודיע עליה למשטרה" – אין בה הנחיות בתחומים זה. נראה שהשאלה תלויה בתפקיד המשטרה בטיפול באבדה, כל זמן שלא דרשה אותה לידה לפי סעיף 202(ב) בחוק. ישנן שתי אפשרויות:

א. יש למשטרה תפקיד סביל של קישור בין מי שמצא אבדה לבין מי שטוען שאבדה לו אבדה, והפניהם זה לזה. הצדדים הם המבוררים ביניהם למי שייכת האבדה. במקרה זה, אין למשטרה צורך בתיאור מקיף של החפץ, וגם אין הדבר רצוי, כדי למנוע אפשרות של רמאות, שיוכל הטוען לבעלות על האבדה ללמוד את כל פרטיה במשטרה, ואחר כך יפנה למוצא.

ב. יש למשטרה תפקיד פעיל בבירור זהותו של בעל האבדה ובאימות דרישתו להשיב את החפץ אליו. במקרה זה, המשטרה פועלת כממלא מקום מוצא האבדה או כשלוחו, ולכן דרושים לה פרטים מלאים על האבדה.

¹⁵⁴ שו"ת מהר"ק, סימן קי.

¹⁵⁵ נוסח אותה תקנה נמצא במחזור ריטר, עמ' 798. ההשוואה לחשובת רבנו גרשום, המדוברת בהערה 153.

¹⁵⁶ ושמ, ברשובת מהר"ק, ש"קמים אנשי מרמה ואומרים, כי הדבר נמסר להם בסוד, ושאינם רוצים לגלות הסוד". מהר"ק פוסק, שעל הודיע, לגלות את מקום הימצאה של האבדה. תשובתו הובאה: בבית יוסף לטור חושן משפט, סימן רסו, בספרו: כספתי, סימן רסו, ס"ק ד; בדיקתה הרמ"א לשולחן ערוך, יורה דעה, סימן רכת, סעיף לג. וראה: נ' רקובר, הגנה על צנעת הפרט, סדרת מחקרים וסקירות במשפט הכביר, ירושלים תש"ל, חוברת ד, עמ' 10.

¹⁵⁷ תקנה 2 לתקנות המשטרה בדבר הטיפול באבדות (צויה לעיל, הערה 122). דורשת "תיאור האבדה, מקום מציאתה, מידע מציאתה".

אף על פי שאין בחוק תשובה מפורשת לשאלה זו, נקבע בתקנות לחוק¹⁵⁸: "קבלה המשטרה הודעה על מציאת אבדה... תפעל כשקידה סבירה לגילוי בעלה", משמע שיש למשטרה תפקיד פעיל בנושא זה.

במשפט העברי יש הסדר מקביל להודעה למשטרה, והוא חובת ההכרזה. על הפסוק: "עד דרש אחיך אתו" (דברים כב, א"ב), דרשו במכילתא¹⁵⁹: "עד שיצא עליו כרוז". כלומר, כדי שיוכל אחיך לדרוש אותו ממך, אתה חייב להכריז עליו. "המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה – חייב להכריז עליה ולהודיעה, ולומר: מי שאבד לו מין פלוני, יבוא ויתן סימניו ויטול"¹⁶⁰.

כאיה מקום יש להכריז על מציאת האבדה? יש בוודאי להכריז באזור מציאת האבדה¹⁶¹, אבל לא די בכך. כומן שהיה בית המקדש קיים, לא הסתפקו בהכרזה מקומית, אלא כששלו ישראל לרגל הכריזו בירושלים: "אבן הטוען היה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבדה נפנה לשם, וכל מי שמצא אבדה נפנה לשם, זה עומד ומכריז, וזה עומד ונותן סימניה, ונוטלה"¹⁶². הכרזה זו נשתנתה במשך הדורות: "משחבר בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות"¹⁶³, והיו תקופות שהיו "נוהגים להדיבין

¹⁵⁸ תקנה 5 לתקנות המשטרה בדבר הטיפול באבדות (צויה לעיל, הערה 122).

¹⁵⁹ משפטים, פרשה כ; במכילתא, הדרש הוא על המלים "עד דרש אחיך", אך נראה שהוא מוסב גם על המלה הבאה: "אחיו".

¹⁶⁰ רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יג, הלכה א; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ג.

¹⁶¹ משה, ברא מציעה כ, ו: "עד מתי חייב להכריז, עד כדי שידעו בו שכניו – דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: שלש רגלים – ויודשו בנמצא: 'שכניו' – שכני מקום שנמצאת בו אבדה" (בבא מציעה כה ע"א). הלשון "עד מתי" משמע, שהמחליק הוא עד היכן חובת ההכרזה, אבל גם ר' יהודה מודה, שמכיוון חזילה במקומו. וראה: שו"ת הבבליה השו"ן, חלק ב, חושן משפט, סימן כח, שכתב להודיע בעתותיו "שהוא מקי" (נלקט) מודיע לשכנים כומן הש"ס". ר"ם, ראה מאיר, בבא מציעה שם, שמשמע שנדרשו דברי ר' מאיר לגמרי: "אינו כלום עד שיכריזו בירושלים". וכן משמע במוספים, שלא הכריז את ענין השכנים אצל עיקר הכרזה. ואולי הוא מובן מאליו, שצריך חזילה להודיע לשכנים. ראה בגמרא שם: "משחבר בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ומשרבו האנשים, התקינו שיהיו מודיעין לשכניו ולמודיעין, ודיו". אפשר לומר, שלשון "התקינו" כנוגע להודעה לשכנים אינו מורה שקדם לתקנה לא היו מודיעים לשכנים, אלא הלשון מוסב על ה"דיו" שבסוף לשון התקנה, כלומר, שעל פי התקנה אפשר להסתפק בהודעה לשכנים כנוהג.

¹⁶² בבא מציעה כה ע"ב.

¹⁶³ בבא מציעה כה ע"ב. במקורות לא פורט מספרם ומקומם של "בתי כנסיות ובתי מדרשות" שצריכים להודיע בהם על האבדה. ממה שפירש הרמב"ם מן ה"ספרי" (ראה לעיל, פרק רביעי, עמ' 39), שצריך להודיע את האבדה לבעליה בכל מקום בתוך העיר של המוצא, נראה לכאורה, שצריך להודיע בבתי כנסיות ובתי מדרשות בכל שכונות העיר. לפי זה עולה, שהיך חובת ההכרזה משונה בהתאם למסביבות ההימחיות: כומן העלייה לרגל, צריך להכריז בירושלים; משחבר בית המקדש, צריך להכריז בכל העיר של המוצא, ומסתבר שאם יש שם מקום המקביל ל"אבן הטוען", די להכריז שם; כשעת המסנה די להודיע בין שכניו. נקודה נוספת השנונה כדור היא, למשן איזו תקופה צריכים להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות? בענין זה ראה חוספסא, בבא מציעה, פרק ב, סימן ו: "בראשונה היו מכריזין עליה שלוש רגלים, ואחר הדגל האחרון שבעה ימים, ומשחבר בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין עליה ל' יום, ומן הסנה ואילך התקינו, שיהיו מודיע לשכניו... ודיו". ראה שם, במנחת ביכורים, ובמראה הפנים על הירושלמי, בבא מציעה, שם (שם הנוסח הוא "שלושה ימים", וראה שצריך לגרוס "שלושה יום", כמו בתוספתא), שפירשו שכבית ראשון היו מכריזין אחרי הדגל האחרון שבעה ימים, אבל "משחבר בית המקדש" היו מכריזין אחרי הדגל שלוש יום, במקביל למה שנאמר בגמרא (שם כה ע"א).

מודעות במקומות ציבוריים שבהם מודיעים על המציאה¹⁶⁴. אצל כמה מן הפוסקים האחרונים מצאנו, שיש לקיים את מצוות ההכרזה על ידי פרסום בעתונות¹⁶⁵. מן הפסוק "עד דרש אחיך אותו", וכן מן הנהוג ב"אבן הטוען", נלמד שאין צורך לחפש אחרי בעלי האבדה, אלא די לקבוע כתובת מרכזית להחליף שם מידע בנושא אבדות, ובעלי האבדות פונים ביזמתם לאותה כתובת. ריכוז המידע בדבר אבדות ומציאות במשטרה, הוא צורה משוכללת של "אבן הטוען"¹⁶⁶.

ב"אבן הטוען" לא רק הכריזו על אבדות, אלא גם כיררו שם את זהות הבעלים: "זה עומד ומכריז, וזה עומד ונותן סימניה, ונוטלה". המלה "ינוטלה", מדברת כנראה בהווה, ואינה באה לומר, שהבעלים נטלו את הפצם בו במקום תמיד, שהרי אין המוצא חייב להוליך את האבדה לשם, כמו שאמרו¹⁶⁷: "אבידה ופקידון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן"¹⁶⁸. יותר מאשר להשיב האבדה עצמה, ההכרזה ב"אבן הטוען" מאפשרת למוצא את הבעלים, כדי להקל על חולין השבת האבדה במקום אחר. לפי דמיון זה ל"אבן הטוען", יש למסור פורטים מלאים למשטרה ולהסמיך אותה לברר את זהותם של בעלי האבדה¹⁶⁹. אם כיררה המשטרה את זהותם, היא חודיע למוצא למסור את האבדה לבעלים במישרין, או כאמצעותה¹⁷⁰.

סייג לחובת ההשבה – "בעל האבידה התיימש ממנה מחמת מיעוט שוויה"

פרק שישי

המוצא חייב להשיב את האבדה או להודיע עליה למשטרה "וזלת אם בנסיבות הענין יש להניח שבעל האבידה התיימש ממנה מחמת מיעוט שוויה".

¹⁶⁴ ראה: לקוט מעט ליעו, דברים כב, א, אות כ.

¹⁶⁵ ראה: שו"ת חתם סופר, חושן משפט, סימן רכב; ושו"ת תבצלת השירן, חושן משפט, חלק ב, סימן כח.

¹⁶⁶ יודגש שאין מדובר כאן על דרך ההשבה, כי אם על תפקידה של המשטרה כמרכז מידע, וכמשכנת בעוהות אותו מידע בין המוצא למי שטוען להיות בעל האבדה.

¹⁶⁷ בבא קמא קיח ע"א.

¹⁶⁸ ראה לעיל, פקד רביעי, עמ' 39, הערה 111, שם. בפרט לא יביא את האבדה לירשלים, אם היא עלולה להיטבר או להינזק בדרך, שאז אין לו רשות לקחתה אתו. ראה שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצג, סעיף ג: "אין אומרים לו להחליקה עמו, שמא יאירע לו אונס" (ראה הנוטח בבאר הגולה, שם, אות ו). גם אין להביא ל"אבן הטוען" אבדות, שסימניהן עלולים להיחשף לעין כול, ושכב איה אפשר יהיה לזהות את הבעלים על פייהם, ראה כתובות פה ע"כ: "אבל רגיל דעיל תפיס... איהו מחזיק חזא (=אבל אם רגיל להיכנס ולצאת שם... הוא ראתה) ולכן הוא יודע את הסימנים. אם קרה למוצא אונס או חולין, והוא אינו יכול לעלות לרגל, משמע מן הבריות (וכא מציעה כח ע"א), שמכיוון כשלושה רגלים אחרים: "רגל ראשון אומר ירגל ראשון, שני – רגל שני, רגל שלישי, אומר סתם". ואמנם אם אינו יכול לעלות לרגל אף פעם, מן הסתם אינו פטור מלהכריז שם, ויש לו לעשות כן על ידי שליח, וימסור לשליח את האבדה או את סימניה.

¹⁶⁹ המשטרה תמלא את תפקידה כעניין זה כשתסתמך על כללי הוכחת הבעלות, שראינו לעיל, פקד רביעי, עמ' 41.

¹⁷⁰ השווה להלן, סוף הערה 196.

¹⁷¹ השווה תקנות המשטרה, תקנה 806 (צוניה לעיל, הערה 122): "שיב לו המוצא או המשטרה, לפי הענין".

א. הפקעת הבעלות
הסעיף פוסק את המוצא לא רק מן החיוב להודיע למשטרה בלבד, אלא משמעות הסעיף היא, שאפילו כשנודע למוצא ממי נאבדה האבדה פחותה הערך, ויכול היה להשיב אותה אליו, הוא פטור מלהשיבה.

המשמעות המעשית של התנאי "וזלת אם בנסיבות הענין..." היא הפקעת הבעלות על האבדה מבעליה המקורי. ואולם, הסעיף אינו קובע שהמוצא הופך לבעל האבדה מיד. בסעיף 24 (א) מבואר, שאין הוא נעשה לבעל האבדה אלא לאחר תקופת המתנה: "קיים המוצא הוראות סעיף 2, ולא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חודשים, יראו כאילו התיימש ממנה, והמוצא יהיה לבעל האבידה"; התקופה האמורה תתחיל מיום שהודיע למשטרה על האבידה, ואם לא היה עליו להודיע כאמור בסעיף 2 (א) – מיום המציאה".

היינו, גם כשאינו צריך להשיב את האבדה, או להודיע עליה, מחמת מיעוט ערכה, המוצא אינו נעשה לבעלים עליה אלא לאחר ארבעה חודשים.

מהי מטרת התנאי? אם המוצא של אבדה פחותה ערך אינו צריך להשיב אותה או להודיע עליה, לשם מה אינו נעשה לבעליה אלא רק לאחר ארבעה חודשים? כפי שיתבאר להלן, הפקעת הבעלות במקרה זה מבוססת על ההנחה שהתיימש הבעלים, אבל אפשר שבפועל לא התיימש הבעלים, על אף מיעוט שוויה של האבדה (משום ערכה הרגיש למשל). לכן נקבע, שאף בקשר לחפץ זה יש להמתין ארבעה חודשים, כדי לאפשר לבעלים להוכיח את בעלותם. ואולם, היות ואין חובה להודיע למשטרה על מציאת אבדה פחותה ערך, יש להניח, שיתקשה מאוד בעל האבדה לאתר את המוצא.

ב. "אוש בעלים"

התנאי להיפטר מחובת ההשבה או ההודעה לפי החוק, הוא "אוש בעלים מחמת מיעוט ערכה של האבדה. כפי שהוזכר במבוא, "אוש מועיל במשפט העברי"¹⁷¹ ביותר נסיבות מאלה שהחוק מכיר בהן: "מצא דבר שנתימש הבעלים ממנו, כגון שאמרו: יי לחסרון כיס"¹⁷², אפילו יש בו סימן – הוא של מוצאו. וכן המוצא דבר שמוכח שיש זמן רב¹⁷³ שנאבד מבעליו, ונתיימש הבעלים – הוא של מוצאו, אפילו יש סימן בגופו או במקומו". אפילו מי שראה את מעשה הבעלים עצמו, כגון ראה מטבע שנפלה מפלוגני¹⁷⁴ – אם נתיימש בעליה ממנה, אין המוצא חייב להחזיר אותה. דין זה חל בין אם נתיימש הבעלים, מפני שסברו שלא "ימצא החפץ שאיבדו, או מפני שסברו, שהמוצא לא יחזיר אותו (כין משום שאין בחפץ סימני זיהוי)¹⁷⁵, ובין משום שאבד במקום שרוב התושבים הם נכרים שאינם משיבים אבדות,

¹⁷¹ ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ה.

¹⁷² בבא מציעא כג ע"א.

¹⁷³ ראה: רש"י, ברכות נח ע"ב, ד"ה ככלי אובר, שבסמך כלי הבעלים התיימשים לאחר שנים-עשר חודש; וראה: שו"ת נשמת כל חי, חלק ב, חושן משפט, סימן לה, ב"ס, ראה תוספות, בבא מציעא כ" ע"ב, ד"ה לבח: "מלן שיהא כשכיל כל למוצא, שהאובד אינו מתיימש שסבור שהמוצא יסבור, שמקורב נאכר, ויחזיק". נראה שהתוספות מודים במקרה שיש סימן באבדה, שנאבדה מוכן, כמו אם החליטה, או עלו עליה עשבים.

¹⁷⁴ בבא מציעא כ" ע"ב; רמב"ם, שם, פקד יד, הלכה ט: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף יד.

¹⁷⁵ משנה, בבא מציעא ב, ה: "כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים, חייב להכריז", אבל אם אין בו סימן – מן הסתם נתיימש הבעלים, או אפילו יש בו סימנים, אבל נתיימש הבעלים, אינו צריך להכריז

אלא נטלים אותן לעצמן¹⁷⁶), בכל אלה – מי שמצא את האבדה לאחר ייאוש בעלים, יכול לזכות בה.
החוק מסייג את חובתו של המוצא בנסיבות ש"יש להניח", שהתייחס בעל האבדה. מה יהיה אם הנסיבות היו כאלו, אבל בעל האבדה הוכיח את בעלותו? כאמור לעיל, מההסדר הקבוע בחוק, שלפיו המוצא אינו זוכה באבדה אלא לאחר ארכה חודשים, יש להסיק, שבמשך אותה תקופה יכול בעל האבדה להוכיח את בעלותו ולהשיב לעצמו את האבדה.

נעיר כאן על שתי שאלות בדבר ייאוש בעלים במשפט העברי¹⁷⁷:

- א. מה הדין כאשר מתחילה התייחס הבעלים, אך לאחר זמן חזר בו מייאוש, והוא תובע את אבדתו? לפי המשפט העברי, אם נטל המוצא את האבדה, כשעה שנתייחס הבעלים, זכה בה כדון, נשבו אין לבעלים הראשונים זיקה לחפץ¹⁷⁸. ואולם, אם חזר בהם הבעלים מן הייאוש, קודם שנטל המוצא את האבדה, יש דעות באחרונים, שהחזרה מועילה¹⁷⁹.
- ב. במשפט העברי נידונה שאלה זוהי לשאלה שעסקנו בה לעיל לעניין החוק, בדבר אדם שלא התייחס כלל, על אף שבדרך כלל אדם מתייחס במצב דומה. בפתרונה של שאלה זו יש לזכור, שאמנם יש מקרים שאף על פי שבעל האבדה "עומד וצוח, נעשה כצווח על ביהו שנפל ועל ספינתו שנטרפה בים"¹⁸⁰. כלומר, אפילו אם כשעת האבדה עומד וצווח שאינו מתייחס, אין משגיחים בו. ואולם, מקרים אלה הם בנסיבות שבאופן אובייקטיבי אין בעל האבדה מצפה שתוזרז לו אבדתו: "המציל [חפץ] מן האוי מן הדוב... ומן זוטו של ים [=ארמא גאות] ומשלוליתו של נהר... – הרי אלו של"¹⁸¹. לעומת זה, מלשון החוק: "בעל האבדה התייחס ממנה מחמת מיעוט שוויה" משמע, שמדובר בשקול סובייקטיבי של הבעלים, שאינו שם לב, ואינו מקפיד לקבל את החפץ חזרה, מחמת חוסר חשיבותו. באופן זה לא מצאנו, שלא תועיל הוכחה לסתור. יתרה מזו, לדעת הראשונים¹⁸², לא נאמר ש"עומד וצוח, נעשה כצווח על ביהו שנפל", אלא כשהנסיבות האובייקטיביות הן, שאין לצפות כלל שתימצא האבדה, כגון שלקחה אריה, או שטף אותה הים – באלה חידושה התורה, שהמוצא זוכה באבדה¹⁸³, בין התייחס הבעלים ובין לא התייחס. אבל אם

ולהחזיר את האבדה. ראה רש"י, שם; רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק יד, הלכה א'; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ג.

¹⁷⁶ בבא מציעא ד' ע"א; רמב"ם, שם, פרק יא, הלכה ד'; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רטו, סעיף ג.

¹⁷⁷ על המשפט ייאושו בעלים, ראה בית הדין בדבריו על סעיף 4, פרק שלישי, עמ' 74.

¹⁷⁸ ראה בבא מציעא ד' ע"ב: "מצא חבית יין בעיר שונכה גויים, מותרת משום מצאיה המוצא זוכה בבעלות עליה, ואסור משום הנאה וכי יין גויים אסור"; בא ישראלי, נתון בה סימן, מותרת כשתיה למוצאה". כלומר, מאמינים לבעלים המקוריים, המעיד שהיה זה היין שלו, ולכן מותר כשתיה, משום שאינו יין של גויים, אבל מכל מקום היין שייך למי שמצא אותו.

¹⁷⁹ ראה: נתיבות המשפט, סימן יט, אות ב'; ונדר. על יסוד חילוקי הדעות בעניין זה, ראה להלן, בדיונו על יצחק, חלק חושן משפט, סימן יט, אות ג'; שו"ת באר יצחק, חלק יורה דעה, סימן כג, ענף ד'; שו"ת בית יצחק, חלק חושן משפט, סימן יט, אות ב'; ונדר. על יסוד חילוקי הדעות בעניין זה, ראה להלן, בדיונו על סעיף 4, סמך לציון הערה 39, ובהערה 39.

¹⁸⁰ בבא מציעא ד' ע"ב. וראה על כך לעיל, בדיונו על סעיף 1, פרק ראשון, עמ' 10.

¹⁸¹ בבא מציעא ד' ע"א.

¹⁸² בבא מציעא ד' ע"ב.

¹⁸³ ראו, שם, בבא מציעא, פרק ב', סימן ג'. וראה שם: בפלפולא חריפא, אות א ואות ח. וראה: סביב ליהודי, על ספר היראים, מצוה פ', אות ה, שהסביר את דעת הרא"ש, והעריך שכן דעת הרמב"ם, אבל לא דעת הר"ן והרשב"א.

¹⁸⁴ בבא מציעא ד' ע"ב: "מינין לאבדה ששטפה נהר, שהיא מותרת, ודכתיב (דברים כב, ג): 'זכר חעשה... לכל אבדות אחיך אשר חאבד ממנו ומצאתה' – מי שאבדה הימנו, ומצאה אצל כל אדם, יצאנה זו, שאבדה

יש סיכוי שתימצא האבדה, אך אין סיכוי שתוזרז, כמו ב"מקום שהרבים [נכרים] מצויים שם"¹⁸⁴ – אם הוכיח הבעלים, שלא התייחס, שומעים לו¹⁸⁵.

ג. מיעוט שוויה של האבדה

כאמור, הסעיף בחוק מצמצם את המושג של "ייאוש בעלים" למקרה של מיעוט ערכה של האבדה, שלא כמשפט העברי, המכיר במושג "ייאוש בעלים" בנוגע לכל חפץ, גם אם הוא רב ערך. יצונו, שבמשפט העברי¹⁸⁶ הפסור מלהשיב אבדה, שאינה שווה פרוטה, אינו חלוי בייאוש הבעלים, אלא הוא נובע מן העובדה שלא הטילה התורה על המוצא חיוב להשיב נכס, שאין לו ערך מינימאלי של שווה פרוטה¹⁸⁷.

נשאלת השאלה: כיצד נקבע, לפי החוק, את מיעוט שוויה של האבדה? לכאורה יש להתחשב ביחס שבין הטרחה הנדרשת כדי לטפל באבדה לבין שוויה. לדוגמה, שטר של חמישים ש"ח, מהווה בדרך כלל אבדה שאין הבעלים מתייחסים ממנה מחמת מיעוט שוויה, ואילו גרוטאה של מכונת כביסה, גם אם ניתן לקבל תמורתה יוהר מחמישים ש"ח, על ידי מכירתה לסוחר גרוטאות, עשויה להיות חפץ, שהבעלים מתייחסים ממנה מחמת הטרחה הרבה הנדרשת כדי להפיק ממנו את שוויו. לפי דיומי זה, אין לקבוע "מיעוט שוויה" של אבדה באופן מוחלט, אלא כערך המשתנה מחפץ לחפץ ולפי הנסיבות. זוהי אולי כוונת המחוקק, כשהוא קובע: "וזולת אם בנסיבות הענין יש להניח, שבעל האבדה התייחס ממנה מחמת מיעוט שוויה".

המשפט העברי דן בנושא זה בהתייחסות למשנה¹⁸⁸: "מצא פירות מפורזין... הרי אלו שלי".

¹⁸⁴ ממנו, ואינה מצויה אצל כל אדם". וראה על כך, בדיונו על סעיף 1, סמך לציון הערה 35, ובהערה 40.

¹⁸⁵ בתלמוד, בבא מציעא כ' ע"ב, נקבע שהמוצא אבדה שאין בה סימן, זוכה בה, שנינו שאין לה סימן, חזקו שהתייחסו הבעלים ממנה. האם חזקה זו ניתנת לסתירה או לא? כשאלה זו נתקלה הדעת. יש הסוברים שהחזקה אינה ניתנת לסתירה. ראה: רמב"א, בבא מציעא כ' ע"ב, ד"ה אבי אמי; אור זרוע, אות נח; רתמים לחיים, על שו"ת הרשב"א, חלק חמישי, סימן רצו. ויש הסוברים שהחזקה ניתנת לסתירה. ראה: שו"ת מהר"ם שיק, חושן משפט, סימן כט; והשווה: שו"ת מקובצת לבבא מציעא כ' ע"ב, ד"ה זוטו של ים וכו' (בשם הרשב"א).

¹⁸⁶ כך דרשו מן הפסוק: "לכל אבדות אחיך, אשר חאבד ממנו ומצאתה" (דברים כב, ג), "אשר חאבד" – פרט לאבדה שאין בה שווה פרוטה. ראה רש"י, שם: "אשר חאבד" – שתהא קריה אבדה; יצאנה – שתהא קריה מצאיה". כלומר, מה שהיא פחות משווה פרוטה, אינו בגדר של אבדה שחל עליה חיוב השבה. ראה, תורה, תמימה (דברים כב, אות כד), שתלה בטעם בייאוש הבעלים.

¹⁸⁷ ואם בעניי המוצא שווה המציאה פרוטה, אבל בעל האבדה אינו מחשיב את החפץ כלל, והולכין על פי דעת הבעלים. ראה: שער אשר, סימן רסב; אם יש שם כ"י, שהמוצא יכול להנותן לפני בית דין, שישלם לו הבעלים וראו: תוספות, בבא מציעא לא ע"ב, ד"ה אם יש שם כ"י, שהמוצא יכול להנותן לפני בית דין, שישלם לו הבעלים.

¹⁸⁸ כל מה שפסיד מלאכתו, על ידי שיטפל בהשבת האבדה, אף אם הוצאות אלו עלולות עד כדי שווה האבדה עצמה, ואף שיוצא מזה, שהבעלים משלם למוצא כסף מלא תמורת מה שמקבל ממנו, כך שאין האבדה "שוה פרוטה". מכל מקום המוצא חייב בהשבתה כיוון שיש רווח לבעלים, שנמנע ממנו הצורך לטרוח ולקנות לעצמו נכס דומה, או אם האבדה היא בעל חיים, משום שהבעל חיים כבר מכיוו כבעליה. ברם, ראה: שו"ת דבר אברהם, חלק א, סימן ג, שאם עדיין לא הגביה המוצא את החפץ, כזה אינו מחויב לטול אותו, כיוון שתהא זו אינה נחשבת ל"ממון", שהייה עליו בהשבה. והשווה להלן, בדיונו לסעיף 6.

¹⁸⁹ משנה, בבא מציעא ב, א.

בחלומ'ם¹⁸⁸ נתנו שיעור ל"פירות מפורזין", שיש להניח שהתיאש הבעלים מהם, ואינו מתכוון לחזור ולאספם: "קב כארבע אמות", היינו 2.2 ליטר פירות מפורזים על פני שטח של 3.7 מטרים מרובעים לערך. יש שני מרכיבים לשיעור הזה: האחד הוא כמות הפירות, הקובעת את חשיבות האבדה (הפירות נצרכים כאבדה אחת אף על פי שכל פרי בנפוד אינו שווה פרטות); השני הוא שיעור הפיזור, הקובע את מידת הטרחה הכרוכה באיסופם. למרות שקב פירות במקום אחד הוא כמות שאין אדם מתיאש ממנה, פיזור הפירות על פני ארבע אמות מרובעות מכסל את הכדאיות שבאספתם, ולכן בעל הפירות מתיאש מהם, והמוציא רשאי ליטול אותם¹⁸⁹. אולם שם מדובר בשבעל הפירות יודע שהשאיר פירות מפורזים בשדהו, אלא שמחמת הטרחה, מניחים שהוא מפקיד אותם¹⁹⁰. במקרה של אבדה רגילה, דהיינו אבדה שבעליה אינו יודע היכן היא מצויה, ספק אם ההשערה שאילו ידע בעל האבדה, לא היה טורח להשיב לעצמו את אבדתו, יש בה כדי לפטור את המוצא מאותה טרחה¹⁹¹.

יש להניח, ש"נסיכות הענין" בהן בעל האבדה מתיאש מאבדתו מחמת מיעוט שוויה, כוללות את זוויות המשיערת של בעל האבדה. אדם עשיר מתיאש מאבדה בשווי מסוים, ועני מתיאש מאבדה ששוויה אחר¹⁹².

פרק שביעי

אפשרות מסירה למשטרה —

"הודיע המוצא למשטרה, רשאי הוא למסור לה את האבדה"

סעיף 2(ב) קובע: "הודיע המוצא למשטרה, רשאי הוא למסור לה את האבדה, והוא חייב לעשות כן, אם היא דרשה זאת ממנו". הרשות למסור את האבדה למשטרה מאפשרת למוציא להשתחרר מחובת שמירתה לפי חוק השומרים¹⁹³. נראה שלפי המשפט העברי, אין המסירה למשטרה נחשבת כמסירה לאדם פרטי אחר¹⁹⁴, אלא כמסירה לבית דין או לשלוחי בית דין. אפילו שומר פיקדון רגיל, שבודך כלל אסור לו למסור את הפיקדון המופקד אצלו לשומר אחר, רשאי למסור לבית דין, כמו שכתב הרמב"ם¹⁹⁵: "המפקיד אצל

¹⁸⁸ כבא מציעא כא ע"א.

¹⁸⁹ וראה: בגמרא, שם; רמב"ם, שם, פרק טו, הלכה יב; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רס, סעיף ז, שנתקשו

בקביעת האיוון בין חשיבות לבין טרחה: "וצי קב בשתי אמות" — מצד אחד פחות חשיבות, ומצד שני

פחות טרחה — מזו הקובע?

¹⁹⁰ ראה בגמרא, שם.

¹⁹¹ ראה יראים השלם, סימן קסח: "אם הבעלים עומדין, ואינו רוצים לחזור ולהשיב — פטור, שאין זו אבדה, שהרי הוא

מאבדה בדידים". שם מדובר כשהבעלים עומדי שם, ואינו רוצה לטרוח, ועל כן האבדה נחשבת כאבדה מועדת.

כיום, אם הבעלים אינו שם, מניין שאפשר להתייחס אל האבדה כאל אבדה מדעת, רק מכוח ההשערה שאילו

ידע, לא היה טורח?

¹⁹² ראה לעיל, הערה 186, שחלכין על פי דעת הבעלים.

¹⁹³ הצעת חוק הפיקדון, דברי הסבר, סעיף 2(ב) (צרינה לעיל, הערה 151).

¹⁹⁴ ראה לעיל, הערה 23.

¹⁹⁵ רמב"ם, הלכות שאלה ופיקדון, פרק ז, הלכה יב.

חברו, והלך בעל הפקדון למדינת הים... אם בא השומר, והביא הפקדון לבית דין, נפטר מאחריות שמירתו"¹⁹⁶.

פרק שמיני

חובת מסירה למשטרה — "הוא חייב לעשות כן אם היא דרשה זאת ממנו"

לא מצאנו במשפט העברי אסמכתא ברורה להכריח מוצא אבדה למסור אותה לבית דין במקום לטפל בהשבתה בעצמו¹⁹⁷. והרי אמרה התורה: "ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך" (דברים כב, ב). עם זאת, יש תקדימים לסמכויות הרחבות של גוף ממשלתי ובית דין להתקין תקנות בנושא זה. לדוגמה, במקום שלפי ההלכה אין מוצא האבדה חייב להחזיר אותה כלל, "אם גזר מלך או בית דין, חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר בית דין"¹⁹⁸. נראה אפוא, שהוא חדין בקשר להסדר החוק בעניין תביעת המשטרה למסור לה את האבדה.

¹⁹⁶ הרמב"ם דן בשומר שביקש להפליג לים, או לצאת בשירה, ואינו יכול ליטול את הפקדון, ומשעמ מדבריו, שבלי נימוק סביר אינו יכול למסור את הפקדון לבית דין. אך שם מדובר בשומר, שהפקידו בעל הפיקדון את הפיקדון בידו, ולכן אינו רוצה, שיעבר הפיקדון אפילו לבית דין בלא סיבה, מה שאינו כן באבדה, שבעל האבדה לא הפקיד אותה ביד המוצא. ועוד, שם אין בית דין שומרים על הפיקדון בצמט אלא "בית דין מפקידים אותו ביד נאמן". (רמב"ם, שם; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצג, סעיף ג). ואינו דומה לשמירה על ידי המשטרה, שהיא יתור בטוחה. ביום, על המשטרה דמקום שזה לא איבדה מחזירה את האבדה, ולדורש מהטוען לבעלות על האבדה, שיתן מעינים (מכבואר לעיל, בפסק רביעי, עמ' 41), שאם לא תקפיד על כך, נמצא שהאבדה במשטרה אינה שמורה כהוגן.

¹⁹⁷ לעניין השאלה אם אבדה, שדינה "הוא מוח עד שיבא אליהו", יש להשאירה ביד המוצא, או שיש להוציאה מידו, ראה שו"ת פרי החיים (רוחבג), חלק יורה דעה, מהר" קמא, סימן מ: "אמנם בגדן דין, שהעליתי לעיל, דאסור לקחת בו, רק שיהיה מוח עד שיבא מי שנגנב ממנו, הנה יודע פלוגתא הפוסקים בכל מקום דאמרינן, שיהא מוח עד שיבא אליה, אם יהיה מוח אצלו או בבית דין. דבסימן רכב, סעיף ב, פסק בשולחן ערוך, שיהיה מוח בבית דין, ובסימן ש, הביא שני דעות, והשו"ך בסימן רכב, האריך בוה, עיי' שם, ועיי' בתשובת מהרמ"ל (מהר"ם מלובלין) תשובה יב, שהעלה דמקום שזה לא איבדה מדעתו, מחזירים הבית דין להוציא מידו להניחו ביד בית דין או ביד איש נאמן לבית דין, ועיי' שאילת יעב"ץ, חלק א, תשובה קמב, שחולק עליו. ועיי' תשובת חתם סופר, חושן משפט, תשובה קכב, ובפתיחו תשובה, חושן משפט, סימן רפה, סי"ג ג, עיי' שם. והנה התביעה, ריש סימן עו, העלה דבכל מקום דזה נפטר כמה שסבור ליד בית דין, כגון בגולה ופקדון, מחזיק להניחו בבית דין, ובמקום שלא נפטר בו שהניחו ביד בית דין, כגון בחלואה, אין מוציאין מידו, ומעשה נראה בגדן דין. הנה באבדה שמצא, שיש בו סימן, והכיר ולא באו הבעלים, מכבא בטור, סימן רס, סעיף יד, שיהיה מוח עד שיבא אליה, ובשולחן ערוך, שם, סעיף טו, כתב שיהיה מוח אצלו, וככתב שם בסמ"ע, סי"ק טו, דמכבא דמקרא יואם לא קרוב אוזין, ולא ידעתו, ואספתו אל תוך ביתך, ולפלא שלא הביאו הפוסקים מכאן ראיה, שיהיה מוח אצלו, אך מצאנו באבן ערוך, פרשה תצא, שכתב על מקרא זה וזה לשונו: "ואספתו אל תוך ביתך — אם היית שם, או באורי שפיקדנו ביד נאמן עד כאן דכירי, הרי מכבא מדבריו, דכוונתו לדינא בזה, ואם הוא איש נאמן, ובפטר לדברי התביעה הניל, הרי במציאה שפיקדנו בבית דין יפטר בזה, אם כן ברור כשאנו איש בטוח, שמציאים ממנו להניחו דוקא ביד בית דין או ביד איש מדינן עד יבא בעליה, או עד שיבא אליהו; כן נראה לפי עניות דעתי בזה". וראה חידושי הרשב"א החדשים, כבא מציעא כה ע"ב, ד"ה ואם נטל: "אם יש בו סימן — יכריז, ואם לא — יניחנו בבית דין".

¹⁹⁸ תגובה הרמ"א, חושן משפט, סימן גטס, סעיף ז.

ההפסד שנגרם לו, אם נחשב ממצאו, על ידי שנתמסק בהשבת אברה.⁵ המשפט העברי מכיר בעיקרון, שאדם מחויב להשיב אבדת חברו בלי לצפות שיקבל שום שטר: "הרואה אבידה חייב להחזיר בהנמס". יחד עם זאת מצוות השבת אברה, עניינה הצלת ממון, ואין הצדקה שיחזיר המוצא להציל ממון חברו, ויפסיד את שלו. לכן, אם הטיפול באברה כרוך בגרימת הפסד למוצא, נקבע בתלמוד: "שליך קודם לשל כל אדם". מכאן, שהמוצא פטור מלמסל באברה, אם ייגרם לו על ידי זה הפסד ממון בגלל ביטול ממלאכה⁶ או אפילו בגלל מניעת רוח⁷. ואם נטל את האברה, טיפל בהשבתה, ונחשב ממלאכתו, חייב הבעלים לשלם לו שכרו כפועל בטל.⁸

ברם, חכמי ההלכה חששו, שעל סמך הלכה זו ימצא לו כל אדם תירוץ כדי לא להתמסק בהשבת אברה. הסמ"ע⁹ כותב: "דבכל דבר הצלת ממון חברו יכול אדם למצוא לו צד היתר, ולומר: אני קודם לילך ולטרוח על שלי, פן אפסיד חובי, או אחבטל על ידי השבת זו מעסק פלוני שיהיה לי מזה ריוח ממון". לכן מוזהר המוצא: "ואף על פי כן, יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין, ולא לקדק ולומר: 'שלי קודם', אם לא בהפסד מוכח, ואם תמיד מוקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים, וטון שיצטרך לבריות"¹⁰.

מלטרוד בהשבת אברה, התקינו תקנות, ולפיהן יקבל המוצא שטר טרחה עבור השבת אברה. כבר במשנה¹¹ אנו מוצאים: "המורד הנאה מחבירו [=מי שנדר שלא לקבל כל טרחה

הקדמה — מטרת הסעיף: פרס, שטר או פיצוי למוצא?

על פי תנאי סעיף 4, המוצא זוכה בבעלות על האברה, אם קיים את חובות החוק המוטלות עליו, ולא נמצא בעל האברה תוך ארבעה חודשים. הדיון בכנסת בקשר לסעיף זה מגלה, שהתבונן המחקר לעורר את המוצא למלא את חובות האזרחית כשתי דרכים: ראשית, הוא מודיע לו, שאם יטול את האברה — על אף שאין החוק מחייב לעשות כן — ויקיים את הוראות החוק בקשר להשבה ולהודעה למשטרה, וכעבור ארבעה חודשים לא יימצאו הבעלים, ייעשה הוא בעל החפץ; ועוד, אם כבר נטל את האברה, הוא מוזהר (על פי סעיף 9), שאם לא יעמוד בפיתוי, ויטול את האברה לעצמו, יהיה צפוי לעונש מאסר או לקנס.¹

ברם, נראה שעידוד זה הוא רק עידוד חלקי, שהרי אם נמצאו הבעלים תוך ארבעה חודשים, לא יקבל המוצא שום שטר או פרס על שקיים את הוראות החוק. היו אמנם הצעות בדיון בכנסת לכלול בחוק הענקת פרס למוצא, שישולם לו על ידי הבעלים, אבל הצעות אלו נדחו "...משום שלמעשה אנחנו כאילו מעמידים את מוצא האברה או לפני קבלת עונש או לפני זכייה בפרס, דבר שאינו לא מוסרי ולא חינוכי... קודם כל, יש לחנך את האזרח לאזרחות טובה. אחת מוצא משהו והוא לא שלך, החזירו, אל תבקש טובות-הנאה". גם לא נתקבלה הצעה, שלפיה היה צריך בעל האברה לשפות את המוצא בעד

¹ ראה: דברי הכנסת, כרך 67, עמ' 3595, ודברי חבר הכנסת בביי שם: "מטרת החוק היא עידוד השבת אברה לבעלים, הן על-ידי הטלת סנקציות, במקרה שלא תוחזר האבידה, והן על-ידי זכייה באבידה, אם הבעלים לא יבקשו אותה". כאמור לעיל, בסעיף 2, אין שום סנקציות, כשהמוצא רואה אברה, ובחור שלא למסלה כלל, משום שישנאליה היא חובה מוסרית גרידא (דברי הסבר, סעיף 2, הצעות חוק, התשל"א, עמ' 1165).

² יש לציין כאן את מסקנות של ג' טרסקי, בקשר לפרשנות של חוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979: לדעתו, המוצא אברה ואינו נוטלה (שאו אין חלות עליו הוראות חוק השבת אברה), ומודיע לבעלים או למשטרה היכן האברה נמצאת, ונחוצה מחודעת מקבל הבעלים את נכסו האבוד חזרה, זכאי לקבל שכר ראוי על פי סעיף 1 של חוק עשיית עושר, היינו "שורי הנזייה", שזוכה בה את בעל האברה. לעומת זאת, אם נטל את האברה, חל עליו חוק השבת אברה, המטיל עליו חובה להשיב, ולכן "יש לשלול את זכות המוצא להשכר ראוי". בעל האברה לא קיבל את המידע על אבדתו "שלא על פי זכות שברין, שהרי כנגד חובות של המוצא להשיב עומדת זכותו של הבעל שישכור לו". ראה: ג' טרסקי, "היבטים לעשיית עושר", משפטים יא (תשמ"א), עמ' 385, 402-403. אולם לדעתו אין הכרח להטיל מכאן, שנוטל אברה לא יזכה בפיצוי כל עיקר.

³ על פי חוק עשיית עושר, כפי שעולה מדברי טרסקי, המוצא לא היה חייב לטול, והרי בנטילתו זוכה את בעל האברה בזכייה, שמענה יש לו זכות שישכור לו. אשר על כן, על פי חוק עשיית עושר, הנוטל זכאי להשבת שווי אותה זכייה שזכה בה בעל האברה "שלא על פי זכות שברין". נמצא, שגם אם נטל הוא, שעבור ההודעה שלאחר הנטילה, אין הוא זכאי לפיצוי, הרי על הנטילה עצמה הוא זכאי לפיצוי.

⁴ דברי הכנסת, כרך 60, עמ' 2369; וכרך 67, עמ' 3595.

⁵ שם, כרך 67, עמ' 3596.

הנאה מחברת... ומחזיר לו אבידתו; מקום שנוטלין עליה שר – תפול הנאה להקשר". הרמב"ם¹⁵ מסביר, שדברי המשנה אמורים במקום ש"היה המנהג, שהמחזיר אברה מקבל שום דבר". בעל "תפארת ישראל"¹⁶ תמה: "איך יהיה תקנה לתת שר למשיב אבידה לעבור על דברי תורה, והיה מחוייב להשיב כחינם?". והוא עונה: "יש לומר דכמו בפרוטובל... המא נמי כשראו בית דין, שרוב בני אדם היו מחמצלים מלהטריח מאד בהשבת אבידה... ודאי יש כח ביד חכמים לתקן, שיתנו להמשיב שר טרחתו בהשבה, ולא שיהיה כשבר, רק שהפקידו ממונו של בעל אבידה לגבי משיב"¹⁷. כרם, אף על פי שראו חכמים לתקן תקנה כדבר עיבוד כספי, כדי שיתעסקו הציבור בהשבת אבדות, השאירו את הבעלות בנכס האבוד בידי הבעלים המקורי, והבעלות אינה עוברת למוצא, אלא במקרה שאין עליו מלכתחילה שום חיוב השבה¹⁸.

פרק שני

לא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חודשים

נפנה עכשיו לסעיף 4 לפרטיו. החוק מעניק את הבעלות באברה למוצא, רק לאחר שנתקיימו שני תנאים: "קיים המוצא הוראות סעיף 2", ו"לא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חודשים". אחרי תום תקופה זו "יראו כאילו התיימש [הבעלים] ממנה", ועל יסוד הנחה זו מעביר המחוקק את הבעלות בנכס מהבעלים המקורי למוצא. בתלמוד¹⁹ מסופר: "אברה דשמואל אשכח הנך חמרי במדברא [=אביו של שמואל מצא חמורים במדבר], ואהדינהו למרייהו לבחר תריסר ירחי שתא [=והחזירם לבעליהם לאחר שנים-עשר חודש], לפני משורת הדין". היינו, שהחזיר את החמורים האבודים לבעליהם, אף על פי שמן הדין לא היה חייב לעשות כן. במעשה אביו של שמואל, הפטור מבוסס אך ורק על העובדה, שכבר עברו שנים-עשר חודש מאז אבדת החמורים²⁰, שאז יש חזקה (פרוטומפציה), שכבר נתיימשו הבעלים²¹. וכן נקבע להלכה²²: "המוצא דבר שמוכיח בו, שיש זמן רב שנאבד מבעליו, ונתיימשו הבעלים, הוא של מוצאו".

¹⁵ פירוש המשניות לרמב"ם, שם.

¹⁶ תפארת ישראל למשנה נדדים, שם.

¹⁷ ועיי' אבן האול, הלכות גולה ואברה, פרק יב, הלכה ג, ד"ה והנה, בסופו.

¹⁸ על מקרים אלה, ראה לעיל, במבוא לדיונו על חוק השבה אברה; וכן ראה לעיל, דיונו על סעיף 2, פרק שיש, עמ' 148. וראה להלן, פרק שלישי, עמ' 74. ואולם ראה להלן, פרק חמישי, עמ' 79, שגם או קיימת חובה להשיב את האברה לפני משורת הדין.

¹⁹ בבא מציעא כד ע"ב.

²⁰ רש"י, שם, ד"ה כח תריסר ירחי שתא, מפרש: "מצאם", והיינו שמצא אביו של שמואל את החמורים שנים-עשר חודש לאחר שאבדו; ואולם ראה תוספות, בבא מציעא כד ע"ב, ד"ה לבחר תריסר ירחי שתא, החולק על פירוש רש"י.

²¹ ראה רש"י, ברכות נח ע"ב, ד"ה ככלי אורב: "וסתם כלי לאחר י"ב חדש משתכח מן הלב", ראה גם תוספות חיצוניות, הובאו כשיטה מקובצת על בבא מציעא, שם; נשמח כל חי, חלק ב, חושן משפט, סימן לה. לפעמים אפשר להבחין, שנאבד חפץ מ"זמן רב" על ידי מבוא הפיו: ראה בבא מציעא כג ע"ב (וסת שכלו בו עשבים); שם כז ע"א (ריבוי חלודה); השווה חולין ק ע"א: "דקדרו בהו חילפי [=שגדלו בו צמחי עשבים]".

²² שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ה. על קביעת תקופה קצרה יחסית בחוק, ראה: ג' טוסקי, "היבטים

אם כן, מבחינה זו, יש דמיון מסוים בין החוק לבין המשפט העברי: בשניהם רואים את הבעלים כאילו התיימשו מאבדם אחר שעברה תקופה מסוימת. בחוק נקבעה תקופה זו לארבעה חודשים²³, ואילו במשפט העברי לא נקבעה התקופה מראש במדויק, אלא נאמר, שצריך שיהא ניכר, שעבר "זמן רב", מיום שאבדה האברה. ואולם יש לשים לב להבדל שבין שתי השיטות: בעוד שלפי המשפט העברי מתחיל מניין הימים מרגע אבד הנכס, על פי החוק מתחיל המניין מיום ההודעה למשטרה, ולא לפני כן²⁴.

פרק שלישי

י"אוש הבעלים – י"ראו כאילו התיימש ממנה"

הבסיס המשפטי לזכיה באברה הוא הייאושו²⁵; שאם קיים המוצא החובות המוטלות עליו ולא נתגלה בעל האברה תוך ארבעה חודשים, "יראו כאילו התיימש ממנה". במלים אחרות, המוצא זוכה באברה "על ידי פרוטומפציה שאינה ניתנת לסתירה, שבתום התקופה האמורה בחוק, יש לראות את הבעל כאילו התיימש מהאבידה"²⁶. להלן ננסה לבדוק מהו גדרו המשפטי של המושג י"אוש בעלים.

א. הגדרה

י"אוש בעלים הוא מושג משפטי, שמקורו במשפט העברי. על פי המשפט העברי, מצב של י"אוש מתרחש, כשהמאבד אינו מצפה עוד, שיחזור אליו החפץ²⁷, וכשקורה כן, ניתנת רשות למוצא האברה ליטלה לעצמו²⁸.

כיוון שהמונח י"אוש מציין מצב עובדתי-יחודי, היינו ציפייתו של בעל הנכס, יש לבחון ציפייה זו על פי נסיבותיו המיוחדות של כל מקרה. לפעמים יאמר הבעלים בפורש, שהוא מתיימש: "י" לי לחסרונן כיס"²⁹; אך לפעמים חסרה לנו ידיעה ישירה על עובדת הייאושו, ולכן נקבעו בהלכה חוקות, שאפשר לסמוך עליהן להוכחת הייאושו, כגון: "המוצא מעות

לשניות עשר" (לעיל, הערה 2), עמ' 403: "אם לא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חודשים, ממנה החוק הישראלי לזכות בו את המוצא, מתוך דאגה מובנת לשחזור את המשטרה מנטל השמירה, ולמנוע שחונק יאוש זמן רב ללא בעלים ידועים, ומסוגלים להשתמש בו".

²³ ואולם ראה סעיף 304 לחוק. לפי סעיף זה, רשאי שר המשפטים לקבוע בתקנות, שלגבי אבדות מסוימות תורה הקופסה אורכה יותר.

²⁴ על הבהל זה, ראה להלן, פרק רביעי, עמ' 78.

²⁵ דברי הנכנסת, כרך 67, עמ' 3596.

²⁶ שם.

²⁷ ראה בבא מציעא כג ע"א: "כללא דאבידתא, כיון דאמר: 'יורי לי לחסרון כיס', מייאש מיהא [=כיוון שאמר: חבל על חסרונן הכיס שלי, הרי התיימש מן האבדה]". עיי': הרמב"ם, הלכות גולה ואברה, פרק יד, הלכה ג; טור ושלחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב; וראה לעיל, סעיף 2, פרק שיש, עמ' 48.

²⁸ על ההלכה בנוסח קודם י"אוש, נדון להלן בפרקנו, עמ' 76.

²⁹ ראה לעיל, הערה 27.

מפורזים ועיגולי דבילה... שאין בהם סימן לא בקשרים ולא במנינים... הרי אלו שלו, שבכל אלו מסתמא הריגשו הבעלים בפניהם, וכיון שאין בהם סימן – מתיישי³⁰. ויש עוד הרהר חזקת מעין זו בתלמוד ובפוסקים³¹.
השופט זילברג מתאר את היחס בין הייאוש לחזקת הייאוש, במשפט העברי, במלים אלה: "ייאוש הוא עובדא – רוחנית כמובן. חזקה היא קביעה עובדתית ex lege, שהמחזק מחזק להסתמך עליה, למרות מה שאותה עובדא לא הוכחה בראיות קונקרטיות בירוריות".
גישת החוק לעניין זה שונה לחלוטין: גם אם יוכיח המוצא, שבעל האבדה גילה דעתו במפורש שהוא מתיאש, הוא יהיה חייב בכל זאת להשיב את האבדה על פי סעיף 2; ומכאן שתקופת ארבעה חודשים, שקצב המחזק בסעיף 4, אינה כבחינת "חזקה" כמשמעותה בדברי השופט זילברג, אלא בסופו של פרק זמן זה, המחזק יוצר פיקציה משפטית של ייאוש: "יראו כאילו התיאש", וזאת רק בהתמלא שני התנאים שבחוק: "קיים המוצא... ולא נתגלה בעל האבידה".

מכאן עולה, שלא ייאוש הבעלים הוא הגורם האמיתי לאיבוד הבעלות על האבדה, אלא החוק הוא המפקיע את הבעלות, בגלל מדיניות מסוימת³², שאין בינה ובין מושג הייאוש המקורי ולא כלום. יוצא אפוא, שאף על פי שהשופט המשפט העברי על המחזק בשימוש במונח "ייאוש"³³, צמצם המחזק את תוכנו של המושג עד כדי כך, שכמעט ולא נשאר ממנו כי אם שמו בלבד.

ב. תוצאותיו

תוצאות הייאוש גם הן שונות במשפט העברי ובחוק. רש"י³⁴, במסכת בבא מציעא, משווה אבדה שהתיאשו בעליה ממנה לחפץ של הפקר, דהיינו שהאבדה הופכת לחפץ שאין לו בעלים. אך ראשונים אחרים³⁵ מוכיחים, שהייאוש אינו זהה להפקר, אלא כפי שהסביר ר' שמעון שקאף³⁶, מחכמי הדור הקודם: מתוך שהבעלים סבורים, שהחפץ אבוד מהם, אין הם מקפידים על נטילת החפץ והשימוש בו כדי אחר. מצב כזה מאפשר לכל אדם לזכות בחפץ, וכשזוכה אדם אחר בחפץ, אז – ורק אז – פוקעת בעלותם של הבעלים הראשונים. לתפישות שונות אלו כמהות הייאוש יש גם נפקות משפטית: על ידי פעולת ההפקדה יוצא הנכס מרשות בעליו מיד, ואילו אחר ייאוש בעלים, לפי השיטה השנייה לעיל, עדיין אין החפץ יוצא מרשות בעליו הקודמים, עד שיבוא לידי הוזכה³⁷. יתר על כן, אם המתיאש

³⁰ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ו.

³¹ ראה למשל, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב.

³² כך דרכו של תלמוד, ירושלמי תשכ"ב, עמ' 113.

³³ שעמדתו עליה לעיל, בפרק ראשון, עמ' 71.

³⁴ ראה דברי חבר הכנסת ביבי, דברי הכנסת, כרך 67, עמ' 3596; והשווה סעיף 4 בהצעת החוק, הצעות חוק התשל"א, עמ' 165, שם לא נשתמשו במונח ייאוש.

³⁵ רש"י, בבא מציעא כ"א ע"א, ד"ה מצא פירות מפורזין.

³⁶ תוספות, בבא קמא ס' ע"א, ד"ה כיון.

³⁷ שעי' ישר, שפר"ה, פרק יב, ראה: עורך השולחן, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ח: "ייאוש הוי כעין סילוק ומחילה לכל מי שימצא".

³⁸ קצות החושן, חושן משפט, סימן זה, ס"ק ב.

רוצה לחזור בו מייאוש, קודם שזכה בו אחר, אין הוא נזקק לפעולת קניין כלשהי לשם חידוש בעלותו³⁹. בהפקר, לעומת זאת, הוא יזדקק לקניין מיוחד.
ברם, לכל היותר, גורם הייאוש רק להפקעת הבעלות מהבעלים המקוריים, אך אין הוא גורם להענקת הבעלות למישהו אחר⁴⁰. כדי שיוזכה בבעלות הנכס, צריך המוצא לעשות בו קניין, כמו בכל רכישה נכס. מה שאין כן על פי הוראת החוק, שם נעשה המוצא לבעל האבדה אחרי תום ארבעת החודשים אוטומטית, בלי שיצטרך לעשות שום מעשה קניין.
אם האבדה נשואת הייאוש מצויה ברשות הבעלים, ששבה – או שאינו יודע – היכן היא נמצאת⁴¹, ומשום כך התיאש ממנה, נחלקו הדעות אם ייאוש מועיל. דעת הרמב"ם⁴² היא, שייאוש מועיל אך ורק באבדה שאינה ברשות הבעלים; דעת התוספות⁴³ היא, שהייאוש מועיל אף כשהאבדה ברשות הבעלים.

ג. נטילת אבדה קודם ייאוש (באיסורא אתא לידיה)

לפעמים נטילת המוצא קודמת לייאוש הבעלים, ולפעמים ייאוש הבעלים קודם לנטילת המוצא. המשפט העברי קובע, שאם נטל המוצא את האבדה לפני שנתייאש הבעלים, לא יוכל לזכות בנכס לעולם, אף אם בסופו של דבר יתייאש הבעלים בהיות האבדה ברשותו⁴⁴. הנימוק לכך יידון להלן. נציין, שעל פי החוק, המצב של נטילה לאחר ייאוש בעלים אינו אפשרי, שהרי על פי החוק הפרוזמפציה החוקית של ייאוש לא חלה עד לאחר תום תקופת ההמתנה של ארבעה חודשים, תקופה המתחילה מיום ההודעה למשטרה. נמצא, שעל פי החוק, הייאוש חל בהכרח לאחר הנטילה.

1. באבדה שיש בה סימן

חפץ שמן הסתם לא יתיאשו בעליו, כשיודוע להם על נפילתו – כגון שיש בו סימן, ולכן הם סוברים שעלה בידם להוכיח את בעלותם עליו – הכול מסכימים, שאפילו אם לבסוף התייאשו הבעלים ממנו, לאחר שניטל על ידי המוצא, אין זה ייאוש, ופירוש הדבר,

³⁹ נהגות המשפט, חושן משפט, סימן רסב, ס"ק ג. וראה: שו"ת חסד לאברהם (תאומים), מהדורא קמא, אורח חיים, סימן פא, אות ז. אבל ראה: שו"ת באר יצחק (לר' יצחק אלחנן ספקטור), יורה דעה, סימן כג; ושו"ת ציץ אליעזר, חלק ג, סימן כח, הפוסקים כדש"י, שייאוש גורם להפקעת מידת של הבעלות, אף לפני שמשישה אחר זוכה בנכס.

⁴⁰ ראה שו"ת מנחת חיים, חלק א, סימן כז: "ייאוש מהני אם הוזכה עשה בו קנין דאורייתא... אבל שיהיה פועל יאוש, אם הוזכה לא עשה קנין דאורייתא, זה אי אפשר... מאי מהני יאוש? אפילו אם יהיה הפקר יעשה בו קנין דרבנן, גם כן לא מהני. יען דלא עשה עדיין פעולה שיהיה הוא הבעל על התפקד". ראה שם, חלק ב, אורח חיים, סימן כט, אות ה: "שלא יוכל אדם לזכות בחפץ אלא על ידי קנין ולא בכח יאוש לבד, בין אם יאוש מטעם הפקר לבד או מטעם דהוי כדעת מקנה... על כל פנים לא הוי יאוש קנין לעצמו".

⁴¹ ראה לעיל, סעיף 1, הערה 4.

⁴² מלחמות ה', בבא מציעא, פרק שני, י"ב ע"ב בדפי הר"ף. וכן דעת הרשב"א, ראה שיטה מקובצת לנכבא מציעא כ"א ע"ב, ד"ה וזה לשון הרשב"א, מצא בכוחל חדש: "אי נמי, אין יאוש של בעל הבית מפקיע ממנו בעל הבית שברשותו".

⁴³ כן עולה מדברי התוספות, בבא מציעא כ"א ע"א, ד"ה ככחל.

⁴⁴ על השאלה אם גם בקניין חצר חל העיקרון "באיסורא אתא לידיה", ועל הבעייתיות המיוחדת של ייאוש בעלים שנעשה שהאבדה מונחת בחצרו של המוצא, ראה לעיל, בדיונו על סעיף 3, פרק שני, עמ' 63, סמוך לציון הערה 52 ואילן.

שאין תוצאות משפטיות לייאוש הזה, והבעלות באברה אינה עוברת למוצא⁴⁵. הנימוק שניתן בתלמוד⁴⁶ הוא: "דכי אתא לידה, באיסורא הוא דאתא לידה [=שכשכא (החפץ) לידו, באיסור בא לידה]". ביטוי זה טעון ביאור, שהרי איזה איסור נעשה על ידי המוצא, שהריס את האברה על מנת להשיבה לבעליה? הרי אדרכא מצווה הייתה מוטלת עליו ליטלה, כיוון שיש בה סימן. ברור שבשעת המציאה אין המוצא יכול לזכות באברה, שכן עדיין לא יצא החפץ מבעלותם של הבעלים הראשונים, אך מדוע אין הוא יכול לזכות בה אחר התייאשו כעליה ממנה?⁴⁷ שני הסברים הוצעו להבנת הנימוק התלמודי:

א. הרמב"ן⁴⁸ מסביר את העניין בזה הלשון: "מפני שידו כיד הבעלים, ושומר שכן שלהם הוא, הלכן לעולם אינה נקנית ביאוש, הואיל וישנה כרשות בעלים". במלים אחרות, החורה חידשה את הדין של ייאוש הבעלים רק כנוגע לאברה, כלומר אחר שאבר חפץ לבעלים, הם יכולים להתייאש ממנו, ואז החפץ יוצא מרשותם. אך כשהריס המוצא אברה על מנת להשיבה לבעליה קודם ייאוש בעלים, הוא הפך לשומר החפץ, ומאחר שהחפץ נמצא במקום המשתמר לבעליו, בטל ממנו שם אברה, ולכן לא יועיל עוד הייאוש לזכות את המוצא^{49,50}.

ב. ביחודשים המיוחדים לריסכ"א⁵¹ מוצע הסבר אחר: "דכי אתא לידה, באיסורא אתא לידה, וכבר היה מחייב להחזירה לבעלים, וחו לא מצי לאקנינהו". במלים אחרות: משעה שנטל את האברה, חלה על המוצא חובת השבה, ולכן שוב אינו יכול לזכות באברה, משום שאין סיבה לומר, שיפקיע ייאוש הבעלים את חובתו כלפיהם⁵².

2. באברה שאין בו סימן (ייאוש שלא מדעת)

בתחילת פרק שני של מסכת בבא מציעא⁵³ נחלקו אב"י ורבא בשאלה: האם ייאוש של אברה מועת" הוא ייאוש או לא? הנידון הוא חפץ שאבר לבעליו, ויש להניח שלכשיודע להם על אברתו, יתייאשו ממנו – כגון שאין לאברה סימני זיהוי – אלא שהחפץ נמצא

⁴⁵ דין זה ידוע בפי מפרשי התלמוד והפוסקים כדן "ייאוש שלא מדעת" (ראה לדוגמה, סמ"ע, חושן משפט, סימן רסב, ס"ק ט), אף שמשמעותו המקורית של המושג "ייאוש שלא מדעת" שונה על משמעות זו, ראה בהמשך דיונו.

⁴⁶ בבא מציעא כא ע"ב.
⁴⁷ ואולם, ראה: תוספות, בבא קמא סו ע"א, ד"ה הכי נמי, שמעש עולה, שלפי דעה מסוימת, אחר הייאוש, המוצא רוכש את הנכס עצמו, וחייב להשיב לבעלים את המורו כלבד. ועיין בעניין זה: קצות החושן, סימן ססא, ס"ק ב; אמרי משה, סימן לו, ס"ק ג. וראה גם: אצט מפרשי התלמוד, בבא מציעא, חלק ב, עמ' קפג, הערה 88.

⁴⁸ מלחמות ה', על הרי"ף לבבא מציעא כו ע"ב (יד ע"ב דברי הרי"ף).

⁴⁹ כך הסבירו את דברי הרמב"ן: נתיבות המשפט, סימן רסב, ס"ק א; קצות החושן, שם, ס"ק א; וערוך השולחן, שם, סעיף ב.

⁵⁰ ביחודשי ר' שמעון יודא הכון שקאפ, בבא מציעא, סימן כ, יש הצעה אחרת להבנת דברי הרמב"ן: הסברנו לעיל (סמך לציון הערה 36) על פי דרך אחר, שהייאוש הוא אי הקפדה של הבעלים, שיזכה אחר חפץ שאבר מהם. סיבת התצוות של הבעלים היא, משום שהם חושבים, שהחפץ אבוד מהם. אילו היו יודעים, שהחפץ נשמר בשבילם על ידי המוצא, לא היו מתייאשים, ונמצא שהייאוש שלם בטעות יסודו. וזו כוונת הרמב"ן.

⁵¹ ייאוש. והשווה: ש"ן, חושן משפט, סימן שנה, ס"ק א.

⁵² ביחודשים המיוחדים לריסכ"א, בבא מציעא כא ע"ב, ד"ה בדבר.

⁵³ רעיון דומה עולה מן התוספות, בבא קמא סו ע"א, ד"ה הכה נמי.

קודם שנודע לבעלים על אברתו, ומשום כך לא הספיקו להתייאש. השאלה היא, האם אפשר להתייחס לחפץ כזה כאל חפץ שכבר התייאשו בעליו ממנו, אף על פי שעדיין לא היה הייאוש בפועל?

ההלכה נפסקה כאב"י: "ייאוש שלא מדעת, לא הוי ייאוש"⁵⁴. דהיינו, כיוון שבשעת שהריס המוצא את האברה, לא ידעו הבעלים על אברן החפץ, אין מועיל הייאוש, הבא לאחר מכן. טעמו של אב"י הוא, שאין די בידעיתו הוודאית, שהחפץ הוא בן ייאוש, אלא נדרשת מחשבת ייאוש בפועל⁵⁵, ומחשבה זו צריכה לבוא קודם נטילת המוצא.

פרק רביעי

"התקופה האמורה תתחיל מהיום שהודיע למשטרה על האבירה"

תקופת ארבעת החודשים אינה מתחילה, עד שיקיים המוצא את הוראת החוק, ויודיע למשטרה על האברה שמצא. אם לא יתייצב הבעלים המקורי לפני המשטרה לתבוע את רכישו תוך ארבעה חודשים מהודעה זו, רק אז רואים את הבעלים כמי שהתייאש. נמצא, שהתקופה של האברה עצמה, היינו, הזמן שכבר עבר מאז שאברה ועד שניטלה, אינה שייכת לעניין. הסיבה לכך היא אולי, משום שברוב המקרים קשה לדעת מתי אירעה אבדת הנכס, ולכן העדיף המחוקק לקבוע את תחילת תקופת ארבעת החודשים מיום מסירת ההודעה למשטרה.

לעומת זאת, במשפט העברי, מתחילה התקופה המכונה "זמן רבי"⁵⁶, המעידה על הייאוש, משעת האבירה⁵⁷. ולא זו אף זו, לפי המשפט העברי, חייב פרק זמן המוגדר כ"זמן רב", להסתיים לפני הנטילה דווקא, והזמן החולף משעת הנטילה אינו בא בחשבון כלל, שהרי, כפי שאמרנו לעיל⁵⁸, קיימת ההגבלה של "באיסורא אתי לידה". לפי הגבלה זו, אם כשנטל המוצא את האברה, עדיין לא הייתה חזקה, שכבר נתייאש הבעלים ממנה, הרי שלעולם לא יוכל המוצא לזכות באברה לעצמו.

⁵⁴ שם כב ע"ב; רמב"ם, הלכות גזלה ואברה, פרק יז, הלכה ה; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ג. וראה: ביחודשי הרמב"ן, בבא מציעא כב ע"ב.

⁵⁵ על פי מה שביארנו לעיל (סמך לציון הערה 36), שמהות הייאוש היא התצוות הבעלים לזכית האחר. אפשר להבין את טעמו של רבא, דהוי ייאוש, משום שמה שצריך הוא רק התצוות, אם כן אפשר לומר שכיוון שאילו היה ידוע היה מוצא, לא צריך מחשבת התצוות בפועל. ובהו נחלק עלי אב"י, וסובר שצריך מחשבה בפועל.

⁵⁶ ראה לעיל, פרק שני, עמ' 73.

⁵⁷ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסב, סעיף ה: "שמונה בו שיש זמן רב שנאבר מבעליה". מובן שבדרך כלל קשה לקבוע מתי בדיוק אבדה האברה, ואולי קשה זה מטפז, מודע בזה המחוקק שלא להחושב כפרק זמן זה. ברם המשפט העברי קובע סימנים מסוימים המשמשים למטרה זו: ראה לעיל, הערה 21.

⁵⁸ ראה בפרק הקודם, עמ' 74.

השבת אבדה לפני משורת הדין

כאמור לעיל, על פי המשפט העברי, העיקרון הוא, שהנוטל אבדה לאחר שהותייאשו בעליה ממנה, זוכה בה לאלתר. ממילא אם הבעלים המקורי מופיע אחר כך ומזהה את החפץ, המוצא אינו מחויב להחזיר לו את הנכס שמצא. התלמוד⁵⁹ מתאר מעמד זה של חביעת הבעלים המקורי בלשון ציורית: "זהלה [הבעלים] עומד וצוח [שהנכס שלך] – נעשה כעצוה על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים". מכיוון שמכורח הנסיבות, כבר התייאש הבעלים, וכתוצאה מכך איבד את זכויותיו, אין לו אלא להצטער על כך, כככל אסון אחר.

ברם, חכמי ההלמוד ראו בדין הזה, דין נוקשה העלול לגרום לאי צדק. ביטוי לכך אפשר למצוא בין השאר בספיקור התלמודי הבא⁶⁰: "רב יהודה הוה שקיל ואילי בחריה דמר שמואל בשוקא דבי דיסא [=רב יהודה היה מהלך אחר מר שמואל בשוק שמוכרים בו דיסא] אמר ליה [שאל רב יהודה את שמואל]: מצא כאן ארנקי מהו? אמר ליה [ענה לו שמואל]: חייב הוי אלו שלו. [הוסיף ושאל]: בא ישראל ונתן בה סימן מהו? אמר ליה [ענה לו שמואל]: חייב להחזיר. [שאל רב יהודה]: תרתי? [=שתים? כלומר, הרי דבויך סותרים זה את זה?] אמר ליה [ענה לו שמואל]: לפני משורת הדין". ואמנם כך נפסק להלכה, שאף על פי שמצד הדין כבר נעשה המוצא לבעל הנכס, חייב הוא להחזירו מטעם "לפנים משורת הדין". זה לשון השולחן ערוך⁶¹: "אף על פי שמן הדין, במקום שרוב עכרים מצויים, אפילו נתן ישראל בה סימן, אינו חייב להחזיר, טוב וישר לעשות לפני משורת הדין, להחזיר לישראל שנתן בה סימן". ובהמשך דבריו אומר המחבר⁶²: "המציל מהארי והדוב חוטא של ים ושלולית של נהר... הוי אלו שלו, אפילו הבעל עומד וצוח". ומוסיף הרמ"א: "מכל מקום טוב וישר להחזיר, כמו שנחבאר בסעיף ה, ואף על גב דמדינא אין חייבין להחזיר באבירות אלו, אם גור המלך או בית דין, חייב להחזיר מכה דינא דמלכותא או הפקר בית דין הפקר, ולכן פסקו ז"ל כספיה שטבעה בים, שגור המושל, גם הקהילות, שכל מי שקונה מן העכרים שהצילו מן האכזיה הריא, שיחזיר לבעליו – שצריכין להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן"⁶³.

ולא רק במקרים הללו, אלא בכל עניין שהזדהו הבעלים, יש לעשות לפני משורת הדין, ולהחזיר לו את הנכס, ואפילו "בדבר שאין בו סימן, אם יודע בכירור של מי הוא, יחזירו לו אע"פ שכבר נתייאשו"⁶⁴.

⁵⁹ בבא מציעא כד ע"ב.

⁶⁰ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ה.

⁶¹ שם, סעיף י.

⁶² עין בשית רבנו גרשון מאור הגולה (רמ"ה), סימן י (מהדורת איילנברג, עמ' 154-158), שהוא המקור לדין הרמ"א. ואומר: "זהקהילות שהיו נקבעים שם, נתעצבו על אבדות אחיהם, וגורו באלה ובשבעה על מי שיציעו ליד מכל מה שאבד באותה ספינה, שיחזרו לבעל האבידה, כמנהג הגהה ברוב קהילות ישראל, שכל מי שפיסד כלום או בניהב או בשום ענין, שעושה לו תקנה, וגורוין על כל מי שיבוא לידו אבידה פלגית שאבד פלגית, שיחזיר לבעלים. ובעוד שלשים יום שהיה עור ראובן מחזר על אבדתו, מכר גי אחד וזהב של ראובן שנאבד בספינה לשמעון, וזהו אינו רוצה להחזיר לראובן, ואומי: כבר זכתי בו, שאבידה ששטפה הגור – מותרת היא". ובהמשך דבריו פוסק רבנו גרשון: "צריך שמעון זה להחזיר... אע"פ שהורה וכתה לו, שהפקר בית דין הפקר".

⁶³ שולחן ערוך הרב, הלכות מצוה ופיקדון, סעיף יז.

ואף שמשמעות המושג "לפנים משורת הדין" היא, שאינו חייב לנהוג כך מצד הדין, אנו מוצאים שיש כוח בדין בית דין לכוף את המוצא להחזיר את האבדה לבעליה, מטעם לפני משורת הדין⁶⁵. ומבואר באחרונים, שהכפיה על לפני משורת הדין במקרים אלו היא, משום שלא נגרם בו נזק או הפסד למוצא: "כיוון דאין לו פסידא במה שמחזיר האבידה, דלא הוציא עליה כלום"⁶⁶. ובסגנון אחר⁶⁷: "כמו מציאה ואבידה, ממון אשר לא עמל בו המוצא ולא גדלו, אולי כי האי גוונא הוי כמו מניעת הריית, ולא חשיב הפסד ממש מכיסו ומממונו". ברם, ההלכה מגבילה את הכפיה הזאת, וקובעת שאין כופים להחזיר, אם המוצא עני והבעלים עשיר⁶⁸. אי שוויון זה בפני החוק מאפיין את התחום, הקרוי "לפנים משורת הדין".

לסיכום, ההסדר שבסעיף 4, המחייב את המוצא להשיב את האבדה לבעליה אם נמצא חור ארבעה חודשים, אף שיתכן שלאמיתו של דבר כבר נתייאש הבעלים לפני כן, תואם את המשפט העברי, המחייב השבה אף לאחר ייאוש לפני משורת הדין. ואולם, במשפט העברי חיוב זה אינו מוגבל לתקופה מסוימת, ובכל מקרה שיהיה את הבעלים המקורי, חייב המוצא להשיב לו את האבדה.

⁶⁴ רמ"א, שולחן ערוך, חושן משפט, סימן יב, סעיף ב, בשם "שם חלקין", שמקורו במדבר פרק אלו מציאות:

ראה שרית הרמ"א, סימן לב: "וכופין על כניסה לפני משורת הדין, כמו שכח המרדכי פרק המפקד (ואף כי יש פוסקים חולקים)". וראה גם: ב"ח לטור חושן משפט, סימן יב, אות יד, ש"ך, חושן משפט, סימן רנט, ס"ק ג. וראה שרית צמח צדק (קרחמל), סימן פט, שאף הוא"ש לא אמר, שאין כופין, אלא בשוטין. אבל בהורות נכסים, מורה דכ"פנין... או אפשר דאפילו בהורות נכסים לא כ"פנין, אלא בשמעתא כ"פנין". ואלם יראה להלן, סמוך לציון הערה 67, שיש בעניין זה הבדל בין עשיר לעני.

⁶⁵ קצות החושן, סימן שנו, ס"ק ה.

⁶⁶ שרית שארית יוסף (ידיד), חלק ד, עמ' רע"ד-רע"ה. ראה גם ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רנט, סעיף י: "מפני שאין לו הדיק מכיסו"; והשווה תוספות, בבא מציעא כד ע"ב, ר"ה לפני משורת הדין: "משום לפני משורת הדין בעי ליה לאחזור, כיון שאינו מחסר ממנו".

⁶⁷ ראה: הגהת הרמ"א, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ה. וראה: קצות החושן, שם, ס"ק ג.

פרק האבדה

בסעיף הקודם ראינו, שכדי לעודד את המוצא לטפל באבדה ולהחזירה לבעליה, העניק המחוקק למוצא את הבעלות על האבדה, אם לא תבע אותה הבעלים תוך ארבעה חודשים מההודעה למשטרה. על אף הסדר זה, ראה המחוקק לנכון לאפשר לבעלים המקורי לקבל את החפץ חזרה, גם בחלוף ארבעה החודשים, על ידי שישלם למוצא "פרדיון" תמורת החפץ. ואולם אופציה זו מצומצמת לתקופה של שנה מרגע זכייתו של המוצא. מכיוון שיצטרך הבעלים לשלם למוצא את מלוא שווי החפץ כדי לפדותו, יש להניח, שמטרת החוק היא לתת אפשרות לחזרת אבדה שיש לה ערך רגשי מיוחד לבעליה, ולא רק ערך כספי.

הזכות לפדות את האבדה — "זכאי... לפדותה"

המושג "פרדיון" שבסעיף זה מורכב משני יסודות: זכות הבעלים לדרוש את הנכס, וחובתו לשלם תמורתו את מלוא שווי. בקשר ליסוד הראשון — זכות התביעה — ראינו בסעיף 4, שבעיקרון יש כוח ביד הדין לכפות על המוצא להחזיר את הנכס לבעליו המקוריים, אף לאחר שנעשה לבעל האבדה עקב ייאוש הבעלים. הנימוק לדין זה הוא, כפי שראינו, שבית דין כופין על המוצא להתנהג לפנים משורת הדין. אמנם בסעיף 4 נידונה שאלה זו בקשר לחיוב המוצא להחזיר את האבדה, אם הבעלים תובעים אותה תוך ארבעה חודשים, למרות שכבר נתיימש ממנה לפני כן; אולם אותה הדרישה של עשיית "הישר והטוב" תחייב את המוצא בהחזרת האבדה, אף אם תביעת הבעלים תבוא לאחר ארבעה חודשים. ולא זו אף זו, בניגוד לקבוע בסעיף 5, חובה זו, במשפט העברי, אינה מצומצמת לתקופה של שנה בלבד, אם כי ייתכן, שאם יעבור זמן רב עד לתביעתו של הבעלים המקורי, יוכל בית הדין להחליט אם להפעיל את סמכותו, בהתחשב בנסיבות המיוחדות של המקרה.

החובה לשלם תמורת פרדיון האבדה — "לפדותה... בתשלום שוויה"

נשאלת השאלה: מדוע חייב המחוקק את הבעלים המקוריים לשלם פרדיון תמורת אבדתו, ולא קבע שיוכל לקבלה חינם במשך שנה? יש להניח, שיש בהסדר זה משום איוון בין

5. זכה המוצא או המדינה באבדה לפי סעיף 4, זכאי בעלה הקודם, תוך שנה לאחר הזכיה, לפדותה מהזוכה, או ממי שרכש אותה מן הזוכה שלא בתמורה, בתשלום שוויה בזמן הפרדיון, וזולת אם חל בה שינוי של ממש.

התוכן

פרק ראשון: הקדמה 83

פרק שני: הזכות לפדות את האבדה — "זכאי... לפדותה" 83

פרק שלישי: החובה לשלם תמורת פרדיון האבדה — "לפדותה... בתשלום שוויה" 83

פרק רביעי: הזכות לפדות את האבדה ממי שקיבלה במתנה — "לפדותה... ממי שרכש אותה מן הזוכה שלא בתמורה" 86

פרק חמישי: גדרו המשפטי של הפרדיון 87
א. הפרדיון כמכר חדש — "בתשלום שוויה בזמן הפרדיון" 87
ב. הוצאות המוצא קודם הפרדיון 88

פרק שישי: סייג לזכות הפרדיון — "זולת אם חל בה שינוי של ממש" 88

שתי מגמות זרות, ובכל זאת סותרות, שהיו נר לרגלי המחוקק. אחד גיטא, בחוק השבת אבדה, הייתה מטרת המחוקק, שתחזקנה אבדות לבעליהן המקוריים בכל מקרה. מאידך גיטא, חשב המחוקק, שיש לעודד אנשים להשיב אבדות, ולשם כך הבטיח למוצא הישר, שאם תוך תקופה קצרה יחסית, של ארבעה חודשים¹, לא ימצאו הבעלים, הרי שהוא יהפוך לבעליה החוקי של האבדה. כאמור, שני אינטרסים אלה – האינטרס המוסרי, שיחזור הונס לבעליו בכל מקרה, והאינטרס המעשי, לעודד משיבי אבדות – מתנגשים לעתים זה בזה, כגון כשבעל האבדה תובע את שלו רק לאחר ארבעה חודשים.

המחוקק אין בין שני האינטרסים הנוכחים, כשקבע תקופה של שנה, שבה בעל אבדה המבקש לקבל בחזרה את אבדתו, יוכל לעשות זאת תמורת תשלום. אילו קבע המחוקק, שהבעלים המקורי יכול לקבל את נכסו חזרה, היה פירוש הדבר הארכת התקופה לשנה נוספת, והארכה זו משמעותה ביטול התמריץ למשיבי אבדות.

במשפט העברי אין הסדר של פדיון אבדות, ואולם מצאנו בנושא אחר תקנה הדומה ברוחה להסדר הקבוע בסעיף 5, היא "תקנת השוק".² על פי שורת הדין, אדם שקנה בתום לב חפץ מן הגנב, חייב להשיבו לבעלים המקורי, אפילו אם לא ידע – ולא היה חייב לדעת – בעת הקנייה שהחפץ גנוב. חכמינו חששו, שדין זה, המאפשר לבעלים לתבוע את החזרת החפץ מהקונה התמים, עלול לפגוע במסחר, שהרי יחוש כל קונה, שמא הוא קונה נכס גנוב, ויאלץ להחזירו לבעליו בעתיד כלי לקבל פיצוי על מה שהוציא. לכן תקנו שבעלים התובע את החפץ שלו חזרה, צריך לשלם את תמורתו לקונה התמים.³ מכאן עולה, שהפסי של עשיית צדק עם מי שגנב ממנו החפץ שלו.

בנוגע לחוק השבת אבדה נקט המחוקק גישה השואבת מאותו נימוק. כפי שראינו, מטרת סעיף 4 היא לעודד את המוצא לטפל באבדה; אם המחוקק היה מאפשר לבעלים לתבוע את האבדה, אף לאחר שנעשתה רכישתו של המוצא, עלול היה הדבר לזנוק מתוכן את עידודו של סעיף 4, ולסכל את מטרתו העיקרית של החוק, שהיא הדאגה הכללית להשבת אבדות. לכן, כמו ב"תקנת השוק", כדי להבטיח ולעודד התנהגות מסוימת, חיקן המחוקק, שעל הבעלים המבקש להשיב לעצמו את אבדתו, לשלם פדיון למוצא.

נדגיש שוב, שהסדר זה, בנוגע להשבת אבדה, אינו קיים במשפט העברי. עם זאת, יש לציין, כפי שהוזכר בסעיף 4, שיש מקרים, שבהם אף המשפט העברי מחייב את הבעלים לשלם תשלומים למוצא. זהו המצב, לדוגמה, כשגנבם הפסד למוצא, כשטיפל באבדה. כמו כן, כשרואה המוצא אבדה, והוא צופה מראש, שיתבטל ממלאכתו על

¹ ראה דברי ג' טוסקי, המובאים לעיל, בסעיף 4, הערה 22.

² מקור התקנה במשנה, בבא קמא י, ג. לפדיון תקנה זו, ראה: ג' רוקח, המסחר במשפט העברי, ירושלים תשמ"ז, שער שני: "תקנת השוק", עמ' 55.

³ בתקופת ההלכות הייתה נהוגה "תקנת השוק" רק למקרים שהבעלים לא נתייחס אחרי הגנבה, שאז מעיקר הדין הלווק חייב בחזרת החפץ; אבל אם קנה הלווק אחרי ייאוש, לא היה צורך בתקנה, שהרי אין חיוב השבה כלל מעיקר הדין, ואם כן אין צורך בתקנה. ברם, אחרי שנחפזת המנהג, ונקבעה ההלכה לחייב השבת כל חפץ אבדו אף גנוב אפילו אחרי ייאוש (ראה לעיל, סעיף 4, פירק חמישי, עמ' 79; וראה רמ"א, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ו, ושו"ת, סימן שנו, סעיף ו, ושו"ת, סימן ט), ומצד אותה התקנה, מחויב הלווק להחזיר לבעלים אף על פי שכבר נתייחס, שוב מחייבת "תקנת השוק" את הבעלים לפצות את הלווק על מה שהוציא גם במקרים אלה. ראה רמ"א, שם.

ידי שיטפל בהשבתה, יכול להתנות בפני בית דין על השכר המגיע לו, ואז יתחייב הבעלים לשלם לו כל מה שהתנה, אפילו אם סכום זה שווה כשווי האבדה עצמה. ברם, תשלום הבעלים אינו בא בתורת פדיון, אלא בתורת פיצויים למוצא בגין הפסדיו.

הוא הדין בהשבה לפני משורת הדין, גם שם המוצא אינו מקבל אלא פיצוי עבור מה שהוציא. בקשר להצלה ולטיפול באבדה, וכפי שעולה מדברי הרמ"א: "ולכן פסקו ז"ל בספיקה שטבעה בים, שזור המושל, גם הקהילות, וכפי שעולה מדברי הרמ"א: "ולכן פסקו מן האבדה ההוא שיחזיר לבעליו, שצריכים להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנחן". לפינוי אבדה, שמן הדין אין בה חיוב השבה, שהרי "ספיקה שטבעה בים" היא הדוגמה הקלאסית לאבדה שוודאי נתייאשו בעליה המנהג; בכל זאת ניתקנו תקנות שיש להחזיר אף אבדות כאלו לפני משורת הדין. הרמ"א מוסיף: "ואין לו מן הבעלים אלא מה שנחן". ללמדך, שהמוצא אינו זכאי לשום פדיון, אף שמן הדין כבר היה הוא לבעליו של הונס; שהבעלים חייב לפצות אותו עבור מה שהוציא להצלת הונס, ולא יותר. נמצא, שההנהגה על בעלותו של הבעלים המקורי, מצומצמת יותר על פי סעיף 5 מאשר בדרישת המשפט העברי להשיב לפני משורת הדין, שכן על פי ההלכה העברית, כופין את המוצא להחזיר את הונס כלי שישלם לו כל פדיון תמורתו.

ברם, הזכרנו לעיל, שאם המוצא עני והבעלים עשיר, אין כופין את העני להשיב לפני משורת הדין. ומכאן עולה השאלה, האם נכפה את המוצא העני להשיב את האבדה, כשהבעלים מוכן לשלם פדיון תמורתה?

כאמור, לא מצאנו בדיני השבת אבדה הסדר של תשלום פדיון, ואולם מצאנו בעניין אחר תקנה הדומה להסדר שבסעיף 5, ואולי נוכל להקיש ממנה לשאלה שהעלינו. לווה, שבשעת הפירעון לא היה לו ממה לפרוע את חובו, ולכן העביר בית הדין את הקרקע שלו לנושה לשם פירעון החוב, כשמשגי כסף, זכאי לדרוש מהמלווה, שיחזיר לו את הקרקע תמורת תשלום החוב בכסף, וזאת למרות שכבר עברה הבעלות בקרקע למלווה; זוהי תקנת "שומא הרא"ה".⁴ התקנה מבוססת על הפסוק "ועשית הישר והטוב", היינו שבעניי התחבבים טוב וישר הוא אפשר ללווה לפדות את הקרקע שלו מהמלווה, אפילו אחרי שגובה הלה את חובו.

בעל ערוך השולחן⁵ מבאר: "וזהו ישר וטוב לעשות בענין כזה לפני משורת הדין, שקרקע הנלקחת מאדם בעל כרחו, הונס שנלקחה ממנו בדין, על פי בית דין, מכל מקום

⁴ ראה: תוספות, בבא מציעא לא ע"ב, ד"ה אם יש שם כ"ד. וראה ביתר אריכות, לעיל, סעיף 2, הערה 186.

⁵ שהי המוצא, המחויב בהשבה, אינו נחשב לבעל הונס לעולם.

⁶ ייתכן שהוא אף זכאי לשכר טרחו (שלא כמשגי אבדה רגיל שאינו רשאי לקבל שכר עבור קיום מצוותו). כך אפשר להסיק לכאורה מתוך הדיק לזכויותיו של המציל מן הדלקה בשבת. ראה: שבת ק"א; שולחן ערוך, אורח חיים, סימן של"ז, סעיף ט.

⁷ ראה לעיל, סעיף 4, פירק חמישי, עמ' 79. כפיית המוצא להחזיר אבדה מטעם לפני משורת הדין, אף שמן הדין היא שייכה לו, אינה נחשבת להפסד שבגינו זכאי המוצא לפיצויים, כיוון ש"לא עמל בו המוצא ולא גדלה" עיין שם, סמוך לציון הערה 66.

⁸ רמ"א, חושן משפט, סימן רנט, סעיף ז. עיין לעיל, סעיף 4, הערה 62.

⁹ בבא מציעא לה ע"א, ושם טו ע"ב; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן קז.

¹⁰ ערוך השולחן, חושן משפט, סימן קז, סעיף יב.

ישר וטוב הוא להחזירה לו כשמשלם המעות, מפני עגמת נפש, דלכל אדם חביב קרקע שלו, ולזה המלוה אין נפקא מינה בזה, דהרי הלוה לו שישלם לו במעות¹¹. נמצא אפוא, שניתקנה תקנת "שומא הדרא" אך ורק מפני עגמת הנפש הנגרמת ללוה, כשנלקחת ממנו אדמתו. חכמים העריכו, שיש תועלת לאפשר לבעלים לקבל חזרה את הקרקע שלו, אף אם לשם כך יתחייב לשלם פדיון מלא¹². מכאן ניתן ללמוד על דרך ההיקש, שתמורת פדיון, גם עני יצטרך להשיב את האבדה לפנים משורת הדין.

פרק רביעי

הזכות לפדות את האבדה ממי שקיבלה במתנה –

"לפרותה... ממי שרכש אותה מן הזוכה שלא בתמורה"

זכות הבעלים לתבוע את הנכס תמורת תשלום פדיון, ניתנת לו אף אם כבר נתן המוצא את הנכס במתנה לאחר; במקרה זה יתבע הבעלים את הנכס שלו ממקבל המתנה, וישלם לו את הפדיון. בתקנת "שומא הדרא", שנזכרה לעיל¹³, אנוהו מוצאים שאין ללוה זכות פדיון, אם כבר מכר המלוה את הקרקע, או נתנה במתנה: "ודאי הני מעיקרא אדעתא דארעא נחת [=לא ביקשו לקבל כסף]"¹⁴. ומסביר רש"י¹⁵: "אין שביקשו [=הקרקע] שיהא הקרקע שלהם, דזוין נחות [=לא ביקשו לקבל כסף]"¹⁶. ומסביר רש"י¹⁷: "אין שביקשו [=הקרקע] שיהא הקרקע שלהם, ולא שיקבלו מעות; דאילו בעל חוב, אית ביה [=יש בן] משום 'ועשית הישר והטוב', דאמרין – לא היה לך עליו אלא מעות, והרי הן לך, אבל אלו – קרקע קני". במלים אחרות, אם כופין את המלוה, מטעם "ועשית הישר והטוב", להחזיר את הקרקע של הלוה תמורת תשלום החוב בכסף, לא נגרם למלוה שום עוול, שהרי הלוה כסף, וכסף הוא מקבל. מה שאינו כן הלוה מן המלוה, או המקבל ממנו מתנה, שהייתה כוונתם לרכוש קרקע, ולא לקבל כסף, ואז שקולה עגמת הנפש שלהם – שהם מפסידיים את הקרקע, אף על פי שניתן להם כסף תמורתו – כנגד עגמת הנפש של הבעלים המקורי, ולכן אין סיבה לכופו את הבעלים החדשים להחזיר את הקרקע לבעלים המקורי. סברא זו נכונה בין לגבי ליקוח ובין לגבי מקבל מתנה, שלגבי שניהם ייגרם עוול, אם יצטרכו להשיב את מה שקיבלו. ואולם, בהשבת אבדה אין זה ההסדר. השבת אבדה מטעם לפנים משורת הדין מוטלת לא רק על המוצא עצמו, אלא גם על מקבל האבדה במתנה מן המוצא, ואפילו על מי שקונה את האבדה מן המוצא. כך ניתן ללמוד ממה שראינו לעיל¹⁸, בספיקה שטבעה בים,

¹¹ מובן שלא נגרם שום הפסד למלוה מן התקנה, שהרי "הלוה לו שישלם לו במעות", ולכן לא איכפת לו לקבל עכשיו מעות תמורת הקרקע.

¹² ואף שניתקנה תקנת "שומא הדרא" רק לגבי קרקע, הרי מה שחשוב לעניינו הוא, שמצאנו הסדר של פדיון, המבוסס על הדיון, שיש תועלת לבעל נכס בחזרה את נכסו, אף אם לשם כך הוא צריך לשלם את שווי המלא.

¹³ פרק שלישי, עמ' 83.

¹⁴ כבא מציעא לה ע"א.

¹⁵ שם, ד"ה אדעתא דארעא נחת.

¹⁶ לעיל, סמוך לציון הערה 8.

שם נתחייב הקונה מן העכו"ם להחזיר את הנכסים האבודים שקנה, אף שהוא עצמו לא היה המוצא.

מן האמור לעיל עולה, שכאשר יש תקנה הקובעת, שיש לתת אפשרות לבעלים לפדות את הנכס שלו תמורת תשלום כסף, כדי שלא לגרום הפסד למחזיק הנכס, יש לדאוג, שאכן תימנע על ידי התשלום גרימת הפסד למקבל התשלום. לכן, בתקנת "שומא הדרא", שתשלום כספי אינו נחשב – לגבי הלוה או המקבל מתנה – כשקול לבעלות בנכס עצמו, אין לבעלים זכות לפדותם. ברם, כאשר התקנה קובעת, שיש להשיב את הנכס בלא קבלת פדיון, כגון בהשבת אבדה לפנים משורת הדין, שם אין תשלום פדיון כלל, מורה הדבר שאין להתחשב במקרה זה בהפסד שנגרם למוצא בעקבות שלילת בעלותו בנכס, ולכן אין נפקא מינה אם תביעת הבעלים היא נגד המוצא או נגד הלוה ממנו או המקבל ממנו במתנה.

המחזיק בחר לו בסעיף 5 בגישת הפדיון, כמו בתקנת "שומא הדרא", ומשום כך הוא קובע, שכשכבר נמכרה האבדה, אין עוד לבעלים המקורי זכות לפדות מן הקונה. אבל, שלא כתקנה זו, זכות זו עומדת לו כלפי מי ש"רכש אותה מן הזוכה שלא בתמורה". כלומר, המקבל את האבדה במתנה חייב להשיבה לבעלים המקורי תמורת פדיון. נראה שבעניי המחזיק, עגמת הנפש שחוגגים למקבל המתנה, על ידי שיפסיד את הנכס תמורת פיצוי הולם, קטנה בהרבה מזו הנגרמת לקונה בתמורה, ולכן אין החוק מגן עליו.

פרק חמישי

גדרו המשפטי של הפדיון

א. הפדיון כמכר חדש – "בתשלום שוויה בזמן הפדיון"

הפדיון נגמר על ידי פעולת התשלום, והבעלות באבדה חוזרת לבעליה המקורי. ומכיוון שקובע, שסכום התשלום הוא "שוויה של האבידה בזמן הפדיון", משמע שמעשה הפדיון מהווה כעין מכר חדש, מהמוצא לבעלים, ולא סילוק רטרואקטיבי, שאם לא כן, היה יותר הגיוני לקבוע, שסכום הפדיון יהיה השווי של האבדה ביזם שנעשה המוצא ל"בעליה".

כך אנו מוצאים בקשר לתקנת "שומא הדרא" הנזכרת. אם נתייך הנכס אחר שנעשה המלוה לבעליה, יש מחלוקת בין הפוסקים אם הלוה משלם למלוה רק את דמי החוב, או את כל שווי הנכס בשעת הפדיון¹⁹. בספר "אור שמח"¹⁸ מסביר: "זהוה לשיטת הפוסקים, דאם נתייקרה והושבחה מאליה, כעי דליהדר ליה [=צריך הלוה להחזיר לו] כפי מה ששווה השרה עכשיו בשעת החזרה, נראה דהוי מכר מעליא". לכן, יש הסוברים¹⁹, שלשם העברת הבעלות מהמלוה חזרה ללוה, צריכים לעשות פעולת קניין חדשה, משום שעד אז היה המלוה הבעלים הגמור של הנכס, והפדיון הוא מכר חדש.

וכן הדין אף לגבי השבת אבדה: אם נעשה המוצא לבעל הנכס (שלא נתחייב בהשבה, מאיזה טעם שיהיה), ואחר כך נמצא הבעלים המקורי, ונתחייב המוצא להחזיר את הנכס

¹⁷ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן קצ"ט, מחלוקת המחבר והרמ"א.

¹⁸ אור שמח על הרמב"ם, הלכות מלוה ולוה, פרק כב, הלכה טו.

¹⁹ ראה: כסף משנה, הלכות מלוה ולוה, פרק כב, הלכה טז, בשם הרמב"ן.

לפנים משרות הדין²⁰, אין להשבה זו כל תוצאה רטרואקטיבית, והמוצא נחשב לבעל האברה עד לרגע ההחזרה²¹.

ב. הוצאות המוצא קודם הפדיון
על סמך קביעה זו – שעד נתינת הנכס לבעלים המקורי נחשב המוצא לבעליו – פסק בית הדין הרבני²², שהבעלים אינו חייב לשלם למוצא בעד הוצאותיו בנוגע להשבת האברה או הטקפול בה; כיוון שהייתה למוצא הנאת השימוש בנכס, "אם כן כל מה שהוציאו היה לטובתם, ובשלהם הוציאו". וכך נפסק, למרות שהמוצא אינו מקבל דמי פדיון כלל. על פי החוק – שעל הבעל לשלם פדיון למוצא – מוכן יותר, שאין לפצות את המוצא על הוצאותיו בנוסף לפדיון שוויה של האברה²³.

ואמנם כך משמע מלשון תקנה 6א) לתקנות השבת אברה, התשל"ג-1973: "נתגלה בעל האברה תוך התקופה, כאמור בסעיף 4 לחוק, והוא הוכיח את בעלותו עליה, ישיב לו המוצא או המשרה לפי הענין, את האברה, לאחר ששילם את ההוצאות הסבירות שהוצאו עקב שמירתה, הטיפול בה והחיפוש אחר בעלה". מכאן שיש לשלם בעד הוצאות המוצא, רק כשנתגלה הבעלים תוך תקופת איבדת החודשים הקבועה בסעיף 4, ולא כשהבעלים תובע את הנכס שלו על פי סעיף 5.

פרק שישי

סייג לזכות הפדיון – "זולת אם חל בה שינוי של ממש"

מכיוון שסעיף 5 בא להיטיב עם מי שאברתו היא בעלת ערך רגשי מיוחד עבורו, יותר

²⁰ ראה לעיל, סעיף 4.

²¹ אחת ההשלכות לקביעה שלהחזרת אברה לפנים משרות הדין אין תוקף רטרואקטיבי, אפשר למצוא מתוך היקש לדני גבבה. על פי שורת הדין, נכס גבוב שהתיימש ממנו בעליו, ונשכר מרשות הגבוב לרשותו של אדם אחר, עובר לבעלותו של אותו אדם (ראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שנג, סעיף ג). גם שם, כמו באברה, נקבע שלפנים משרות הדין, המקבל צריך להשיב את הרכוש הגבוב (ראה: רמ"א, חושן משפט, סימן שנו, סעיף ז; קצות החושן, סימן רנט, ס"ק ג), ובכל זאת נפסק בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן כת, סעיף א), שהמקדש אישה ברכוש גבוב, הקידושין תקפים. הנימוק שניתן לכך הוא, שבזמן שהייתה האישה בעלת הנכס, הייתה לה "הרשות להשתמש בו לאוכלו, למכרו ולהביטו אף לכתחילה" (קהילה יעקב, ל"י יעקב מליסא, אבן העזר, מכאן שלהחזרת הנכס לפנים משרות הדין אין תוקף רטרואקטיבי. אולם, השוואת קצות החושן, סימן שנו, ס"ק י (וכן בספרו אבני מילואים, על אבן העזר, שם, אות ב, ד"ה ומשיח), הוזכר על "קידולת יעקב". לדעתו החזרת הרכוש הגבוב הייתה פוגעת בתוקף הקידושין, ולכן במקרה זה אין האישה חייבת להחזיר את הרכוש הגבוב. אולם מדינת קצות החושן, שאילו הייתה מחזירה, היו מתבטלים הקידושין. אין להסיק בהכרח, שלהחזרת האברה יש תוקף רטרואקטיבי, שכן הוא עצמו כותב: "ידה שקנה אותו בייאוש ושנינו רשות, גם עכשיו קונה אותו, אלא שראו כית הדין לכתוב אותו להחזיר, בכדי לעשות לפנים משרות הדין".

²² צב לונסון ב. הורערה להר ציון, חיק תשי"ז/517 ירושלים, פד"ר, כרך א, עמ' 169.

²³ שאלה משפטית מעניינת, שאין כאן מקום לדון בה היא: מה דין שכח שהשביח בו המוצא את הנכס, האם יזכה המוצא בתשלום תמורתו? שאלה זו שייכת לחוק עשיית עושר ולא במשפט.

מערכה הכספי, אם כן, כשחל באברה "שינוי של ממש"²⁴, ושוב אינה האברה שאברה, אין טעם לכפות את המוצא להחזירה לבעלים.

במשפט העברי קיים מושג דומה, המוכר בכינוי "שינוי השם"²⁵, כשגונב חפץ, וחל בו שינוי מהותי, שגרם לשינוי שמו, "כגון שגנב סלה, ונעשה איל; עגל, ונעשה שור"²⁶.

קונה הגנב את החפץ עם שינוי השם, ואינו חייב להחזיר אלא דמי שוויו.
הכלל הוא: "וכן כל שינוי כיצא בזה שאינו חוזר לבריותיו"²⁷, היינו שינוי שאינו ניתן לסילוק. "הגזל עצים ושיפץ וקצץ, או חקק בהם ועשה כלים, או שגזל צמר וצבעו, או נפצו, או לבנו, או עשאו לבדים, או שגזל לבינה ועשאה עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן, הרי זה שינוי בידו"²⁸. כרם, "הגזל עצי, ודבקם במסמרים, ועשה מהם תיבה, אינו שינוי, שהרי אפשר לפורקן, וחוזרים לחיות כשהיו"²⁹.

כללים אלו מתאימים למטרות סעיף 5, ויש אפוא להגדיר על ידם: מהו "שינוי של ממש"³⁰.

²⁴ השינוי צריך להיות שינוי של ממש, שאם לא כן יוכל המוצא למנוע מהבעלים את זכות הפדיון, על ידי שיעשה שינוי כלשהו בנכס; השווה בתקנה "שומא הדרא", דברי הש"ך, חושן משפט, סימן קל, ס"ק יד, הסובר שאף אם השביח המלווה את הקרקע, יש ללווה זכות פדיון, שלא כשיטת ה"ש אומרים" שבד"א: "ידרא אין טעם כלל לזה, וכי בשביל שהשביחה לא החזיר? ועוד, דאם כן נפל דין שומא הדרא בכינא, וכל מלה ישיבתי כל שהוא להפקיע דין שומא הדרא".

²⁵ ב"ב קמא סו ע"ב: רמב"ם, הלכות גבבה, פרק א, הלכה יב: "נשתנתה הגניבה כיד הגנב, קנאה"; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שנג, סעיף א; שם, סימן שס, סעיף ה.

²⁶ ב"ב קמא, שם; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שנג, סעיף א.

²⁷ שולחן ערוך, שם.

²⁸ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שס, סעיף ג.

²⁹ שולחן ערוך, שם, סעיף ה.

³⁰ ואולי אין מקום לדמות דין זה לדין שינוי קונה, שמצינו בגמ' שהרי בגב' כן גזיה התורה, ששינוי קונה ואין בו סברה, ואילו מצוות "שומא הדרא" או השבת אברה לפנים משרות הדין (ויכול שיהיה תמורת פדיון אם המוצא הוא עני, ראה לעיל) מיוסדת על עשיית דבר הרע, והיינו על הרגשת הצדק, ולא על קביעת מבחנים סבירים נוקשים. לכן נראה, שיש אולי ללמוד על מבחן ה"שינוי של ממש" לא מדיני גבבה, אלא מן האיסור להביא אותן זונה על המוצא, שנקבע שם, שאם חל שינוי באותן, כגון ענבים ועשאו יין, מותר לנסכו על גבי המוצא. בעניין זה ראה: חידושי הרישב"א, עבודה וזה מו ע"א; מנחת חינוך, מצווה תקנא; הערות הרב פערלא על מנחת חינוך, שם (נדפס במנחת חינוך, הוצאת שו"ת צנזר).

מכירת האבדה

6. (א) אבידה שהיא נכס שעלול להתקלקל או לאבד שיעור ניכר משווי, או שהוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שווי, או אבידה שהיא בעל חיים, רשאי המוצא למכרה בדרך סבירה, וכן רשאית לעשות המשטרה, אם האבידה נמסרה לה.
- (ב) המוצא לא ימכור את האבדה כאמור אלא לאחר שהודיע על כך למשטרה זמן סביר מראש והמשטרה לא דרשה למסור לה את האבידה.
- (ג) נמכרה האבידה, יבוא, לענין חוק זה, הפדיון במקומה.

מכירת האבידה

החוקן

- פרק ראשון: הקדמה 93
- א. שיקולים למכירת האבדה 93
- ב. מכירת האבדה — חובה או רשות? 94
- פרק שני: מכירת האבדה — באילו נסיבות? 94
- א. "אבידה שהיא נכס שעלול להתקלקל" 94
- ב. "אבידה שהיא נכס שעלול..." לאבד שיעור ניכר משווי" 96
- ג. "הוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שווי" 96
- ד. "אבידה שהיא בעל חיים" 96
- ה. אבדה שאפשר לקנות כמות בשוק 97
- פרק שלישי: דרך המכירה 98
- א. "דרך סבירה" 98
- ב. "לאחר שהודיע על כך למשטרה" 99
- פרק רביעי: דמי הפדיון — "נמכרה האבידה, יבוא... הפדיון במקומה" 99
- א. זכות הקניין בדמי הפדיון, למי? 99
- ב. אחריות המוצא לדמי הפדיון 100

הקדמה

א. השיקולים למכירת האבדה

דברי הסבר לסעיף זה: קובעים מהי מטרתו הכללית של הסעיף: "סעיף 6 לחוק השומרים, התשכ"ז-1967, קובע ששומר רשאי לעשות כל פעולה דחופה ובלתי צפויה מראש הדרושה באופן סביר למניעת נזק העלול להיגרם לנכס, כאילו נתן לו בעל הנכס הרשאה לעשות כן. לפי אותה הוראה רשאי השומר, בתנאים מסויימים, למכור את הנכס הנכס הרשאה לעשות מוסף מקרים שבהם רשאים המוצא או המשטרה למכור את האבידה בדרך סבירה."

על פי תוכן הסעיף עולה, ששני שיקולים מנחים את המחוקק בבואו להתיר את מכירתה של האבדה לפני תום ארבעת החודשים, כנקבע בסעיף 4. השיקול הראשון הוא טובת בעל האבדה. בשיקול זה נכללות שלוש הנסיבות הראשונות של הסעיף, שכאשר מתקיימת אחת מהן, מותרת המכירה: "נכס שעלול להתקלקל"; "נכס העלול..." לאבד שיעור ניכר משווי"; "נכס שהוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שווי". השיקול השני הוא הקלה על המוצא. זהו השיקול העומד ביסוד ההיתר למכור אבדה שהיא בעל חיים, שהטיפול בה עשוי להכביד על המוצא או על המשטרה.

הנסיבות המציינות את מכירת האבדה אינן מצומצמות למקרה האחד ויחיד, המצויק מכירה על פי חוק השומרים — מניעת נזק העלול להיגרם לנכס. הנימוק להרחבה זו הוא, ששומר אבדה הוא שומר מכוח החוק ולא מכוח חוזה, ולכן המחוקק מעוניין להקל על תפקידו, ומשום כך התיר מכירת בעל חיים. המחוקק גם לקח בחשבון את הוצאות השמירה, שייאלץ בעל האבדה לשלם למוצא, שהוא יסוד שאינו קיים בחוק השומרים.

במשפט העברי אנו מוצאים גישה דומה ביחס לשני השיקולים הנזכרים. המלבי"ם מסביר את דברי הפסוק: "והשבותו לו" (דברים כב, ב), ואומר: "ואין למכרו, כי לשון 'השבה' משמע, שמישיב הדבר עצמו, ואל זה אמר 'וכן תעשה לחמורו' — שתשיב את החמור עצמו... נכלל כמה שכתוב 'והשבותו לו'. מכאן, שבעיקרון מכירת האבדה אסורה. ואולם מאותו פסוק — 'והשבותו לו' — הסיקו חכמי התלמוד, שאם כתוצאה מהחזקת האבדה היא האבד מערכה, או שהוצאות השמירה יעלו על שוויה, תהיה השבת האבדה עצמה חסרת משמעות לבעלים, ולכן חייב המוצא למכור את האבדה כדי לשמור על ערכה: "והשבותו לו" — ראה היאן תשיבנו לו", ורש"י מסביר: "שלא תאכילנו חצי דמיו, שאם כן, אין זו השבה".

¹ דברי הסבר לסעיף 6, הצעות חוק, התשל"א-1971, עמ' 166.

² ראה: תקנות השבת אבדה, התשל"ג-1973, ק"ת 1839, תקנה 1806.

³ דברים כב, ב: ראה גם עמק הנצח, ספרי, פרשת תצא, פסוק רכז.

⁴ משנה, בבא מציעא ב, 1: בבא מציעא כח ע"ב.

⁵ רש"י, בבא מציעא כח ע"ב, ד"ה ראה היאן תשיבנו לו.

כמו כן, כשהטיפול באברה כרוך בסרחה מרובה, כמו כבעלי חיים⁶, תיקנו החכמים תקנה, המחירה את מכירת האברה כתנאים מסוימים. מטרת התקנה היא, שלא יידעו אנשים מלהצטק בהשבת בעלי חיים, "דאם לא כן. אין לך שידוקק להחזיר אבידה, ונמצאת מכשילן לעתיד לבא"⁷.

ב. מכירת האברה – חובה או רשות?

ראוי לציין, שעל פי הוראת הסעיף, המוצא רשאי למכור את האברה, אך אינו חייב לעשות זאת, אף אם הדבר עלול לגרום הפסד לבעלים. כפי שגראה להלן, על פי המשפט העברי, כשהמשך החזקת האברה עלול לגרום הפסד לבעל האברה, המוצא חייב למכור. ולא זו בלבד, לפי פוסקים אחרים, אם לא מכר המוצא, כפי שהיה צריך לעשות, יתחייב לשלם לבעלים בעד ההפסד שגרם⁸.

כשהמשך החזקת האברה מכביד על המוצא, אך אינו גורם הפסד לבעלים, כגון בבעלי חיים, המוצא רשאי למכור אותה, אך הוא אינו חייב לעשות זאת. אם כן, יש נסיבות המחייבות מכירתה של אברה, ויש נסיבות המצדיקות את המכירה.

פרק שני

מכירת האברה – באילו נסיבות?

א. "אברה שהיא נכס שעלול להתקלקל"⁹
הסעיף מתיר מכירתה של אברה, כאשר היא נכס שעלול להתקלקל; במקרה זה, המשך החזקת הנכס עלול לגרום הפסד לבעלים, ולכן הסעיף מתיר את מכירתו. בנסיבות דומות, המשפט העברי מחייב את המוצא למכור את האברה: "וכן פירות שהתחילו לירקב, וכן כל כיצא בהן – מוכרין מיד"¹⁰. אמנם מדובר כאן בנכס, שכבר התחיל להתקלקל – "פירות שהתחילו להירקב", אך הכול לפי העניין, ואם ברור למוצא, שיתקלקל הנכס, אף שעדיין

⁶ ראה: ברייתא, בבא מציעא כז ע"ב; רמב"ם, הלכות גולה ואברה, פרק ג', הלכות טריט; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסו, סעיפים כב-כד.

⁷ לשון שו"ת מו"ח"ט, חלק א', סימן צג.

⁸ מגן אברהם, אורח חיים, סימן תמג, ס"ח ה', בנוגע לשומר פיקדון של חמץ, שלא מכר קודם זמן איסורו. כיום, ראה חזק יעקב, סס, שסובר שרק שומר שכר יתחייב במקרה זה, ולכן, לגבי מוצא אברה, יהיה חייב זה תלוי במחלוקת, אם המוצא נחשב שומר חנם או שומר שכר (ראה לעיל, סעיף 2, הערה 9); וראה משנה ברורה, שם, ס"ק יב'. המביא שורב האחרונים פוסקים מלשם גם כשומר חנם וגם כשומר שכר. אם הנוק הוא נוק שאינו ניכר בגוף החופץ, כך שיכול המוצא לומר לבעלים: "הרי שלך לפניך", ייפטר מחשלומו לכל הדעות. ראה: מתנה אפרים, הלכות שומרים, סימן לה, ד"ה וראויה, נוסף, שאף לפי החוק, המוצא יהיה חייב לשלם, אם לא מצא נוק. שכן, כפי שראינו לעיל, סעיף 1, הערה 9, מוצא אברה הוא שומר, חזק השומרים חל עליה, ולפי אותו חזק דינו כשומר חנם. מאחר שעל פי סעיף 6 לחוק השומרים, השומר רשאי לעשות כל פעולה דחופה למעשה נוק, אם לא עשה השומר אותה פעולה, יש במחלוקת זו משום רשלנות, שבני רשלנות זו הוא חייב לפצות את בעל האברה.

⁹ טור חושן משפט, סימן רסו, סעיף כג.

לא קרה הדבר, צריך למכור מיד. וכך פסק ערוך השולחן¹¹: "ודבר שיכול להתקלקל, מוכרו מיד".

ואולם, יש לכור, מהו שיעור הקלקול הצפוי, המחייב מכירה. לעניין איבוד השווי, קבע המחוקק, שמדובר באיבוד של "שיעור ניכר משווי", ואילו לעניין קלקול לא נקבע דבר. במשפט העברי לא מצאנו התייחסות מפורשת לעניין זה. כיום, משנה¹² העוסקת בדיני שומרים קובעת: "המפקיד פירות אצל חבירו, אפילו הן אבודות [רש"י: על ידי עכברים או ריקבות] לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכר בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים", ומסבירה הגמרא¹³: "אמר רבי יוחנן: מחלוקת בכדי חסרונן, אבל יותר מכדי חסרונן, דברי הכל מוכרן בבית דין". היינו, אם הפיקדון מתקלקל מעבר לשיעור המקובל, הכול מודים שעל השומר למכור. וכך נפסק בשולחן ערוך¹⁴: "אע"פ שחסרים ומתמעטים והולכין, לא יגע בהם; במה דברים אמורים? כשחסר חסרון הראוי להם ככל שנה, אבל אם חסר יותר מכדי חסרונן, אם בעל הפקדון בעיר – יידענו; ואם אינו בעיר – מוכרן בבית דין".

בניגוד לשיעור הזה של "כדי חסרונן", הנאמר בדיני שומרים, אנחנו מוצאים במשנה¹⁵ את הדין הבא הנוגע לטיפול באברה: "כל דבר שעושה ואוכל, יעשה ויאכל. ודבר שאין עושה ואוכל, ימכר. שנאמר: 'והשבותו לו' – ראה היאך תשיבו לו". כלומר, אם האברה היא בעל חיים, שאפשר לשלם את הוצאות הטיפול בו על ידי השכתו, ולא יצטרך המוצא להוציא כספים מכיסו להחזקת בעל החיים, עליו להשכירו, ולדאוג לטיפולו. אם אינו יכול להשכיר את בעל החיים, עליו למכור כדי שלא לגרום לבעלים הפסד. כמלים אחרות, נכס ה"אוכל", דהיינו שהטיפול בו דורש הוצאות שוטפות, מצווה על המוצא למכור, כדי לא לגרום נזק לבעלים – שיצטרכו לפצותו על הוצאותיו. מכאן יש ללמוד, לכאורה, שגם נכס העלול להתקלקל רק מעט, יש למכור, כדי שלא לגרום הפסד לבעלים.

ההבדל בין פיקדון – שאין מוכרין אותו עד שיעור ל"כדי חסרונן" – לאברה, הוא, שפיקדון כיוון שהבעלים מפקיד את הנכס מדעת, אף על פי שידוע, שהוא עלול להתקלקל, סימן שהוא מעוניין בנכס עצמו גם אם יתקלקל, שאם לא כן היה מוכרו בעצמו, ולא היה מפקיד אותו, ולכן אין למכור, עד שיאבד חלק ניכר משווי ("יותר מכדי חסרונן"); מה שאינו כן באברה, שם אין הוכחה שהבעלים משלימים עם חסרון כל שהוא¹⁶, ועל כן טובת הבעלים מחייבת למכור את האברה מיד¹⁷.

¹⁰ ערוך השולחן, חושן משפט, סימן רסו, סעיף טז; וראה גם, שם, סעיף יד: "וכשלאפשר שתתקלקל בדרך, יכול למכור".

¹¹ משנה, בבא מציעא ג, ב.

¹² בבא מציעא לה ע"א.

¹³ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצב, סעיף טו.

¹⁴ משנה, בבא מציעא ב, ז; בבא מציעא כז ע"ב.

¹⁵ הגהות הרד"ש, בבא מציעא לה ע"א; אמרי מורחש"ח (לרב שמואל חיות), בבא מציעא, שם. וכן משמע מדברי המגיד משנה, הלכות גולה ואברה, פרק ג', הלכה טו.

¹⁶ על פי סברה אחת (וחיזק שני בדגות הרד"ש, שם), אין למכור אברה עד שתאבד "כדי חסרונן", והמשנה שאמרה: "ודבר שאין עושה ואוכל, ימכר", כוונתה היא, שהדין אינו מחייב את המוצא להוציא הוצאות כדי לפצל באברה; אבל פירות וכוונות, אם נקבים, אין למכור עד שיעור "כדי חסרונן", כדין פיקדון. על פי סברה זו, המוצא אינו חייב למכור "דבר שאינו עושה ואוכל", אלא מתיר לו למכור כדי להימנע מהוצאות הכרוכות בטיפול באברה. לאור דברי המגיד משנה נראה, שהעיקר בתירוק הראשון.

כ. "אבידה שהיא נכס שעלול... לאבד שיעור ניכר משוויו" דוגמה לאבדה שעומדת לאבד שיעור ניכר משוויו אנו מוצאים במי שמצא חמץ, העומד לאבד את שווי עץ נטיית הפסח. בעניין זה נפסק¹⁷, שהמוצא צריך למכור לפני השעה החמישית, כשעוין החמץ מותר בהגנה, "כדי שימכור ביוקר"¹⁸, ולא סמך לזמן איסורו, שאז יזול המחיר, ויאבד החמץ משווי. מכאן, שאיבוד השווי מוכר כנימוק המחיר מכירה¹⁹. מהו שיעור ירידת הערך המחייב מכירה? בסעיף שלפנינו נקבע "שיעור ניכר" בלי לפרט. על פי המשפט העברי, ועל פי לשון החוק – "שעלול לאבד זכר" – מסתבר שאין לחכות עד שתאבד האבדה שיעור ניכר מערכה, ומשעה שהיא מתחילה לאבד מערכה, יש למכרה כדין "פירות שהתחילו לירקב", כפי שראינו לעיל²⁰.

ג. "או שהוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שוויו" גם בחלופה זו לא נחפרש בדיוק, מהו שיעור ההוצאות הנחשבות להוצאות שאינן סבירות? מכל מקום, כרוך שלדעת המחוקק, המוצא חייב להוציא "הוצאות סבירות" לשמור על האבדה. גם ההלכה העברית, מצריכה להוציא הוצאות מזעריות: "אזורים ותרנגולים... וכל דבר שטיפולו" – הוצאות הטיפול מרובה משכרו, מטפל בהם שלשה ימים, מכאן ואילך מוכרין בבית דין²¹. משמע, ששלושה ימים, לכל הפחות, צריך המוצא לטפל בבעלי חיים אלה, ולהוציא את ההוצאות הדרושות לקיומם (שאלה היא, מהי ההבחנה בין חרנגולים, שחייבים להוציא עבורם הוצאות למשך שלושה ימים, לבין פירות, שחייבים למכרם מיד כאשר התחילו להירקב?²²).

אם יגורם הטיפול באבדה למניעת רוח כלכלי, היינו שעל ידי שהמוצא עסוק בטיפול, נמנע מעבודתו או ממסחרו, אין בכך לכאורה כדי להחזיר את מכירת האבדה, לא בחוק ולא במשפט העברי. אולם, נזכיר שבדיונונו על סעיף 4 ראינו²³, שעל פי המשפט העברי, אין המוצא חייב ליטול אבדה, אם הדבר כרוך במניעת רוח, אלא שאם בכל זאת נטל את האבדה ונתחייב בטיפול, יכול לתבוע מבעל האבדה את שכרו "כפועל בטל"²⁴ (על פי החוק, המוצא אינו זכאי אפילו לפיצוי זה). לפי זה נראה, שהמוצא חייב למכור את האבדה, כדי למנוע מהבעלים הפסד זה.

ד. "או אבידה שהיא בעל חיים"

בעוד שעל פי החוק מותר למוצא למכור כל אבדה שהיא בעל חיים, המשנה²⁵ קובעת חילוק

¹⁷ שולחן ערוך חובל הלכות מצאה ופיקדון, סעיף כד.

¹⁸ שם.

¹⁹ אלא שיש אולי להבחין בין המקרה הנזכר, שציטטו ממילא למכור את החמץ לבסוף, שהרי בשעה השישית יאבד את ערכו לגמרי, למקרה רגיל של איבוד השווי, שם לא מדובר על איבוד גמור של השווי אלא על פיתוח בערך הנכס.

²⁰ והשווה סמ"ע, חושן משפט, סימן רסז, ס"ק ל'.

²¹ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסז, סעיף כד.

²² עיין בעניין זה: שו"ת אוזיעור, חלק ג, סימן ו'.

²³ בהקדמה שם, סמך לציון הערה 10.

²⁴ שם. וראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסה, סעיף א.

²⁵ משנה, בבא מציעא ב, ז; וראה לעיל, בפרקנו, עמ' 94.

בסיסי: "כל דבר שנושה ואוכל – יעשה ויאלץ, ודבר שאינו עושה ואוכל – ימכר". ומסביר רש"י²⁶: "אם אבידה זו דבר שיוכל להאכילו את שר מעשיו, כגון שור וחמור, יעשה ויאלץ, ולא ימכור אותו המוצא, אם שוה בעליו מלדרשו, שכל אדם נוח לו בבהמתו, שהכירה בו כבר, ולימדה לרצונו". במלים אחרות, מותר למכור אבדה שהיא בעל חיים, רק אם אי אפשר לכסות את ההוצאות הטיפול בה על ידי השכרתה. מכאן, שגם בסוג זה של אבדות, יסוד היתר המכירה אינו טרחת המוצא, כי אם שמירה על האינטרסים של הבעלים.

ואולם, אף דבר ש"עושה ואוכל", שאפשר לממן את ההוצאות החזקות על ידי השכרתו וכדומה, אין המוצא חייב להחזיקו לעולם. החלומד²⁷ קובע: "כגון פרה וחמור, מטפל בהם עד י"ב חודש... עגלים וסייחים ג' חודשים... אווזים ותרנגולים מיטפל בהם ל' יום". פרקן הזמן השונים מבוססים על מידת הטרחה הכרוכה בטיפול בבעלי החיים השונים, ועל היחס שבין ההוצאות להכנסות²⁸. כאמור לעיל²⁹, מקור הגבלה זו – בתקופת חיוב הטיפול בבעלי חיים – הוא בתקנת חכמים, שחששו ששום מוצא אבדה לא ירצה ליטלה ולטפל בה, וזולת אם יידע שהטיפול בה הוא לזמן מוגבל³⁰.

ה. אבדה שאפשר לקנות כמות בשוק

המשפט העברי מרחיב את מסגרת היתר מכירת אבדה אף לחפצים שאין הפסד בהחזקתם, כשהמאבד אינו מקפיד שישבו לו את חפצו דרוקא, וכלבד שיוכל לקנות כמותו בשוק.

הדוגמה הקלאסית למקרה זה היא, אדם שמצא תפילין, שאפשר לקנות כמותו בשוק³¹. וזה לשון ה"מב"ם³²: "מצא תפילין, שם דמיה ומניחן עליו, שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשויין אלא למצותן בלבד". וכן משמע מדברי רש"י³³, שהסביר שהסיבה שהמוצא צריך לטפל בבעל חיים ולא למכור מיד היא, "שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר, ולימדה לרצונו". משמע, שאבדה שאין לגביה נימוק זה, ואפשר לקנות כמותה

²⁶ רש"י, בבא מציעא כח ע"ב, ד"ה כל דבר שנושה ואוכל.

²⁷ שם.

²⁸ כך עולה מהגמרא, שם, ומרש"י, שם, ד"ה הא דרעיא הא דפטומא. וראה: רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק יג, הלכה טו.

²⁹ בהקדמה, סמך לציון הערה 6, 7.

³⁰ ראה מהרי"ט, צידן לעיל, הערה 7, אבל, מכיוון שיש חופשית לבעלים בחזרות בהחזרה עצמה, יש למוצא להחזיק בה אף לאחר שמוחר לו למכור אותה, מטעם לפנים משורת הדין. ראה בבא מציעא כז ע"ב: "כי הוא דאבדה דשטנאל", ותוספות שם, ד"ה לבתר תריסר יודי שחא, שלא כפירוש רש"י שם.

³¹ הדוגמה לקוחה מאמרתיו של שמואל, בבבא מציעא כט ע"ב.

³² רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק יג, הלכה יד. ובשולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסז, סעיף כא: "מצא תפילין, שם דמיה ומניחן עליו מיד, אם ירצה, שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה". וראה סמ"ע, שם, ס"ק ל' ועיין בשו"ת, שם, ס"ק טו, שלדברי כונת הרמב"ם הייתה רק לגבי דבר מצוה כתפילין, כיוון שנוח לו לאדם, שיתעשה מצוה כמאמרו: אבל השולחן ערוך לא הגביל את דבריו ודוקא לדבר מצוה.

³³ ראה: שו"ת חתם סופר, חושן משפט, סימן קכב; תומת משה (פולמנטר), ורשה תרנ"ז, דף קטן, טור ב; וראה שו"ת מנחת אלעזר, חלק ה, סימן ט, ש"עבדא זה הדין נשמחת למכור את התפילין, היה רק ביממה [בזמן התלמוד], שהיו המון רובם ככולם אינם מדקדקים בזה [בתפילין מהדירים], ולא הקפידו כלל". וכן ראה: שו"ת תבנית השו"ת, חלק ב, חושן משפט, סימן כח.

³⁴ בבא מציעא כח ע"ב, ד"ה כל דבר שנושה ואוכל.

בשוק, יכול המוצא למכרה מיד. החוק אינו מתחייס לחלופה זו, ונראה שאין הוא מכיר בה.

פרק שלישי

דרך המכירה

א. "דרך מכירה"

כאשר המוצא רשאי למכור את האבדה, נשאלת השאלה: האם מכירה זו יכולה להתבצע על ידי המוצא לבדו, או שמא הוא צריך לעמוד תחת פיקוח, כדי להגן על האינטרסים של הבעלים?

במקרים מקבילים של מכירת נכס על ידי אדם לטובת רעהו, כמו למשל, כששומר מוכר פיקדון העלול להתקלקל, חייבת המכירה להיות בפיקוח בית הדין.³⁴ אולם במכירת אבדה, יש הסוברים, שאין לחשוך במוצא; שכיוון שכח מרצונו החופשי להשיב את האבדה, כשהיה יכול לקחת אותה לעצמו בלי שיוודע הדבר, יש לחת בו אימון, ומותר לו למכרה שלא בפני בית דין, ויכול אפילו לקנותה בעצמו.³⁵ (מובן שהוא חייב לודוש מחזיר מלא עבור האבדה, ואסור לו למכרה במחיר נמוך מזה).³⁶ ויש החולקים וסוברים, שבכל מקרה המכירה צריכה להיות בפיקוח בית דין.³⁷

אולם, יש לציין, שאפילו לאותן דעות, שאין המכירה צריכה פיקוח בית דין, יש לכן סייג אחד. כשהמוצא צריך למכור את האבדה, אף על פי שאינו מקבל תמורתה את

³⁴ ראה בבה מציעה לה ע"א: "המפקיד פירח אצל חברו והדקיכו... עושה להם חקנה ומכור בית דין, וכשהוא מוכר מוכרן לאותם, ואינו מוכרן לעצמו". ומסביר רש"י (שם) ד"ה ואין מוכרן לעצמו: "שלא יחשדוהו שמה לקח כולו". וראה: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן טו, סעיף טו, והשווה: כתובות יא, ב: "אלמנה... מוכרת ונכסי היתומים לכתובתה שלא בבית דין", וגמרא בבה מציעה לב ע"א: "אלמנה אינה צריכה בית דין של מנהל, אבל צריכה בית דין של הדין". וראה חוספת, ד"ה בית דין הדין.

³⁵ ראה חוספת, פסחים יג ע"א, ד"ה מאי לאו למכרם: "... גבי מציעה ליכא חשד, שהרי הוא מחזיר אבדה". וכן ראה: ר"א"ש, בבה מציעה, פרק ב, סימן טו, ונמוקי יוסף, שם כח ע"ב (טו ע"ב בדפי הר"ף), ד"ה עד כמה; דמ"א, חושן משפט, סימן רסו, סעיף כד. ונמוקי יוסף להקלה זו במוצא אבדה: "מפני דיקון העולם לא הטריתו באבדה יותר מדאי", ונמוקי יוסף, שם, בשם הרמב"ן.

³⁶ ראה הגהות הבי"ח על הרא"ש, בבה מציעה, פרק ב, סימן טו, הגהה י, בשם מהר"ל מפראג.

³⁷ ראה: רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יג, הלכה טו, והמחבר בשולחן ערוך, שם, הפוסקים שצריך למכור בבית דין חזקא. וכן למור הראשונים בדעת רש"י, בבה מציעה כח ע"ב, ד"ה שם דמיון; עין רא"ש, שם; רשבי"א בשו"ת מקובצת, שם. אבל נראה, שהא"י יחזיר המוצא למכור את האבדה לעצמו, אם המכירה נעשת בפיקוח בית דין. ראה רמ"ה, מובא בטור חושן משפט, סימן רסו, סעיף כב, ויכלנו עליה להיות שותף בו עם סוברים הרמב"ם (הלכות גזלה ואבדה, פרק יג, הלכה טו) והשולחן ערוך (חושן משפט, סימן רסו, סעיף כב), ש"שם דמיון ומכירה", פירוש: ש"עושה שומא כמה הוא שוה עושה, ובכך יקבלנו עליה להיות שותף בו עם בעל האבדה, שחלקו בשכירות וכשאר שבו שהיה בו, ושם ימות או יגב, וזהו להפסד גם כן לאמצעי" (סמ"ע, שם, סי"ק לא). היינו, שלדעתם נשאר בעל החיים ברשות הבעלים, והם יכולים להפסד לכשיחזרו: ראה: אור"ח גדולים, לימוד קצו. ומכיוון שנשארה בהנהגה ברשות הבעלים אפילו אחר השומא, אין שומא זו צריכה בית דין אף לרמב"ם ושולחן ערוך, שסוברים שמכירת האבדה צריכה בית דין. ראה אור"ח גדולים, שם.

מלוא שוויה – למשל ב"דבר שאינו עושה ואוכל", שהוצאותיו מרובים משכרו, שמוחר למכור מיד אפילו בפחות משוויו.³⁸ – המכירה חייבת להתבצע בפיקוח בית דין, משום שרק לבית דין יש כוח להפקיע ממון מן הבעלים.

ב. "לאחר שהודיע על כך למשטרה"

מהחוק משתמע, שהמוצא צריך להודיע למשטרה רק את כוונתו למכור את האבדה, אבל לא בדרך מלשון הסעיף, אם חייב להודיע גם על תנאי המכירה: גובה המחיר, וזוהי הקונה וכו'. סביר להניח, שמטרת הסעיף היא להבטיח את האינטרסים של בעל האבדה על ידי פיקוח המשטרה על המכירה, כדעת הפוסקים.³⁹ שמכירת האבדה חייבת להיעשות בפני בית דין. לכן, חשוב שיוודע המוצא למשטרה לא רק את כוונתו למכור, אלא גם את תנאי המכר, כאילו היה מוכר בפני בית דין.

פרק רביעי

דמי הפדיון – "נמכרה האבדה, יבוא... הפדיון במקומה"

א. זכות הקניין בדמי הפדיון, למי?

מכיוון שעל פי החוק, "יבוא... הפדיון במקומה" של האבדה, מובן שבעל האבדה הוא גם בעל דמי הפדיון, ולכן כשם שאסור למוצא להשתמש באבדה לצרכיו הפרטיים, כך אסור לו להשתמש בדמי הפדיון.

שאלה זו שנויה במחלוקת בן התנאים:⁴⁰ "מה יהא בדמים? רבי טרפון אומר: ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו – אין חייב באחריותו". משנה זו עולה, שלדעת ר' טרפון, זכות הקניין בדמים היא למוצא, ולבעל האבדה זכות אובליגטורית כלפיו (ולכן אם אבדו חייב לפצות את בעל האבדה). לעומת זאת, לדעת ר' עקיבא, בעל האבדה הוא גם בעל זכות הקניין בדמים, ולכן אסור למוצא להשתמש בהם (ואם אבדו – אין חייב באחריותו, מעבר לאחריותו כשומר, כמובן).

להלכה נפסק כדעת ר' טרפון, המחזיר שימוש בדמים.⁴¹ הענקת זכות זו למוצא היא תקנת חכמים, כלשון התלמוד:⁴² "שרו ליה רבנן לאשתמשו בגווייהו [=התירו לו החכמים להשתמש בהם]". הנימוק לתקנה זו הוא "הואיל וטרח בה"⁴³, ומסביר רש"י:⁴⁴ "שמכרה לאחר שנטפל בה, כמו שאמרו חכמים". מדבריו משמע, שדווקא באבדה, שהיה צריך

³⁸ ראה בהערה קודמת.

³⁹ משנה, בבה מציעה ב, ז.

⁴⁰ ראה: רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה, פרק יג, הלכה יז; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסו, סעיף כה.

⁴¹ בבה מציעה כט ע"א.

⁴² שם, ע"ב.

⁴³ שם, ד"ה בדמי אבדה.

סעיף 6: מכירת האבדה

להחזיקה בביתו משך זמן מסוים או להשכירה⁴⁴, דווקא בגלל טרחה זו מעניקים לו את הדמים, כדי שיוכל להשתמש בהם; אבל אבדה שמוכרה מיד, כגון פירות הנרקבים וכדומה, נראה שאין לו היתר שימוש במעות, כיוון שלא טרח בטיפול באבדה⁴⁵. ואולם יש הסוברים⁴⁶, שאפילו טורח המכירה מספיק להחזיר את השימוש בכספים, אף אם מוכר את האבדה מיד.

כ. אחריות המוצא לדמי הפדיון

כאמור במשנה, שהובאה לעיל⁴⁷, כיוון שמותר למוצא להשתמש במעות, חייב באחריותו. לכן פוסק השולחן ערוך⁴⁸: "...לפיכך אם נאנסו, חייב לשלם, ואע"פ שלא נשתמש בהם, שכיון שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו כשאלה"⁴⁹.

⁴⁴ ראה לעיל, הערה 6, ופרק שני, עמ' 96-97.

⁴⁵ וכן משמע מגיליון תוספות, הובא בשיטה מקובצת לבבא מציעא כח ע"ב: "הני מילי בבעלי חיים, דטרח בהו, אבל תפילין [שמותר למכרן מיד] דלא טרח בהו, לא, והוו כמעות אבדה [וכאילו הייתה האבדה עצמה כסף], דאמרינן לקמן, דלא ישתמש בהן". וכן נפסק להלכה, שאם מצא כסף, אסור לו להשתמש בו; שולחן ערוך, שם, על פי בבא מציעא כט ע"ב: "אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבדה, הואיל וטרח בה, אבל מעות אבדה [כגון שמצא מעות בכיס (רש"י, שם, ד"ה אבל)], דלא טרח בהו, לא".

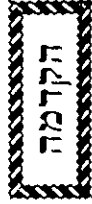
⁴⁶ ראה חידושי תלמיד הרשב"א, מובא ב"שיטת הקדמונים", בבא מציעא כט ע"ב.
⁴⁷ ראה הערה 39.

⁴⁸ שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רסו, סעיף כה; וראה רמב"ם, הלכות גולה ואבדה, פרק יג, הלכה יז.
⁴⁹ לעומת דין זה, מצאנו בחלמוד, ששולחני שהפקירו בידו מעות, מותר לו להשתמש בהם כתנאים מסיימים (בבא מציעא מג ע"א), ומכל מקום אינו חייב אלא כשומר שטר. על טעם ההבדל כינו לבין מוצא אבדה, ראה: תוספות, בבא מציעא כט ע"א, ד"ה והוי שואל עליהו; סמ"ע, חושן משפט, סימן רסו, ס"ק לח; ש"ך, שם, ס"ק יז; ראב"ד, בדבריו שהובאו ברא"ש, בבא מציעא, פרק ג, סימן כו; נימוקי יוסף, שם כח ע"ב (טו ע"ב בדפי הרי"ף), ד"ה מה יהא בדמים.

מצונו בתוסי יבמות דין מ"ה ע"ב ד"ה כיון. דמקשה על שמואל דאמר כל דאמר מבית חשמונאי קאחזנא עבדא הוא. דלמה אמרין עבדא הוא, והלא מסתמא כשמלך הורדוס נתייאשו בעליו, ושמואל אית ליה המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור, וי"ל דשמואל היו מצפים שחזא גאותו מושפלת, עכ"ל. ועל זה מקשה מורינו הר"ה שליט"א בספרו דברות משה על יבמות פרק ד' הערה ע"ז דזה תמוה בסברא. דבטלה דעתו כהא דאר"נ בב"מ דף כ"ד נמצא ארנקי בשוקא דהוי שלו, כא ישראל ונתן סימן ואמר שלא נתייאש, שאינו כלום, וגם הקשה בן מורינו, מורינו ר' שלום ראובן שליט"א דבזמן ר' יהודה שעשה עובדא ופסל לאחד שאמר שהוא מבני חשמונאי שעברו כבר איזה מאות שנים אחר החורבן שהושפל גם גאותם דבני הורדוס שמלכו ומ"מ לא יכלו אלו שבאים מבני הבעלים להחזיק באלו שנולדו מהורדוס, הרי אין לך יאוש גדול מזה?

וצריך לומר דבר חדש דמל ההפסדים שהיו לכל אחד ואחד מישראל מצד החורבן והגלות אין זה יאוש מאחר שהוכטחנו מהשי"ת שיגאלינו ע"י מלך המשיח ויחזור לכל אחד ואחד כל ההפסד וכו' שלכן לבר שגם אין מתייאשין בשביל זה אפשר אין מועיל יאוש אף שאחד בשביל קטנות אמונה התייאש, ולא גרע ממה שארץ ישראל היתה נחשבת מוחזקת לכל אחד ואחד מישראל חלקו בשביל הבטחת הקב"ה להאבות וכו' כ"ש ששייך להחשיב א"י מוחזקת מחמת שהוכטחנו שיגאלינו ע"י מלך המשיח שכבר הוחזקנו ממש, שא"כ לא מועיל היאוש שהוא כמייאש מדבר שהוא ברשותו וכו', והבטחה דלעתיד הוא גם על כל מה שהיה להם, שלכן אלו שהיו עבדים ושפחות שכל מה שהולידו עד ביאת המשיח נמי הם בחזקת הבעלים ויורשיהו ויורשי יורשיהו ואינו מועילה יאוש, וגם סתם אינשי המאמינים בהגאולה לא מתייאשי וכו', א"כ אפשר דגם היאוש מהורדוס לא הועיל שכבר היה זה מחשיבות החורבן דהרי רק

חומר מצות השבת אבדה יש לראות בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ד', "ארכעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה וכו' ומהם חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישבו בתשובה גמורה לפי שהן עונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחול לו. ואלו הן וכו' ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה. לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר", עכ"ל. ראינו צורך, לידע בכרירות גברי החיוב של השבת אבדה, מה צריך לחזור, והאין צריך לחזור כדי לקיים המצוה מיד, שלא יכשל בעיכוב תשובה זו.

ויש עוד לראות ברבינו יונה בשערי תשובה שער ג' סעיף ע'. "לא תוכל להתעלם", הוזהרנו בזה שלא להתרשל בהצלת ממון חבירינו בין מטללים בין קרקעות, וכ"ש שהוזהרנו בהצלת גוף חבירו, ולשית עצות לעוררתם כעת צרתם, - וכן אומר על זה בסעיף ע"א דאם נתחייבנו לטרוח בשור אחינו או שיר הנדחים, להיות עמנו עד דרוש אחיך אותו, - עתה מה לעשות יקר וגדולה לבעליהם! אם יש לך כח להציל בעצה או בהשתדלות ואתה מראה את נפשך שאין כך יכולת - יקצר כחך, מדה כנגד מדה! והקב"ה יודע חוכן לבות, והשיב לאדם כפעלו, ומפרש בזה פסוק במשלי כ"ד י' התרפית כיום צרה צר כחכה, עי"ש.

ופשוט דעל צד הטוב גם כן הקב"ה נוהג עם האדם מדה כנגד מדה, ובכל מצוה ומצוה שאנו עוסקים בו ומשתדלים לקיים כתיקונה, אזי זוכים בהשפעה מלמעלה, מדה כנגד מדה, וכן בענין השבת אבדה יש לראות ענין זה.

מצד אלתו מצד הרומים שישראל היו משועבדים תחתם מלך וכו', שלכן לא התיישרו יורשי החשמונאים שהיו בעלים שלו, ואף אם נתיישרו לא הועיל, עכ"ל, עיי"ש.

ועם זה באחי בעזה"ת לסיים, דיזכנו השי"ת לנו ולכל ישראל בקרוב לגאולה שלימה ע"י משיח בן דוד ולכנין בית המקדש ולמלאה הארץ דעה כהנחשתו.

חשובות על שאלות להלכה למעשה בהלכות השבת אבדה שנשאלו ממורינו ורבינו ראש הישיבה הגאון הגדול רשכבה"ג מרן הרב משה פיינשטיין שליט"א

שאלה א': אם מצא דבר בבית גדול שהרבה ישראלים דרים שם אף בעיר שרובה עכו"ם, לכאורה זה כמו עיר בתוך העיר, ואף בדרגה אחד לכאורה זה כמקום בפני עצמו ואם מצא שם חפץ לכאורה צריך לדון על המקום הפרטי ביותר של המציאה? אם יש חילוק בין מצא אצל המדרגות או אצל העלעוויטער או קרוב לאחר הפתחים ואם יש נ"מ אם בא לשם השומר העכו"ם?

תשובה: מקומות שאנשים מבחוץ אין הולכים לשם, הדין חלוי באותם הדדים שם ואם הם רוב ישראל זה מחייב להשיב האבדה, ולהפוך רחוב בשכונה שרוב ישראל דרים שם, שייד שרוב העוברים יהיו אינם יהודים ויפטר מלהשיב, דלדינא סוברם כר' שמעון בן אלעזר (כ"מ כ"ד) דרך ברוב ישראל חייב להכריז. ואין פטור מצד השומר, משום דכרוב הזמן אינו נמצא שם, וגם מתיראים קצת מליטול אבדה מצד דינא דמלכותא. והדרך הכי טוב הוא ליתן מודעות אצל המעלות במקום שיתפרסם לכל.

שאלה ב': מה הדין, פרוטה לגבי השבת אבדה, אם רוב אנשים אינם מחשיבים סכום זה לטרוח עליו להכריז ולהשיב, והוא כמפקירים אותו. ולכאורה יש דברים שרוב אנשים בזמנינו אין מקפידים עליהם וגם יש דברים שאנשים של מקומות שונות אין מקפידים עליהם כמו במקומות של אנשים עשירים. יש דברים שאף אם זה היה חפץ שלו לא היה מטריח בעבורו מפני שאין מחשיב סכום כזה, אבל אם היה קל לו להגביהו ולהניח בכיסו היה מגביהו, וגם יש דברים שהיה מתבייש לעסוק בו ולהשיבו מפני פחות שוויו.

תשובה: א"א לנו לדינא לחלוק, אם החפץ שזה פרוטה, ויש עליו סימן, חייב להכריז. ואולי במדינה שלנו השיעור הוא המטבע השנייה, (ניקל כל"א) והטעם משום דכמעט א"א עוד לקנות דברים במטבע הקטנה (פענני כל"א) ואף דשייך לקנות דברים בשני מטבעות או שלשה השיעור יהא נקבע על מטבע השנייה, וקשה לידע זה בדיוק. ואם זה נחשב לו "לאינו לפי כבודו", אין הכי נמי יהיה פטור מלהשיב.

שאלה ג': ועוד כזה, דיש דינא דמלכותא בעיר נוא יארק דעל סכום של עשרה דולרים צריך להביא ולהניח אצל הפאליס חוך עשרה ימים למציאתו ולניח שם לג' חדשים לפני שיכול ליקח לעצמו. ובהלכות המדינה יש אזהרה על זה דכל מי שאין מקיים דבר זה יכול ליענש בקנס של אלף דולר או עד שנה בתפיסה, האם דין זה קובע לגבי שיעור פרוטה להשבת אבדה?

תשובה: אין זה משנה הדין. דאף דאין הממשלה רוצה לטרוח לענוש בעד שזה פרוטה, הותרה מחייב על שיעור פרוטה. שאלה ד': ומה הדין בדבר שהיה שוה פחות משה פרוטה לסתם אנשים שהוא חלק מדבר גדול או דבר שהולך יחד עם דבר אחר כגון חד נעל, ואין יכולים להשתמש בו לבדו אבל להאובד הוא שוה הרבה דמתקן כל הדבר?

תשובה: צריכים להכריז כיון דלהאובד שוה הרבה. ושייך לו ליתן סימן במדת האורך או רוחב הדבר או הגוון וכדומה. ואם הוא דבר ישן, שייך לו גם כמה סימנים אחרים.

שאלה ה': מי שהולך ללמוד או להתפלל ופוגע באבידה האם הוא מחוייב לעמוד ולעסוק בההשבה או דזה נחשב כמו ביטול מלאכה דאינו מחוייב? ואם הוא באמצע לימודו או בחוץ התפלה ורואה דבר נאבד אם צריך להפסיק לילך להציל הדבר? ואחד שמלמד בשכירות אם זה נחשב כמו ביטול מלאכה? תשובה: אכן צריך להפסיק מלימודו להשיב האבידה. ובפרט שגם כער שלו היה מבטל מלימודו; ואין אנו מתמידים כ"כ היום ואם מלמד בשכירות אסור להפסיק דהוי עסוק במלאכה. כיון דצריך שלא להפסיק גם כער אבידת עצמו. אבל למעשה מסתמא המנהל מוחל בזה.

שאלה ו': האין מקיימים החיוב של הכרזה; (א) אם יוצא לכתחילה בנתינת מודעה על הכותל או דיותר טוב להכריז בפה?

תשובה: אין ג"מ בזה, והעיקר הוא שצריך להודיע במקום שיתפרסם לריבוי אנשים.

שאלה ז': (ב) אם מצא דבר במקום אחד היש חיוב לילך קודם לכל הבתים בשכונה שמצא האבידה שם לידע אם הם אבדו או שמא יודעים למי אבד?

תשובה: החיוב הוא להכריז רק בב"כ ובכ"מ ובמקומות שרבים מצויים שם אחרים כגון אצל העליוניטארס שבבתים הגדולים. ובזמן שבית המקדש היה קיים, היה חייב להכריז בשלשה רגלים בירושלים, ואף דא"א שהכל ישמעו ההכרזה, סומכים דכל מי שאבד לו אבידה יבא לשמוע ההכרזה. אבל אין מטריחים המוציא יותר מלהכריז במקומות שרבים מצויים שם.

שאלה ח': (ג) לכמה זמן צריך להניח המודעה על הכותל? תשובה: ליכא סיבה שלא להשאיר המודעה לזמן רב. ואם בעל כרחו מסירים את המודעה, יש להניחו עד שמשער שכבר נראה ונחפרסם לכל.

שאלה ט': (ד) אם נותן מודעה בב"כ ובכ"מ, בכמה מקומות צריך ליתן, הוי בזמנינו אנשים משוק אחד הולכים ללמוד ולהתפלל בכמה מקומות שונות ואף למקום רחוק מבתיהם. (אם די בנתינת מודעות במקומות הקרובים אל מקום מציאת האבידה והבעלים צריכים לילך למקומות הקרובים לחפש בשביל המודעות או דצריך להניח המודעות ככל כ"כ ובכ"מ שבעיר?)

תשובה: צריך ליתן מודעות בכל הבתי כנסיות בשכונה הסביב למקום מציאת האבידה שמתפללים שם אנשי אותו השכונה. ואף שאולי מי שהוא ממקום רחוק הרבה אבד, אין לדבר סוף. וגם סומכים על הכלל חברך חבא אתה ליה וכו'. ולא די ליתן מודעות דווקא במקום הסמוך ביותר, כיון דאינו יודע מקום שנאבד האבידה בדיוק, וגם מה שאחד קורא קרוב האחר קורא רחוק.

שאלה י': (ה) אם די בנתינת מודעות בב"כ ובכ"מ או צריך ליתן גם בתוך החנותים כיון דיש שם הרבה מודעות בזמנינו? וגם יש הרבה מודעות על העמודים ברחובות העיר לפרסם הרבה דברים אחרים? וגמה אם צריך ליתן מודעה גם בה"צייטונגען של היהודים?

תשובה: די בנתינת מודעות בב"כ ובכ"מ, דזה מספיק ליהודים. ואף דיש אותם שלא באים לב"כ ולב"מ, מ"מ הולכים עכ"פ בשבת, וגם סומכים אנו על חברך חבא אתה ליה. והצייטונגען שידוע שקורין אותם גם כן הוא דבר טוב אבל אינו מחוייב להוציא הוצאות ולחייב להאובד ויכול לטעון כי אף ע"י המודעות האחרים היה יודע מי מצא.

שאלה י"א: אם מצא בגדים והם אצלו עד שימצא הבעלים, היש דין ניעור אחד לשלשים יום בזמנינו שאין אנו נוהגים לנער בגדים?

תשובה: מה שהרכה אנשים מפקידים בגדיהם ואין שומרים אותן כראוי אין משנה הדין. וצריך לשאול אצל המומחים כבגדים אם צריכים לנער היום.

שאלה י"ב: ובספרים גם כן, הרי לכאורה אנשים אינם נוהגים לגולל ספרים אחד לשלשים יום בזמנינו (ואף אינם גוללים ספרי תורה שלנו). ואם צריך לקרות בהם או לגוללן, האם צריך להפריד ולפור כל דף ודף? וראיתי מה שכתב רבינו בדברות משה כ"מ ס' ל"א הערה נ"ו דקריאה במקום אחד סגי, כיון דמשהיה להניחו פתוח ללימודו לזמן רב מועיל זה גם לכל היריעות. אבל לכאורה יש חילוק בין ספר העשוי בגלילה דהוי כמו דף אחד ארוך, לספרים שלנו דכל דף הוא נפרד מחבירו?

תשובה: ספרי תורה צריכים גלילה. בבתי כנסיות שבאירופא היו הגבאים משתדלים להשתמש בכל הספרי תורה בכל חודש. והיו מתחלפים מקריאה לקריאה לספר אחר ויש לכה"פ ט"ו קריאות בכל חודש. ואם לא קראו באיזה ספר היו גוללים אותו ביחוד. (ענין זה לכאורה אין שכיח בזמנינו שאחד יאבד ספר תורה, אבל עכ"פ אפשר שהספר יהיה נגנב וישראל יפדהו מהגולן) ובענין ספרים הנדפסים יש לומר כיון דראינו הרבה מהם שלא נפתחו להרכה שנים ואעפ"כ כשפותחים אותם לאחר זמן נראה כחדשים הרי משמע שאינם צריכים קריאה. ואפשר דספרים ישנים דשייך שירקבו יצרך, אבל אף בזה אולי גרוע אם יפתחו דזה יקלקל הדפים.

שאלה י"ג: אם יכולים לצאת חיוב השכה בנתינת חפץ שמצא במקום שמסתבר שהבעלים ימצאוהו שם, כגון אם מצא דבר בקרקע, יגביהו ויניחו על השלחן הקרוב לזה. ואם יש נ"מ אם יודע בוודאי מי הם הבעלים או אם אינו יודע אלא שמנח

במקום שהבעלים מסתמא ימצאוהו? ויש שמשימים מה שמצאו אצל הכותל שיש שם המודעות, ומי שנאבד לו יקח אותו.

תשובה: אם ברור הדבר שהבעלים ימצאו החפץ מותר לעשות כן. אם אין הדבר ברור אף דשייך שהבעלים ימצאוהו, צריך לחשוש דשמא יגנבוהו חייב כדין שומר חנם שחייב על הפשיעה, ואף אם הוא אינו חושש לגניבה אולי הבעלים חורשים ולא מרוצים בזה למחול אותו על שלא שמר כראוי. שאלה י"ד: בישיבה או כב"כ או בשאר מקום שרבים מצויים שם אם מותר לעשות חדר שכל מה שנמצא יניחו שם, ומי שאבד דבר יודע שיכול לילך שם לחפש בשביל חפציו? וגם אם יכולים לתקן אצלם דכל מי שלא בא לזמן מסוים ליקח חפציו נעשה הפקר, ואין צריכים להניח החפצים עד שיבוא אליהו כחיוב היחיד?

תשובה: יכולים לתקן ב' התקנות, וטוב לתקן כן. בפרט בישיבות שייך לתקן כן שאם יבא תלמיד ויטעון שהוא שלו יחזירו לו. ואם רוצים לתקן שהאובד צריך להביא סימנים או ראיות, זה בוודאי יותר טוב. וצריכים להודיע ולפרסם התקנה לכל אנשי המקום כדי שיחזול התקנה. ולגבי אנשים הבאים מחוץ למקום התקנה שלא נכללו בתקנת הישיבה ולא קבלו על עצמם לנהוג כך לזה אין צריך לחשוש דהולכים בתר דוב, וגם שייך דאותם אנשים ידעו גם כן אודות תקנת המקום. וכשיודע ודאי או אף בספק שהיה איש מבחוץ שלא שייך לידע התקנה אינה מועילה התקנה אך מסתמא אין להסתפק שמא היה איש כזה.

שאלה ט"ו: אם מכירים באחד שאינו משנה בדיבורו, אם זה כעורבא מרבנן לדין השבת אבידה בטביעות עינא?

תשובה: אם הנהגת פלוני הוא מחמת ידיעתו בתורה, די אף

אם הוא איש פשוט, אבל למעשה זה לא שכיח; ואם הנהגתו הוא מחמת עצמו אין לסמוך עליו שלא ישנה מהנהגתו. שאלה ט"ז: ומה אם בן תורה הוא או בן ישיבה האם הוא נחשב כצורכא מרבנן בזמנינו? ואם צריך להיות תורתו אומנתו?

תשובה: קשה לומר כלל זה, וזה מדרגה שצריך להגיע אליה, ואף שלדברים קטנים אולי אין לחוש שישקרו, אבל מצד אחר לפעמים הדברים קטנים נחשבו לדברים גדולים לזה האדם, ויש בני תורה שחסר להם עדיין במדותם ובידיעותם בתורה והשקפה. ואף אותם הנקראים רבנים, לפעמים חסר מהם עדיין מדרגה זו.

שאלה י"ז: האם שייך טביעת עין על מעות בזמנינו - ואם מכיר דהיי חדשים או ישנים כזה או מקופלים כזה וכדומה? תשובה: על מטבעות דמיני מחכות קשה, אבל על כסף של נייר שייך טביעת עין. וגם סימנים שייך בהם כגון המספר על הכסף וכדומה. אבל בעצם האף כשאיכא סימן מובהק על מעות אינו כלום כדאיתא בב"מ דף כ"ה דאפי' שמו כתוב עליו אינו כלום לפי שאין סימן למעות דלמא אפוקי אפקה ומאניש אחרינא נפל, אבל לצורכא מרבנן שלא משקר יהיה נאמן גם לזה שלא הוציא מעות אלו אלא הוא אכדה ומכירה בטב"ע או בסימנים.

שאלה י"ח: אם מצא חפץ שהוא חלק מדבר גדול או הולך יחד עם דבר אחר ואין בו שוויות כל כך לאחרים כמו להבעלים, והוא במקום שאינו משומר אבל חפץ זה מסתם לא יגביהו אותו אחרים דאין להם כל כך צורך בו כמו חד "גלאו" או חד נעל, ואם יניחנו שם שייך שהבעלים יבואו שם לחפשו וימצאו, ואם הוא יגביהו להשיב, מסתמא לא ימצא הבעלים, מה יעשה?

תשובה: אין להניחו במקום שנמצא שם דמסתם ילך שם לאיבוד. אבל יכול להגביהו ולהניחו במקום משומר מאיבוד כדלעיל שאלה י"ג.

שאלה י"ט: זקן ואינו לפי כבודו, האם מחוייב למצוא איש אחר לקיים ההשבה?

תשובה: אם הוא יכול למצוא איש אחר לעסוק בההשבה הוא מחוייב. וכל מה שיכול לעשות שלפי כבודו הוא חייב.

שאלה כ': אם מצא דבר שאין בו סימן ויש ספק אם הוא לפני יאוש והוא יצטרך להניחו אצלו עד שיבוא אליהו, אם יכול שלא להגביהו ולהניחו שמה יבואו הבעלים לחפשו?

תשובה: הוא מחוייב להגביה המציאה, ואחר הזמן שמחוייב לטפל בו בעד הבעלים, יכול לרשום בפנקסו מה שמצא וכל הסימנים ששייך להיות בו, וגם השוויות של החפץ, אם השויו הוא ידוע ואם לאו צריך לשומו בשלשה אנשים יודעים שומת איזה דברים. או יכול לשמש בו בשביל עצמו. וזה מה שצריך לעשות בכל מקום שאמרינן יהא מונח אצלו עד שיבוא אליהו. דכזה שרשום יהיה יכול לברר משפט הדבר לאחר זמן בעת ביאת הגואל.

שאלה כ"א: אם מצא מעות בקופה של טלפון האם צריך לראות אם זה במקום שרוב ישראל משתמשים בו ואם יש סימן במנין המעות שאין זה המנין של מטבעות שרגיל להשתמש בטלפון, או שיש סימן בצירוף המעות כגון חד מטבע גדולה או הרבה קטנים ואם יש סימן כהזמן שמצאו באיזה יום ובאיזה שעה ויהיה חייב להכריז?

תשובה: אין הכי נמי דצריך להכריז.

שאלה כ"ב: אם אחד יודע מי אבד החפץ ואיש זה הוא במקום רחוק אם יש עליו חיוב להשיב אליו החפץ או די לו להודיעו ובעל האבידה יבוא ליטול חפצו?

תשובה: די שיודיעו, ובעל האבדה יחזור על אבדתו.
הוספה: בענין אבדת עכו"ם יש לציין כאן מה שהובא
בפוסקים בשם גדולים שראו בעיניהם וכתבו לדורות שאותם
האנשים שהרוויחו מטעותם של עכו"ם לא הצליחו ונכסיהם
ירדו לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה, ורבים אשר קידשו שם
שמים והחזירו טעותם של עכו"ם כדבר חשוב גדלו והעשירו
והצליחו והניחו יתרם לעולליהם. ועיין בחו"מ סי' שמ"ח.
הוספה: ולגבי אותם האנשים בזמנינו שאינם שומרים תורה
ומצוות רח"ל אמר רבינו שליט"א שצריכים להחזיר להם.

תודה רבה מעומקא דליבא למורנו ורבנו
רשכבה"ג מרן ר' משה פיינשטיין שליט"א
ויהי רצון שהשי"ת יחזק בריאותו ויאריך ימיו
ושנותיו בטובה ומתיקות ויצליח בהצלחה רבה
ומופלגה בכל עניניו ופעולותיו, ויראה ויזכה לקבל פני
משיח צדקינו עם כל ישראל בב"א

מצא אבידה במקום ציבורי, כגון בים, באולם שמחות, במרכז קניות וכדומה, נראה שאין צורך לפרסם בבתי כנסיות שבאזור^ה.

נוסח המודעה

ב. במודעת ההכרזה יכתוב מין האבידה (כגון צעצוע, בגד, או תכשיט), ואין חשש לדמאות, כיון שרק ע"י נתינת סימנים מחזיר^ט.

משך זמן ההכרזה

ג. צריך שהמודעה תהיה תלויה פרק זמן, שסביר להניח שנראתה לכל, ולאחר זמן זה אם הוסרה, א"צ לשוב ולתלותה^י.

למסור אבידה למשטרה

ד. מותר למסור אבידה למחלקת אבידות של המשטרה, בתנאי שהתברר לו שאכן הם שומרים על האבידה כדן, ומחזירים רק לאחר נתינת סימנים כדן^{יא}. אם לא התברר לו שהם נוהגים כדן אסור למסור להם^{יב}, אך יכול למסור פרטי האבידה למשטרה, וזו תפנה את בעל האבידה אליו^{יג}.

^י שר"ת חת"ס חלק ח"מ סי' קכ"ב. וכ"כ בשר"ת חבטלת השרון ח"מ סי' כ"ח.

^ז דקדק"ל שאין צריך להוציא הוצאות על השבת אבידה. סי' רס"ה ס"א. וכ"כ מרן הגר"מ פיינשטיין וצ"ל בקונטרס השבת אבידה. אומנם באבידה שנראה שהבעלים יסכימו לשלם למצוא את הוצאות הפרסום, צריך לפרסם אף בתשלום. כ"כ הגר"ז סעי' לג, ויבואר להלן פרק י"ג ס"ג.

^ח פשוט, שהרי אין בזה חיעלת. שמעתי מהגרמ"מ קארפ שליט"א.

^ט סי' רס"ז ס"ד (ולא כמו שנוהגים אנשים לכתוב כל סימני האבידה במודעת ההכרזה, דעושים נגד הדין). וכ"כ במשפט האבידה שם ס"ק י"ג שדבר שכשיגלה מה מצא ידעו עי"ו כבר את הסימן פטור מלהשיב. והוא דומיא דמטבעות בסי' רס"ב סמ"ע ס"ק כ"ה.

^י בתשובות והנהגות ח"ג סי' תס"ד כ' שתישאר שבוע. ומרן הגר"מ פיינשטיין וצ"ל בקונטרס השבת אבידה כתב שכמה שיותר זמן טפי מעלי, אך אם הוסרה, כשסביר להניח שראתה לכל, א"צ לשוב ולתלות.

^{יא} מרן הגר"מ אלישיב שליט"א. הו"ד במשפט האבידה סי' רס"ז מצ"ס ק"י אות ג'.

^{יב} שם, וטעמו נראה פשוט שנקרא פשיעה בשמירתה, עי' סי' רס"ז מס"י, ובגר"ז סכ"ט. וכן דעת מרן הגר"מ איערבאן וצ"ל, ועיין בסוף הספר בתשובות מרן הגר"מ איערבאן

השבת אבידה כהלכה

כלל שטח פסקי הדין
ובפניו משובות ודיון בפניו
הנשיא אהרן שטיינברג
הנשיא אהרן שטיינברג

חבר הכנסת
חוקקל כן אנשי דגל ישראל פוח שליט"א פיתגנול

פרק ג'

אופן ההכרזה על האבידה ושמירתה

מקום ההכרזה

א. חייב המוצא לפרסם על מציאת אבידה, שיש בה סימן^א. ומצינו בפוסקים כמה דוגמאות למקומות שבהם מכריז^ב:

- (א) תולה מודעה בבתי הכנסיות, שבאזור מציאת האבידה^ג.
- (ב) תולה מודעה במקום מציאת האבידה^ד.
- (ג) מפרסם בעיתון^ה. אמנם במקום שהפרסום בעיתון כרוך בתשלום פטור מלפרסם שם, וראה הערה^ו.

א שר"ע סי' רס"ב סי' ג, ובאבידה שאין בה סימן נחבאר לעיל בפרק א' סעי' ה' עי"ש הפרטים.

ב פשוט שגם מקומות שלא נזכרו בפוסקים, והוא מקום שמצויים שם אנשים שהחייב להכריז שם. דומיא דביהכ"ס המוכר בש"ע, שמכריו שם מפני שהוא מקום קיבוץ רבים.

ג וכ"כ באג"מ יו"ד ח"ב סי' מ"ה.

ד שר"ע סי' רס"ז סי' ג, ושם בסמ"ע ס"ק ד' הביא למנהג שמודיעים על גניבות ואבידות בחפילה. וכן הביא המ"ב ריש סי' קל"א אך אינו נהוג היום. ודע, שיותר לקרוא מודעות על השבת אבידה בשבת ואינם בכלל שטרי הדיעות. כ"כ אמר"ר שליט"א בתשובה כת"י, וכ"ה בתשובות והנהגות ח"ג סי' תס"ד.

ה שמעתי מהגר"מ רבי נסים קרליץ שליט"א, וא"צ לתלות מודעה בכל בתי הכנסת בעיר. וכ"כ באג"מ או"ח ח"ה סי' ט'. באבידה שהיא מחפצי נשים נראה שיתלה מודעה גם בעזרת נשים של בתי הכנסת. דאולי האבידה של נערה, או שאין האיש יודע מאבידת אשתו, ולא חיעיל מה שתלה בבתי הכנסת.

ו שמעתי מהגרמ"מ קארפ שליט"א, והוא דומיא דמודיע "לשכונך" שכ' המחבר בסי' רס"ז ס"ג. וכע"ז פסק מרן הגר"מ פיינשטיין וצ"ל בקונטרס השבת אבידה. ושמעתי מהגר"מ רבי חיים קנייבסקי שליט"א שאף במקומות המטופחים מותר להכריז, אף לדעת הבד"ל בסי' תקפ"ה שנשארו בצ"ע אם מותר לקיים מצוה במקומות המטופחים.

יכול המוצא להקציב זמן לבעל האבידה, לבוא ולטול את אבידתו. עבר זמן זה, רשאי המוצא להוציא את האבידה מביתו, ולהפקירה^ט.

מקום החזרת האבידה

ז. רצה המוצא להביא את האבידה לבעלים, די שיניחנה במקום שמור שברשותו. ויכול להניחה אף במקום שאינו שמור, אם הבעלים עומדים לעבור שם בתוך זמן קצר^י.

הניחה במקום שאינו שמור, והבעלים לא יעברו שם תוך זמן קצר, ונעלמה משם, נתחייב בתשלומי האבידה^{יא}.

ועל כן, אם יודע שבעל האבידה גר בבנין משותף, אין להניח את האבידה בחדר המדרגות, אלא אם כן אמור לעבור שם תוך זמן קצר^{יב}.

ח. משהגביהה את האבידה, נתחייב בהשבתה, ואסור לו להחזירה למקום מציאתה^{יג}.

כמו כן אין לתלותה על לוח מודעות, (אפילו אם מניח או תולה אותה סמוך למודעתו על מציאתה)^{יד}.

^ט שמעתי מהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א.

^י ש"ע סי' רס"ז סעי' א' וילפינו לה בגמ' (ב"מ לא) מהשב תשיב, ריבתה תורה אפי' השבה שלא מדעת אם הוא במקום שמור. סמ"ע שם סק"א, ובכה"ג שיעבור תוך זמן קצר ש"ד, אפי' אינו מקום שמור וכמ"כ המחבר שם. ובסמ"ע סק"ב ביאר דה"ל כאלו מסר ליד הבעלים.

^{יא} ש"ע סי' רס"ז סעי' א'. ועי' בתשובות מן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוד"ס אות ל"ג, מש"כ על אופן שהבעלים מתרשלים בשמירת האבידה שהושבה להם.

^{יב} שמעתי מפרן הגר"ש אלישיב שליט"א, שא"א להניח בחדר מדרגות, דאינו מקום שמור. ולפי המבואר בס"י רס"ז ס"א, שאף במקום שאינו שמור מותר להניחה, אם הבעלים יעברו שם תוך זמן קצר, דה"ל כאן.

^{יג} סי' ר"ס ש"ע סי' וי' וברמ"א שם. ולפי המתבאר שם, דוקא בדרך נפילה וי"א שאף בספק נפילה, אסור להחזירה למקומה, משא"כ במצא את האבידה בדרך הינוח במקום המשתמר אסור להגביה, ואף אם הגביה חייב להחזירה למקומה. (ועי' להלן פרק א' סעי' ח', ט, שיש הבדל אם לקחה לביתו או שנשאר במקום).

^{יד} מן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה, (אך כ' שם שאם ברור הדבר

אם התברר לו שאכן נוהגים באבידה כדין, ומסר למשטרה את גוף האבידה, ולא נמצאו הבעלים, יטול האבידה, ויניחה אצלו עד שיבוא אליהו^י, (ועי' להלן בפרק ו' כיצד נוהגים היום ביהא מונח עד שיבוא אליהו), ואסור ליטלה לעצמו, מכח החוק שקובע, שאם לא נמצאו הבעלים זוכה באבידה^{יט}.

למסור אבידה למחלקת אבידות

ה. המוצא אבידה באוטובוס או במונית של חברת נסיעות, מותר למסרה למחלקת האבידות של החברה, אפי' אם אינם שומרים כדין על האבידה, ולא דורשים סימנים כדין^{יז}. אך אסור להניחה ליד הנהג (בכוונה שהמאבד יחזור ויקחנה משם) שאין זה מקום המשתמר^{יח}. ועי' להלן סעי' ט'.

לא בא המאבד לקבל אבידתו

ו. אחרי שהתברר למוצא מיהו בעל האבידה, יודיענו שיבוא ליטלה, ואין חיוב על המוצא להביאה אליו^{יח}.

וצ"ל אות י"ד, מש"כ עוד בזה.

^{יז} פתחי חושן פ"ב הערה ב"ג.

^{יח} ש"ע סי' רס"ז סט"ו.

^{יט} מן הגר"ש אלישיב שליט"א, הו"ד במשפט האבידה עמ' ר"ל ד"ה סי' י"ח, דלא אמרינן בזה דינא דמלכותא דינא.

^{יז} שמעתי מהגר"מ קארפ שליט"א ומהגר"מ גרוס שליט"א, וביארו של"ד למש"כ לעיל גבי משטרה, דכ"א שעולה לאוטובוס ולמונית הוא על דעת, שאם ישבח שם חפץ, יניח המוצא במחלקת האבידות. (הוא כעין מה שכותבים בבתי כנסת מודעה, שכל המשאיר חפצים הוא ע"ד, שבעבור זמן מסוים יפונה, הגר"מ גרוס שליט"א, ועוד, שלא משגיח דין על חפציו באוטובוס, וכל הנחת החפצים באוטובוס אינה "שמירה מעולה" וסוגי לן למסור למחלקת האבידות הנ"ל, דאין אנו צריכים ליזהר יותר מהבעלים.

^{יח} לפי מש"כ הש"ע סי' רס"ז ס"א.

^{יח} מן הגר"ש אלישיב שליט"א, הו"ד במשפט האבידה סי' רנ"ט שע"צ ס"ק ר"ג, וכ"כ מן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה. וכ"פ החו"א להגר"ד יפה שליט"א, (הר"ד בפאר הדור ח"ד עמ' רי"ח).

עבר והניחה במקומות הנ"ל, ואבדה, נתחייב בתשלומי האבידה^{יב}.

שמות האבידה

ט. חייב המוצא לשמור על האבידה עד למציאת הבעלים, במקום שמור^{יג}.

ו. יש לו לדאוג שלא תתקלקל^{יד}, ועל כן ספרים ישנים יש לאווררם לפרקים^{יז}, וכן בכל דבר לפי ענינו^{יח}.

שימוש באבידה

י. אין להשתמש באבידה, (אא"כ ההשתמשות בה זוהי שמירתה^{יט}), ואף אם ברור לו שבעל האבידה אינו מקפיד, ואף ישמח כשיוודע לו^כ.

שהבעלים ימצאו את החפץ מותר, אך אם אין הדבר ברור אף ששייך שהבעלים ימצאו צריך לחשוש שמא יגנב, ואף כשאין חשש גניבה. אולי הבעלים כן חוששים, ולכן אסור וכן שמעתי מהגה"ג רבי נסים קרליץ שליט"א. ומקור דבריהם נראה פשוט לפי המובחר בשו"ע סי' רס"ז ס"א.

כה. שו"ע סי' רס"ז סעי' א', שבפשיעה לכו"ע חייב בעל האבידה, משא"כ בגניבה ואבידה, שנסתפקו הפוסקים שם בסט"ו, אם חייב או לא, ויבואר להלן סעי' י"ב. והמקומות הנ"ל, ע"פ המתבאר שם בשו"ע סי' אינם מקומות שמותר להניח שם והיו פשיעה, ולפיכך חייב.

כו. שו"ע סי' רס"ז. מסעי' י"ז, ובכלל השמירה, מבואר בגר"ז סכ"ט, שאין להניחה עם שאר חפציו, אם הם אינם שמורים דיו.

כז. בשו"ע סי' רס"ז ס"ח, י"ט וכו', חילק בסוגי הבגדים, בסוגי הכלים והספרים, עיי"ש. וכבר כתב מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה, שהכל כפי המקום והזמן כיצד שומרים על חפצים.

כח. שו"ע סי' רס"ז ס"כ עיי"ש. אך בספרים חדשים אין צריך, כ"כ מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה. ועיין שם, שגם ספרים ישנים צריך לבדוק כל מקרה לגופו. דלפעמים פתיחת הספר מזיקה יותר, ובכה"ג ודאי שלא יאורר.

כט. ע"ל הערה כ"ז. וילפינן לה מהפוסק "והשבות לך" (דברים כ"ג, ג). ודרשין ראה איך תשיבנה בשלימות. כ"כ הסמ"ע שם ס"ק י"ח. כתב הגר"ז בסעי' ד', שמאחר ויש לשמור אבידה דין של "שומרים", לכן מותר לו למסרה לאשתו ולב"ב הגדולים, שהם ישמרו את האבידה. אך לאנשים אחרים אסור, אא"כ הם נאמנים, דקיי"ל שומר שמסר לשומר אסור. שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.

יא. אין למכור את האבידה^{לב}, (ובפרק ו' יתבאר דפעמים מותר למוכרה).

אבדה או נגנבה

יב. לא פשע בשמירת האבידה, ואף על פי כן נגנבה או אבדה פטור מתשלומין^{לד}.

ל. כמו שנבאר בהערה כ"ז, ע"פ משי"ב השר"ע שם עיי"ש.

לא. גר"ז ס"ד.

לב. שו"ע סי' רס"ז מסעי' והלאה.

לז. כפי רס"ז סט"ז ב' המחבר, שדין שומר אבידה כדין שומר שבר שחייב בגניבה ואבידה. ומקורו מדברי ר' יוסף בב"ק דף כ"ו, שס"ל שמאחר ואם יבוא עני בזמן שהמוצא מטפל באבידה פטור מלחט לו צדקה. דהעוסק במצוה, פטור מן המצוה. ממילא דינו כש"ש, דמריית הכסף שא"צ לחט לעני. והרמ"א שם פליג, שדינו כש"ח שפטור מגניבה ואבידה כרבה שם, דס"ל לרבה שאינו מצוי שיבוא עני בזמן שמטפל באבידה, אין זה נקרא שבר על עיסוקו באבידה. וכתבתי הכרעת הש"ך ס"ק י"ד והסמ"ע ס"ק י"ז, (שכן הכריעו ע"פ משי"ב הרמ"א שם להלכה כהל' משכון).

פרק ד'

סוגי הסימנים

פרק ד'

סוגי הסימנים

יש להחזיר אבידה לאדם שנותן סימניה, אך אינו מחזיר רק בסימנים ובאופנים מסויימים, וכפי שנבאר להלן:

סוגי הסימנים

א. מצינו בחז"ל ג' סוגי סימנים: מובהק, בינוני וגרוע.

(א) **סימן מובהק**: הוא סימן שקיים רק בחפץ זה. וכגון נקב, כתם, שמו רשום עליו, מדבקה שהדביקו הבעלים במקום מסוים וכדומה.^א

הנותן סימן מובהק, מחזירים לו החפץ מהתורה,^ב ולדעת רוב הפוסקים גם לרמאי מחזירים, כשנותן סימן מובהק.^ג

^א סי' רס"ז סמ"ע סק"ז. ועיי"ש בסמ"ע ס"ק ה', שהגדיר "מובהק ביותר" "מובהק". ובתבנית להבנת הענין "מובהק" במקום "מובהק ביותר". ר"ב ינוני "מובהק".
^ב בערוד"ש סי' רס"ז ס"ה הוסיף, שכתם במקום מסוים בבגד, ומגדיר המאבד את מקומו המדויק הוי בכלל סימן מובהק. ולפ"ז ה"ה שם המאבד דמי לכתם. ושמעוני מהגרמ"מ קארפ שליט"א, ששם עדיף טפי מכתם ונקב בצד פלוני. דגם בבסק ה"י מקום לומר, ששם ידויה סימן אי לאו דלחוצאה ניתנה, כמבואר בסי' רס"ב סי"ג. ודע, דבכל אלו צריך לומר היכן נמצא הסימן בחפץ שנמצא. וכמשי"כ המ"מ בפ"ג מהל' ג"א ה"ג, ודו"ד בדרידשה סי' רס"ז סק"ד וכ"ה בסמ"ע שם סק"ז שכ' כולם "במקום פלוני". ובערוד"ש שם הוסיף עוד, וכתב על נקב בבגד "בצר ימין למטה מרחק ג' אצבעות משפתו וכל כיוצא ב".

^ג בסימנים מובהקים מבואר בראשונים ב"מ דף כ"ז: שמדאורייתא מחזירים למאבד, ולא חוששים שיש עוד אבידה עם סימנים אלו, וזו אינה שלו. וכן לא חוששין שמכרה או נתנה לאחר ולכן יורש את הסימנים, דמנין ידע שאיבד את החפץ. כ"ז מבואר בראשונים שם. (עי' רמב"ן ב"ב דף ה' אי חוששין, רשב"א ריטב"א, ר"ן, הו"ד בשמ"ק שם).
^ד כ"פ הרמ"א בסי' רס"ז ס"ו לביאור הש"ך ס"ק ג' ה"י. ביאור הגר"א ס"ק ט"ז ערוד"ש סי' ודלא כמחבר שם ס"ה. ובט"ז כ', שבדאי רמאי צריך להביא עדים שהאבידה שלו.

סוגי הסימנים

מקום כסימן

מנין כסימן

סימן שאינו ניכר

חפץ שאין בו סימן לצד חפץ שיש בו סימן

טביעות עין

שניים שנתנו סימנים

מחלוקת בין המוצא לבעלים

ג) סימן גרוע: הוא שאומר המאבד, צבע החפץ, ואפילו כמה צבעים יחד, או שיש להרבה מהחפצים מסוג זה את אותו סימן⁸. כגון מידת בגד שיש רבים כאלה, גודלה ועוביה של טבעת שיש רבים כמותה, וכדומה.

הנותן סימן מסוג זה, אין מחזירים לו החפץ⁹.

מקום כסימן

ב. מקומו המדויק של המציאה מהוה סימן¹⁰, בתנאי שניכר שהחפץ הונח שם בכוונה, אך אם נראה שהחפץ נפל, ללא שבעליו הבחינו בנפילתו, אין המקום סימן¹¹.

מקום שרבים מניחים שם אותם חפצים, כגון מתלה למטריות, אף שניכר שהונח שם בכוונה, אין המקום סימן¹².

סי' רס"ז סמ"ע סק"ז, ש"ך סק"ב. ערוכה"ש סי'. (ומבואר שם שסימן של ארוך וקצר הוי סימן גרוע ואינו כ"מדת" החפץ, שהוי סימן בינוני).

י' שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א. שלא דמי לעונה שמועיל כמה צבעים יחד. כמבואר באוצר הפוסקים עמ' קל"ח. ונראה טעמו, שמאחר ואיכא הרבה חפצים עם כמה צבעים, כמו חפץ זה, שוב אין מועיל כסימן. ופשוט שאם נראה מהצבע שבעל החפץ עשאו בעצמו הוי סימן מובהק, שכתבנו לעיל שמחזירים על ידו מדאורייתא. דה"ל כבתם בצד פלוני. (אולם עי' באבהע"ז סי' י"ז פת"ש ס"ק צ"ד).

יא' תוס' ביבמות קט"ז: ד"ה "איתרמייהו", תוס' ב"מ כג': ד"ה מהמשקל. נמק' יב: ד"ה ומדמשקל, שר"ע סי' רס"ב וסי"ג וסכ"א, ובסמ"ע שם ס"ק י"ח. ובי"מ מס' ס"ה סעי' ט'. וכלל אפשר לומר, שכל דבר המיוצר בבית חרושת, כיון שמייצרים כאלה לאלפים, ממילא הוא דבר שאין בגופו סימן. אלא אם כן בעליו עשה בו סימן מיוחד.

יב' שר"ע סי' רס"ב ס"ג.

יג' שם שר"ע ס"ג וסי"ב, סמ"ע ס"ק י"ז. והטעם שדוקא בדרך הנחה ולא בדרך נפילה. כבר מבואר בתוס' ב"מ דף כד. ד"ה אבל, שבנפילה אינו יודע היכן נפל, ואין יתן מניין. ומבואר בטור כאן וכ"כ הסמ"ע ס"ק כ"ד (ע"פ הגמ' בב"מ כ"ג ע"א). שבאכל המקום הוי סימן, דאין רגילים לדורסו, מפאת ביוזי אוכלין. וע"ע שם במחבר, שרק בדברים גדולים המקום הוי סימן, כיון שבי"א לא מוויזים אותם, מחמת גודלם, משא"כ דברים קטנים, וכמש"כ.

יד' סי' רס"ב רמ"א ס"ט. והטעם פשוט, שאין ראיה מצד המקום שזה שלו, כי גם אחרים

ב) סימן בינוני: כמה סוגים נכללים בו. מידה מדויקת של החפץ, משקל מדויק, מקום מציאת החפץ (ועי' להלן סעי' ב'), קשר או עטיפה מסוימת שבו היה קשור או עטוף החפץ, מספר מסויים של פריטים האגודים יחד¹³. (ועי' להלן סעי' ג').

הנותן סימן בינוני, אף שמהתורה אין מחזירים לו האבידה¹⁴, תיקנו חז"ל להחזירה¹⁵. אך לדמאי אין מחזירים עד שיביא עדים שהאבידה שלו. ולמוחזק כצורבא מרבנן או למביא עדים שהוא נאמן, מחזירים לאחר נתינת סימנים מיד¹⁶.

ה' שר"ע סי' רס"ב סעי' ג', וסי' רס"ז ס"ז.

י' ראשונים ב"מ דף כ"ז. אולם הרא"ש בפ"ב דב"מ סי' י"ג נשאר בספק, אי מחזירים מדאי או מדרבנן. (ועי' בסוה"כ, בתשובות מרן הגר"ש אויערבאך וצ"ל תשובה כ"ה א ותשובה כ"ז) והטעם שמדאי לא מחזירים מבואר (בנוכ"י מהד"ק דאבהע"ז סי' י"א ד"ה "והנה במס"). וכ"ה בקצוה"ח סי' רנ"ט סק"ב) שהיישין שהחפץ של אחר הסימנים והים, ויש הסוברים (קצוה"ח שם. רמב"ן חולץ דף ע"ט. ד"ה "ומה ששנינו") שהיישין שהמסר סימנים משקר, וידעונו בסימנים באה מניחוש. או שראה את החפץ קודם. ולכן כתב מרן הגר"ש אויערבאך וצ"ל ששען שאבד לו שעון מחנותו לא מועיל נתינת סימנים. עי' בסוה"כ בתשובות אות י"ג.

י' ש"מ"ק ב"מ דף כז: וכך תיקנו חז"ל, כי ירדו לסוף דעת בני אדם, שניתא להו שיחזירו ע"פ סימנים אלו, כיון שלפעמים אין עדים שיעידו שזו האבידה שלו, ולא תגיע לידו לעולם, לכן רצה שיחזירו בסימנים אלו, ואינו חושש שאחרים ידעו סימניו.

י"ב שר"ע רס"ז סעי' י' מבואר, דמשרבו הרמאים תיקנו חז"ל, שצריך להביא עדים שאינו רמאי. ולדברי המחבר וכן פסקו רוב הגו"כ (ה"ה הש"ך, הגר"א ונתינה"מ), כ"א היום צריך להביא עדים שאינו רמאי. ומ"מ מבואר בסמ"ע ס"ק י', שאם הוא בחוקת צורבא מרבנן א"צ להביא עדים שאינו רמאי. וכ"כ הש"ך סק"ד ובנתינה"מ סק"ב. ואף היום יש ת"ח לענין זה, אף לדעות שגשגו בצ"ע לגבי טביעות עין (להלן סי' א) שייך דין ת"ח היום, כאן מודים. (נתינה"מ סק"ב). ומש"כ או שמביא עדים שהוא נאמן, כוונתי למש"כ מהמחבר ושכ"כ הש"ך, הגר"א ונתינה"מ, שצריך להביא עדים שאינו רמאי. ומזהנה"ג רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי שיש להקל, אף אם אינו מביא עדים. אלא המוצא מברר היטיב מי נותן הסימנים, ומדום סימניו. וברמאי ידוע, מבואר שם בס"ה, שצריך להביא עדים שהאבידה שלו רמאי, (והיינו שיש אופנים שסוגי באדם שאינו שומר תומ"צ, שיביא תומ"צ נקרא ודאי רמאי, והיינו שיש אופנים שסוגי באדם שאינו שומר תומ"צ, שיביא עדים שהוא נאמן, ול"צ להביא עדים שהאבידה שלו).

חפץ שאין בו סימן לצד חפץ שיש בו סימן

ה. אם בגוף החפץ אין סימן, אך נמצא בצד חפץ שיש בו סימן, וניכר ששני החפצים שייכים לאדם אחד, כגון ארנק ולצידו כסף, מכריז, והנאותן סימנים בארנק זוכה גם בכסף.¹

אך אם ניכר שאין הכסף והארנק שייכים לאותו אדם, מכריז רק על הארנק. וכשאין בכסף סימן, זוכה בו המוצא.²

טביעות עין

ו. מצא חפץ שאין בו סימן, מפני שצורת כל החפצים מסוג זה שווים, אם הוא חדש הרי אלו שלו.³

אך אם אינו חדש, ונראה שאם בעליו יראו אותו יכירוהו בטביעות

שיחות שנשארו בטלכרט כן שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א, הוסיף שאם הכרטיסיה נשאר בה רק ניקוב אחד, או שהשתמשו רק בניקוב אחד, ודאי היה סימן. רבזה אנשים שמים לב, וכן בטלכרט, והכל כפי הענין. ובטלכרט שנמצא בתא טלפון. פשוט שאין ה"מקום" סימן. דה"ל כסרי רס"ב סעי' ט', והסכים עימדי הגר"מ קארפ שליט"א.

יט' שר"ע רס"ב סי"ט וכ'. ועי' בנתיב"ה שם ביאורים סק"ו שכתב, שטוי אם נראה שנפגל מהארנק. ודלא בקצה"ח שם סק"ב שכתב, שרק אם שיעור המרחק ביניהם כדי לשייך את זל"ז הוא ד' אמות, או אמה וחצי אמה. ומצד אחר מחמיר בניתה"מ שם, שיאמר המאבד שאיבד את שניהם, משא"כ לקצה"ח.

כ' שם בשר"ע. וכגון שהארנק פתחו לכיוון אחר מהכסף, או שרחוקים יותר מהמסתבר שנפגל זה מזה, וכמבואר בנתיב"ה שם.

כא' שר"ע סי' רס"ב סכ"א. והטעם מבואר בסמ"ע סי"ק מא', שלא שייך בכלי חדש טביעות עין אפי' לת"ח, מאחר ועדיין לא היה רגיל בו. ופשוט שמדובר בכלי בודד, דאם היו כמה כלים יחד יתן סימן במנינם, ואם הונח בכוננה יכול לתת סימן במקום. ובכל'. וכ' במשפט האבידה סי' רס"ב מ"צ ס"ק פא', שבניד"נ גם אם יבוא ת"ח ויאמר על כלי זה שמכירי בטבי"ע. אין נותנים לו, ואפי' בחפצים דלא ידע בנפילתם וליכא יאוש. ואף דלא חשוד כמשקר, מ"מ יכול לטעות שזה שלו, אף שבאמת אינו שלו. אך י"א, שנאמן לומר שהוא שלו, גם בלא שבעתו העין. ומש"כ שהא"ש הוא מטעם שתלינן שמתיאש, מאחר ואין המתא צריך להכריז ככה"ג, ולפ"ז בדברים שליכא יאוש מיד, ה"ל יאוש שלמ"ד, וצריך להחזיר עי"י"ש.

מנין כסימן

ג. מצא שני פריטים או יותר, שאין בגופם סימן כגון כפתורים, מסמרים, עטים וכדומה אגודים יחד, מספר הפריטים מהווה סימן.¹⁰

אם הפריטים לא היו אגודים יחד, אין המנין יכול לשמש כסימן, אא"כ מכר שהפריטים הונחו שם מדעת הבעלים.¹¹

מנין אינו יכול לשמש כסימן, בפריטים שאין דרך לידע מנינם.¹²

סימן שאינו ניכר

ד. חפץ שיש רבים כמותו, אך קיים בו סימן שאין דרך בני אדם לשים לב אליו, וכגון שריטות קטנות בחפץ, לכלוך שאינו בולט, מספר גדול של ניקובים בכרטיסיה, סגירות בקופסא, מספר שיחות שנשארו בטלכרט, אינו חייב להכריז, (ועי' הערה)¹³.

מניחים שם. ודע. שכל מש"כ שצריך לומר את מקומו המדויק זה רק ברחוב. אף שלא מצמצם את המקום. (כמבואר במשפט האבידה סי' רס"ב שעי"צ סי"ק קסד) אך באולם שמחות, באוטובוס וכדומה, שהמקום מוגדר בפעצ"מ. דעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א (משפט האבידה סי' רס"ב שעי"צ סי"ק ל"ב, א') שאי"צ לומר את מקומו המדויק, וטוי שאומר באוטובוס הנחתו. אולם בדברות משה נשאר בצ"ע, והכל כפי הענין.

טו' שר"ע סי' רס"ב סט"ו. ומבואר שם, שאם היה שם רק אחד אין המנין סימן. דמנין של אחד לא היה סימן. ובמנין של שניים, מבואר שם בס"י ובסמ"ע סי"ק כ"ה, שאינו סימן. כיון שמיעוט רבים שניים. וכשיכריז "מצאתי עטים" יוש שם שני עטים שוב אינו יכול המאבד לומר שהיו שם שניים. דזה המנין מונח בהכרח. לכן יכריז "מצאתי כלי תפירה, כלי כתיבה" שאז אינו מגלה מנין האבידה, וידעיל אף מנין של שניים. וכן מוכח במאורי בסוגין, ברמב"ם, בב"י, וסמ"ע סי"ק כ"ג, והסכים לזה הגר"מ גרוס שליט"א. ובמצא ג' פריטים יחד, דאי שיכול להכריז "מחטים, עטים" מצאתי, דאינו מגלה בזה את המנין. וכמבואר בשר"ע סי' רס"ב ס"ב ובסמ"ע שם.

טז' ורישה סי' רס"ב סט"ז. והר"ד בסמ"ע שם סי"ק ל"ב. והוא מתוס' ב"מ כד. ד"ה אבל, שבדרך נפילה אין המנין סימן.

יז' כ"מ בסמ"ע שם סי"ק ל"ג, וכ"כ במשפט האבידה בב"מ. ובפתחי חושן פ"ה הערה כג', והביאור כמ' שיבואר להלן סעי' ד'.

יח' עי' בהערה הקודמת, וכ"כ בתשובות בסוף ספר משפט האבידה סי' ב'. וראו לדבר חיוני בגמ' מ"ד דף כג'. כד. על כלים שלא שבעתו העין. ומש"כ ניקובים בכרטיסיה, מספר

שניים שנתנו סימנים

ז. שניים שנתנו אותם סימנים בחפץ, אין משיבין, אא"כ אחד מודה לשני או שיעשו פשרה ביניהם^כ. או שיביא אחד עדים^{כט}.

אם נתנו סימנים שונים, מחזירים למי שנתן סימנים מובהקים יותר, לפי ראות עיני הדיין^ל.

שניים שהביאו עדים שחפץ זה שייך להם, יהיה מונח עד שיבוא אליהו^{לא}, (ועי' להלן בפרק ו' שביארנו איך נוהגים בזה למעשה) ואם אחד מהם אמר גם את סימניה, נחלקו הפוסקים אם זוכה בנותנת הסימנים^{לב}.

נתן אחד סימנים, ואפי' מובהקים, והשני הביא עדים, מחזיר למי שהביא עדים, ואפי' אם רק מעידים שהחפץ שלו, ולא שנפל ממנו^{לד}.

כח שורע סי' רס"ז ס"ח. ועיי' בש"ך ס"ק ה' שכ', שה"ה אם אמר אחד לחבירו, או תשבע אתה שהוא שלך ותטול, או אשבע אני שהוא שלי ואטול. שומעין לו. ובכ"ה שאינם מגיעים לשום פשרה יניח עד שיבוא אליהו. וכן אם אחד אומר אני ישבע ולא האחר, והשני אומר הפוך יניח עד שיבוא^{לא}, ש"ך שם. וסימנים אלו שנתנו אינם חייבים להיות אותם סימנים ממש, וסגי שהסימנים באותם משקל המציאות שלא ברור מי הבעלים. וד"פ למעין.

כט רמ"א שם.

ל סי' רס"ז ש"ך סק"י וי"ב, ע"ש.

לא סי' רס"ז ס"ח ברמ"א, ובסמ"ע ס"ק יא'.

לב לרמ"א שם סימן במקום עדים, לא כלום הוא ויהיה מונח, ובש"ך שם ס"ק ו' כתב, שזה שלא הביא סימנים, הוי הוכחה שעדיין עדין שקר. ונשאר בצ"ע, אולם יכולים לעשות פשרה ביניהם מי יקח את האבידה, כמבואר לעיל. וכן יכול לומר אחד לחבר, או שאני אשבע ואטול, או שתשבע אתה ותטול (ש"ך סק"ה וכ"ל). וסיים הש"ך, דאם אחד אומר אני אשבע ולא אתה והשני אומר הפוך יניח עד שיבוא^{לא}.

לז שורע סי' רס"ז ס"ט. וש"ך סק"ז. ועי' בש"ך ס"ק ח' שכ', שבמעידים שהחפץ שלו לא חיישינן שמכר את החפץ ונפל מאחר, אלא סגי לן שמעידים שהחפץ שלו. ועי' בשורע שם סי' שכ', באחד שהביא סימנים, ואחר נתן סימנים והביא גם עד אחד, שיי"א שאין העד תוספת ראיה, ויניח עד שיבוא אליהו. ולדעת זו, לא מועיל שישבע האחד שכנגד העד, דאף אם ישבע לא יקבל את האבידה (ש"ך סק"ה). או שיעשו פשרה כ"ל. ודעת הרמ"א, שזה שלא הביא עד ישבע שהאבידה שלו, ואם אינו רוצה להישבע נותנים לבעל העד. ועי' בפמ"ג יר"ד בכללי הסימנים וט"ב ד"ה והנה בח"מ סי' רס"ז וכו', שהביא הרבה

עין^{כב}, ו"א שחייב להכריז, וי"א שפטור^{כג}, ולכל הדיעות בישיבה, וכן במקום שיש כולל, חייב להכריז^{כד}.

ת"ח שאינו משנה בדיבורו אלא בדברים המותרים (עי' בהערה^{כה}) מראים לו החפץ, אם אמר שלי הוא, מחזירים לו^{כו}. אך לשאר אנשים אין מראים את החפץ. ולפיכך אם אין סימן בגופו ובמקומו זכה בו המוצא^{כז}.

כב טבעיות עין פירושו, שמכירו כי השתמש בו. ובטור כאן ביאר שמכיר בטבעי, כגון שהוא יושן וגשתמש בו כבר, משמע שבכלי חדש אין טביע כלל. אולם בתפארת צבי ח"א תשרי י"ד אות ד' כתב, שכשהסתכל בו כדי להכיר צורתו כפעם אחת נמי חשיב טביע^{כח}. כג' סי' רס"ב סכ"א, דעת המחבר שחייב להכריז, אולם הרמ"א פליג שא"צ להכריז. ופסק הסמ"ע ס"ק מ"ג, וב"כ הרבה מהמפרשים.

כד ברמ"א שם כ', שאם מצאו במקום שת"ח מצויים כגון בבית המדרש צריך להכריז, בל"ה אינו מכריז. ושמעתי מהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, שבישיבה, וכן בבית כנסת אם יש שם כולל צריך להכריז. ונראה שרייך כן מדברי הרמ"א שהבאנו שכ' "בבית המדרש" ולא כתב בבידוק, ולבית מדרש רק ת"ח נכנסים. ומזן הגר"מ פיינשטיין וע"ל כ' בקונטרס השבת אבידה, שלא כ"א נקרא ת"ח, לענין דין זה דרגה שצריך להגיע אליה. ני"ל טעמו עפ"ש"כ רש"י בחולין צ"ו ריש ע"א, שבנ"ד חיישינן לשקר מחמת הממון. ונראה באדם, כמשתא"ל (מכות כג:) גול וכו' נפשו של אדם מחמתן ומתאוה להן.

כה במסכתא בפורא ובאושפוז. עי' במחבר וברמ"א שם. ובסמ"ע ביארים בס"ק מ"ד. (עי' אילואים סי' ד'). וכן אם משנה בעיני דרכי שלום גם מותר, (ולבימוקי יוסף בב"מ כג: גזרה נמי איכא לשנות, מפני דרכי שלום. אך לתוס' שם א"ז מצודה). ובמחבר הוסיף, שגם אקפיד שלא להפוך חלוק, ודיינו שמקפיד שלא יראו את התפירות לחץ, ובסמ"ע שם ז"ק מה' פליג, שא"צ תנאי זה. וסיים הרמ"א, שכל ת"ח הוא בחזקת שאינו משנה בדיבורו. נד שיביא המוצא ראיה להיפך. ועיי' בשמ"ע ס"ק מ"ו.

ז' ככל אבידה שאב"ס, סי' רס"ב ס"ג. ועי' בתשובות מרן הגר"ז אויערבאך זצ"ל בסו"ה^{כט} נוח כ"ז, כ"ח.

ז' שם במחבר וברמ"א, ועיי' בשמ"ע ס"ק מ"ו, שנשאר בצ"ע אם היום נהוג דין ת"ח 'ענין זה. אך בפת"ש שם סק"ב כ' שאין ספק של הסמ"ע מוציא מידו ודאי של הרמ"א. כע"ז כ' בט"ז שם, שנאחר ואין כאן הפקעת ממון, ש"ד שמכין על הרמ"א. וכ"פ רע"א גליון מגן המלך. והגר"ז, ובשרית אג"מ ח"מ ח"ב סי' מה', עוד כ' בפת"ש שם, שלכ"ע אם נפס המאבד את החפץ (בין ע"ה ובין ת"ח) אין מוציאין ממנו, ואם יש לו מינו יכול אף כתחילה לתפוס עי"ש.

מחלוקת בין המוצא לבעלים

ח. טוען בעל האבידה כנגד המוצא, שחסר חלק מהאבידה, כגון על ארנק שחסר מהכסף שהיה בו, או על חפץ פגום שהיה שלם, המוצא נאמן^{לד}.

פרטים באלו העניינים וברע"א בחידושים לב"מ דף כח.
 לד שו"ע סי' רס"ז סכ"ז. ופטור אף משבועה, והטעם שפטורו משבועה, דחששו שאם יחייבוהו יניח המציאה וילך לו כדי שלא לישבע. ובטוען הבעלים, שראה שהמוצא הגביה את האבידה בשלימות, וכעת משיב חלק, דעת הסמ"ע (ס"ק מב', והוא ע"פ הרשב"א בחידושו לגיטין נא, ועי' מה' בעה"מ ומלחמות שם) שחייב שבועה, אך יש חולקים שגם בכה"ג פטור, (ט"ז, ופת"ש סק"ד, ועיי"ש שכ', דקרויב הדבר לומר שגם במחבר היה כתוב שפטור משבועה, אך נשמט מהדפוס).

פרק ה'

דיני יאוש

פרק ה'

דיני יאוש

א. אין המוצא זוכה באבידה, אף אם אין בה סימן, אלא אם כן נתייאשו הבעלים מהאבידה, קודם שהגיע ליד המוצא.^א ואם נתייאשו הבעלים, זוכה בה המוצא אף כשיש באבידה סימן, כגון שהחפץ מונח במקומו זמן רב, ומסתבר שהנתייאשו הבעלים.^ב

^א שר"ע סי' רס"ב וס"ג ובגמ' (בי"מ דף כא) קראו לזה יאוש שלא מדעת. והיינו, הגם שאם הבעלים הנתייאשו זוכה המתא, כדלהלן, מ"מ בעינן שיתייאשו קודם שהגיע המציאה לידו, דאל"ה התחייב כבר בהשבה קודם יאושם, וקראו לזה בגמ' ש"באיסורא אחי לידה, וכן ביאורו תוס' בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה ה"נ ודעת הרמב"ן במלחמות והו"ד בקצה"ח סי' רנ"ט סק"א, שאינו זוכה אף אם נטלה על דעת להשיב ונתייאשו הבעלים, מאחר וכשהגביה נעשה שומר של הבעלים, ולכן אינה נקנית ביאוש דהוי כברשות. הבעלים. ועי' בסוד"ס תשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אות ד. ועי' בקהילות יעקב בי"מ סי' כ"ו, ובחי' הגר"ט בענין ישלמ"ד (ענין ב). ועי' בסוד"ס, תשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אות ט'. במה שהסתפק על חפץ חשוב שאין בו סימן, אם גם כזה אמרינן שהוא"ש, ובאות ד' אם אומרים יש ברידה גבי יאוש שלמ"ד. קטן שהגביה מציאה קודם יאוש בעלים, אם הנתייאשו אח"כ זוכה בה, כמבואר במנ"ח מצוה תקל"ט.

^ב שר"ע שם ס"ה, ועיי"ש בסמ"ע ס"ק י"ב, שכתב שכו"ז רק אם "נאבד" מהבעלים, משא"כ אם נראה שהונח בכוונה כגון שנמצא במקום המשתמר, או טמון בחור שמור לא יגע בו. ושמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א, שגדר "זמן רב" הוא בכל דבר כפי ענינו. (אע"פ שבגמ' ב"מ דף כ"ד ע"ב קי"ל שהוא י"ב חודש, פשוט שיש הרבה דברים של"צ להגיע ל"ב חודש, הגרש"א) ולפי"ז, גם בדרך היונה או טמון. אם נראה לפי הענין שהיה יאוש בעלים, מריבוי הזמן שמונח שם, מותר לקחת. ועי' בסמ"ע שם, שדקדק לכתוב "שנסתמא" נתייאשו הבעלים, והיינו שדגם שלא שמענו שהנתייאשו, ויתכן שעדיין לא שם לב לאבירתו אף לאחר זמן רב. מ"מ אולינן לפי המצוי והנראה, שאם לפי הענין נראה שאיכא יאוש, זוכה בו, אף שיש סימן בגופו או במקומו. ועי' בסוד"ס בתשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אות י'.

סוגי יאוש

אבידות שודאי נתייאשו הבעלים

כיצד ינהג ביאוש שלא מדעת

אם מחזיר לאחר יאוש

יאוש אשה נשואה

יאוש קטן

אבידות בחצירו

(ב) דברי מאכלי^י, ובכלל זה מוצץ ובקבוק של תינוק^י.

(ג) דבר כבד, שאדם מרגיש בנפילתו מיד^י.

ביצד ינהג ביאוש שלא מדעת

ד. אם הגביה אבידה קודם יאוש בעלים^י, ואפי' רק בספק^י אם התייאשו^י, ינהג כך: אם המציאה יקרת ערך, יניחנה עד שיבוא אליהו

תכשיטים, ואמר שעגילים וכן צמיד גם מרגישה בהם, ובשרשרת נשאר בצ"ע. ואמר שתלוי לפי הענין, ועכ"פ אמר שמארה^י סי' ש"ג, דק"י"ל שם שאשה מראה לחברותיה תכשיטים ליכא ראיה, כי היום השתנתה מציאות זו.

פשוט, וכל שכן מתכשיטים. ודוקא יהלום בודד, דאם יש שני יהלומים ויותר המנין סימן כ"ל בפרק ד' סעיף ב'.

יא. הגרמ"מ קארפ שליט"א. ועי' בסוה"ס בתשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אות ב'.

יב. שר"ע סי' רס"ב סי'. והטעם שמחת חשיבותם מרגישים בהם, ועי"ש בסמ"ע סי' ט"ז, דדוקא אם אינם מחוסרים טחינה לשה ואפיה כתבואה, דאליה ל"א בזה שמרגיש בהם. אולם יש לעיין במצא פרי או ירק בודד ברחוב, שנראה שנפל משקית שהיו בה כמה מסוגי זה, ובודאי לא הרגיש בזה, ואיך נותר לו לקחתו לעצמו. ושמעתי מהגרמ"מ קארפ שליט"א, שאחרי שהפסקים לא חילקו בזה, וכתבו בסתמא שכל דבר מאכל ל"א ליאוש שלמ"ד, הא"ש. וכ"כ מהמחבר שם סעי' ז'.

יג. פשוט, והסכים עימדי הגרמ"מ קארפ שליט"א. ובעיקר הדבר כבר ביארנו בפרק א' סי' ד' שאין להגביה אבידה שאב"ס.

יד. סי' רס"ב סמ"ע סי' י"ג וט"ו. ועי"ש שכתב שבי"ז בנשא הדבר ביד, משא"כ בנשאו ע"ג עגלה (או ע"ג רכב) שאין הדרך שירגיש בנפילתו, בזה לא אמרין שהרי אלו שלו.

טו. שר"ע סי' רס"ב סי' ג'.

טז. מגיד משנה בפ"ד מהל' גר"א ד"ה, והסכים לדבריו הט"ז סי' רס"ב וס"ג וב"כ הגר"ז סעי' ח'. ושמעתי מהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א שהבי נקטין. וכ"ז בספק, אך בספק ספיקא. כגון שמצא במקום רוב גויים, ויש ספק אולי נפל מגוי, ואפי' אח"ל שנפל מיהודי אולי התייאש מיד, כי רע"א ברו"ח כ"מ כ"א: תר"ה ת"ש, שהרי אלו שלו. וכ"כ בדברי משפט רס"י רס"ב, ברית אברהם ח"מ מ"ט אות ב', והבי נקטין, שמעתי מהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א.

יז. כל מש"כ לגבי יאוש שלא מדעת מדובר רק בספק הינוח או בודאי נפל מהמוצץ. שאז נחלקו המחבר הרמ"א וש"פ בסי' ר"ס ס"ט וי' ביצד ינהג. משא"כ במצא מונח במקום המשתמר שלכ"ע אם עבר ונטלו יתא מונח עד שיבוא אליהו כמבואר שם. בזה ינהג כמו שכתבנו להלן בפרק ה', כדן כל יתא מונח, ואסור לו להשתמש מיד עם המציאה.

סוגי יאוש

ב. אמרו הבעלים "חבל על הפסד ממוני", או כל לשון המוכיח שהתייאשו מאבידתם^י, ואף אם נתייאשו רק בלב^י, הרי זה יאוש^י.

אבידות שודאי נתייאשו הבעלים

ג. יש אבידות, שלבטח נודע לבעלים מאבידתם קודם הגבהת המוצץ, ועל כן אם אין בהם סימן (לא בגופם ולא במקומם), זוכה בהם המוצץ^י.

(א) דברים שאדם רגיל למשמש בהם בכל עת, ובכלל זה: כסף^י, דברים יקרי ערך כתכשיטים^י ויהלום^י, שעון יד, עט, סגריות, עיתון^י.

י. שם במחבר.

יד. כ"כ פשוט, וכ"כ במשפט האבידה כאן, ובפתי"ת.

ה. ברמב"ן ריש פסחים סד"ה "וכן מה" מבואר, שיאוש בלב מועיל, ובמשפט האבידה סי' רס"ב סק"ד הוסיף שגם א"צ שיתייאש בפני ג', דלא דמי להפקד. ועי' בתוס' ב"מ דף ל' ד"ה אפקידה, ובביאור הגר"א סי' רע"ג ס"ח וסי' רס"א סק"ט בליקוט.

ו. הא דמהני יאוש בעלים מבואר בירושלמי (הר"ד בתוס' ב"מ דף כ"ז. סד"ה מה), דלפינן לה מאשר תאבד ומצאתה, מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאה זו. וכ' בערוה"ש (סי' רס"ב ס"ח) שהוא בעין סילוק ומחילה מצד הבעלים למי שימצא. ועי' עוד נתיב"מ (סי' רס"ב ביאורים סק"ג, וכ"כ בערוה"ש שם) שבי' שיאוש אינו כהפקד, ולכן כל עוד לא הגיע לרשות המוצץ א"צ לחזור ולעשות מעשה זכיה כדי לזכות בו, אלא סגי שיראהו ויחליט לזכות בו, ושוב הוי שלו.

ז. שר"ע סי' רס"ב סעי' ד'. ויש שפקפו בחלק מהדברים המוזכרים בשו"ע בזמנינו, וכגון ביסוד של אדם ממשמש בכיסו בכל שעה, דרך זומנם שהכיס היה כמו שקית עם כסף וזהו נשואה בידו, או קשור לגודיו, והיו מרגישים בה תמיד, משא"כ היום, אך אמר לי הגר"ח קנייבסקי שליט"א ששמע מהחור"א, שהאינדא נמי נשאר ד"ו, והיה כהפקד ביד. ועי' בסוה"ס, תשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אות ח'.

ח. שם במחבר, ולא חילק המחבר בין כסום קטן לגדול, וכן דעת האג"מ חיד"ד סי' כ"ג. יג. וכן שמעתי מהגה"ג רבי חיים קנייבסקי שליט"א ומהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, שאין לחלק. אולם דעת מרן הגרש"ז אלישיב שליט"א שהיה זה נאמר רק בבסוף גדול.

ט. ואולי טעמו מצד טענת הט"ז בסי' רס"ב ס"ו, עיי"ש. ט. בן איש חי שנה א' פ"ר כי תבוא אות ד'. ועי"פ, ואולם שם כי רק טבעת, וביאר דבריו מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, שמאחר וקשה להוציא טבעת ש"ד מרגישה שנפל ממנה, והסכים עימי לטעם נוסף, שהרי רואה את הטבעת תתיר. ושאלוני, מה בנוגע לשאר

יאוש קטן

ז. יאוש קטן אינו יאושי^כ.

אבידות בחצירו

ח. אף אם לא הגביה את האבידה קודם יאוש הבעלים, אלא שחצירו זכתה לו, אינו יכול ליטול האבידה לעצמו אף אם אין בה סימן^י. ולכן מה שמצוי שבגדים, חפצים וצעצועים נופלים לחצירו משכניו הדירים מעליו כבר נתחייב בהשבה, ואינו זוכה בהם אף אם התייאשו הבעלים אח"כ. ואם מתנה שאינו רוצה לזכות עד שיתייאשו הבעלים, לאחר זמן שנראה שהתייאשו הבעלים, זוכה באבידות שאין בהם סימן^י.

^כ כמבואר בגמ' כתובות דף נ"ג: וב"ק דף ק"ב: שאינו יכול להקדישם. ואם נתנו לה מתנה כתבשיטים הוי שלה.

^{כח} נתה"מ סי' ר"ס סק"א, והכי נקטינן. שמעתי מהגה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א. ויאוש של בחור ע"י להלן פרק ט' בהערה ר', ועי' בתשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוה"ס אות כ"ג מש"כ לגבי קטן.

^{כו} סי' רס"ח ש"ך ס"ק ב', שפסק כרא"ש והנמק"י, דלא כמהרש"ל שם. ועי' ברע"א בהשמטות לב"מ, שהקשה הרי אין זה זכות לו לקנות האבידה שבא לידו קודם יאוש, וא"כ איך תקנה חצירו, ותירץ שמשום מצות השבת אבידה נעשית חצירו כידו בעל כרחו. ולפי דבריו יוצא שבאב"ס וא"א לדעת למי להחזיר, שאין בזה חיוב דהשבת אבידה (כמו שהבאנו בפ"א סעי' ד'), לא זוכה חצירו, ולא נקרא באיסור בא לידו. וע"ע ברמ"א שם ס"ג שבכל דבר שאין רגילות שיבוא לחצירו, אינו קונה בקנין חצר, (ויבואר להלן בפ"ד ס"ג).

^{כז} בנתה"מ סי' ר"ס סק"ט כ', שלא אמרו בחצר שמיקרי באיסורא אתי לידה, רק כשגילה דעתו שרוצה לקנות ע"י חצירו. משא"כ כשאומר לא נחא לי בקנין ושליחות החצר לא קונה. ובשור"ת בית יצחק אר"ח סי' כ"א פליג אנתה"מ, וסובר שלא מועיל בחצר כוונה שלא לקנות, אא"כ התנה מעיקרא שלא תקנה לו חצירו, (גם רע"א (לעיל הערה כ"ו) פליג אנתה"מ, ונראה שנחלקו אם חצר קונה מדין יד או מדין שליחות דלרע"א, חצר קונה מדין יד, ולנתה"מ הוא משום שליחות. ולכן מועיל התנאי שאינו רוצה בשליחות. אבל א"א להתנות שידו לא תהיה יד) ועכ"פ הסכים עימדי מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שמועיל תנאי. אך הוסיף שלא יועיל אלא בבגדים וכדומה שהבעלים ידעו במשך הזמן בהעלמותו ויתייאשו, אבל במשחקי ילדים שהבעלים לא ידעו לא יועיל התנאי. ועיין בחזו"א ב"ק סי' י"ח סק"ד, שאפי' לרמב"ן שנעשה שומר מיד ולכן לא מועיל יאוש לאחר שבא לידו, בחצר שלא מדעתו לא נעשה שומר, דלא תהא חצירו עדיפא מידו.

פרק ו' דיני יהא מונח עד שיבוא אליהו

פרק ו' דיני יהא מונח עד שיבוא אליהו

מצא אבידה שיש בה סימן והכרזו עליה, ולא נמצאו הבעלים, וכן אבידה שאין בה סימן והגביהה קודם יאוש הבעלים, והיא יקרת ער, נתבאר לעיל שיניחם עד שיבוא אליהו.
אופן ההתנהגות למעשה בדין זה משתנה בהתאם לסוג האבידה, וכמו שיתבאר להלן:

חפצים מצויים
א. מצא חפץ שמצוי לקנותו, כגון ספרי קודש מצויים^א, תפילין שאינם מהודרות^ב, סלית^ג וכדומה. וכן כל חפץ שנראה שהבעלים אינם מקפידים דוקא בחפץ שלהם^ד (וכן הוא ברוב החפצים היום). והוא הדין דברי מאכל שמתקלקלים^ה, ישום^ו ערכם^ז, וירשום הסכום בכסף שערכו נשמר^ח, וכשיש בחפץ סימנים ירשום גם סימניו^ט, ומותר לו להשתמש באבידה.

^א ש"ת חת"ס חר"מ סי' קמ"ג ד"ה והנה פר"מ, והוא דומיא דתפילין שמבואר במחבר סי' רס"ז סעי' כ"א, ששם דמיהן ומניהן, וכולהו.
^ב שו"ע סי' רס"ז סכ"א ובסמ"ע סק"ל. והטעם מבואר שם בסמ"ע, שמאחר ומצוי תמיד לקנותו ודאי לא מקפידים הבעלים אם ישתמש בהם כבשלו. ולכן כ' דוקא שאינם מהודרות. דבמהדורות מקפידים. וכולהו.
^ג תשובות הגאונים סי' שע"ו, הובא בבבד"ג.
^ד ש"ת חת"ס חר"מ סוף תשובה קכ"ב, ערה"ש סי' רס"ז סי"ד, ויסודו מהנמוקי יוסף. ועי' בסמ"ע שם סק"ל, שרמז לזה.
^ה טור סי' רס"ז. ועי' ש"ך שם ס"ק ט"ז.
^ו שו"ע סי' רס"ז סכ"א, וכ"נ מגליין רע"א שם על הסמ"ע סק"ל מאורים גדולים לימוד קצ"ב וקצ"ג (וברע"א איכא ט"ס שבי' קמ"ג), וכן שמעתי למעשה ממין הגרי"ש אלישיב שליט"א. וכ"ז דלא כסמ"ע, שבי' בס"ק ל"ז שנוטה לומר שצריך לשום בפני כ"ד, ותמה על

בחפצים מצויים
בחפצים שאינם מצויים
בכסף

כסף

ג. כסף, שלפי הדין אין זוכה בו^ט, מעיקר הדין אסור לו להשתמש בכסף, וצריך להמירו בכסף שערכו נשמו, ולהניחו עד שיבא אליהו^י, מ"מ למעשה, אם יש ברשותו סכום זהה, שיוכל לתת לבעלים מיד כשימצאו, מותר לו להשתמש בכסף^י.

נגנב או נאבד הכסף פטור מלשלם לבעלים אם ימצאו^ט, אך אם השתמש בכסף חייב^כ.

כתב בן במנחת אלעזר ח"ד סי' ט. וע"ל הערה ב.

^ט מאחר ואין לו רשות למוכרם, נהפך דינו להיות שומר, וכמבואר בגר"ז סי' וכו' ופ"ק נגנבו או אבדו פטור לשלם לבעלים כשימצאו, שר"ע סי' רס"ז סט"ז, וכדלעיל פ"ג סי' ב.

^{טז} כגון מצא כסף עם סימן במינו או במקומו, כשנמצא דרך הינח, וכמבואר בדברינו בפרק י"ב סעי' א', והכריז ולא נמצאו הבעלים שדינו יניח עד שיבא^א. כמבואר בש"ע סי' רס"ז סט"ז, וכן לדעות שלא אומרים בכסף קטן אדם עשוי למשמש וכו' כדלעיל פרק ה' הערה ח'.

^י ש"ע סי' רס"ז סכ"ה, דמאחר ולא טרח בשומת ערכם אסור לו להשתמש בו ומבואר בשי"מ ק, שאף אם טרח אסור, ונראה שטעמו הוא משום לא פלוג.

^י שמעתי מהגד"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, וביאר דבריו, שהיום דרך שמירת כסף הוא בבנק, (ובעין קרקע דומם, שהיו טומנים בה ממון לשמירתו) וצורת ההפקדה בבנק, הוא, שכשבא לבנק ומבקש את הכסף נותנים לו מיד, לפ"ז ה"ה אם הוא רוצה להשתמש בכסף יודע שמיד כשיבואו הבעלים יהיה לו לתת להם את סכום האבידה, מותר לו להשתמש בכסף (גם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל אמר, שאין להטמין בקרקע את הכסף).

^{יט} ש"ע סי' רס"ז סכ"ה, דאחר שאסור לו להשתמש בכסף, דינו ככל אבידה שמבואר שם בסט"ז.

^כ שמעתי מהגד"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, דאחר שהתירו לו להשתמש בכסף, אם השתמש חייב בגניבה ואבידה, כמו בכל אבידה שביארנו לעיל בהערה י"ב.

את פנקסו יניח במקום שמור^א, או בגמ"ח של השבת אבידה וירשום פרטיו על הפנקס^ב.

כמו כן, רשאי למכור את האבידה ולהשתמש בכסף שקיבל תמורתה, והוא לו כשכר טירחה על טיפולו באבידה. אבד או נגנב הכסף, אם ימצאו הבעלים חייב לשלם^ב.

חפצים שאינם מצויים

ב. אבידה שנראה כי הבעלים הוציאו דוקא אותה ולא ימירה בממון, כגון חפצים בעלי ערך אישי, ספרים נדירים או עתיקים^א, תפלין מהודרות^ב וכיוצא^ב, ישמרו עד שיבוא אליהו, וחייב בשמירתם כדין שומר^ט.

המחבר שלא ב' אלא ששם לב, ועי' באג"מ ח"מ ח"ב סי' מ"ה, שכתב שבדבר ידוע יכול לשום לבד, ובדבר שאינו ידוע ישום בפני ג' אנשים שיוודעים. ונראה שזה פשרה במח' מחבר ורמ"א שם בסכ"ד.

^ז בחפץ המשומש, ירשום הסכום שהוא שוה בשוק כחפץ משומש, שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א.

^ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, הו"ד במשפט האבידה סי' רס"ז מו"צ סי' פ"ז אות ה'. וכן שמעתי מהגד"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א.

^ט אגרות משה ח"מ ח"ב סי' מ"ה אות ד'.

^י דומיא דסי' רס"ז מס"ז והלאה, ובתשובות והנהגות הביא, שיש הרושמים מציאותיהם בעמוד הראשון של הש"ס שלהם, ואין זה בזיון כי הוא צורך מצות.

^{יא} דומיא דפנקס הקהל, שבי' בחת"ס חלק ח"מ סי' קכ"ד שכתב שם מציאותו, והסכים עימדי הגר"מ גרוס שליט"א.

^{יב} בש"ע סי' רס"ז סעי' כ"ה מבואר, שהגם שפסקין שכל המוצא מציאה ואבדה ממנו או נגנבה נקטין שפטור מלשלם, כמבואר בגר"ב על סי' רס"ז סט"ז, כי נותנים לו דין של ש"ת, וכמבואר בדברינו בפ"ג סעי' י"ב, מ"מ כאן שנתנו לו להשתמש בכסף נדירה דינו כשואל שחייב אפי' באונסין, ועיי"ש בש"ך סי' י"ז ובסמ"ע סי' ל"ח (וכ"כ הגר"א סי' ל"ז), שפליגי אש"ע וכתבו שדינו כש"ש, שחייב בגניבה ואבידה, אך באונסין פטור. ועי' בתשובות מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל בסוד"ס אות כ"ט מה הדין בכה"ג שאינו מעוניין בכסף המכירה.

^{יג} עי' סי' רס"ז סמ"ע סק"ל, ערוכה סי"ד.

^{יד} מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, הו"ד במשפט האבידה סי' רס"ז שע"צ ס"ק רפ"ג, וכבר

פרק י' הוצאת ממון או הפסדו על השבת אבידה

קבלת שכר על השבת אבידה

א. הרואה אבידת ישראל שחייב בהשבתה, חייב להחזירה בחינם^א, ולטרוח בכל כוחו, אפילו כששוויה מועט מאד, אם רק שוה פרוטה^ב.

ב. רוצה המאבד לשלם למשיב, יאמר לו המשיב, שהחזיר האבידה משום המצוה, ואינו מצפה לתשלום. אך אם עדיין רוצה המאבד לשלם, יכול לקחת את הכסף^ג.

הוצאת ממון על השבת אבידה

ג. אינו חייב להוציא ממון על השבת אבידה. ועל כן, אם יגרם לאדם נזק כספי ע"י ההשבה, פטור מלהשיב^ד. ואף במניעת ריוח בלבד, פטור מלהשיב^ה. אולם אם ברור שהבעלים ישלמו הפסדו, חייב בהוצאה^ו.

^א שו"ע סי' רס"ה ס"א. ומבואר בשימ"ק ב"מ דף ל"א: ד"ה נותן לו שכרו בשם תלמיד הר"ף, שהוא ככל המצוות, שאין ליטול עליהם שכר, כמאמרים "מה אני בחינם אף אתם בחינם". וצ"ב בדבריו, דעי' באבן האזל פ"ב מג"א ה"ג, דלא נאמר מה אני בחינם אלא בלימוד ובהוראה, ולא על השבת אבידה. ועי' חידושי רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל ב"מ עמ' שמ"ד מש"כ בזה.

^ב גר"ז סעי' ל"ג. ועי' לעיל פרק א' סעי' ט', שביארנו שאין להגביהה אבידה שערכה מועט, אפי' שהיא שוה פרוטה. עיי"ש הפרטים. ודברינו כאן הם על אופן שהגביהה כבר, שכ' שם שחייב בהשבה.

^ג תשובות והנהגות ח"ג סי' תס"ג. וכן נראה מהשו"ע בסי' ס"ז סל"ו, ע"פ גמ' גיטין דף לז' ע"ב.

^ד כ"כ הרא"ש בס"פ בן סורר (סנהדרין ע"ג), והור"ד בב"י חו"מ סי' תכ"ו, סמ"ע שם סק"א, ובחות יאיר סי' קס"ה כ' "לא מצינו בשום מקום שחייב להפסיד ממנו אפי' מעט כדי

ד. מכאן נלמד, שאם ע"י התעסקותו בהשבת האבידה, יאחר למקום עבודתו וינכו לו ממשכורתו, פטור מלהשיב. אך אם באפשרותו להשלים את שעות העבודה שהפסיד, חייב בהשבה¹.

ה. המוצא אבידה בשעה שממתין לאוטובוס, והטיפול בה יעכבו, ועלול להפסיד את האוטובוס, פטור מלהגביהה².
אך אם הגביהה, אסור לו למוסרה לאחר שיטפל בה, ועי' הערה ט³.

ו. גם כשהאבידה יקרה מאוד, והנוק הכספי שיוגרם למשיב פעוט. פטור מלהשיב. אך יזהר מלדקדק יותר מדי בזה, אלא א"כ ההפסד ברור ומוכח⁴.

להציל ממון חבירו. גר"ז הל' מציאה סעי' ל"ג ונראה לי, שלהודיע בטלפון לבעל האבידה שמצא אבידתו לא מקרי "הפסד", וחייב בזה. וחילי מדברי מן הגר"ש אלישיב שליט"א הביא דבריו אאמ"ר שליט"א. בספרו אבני ישופה על הל' תפילה (פי"ז ס"ו ובהערה) שפסק שהוצאות דלק לנסיעה כדי להתפלל בציבור, המצוי הוא שא"ז נקרא הפסד, וה"ה כאן. אולם הכל לפי מה שהוא אדם, וכמשנית שם. ודע, דיש אופנים שיותר לבקש כסף על ההשבה, עי' פרטי הדינים בס"ד מסעי' ג' ובס"ד רס"ד. ומאחר ואינו מצוי, לא העתקנוס פה.

ה. גר"ז שם.

י. מדברי הבי" בחי"מ סי' תכ"ג, והביאו שם הסמ"ע סק"א. ונשאר בי"ע על המחבר והרמ"א, שהשמיטו ד"ו דהלא הוא מפורש בדברי הרא"ש. וכ"כ הגר"ז שם.

י. עפמ"ש אאמ"ר שליט"א בספרו אבני ישופה על הל' תפילה (פרק ר' ס"ד ובהערה שם) ממון הגר"ש אלישיב שליט"א. שניכוי במשכורתו הוא הפסד, וכן משמע מהמ"ב סי' תקל"ט ס"ק כ"ב וכו'. ופשוט שבתוך זמן עבודתו כשכיר אצל בעה"ב אסור לו להשיב, וכ"כ בגמ' בי"מ דף י'. אמר לפועל וכו' עי"ש. (אא"כ ישלים לו זמנו וכנ"ל). וכ"כ מן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה, אבל סיים שמסתמא הבעה"ב מוחל על זה.

ח. שמעתי ממון הגר"ש אלישיב שליט"א, דה"ל הפסד ממון. ושאלתי, ומד בכך אם יפסיד את האוטובוס, הרי יכול לנסוע עם האוטובוס הבא, וענה שהפסד זמנו בכד"ג נמי חשוב כהפסד ממון.

ט. כדן שומר שמוסר לשומר, שאסור לשומר למסור לשומר אחר. וכמו שנתבאר לעיל בפ"ג הערה כ"ט שהגביה אבידה מתחייב בשמירתה. שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א. אולם אם מוסר לאדם נאמן, שרי, שם.

פיק י: הוצאת ממון או הפסדו על השבת אבידה

ביטול תלמודו ותפילתו על השבת אבידה

ז. אע"פ שע"י השבת אבידה יתבטל מתלמודו, חייב בהשבה⁵.
ח. כל זמן שעוסק בהשבת אבידה, פטור מק"ש ותפילה⁶.

י. כ"כ הגר"ז סעי' ל"ג.

יא. שריע סי' רס"ד ס"א, ועי' נאמר "אפס כי לא יהיה בך אביון" שהמקדק בכ"ז סופו שיבוא לידי עניות, והוא מה שמודגל בפומי דאינשי דקדוקי עניות, שהמקדק בכ"ז יבוא לעניות סמ"ע שם. ועי' ברמב"ם פ"ב מגר"א ה"א, וקושיית הלח"מ שם, למה השמיט הרמב"ם דין זה, ועי' מרכבת המשנה מה שחירץ.

יב. מן הגר"ש אלישיב שליט"א דה"ד במשפט האבידה סי' רס"ה שע"צ ס"ק ט' א', וטעמו דזה תכלית הלימוד, ואין זה נוגע להפסד ממון. ומן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בקונטרס השבת אבידה. כתב כן, והוסיף שהחייב, מאחר וגם בעד שלו היה מבטל מלימודו, וסיים בזה"ל "ואין אנו מתמידים כ"כ היום".

יג. אג"מ א"ח ח"ה עמ' קט"ג, אלא שאין זה מצוי. ועי' רמב"ם פ"ג מגר"א ה"י, שפסק ששומר אבידה פטור מכמה מ"ע, (ועי' אבן האול שם, אמאי הרמב"ם לא פסק את הטעם דלא בעי למיתב ריפתא לעניא המבואר בב"ק דף נ"ו ע"ב. ועי' כלי חמדה פ' ויצא אות ד').

פרק י"א פרטי דינים בהשבת אבידה

ברכה על מציאת אבידה

א. המוצא אבידה, שע"פ דין מותר לזכות בה, והוא דבר חשוב המשמח ליבו, יברך שהחיינו^א. ואם גם בני ביתו יהנו מהאבידה, יברך הטוב והמטיב^ב.

ב. מצא אבידה בימי בין המצרים, הטוב והמטיב יכול לברך מיד^ג. אך שהחיינו, יברך אחרי ט"ב, ואם תפוג שמחתו עד אז, יברך מיד^ד.

מצא אבידה בשבת

ג. המוצא בשבת אבידה, שאינה מוקצה, ויש במקום עירוב כדון, אם יש בה סימן, יטלנה ויכריז עליה^ה. ואם אין בה סימן, שדינה הרי אלו שלו, מותר לו להגביה ולזכות בה^ו, אך לא יגביהה באופן שניכר לכל שעושה מעשה קנין^ז.

^א שו"ע אר"ח סי' רכ"ב ס"ד, מ"ב סק"ו ושע"צ סק"ו.

^ב שו"ע סי' רכ"ג ס"ה.

^ג כ"כ אאמ"ר שליט"א בתשובה בכת"י, דלא דמי לשהחיינו, דשהחיינו בבין המצרים כ' המ"ב סי' תקנ"א ס"ק צ"ח דאין לברך, דאין כדאי לומר "שהחיינו לזמן הזה". אך לא הטוב ומטיב, ע"כ, ועיי"ש במ"ב שבשבת יכול לברך גם שהחיינו בבין המצרים. וע"כ אם מצא בשבת, יברך.

^ד כ"כ אאמ"ר שליט"א בתשובה בכת"י, ע"פ הרמ"א סי' תקנ"א ס"ז, וסי' רכ"ג מ"ב סק"ג גבי בן זכר עיי"ש.

^ה ואף בשבת מותר להכריז, אר"ח סי' ש"ו סי"ב. ועיי"ש במ"ב ס"ק מ"ח, דמותר גם לומר למי שידע ממנה ששיבנה, דהוי בכלל חפצי שמים, ושרי.

^ו אר"ח סי' של"ט בהגהות רע"א על המ"א סק"ו.

^ז מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הו"ד בשש"כ פרק כ"ט הערה פ"ג.

כתיבת מודעה בחול המועד

ד. המוצא אבידה בחוה"מ, מותר לו לכתוב מודעה ולהדביקה בבית הכנסת, או בכל מקום ציבורי אחר, כי יתכן שהמאבד נמצא במקום זה רק בימי החג, ואחרי החג כבר לא יראה עוד את המודעה, ויפסיד את אבידתו. וכן מותר גם למאבד לפרסם את אבידתו, כדי שידעו להשיב אליו את האבידה.^ט

השבה שלא כרצון אביו.

ה. אמר לו אביו אל תחזיר אבידה, לא ישמע לו, ואפי' אמר לו כך מפני שהיה זקוק לעזרתו.^י

אמנם אם היה עוסק במצות אביו, ומצא אבידה פטור מלהתעסק בה.^י ומצוה על האב למחול על כבודו, כדי שיתעסק הבן בהשבת אבידה.^י

מצא אבידת שותפים

ז. אבידה של שותפים, שאין בה לכל שותף שוה פרוטה, פטור מהשבתה. ואפי' אם בשעה שהגביה את האבידה, לא ידע שהיא של שותפים, ונודע לו אח"כ, הרי אלו שלו. אך אם לכל שותף יש בה שוה פרוטה חייב בהשבה.^י

דין נפל אבידה משניים או משלשה עי' הערה י"ח.

אלי, משי"כ בזה. היה עומד על מציאת מוקצה שלו עד צאת השבת לשומרה. אינו חייב לעשות כן באבידת חבירו, כן פסק מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

י. תשובת אאמ"ר שליט"א בבחי"י. וכ' שם שא"צ לשנות בכתובה, וכמו שנתבאר במ"ב סי' תקמ"ה סק"ה בסופו, דבריו האבד ל"צ לשנות בכתיבה.

י"ד סי' רס"ו שר"ע ס"ה ובסמ"ע סק"ד.

טו. ט"ז שם, וטעמו הדדעוסק במצוה פטור מן המצוה, ובאולם המשפט כ', שאם יש אומדנא שהאבא היה מוחל בגלל המצוה, וכן אם יכול לקיים דברי אביו אח"כ, צריך להפסיק ממצות אביו ולהתעסק בהשבה.

ט"ז שם בט"ז.

י"ז סי' רס"ב שר"ע וסמ"ע סק"ה.

י"ח ראה שני בני אדם יחד, ונפל מאחד מהם חפץ או כסף, מבואר בשר"ע סי' רס"ב ס"ב ובנו"כ שם, שאם יש בו סימן יכריז ביניהם, ואם אין בו סימן, אינו יכול ליטלו לעצמו,

מצא אבידה במקום שאין עירוב כדין, אסור לטלטלה, אפילו פחות פחות מד' אמות, אך אם יטלטלה פחות מד' אמות ומסר לחבירו, ואף הוא יטלטל פחות מד' אמות, ושוב הוא מטלטל פחות מד' אמות, וכן הלאה מותר.^י

המחמיר שלא לטלטל גם במקום שיש עירוב, ישער בנפשו, כיצד היה נוהג אם האבידה היתה שלו.^י

אם האבידה מוקצה, אסור ליטלה, ואפי' היא רק כלי שמלאכתו לאיסור.^{יא} ומ"מ צריך להזיזה ברגלו לפינה שמורה, ובמוצאי שבת יטלנה ויכריז עליה.^{יב}

י"ח מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. הרי"ד בשש"כ פכ"ב הערה פ"א. ועי' רס"ג סי' י"ד אסור ליטלו. ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך שליט"א שאם בשל עצמו לא היה נהג לטלטל בצורה כזאת בשבת. רשאי בשל חבירו לא לנהוג כך. והוסיף שער"ן יש להסתפק קצת. דאף אם בשלו היה נוטל אם חייב בשל חבירו.

י"ט הוראת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ונראה שלמד בן ממש"כ בשר"ע סי' רס"ג ס"א, גבי זקן ואינה לפי כבודו.

י"ז שר"ע סי' רס"ו סי"ג. ואף במקום הפסד אסור כמבואר שם, וכ"פ מרן הגר"ש אלישיב שליט"א (הרי"ד בשלמי יחודא פ"ב הערה כה) לגבי מוקצה מחמת גופו או חס"כ שקשה להקל גם במקום הפסד, ועיי"ש בבחי"ד ד"ה "אסור ליטלו" שנשאר בספק אולי אפשר להקל במוקצה מאחר והיו מקום מצוה. וכ' לעיין בבאור הגר"א בס"י חקפ"ו, שבי שם בשם המורדכי שמוקצה במקום מצוה מותר. ועי' במנחת יצחק ח"ה סי' מ"ב שבי' להלכה לאסור. ואף המ"ב שם בס"י חקפ"ו לא הביא דברי הגר"א. וכ"כ בשו"ת חת"ס א"י"ח סי' פ"ב שאין להחזיר מוקצה במקום מצוה. והטעם דלא דחינן איסורא מקמי ממונא. ועי' בתשובות מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוה"ס אות ל"ד משי"כ בזה.

י"א מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הרי"ד בשש"כ פ"ב הערה כ"ח עיי"ש באריכות. ועי' בתשובות בסוה"ס משי"כ בזה מרן הגרש"ז זצ"ל באות ל"ג.

י"ב דמחיר המ"ב טלטול ברגל, סי' ש"ח שר"ע סי' ג' וסק"ג. (ובחז"רי"א א"י"ח סי' מ"ז ב' לאסור) וזה בכל מוקצה, כמשי"כ הבה"ל סוסי"י רס"ו שמוחרר מוקצה שמצא (כדי לזכות בו) עיי' טלטול ברגלו. כ"ש כאן שאיכא מצות השבת אבידה דשרי. ועי' במ"ב סי' רס"ו ס"ק ל"ח שכתב שלרוב האחרונים שרי בנידון דנן לומר לעבו"ם להגביהו, אלא שרע"א כ' שרק להגביה מותר עיי' עבר"ם, ולא לצוותו שיקחנו לביתו. ואם הגוי מעצמו רוצה ליקחנו לבית היהודי אין למונעו. ואם חייב לקרוא לגוי, עיין בסוה"ס בתשובת הגר"מ גרוס שליט"א

שבו נראה שיכול היה להיודע לבעלים מאבידתם, ולא נמצא מי שיחקור אחר חפץ כזה, אמרינן שודאי חפץ זה שלו הוא^{כא}.

לעשר מציאה

ט. המוצא אבידה, שעל פי דין זוכה בה, חייב לתת מעשר לצדקה משוויה^{כב}. אך אם משיבה לבעליה לפניו משורת הדין, אינו צריך לעשר קודם השבת^{כג}.

^{כא} מנחת יצחק ח"ג תשובה י"ז.

^{כב} שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א. ואמר שלא גרע ממתנת גוי, שחייב היהודי לעשר.

^{כג} מרן הגר"ש אלישיב שליט"א הו"ד במשפט האבידה סי' רנ"ט שע"צ סי' קכ"ד.

מצא אבידה בפח אשפה

ז. המוצא חפץ בפח אשפה או בסמוך לו, וניכר שהבעלים זרקוהו בכוונה, אף ביש בו סימן, הרי אלו שלו. אך אם מצא שם חפצים קטנים, שנראה שנזרקו בטעות כשיכבדו את הבית, אם יש בו סימן, חייב להכריז. ואם אין בו סימן, אם ניכר שנמצא שם מספיק זמן עד שנודע לבעלים ממנו והתנייחו, הרי אלו שלו. ואם לאו, ינהג כמו שכתבנו לגבי יאוש שלא מדעת בפרק ה' סעי' ד"ט.

מצא באשפה שאינה עשויה להפנות חפץ, וניכר שהוחבא שם, לא יגע בו^כ.

איבד חפץ ומצא אחר הדומה לשלו

ח. איבד חפץ, ומצא במקום שאיבד חפץ הדומה לשלו, אך מסופק אם זהו חפצו, יקחנו, וימתין לראות אם אדם מחפש אחר חפץ כזה. עבר זמן

(דחול קבעו שאין הבעלים מתניאש, כי חושב שהשני שהיה עימו לקח את החפץ, אלא ידחה מונח עד שיבוא אליהו. וראי שרק אם ראה שהשניים מחפשים אחר האבידה, או אם אין בה סימן ידחה מונח עד שיבא אליהו, משא"כ אם לא היפשו את האבידה ואין בה סימן הרי היא שלו. וכל זה בראה שנפל משני בני אדם, אך אם ראה שנפל משלשה, אם המוצא יודע שהם שותפים עדיין, ויש במציאה יותר מערך של ג' פרוטות, אפי' אין בו סימן חייב להכריז ביניהם, ואף אם יש בה ערך ב' פרוטות בלבד, חייב להכריז, דשמא אחד מחל חלקו לשותף. אך אם שהה פחות מב' פרוטות, אינו חייב להכריז, ואין חוששים ששנים מחלו לאחד. וביודע שאינם שותפים, אפי' אם הם מחפשים אחריה, זוכה בה המוצא. ואם אין מחפשים אחריה, אם אין בה סימן, הרי הוא שלו. ואם יש בה סימן חייב להכריז. כ"ז מבואר בסי' רס"ב ור"ד ובנו"כ.

ט. כל סעי' זה מקורו בשו"ע וברמ"א סי' ר"ס סעי' י"א. ועיי' במחלוקת הסמ"ע סי' נ"ד יט"ך סי' ל"ג. ולמעשה מש"כ בריש הסעי' שהא"ש זה ע"פ מה שכתבנו לעיל בפרק ב' זע"י י"ז שכל אבידה מדעת הא"ש, עיי' שם. וכ"כ הגר"מ גרוס שליט"א בתשובה אלי, שפח אשפה גדרו הוא כאבידה מדעת ולא כדפוקר.

י. שר"ע שם.

6. (א) אבידה שהיא נכס שעלול להתקלקל או לאבד שיעור ניכר משווי, או שהוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שווי, או אבידה שהיא בעל חיים, רשאי המוצא למכרה בדרך סבירה, וכן רשאית לעשות המשטרה, אם האבידה נמסרה לה.
- (ב) המוצא לא ימכור את האבידה כאמור אלא לאחר שהודיע על כך למשטרה זמן סביר מראש והמשטרה לא דרשה למסור לה את האבידה.
- (ג) נמכרה האבידה, יבוא, לענין חוק זה, הפרדן במקומה.
7. (א) נכס שהופקד או הושאר במוסד שבו מתאכסנים, מאושפזים או מבקרים בני אדם, או במקום כיוצא באלה, ולא נדרש תוך חדשים מהיום שהושאר או מתום תקופת ההפקדה, יראוהו כאבידה ואת בעל המוסד או המקום — כמוצא.
- (ב) הוראות סעיף קטן (א) אין בהן כדי לגרוע מתנאי הפקדה.
8. מיטלטלין של אדם שעקבותיו נעלמו, או שנפטר וירדשו אינם ידועים, והאפוסטרופוס הכללי או אדם אחר המוסמך לכך לא קיבלם לידו, יחולו עליהם סעיפים 2 ו-6 בשינויים המחוייבים.
9. מי שאינו מקיים את המוטל עליו לפי חוק זה, דינו — מאסר ששה חדשים או קנס 2,000 לירות.
10. שר המשטרה רשאי, בהכנסת שר הפנים, לאצול את תפקידי המשטרה וסמכויותיה לפי חוק זה לרשות מקומית שהסכימה לכך; אצילה זו יכול שתהיה מוגבלת או מותנית.
11. שר המשטרה ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי, בהתייעצות עם שר המשפטים, להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, ובין השאר לקבוע בהן —
 - (1) מה יעשו המשטרה או הרשות המקומית באבידות שנמסרו להם;
 - (2) מה יעשה באבידה שהמדינה היתה לבעלה ובפרדן ממכירתה;
 - (3) מה יעשה בסוגי אבידות שהוראות סעיף 4 (א) ו-(ב) אינן חלות עליהם;
 - (4) מה יעשה בנכסים האמורים בסעיף 8.
12. הוראות חוק זה יחולו כשאין בחוק אחר הוראות מיוחדות לענין הנדון.
13. בטלים —
 - (1) סעיף 770 למגילה;
 - (2) סעיף 94(6) לפקודת המשטרה [נוסח חדש], תשל"א-1971.

חוק השבת אבידה, התשל"ג-1973

1. בחוק זה —
 - "אבידה" — מיטלטלין שאבדו לבעליהם, או שבסוכיות הענין יש להניח שיעצאו משליטתם.
 - "בעל", לגבי אבידה — לרבות מי שזכאי להחזיק בה.
2. (א) המוצא אבידה תוטלה (להלן — המוצא) חייב להשיבה או להודיע עליה בהקדם למשטרה, וזאת אם בנסיבות הענין יש להניח שבעל האבידה התיימש ממנה מחמת מיעוט שוויה.
- (ב) הודיע המוצא למשטרה, רשאי הוא למסור לה את האבידה והוא חייב לעשות כן אם היא דרשה זאת ממנו.
3. המוצא אבידה ברשותו של אדם אחר חייב להודיע עליה לבעל הרשות ולמסרה לו לפי דרישתו; קיבל בעל הרשות את האבידה לידו, יראו אותו כמוצא.
4. (א) קיים המוצא את הוראות סעיף 2, ולא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חדשים, יראו כאילו התיימש ממנה, והמוצא יהיה לבעל האבידה; התקופה האמורה תתחיל מהיום שהודיע למשטרה על האבידה, ואם לא היה עליו להודיע כאמור בסעיף 2(א) — מיום מציאתו.
- (ב) לא קיים המוצא את הוראות סעיף 2, ולא נתגלה בעל האבידה תוך ארבעה חדשים לאחר שנודע למשטרה על מציאת האבידה, יראו כאילו התיימש ממנה והמדינה היתה לבעלת האבידה; והוא הדין אם המוצא מסר את האבידה למשטרה והיה לבעלה לפי סעיף קטן (א) אך לא דרש אותה תוך חודשיים לאחר שהיה לבעל כאמור.
- (ג) שר המשטרה רשאי, בהתייעצות עם שר המשפטים, לקבוע בתקנות שעל אבידות יקרות ערך, או שניתן להניח שהן בעלות ערך רגשי מיוחד לבעליהן, ועל סוגים מיוחדים אחרים של אבידות, לא יחולו הוראות סעיף זה או שיחולו בהארכת התקופות האמורות בו או בשינויים אחרים שנקבעו בתקנות.
5. זכה המוצא או המדינה באבידה לפי סעיף 4, זכאי בעלה הקודם, תוך שנה לאחר הזכיה, לפדותה מחוזקה, או ממי שרכש אותה מן הזוכה שלא בתמורה, בתשלום שוויה בזמן הפרדן, וזאת אם חל בה שינוי של ממש.

הגדרות

חובת המוצא

אבידה שנמצאה ברשות הולת

אבידה שלא נתגלה בעלה

פרדן האבידה

כפפה בודדת וכדומה, שלמאכר עורכם רב, חייב בהשבתכם, אף שלבעל המסמך שזה ואילו לאנשים אחרים אינם שוים פרוטה]. מסמך זה הרבה.

חייב בהשבתכם. אך יש שכתב שאם מוצא מסמך שהנייר שבו אינו שוה פרוטה, אך מכל מקום יתכן שכשמוצא חפץ [כמו תעודת זהות, דרכון וכדומה], אינו שאינו שוה אלא לבעלים ולא

ועיי'ש בשערי צדק ס"ק יא]. ובאופן שמוצא חפץ ששויו הוא רק למשך זמן מסוים [כגון עתון, מכתב שכתובים בו דברים הנוגעים רק לאותו היום, וכדומה], עליו להחזירו ולהשיבו מיד תוך הזמן, 'משפט האבידה' שם במאזני צדק ס"ק ב, ב, וכתב שם ב"בירורי הלכות' סימן ח דיתכן שבאופן כזה יהיה אסור לו לטעום לפני ההכרזה].

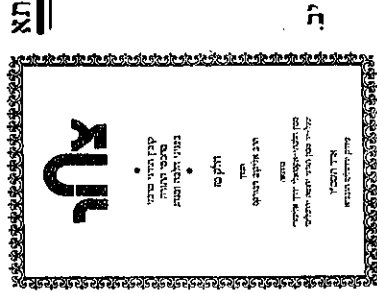
מ. בעל האגרות משה [בתשובותיו שהובאו בסו"ס "השבת אבידה כהלכתה", אות ד]. וכן דעת הגר"ש אלישיב שליט"א [הר"ד ב"משפט האבידה" סי' רסב במאזני צדק ס"ק א, אות ג-ד], דאזלינן לפי הבעלים.

ויסוד דין זה מצינו בשו"ת שער אשר [ה"ב, בחודשים לח"מ סי' רסב אות ו], שכתב שאם מצא חפץ השוה פרוטה לגבי המאכר, ואילו לגבי המוצא אינו שוה פרוטה, חייב להחזירו, דבתר המאכר אזלינן, עיי'ש.

(ואילו לגבי דני מויק כתב הנה"מ בסו" קמח ס"ק א דדבר שאינו שוה בעצמו למכור ולקח דמים בעדו, אלא רק לאותו אדם, אין המויק חייב לשלם, עיי'ש מה שהוכיח מדברי התוס' בכתובות ל לגבי תחב לו חבירו, שכתבו התוס' שאינו שוה פרוטה, אלמא אמרנו דאף שאצל האוכל שאינו נמאס אצלו שוה היא פרוטה, מ"מ כיון שאינו יכול לקבל עבורו דמים לא מיקרי בר דמים, עיי'ש, [ועי' מה שהאריך במנחת שלמה תנינא סי' קלה בבירור הגדר הזה, ובמש"כ לדינא בשו"ת אור לציון ח"א ח"מ סי' ד], ואינו שייך לדין השבת אבידה, וליע בשו"ת ראשי בשמים ח"מ סימן קא דס"ל שחשיב ממון לכל דבר).

ועי' ב"משפט האבידה" שם שהביא מדברי הפוסקים שם שחייב ההשבה הוא גם בחפץ שהוא עצמו אינו שוה פרוטה, אלא דמי' בלעדי איכא הפסד ביותר משוה פרוטה. [וכגון חלק קטן או בורג ממכשיר גדול וכדו', שא"א לקנותו לבדו בפחות מפרוטה, וכמו שמצוי מאד].

מ. עי' בשו"ת בית יצחק [אבהע"ז ח"א סי' פז אות ז] שכתב בדבשר שהנייר שוה פרוטה, חייב בהשבתו מצד הנייר שבו, וכן שטר חוב שיכול למכור, הרי הוא שוה פרוטה שיכול למכור בשביל החוב, [ולכן יש חוב השבה במוצא שיק וכדומה, ועי' במה שהביא בה ב"משפט האבידה" סי' רסז בשערי צדק ס"ק קעז] מדברי האחרונים, אך כשמוצא מסמך שאינו שו"פ ואינו יכול למכור, וכמו כשמוצא תעודת זהות או דרכון וכדומה, [וכן שייך דין זה בשאר מסמכים, שיתכן שלמאכר הם חשובים מאד, ולאחרים אינם שוים מאומה], אינו חייב בהשבה. [ולכאוי חזין מדבריו דאף שלמאכר שוה מסמך זה הרבה, אינו חייב בהשבתו, וזהו דלא נשיתוה ה"ל, ודק]. ואמנם לכאוי דבריו אמורים דוקא בדברים כלה' שאין גופם ממון ואין להם כל שווי, אך דבר אחר השוה ממון אף שבשימוש הנוכחי אינו ראוי אלא לאדם זה, [וכמו נעל בודדת או מפתח, וכל'ל בהערה 5], לכאוי חייב בהשבה גם לדבריו. ומאידך עי' בשו"ת שואל ומשיב [מהד"ק חלק א סימן לח] דפליג על הבית יצחק ה"ל וס"ל דגם זרכון חשיב גופו ממון. [ויש לעיין בגדל בזה, ואכמ"ל].

רבי יצחק אליהו שטסמן שליט"א

קיצור דיני השבת אבידה

הוכן העניינים:

- א. האבידות שהייתם בהשבתם ב. אבידה יא. מכירת האבידה ושמירת דמיה יב. שאין בה סימן ג. בפרטי הטיפול באבידה ד. דיני אבידה שנמצאה לאחר יאוש ה. לפני משורת הדין בהשבת האבידה ו. דיני הכרזת האבידה ז. הו"א ח"מ אבידה ששוויה פרוטה ויש בה סימן ט. חייב להגביהה ש ולהשיבהה.

- ח. דיני יאוש באבידה ט. אבידה גם אם שוה החפץ רק למאכר ולא שבתהילה הניחיה הבעלים מדעתם, לאנשים אחרים, [כמו המוצא עדשה ואח"כ שכתוה שם י. החזרת האבידה של משקפים, תמונה משפחתית, מפתח,

מ. ועי' בב"ח סימן רנט ס"א שצייד שאם המוצא נמצא רחוק מהאבידה כשיעור רס"ו ובי' שלישי אמה [שהם 12 מטר להגרא"ח נאה, 153.6 מטר לחז"א] יתכן שאינו חייב לטפל בה, עיי'ש. אך י"ל דמי' מצוה להתקרב כדי להתחייב, [וכמ"כ ב"משפט האבידה" להג"מ גרוס שליט"א סימן רנט בשערי צדק ס"ק ג, עיי'ש עוד].

מ. וענין אבידה שאין בה סימן, עי' להלן בסעיף יא. מ. ובנימוקי יוסף ב"מ ל. הביא מחלוקת ראשונים אם הגבהת האבידה נחשבת מצוה או רק מכשירי מצוה, ועי' ב"משפט האבידה" [להג"מ גרוס שליט"א, בפתיחה אות ג ובאגף צדק שם] שכתב שלפי הסתברות דהיא מצוה יש להחזיר להגביה האבידה בימין דוקא כמו כל מצוה שיש לעשותה בימין, [וכמש"כ הפ"ג א"ח סי' ר בא"א ס"ק ו]. ועיי'ש עוד [בהשטמות לפתיחה] שהביא שראוי להחזיר לקיים המצוה בלא חציצה, [כגון ע"י כפפות על היד וכדומה], משום כבוד המצוה. [ולכאוי היינו דוקא לראשונים ה"ל שעצם ההגבהת נחשבת למצוה]. והסיף שם [בפתיחה אות ה'] שהמוצא אבידה במקום האסור להחזיר בו בדברי תורה, יקפיד שלא לכוין בהגבהתה לשם מצוה, וסתמא כלשמה.

ועי' במשך חכמה [פרשת כי תצא, כב א, ד"ה הנה כאן] שכתב שהמוצא מציאה חייב להגביה מיד ואסור לחשוש ולהתמהמה אפילו רגע אחד. [ויש לעיין אם זהו לכ"ע או רק לשיטות הראשונים ה"ל].

ולענין המוצא אבידה בשבת, מביאר בשו"ע [סימן שו סעיף ט] שמוותר ליטול ולהכריז. ועי' בהגהות רע"א [בסימן שלט] שצייד שמוותר גם לזכות בה בשבת באופנים שהדין ש"הרי אלו שלי', שכוין שאין "מקלה" באבידה, אין זה בכלל האיסור שאין קונים בשבת. ואמנם הביאו מדברי הרשב"א אויערבאך זצ"ל דמי' יהיה שלא יבניה באופן הניכר לכל שעושה מעשה קנין. [ה"ד בשש"כ פרק כט הערה פג].

מ. ויש לציין דדין השבת אבידה שייך גם בשכח חפץ בבית תביר, או הפקיד אצלו ושכח מזו, ואפילו יודע למי שייך החפץ [ספר משפט האבידה בסו" רנט במאזני צדק ס"ק א, ד

לאחרים, רשאי להניחו צידי הדרך [-שהוא מקום משומר מאיבוד] עד שיבואו הבעלים ליטלו, שכיון שלסתם בני אדם אין שזה הפך זה אלא רק לבעלים, אין חשש שאנשים אחרים יקחו הפך זה מהרהבוי.

המוצא הפך של קטן, חייב בהשבתו גם לאחר יאוש, דיאוש של קטן היא שלייה.

ג. בעל האגרות משה [בתשובותיו שהובאו בסוף ספר "השבת אבידה כהלכתה" אות יח], דנהי דאינו רשאי להשאיר ברחוב הפך זה עד שיכול להיות שיבואו הבעלים ליטלו, דמסתמא ילך שם לאבוד, אך מ"מ יכול להגבילו ולהניחו במקום משומר מאיבוד, דבזה יש לתלות שהבעלים ימצאוהו. (ומשא"כ אם יטלו מסתמא לא ימצאו הבעלים, עיי"ש). ובסתמא לא חיישינן שאנשים אחרים יגביוהו הפך זה, כיון שאין להם צורך בו לבדו מאחר שאינו ראוי לשימוש לבדו.

גא. עיי' נתיב"מ סי' רס ס"ק יא דנשמט אבידה ונודע לו בעדים שהיא של יתומים, חייב להחזירה, דאין יאוש מועיל בקטנים זהוי יאוש שלא מדעת. (ואמנם יש חולקים דיאוש בעלמא מחני בקטן, ורק באופן דצריך מוחילה לא מועיל, עיי' באולם המשפט שם, ובמה שהביא בזה במלואי משפט על הנתח"מ שם, ואכמ"ל).

ועכ"פ יש להעיר שהמוצא אבידה במקום דשכיחי קטנים, כמו בבית הספר וכדומה, צריך להקפיד להכריז באופן שיוודע להם, שבסתם הכריזה רגילה יש לחשוש שלא ישימו הקטנים לב לכך. [עיי' ב"משפט האבידה" סי' רסו במאזני צדק סי"ק יב ב].

גב. בעל האגרות משה [בתשובותיו שהובאו בס"ס "השבת אבידה כהלכתה" אות כב]. וכן הביאו בשם הגר"ש אלישיב שליט"א והגר"נ קרליץ שליט"א [ה"ד ב"השבת אבידה כהלכתה" פ"ב הערה טו] דבסתם דינם כתינוקות שנשבו, עיי"ש. (ואולם כשרוב העובדים ושבס במקום זה אינם שומרי תורה ומצוות איכא יאוש בעלים מצד שתולים שלא יחזירו להם, וכדלהלן סעיף יט).

גד. דהיינו אוכל נבלות להכעיס, וכדאי' בשר"ע בס' רטו סעיף ב.

ועיי' בשר"ת התעוררות תשובה [ח"מ סי' כב] שכתב דאף דלגבי האיסור לחזיר אבידה לגוי הביא שר"ע שם [בסעיף א] שאם מחזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו ששם בעלי אמנה ה"ז משובה, מ"מ זה שייך רק בהחזרת אבידה לגוי, אבל לא בהחזרת אבידה לישראל אחר, כיון שהוא ג"כ מבני אומה זו. (ואמנם עיי' בהנחות עקבי סופר שם מש"כ לר"ן בזה דלכא' הול"ל דגם בזה יש משום קידוש ה', ועיי' הא דמציוני בימה פו א לגבי אדם חשוב דאיכא ביה חילול ה', דהיינו אפילו לגבי ישראל אחר, וה"ל בשומר תורה ומצוות לגבי מחלל שבת, עיי"ש). ולענין הקונה אצל מוכר ממנו להכעיס, וטעה בחשבון, כתב הרמ"א [בסימן שמח סעיף ב] שאינו חייב להחזיר לו, אך עיי"ש שאם יש חשש חילול השם שיוודע לו חייב להחזיר. [ועיי' בשר"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתנ"ז].

גה. כגון המוצא במקום שרוב העוברים והשבים שם הם גויים, כמבואר בשר"ע סימן רנט סעיף ג. (ועוד יש לדון מצד שהבעלים מתייאשים משום שתולים שגוי או מומר ימצאו האבידה, וכנ"ל בהערות). ואולם אם מצא בתוך בנין מגורים שרוב הדיים בו ישראל, חייב להכריז אף שהבנין נמצא באזור של גויים, מאחר שאנשים מבחוץ אינם רגילים להיכנס לשם. [מדברי האגרות משה, ה"ד בס"ס "השבת אבידה כהלכתה", תשובה ג].

גו. אמנם אם מצא הפצים שמן הסתם שייכים לישראל, כגון תשמישי קדושה וכדומה, אף במקום שרוב גויים חייב להכריז, וכמבואר בסמ"ע בס' רנט סעיף ג.

כמו כן אם מצא הפך האסור בשימוש מניח החפץ בלא שמירה"ט, נחשב אבידה או באכילה לישראל [כמו אוכל טרף, או עתון לא כשר וכדומה], והוא למוכרו לגוי, חייב להחזירו לבעליו. ואמנם באופן שיש לחוש שהמאבד ישתמש בזה, אין להחזיר לו משום "לפני עור", אלא ימכור לגוי ויחזיר לאבד את הכסף.

נחלקין הפוסקים כדן מוצא במקום שיש ספק אם חייב להגביה

באופן שיוודע כעל האבידה היכן האבידה ואינו מתכוין לקחתה"ט, וכן אם

אולם בחפץ השייך לישראל חייב להשיבו אף אם החפץ מבטוח בחברת ביטוח והמתחייב הוא גוי. [כ"כ בחלקת יעקב ח"ב סימן ג].

ג. "משפט האבידה" סימן רנט במאזני צדק סי"ק ג.

גה. שם ושערי צדק סי"ק כ. (ואמנם יש לציין בזה לדברי המשך חכמה [פישת כי תצא ד"ה ובגמ' שה דאבידה] שכתב שחייב להשיב בהמה דקה בארץ ישראל ואפילו לדעה, וי"ל). ובדבר שאינו ראוי למכרו, כמו שיק של בנק שאין בו יתור עיסקא, או כרטיס כניסה למקום אסור וכדומה, לא יחזיר כלל. [עיי' ב"משפט האבידה" סימן רסו באיפת צדק על מאזני צ"ק א ובי"דירי הלכות" שם סימן טו].

גז. ע"פ "משפט האבידה" [סימן רסא במאזני צדק סי"ק יד].

גכ. שם בשר"ע. ועיי' בית אהרן ב"מ דכתב לחלק בין הניח על דעת לחזור אחר"כ וליטלה, שאז הוי כהפקד גמור לבין הניח על דעת לזוש ושכח לקוחתה שאז אסור, ועיי' "משפט האבידה" שם שחלק בזה.

גד. וכדאי' בסימן רסא סעיף ד, ועיי' בתשובות הגר"ז אויערבאך זצ"ל [שבסוף "השבת אבידה כהלכתה"] דהלכה כרמ"א דשרי ליטול, ודלא כרמב"ם. ובאמת כן דעת רוב הפוסקים, וכדאי' שם בס' רסא.

והעירו דבכל אופן שנאמר באבידה "הרי אלו שלי", חייב המוצא במעשר כספים. [עיי' ב"משפט האבידה" בס' רנט מאזני צדק סי"ק ט ג].

סא. ולענין הפך הנמצא במיל האשפה, עיי' להלן בהערה.

סב. שר"ע סימן רנט סעיף ז, וסימן רסב סעיף יד, ועיי' שם דאפילו אם ראהו מחפש אחר האבידה ולא נתייאש מ"מ פטור. ועיי' בקובץ תשובות להגר"ש אלישיב שליט"א [ד"א סימן רז] דמשמע דאם זכיתו היתה ע"מ להשיבו לבעלי אם ימצאו, חייב להחזיר. ועיי' לעיל בהערה במה שכתבנו לענין חיובו במעשר כספים ושייך גם בזה, ובאמת כאן בוזטו של ים שייך דין זה גם לגבי בעל האבידה עצמו. [עיי' ב"משפט האבידה" סימן רנט במאזני צדק סי"ק ג].

אף אם אין בה סימן. וכן המוצא דבר למקום שלקחה משם, או להשתמש בה, שמן הסתם שייך לה"ת, חייב ליטול ולהכריז בכל מקום שמצאנו.

הכריוז ולא הגיע תלמיד חכם, תליין שנפל מעם הארץ והרי אלו שלישי.

ג. כפטי טיפול באבידה

המבנה אבידה, מתחייב מיד בהשבתה לא היה המוצא טורח באופן זה, דדוקא ובטיפול בה ואסור לו להחזירה על ממונו רשאי הוא לוותר מפני טורח

חלמיד חכם לגבי השבת אבידה, אף דלגבי דברים אחרים הנבאו בפוסקים ב' דעות אם נוהג דין תלמיד חכם גם כזה"ז, עיי' בס"ז שם, בביאור הגר"א ס"ק ל', בשאלות יעקב סימן ד', ובפתי' בשם השב"י, ועיי' דמ"מ אם תפס לא מפקין, והטעם כתבו שכיון דאין כאן אפקויע ממונה משום אדם בבירור, יש לסמוך על דברי הרמ"א שהביא דין תלמיד חכם באבידה, עיי"ש.

יש לציון משי"כ בעל האגרות משה בנדון זה, [בתשובותיו שנדפסו בס"ס "השבת אבידה כהלכתה" סי' טז], עיי"ש שכתב דלא אמרינן דסתם בן תורה אין לו ישיבה בזמניו נחשב לגבי זה "צורבא מרבנן", אלא זוהי מדרגה שצריכים להגיע אליה, וכתב לפרש בזה דאף לדברים קטנים אולי אין לחוש שישקרו, אך מ"מ לפעמים הדברים הקטנים נחשבים לדברים גדולים לזה האדם, ויש בני אדם שחסד להם עדיין במדותם ובדעותיהם בתורה והשקפה, ואף אותם הנקראים "דבנים" לפעמים חסר מהם עדיין מדרגה זו, עכ"ל. ובגדר הדבר הביאו בשם הגר"ש אלישיב שליט"א [ב"העירות" ב"מ כג ב] דכל שמשנה בדבר קל אף שיש לו מורה היתר שוב לא חשיב צורבא מרבנן. ולענין קטן, עיי' בשו"ת שו"א ומשיב [מהר"ק ח"א סימן קפב], דלא שייך בו דין צורבא מרבנן, דאף שאינו משנה בדיבורו, מ"מ אינו מבחין.

ס. שיטה מקובצת ב"מ כג ב.

ס. רמב"ן ומוקי יוסף ב"מ כג ב.

ס. מלבד באופן המבואר להלן בסעיף ט' דין א.

ס. ואם השתמש בחפץ באיסור, ונמצא אד"כ בעליו, הורה האגרות משה [בתשובתו שנדפסה בקובץ "קול התורה" חלק י' שאם הוא דבר שדרך לזקקו עליו, חייב להשיב לבעלים את דמי השתמשות, ואם לאו פטור. ועיי' בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קלח].

ע. סי' רסו סעיף א. ועיי"ש בסעיף ט' לענין אם נגנבה או שאבדה לו, שנחלקו בזה השו"ע ורמ"א. ומסקנת האחרונים [ש"ך שם ס"ק י' וסמ"ע ס"ק יז] דפטור מספק. ועיי' בשו"ע סימן רצא סעיף ז שאם אינו יודע היכן חשיב פשיעה וחייב לשלם מיד, ועיי"ש בסמ"ע ס"ק יב ונתי"מ ס"ק יד.

ע. שו"ע סימן רסו סעיף א. ולא חשיב גניבה ואבידה כמו בהערה לעיל, כיון דאסור להניח שם.

ועיי' ב"משפט האבידה" [סימן רסו בבירור הלכה יט] דאף דמדינת כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, מ"מ היום רגילים להפקיד כסף בבנק או בכספת, וזוהי שמירתו. [ולעיל להלן הערה 103].

לא, דעת השו"ע דלא יטול, אך הרמ"א לקוחתו או לא, ולמעשה העלו הפוסקים סובר שיטול.

ב. אבידה שאין בה סימן

המוצא אבידה במקום בו רוב העוברים נחלקו הפוסקים במוצא דבר שאין בו ושבים תלמידי חכמים שאינם סימן קודם יאוש, האם עליו משנים בדבורם, חייב ליטול ולהכריז?

ס. בשו"ע סימן רס סעיף ז כתב בדין קבצים בשמונה אמות דלא יטול, ודלא כדעת הרמ"א [פ"ב ס"ט א], ועיי' בביאור הגר"א שם שדעת השו"ע הוא כן בכל ספק, והרמ"א [שם בסעיף י'] פלג בזה וכתב לחומרא שיטול, וכדעת הרמ"א, ועיי' בביאור הגר"א [בסימן רסא סק"ו ובסימן רסב סק"ב] שכתב דפליגי השו"ע והרמ"א בכל זה לשיטתם.

יש לציון שדין זה היינו דוקא בספק כגון אם נחשב יאוש או סימן וכדומה, אבל בספק אם האבידה של ישראל או לא, לכ"ע אין מצוה להשיב, וכמו שהוכיח בחדושי מהר"א חבר בב"מ שם [בהגהותיו על הרא"ש שם] מגמ' סופ"ק דכתובות.

ס. טור וש"ע סימן רנט סעיף א. [אך מ"מ גם לסוברים שיטול, ראוי שיכיון שלא לזכות עד שיתייאשו הבעלים, כדי שלא יהיה חסרון דיאוש שלא מדעת]. אמנם אם הגביה את האבידה נתחייב בהשבתה ואסור להחזירה למקומה.

יש שכתב להוכיח שבאופן שיועד שיכריזו הבעלים על אבידתם וינכלו להוכיח שהוא שלהם [גנון בעדים וכדומה], חייב להגביה לפנים משורת הדין. [עיי' ב"השבת אבידה כהלכתה" במילואים סי' א שתביא ראיה לזה מדברי הגר"ז בהלכות מציאה ופקדון סימן יח]. אמנם הגר"ש אלישיב שליט"א הכריע בזה דא"צ להגביה.

ומיהו במקום שיועד מי הוא הבעלים פשוט שחייב להגביה ולהשיבה לו. וכתב ב"משפט האבידה" [ב"בידוריו הלכות" סימן י', דהמוצא מעות בבית הכנסת אחרי התפילה, שנראה שהונח שם ע"י מי שישב שם כדי לחלקו לצדקה, צריך להשיבו לבעל המקום, ואולינן בתר אחרון שישב שם. (ויש לעיין אם הוא כלל מוחלט דתולים שכל אחד נוסל מה שהניחו לפניו בתפילה, ושוא גם הקודם מצא ולא ידע למי להחזיר). אם הוא ועיי' ב"פתיחי חושן" [פ"ז הערה יא] שהוסיף בזה דאם לא מצא את המאמר יתכן שרשאי לתתו לצדקה, כיון שכן היה דעתו.

ס. שו"ע ס"ט רסב. והנה נחלקו הפוסקים אם גם היום שייך דין צורבא מרבנן, דהנהגות אשרי' פוק אלו מציאות [בסי' ה'] בשם האור וזיע מוכח דשייך, וכן פסק הרמ"א [ח"מ סי' רסב סעיף כא] דכל תלמיד חכם רבנות הרמב"ם [בה"ל גולה ס"פ יד], לכאן בשמע דדוקא אם המוצא ראיה שאינו נזהר. ובידע מחזירין לו, ולא דבסתם תלמיד חכם צריך שייבא עדים שאינו העידו עדים שאינו כן, אז אין מחזירין לו, וכתב דבסתם תלמיד חכם צריך שייבא עדים שאינו משנה. (ועיי' בפירוש הגר"פ על הס"ג ח"א עשה כב, קניג-י שהעיד כן, וכתב דלא אמנם מלישנא דתלמודין משמע איכא, עיי"ש עור). וכתב הגר"א בביאורו שם [ס"ק לא] דלכן אמרו בכל מקום לשון "צורבא מרבנן", למר דסתם תלמיד חכם הוא צורבא מרבנן, וכן הביא הגרע"א פ"ג מגירושין ד"ט שלמדו בדעת הרמב"ם דהיום אין שייך צורבא מרבנן, וכן אמנם עיי' במ"מ ודל"מ בהגהותיו בשם "גן המלך". ועיי' בסמ"ע שם [ס"ק מן] שהניח בצ"ע אם יש לתלמידי חכם בזמן הזה דין תלמיד חכם לענין זה, מאחר שלגבי כמה דברים אמרו שאין בזמן הזה דין תלמיד חכם, אמנם הרבה חרונים הסיקו דלא כדברי הסמ"ע, אלא דגם בזמן הזה יש דין

את האבידה וסימניה ואז למוסרה להם, ואת יתברר שהחזירו לאחר שלא כדון ישלם לבעלים¹⁰.

ד. דיני אבידה שנמצאה לאחר יאוש
במקום גויים או שאינם שומרי תורה ומצוות ויטלוה לעצמם, הרי היא של המוצא¹¹.

נתייאשו, רשאי ליטול לעצמו¹².
וכן אם נמצאה במקום שיש לחלות בהעבדים נתייאשו ממנה מיד כשהרגישו בהסרתה מחמת שהעובדים כשומרי תורה או שאינם שומרי תורה ומצוות ויטלוה לעצמם, הרי היא של המוצא¹³.

עולה על דעת שאם ישכח תפציו יעבירו המוצא למחלקת אבידות, [ויש להוסיף דאולי בכה"ג נידון לבעל האבידה שיתנו להם, דבלא זה לא יוכל החפץ להגיע ליד המאבד כלל], ועוד שלא השתיו על תפציו דין, והנחת תפציו באוטובוס אינה "שמירה מעולה", ולכן ל"צ להיזהר בחפץ יותר מהבעלים. [כן הביא בספר "השבת אבידה כהלכתה" פ"ג הערה טז מהגר"מ גורס והגר"מ קארפ שליט"א].

ש. תשובות הגר"ש אויערבאך זצ"ל. [הר"ד בסו"ס "השבת אבידה כהלכתה", תשובה יד].
ש. ע"פ ש"ת שבט הלוי ח"ט סי' שח, ועד"ו הביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שבכל דבר השיעור הוא כפי עניינו, ואינו דוקא בשיעור י"ב חודש האמור בגמ'. [עיי' בהשבת אבידה כהלכתה] פרק ה הערה ב]. וגם בפנתי חושן [אבידה פ"ב הערה כו] כתב דשיעור היאוש תלוי לפי החפץ. [והוסיף דמשמע מהלכה זו שתולים יותר ביאוש מאשר בסיבות אחרות, ולא אמרין שמא שכן והחפץ ממלאה אין כאן יאוש כלל, שדרך אדם לידע מחפציו ולהרגיש כעבור זמן בחסדו, ולכן תלינן ביאוש ולא בשכחה].

ולכן אם מוצא דברים שאדם רגיל למשמש בהם, [כגון שעון או עט וכדומה, עיי' בהשבת אבידה כהלכתה] פ"ה ס"ג, הרי אלו שלו, משום דדודאי היה יאוש מיד כשנפל ולא חוי יאוש שלא מדעת, וכדאי' בשר"ע בסי' רסב סעיף ג. וכתב ב"המשפט האבידה" [סימן רסח במאזני צדק ס"ק לח ב] דאולינן בזה לפי רוב ב"ה ולא לפי עניים או עשירים. [ועיי"ש בשיעור צדק ס"ק ק"ז בגנין מקום שרובם עשירים אי אולינן בתר המקום].

ונחלקו פוסקי זמנינו איך הדין למעשה כשמצא כסף קטן שאין בו סימן, [אך בשו"י שיש לו חשיבות אצל אנשים ואינו מקנה אותו למוצא כדלקמן סעיף לו], אם שייך גם האידנא לזון משום הא דאמר בגמ' [ב"מ כא ב] דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, דבשר"ת אגרות משנה [רי"ד סימן כג ג], הביא דמ"מ הוא שייך גם היום, ובדומה לזה הביאו בשם החזו"א דהיי הפקר ב"ד הפקר. [עיי' בהשבת אבידה כהלכתה] פ"ה הערה ז מדברי הגר"ת קניבסקי שליט"א ששמע מהחזו"א, ועיי"ש עוד בהערה ח]. אמנם בשם הגר"ש אלישיב שליט"א מוט דלא אמרין דעשוי למשמש אלא בכמות גדולה של כסף [ובדרך כלל בזה יש סימן], אבל אם מצא מעט כסף אינו עשוי למשמש בו. ועצה לזה שיגיבוינו על מנת שלא לזכות עד לאחר יאוש. ויש שפקפקו בצעה זו, דיתכן דלא מהני בסכום מועט בדרך נפילה שיש לחשוש דלעולם לא ידע שנפל ממנו, וא"כ לעולם לא יתייאש.

ועיי' בדברי הגר"ש אויערבאך זצ"ל [בתשובות שהובאו בסוף "השבת אבידה כהלכתה", תשובה יב] איך הדין אם עבר ונטל הכסף הל"ל, ובא אדם ונתן בו סימן, כגון דבר שהיה רשום על השטר וכדומה, אם חייב להחזירו לו.

גופו, ולא בשל חבירו¹⁴. [ואמנם יתכן שבאמת כשיצריך לטרוח באבידה טריחה שגם שאר האנשים אינם רגילים לטרוח עבור שווי זה, פטור הוא מהשבה¹⁵].

ואולם אין המוצא חייב להפסיד ממון או אפילו להימנע מריח מחמת כדיון, רשאי הוא לרשום לעצמו בפנקס כדיון, מותר לתת להם את האבידה שמצא¹⁶, ויש שהוסיף שאפילו במקום שאין מחזירים ויש שהוסיף שאפילו במקום שאין מחזירים כדיון, רשאי הוא לרשום לעצמו בפנקס

עב. שר"ע הרב [ח"מ דיני מציאה ופקדון סעיף לו]. וסיים שם, שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבריות, ולא על טורח הגוף אפילו טורח מרובה מאד על שוה פרוטה אחת.

ע. בדברי האגרות משנה [בתשובותיו שהובאו בסו"ס "השבת אבידה כהלכתה", אות ב] משמע דאין נפטר מהשבה מחמת כך שהרבה אנשים בזמנינו אין מקפידים על דברים אלו, וגם אם היה זה חפץ שלל לא היה טורח בעבור מחמת שאין מחשיב סכום כזה, אלא בכל גוונא אם החפץ שוה פרוטה ויש עליו סימן חשיב להכריז. [אך כתב דאולי תלוי הדבר בשיעור שאפשר לקנות דברים במטבע זה, עיי"ש בדבריו].

ויסודו מצינו בשר"ת שעור אשר [ה"ב, בחזושים לה"מ סי' רסב אות י], שכתב דאף שאין רגילים בזמנינו זה לדקדק בשיעור פרוטה מצומצמת, מ"מ כיון שבדורות הקודמים היתה פרוטה חשובה, לא פלוג רבנו, עיי"ש. [ויש לציון בזה לדברי הסמ"ע ח"מ סי' פח ס"ק ב, והש"ך י"ד סי' ש"ה ס"ק א, ועוד].

אמנם עיי' בדברי האמרי יעקב [להגר"מ שטרן שליט"א, על הש"ע הרב שם ס"ק קמז]. שכתב שבאופן שהעולם לא רגילים לטרוח עבורו וגם הבע"כ עצמו מסתמא היה מניח הדבר ולא היה מטריר עצמו, לכאן' אינו חייב להשיבו. וגם בספר "משפט התורה" [להגר"צ שפיץ שליט"א, ח"ג דיני השבת אבידה פ"ח סעיף ט] כתב בפשיטות שבזמן הזה שרוב בני אדם המאבדים תפציהם שאינם כ"כ חשובים ויקרים אינם משתדלים כ"כ לחפש אחריהם, יש לדון שלא יהיה חייב המוצא להכריז באופן זה זה, ואפילו אם מצא תפציה שאם בעליהם יאוו אותם ברחוב יטלו, אעפ"כ המוצא תפציהם אלו פטור מלהשיבה להם, [וכפרס תפציהם שערכם מועט, כמו כפתור, חלקי משחקים, בקבוק תינוק וכדומה, שהמאבד יתבייש לבקש חפץ זה, דלא ניחא ליה להיראות כעני המחרז על הפתחים], שדוקא אבידה שהבעלים דורשים אותה חייבתו תורה להחזיר, וממילא יכול המוצא לתלות שהמאבד הוא מהרוב שלא יבואו לבקש חפץ זה, עיי"ש.

ע. עיי' בסמ"ע סי' רסד ס"ק א, וב"משפט האבידה" שם. ואולם באופן שודאי שהבעלים ישלמו לו על ההפסד צריך להוציא, וכמבואר בנתה"מ בהדיושים שם ס"ק א. וכל' בשר"ת תשובות והנהגות [ח"ג סימן תסד]. ועיי' מה שהביא בזה ב"המשפט האבידה" שם [בבירור הלכה ס"ק א] מדברי הבית יעקב דגם ככה"ג פטור. ועיי' בסמ"ע סי' רסה ס"ק ח באיזה אופן צריך להתנות שיחזיר ויטול השכר מבניה"ב.

ש. "משפט האבידה" [סימן רסז במאזני צדק ס"ק י ג], ולפ"ז בסתם אסור למסור, שאינם מחזירים כדן. ועיי"ש [ב"בירור הלכות" שבסוף הספר סימן י] שכתב גם דבמקום שיערך החיוב להשיב הוא לפנים משורת הדין, מותר בכל גונו למסור להם. ובעיר שרובה גויים אסור בכל גונו משום שעובר על "למען ספות וגו'".

ואולם יש שכתבו שכשמוצא אבידה באוטובוס או במונית רשאי למסור למחלקת האבידות של החברה אפילו אם אינם דורשים סימנים כדן, משום שכל העולה לאוטובוס או למונית

נחלקן הפוסקים אם המגביה אבידה לאחר יאוש על דעת להחזירו לבעלים שיחזירה לבעלים, [ונחלקן הראשונים מחזיבי בהשבה]^פ, ולכן ראוי שכשרואה מציאה ומספק אם חייב בהשבה, שיתכוין בהגבהתה שלא על דעת להשיבה^פ.

ה. לפני משורת הדין בהשבת האבידה המוצא אבידה לאחר יאוש הרי היא של

המוצא למסור למשורה ולא לטלה לעצמו אין בכך יאוש. (ועי' בקובץ "מבית לוי" ח"י עמ' נח) בתשובת הגר"ש וואזנר שליט"א דס"ל דאפילו ברוב גוים או חילונים אינו מתייאש, ויש להעיר דלקאי ד"ז משתנה לפי הענין, ואכמ"ל. ועי' לעיל בסעיף ו והערה 11 בדיון זה דמוצא במקום שהרוב גוים וכדומה.

עו בקצו"ח סי' רנט סוס"ק א כתב דאם הגביה אבידה לאחר יאוש אינו נעשה שומר אבידה כיון דלא נתחייב בהשבה, ואין בזה משום מגביה מציאה לחבירו, כיון שלא נתכוין לזכותה להם בתורת זכות אלא רק בתורת השבת אבידה, [ולכן אין הבעלים זוכים בזה], עיי"ש. אמנם הנה"מ שם [סוס"ק א] נחלק עליו, וכתב דמ"מ כיון שהגביה בשביל הבעלים קנו הבעלים בהגבהתו, עיי"ש.

אך עכ"פ לדברי כולם אם לא הגביה ע"ד להחזירה, אינו חייב להחזירה דאם בשעה שהגביה עדיין לא נודע למוצא שכבר נתייאשו הבעלים. [ועי' במש"כ בזה בפתחי חושן דיני אבידה פ"ב הערה טו].

פ. עפ"י הנה"מ שם, שכתב דבאופן שכשהגביה היה בדעתו שאם יודע לו שכבר נתייאשו הבעלים יהיה שלו כדון, ואילו אם יודע לו שעדיין לא נתייאשו הבעלים יחזירה להם כדון, מהני, עיי"ש.

פא. וכדאי בדף כד ב, שר"ע סי' ננט סעיף ה. והעיר בזה הגר"ש אלישיב שליט"א שאשה נשואה הרוצה לנהוג לפני משורת הדין צריכה לטול רשות מבעלה, אא"כ זהו חפץ שערכו מועט, שא"צ לטול רשות מבעלה, וע"ד הא דאי' בגמ' בסוף ב"ק [וביר"ד סי' רמח סעיף ד'] לגבי צדקה. [עי' ב"משפט האבידה" סי' ננט בבירור הלכה ס"ק ט אות ח. ואמנם עי' בהשבת אבידה כהלכתה^פ פרק ב הערה מב דלקאי זהו זקא אם כבר זכתה בחפץ, אך אם לקחה שלא על מנת לזכות, א"צ רשות בעלה].

פב. עי' בש"ע שם, והש"ך שם [ס"ק ג] הביא מדברי המרדכי דכופין. [והארכו בזה הפוסקים, וכמשי"נ שם בדף כד ב בעז"ה], והובאו שם טעמי שיטות אלו וגודלן.

פג. דמ"א שם. [ועי' בש"ת צמח צדק סי' פט שדייק דזקא היכא זאיכא תדתי למעיליותא, שהמוצא עני ובעל אבידה עשיר, בזה לא כייפינן לעשות לפני משורת הדין להחזיר האבידה ויכול להשאיר המציאה אצלו כעיקר הדין, אך בדאיכא חד מיניה, כגון שהמוצא אינו עני ובעל אבידה עשיר, או שהמוצא עני ובעל אבידה אינו עשיר, כייפינן ליה לעשות לפני משורת הדין להחזיר האבידה].

פי. בדברי הריטב"א [כד א ד"ה מפוזרין, ובשטמ"ק בשמן] מבואר דגם כשמוצא דבר שאין בו סימן צריך להחזיר לפני משורת הדין, ועד"ז כתב בש"ע הרב [הל' מציאה סעיף יח] מדמנשיה, ופירש הטעם דיאוש אינו כהפקר גמור, שאינו מתייאש ומפקיר מרצונו, עכ"ל^ז.

א. בדיני הכרות האבידה שידעו מזה אנשים^פ.
אבידה שיש בה סימן חייב להכריז עליה^פ, ואופן ההכרזה ככל חיוב ההכרזה אינו אלא כאותו אזור בו מקום לפי דרך הפרסום שם^פ בצורה נמצאה האבידה^פ.

[והביאו הפוסקים שכן משמע ביירושלמי פ"ב סוף ה"ג].
אמנם מדברי החת"ס בחולין קי א משמע דס"ל דאחר יאוש ליכא לפני משורת הדין, ורק ברוב עכ"ל^פ איתמר דינא דלפנים משורת הדין, [ואמנם עי' ב"משפט האבידה" סי' דסב בשערי צדק ס"ק מ-א וגאית צדק שם שם מש"כ לחזות הראיה מדברי החת"ס, ועד"ז יש מיסים בשם החו"א (הר"ד ב"משפט האבידה" שם) דליכא דינא דלפנים משורת הדין להחזיר אבידה שאין בה סימן, דזהו מכבשי דדחמנא שממון זה יגיע למוצא.

ועי' לעיל הערה ו אם חייב להגביה כדי להשיב לפני משורת הדין.

פ. שר"ע סימן רסב סעיף ג.
ועי' בסמ"ע [שם ס"ק ג ל"ה] שאם יש בחפץ סימן שאינו ניכר ומן הסתם לא שמו הבעלים ליכא לסימן זה, [כגון נקב במקום שאינו ניכר או מנין התפרים וכדומה], אינו חייב להכריז. ועי' בפתחי חושן [פ"ה הערה כג].

פא. ועי' ב"משפט האבידה" [סימן רסו בשערי צדק ס"ק כט] בשם החו"א דאין להכריז בפומביות יתירה כיון דדבר אנשים שאינם הגונים שיציאו הממון באמטלות, אלא כדיו בסביבתו. ועי' שר"ת מהדושים [ח"מ סימן שנא] שכתב דרק בחשש קרוב יש לחוש.

וגם בשבת מותר לו להכריז על אבידה, אף אם החפץ הוא מוקצה שאסור לחזו, דהוי חפצי שמים, וכמבואר בש"ע א"ח סימן שו [סעיף יב]. ולענין קריאת מודעת השבת אבידה בשבת, עי' ב"משפט האבידה" [סי' רסו בשערי צדק ס"ק כז] שתלוי אם מינכרא מילתא, וע"ד מה שחילק המש"ב בסי' שו [ס"ק א].

ועי' ב"משפט האבידה" [ב"בירורי הלכות" סימן ת] שגם קודם התפילה מותר לעסוק באבידה, עיי"ש.

פא. אגרות משה [י"ד ח"ב סימן מה]. ובימינו מקובל לפרסם עי' תלית מודעות שבדרך זו מסתכלים אנשים [עי' גם ילקוט מיל' פרשת כי תצא כב א], ולכן צריך לשים מודעה גם במקום עצמו בו נמצאה האבידה, ששם מחפש בעל האבידה מיד. וכל מקום לפי ענינו.

ועי' בש"ת חת"ס [ח"מ סי' קכב] ושר"ת חצבלת השרון [ח"מ סי' כח] דחייב לפרסם גם בעיתון. ועי' בשערים המצוינים בהלכה בהשמות לסימן קפז אם חייב לפרסם בכמה עתונים. אמנם דאי כל זה רק במקום שהפרסום אינו כרוך בהוצאות. אך במקום שהפרסום עולה כסף אינו חייב בסתמא, ועי' בש"ת תשובות והנהגות [ח"ג סי' תסד] דאינו חייב אא"כ האבידה יקרה וסביר להניח שע"י הפרסום בעיתון ימצא המאבד וישלם לו דמי המודעה.

פא. שר"ע סימן רסו סעיף ג. ועי' פתחי חושן [פ"ז הערה יא] דהיינו שאין צורך לפרסם אלא באותה שכונה שבה נמצאה. ועי' גם באגרות משה [ה"ה סימן ט] שכתב לתלות מודעות בבתי הכנסת שבאזור מציאת האבידה. ולענין המוצא חפץ הנראה שהוא של אשה, עי' ב"משפט האבידה" [סימן רסו בשערי צדק ס"ק כח] דסגי שמפרסם בבתי כנסיות, דמ"מ בעליהן ידאו המודעה. [ועי' בהשבת אבידה כהלכתה^פ פרק ג הערה ד. ויש להעיר שזה מועיל רק באופן שהבעל יודע מאבידת אשתו].

[ובסימן זה אין מחזירים אלא למי שמוחק
 כעורבא מרבנן^א, ולשאר אדם רק כשמביא
 עדים שאינו רמאיין.

מזוהה הנמצאת בהתא המטען כרכב ציבורי,
 וכדומה], אין המקום סימן^א.

זכרון^א כ אם יודע המאבד לכוין המקום
 שבו נמצאה האבידה הרי זה

נחשב "סימן^א". [אמנם אין צריך המאבד
 לצמצם מקומו המדויק של החפץ, ודי
 בכך שידוע לומר הרשות שבה נמצא

אם יודע המאבד לתת סימן מיוחד שקיים
 סימן מובהק
 ג. סימני האבידה
 זמן שנחפרם דבר האבידה לכל^א.

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

בהכרזת האבידה יפרסם מין האבידה
 שמצא^א. ויש להקפיד שלא
 להודיע סימנים נוספים בהכרזת האבידה^א.

אם מפרסם ע"י תלית מודעת, עליו
 לוודא שתהיה המודעת תלויה שיעוד

זמן שנחפרם דבר האבידה לכל^א.

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

אם יודע את מספר הפרטים שהיו שם^א,
 וכן אם יודע למסור פרטים מסוימים
 מגוף האבידה, שאינם מצויים כל כך,
 כגון שידוע לומר את מידתו של החפץ
 או את משקלו^א, ה"ז נחשב "סימן כינוי^א".

ת"ג	והוא הוא דבר שיש בו דיעותא אם אינו יודעו, נחלקו הפוסקים אם יש להשיב לו.	והוא הוא דבר שיש בו דיעותא אם אינו יודעו, נחלקו הפוסקים אם יש להשיב לו.	והוא הוא דבר שיש בו דיעותא אם אינו יודעו, נחלקו הפוסקים אם יש להשיב לו.
כח	אם אינו מכיר אותו בטבעיות עיניו, וגם באופן שאין המאבד עצמו מכיר סימנים, אלא אם אחר נתנם על מנת להשיב החפץ לבעליו.	אם אינו מכיר אותו בטבעיות עיניו, וגם באופן שאין המאבד עצמו מכיר סימנים, אלא אם אחר נתנם על מנת להשיב החפץ לבעליו.	אם אינו מכיר אותו בטבעיות עיניו, וגם באופן שאין המאבד עצמו מכיר סימנים, אלא אם אחר נתנם על מנת להשיב החפץ לבעליו.

בגמ' כז ב דאוריז או גוץ אינו סימן, [ומטעם זה כתב דהוא טעות מש"כ דסימן דאוריז וגוץ הוי סימן בינוני. ויש לציין בדאמת גם בדבריו בדיעה כתב דאוריז וגוץ לא הוי סימן כלל. ואמנם זהו דוקא כשרק יודע לומר באופן כללי "אוריז" או "קצרי", אך כשיודע לומר את מידת החפץ, זהו סימן בינוני דלעיל.

ק. ודע ודע לומר כמה סימנים גרועים יחד, נחלקו האחרונים איך הדין לגבי היתר ענוגה, [ועי' באוצר פ"ח ח"ה דף קלח-ס], ועי' בתומים סי' סה ס"ק יד שכתב שלגבי אבידה מודים בר"ע שיש להחזיר האבידה. אמנם בערוה"ש שם [סעיף ה] כתב דב' סימנים גרועים אינם כלום. ועי' ב"משפט האבידה" [סי' רסז ס"ק סז] דיתכן דלהפך יצחק ה"ל הדין להיפך, ולגבי אבידה לכ"ע לא הוי סימן, משום דאיכא חשש משקר.

ק. עי' בשו"ת חכם צבי [סימן כא] זקק דזה הוי "חסרון דיעוה". וגם ב"משפט האבידה" [סימן רסז בשער צדק ס"ק ג וביאית צדק שם] כתב בזה דלא ישיב, והוסף דהנא לענין לאפוקי ממונא לכולי עלמא אין להוציא, ויתכן דיש לצרף לזה גם דעת השר"ע [ה"ל בהערה 20] דכל ספק אבידה אסור להחזיר, וצ"ע.

ק. עי' בהערה הבאה, ועי' ב"משפט האבידה" [סי' רסז בשער ס"ק ס] שהביא מהבית יעקב דבסימן דלא רמא עליה דאניש אין בזה ריעותא לכל הדעות, וצריך להחזיר לו.

ק. בגמ' כ"ב כח ב זה נותן וכו', משמע דכל עוד שלא נתן אחר סימן יותר מובהק מחזירין לו, ועי' מהרש"ל שם ובתפא"ש על ה"א"ש [פ"א אות יב]. ובחזון יחזקאל דחה הראיה משום דאוריז דקא בסמינים התלוים במעשה, ויתכן שלא מדד כלל את אורז הבגד וליכא שום ריעותא בזה, ועוד, דבזה לא שייך למיתלי כלל בבגד אחר, משום שגם בגד אחר ה"ל למידע מידת אורכו. וכ"כ קול סופר [פ"ב מ"ז] דצריך לומר את כל הסימנים. [ועי' שערי זו קבא דהוי"ת נ"ג].

ונחלקו הראשונים איך הדין כשיש בבגד סימן מובהק וסימן שאינו מובהק ואומר רק את הסימן המובהק ולא את הסימן שאינו מובהק, הריטב"א [כז ב] כתב דמחזירין לו את האבידה, והראב"ד [בשטמ"ק כח ב ד"ה איתמר] והמאירי שם סוברים דאין מחזירין, עיי"ש.

ק. כן כתבו הכוס ישועות בבא מציעא כז ב, שו"ת מהר"ל דיסקין מב לט, בית שלמה אבן העזר סי' ל"ג פרי יצחק ח"ב סי' נו, ברית יעקב אבה"ע ט, התעוררות תשובה ח"ב קסז [ועי' בחלקת יואב אבה"ע טו ויד המלך פ"ג ח"ה].

ק. "משפט האבידה" [סימן רסז מאוני צדק ס"ק טו ה].

יש שכתב שהמוציא שיק הרשום בתוכו סכום וחתמה, אין צריך להשיבו לנותן בו סימן, אך אם מצא כמה שיקים האגודים יחד, יכול להחזיר כל השיקים ע"פ סימן שנותן באחד מהם. וכמו כן אם מוסכם בין כותב השיק למקבל השיק מיהו הבעלים, צריך להשיב לכתבו.	יש שצידד שאם מצא חפץ שאין לו חשיבות, כמו סיכה או גפרור, מהני היאוש גם לבתר דאתי לידיה, דאין זה נחשב יאוש בטעות, אלא כנתינתו והקנאה למוציא.	ת. בדיני יאוש באבידה
---	--	----------------------

המוציא שיק שאין כתוב בו הסכום, יחזירנו לבעליו, הרשום על גבי שנועד לבעליהם חסרון הספר. שכיין "למוטב כלב", יחזיר לאותו המוטב.

ויש לעיין איך הדין בכה"ג אם מביא רק סימן אמצעי, [ובעלמא צריך בזה להביא עדים שאינו רמאי]. אם באופן זה סוג שמביא עדים רק על עצמו שאינו רמאי אף שאינו מביא עדים על המאבד בעל החפץ.

אך גם באופן שאינו סביר שהאבידה שייכת למי שמביא סימנים, אם אותו שמביא סימנים סויע שהאבידה שלו, [כמו אשה האומרת שאיבדה סלית ותפילין, או בגדי קטן לגדול וכדומה]. חייב להחזיר. [משפט האבידה שם במאנו צדק ס"ק טו יב].

ק. ע"פ השר"ע [בסי' רסב סעיף ג] דאין סימן במטבע הניתן להוצאה. ועי' ב"השבת אבידה כהלכתה" [פרק יב הערה יב] בשם הגר"נ קרליץ שליט"א דה"ה לשיק. [ואמנם יש להעיר דיתכן דאינו כלל מוחלט דהשיק עומד להוצאה ודגילים לסחור בו, ויתכן דיש אופנים שיש לחלות טפי שהשיק יצא מתחת יד המקבל, וד"ק].

ק. דלא שייך בזה "הוצאה", וכדק"ל בסימן סה סעיף ג, עיי"ש בפוסקי הדגנים.

ק. פשוט, וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א. [ה"ד ב"השבת אבידה כהלכתה" שם]. ובמקום שאין חייב להשיב ינחמו אצלו. ועי' להלן סעיפים יד-טז פרי דגנים בזה.

ק. פשוט, וכן כתב ב"השבת אבידה כהלכתה" פרק יב סעיף ב.

ק. שם, ועי' בשו"ע הגר"נ סעיף יח.

ק. כתבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. [ה"ד בס"ס "השבת אבידה כהלכתה", אות ב]. ויסוד דין זה מצינו בדבריו הירושלמי שחבאו בשו"ע ח"מ [ל"ס שנט], דאף דאסור לגזול אפילו כל שהוא, מ"מ אם הוא דבר דליכא מאן דקפיד ביה, שרי ליתול, כגון לטול מהחבילה או מהגדר קיסם לחצוץ בו שיניו, [אמנם לגבי דין זה אמרו דאסור משום מידת חסידות, והטעם בזה כתב חב"י מפני שאילו היה עושה כן כל אחד אחד נמצאת החבילה כולה כלה וכן הגדר נהרס], עיי"ש.

ק. עי' מג"א [א"ח סי' קנד ס"ק כג] וקצוה"ח [סי' ר ס"ק א] בשם האגודה שכתב שאם מצא דבר בחצר בית הכנסת, וזה בו, ולא אמרין דחצר בית הכנסת קונה להקדש, דחצר קונה מכא יד, ואין יד להקדש, [וה"ד במשנ"ב שם סוס"ק נט], עיי"ש. [ונחלקו הראשונים בדין חצר להקדש, ונתבאר במק"א, עי' ב"מ כא ב].

לזכות בו, ממילא יכולים הגוברים וכדומה לזכות בו לאחר יאוש הבעלים^א.

קמן שהגביה אבידה שלא נתיימשו הבעלים, וקודם שהגביל נתיימשו, יכול הוא לזכות בהקדש^א. [אך מ"מ בעוד האבידה בידי הקטן ועדיין לא נתיימשו בעליה]

ועי' בפתחי חושן [דיני אבידה פ"ט הערה לה] מש"כ לדון אם דין זה אמור דוקא בביהכ"ס שנבנה ממונות הקדש, או שגם בביהכ"ל שנבנה ע"י יחיד אמרינן דאין יד להקדש, דמ"מ כיון שהושכר או נמסר לצורך ביהכ"ס ה"ז בגדו חצר הקדש. והביא שם מש"כ קרן לדוד [א"ח סי' מג] דדברי האגורא אמורים דוקא בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שיש בהם קדושה גדולה לקדושת בית המקדש, בזה אמרינן דאין חצר להקדש, אבל הקדש עניינם, ואפילו הקדש לשיבות, [הוא מתמקומות המיוחדים לתורה ולתפילה], אין לו דין הקדש לענין זה, ולפי"ן כתב הפתח חושן דבחדדים בפנימיה כשיבה ויחידה האוכל יש קנין חצר לשיבה ע"י מנהלי השיבה, ואין לבני השיבה דין שוכרים או שואלים, אלא כאכסנים, כיון שירות לשנותם מחדר לחדר, ולכן מציאה הנמצאת בבית מוסד או ישיבה זוכה המוסד במציאה באופן שמועיל קנין חצר במציאה, [והיינו דבעינן חצר המשתמרת וכו'], עיי"ש.

קב. שר"ת שבט הלוי ח"ט סי' שח, והביא מדברי הנה"מ סי' רסב שכתב כע"ז, [עיי"ש שכתב שכשאינו רוצה שתקנה לו החצר אלא רצונו לקנות בהגבהה דוקא, אין חצרו קונה לו ואין חסרון דבאיסורא אתא לידיה]. ובאופן שראה שמונחים זמן רב, היה אלו שלו וכמבואר בש"ך סימן רס ס"ק יא.

ובאופן שראה שנשכחו ספרים ואין הבעלים מתיימשים, עי' ב"בירורי הלכות" [שבסוף "משפט האבידה", סימן ת] שכתב שיש לקיים בהם מצות הכזה כדין. ואם לא באו הבעלים, ירשום את ערך הספרים וכן סימניהם אם יש בהם, ומותר למוכרם, א"כ הם ספרים שקשה להשיג וכדומה, וע"ש עוד.

קבא. מ"ח סוף מצוה תקלט, דכל זמן שהנמצאה בידי הקטן ח"ל כמורה ע"ג קרקע, ולכן בין בהגבהה הקטן ע"מ לגזולה ובין כשהגבהה ע"מ להשיבה אין חסרון ביאוש, ולא שייך באיסורא אתא לידיה כיון שאינו שומר אבידה, וממילא הוי כמונה על גבי קרקע ומנהי היאוש שלאחר מכן אם היה קודם גזולה. וכמ"כ אין חסרון דיאוש שלא מידעת, עיי"ש. ועד"ז כתב האמרי משה [סי' לו סוס"ק ד].

קב. עפ"ד המ"ח הנ"ל דבעודה בידי הקטן חשיבא כמנוחה ע"ג קרקע, וא"כ לפ"י מציאה הנמצאת בידי קטן הוי היא כשאר אבידה שיש לקיים בה דיני השבת אבידה, ועד"ז כתב במשפט האבידה [סי' רנט במאזני צדק סוס"ק א ובשערי צדק ס"ק א], והוסיף דמטעם נוסף צריך לקחתה ממנו, שכמו שהנותן חפץ לקטן ה"ז אבידה מדעת, ה"ז כשרואה ממנו של אחר הנמצא בידי עליו להשיבו ממנו זה לבעלים, וכן מטעם דקטן אינו מתחייב בשמירתו, לכך צריך הוראה ליקח ממנו דלאוי שומר אבידה, וגם איכא בזה משום אפרושי מאיסורא, דהקטן יאבדנו או ישתמש בו.

אמנם סיים במשפט האבידה שם דבאופן שאין חיוב להחזיר האבידה אלא לפניו משורת הדין, פשוט דאין לקחתו מהקטן, דהא זכה בו.

אלא שבישעה שעזבו את המקום, שכחו שם את החפץ, וא"כ המוצא מציאה כזו עליו לחשוש שיתכן שהבעלים יודעים את המקום שבו הונה החפץ, ויכולים לבא ולקחתו משם, ובאבידה זו לדעת הרמ"א הלוי היכן נמצאת:

- א.** אם נמצאת במקום המשתמר לגמרי, הוי אינה נחשבת אבידה שחייב בהשבתה, ולכן אפילו דבר שיש בו סימן לא יטול. וכמ"כ אם עבר ונטלה ולא הולילו משם, יחזירה למקומה, שכיון שאינה אבידה, לא נחתייב בשמירתה בהגבהה^א.
- ב.** ומאידך, אם נמצאת אבידה זו במקום שאינו משתמר כלל, [כמו בדוכן או במקום ציבורי], הוי דינה כשאר אבידה שמצאה דרך נפילה^א, ולכן אם יש סימן באבידה, נוטל ומכריז, ואילו אם אין

קב. עפ"ד הרמ"א סי' רס סעיף ט"ו ובסי' ורע"א שם. ועי' בשר"ת מנחת יצחק [ח"ח סי' קמז] שכתב דדין זה שייך גם במה שמקובל בבתי כנסיות, מקראות ומוסדות שיש מקום מיוחד ששם מניחים מלבושים ושאר פריטים שנשכחו מאותם הבאים להתפלל ולרוחוץ וכו', [שמתחילה הניחו הבעלים חפץ זה ב"דרך הניח" ולא בדרך נפילה], והרגילות הוי שכשמוציאים פועלי המקום בגדים וחפצים שנשאר שם מעבירים הם חפצים אלו לאותו מקום או חדר מסויים שמור, וכשנכריים בעלי החפצים ששכחו שם החפץ ואינם מוצאים במקום שהניחו הולכים הם לאותו מקום המשומר הקבוע הנ"ל, ממילא גם אותו מקום מסויים ששם מניחים את האבידות נחשב "דרך הניח" ולא דרך נפילה. דאף זלכסוף מה שלא לקחו החפץ עמם כשהכלו זהו מחמת שכחה, מ"מ כיון שמתחילה הניחוהו שם מדעת [ורק מה שלא נטלו עמם הוי שלא מדעת], נחשב זה "דרך הניח", וכיון שהדין בדרך הניח הוא שאם הוי מקום משומר אין למוציא לילסל משם ואין בזה חיוב השבה, ממילא אין בזה משום באיסורא אתי לידו של המוסד, כמו ביאוש שלא מדעת, עיי"ש עוד. (וממילא אם א"כ נתיימשו הבעלים יכולים בעלי המוסד או אחרים לזכות בזה). ועד"ז יש לדון דאבידה הנמצאת ב"מחלקת אבידות" [עי' לעיל בסעיף יז] ג"כ דינה כמו המקום שהונחה שם ויוכלו לזכות בה לאחר יאוש, ואין בזה משום "באיסורא אתא לידיה".

קב. רמ"א שם.

קב. עפ"ד הרא"ש פ"ב סי' ח והראשונים שם, והר"ד ברמ"א סי' רס סעיף י. ולענין אבידה הנמצאת במכלי האשפה המצויים כיום, עי' במשפט האבידה" [סימן רס במאזני צדק ס"ק עז ב] דנהי דיש לתלות שבטעות השליך שם ויש לחייבו להחזיר כיון שאין דרך להטמין בהם, אך מ"מ באשפה המיועדת לשריפה וכדומה יש לדון בזה משום "זוטו של ים".

[אן ספק הינוח], להתחילה אין לו ליטלה שיכונו בעלי המקום שלא לזכות באבידה, גם כשאין בה סימן, בין כשמצאה במקום ולאחר שיעבור זמן רב שלא דרשוהו המשתמר ובין כשמצאה במקום שאינו משתמר. ואם נטל לא יחזיר^ל.

י"ש אומרים שהפך שנכנס לרשותו של אדם קודם היאוש, הרי זה נחשב "באיסורא אתא לידיה", ואינו יכול לקנותו לאחר היאוש^ל, ולכן ראוי שיתנה שאינו רוצה שתקנה לו חצירו קודם יאושה^ל. וכמו"כ במקום ציבורי [כמו מקוה או אולמות שמחה וכדומה] ראוי להתחילה

י החרת האבידה, שנועד למוצא מיהו בעל האבידה, יודענה^ל שיבא לקחתה, ואין חיוב

אין לו לשנות מדעת בעליה במקום למקום, עיי"ש. (והיינו לשיטתו דלא כחוס', אך לחוס' דבר שיש בו סימן הנמצא במקום המשתמר קצת יטול גם בודאי הנוח, דדוקא במקום המשתמר למגרי לא יטול, וכ"כ בדרכי דוד דבתרתי פליגי חוס' והראשונים במשתמר קצת ויש בו סימן, א' בודאי הנוח, לדתוס' נטל ומכריו ולר"ן לא יטול. ב' בעבר ונטל, דלר"ן והראשונים יכול להחזירו למקומו אם עמד שם, ולחוס' אינו יכול להחזיר^ל.

קל. דמבואר ברמב"ם [פס"ו ה"א] דס"ל שאין חילוק בין משתמר קצת או משתמר לגמרי, ובין דבר שיש בו סימן או אין בו סימן, ובכולם אמרינן דודאי הנוח או ספק הנוח לא יטול, אלא דאם נטל יש חילוק בין יש בו סימן לאין בו סימן, עיי"ש. (והקשו על הרמב"ם דס"ל שגם בדבר שיש בו סימן לא יטול, מהא דחזקו בב"מ כה ב להדיא דבר שיש בו סימן לא נאמר הדין דלא יטול. ויש שכתבו דהרמב"ם ס"ל דבר אמרינן בסוף הסוגיא "איכא למימר אינש אצטענהו וכו'" הדרינן מהא דאוקמינן לעיל דאוקמינן דוקא בדבר שאין בו סימן, עיי' במ"מ שם שכתב דהרמב"ם גריס "אלא", והג"א בביאורו שם [ס"ק לא] פירש כן גם לגירסתנו. ועי' בבס"מ ובב"י שם באופ"א, ואכמ"ל. וכשיטה זו הביא המחבר לדינא בסי' רס סעיף ט"ג, ודומ"א שם העלה כשיטת הרא"ש הנ"ל.

קלא. עיי' ש"ך סי' רסח ס"ק ד.

קלב. עיי' נהר"מ בסי' רסב ס"ק א דכשואמר דלא נח"ל בקנין ושלוחות הוצר אין חצרו קונה לו, וממילא יכול לקנות לאחר יאוש, [ועיי' גם בדבריו בסי' רס ס"ק ת], ועיי' בשר"ת בית יצחק א"ח סי' כא שכתב דודאי לאחר שכבר הגיע לחצירו לא מחני לומר דלא נח"ל מעיקרא בקניית חצר, אא"כ התנה מעיקרא שלא יזכה במציאה שתגיע לחצר מהני.

קלג. פתחי חושן דיני אבידה פ"ד סעיף כא. ועיי' להלן סעיף מו עצה אחרת בזה.

קלד. בש"ך סימן דס ס"ק יא וסמ"ע שם.

קלה. ויש לעיין אם מחוייב להודיע לו בסלפון, [באופן שלא יוכל לתבוע מהמאבד הוצאה זו, מאחר שאינו חייב להוציא ממון על השבת האבידה, [וככלי בסעיף טז], או שכיון שאין זה נחשב בעיני אנשים כהפסד ממון מחוייב בכך. [עיי' בזה ב"השבת אבידה כהלכתה" פרק י

סימן, הרי היא שליכתי. [כ"פ באופן שאין חשש י"אוש שלא מדעת^לקני].

ג. ובאופן שנמצאת האבידה במקום המשתמר קצת, אם יש סימן באבידה [או בחפץ או במקום], נטל ומכריו ומהזיר עיי' הסומ"ק^ל, אבל בדבר שאין בו סימן, הרמב"ם שכל אבידה שהיא דרך הינוח

קפי. והיינו דינא דכריכות ברה"ר, דאין בהן סימן מקום [משום דמנשתפין ומעיקרא הניחום שם להקל ממשיאן ושכחו שם ונתייאש, כיון שאין סימן לא בגוף ולא במקום]. וכן כשמוצא מנכסות בסלפון צבורי או במכונת מכירה וכדומה הרי אלו שלו, עמש"כ בזה ב"השבת אבידה כהלכתה" פ"ק יב סעיף ח והערה ח. (ובעל המכונה אינו זוכה בזה משום שהי חצר שאינה משתמרת דלא קני). ועיי' ב"משפט האבידה" [סי' רס סעיף ג באיפת צדק שם] שצייד לענין המוצא בכספות דאולין בטר בתרא, עיי"ש עוד.

קפי. וכמבואר בש"ך שם [ס"ק לא] דמיייר בדבר שיש לחלות שמסתמא נתייאשו הבעלים קודם שמצאו זה, ובהנתיב אתא לידיה. [והיינו דא"י נחשב "אבידה מדעת", כיון שבשעה שהניח שם עדיין שמר שם ולא היה "אבידה", אלא דאח"כ שכחו, וא"א להחשיבה "אבידה מדעת". ויסודו דכל זמן שהבעלים עמדו שם עדיין לא היה החפץ בגוד "אבוד", ורק אחר שהלכו הבעלים נחשב החפץ לאבידה^ל.

אמנם הנהר"מ שם [ס"ק טו] כתב עפ"י המהרש"א [ר"פ אלו מציאות] דכל שיש לחלות בהניחו, תלינן דהוי יאוש מדעת. [ועיי' ב"ביאור" על המהר"ם שף שבאמת תמה על המהרש"א שם בזה, ועוד].

קפת. והטעם כתב הרא"ש שכיון שאין האבידה במקום המשתמר יפה, נוחא לבעלים שהמוצא יטלו ומכריו, ואבידה היא שהיית בהשבתה.

קפט. עיי' ברמב"ן [ברשב"א בדף כה ב, ובגמק"י שם בשם הר"ן, ובמ"מ [בהל' גזלה ר"פ טו] שכתבו שבאופן שלא חולק החפץ לביתו יכול להחזיר למקום שנטלה, משום דאמרינן דממ"י, שחלש הבעלים הניחום שם לדעתם, הרי כיון שמקום זה משתמר הוא לדעת בעלים יכול להחזירו לשם, ואילו אם מעלמא אתי, הרי כיון שאין בו סימן הרי הוא שלו, וממילא כיון שיכול להניחו בביתו, רשאי הוא כמ"כ להניח במקום שנטל, וכשיטה זו העלה הש"ך שם [ס"ק לב] לדינא. [ובנהר"מ בסי' יב כתב דכן שיטת הרמב"ם כראשונים אלו], עיי"ש.

אמנם הרמ"א שם [בסי' רס סעיף י] העלה לדינא דבריו התוס' שם [ד"ה ואם נטל] והרא"ש, שכל שנטל אבידה זו ממקומו, תו לא יחזירה למקומה אפילו אם רדאי שערדין לא באו לשם הבעלים לחפשה, דאבידה היא שחייב בהשבתה וצרף לעשות השבה מעלייתה. והטעם כתבו התוס' דאפילו הניחו בעלים שם מדעת דומה ששכחוהו, כיון דמיייר כשאינו משתמר כי אם קצת, עיי"ש. (ועיי' בנהר"מ [שם בס"ק טז] שפירש דבהא תליא פלוגתתם, דדעת תוס' דתלינן בהניחו ושכחו, ולכן חשיב כאבידה ונעשה שומר אבידה, אך הרשב"א וחז"ן ס"ל דכל שהוא משומר קצת לא תלינן שהוא שכחו, ולכן יכול להחזירו לאותו המקום שהניחוהו הבעלים, והיינו משום שכלפי הבעלים שהניחוהו שם נחשב מקום זה כמשתמר). ועוד מבואר בדברי ה"ן דהיינו דוקא בספק הינוח, אך בודאי הינוח לא יטול ממקום המשתמר קצת גם בדבר שיש בו סימן, שכיון שהוא רדאי הינוח אין זו אבידה שמוזהרים עליה, ולכן

על המוצא להביאה אליה.	יא. מכירת האבידה ושמידת דמיה
המוצא שיק במקום שאינו יכול להשיב.	המוצא הפך שאפשר להשיג הפך שזה
או שלא בא האובד עד זמן שלא	בדיקת בנקל בשוק, כמו ספרים
יקבלוהו בבנק, יכול לקורע.	וכדומה, רשאי לשום ערכם ולרשום

הערה ד. ואולם זהו באופן שאינו יכול להודיענו ללא הסלפון, אך אם יכול להודיע לו גם בצורה אחרת, הרי ממילא ההודעה בסלפון נעשית לתועלת המוצא למנוע ממנו סירחא.

קל. מטו בשם החזו"א שחורה דסגי שיודיע המוצא לבעל האבידה, וא"צ למסור לידו, [וכמו שהביא ב"משפט האבידה" סי' רנט במאזני צדק סי"ב, ובשערי צדק שם סי"ק יד, ובהשגבה אבידה כהלכתה" פרק ג הערה יח] וכל"כ בעל האגרות משה בתשובתו [שנדפסה בסו"ס "השגבה אבידה כהלכתה" אות כב], וכן הביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א [עי' במאזני צדק שם, ובהשגבה אבידה כהלכתה" פ"ג הערה יח].

[ואמנם בשם אמרי הצבי [ב"ק נז] הביא במשפט האבידה שם שכתב שהיב להשיב האבידה לבעלים ממשי, ודיקן כן מדאמרו בדף כח א, לזול ולחידה ניהלי, עיי"ש. [ויש לצייין עוד למה שדנו הפוסקים לגבי חיוב גזל שלא נשבע, אם צריך להודיע לבעלים על החפץ שיבואו לקחתה, וכמשי"נ בב"ק קד א בעצה"י].

קל. כגון באופנים המבוארים לעיל בסעיפים לד-לה.

קל. "משפט האבידה" [ב"יחוריו הלכות' סימן טו]. [ועיי' ב"השגבה אבידה כהלכתה" [פרק יב] דבכל גווני אין היתר למשוך מהחשבון בבנק את הכסף, דאף שנתייבאשו מן הניד של השיק, לא נתייבאשו מהכסף המופקד בבנק].

ויש שהידיש שמוטד למוצא מפתח ליתנו לאדם לבדוק אם זהו המפתח שאיבד. וכן באופן שיש לתלות שהחליפו את המנוול, רשאי לזרוק, ולא שייך בזה עד שיבוא אליהו. [עי' ב"השגבה אבידה כהלכתה" פרק יב סעיף טו שהביא בשם הגר"מ גורם שליט"א]. ועד"ז יליע בדברים נוספים שהיב להכריז, ואעפ"כ אינו חייב לשמור זמן מרובה.

קל. עיי' בב"י [ח"מ סימן רצה אות ב] שזהו משום דכל מידי דשכיח לא אמרינן דאדם חפץ בשלו יותר. [ועיי' בסמ"ע שם סי"א א דהיינו דבר שמיעו ידוע ומצוי לקנות ממנו, עיי"ש].

קל. מהא דא' בגמ' כט ב דהמוצא תפילין בשוק שם דמינו ומינחן לאלתר, והובא דין זה בטור ובש"ע בס"י רסז סעיף כא, ומשמע מדבריהם דכן הדין גם בדברים אחרים דשכיח, וכמשי"כ הערוה"ש שם סעיף יד, וכן משמע מדברי הסמ"ע שם [בס"ק ל, וכתבו דלא ס"ל לש"ע כדברי הרמב"ם דהטעם בתפילין זהו משום שאינם עשויים אלא למצותו בלבד, ולדבריו דין זה הוא דוקא בתפילין, אך בשאר דברים אף שמצויים לקנות מ"מ חביב לאדם דבר שרגיל בו]. ועד"ז מבואר בשו"ת חת"ס [ח"מ סו"ס קכב], וכן הסיק החכמת שלמה שם לדינא. [ועיי' ב"משפט האבידה" סי' רסז במאזני צדק סי"ק עו] שכתב דהאידינא דכל אחד רצונו בתפילין מסויימים ובהידורם שונים, לא חשבינן לתפילין דשכיח לקנות, וצריך להחזירם בעצמם, ומ"מ תפילין פשוטים ביותר דלא בעי הזמנה אפשר דיוכל לשומם בדמים, [עיי"ש בשערי צדק סי"ק רפז].

[והנה במצא חפץ משומש לכאורה יש לו לכתוב הסכום שווה בשוק חפץ משומש, [וכן הביא ב"השגבה אבידה כהלכתה" פ"ו הערה ז בשם הגר"ש אלישיב שליט"א], ולפ"ז יש להעיר דלא"י עיי"כ שולקח החפץ לעצמו נגרם הפסד לבעלים, שחפץ משומש אין שוויו אלא דמים מועטים, והרבה פעמים בדמים מועטים אלו לא יוכלו הבעלים להשיג שוב חפץ משומש כזה,

שוותים, ואז יכול להשתמש בהם. אמנם אם מצא מעות עצמם, מעיקר ופטר ראוי לעשות כן בבגדים וכדומה. הדין אינו רשאי להשתמש בהם. שמדי תקופה משתנה צורת הבגד שלובשים [ואמנם המנהג להורות שגם כזה יכול בשוק, ויש לחוש שלאחר זמן כבר לא להשתמש בהם, וירשום כפנקסו הסכום יהיה מהאים ללבושהם]. שמצאם.

ור"ק. אמנם ב"ארוחת רבינו" [ח"א עמ' רעט] כתב שאדם שצריך לשום החפץ כפי שווה לבעלים, וכגון אם מצא כובע משומש קצת שאצל הבעלים שווה כמו חדש, צריך לשלם כפי הערך ששוה לבעלים, אף שהמוצא לא היה משלם עבורו אלא מחיר מועט, ועיי' בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתיח שראוי שיקבל עליו לשלם כפי שישווה לקנות החפץ בשעת תביעה, שבה אין חשש הפסד למאבד, עיי"ש. [ועיי' בדבריו בתשובות והנהגות ח"ג סי' תסד]. קמא. ולדברי הרמ"א [שם בס' רסז סעיף כד] משמע שיוכל לשומן בעצמו, אמנם לדברי המחבר שם יתכן שצריך לשומן בפני שלשה, [וכן צידד הסמ"ע שם סי"ק לו, ויש חולקים, עיי' במה שציין בחדושי רעק"א לדברי האורים גדולים].

[ובשו"ת אגרות משה [ח"מ ח"ב סי' מה אות ד] כתב בפשיטות שיש חילוק בסוג האבידה, ובאופן שאין ידוע שוויות האבידה צריך לשומה בפני ג' אנשים היודעים בשומת דברים כאלה]. והביאו שראוי לשומם במטבע המחקקים, ולא במעות שערכם יורד. [עיי' ב"משפט האבידה" סי' רסז בבירור הלכה סי"א כ בשם ח"אור דור" להגיד יונגרוינ צ"ל דהסכים עם השואל שכן ראוי לנהוג, וכל"ה בתשובות והנהגות ח"ג סי' תסד].

קמא. אגרות משה שם, והוסיף שירשום גם סימני האבידה, ועיי"כ יוכל לבדור הדבר לכשיחבבקש. ובשו"ת חת"ס [שם] הזכיר בת"ד שיכתוב בפנקס הקהל שיש בידי חפץ ששווי כן וכך. ויש בשר"ת תשובות והנהגות [ח"ג סי' תסד] שם שגם עתה יש לחקפדי להניח את הדף שרשם עליו במקום שמו. [ועיי"ש שהביא דכיון שהוא צורך מצוה מותר אף לרשום בעמוד הראשון של ספר קודש].

קמא. ועיי' ב"משפט האבידה" [בהשגבות לסימן רסז במאזני צדק סי"ק עו], שכתב דאין צריך להפריש מעשר כספים מסכום זה, מאחר שאינו שלו אלא יש לו היתר השתמשות. קמא. "משפט האבידה" [בס"י רסז בשערי צדק סי"ק רפג] בשם "חשב האפר" [ח"ב סי' יא], דסגנון הלבוש משתנה, עיי"ש. [ויש להוסיף ג"כ דה"ל דומיא דפירות שעלולים לירקב, שצריך למוכר מיד, וכמו שהביא הסמ"ע שם סי"ק ל והש"ך בס"ק טז].

וכתב דפטר בגדים וכל"כ שביבות הימים הם מתקלקלים והרי דומיא דפירות וכדומה שמבואר בפוסקים שמוכר מיד, עיי"ש.

קמא. ש"ע סי' רסז סעיף כה, ע"פ סוגיית הגמ' כט ב דבמעות אבידה כיון דלא טרח בהם אסור לו להשתמש בהם.

קמא. עיי' ב"השגבה אבידה כהלכתה" [פ"ו הערה יח] בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, ועיי' גם ב"משפט האבידה" [סי' רסז בבירור הלכה אות כד]. וב"משפטי התורה" [פרק ו סעיף ג].

וכפטר אם מצא מטבע שאין רגילים להחזיקו זמן מרובה [וכמו שקלים] מחשש שירד ערכו וכדומה, שראוי שישומם בדולרים שבהם רגילים יותר להחזיק ממון לזמן רב, וממילא ה"ז כמכר, וכל"ה בהערה, [וכן העיר במשפטי התורה פ"ג בהערה שם], וגם בלא"ה יש להעיר דיתכן שבימינו אין זה שמירה מקובלת של הממון שיחזיקו בביתו, ועדיף לבעל האבידה שישומם בדמים, ור"ק. [ועיי' לעיל בהערה דהשמירה הראויה לממון האידינא היא בבנק].

יב. הלכות שונות בדיני אבידה זו היא מאגשים שהגיעו מבחוץ ולא קיבלו על עצמם לנהוג כך^{קט}.

במקומות ציבוריים כגון בישבות, מוסדות, בתי כנסת, מקואות וכדומה

אפשר ורצוי לתקן ולפרסם שכל האבידות הנמצאות שם יונחו במקום מסוים [המשתמר] ויכלו הבעלים ליטלם משם, ומה שלא יטלו עד זמן מסוים יהיה הפקר. ועדיף שיתקנו שהמאבד יטול ע"י שיביא סימנים. ואין צריך לחשוש שאבידה זה, מותר להשתמש בהפיקא.

^{קט.} תשובת האגרות משה [ה"ד ב"השבת אבידה כהלכתה", אות יז], וה"ד ב"משפט האבידה [סי' רטז במאזני צדק סי' ק' י אות ז], ועי' בדבריו בשערי צדק שם [סי' ק לב] משי"כ לדון אם מועיל שיתקנו שיטול המאבד בלא סימנים. וגם בשו"ת מנחת יצחק [ה"ח סי' קמו] וב"פתיחי חושן" [פ"ד סעיף כב] כתב שמועיל שיפרסמו שחפץ שלא ידרש עד תקופה מסויימת יזכו בו בעלי המקום. והוסיף בפתיחי חושן שם [בהערה מט] שאע"פ שיתכן שעדיין לא נודע לבעלים שאבד, לא אמרנו שלא יזהר בזה בעל המקום, משום שכיון שהוא דבר הרגיל שמשאירים שם חפצים, דמאי לפירות בצד שדה דאמרנו שמעיקרא מתניאיש. [עי' ב"מ כא ב].

^{קט.} תשובת האגרות משה [ה"ד ב"השבת אבידה כהלכתה", אות יז], והטעם כתב שהולכים אחרי הרוג. ובפרט שיתכן שגם אותו אדם שבאו מבחוץ יודע על תקנה זו. ואולם כתב שאם ישנם כאלו שלא שייך שידעו על התקנה, לא מועילה התקנה, אך בסתמא אין להסתפק שהיה אדם כזה.

^{קט.} אף שבסתם אבידה מותר להשתמש בה במקום שנראה שלא מקפיד הבעלים, מכל מקום באופן זה כתב השו"ע סימן קל"ז דאסור בכל גווני. ועיי"ש בקצרו"ח סי' ב דאפילו אחר ימים רבים אסור.

^{קט.} שו"ע סימן רטז סעיף ג, ועי' ב"משפט האבידה" [סימן רס בשערי צדק סי' ק קסט] דחייב לשים מודעה בפרט במקום שבו נחתק לו ששם יחפש המאבד. וכן הביא ב"השבת אבידה כהלכתה" [פרק ז סי' ז] בשם הגר"מ קאופר.

^{קט.} דמאי שכירות על החפץ שהוחלף לו, הגר"ז אויערבאך וצ"ל [בתשובותיו שבס"ס השבת אבידה כהלכתה]. והגר"ש אלישיב שליט"א [ה"ד ב"משפט האבידה" סימן רס בשערי צדק סי' ק קסט].

ועי' פתחי חושן [דיני אבידה פרק ד הערה מד], שאם נעלם לו חפץ ואח"כ ראה באותו מקום חפץ דומה לשלו, אם עבר שיעור זמן שבדאי כבר ידעו הבעלים בטעותם, מותר לכתחילה לקחת את החפץ הנשאר, שיש להניח כי בעל החפץ מוותר ומעדיף להשאיר את החפץ ביענים, וכמ"כ אפילו היה הוא המחלף הראשון ועבר זמן רב מותר להשתמש בחפץ.

וכתב המנחת יצחק [ה"ג סימן יז] שאם איבד חפץ ואחר יום או יומיים מצא באותו מקום חפץ זהה לשלו ומסופק אם הוא אותו חפץ או לא, אם נשאר אותו החפץ זמן רב שם ולא נלקח, תלינן בודאי שהוא שלו ומותר לקחתו.

בכלל השבת אבידה, הצלת ממון חבירו^{קט}. ממלאכתו, חייב לפתוח לו משום השבת ולכן הוראה אור חשמל או תנור

דלוק ששכח חבירו לכבותו, צריך להוריעו, ובמקום צבורי יש לכבותו^{קט}. אולם במקום שאין מקפידים להשאיר זמן מועט דלוק, אינו חייב לכבותו^{קט}.

כמו כן, אם חבירו נעול בחדר ובטל ביוקר יותר משנות חייב להזהירו^{קט}. מורין השבת אבידה חייב אדם לומר להפסיק^{קט}, ולכן אם רואה שהבית קונה

ההלכות נערכו לעורר ולעניין לב המעיינים בלבד

^{קט.} שו"ע סימן סי' רנט סעיף ט.

^{קט.} "משפט האבידה" [סימן רנט במאזני צדק סי' ק מג ז].

^{קט.} שם [ב"בירורי הלכות" סימן ח אות ג], ועיי"ש שכתב דגם אשה בנכסי בעלה צריכה להקפיד בבית שלא ישאר חשמל דלוק ללא צורך במקום שדרך העולם להקפיד בזה.

^{קט.} "משפט האבידה" [פתוחה בבירור הלכה ה ג ועיי"ש עוד דאם חבירו השאיר ספר פתוח צריך לסגור וכן שאר דברים הגורמים לשכחה או עניות וכדומה, עכ"פ ממצוות חסד].

^{קט.} חפץ חיים [הל' רכילות כלל ט סעיף א]. ועי' ב"משפט האבידה" [פתוחה בבירור הלכה ה ב] עוד פרטי דינים בזה.

^{קט.} שם. ועי' ב"משפט האבידה" שם שהביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שאם אש עומדת להזיק כלים טמונים, חייב ללחום כדי שלא יפסיד בעל הכלים. (וכתב דמסתבר טפי דין זה לעת הסוברים דטמון חייב בדיני שמים), ועיי"ש עוד דוגמאות בזה.

ז. סגולה למאבד אבידה ואינו מוצאה, להפריש מעות לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, ולומר: "אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקביה מאיר את עיניהם, שנאמר: "ויפתח ד' את עיניה ותרא שם באר מים" (כב).⁵⁸

מחוי וכיצד מכריזים

ח. המציא מציאה שיש בה סימן או שמקום הימצאה יכול להוות סימן – חובה להכריז עליה, וכשיאמר המאבד את סימניה בגון צורת הארזיה, מספר הפרטים או משקלם תחזור האבידה לבעליה^(כא) וסימן בצורת הקשירה או בסגור העטיפה עדיפים מפרט תכולה או משקל^(כב).
אבידה שניכר בה שאבידה לפני זמן רב, ומסתבר שכבר נתיאשו הבעלים – רשאי המוצא לקחתה לעצמו אפילו יש בה סימן^(כג).

ט. אבידה שאין בה שום סימן^(כד), במידה ויש להניח שבעליה הרגיש מיד

(כג) פנינו רבנו קהלות יעקב עמ' קיג. סגולות נוספות בספר "סגולות ותפילות" עמ' 66 הדערה 58.

(כד) ש"ע ח"מ רסב, ג. מסמרים או מחטים שנמצאו מוטלים אחד אחד – הרי אלו שלו. נמצאו שנים או יותר יחד – חובה להכריז, שהמנן סימן – ש"ע שם, טז. אבידה שרשום עליה שמו של המאבד, כתובתו או מספר הטלפון שלו – חייב המוצא ליידיע את הבעלים שיבוא לקחתה. ואינו מחויב להביאה לידי המאבד, כדין שומר שבעל הדבר צריך לבוא ולקחתו – משפטי התורה ג. ב.

(כה) ש"ת נשמת כל חי (להגרי"ח פלאגי זצ"ל) א"ח ב, לז וראה גם סי' לו.

(כז) ש"ע ח"מ רסב, ה.

(כז) כגון שנמצאו דרך נפילה ללא סימני זיהוי. בכלל זה, עט, עדשות מגע (אא"כ המספר מיוחד ונרד ומחצה סימן), פאה (כשאין סימן בקופסה), שקית חלב וכדומה. ויש לציין, שצורת מטבע או סימנים בשטרות כסף או המחאות (שקים) אינם סימן, שמה נאבד למוכר – ש"ע שם, יג. וראה דעת הרמ"א שם, ולמעשה בספר משפטי התורה ג, ב שהמציא שיק ללא התימה – יתנה לבעל החשבון, נמצא חתום וסוכמו נקוב, אסור להחזירו לאף אחד אלא תברר בוודאות או יסכמו הצדדים ממי נפל. נמצא פנקס שקים: אינם חתומים או רשומים על שמות שונים – בודאי נפלו מבעל החשבון. רשומים על שם מקבל אחד, ולמקבל סימן מובהק – בודאי היה כבר הפנקס אצלו. המקבל וגם בעל החשבון סוברים "נפל ממני" ויתנו סימנים מובהקים על השקים – יתנו למקבל ששמו רשום על השיק, כי אם הינו יודע סימן מובק – בודאי שהפנקס היה כבר אצלו. יש חשש שאולי כל השקים העיברו לאדם שלישי – ישאירם המוצא ברשותו. נמצא שיק חתום [פתוח], יברר המוצא אצלו בעל החשבון אם אבד ממנו או שמסרו לאחר, ואם יאמר שמסרו לפלוני וגם אותו פלוני טען שנפל ממנו – יתנו לו, מכחושם זה את זה אפילו בעל החשבון טוען ודאי ואין אפשרות לברר אם מסרו לאדם שלישי – ישאירו המוצא אצלו. נמצאו מספר שקים מבעלי חשבוניות שונים, כיון שערמית שקים, ובפרט כסכומים שונים – סימן מובהק, מי שיכירם שחזרביה נפלה ממנו – יקבלה.

אביד – מציאתה לאביה.
הפצים שאין דרך אשה לעסוק בהם^(טו) – פטורה מלהשיבם למאבדם^(טז).
ה. קטן או שוטה שמצאו מציאה, אף שלא זכו בה בקנין גמור, אסרו חכמים לקחתה מהם – משום דרכי שלום^(טז).
כן, הסמוך על שלחן אביו, אפילו הינו גדול – מציאתו לאביו, אינו סמוך, אף שהוא קטן – מציאתו לעצמו^(טז).
הערה: השבת אבידתו של גוי – להלן סעיף לב.

הצלת ממון מהפסד

ו. בכלל מצות השבת אבידה למנוע ולהציל ממון חבירו מהפסדי^(טז) ומי שאינו מציל – עובר בלאו^(טז) וחייב בדיני שמים, לשלם לחבירו על הנזק שנגרם והיה יכול למנועו^(כא).
הערה: בכלל השבת אבידה, כשרואים מי שסר מהדרך הטובה והישרה, חובה להחזירו למוטב ולהשיב לו את אבידת נפשו^(כב).

(יד) ש"ע שם, ב.

(טו) כגון אופניים, כלי עבודה כבדים ובעלי חיים וכדומה.

(טז) ראה פתחי חושן (להגרי"ח בלוי שליט"א) אבידה א, ז וש"ת שרגא המאיר ה, נא הדין זקן ואינה לפי כבודו.

(יז) ש"ע ח"מ ער, א. בא אחד והטף מן הקטן ובא אביו ולקחה ממנו בבת, ספק אם זכה בה האב – ש"ת נשמת כל חי ב, מ.

(יח) ש"ע שם, ב.

(יט) ש"ע ח"מ רנט, ט ורפה, ב. וזה נכלל בנאמר: "לכל אבידת אחיך" (דברים כב, א).

(כ) רמב"ם ספר המצוות ל"ח רצו בשם הספר – "לא תעמוד על דם רעך".

(כא) שם ובכלל זה, כשרואים רכב שהשאירו את אורו^(טז) ודלקים, מכשיר שנשאר פועל, מים נוזלים מדרד שמש, ילד המקשקש על קירות או מויק את בגדיו וכמובן, גנב העומד לגנוב או עובר המזיק ממון בעלי הבית. כמו כן, אבידת קרקע, כשבאים מים לשטוף שדה – ש"ע ח"מ שנט, ט. הייתה הוצאה כספית לפעולת הצלת הממון, חייבים הבעלים להחזיר את ההוצאות שהוציאו עבורם – ש"ע ח"מ רס"ג, ג ורסה, א.

(כב) מנחת חינוך מצוה רלט ומעם לוע, כי תצא, והדברים קל וחומר, אם ציחה תורה להשיב ממון שאבד לבעליו, על אחת כמה וכמה להשיב לו אבידת נפשו, כנדרש מן הפסוק "והשבותו לו" (דברים כב, ב) – לרבות אבידת עצמו, כשנפשו הולכת מדרח אל דחי, ומוכה לו גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

בחסרונה – הרי היא של המוצא^(ט). נמצאו שטרי כסף או מטבעות מפורזים וכן מוצרי מזון באריות מקורית ללא סימני זיהוי נוספים וכמותם נמכרים בכל מקום – הרי הם של^(כ).
יש אומרים, שבזמן הזה אבידה שאין בה או במקומה סימן אין חייבים להרימה ולטפל בה אפילו טרם נתיאשו הבעלים^(כא).

י. ערימת שטרות המונחת בסדר או במבנה מסוים, והוא הדין למטבעות – חובה להכריז על מציאתם^(כב).

היו המטבעות מונחות בצורה מיוחדת כעניול, כשורה או כמשולש – יש להשאירם במקומם^(כג).
הערה: המחאות (שקים) שנמצאו – ראה במפורט לעיל הערה כו.

יא. נמצא ארנק ובקירובו כסף מפורז – הכסף של מוצאו, ועל הארנק יש להכריז. ניכר שיש קשר בין הארנק לבין הכסף – חובה להכריז^(כד).

יב. הכרזה יש לקיים במקום בולט, כגון בפיתחי בתי כנסיות, מקוואות, מרכיזים

(כז) שריע ח"מ רסב, ג מחמת כובדה או חשיבותה, כגון מזוזה, מטריה, ארנק, שעון, משקפים, עט כתיבה וכדומה. ספק אם הבעלים נתיאשו לפני שנטלה המוצא – נשאת שייכת לבעלה, בין יש בה סימן בין לאו, ועל המוצא להתנהג בה כאבידה שלא נתיאשו בעלה.

(כח) שריע שם, ויבכלל ח ובכלל זה, לחם רגיל פיתות לחמניות חלב וגבינה ובקבוקי שתייה, דפדפות וכדומה שאנו תולים שמדי כשהרגישו הבעלים בנפילתם, נתיאשו מיד. אולם, מאפה בית, וחתיכות בשר או דגים שנחתכו בצורות מיוחדות בבית, כל שיש בהם סימן – חייבים להכריז. סלים או ארזי משלות שאין דרך בני אדם לדרוסם ולגלגלם ברגליהם ממקום למקום, מקומם, וכמוכן צורתם ותכולתם מהווה סימן, וחייבים להכריז עליהם – שריע ח"מ רסב, ח"י.

(כח"י) דרוש וחדש לגרע"א לבי"מ כא ע"ב ובי"מ כו ע"א בסוף ד"ה ת"ט. דשת"ך ט"פ, חידושי ה"ר"ן ב"מ בה ע"ב ד"ה נמצא ט"פ וכו', אמרי משה לו, ז. השאירה במקומה עד לאחר יאוש – הרי היא של מוצאה. ובמשפטי התורה ג, ב הוסיף, שלא חוששים שמא המאבד צורבא דרבנן שנאמן בטביעת עין וגם אין לחשוש שראו עדים ממי נפל, והיו מילתא דלא שכיחא כלל.

(כט) שריע שם, יא אבל מטבעות ושטרות מפורזים, אפילו מקצתם מונחים זה על גבי זה – דנים כמפורזים. והיות ואדם רגיל למשמש בכיסו בכל עת ובדאי הרגיש בנפילתם והתיאש – הרי אלו של מוצאם.

(ל) שריע ח"מ רס, ט שאבידה שברך הנחה אין להטריח הבעלים. אמנם, כשהם בשקית או באריות הניתנת לזיהוי, יש להכריז.

(לא) שריע ח"מ רסב, כ.

מסחריים או חנויות, פיתחי בתיים משותפים, לוחות מודעות או תחנות הסעה^(ל) לענין הכרזה במוסדות ציבוריים – בהערה.
אין חיוב על המוצא לפרסם מודעות באמצעי התקשורת הכתובה או המשודרת, ואינו יכול לחייב בהוצאות אלו את המאבד^(לג). ראה להלן.

יג. ראוי ונכון לקבוע לוח מודעות מיוחד להכריז בו על המציאות, והוא המכונה "אבן הטיוע". ויבואו על הברכה אירגונים, בעלי עיתונים וכתבי עט המאפשרים לקיים באמצעותם מצות השבה אבידה לבעליה^(לד).

יד. ההכרזה צריך שתכלול את סוג האבידה, כגון: ספר, בגד, או חפץ כל שהוא

(לב) שריע ח"מ רסו, ג. ומספיק הודעה בבית כנסת אחד, הסמוך למקום מציאת האבידה, או בעיתון אחד "דוברך חב"א אית ליה" (גמ' כתובות יז ע"ב) – שעי"ם מצייתים בהלכה ח"ד קפ"ד, ד. אבידות שנמצאו בישיבה, בית מדרש, ביה"כ וכדומה ואין בהן סימנים, זוכים בהן המצאים – משני"ב קנ"ד, נט עפ"י המג"א שאין יד להקדש לענין מציאה לכל הדעות. ראה קצות החושן ה, א ונתיבות שם. ובספר פתחי חושן אבידה ט, יד שחפצים שנמצאו בחדרי הפנימיה או בחדרי האוכל, מנהלי הישיבה זכו בה מדין קנ"ד חצר, ורק בבית המדרש ובחדרי הלומדים, דין הקדש. ודעת הגר"ש וואנר שלטי"א שמציאה שבייח"כ שבבית פורטי, הרי אלו שלו – ראה שרי"ת שבט הלוי ט, שח"ס שרש"א שבייח"כ בבית פורטי, וטוב וראוי שבכל מסד ציבורי כולל סמינר ביה"ס מקוה טהרה ומקומות עבודה תיחלה מודעה במקום בולט שכל למי שלא יקח את חפציו עד זמן מסוים, האבידה תעבור לבעלות המוסד או מוצאה – דעת מ"ן הגרש"ן אויערבך זצ"ל בשר"ת מנחת שלמה ג, קו שרי"ת אגרות משה ב, ח"מ מה שרי"ת שבט הלוי ט, שח. הלוי מודעה ולא באו הבעלים, ולקח גבאי אוצר הספרים את הספר לספריה, ולאחר זמן בא בעל הספר ותובע, אין רשות ביד הגבאי להחזירו לו – הוראת מ"ן הגרש"ן אויערבך זצ"ל. לא חלו מודעה וניכר שחלף זמן רב מאז הונח הספר הבגד או החפץ, מסתבר שכבר נתיאשו ממנו הבעלים. ראה גם בספר תורת הישיבה פרק יז.

בני ישיבות, דנו הפוסקים אם נחשבים כסומכים על שלחן אביהם ואין למבואר בשו"ע ורמ"א ח"מ ע"ר, ב אין ייאושם נחשב ייאוש ולפיכך המוצאים אבידות בישיבה, שאין באבידה סימן – ידא מונח עד שיבוא אליהו. ראה דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל בקובץ זכרון יהודה א, עמ' קד שרי"ת משנה הלכות ג, רפ"ט ושר"ת תשובות והנהגות א, תקפ. ונראה שלמעשה כיום הבחורים אוכלים ומתגוררים בפנימיית הישיבה על חשבון הנהלת הישיבה, ובשיבות גדולות אין השתתפות המכסה את הוצאותיהם ובפרט התבונים ומקבלים מלגות הרי מסתבר שייאושם ייאוש וראוה ספר השבת אבידה כהלכה ט, הערה ג. חידושי תורה או סיכומי שיעורים וכדומה שנמצאו בבית המדרש ואין ידוע ממי נאבד, יש להלות אותם על לוח מודעות במקום בולט – דעת הגר"צ קרליץ שליט"א כמובא בספר השבת אבידה כהלכה ע"פ פ הערה יט.

(לג) שרי"ת אגרות משה ח"מ ב, מה. ובחבורת עם התורה תשמב"ד.

(לד) ראה שרי"ת מנחת יצחק ח, קמו שרי"ת שבט הלוי ז, ח"מ ר"ח ושר"ת תשובות והנהגות, תתי. שבכל מקום ציבורי יפרסמו במקום בולט תקנות ברוח, שבמדינה ולא ידרשו את האבידות עד מועד מסוים אין להנהלה אחראית ותעשה בזה כרצונה. והוא הדין לבתי מדרש וברירות שחיה, אכן, במקומות שבאים גם כן אנשים מבחוץ כגון בספריות וכדומה – לא

ובדומה, על מנת שהמאבד יבוא ויתן את סימניה.
אין די בהכרחות: "אבידה מצאתי" מפני שחובה לקרב את הנאבד אל המאבד^{(ל)ט}.

טו. בשבת ויום טוב, מותר להכריז בפה, אפילו על אבידה שאסורה בטלטול ואפילו אין בה כלל צורך לשבת או יום טוב^{(ל)ט}.

כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש, ספר טלפונים או מטריה יש להסתפק אם מותר לטלטלם בשבת על מנת לקיים בהם השבת אבידה^{(ל)ט}.

טז. במקומות שנהוג שהמוצא אבידה מביאה למשרד מסוים המטפל בהחזרתה לבעליה, כגון מחלקת אבידות – יש למסור לשם את האבידה, כדי שתוחזר עפ"י סימניה^{(ל)ט} כדלהלן.

השבה על פי סימנים

יז. אין מחזירים אבידה אלא עפ"י סימנים מובהקים, היינו: מידה, משקל, מנין או מקום-מזוהה, ובכלל זה נקב או שריטה בצד פלגיו, אבל צבע אינו סימן^{(ל)ט}.

מועילה התקנה הנ"ל, וכשהדבר ספק אם המאבד מבחין, הולכים אחר הרוב – שרית אגרות משה שם.

(לח) שריע ח"רמ רסו, ד וסמ"ע, ה ואין חוששים שמא יבוא רמאי שידוע שאבדה האבידה ויטען שהיא שלו, כיון שאין מחזירים אלא בסימנים מובהקים.

(לו) שריע א"ח שו, יב ומשגיב מחזקו. כיון ששבת זמן אסופה לרבים, ועצם ההכרזה הינה דבר מצוה – לקיים מצוות השבת אבידה.

(לז) ראה ספר שמירת שבת כהלכתה פרק כ הערה כח. ראה גם כן שרית משנה הלכות ה, רפו.

(לח) פתחי חושן (להגריי בלוי שליט"א) אבידה, ב ראה גם דיני ממונות ח"א שער שני ג, א. נמצא סכום כסף או ארנק או תכשיט וכל דבר יקר ערך בכלי המשמש לחתובה ציבורית, אין למסור לזנז, מפני שעלולים להכשילו בגניבה, ותמיר ערוף למסור את הדבר במשרד המיועד לכך ולערוך רישום ולקבל אישור על מסירת האבידה, שעל פי דין במקרים רבים באם לא יאוחר המאבד, האבידה למוצא.

נמצאה מנטפה ובה ניירות ערך בחדר כספות של בנק ונמסרה לידי המשטרה וכעבור כמה חודשים עדיין לא נדרשה, אין לבעלי הבנק שום זכות עליה וצריכים להחזירה למוצא האבידה – שרית אגרות משה ח"רמ ב, מד וכן הכריע בשרית אור לציון ח"א ח"מ, י ראה גם הבית היהודי ח"ר עמ' 98 עפ"י הכרעת הגר"ע יוסף שליט"א.

(טל) שריע שם, ה וז וסמ"ע שם, ז. אבידה שהונחה במקום מסוים ביום או בשעה מסוימים – הרי זה סימן. בתנאי שאינה הפך קטן שניתן לחיזוי קללות ע"י עוברים ושבים. על כן, כרטיס "טלכרטי" שנמצא במכשיר טלפון מסוים בשעה מסוימת – המקום והזמן מהווים סימן אפילו

תלמיד חכם, מחזירים לו את אבידתו עפ"י טביעות עין^{(מ)ט}.

יח. יש אומרים, שאף כיום, שנתרבו הרמאים, מכל מקום, המביא סימנים מובהקים – כנ"ל בסעיף הקודם, מחזירים לו את האבידה^{(מ)ט}.

אכן, הידוע כרמאי, אין להחזיר לו אבידה, אפילו בסימנים מובהקים, עד שיביא עדים שהאבידה שלו^{(מ)ט} ראה הערה.

יט. באו שנים ונתנו סימנים או הביאו כל אחד עדים שהאבידה שלהם – תהא האבידה מונחת עד שתתברר האמת, ויכולים לעשות פשרה ביניהם^{(מ)ט}. המביא עדים שהייתה האבידה שלו, אפילו אחר נותן סימנים – בעל העדים קודם ונוטלה^{(מ)ט} ראה עוד בהערה.

הכרזה שלא נענתה

כ. אבידה שהכריזו עליה כדין, ולא נודעו בעליה, או שאין בה סימן וספק אם

אינו יודעים את מספר השיחות שנתורו. מאידך, כרטיסה חדשה או מנוקבת בחלקה – רשאי המוצא לקחתה לעצמו – עפ"י שריע ח"רמ רס, ט ורסב, גי.

(מ) רמ"א ח"רמ רסב, רא. שאם מוצאים דבר במקום שתלמידי חכמים מצויים מכריזים, אעפ"י שאין בו סימן, אם ניכר שהשתמש בו. ואף שלדעת הסמ"ע שם, מו ספק אם נהג כיום דין טביעות עין לת"ח להשיב אבידתו אף בלא סימן, ונשאר בצ"ע מכל מקום, בפתחי תשובה שם, ב שאין ספקו של הסמ"ע מוציא מידי דאי של הרמ"א. ובפרט שאין כאן הפקעת ממון – ט"ז שם, וכדברי הדי"א בברכי" ח"רמ ט, ג, שדברי הרמ"א בידי רסג, ח שאין דין ת"ח מצוי בזמן הזה היינו רק לענין הוצאת ממון מהמוחזק לקונסו בליטרא וזה, אבל להפך בוכותו או לחזויר אבידתו בטביעות עין – גם הרמ"א מודה שיש דין ת"ח אף בזמן הזה. ואף דעתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (השבת אבידה כהלכה דף נח הערה כד) שלמרות שזו דרגה גבוהה להחשב צורבא מרבנן ויש בני תורה שעדיין חסר להם "במידותם ובידיעותם בתורה ובהשקפה" מכל מקום, נראה דמדי ספק לא יצאנו, ובמידה דאוריותא נכון לחוש לבתחילה ולהכריז. ובשרית אגרות משה ח"רמ ב, מה שלצורבא ודבנן מחזירים בטביעות עין, אפילו מטבעות.

(מא) רמ"א ח"רמ רסו, ה וראה הערה הבאה.

(מב) שריע שם, ה, ואמנם משמעות דברי המחבר בשריע, שמשרבו הרמאים חובה על כל אחד להביא עדים שאיננו רמאי ורק אז נותנים לו את האבידה. ורק לדעת הרמ"א שם, בסימן מובהק מחזירים אפילו בזמן הזה. ולסמ"ע שם, לרמ"א, בסימן מובהק, מחזירים אפילו בידוע כרמאי.

(מג) שריע שם, ה וסמ"ע יא. ובהסבר הש"ך שם, ה בתנאי שהסכימו שניהם לחלוקה, ואין הכוונה שעם המוצא יעשו פשרה.

(מד) שריע שם, ט וש"ך דח. ואפילו השני הביא סימנים מובהקים ולא חוששים שמא מכרה לאחר. וראה עוד בשריע שם י"א שאם נתן אחד מהם סימן מובהק ויתור – הוא קודם, והכל לפי ראות עיני הדיין – ש"ך, י. הביא אחד גם עד אחד בנוסף לסימנים – אין עדות היחיד מוסיפה והאבידה תהא מונחת. ולדעת הרמ"א, אותו שהביא רק סימנים ישבע שהאבידה שלו

התייאו הבעלים, מן הדין תהא מונחת עד שיבאו אליו ויגלה את הנעלם^(מח).

אכן, להכרעת כמה פוסקים, יש לרשום על פתק את פירטי האבידה, תאריך מציאתה שווה העכשווי וסימניה, ולהניחו בין המיסמכים החשובים והנשמרים, ורשאים להשתמש במציאה^(מט).

הפטורים מהשבת אבידה

כא. רב, תלמיד חכם או זקן וזקנה המוצאים אבידה שאין דרכם להלך עם חפץ כזה ברשות הרבים – פטורים מלהשיבו לבעליו^(מט) ורב ותלמיד חכם אף אסורים לעסוק באבידה שכיו^(מט) ובני ספרד – רשאים^(מט).

המפורסמים בחסידותם רשאים, לכל הדעות, לעסוק בהשבת כל אבידה^(נ).

כב. כזה שמצא אבידה ודואה שהיא בבית הקברות או במקום שאסור לו להכנס שם^(נא) – פטור מהשבתה, מפני שאיסור טומאה לכהן חמור יותר, ומשום שאין דוחים איסור מפני ממון^(נב).

ויטלה. אינו רוצה להשבע – חתקן למביא את העד.

(מח) שריע ח"מ רסו טו וט"ך, יג וראה שריע אגרות משה ח"מ ב, מה.

(מו) שריע אגרות משה ח"מ ב, מד ובלשוננו: "ודעו גם שויות האבידה, אם הוא ידוע, ואם לא צריך לשומו בגי' אנשים היודעים שומת איזה דברים כאלה, ובשרית חשב האפוד ב, יא שבגד שיש בו סימן ופורסמה מודעת הכרה על מציאתו ועבר זמן רב, מותר להניח סכום כסף תמורת ערך הבגד, ואת הבגד ניתן ללבוש, כיון שבגדים מצוי לקנותם בכל שעה דינם כלענין מציאת תפילין, ראה שריע ח"מ רסו, כא.

(מז) שריע ח"מ רסג, א גז כגון מטאטא, פח אשפה, לול של תינוקות, חבילת טיטולים, ארגוני שתיה או בגדי נשים וכדומה – כל שלצורך עצמם לא היו מוליכים אותם. ובערך השלחן שם, ד שמכובד מחמת עושרו, מותר לוותר על כבודו ולהחזירה.

(מח) רמ"א שם. מפני שיש בכך משום זלזול בכבוד התורה. ואם רצונו לעשות לפנים משורת הדין – ישלם מכספו.

(מט) משמעות דברי המחבר בשריע שם, מדרך הישר הטוב ינחל על כבודו ואולי זהו כבוד שמקיים מצות הושרה.

(נ) שריע חות יאיר, רה שלגביו אין זה זלזול בכבודו, אלא שבח וכבוד.

(נא) כגון באוהל המות, להוציאה בתוך בית חולים שבעת הכניסה אסורה לחנוכו עבור כהנים וכן בכבישים או לדיכום האסורים לכוחנים, כגון הכביש העובר דרך הר היתנים.

(נב) שריע ח"מ ערב, ב ובמבואר בגמ' ל"מ ל ע"א. שהשבת אבידה – עשה ואיסור טומאת מתים – עשה ולא תעשה.

כג. ים או נהר שעלו והציפו שטח, וחפצים נסחפו במים או היה רעש אדמה ר"ל או חיות טורפות שהתנפלו על עדר והצליח אדם להציל מפני כל אלו חפץ או בהמה – פטור מהשבתם לבעלים^(מט). מכל מקום, טוב וישר לנהוג לפנים משורת הדין ולהשיבם^(מח).

כד. המשליך חפציו או ממונו ברשות הרבים בידעין, אף שהרואה אסור לקחתם לעצמו, אם כבר נטלם והינם תחת ידו – אינו חייב בהחזרתם^(מט). אכן, לבני אשכנז מותר אף לכתחילה לקחתם לעצמו וכל הקודם זוכה^(מט).

כה. כלב רע וכל בעלי חיים המזיקים ופוגעים בקטנים או בגדולים שנאבדו, אין בהם חובת השבת אבידה, ואדרבה יש להסגירם לרשויות המטפלות, וכשאין ברירה, אף לאבדם^(מט).

כו. בן או בת שהתחילו לעסוק בכיבוד אב או אם, ותוך כדי, מצאו אבידה – פטורים מלעסוק בהשבתה, מכל מקום, בן או בת שמצאו אבידה ואמרו להם אביהם או אמם אל תעסקו בהשבתה – אין לשמוע להורים כנגד מצות התורה^(מח).

הטיפול באבידה

כו. המוצא אבידה ונתחייב בהשבתה או בהכרה עליה^(מט), כל זמן שהיא ברשותו חייב לטפל בה ולשומרה בדרך בני אדם המטפלים ברכושם, ולהשתדל שלא תתקלקל, ואף לטרוח, במידת הצורך, ולהשיבה^(מט).

(גג) שריע ח"מ רנט, ז. אעפ"י שבעל החפץ עומד וצווח שאינו מתייאו, בטלה דעתו אבל כל אדם, והרי זה כצווח על ביתו שנפל ר"ל. יש בים או בנהר מכשולים או מצופים שנעצרים עליהם חפצים, במידה ויש סימן – חובה להחזיר.

(גד) רמ"א שם וכן אוש חי (א) כי תבא, ב. ובמידה וישנה תקנה בית דין או גזירת מלכות להחזיר אבידה אחרי ייאוש – הרי שהחייבים להחזירה מן הדין.

(נה) שריע ח"מ רסא, ד שנאמר "אשר חאבד" (דברים) – פוט' למאבד לדעת.

(נו) ראה רמ"א שם, שכל אבידה מרדע – דינה בהפקר. מי שורק כלי לשובו ובה אחר והצילו בטענה שהוא חפקר, אך הורק טוען שלא התכוון אלא לשכר כעסו, אין הכלי הפקר ואסור לזכות בו – מחנה אפרים זכתי מדפקר, ז.

(נז) ראה שריע ח"מ רסו, ד וסמ"ח מפני שאסור לקיימם, וכל המוצאם הורגם חזקה בעתם.

(נח) שריע ח"מ רסו, ה וט"ז שם. שהאב צריך למחול על כבודו, כדי לקיים מצוה של תורה.

(נט) ראה לעיל מסעיף ח.

(ס) שריע ח"מ רסו, יז ואפילו המדובר בהשבתה מועטת.

כח. גנבה או אבדה האבידה, בעודה ברשות המוצא — נחלקו הפוסקים אם חייב באחריותה ולמעשה, אי אפשר לחייבו יותר משומר חנם, שאינו חייב אלא אם פשע בשמירתה^(סא). על כן, מחובת המוצא לעקוב ולבדוק את האבידה ולמונעה מלבוא לידי הפסד^(סב) כדלהלן.

כט. מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום, ואם אינו יודע או אין לו זמן לקרוא בהם — מעלעל בספר ומנער^(סג).

מצא תפילין, מעריך את שויין ואם ירצה — רשאי להניחן^(סד) והוא חייב למוצא ארבעה מינים בערב חג סוכות ולא באו הבעלים לקחתם^(סה).

ל. מצא כלים, משתמש בהם לצורכם מעט ובוהירות, באופן שלא ייפגעו ייפחות ערכם^(סו).

מצא בעלי חיים, אם חייב להאכילם, יכול לממן הוצאותיו בשכר העבודה בהם — עד שנים עשר חודש מיום מציאתם^(סז).

(סא) דעת הר"ע שם, טו שדינו כשומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, מאידך לדעת הרמ"א דינו כשומר חנם ובמבואר בסמ"ע שם, טו ובש"ך, יד שאין מוציאים מיד המוחזק.

(סב) ש"ע ח"מ רס"ו, א וטו, ושומר אבידה חובתו לתחוק את האבידה כפי שנודגים בעלים לטפל בה. המוצא שממנה לרכו או שנאלץ לעזוב את העיר או המקום, ראה ש"ע רצ"ג, ג רשאי למסרה לירא שמים ואחראי שיטפל בה במקומו ויכריז וימסור את האבידה רק למי שיתן סימנים, עפ"י דין התורה.

(סג) ש"ע ח"מ רס"ו, כ אמנם אין ללמוד בהם נושא שלא נלמד מעולם ואין לחזור ולקרא ולא יקרא ויתרגם, ואסור לשנוי בני אדם לקרא בשני ענינים בבת אחת, אבל מותר לשנוי בלבד לקרא בענין אחד.

(סד) ש"ע שם, כא כיון שתפילין מצויות לקנות אותן בכל עת.

(סה) ש"ע משנה הלכות ט, ששה שבראי נח לבעלים שיקבלו את דמיהם, כיון שבלאו הכי לאחר סוכות לא יהיו שווים כלל.

(סו) ש"ע שם, יט. בלי כסף — משתמש בהם בצונן אך לא בחם (מפני שמחזירים) בלי נחשת — בחמים ובצונן, אך לא על גבי האש (מפני שנשחקים). בלי זהב וזכוכית — לא ישתמש בהם כלל. מגרפות וקדרומות — משתמש בדברים רכים אך לא בקשים. בלי עץ — בשימוש מועט.

(סז) ראה ש"ע שם, בכ"כ כגון חמור או פרה. ותמורת העבודה ניתן לממן את דמי מונוותיהם. ד"ה שכרם יותר מהוצאות אכילתם — היתרה לבעלים. בעלי חיים שהטיפול בהם קשה יותר, כנגלים וסייחים, מטפל בהם עד שלשה חדשים. אווזים ותרגולים וזרים ופטמים — מטפל בהם שלשים יום. ואותם שהוצאות טיפולם מרובות משכרם — מטפל בהם שלשה ימים.

לא. חובת הטיפול באבידה, עד שיחזירה לרשות המאבד למקום המשתמרה^(סח). החזירה למקום שהבעלים רואים אותה, אפילו המקום אינו שמור — קיים המצוה^(סח).

המחזיר בעלי חיים שאבדו, אפילו ברחו מאה פעמים — חייב שוב ושוב להחזירם^(סז).

אבידת גוי

לב. המוצא אבידה שנאבדה מגוי — פטור מהשבחה^(טא) והיינו, במקום שאין חשש לחילול השם. על כן, כשאבד חפץ לגוי במקום שרוב המתגוררים שם, יהודים — חייב המוצא להחזירה לגוי^(טב).

המחזיר, בכל אופן, אבידה לגוי כדי לקדש שם שמים — הרי זה משובח^(טג) ולמעשה, מציילים נכסי גויים מהפטור מפני דרכי שלום^(טד).

לג. אבידת ישראל המבוטחת בחברת ביטוח של גויים, כיון שלמרת קבלת האחריות, אין החפץ נעשה של החברה ואינו בבעלותה — חובה להחזיר אבידה כזו לבעליה, כדין כל אבידת ישראל^(טו).

(סח) היינו, בית שמור או חצר מוקפת בגדר, אבל החזיר למקום שאינו משתמר כגון גינה פרוצה או חורבה ונאבדה משם — חייב באחריותה. וכשהחזיר למקום המשתמר, אין חובה להחזיר על כך לבעלים, כיון שכבר קיים מצוות השבה — ש"ע שם, א.

(סז) ש"ע שם, פ"ט לבעלי חיים שצריך להכניסם למקום משתמר שנמצאים בו הבעלים כיון שצריכים שמירה מעולה.

(ע) ש"ע ח"מ רס"ו, ב שנאמר: השב תשיבם — אפילו 100 פעמים.

(עא) ש"ע ח"מ רס"ו, א שנאמר "אבדת אחיר" (דברים כב, ג), והמחזירה עובר עבירה שמחזיק יד עובר עבירה ועובר בלא תחונם. ראה בענין זה ש"ע משנה הלכות ז, ע"ו ורע"א, ושר"ת או נדברו ה' עד ז, פ"ט וז, יט.

(עב) ש"ע שם וסמ"ע, ג. אבל כשאבד חפץ לגוי במקום שרוב תושביו יהודים ועלול הגוי לחשוף שגנובו ממנו את החפץ — חובה על המוצא להחזיר מעיקר חזון.

(עג) ש"ע שם ובמעשה המוצא בדברים רבה עקב, ה ברבן שמעון בן שטח שקנה חמור מישמעאלי אחר ומצאו תלמידיו אבן חלויה בצוארו אמרו לו, רבי, ברכת ד' היא תעשירי, אמר להם: חמור לקחתי, אבן לא לקחתי, לכו והחזירה לישמעאלי, קרא עליו: ברוך ד' אלקי שמעון בן שטח, ואמר ר"ש: נח לי לשמוע ברוך ד' ובי' מכל אבנים טובות שבעולם, עמד אותו ישמעאלי והתגייר.

(עד) שם. אף במקום שאין חשש לחילול ד'.

(עה) ש"ע חלקת יעקב ג, ג. ולעצם קיום המצוה יש לצייין, שחייב השבת אבידה הינו גם כאשר החפץ שנאבד מבוטח ובעליו יקבלו תשלום עבורו, ובאמור, היינו אף כשחברת הביטוח

לז. היו לפניו אבידת אביו ואבדת רביו^(ט): אם רבו גדול מאביו ומלמדו בחינם והוא רבו המובהק שרוב חכמתו ממנו – של רבו קודמת. היה אביו שקול כרבו או שאביו משלם עבור לימודו עם רבו – של אביו קודמת^(טא).
מכל מקום, אבידת אביו קודמת לאבידת אמו^(טב).

הערה: המוצא אבידה, ומן ההיין זכה בה והיא שלו, אם היא דבר המשמחו, יברך ברכת שהחינו, ואם גם בני ביתו יהנו ממנה, יברך ברכת הטוב והמטיב^(טג).

לד. המוצא אבידה בעיר שרוב יושביה גויים – הרי היא של מוצאה, והיינו באבידה שיש לתלות שמיד כאשר נאבדה נודע לבעלים על העלמותה^(ט).
אכן, המוצא ספרי קודש או תשמישי קדושה של ישראל אפילו באיזור שרוב חושביו גויים – חייב להכריז^(טז).

קדימה בהשבת אבידה

לה. אבידת עצמו ואבידת חברו, אם יכול לטרוח בהשבת שתיוון – יטרח ויחזירם. אכן, במידה ויטפל בשל חברו, יפסיד את שלו – יעסוק בשל עצמו בלבד.

למעשה, אבידתו קודמת אף לאבידת אביו או רבו מכל מקום, כשהפסד האחרים מרובה יותר או קרוב לודאי ושלו מועט או אינו ברור – יקיים לפנים משורת הדין, ויעסוק בשלהם^(טז).

לו. התעסק בהצלח אבידתו ותוך כדי כך הציל גם כן אבדת חברו בלא להוסיף הוצאות – אינו יכול לבקש מחברו השתתפות בהוצאותיו.

היה צריך להרבות בהוצאות עבור של חברו, למרות שלא התנה עמו מראש – חייב חברו לשלם לו כפי ראות עיני הדיינים^(טז).

בבעלות גויים, אא"כ יודעים בוודאות שאין בעלי האבידה רוצים שיצילו את ממנם. כן, כשהמבטחים קדושים, גם במקרה שבעל האבידה לא יפסיד ממנו ואפילו אינו מעונין שיעלולו, וא"כ אין חיוב השבת מצד הבעלים, בכל זאת יש חיוב השבה מצד המבטחים היהודיים שיפסידו כסף. ויש חיוב השבה ואפילו חברת הביטוח היהודית מבטחת ע"י חברת ביטוח גדולה שבעלות גויים בכל זאת, מאחר ויגרם הפסד ממנו מסוים לבעלים היהודיים של הביטוח הראשוני, שלא יפוצו במלואם ע"י חברת העל, לפיכך נשאר חיוב השבת אבידה כלפיהם – ראה משפטי הגוררה ג. ב.

(טז) שריע חרימ רנט, ג אעפיי שיריע שמישראל נפלה ויש בה סימן, כיון שוראי נתיאש ממנה הבעלים שסבירותם שגוי מצאה. והיינו אף בעיר שרובה ישראל אלא שהאבידה נמצאה ברובע או איזור שרוב העוברים והשבים שם גויים. אכן, המוצא מציאה במקום שמצויים שם יהודים ואפילו בעיר שמצויים מחצה יהודים ומחצה גויים ואפילו עיר שרובה גויים ונמצאה האבידה במקום שרוב העוברים והשבים יהודים – חייבים להחזיר.

(טז) ראה רמ"א שם וסמ"ע, ה וכן ברמ"א רלו, ח.

(טז) שריע חרימ רסד א וסמ"ע, ב ועפיי פה"מ לרמב"ם ותפארת ישראל לבי"מ לג ע"א ורשיי שם.

(טז) רמ"א שם, ד כיון ויורד לשרדה חברו העשוייה לנטוע ונטעה שלא ברשות, שחייב לשלם לו מה שנטעה.

(פ) כיון תלמידים שיצאו לטול או למקומות הקדושים והצטרף אחד האבות כמלה, וביחודים מהאוטובוס כפת לעת ערב, העיפה הרוח את כובעיהם של הרב והאב לשני כיוונים שונים.

(פא) ראה שריע חרימ רסד, ב וי"ד רמב, לו לדעת הרמ"א והשי"ך שם, ו עפיי ספר חסידים. ראה גם שו"ת אג"מ י"ד ג, סט, ולדעת לחם משנה, הלמוד תורה פ"ה כשיכול אח"כ להחזיר גם את של רבו – של אביו קודמת לשל רבו. להגדרת רבו מובהק כיום, ראה רמ"א י"ד רמב, ל ושי"ך, ד וכן חיי אדם, סח וחכמ"א קד, א.

(פב) ראה שער משפט שבספר משפטי השלום אבידה ומציאה ט, הערה י, ויש לציון, שבגמ' הוריות יג ע"א שאבידת איש קודמת לאבידת אשה ובאהבת חסד א, ה בנתיב החסד, יד תמוח על שהרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה.

(פג) ראה שריע או"ח רכב, ד משנ"ב, ו ושע"ז"ע, ג, ראה גם שריע שם רכב, ה.

השבת אבדה המבוטחת

בחברת ביטוח

עיון

מאת: הרב יצחק צבי אושינסקי

שמראה שמצוות השבת אבדה אינה חשובה לו כמצוות בוראו ולכן הוא משיב גם לנכרי – אם כן נאסרה ההשבה גם לנכרי המקיים שבע מצוות בני נח, שהרי סוף סוף התורה אמרה שאין להשיב לו, ובעצם ההשבה גם לנכרי מראה שלא חשובה לו מצוות בוראו.

עוד נפקא מינה קיימת בין השיטות, כאשר משיב לנכרי את אבדתו ואומר בפירוש שלא משיב לו מדין השבת אבדה, אלא נותן לו את האבדה כמתנה – כגון שהנכרי חברו ומצוי שיתן לו מתנה, או שיש לו רווח מכך שיתן לו מתנה. לדעת הרמב"ם והשו"ע אסור להשיב לו אפילו בכגון זה, שהרי סוף סוף מחזיק ידי עוברי עבירה ורשעי עולם, אך לדעת רש"י לכאורה יהיה מותר להשיב לנכרי באופן זה, שהרי הוא כן מחשיב את מצוות הקב"ה, ולכן לא משיב לנכרי משום מצוות השבת אבדה, אלא רק משום מתנה (בכגון האי מותר לתת מתנה לגוי, על פי המובא בשולחן ערוך יו"ד סי' קנ"א סעיף י"א, וט"ז שם ס"ק ח').

אבדת יהודי המבוטח בחברת ביטוח נכרית

בנידון זה נראה לכאורה פשוט להתייך, ואין מניעה להשיב אבדה לישראל המבוטח בחברת ביטוח נכרית, לא לטעמו של הרמב"ם ולא לטעמו של רש"י. לטעם הרמב"ם והשו"ע אין חשש בהשבה זו, שהרי אינו מחזיק בצורה ישירה ידי עוברי עבירה. ואמנם בעצם ההשבה הוא גורם לכך שחברת הביטוח לא תשלם, אך לכאורה לא לזה כוונתם באיסור החזקת ידם, וכל עוד שלא נותן לנכרי נתינה ממשית, אלא רק מונע ממנו הפסד – מסתבר שאין זה בגדר החזקת ידם.

גם לטעמו של רש"י ודאי מותר להשיבה לישראל, שהרי למעשה הוא משיב את האבדה לישראל ולא לנכרי, וזוהי גופא מצוות התורה להשיב לישראל. ואין לומר שנראה שלא מחשיב את מצוות הקב"ה משום שבעקיפין נהנה מכך גם הנכרי.

אמנם אין איסור להשיב אבדת ישראל המבוטח בחברת ביטוח נכרית, ואולם יש לברר האם יש חיוב להשיב לו את אבדתו? לכאורה היה מקום לומר, שכשמוצא אבדה של ישראל, וידוע המוצא שהמאבד מבוטח בחברת ביטוח נכרית, אינו חייב להשיב את האבדה, שהרי המאבד לא יבוא לידי הפסד, שהרי יכול ליטול דמי אבדתו מחברת הביטוח (מה שאין כן בחברת ביטוח יהודית, שמחויב להצילה מהפסד, וכפי שיובא להלן).

ואולם, האמת היא שחייב להשיב את האבדה למאבד היהודי על אף שהוא מבוטח בחברת ביטוח נכרית, ונפרט: אם מוטל על המאבד לשלם השתתפות עצמית עבור זה שמקבל את דמי אבדתו מחברת הביטוח, ודאי שמחויב המוצא להשיב לו, שלא יפסיד המאבד את דמי ההשתתפות. ואולם, גם במקרה שלא מוטלת עליו השתתפות עצמית כלל, בכל זאת יתחייב המוצא להשיב לו, על פי דברי הגמרא במסכת בבא מציעא (צג): "שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא קידם – חייב. שומר חנם – בחינם, שומר שכר – בשכר. ועד כמה? עד כדי דמיהן. והיכן מצינו בשומר שכר שחייב באונסין? דהדר שקיל דמיהן מבעל הבית. אל רב פפא לאביי: אי הכי, מאי אהני ליה מיניה? נפקא

1 שראל המבוטח בחברה נכרית או נכרי המבוטח בחברה יהודית – שאבדו חפץ המבוטח בביטוח – יש כאן שתי שאלות מנוגדות: א. האם מותר להשיב אבדה זו? ב. האם יש חיוב להשיב אבדה זו?

בתחילה נדון על דין אבדת עכו"ם באופן רגיל. מקור דין אבדת עכו"ם הוא במסכת בבא קמא (קג:): "דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מנין לאבדת הכנעני שהיא מותרת, שנאמר (דברים כ"ב, ג'): 'לכל אבדת אחיך' – לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני. ואימא, הני מילי היכא דלא אתי לידיה – דלא מחייב לאהדורי בתרה, אבל היכא דאתי לידיה – אימא ליהדרה? אמר רבינא (שם): 'מצאתה' – דאתאי לידיה משמע".

הגמרא בסנהדרין (עו:): מוסיפה, שיש גם איסור בהשבת אבדה לנכרי: "והמחזיר אבדה לכותי, עליו הכתוב אומר (שם כ"ט, י"ח): 'למען ספות הרווה את הצמאה, לא יאבה ה' סלוח לו'".

ומבאר רש"י (שם) את מהות האיסור: "השווה וחייב כותי לישראל ומראה בעצמו, שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצוות בוראו, שאף לכותי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם".

המעין ברמב"ם יראה, שלא פירש כרש"י הנ"ל, שהאיסור הוא שמראה שמצוות השבת אבדה אינה חשובה לו, אלא האיסור אחר הוא. וכך כתב הרמב"ם (הלכות אבדה, פרק י"א הלכה ג'): "אבדת הגוי מותרת, שנאמר: 'אבדת אחיך'. והמחזירה הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם". לשיטת הרמב"ם, טעם האיסור הוא, משום שמחזיק ידי העכו"ם. גם השולחן ערוך (חו"מ, סי' רס"ו סעיף א') מביא את דברי הרמב"ם ואת טעמו, וכתב: "והמחזירה הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה".

אבדת נכרי המבוטח בחברת ביטוח

עניין השבת אבדה לנכרי המבוטח בחברת ביטוח, תלוי בטעמים הנ"ל. לטעם הרמב"ם והשו"ע, שהאיסור הוא בהחזקת ידיהם – במקרה שהנכרי מבוטח בביטוח, ובין שיקבל אבדתו חזרה מהמוצא ובין שלא יקבלה, לא יפסיד כלום – שהרי יקבל את הפסדו מהביטוח (ואין לו רווח בזה שמחזירים לו אבדתו), יהיה מותר להשיב לו. אך לפי הטעם של רש"י, שהאיסור הוא משום שמראה שמצוות השבת אבדה אינה חשובה לו ולכן הוא משיב גם לנכרי, אם כן גם כאשר הנכרי מבוטח עדיין קיימת אותה סברה, שמאחד נכרי לישראל בהשבת אבדה, ומראה שאינו משיב משום מצוות בוראו.

נפקא מינה זו יש לסייג, במקרה שהנכרי צריך לשלם השתתפות עצמית לביטוח, ומפסיד קצת מכך שלא ישיבו לו וכן מרוויח קצת מעצם ההשבה. לכאורה, רווח קטן כזה גם כן ייחשב כמחזיק ידיהם, ותיאסר ההשבה לכל השיטות.

נפקא מינה נוספת בין הטעמים שהובאו לעיל באיסור השבת אבדה לנכרי, תיתכן במקרה שהנכרי המאבד מקיים את שבע מצוות בני נח. לשיטת הרמב"ם והשו"ע, שהטעם שלא ישיב הוא משום שמחזיק ידי רשעי עולם ומחזיק ידי עוברי עבירה – לנכרי כזה אין איסור להשיב, דאינו נחשב לרשע. אך לטעם רש"י – שאיסור השבת לנכרי הוא משום

לסיכום

א. חלוקים הראשונים בשאלה מדוע אין משיבים אבדת נכרי.

ב. שאלת השבת אבדה לנכרי המבוטח בחברת ביטוח ישראלית תלויה לכאורה בטעמים הנ"ל.

ג. גם שאלת השבת אבדת נכרי המקיים שבע מצוות בני נח תלויה לכאורה בטעמים הנ"ל.

ד. דין השבת אבדה לנכרי שהוא חבר, תלוי גם כן בטעמים הנ"ל.

ה. מותר להשיב אבדת ישראל המבוטח בחברת ביטוח נכרית, ואף יש חובה בכך.

ו. גם כאשר כבר קיבל המאבד דמי אבדתו מחברת הביטוח הנכרית, מחויב המוצא להשיב לו אבדתו.

ז. יש להשיב אבדת נכרי המבוטח בחברת ביטוח ישראלית.

מעות שלוה עכו"ם מישראל ונפלו ממנו, יחזירם לישראל. הרמ"א שם סבר שלא חייב להחזיר המעות, משום שמלווה להוצאה ניתנה, וכבר זכה בהם העכו"ם, והוא אבדת עכו"ם (ועי' ש"ב גר"א ובתומים המבארים את דברי השו"ע, מדוע לא התייחס לסברת הרמ"א שמלווה להוצאה ניתנה).

נמצאנו למדים מדין זה שני דברים:

א. על אף שחייב הנכרי באחריות המשכון שאבד, בכל זאת הוא עדיין כאבדת ישראל, וחייב להשיבה לישראל. אם כן, גם בנידון שלפנינו, על אף שהיהודי מבוטח בחברת ביטוח נכרית, בכל זאת זוהי אבדת ישראל, וחייב להשיבה לבעליה.

ב. על אף שכבר קיבל המאבד את דמי החפץ מחברת הביטוח הנכרית, בכל זאת חייב המוצא להשיב את האבדה לישראל המאבד, והוא אבדת ישראל, שהרי גם בנידון המשכון הנ"ל, היהודי, בעל המשכון, כבר מחזיק שווי המשכון בידו (ההלוואה שקיבל מהנכרי), וכשאבד המשכון לא יצטרך להשיבה, ובכל זאת חייב המוצא להשיב המשכון וכן כסף ההלוואה לישראל.

אבדת נכרי המבוטח בחברת ביטוח ישראלית

בנידון זה יש לדון בשני מישורים שונים:

א. האם משום שהנכרי מבוטח בחברת ביטוח ישראלית הוא ממש כאבדת ישראל מדין 'גורם לממו'?

ב. אם נחשבת כאבדת עכו"ם, האם יש חיוב להשיבה מדין הצלת ישראל (חברת הביטוח) מן ההפסד? ונפרטם כסדרם:

א. מקור הנידון הוא ב'חכמת שלמה' (המובא בשולי הגיליון בחו"מ סי' רס"ו) וכן כתב: "הנה בדין אם היה ביד ישראל פיקדון מיד נכרי ונאבד ומצאו ישראל, אם חייב להחזיר או לא, עי' בחיבורי וכו' דחייב להחזיר. עי' שו"ע ודוק". מכיוון שיש לישראל חיוב אחריות על החפץ המופקד אצלו, הוא כאבדת ישראל, וחייב להשיבה. אם כן, גם ביחס לנידון שלפנינו עולה לכאורה, שחייב להשיב את אבדת הנכרי, משום שיש לחברת הביטוח הישראלית אחריות עליה.

ואולם בחידושי רבי עקיבא איגר מסתפק בזה, וכתב שם בשם חברו מוה"ר ישראל, שדבר זה תלוי בדין 'דבר הגורם לממו'. למאן דאמר 'לאו כממו' – אינו חייב להשיב, שהרי לא הווי אבדת ישראל, על אף שנגרם לישראל הנפקד היזק כספי משום חיוב אחריותו. אך למאן דאמר ש'דבר הגורם לממו' – כממו', הווי כאבדת ישראל ממש, וחייב להשיב. ונאשר הרע"א בצריך עיון לדינא.

ועי' ב'פתחי חושן' (דיני אבדה, פרק א' הערה נ"ה) שלפי ספקו של הרע"א, גם בנידון דידן (השבת אבדת גוי המבוטח בחברה ישראלית) יש מקום להסתפק אם חייב בהשבתה.

ב. צד נוסף המורה שיש חיוב להשיב אבדת גוי המבוטח בחברה ישראלית הוא, משום הצלת ישראל מהפסד. ידוע דין 'לא תעמוד על דם רעך', המחייב כל אדם מישראל להציל גופו וממונו של חברו כאשר רואה שעומדים להיאבד (ועי' בחו"מ סי' תכ"ז). אם כן בנידון שלפנינו, אם לא ישיב לנכרי את אבדתו תתחייב החברה הישראלית בתשלומי, והשבת האבדה לנכרי היא שמצילה את הישראלים מהפסד, ומדין זה חייב המוצא להשיב לנכרי אבדתו.

מינה לכושרא דחיותא. אי נמי, לטירחא יתירתא". ומבאר רש"י שם: "לכושרא דחיותא – כושר הבהמות, שמכיר בהן כבר ולמודות בביתו". "לטירחא יתירתא – שלא יצטרך לחזור אחר הבהמות לקנות".

נמצאנו למדים מדברי הגמרא, שאדם מעדיף את החפץ המקורי הפרטי שלו על פני תשלומיו של אותו החפץ, ולכן מוטב לבעל הבית לשלם לשומר שכר את כל דמי הבהמות, בתמורה לכך שיציל השומר את בהמותיו בשכר.

אם כן, כך גם בנידון שלפנינו. על אף שיקבל המאבד הישראלי את תשלומי חפצו מחברת הביטוח הנכרית, עדיין ישנה חובה להשיב לו חפצו, שהרי מעדיף את החפץ המקורי שאבד לו. ואמנם שתי סברות מובאות בגמרא שם מדוע מעדיף האדם את חפצו המקורי: א. כושרא דחיותא. ב. טירחא יתירתא. הסברא הראשונה אינה מתאימה בנידון מציאת חפץ (שאינו בעל חיים), משום שרק ביחס לבעלי חיים ישנה סברא זו, כדברי רש"י שם: "שמכיר בהן כבר ולמודות בביתו". אדם מעדיף בהמה מאולפת ורגילה בביתו על פני בהמה זרה וחדשה שיצטרך להרגילה מחדש בהרגלי ביתו. אולם, הסברא השנייה בגמרא שם, הסברא של 'טירחא יתירתא', שלא יצטרך לטרוח ולקנות חפץ חדש, שייכת גם בנידון מציאת חפץ. המאבד מעדיף את החפץ שלו שאבד, על אף שיכול לקבל דמיו מחברת הביטוח, כדי שלא יצטרך לטרוח ולקנות חפץ אחר תמורתו. כמו כן קיימת טרחה בהוצאת הכסף מחברת הביטוח, זמן שהייה עד לקבלת תשלום הביטוח וכו'. כל הנ"ל מחזק את הסברה שיש חיוב השבה למאבד היהודי, על אף שהוא מבוטח בחברת ביטוח נכרית.

בשו"ת חלקת יעקב (חלק ב' סימן נ"ו) דן בהנ"ל, ומביא בתחילת הדברים סברא, שמכיוון שיקבל היהודי את תמורתה של האבדה מחברת הביטוח הנכרית, אין זו אבדת ישראל ולא חייב להשיבה, אך מסיק לבסוף, שהחפץ למעשה שייך ליהודי, למרות קבלת האחריות מצד החברה, והוא אבדת ישראל. ועי' בספר 'פתחי חושן' (דיני אבדה, פרק א' הערה נ"ה), הכותב שהיה מקום לדון בעניין זה מהן תקנות חברת הביטוח. אם מוטל על המאבד לטרוח ולמצוא את אבדתו, הרי עדיין אבדתו היא, ולכן יתחייב המוצא בהשבתה. אך אם אין לו אלא להוכיח שנאבדה ותו לא, ניתן לומר שמיד שנאבדה התחייבה החברה בתמורתה, ולא הווי אבדת ישראל. ומוכיח שם לבסוף מדין מוצא משכון של ישראל שהיה ביד עכו"ם, שבכל מקרה הווי כאבדת ישראל (הראיה תובא ותוסבר להלן). כמו כן הוא מביא שם סברא, שמכיוון שבדרך כלל אין חברת הביטוח מכסה את כל ההפסד, ההפרש ודאי מגיע לישראל המאבד, וממילא ניתן לומר שעל ידי כך נעשה כבר כל החפץ בכלל אבדת ישראל.

קיבל המאבד דמי אבדתו מהביטוח

ומה במקרה שכבר קיבל המאבד את דמי אבדתו מחברת הביטוח הנכרית, האם עדיין קיימת חובה להשיב לו את אבדתו? ובכן, ב'פתחי חושן' (שם) מסיק, שגם בכגון זה חייב המוצא להשיב לישראל המאבד את אבדתו. את דבריו הוא מוכיח מדין השולחן ערוך (חו"מ, סי' ע"ב סעיף ל"ח) שהמוצא משכון של ישראל שהיה ממושכן ביד עכו"ם, ונפל מהעכו"ם, חייב להחזיר את המשכון לישראל. וכן אם מצא

אבדה

ללי

- 10781 אנציקלופדיה תלמודית: אבדה. כרך א עמ' יא"ד (עמ' כד"כט במהדו' ב)
 10782 — השבת אבידה. כרך יא עמ' נג"ק
 10783 אסף, שמחה; ארזי, אברהם: אבדה ומציאה. האנציקלופדיה העברית כרך א עמ' 70-68
 10784 הירשברג, חיים זאב; פריימן, אברהם חיים: אבדה. אנציקלופדיה מקראית כרך א עמ' 3-1
 10785 רקובר, נחום: השבת אבידה. משרד המשפטים, סדרת מחקרים וסקירות במשפט העברי, חוב' טו ירושלים תשל"א 19 עמ'

'אבדה מדעת'

- 10786 אונטרמן, איסר יהודה: מקור דין יאוש ואבידה מדעת וברור שיטות הראשונים בזה. אור תורה חוב' ב"ג לונדון תרצה עמ' 68-62
 10787 אנציקלופדיה תלמודית: אבדה מדעת. כרך א עמ' יד"טו (עמ' כט"לא במהדו' ב)
 10788 אפלבויס, מרדכי אריה: דיני אבדה מדעת. הפרדס שנה כא חוב' א תשרי תשנ"ו עמ' 43-42

סימנים

- 10789 גוטמבר, אליהו: בטוגיא דיסימנים. סיני כרך כה חשט עמ' אי', קעטסקה, רעא-רעק;
 10790 גוטמבר, ישראל (יעקב) [זאב]: בטוגיא סימנים דארייטא או דרבנו. הדרום חוב' מו
 10791 חשיר תשכנ עמ' 29-41
 10792 קוג' א אור השכ' לה עמ'
 10793 סופר, יעקב: בענין השבת אבדה בסימנים. האהל שנה מ' חוב' א-יב חשיר תשל עמ' סד-סו
 רובינשטיין, אלימלך: סימנים דארייטא או דרבנו. קול חרות שנה א חוב' א עמ'
 כהני, | ובר, שמואל אחיו: בענין אם כופין אריבנו, שם חוב' ב'ג עמ' גל-לה

שונות

- 10794 אנציקלופדיה תלמודית: אדם עשוי למשמש בכסיו. כרך א עמ' פד-פו (עמ' קעג-קפה במהד' ב)
 10795 — הכרה: (לפרסום). כרך ט עמ' קנא-קסג
 10796 חזן, אליהו: בענין אבדה. הפרדס שנה מ' חוב' ג עמ' 9-8
 10797 טייץ, מרדכי פנחס: בענין ספרים הבאים מארצות זרות. הפרדס שנה כה חוב' ג כסלו תשי"א עמ' 8-5
 10798 לוי, אליהו: בדיו מצא בגל ובכחול יטל. אמרות חוב' א אור ב תשל עמ' 64-61
 10799 מהרשק, אהרן אריה: קונטרס נזיקין (קונטרס כתובי חוב' נזיקין, יאוש דבר האבדה). קידאן תרצ"ז עמ'
 10800 מונק, שמואל דוד יונגריין, דוד הלוי: בדיוני השבת אבדה. קול חיפה חוב' א כסלו תשכ"ט עמ' ד"ט
 10801 מן, מרדכי: בדיו אבדה ופקדון וגדרי שמירתו. הנאמן שנה ט תשי"ג ג' עמ' 9-7
 10802 פרישטיין, חיים נח: בדיו המגביה מצאיה לחבור ציון לנפש, לוכר הרב ח"י פרישטיין, ירושלים תשט עמ' ס-סג
 10803 — בדיוני אבדה. ציון לנפש, לוכר הרב ח"י פרישטיין, ירושלים תשט עמ' ס-סג
 10804 צוקה, שאול: בדיו מצאיה יתום ואחר המוכרים לבעד"ב. אמרות חוב' א אור ב תשל עמ' 102-99
 10805 קטן, חיים מרדכי: מציאת בנו ובהו הקטנים. הפרדס שנה יח חוב' י טבת תשה עמ' 28-26
 10806 קריינסקי, טוביה: אבדה שאין בו שוה פרטות. ג' שמואל, ספר זכרון להרב ש"י נימון, ירושלים תש"ך עמ' קח-קכ
 10807 קריפילוב, יונה: בדיו החרה האבודה מכון ומכל אדם. תורה אור, לוכר הרב א"י ארבוט, שגדו תשר עמ' ד"ט
 10808 ריפפרט, יצחק מאיר: ספרים שניצלו מן השמה. המאור שנה ו חוב' ז אור תשט עמ' 6-4

ייאוש

- 10809 אונטרמן, איסר יהודה: מקור דין יאוש ואבדה מדעת וברור שיטות הראשונים בזה.
 אור חורב חוב' ב'ג לנדרון תרצ"ז עמ' 68-62
 10810 איונר, שלמה אלימלך: בענין יאוש שלא מדעת. אהלה של חורה ב תשל עמ' רסז-רעב
 10811 אילב, שלום: העלות בנכסים ודרכים לסימנים. בריאלין ד"ח תשל עמ' 116-85
 10812 האנציקלופדיה העברית: יאוש. כרך יט עמ' 110-109
 10813 ברים, אברהם חיים: בענין יאוש שלא מדעת וברור. מוריה שנה ב ג' יא-יב חשו"ב כסלו תשל עמ' ל-לז

- 10814 גוטמבר, אברהם: ספרים שנקחו מיד עכו"ם [אם קנו העכו"ם בייאוש, ועוד]. המאור שנה ד חוב' י אור תשי"ג עמ' 6-4
 10815 יב"מ: ביאור בענין יאוש קונה באבדה. האהל שנה ד תשי"ח עמ' נח-סא
 10816 כהן, בועז: הפקר יאוש במשפט העברי והרומאי. 1966, Jewish and Roman Law עמ' 22-10
 10817 מהרשק, אהרן אריה : קונטרס נזיקין (קונטרס בתנאי חיוב נזיקין, יאוש דבר האבדה). קידאן תרצ"ז עמ'
 10818 עמיטל, יהודה: יאוש בחוב. הדרום חוב' ג אלול תשי"ח עמ' 24-20
 10819 פופר, ראובן: בדיו ספק יאוש באבדה. הפרדס שנה כד חוב' י תמוז תשי"ח עמ' 15-13
 10820 פילר, יצחק: יאוש שלא מדעת. אידנו, לוכר הרב ד' רב, גויינדיק תש"ב עמ' 110-109
 10821 צייטלין, שניאור זלמן: הפקר יאוש (מחקר משפטי עמ"י הספירות והתנאים). ספר הזיכרון לכהן לוי גינצבורג. חלק עברי גויינדיק תש"ב עמ' שסח-שס"ט
 10822 קינר, ברוך: בגדרי יאוש ושנוי רשות. קול חיפה חוב' א כסלו תשכ"ט עמ' כ-כב
 10823 קורן, יעקב לייב: הלכה רבה (מיוסד על סוגיות הש"ס...). עורף: אדונינו קראוס. חלק ב: ... דיני יאוש בחוב הפקר. ירושלים תשכ"ט עמ'
 10824 רובין, מרדכי דוד: בענין יאוש באבדה. תורה אור שנה א תשי"ח עמ' קג-קד
 10825 שינר, יצחק: בטוגיא דענועין. כנסת בית יצחק, לוכר הרב מ' ברינשטיין, ירושלים תשי"ט עמ' מר-מ
 10826 שפירא, יחזקאל כהנא: ענין יאוש (הכנה בהגות הגר"א). הפרדס חלק א חוב' ו אלול תרי"ב עמ' 20-19
 10827 שפירא, צבי: בענין יאוש שלא מדעת. בית מדרש, לוכר רח"ע גרדונסקי, תיא תשא עמ' רמב-רמז

הפקר

- 10828 אילב, שלום: העלות בנכסים ודרכים לסימנים. בריאלין ד"ח תשל עמ' 116-85
 10829 אנציקלופדיה תלמודית: הפקר. כרך י עמ' משי"ז
 10830 בורק, אהרן דוד: בטול חזק הפקר. הפרדס שנה כד חוב' ז ניסן תשי"ח עמ' 14-10
 10831 — חזק למסכת בבא מציעא [בענין הפקר]. הדרום חוב' י אלול תשי"ח עמ' 18-13
 10832 גוטמבר, יחיא מילך: נכסי הפקר ונכסי מדבר. הצופה לחכמת ישראל שנה א תרפ"ו (= וזאת ליהודה, לכהן ר"א בלוי) עמ' 82-77
 10833 טכורס, כחריאל פישל: בענין ביטול הפקר. סיני כרך מז חש"ע עמ' רצ"ב: כתר אפרים, ת"א תשכ"ט ח' עמ' לח-מ
 10834 כהן, בועז: הפקר יאוש במשפט העברי והרומאי. 1966, Jewish and Roman Law עמ' 22-10
 10835 לבנון, בנימין: בענין הפקר חזק הוא כנור. אפרים נחלים ב תשכ"ט עמ' 68-66
 10836 פרייז, אלעזר מאיר: בענין הפקר הקדש והפקר בית דין באינו ברישותו. גידול חורה שנה עמ' 20-16
 10837 פלך, זאב: מוצאן של שתי הליכות [ב הפקר]. סיני כרך מז עמ' רצח-רשב
 10838 פרייז, אלעזר מאיר: בענין הפקר הקדש והפקר בית דין באינו ברישותו. גידול חורה שנה ט תרע"ח-תרע"ט עמ' 199-191
 10839 צייטלין, שניאור זלמן: הפקר יאוש (מחקר משפטי עמ"י הספירות והתנאים). ספר הזיכרון לכהן לוי גינצבורג, חלק עברי גויינדיק תש"ב עמ' שסח-שס"ט
 10840 קינר, יעקב לייב: הלכה רבה, מיוסד על סוגיות הש"ס... עורף: אדונינו קראוס. חלק ב: ... דיני יאוש בחוב הפקר. ירושלים תשכ"ט עמ'
 10841 רבשטין (שנב). מרכא: דיני הפקר במשפט העברי. עבודת גמר בפקולטה למשפטים האוניברסיטה העברית בירושלים
 10842 רוגוונצקי, משה אליהו: בענין הבטח בהפקר. ספר הזכרון להרב חמ"י שניידר, לונדון תשי"ח עמ' 50-48
 10843 שצקס, אברהם אחיו: בענין הפקר. בית יצחק תשי"ח עמ' 64-62

אוצר המושגים

מפתח כספית: לפיכך התבאר

א

אבידה

- 8046 גשטטנר, נתן: בין מצא מציאה בבית הכנסת, כרם שלמה שנה ו קונטרס ח תמוז תשמג עמ' כ"ב-כ"ג; מאור ההיים קובץ ה אלול תשמג עמ' כד-כ"ה
- 8047 הופמן, אברהם יצחק: בין מי שנחלתו לו כלי, העמק חוב' כ תמוז תשל"ו עמ' ס"ד-ס"ה
- 8048 הופמן, דוד צבי: שומר אבידה, נהורא ג' א כסלו תשל"ו עמ' ד, ט
- 8049 הונל, אריה: מציאת האשה, שעלי דעת קובץ ד אור ד תשמג עמ' 177-182
- 8050 הס, מרדכי: בין השבת אבידה, עלון שבועת ג' 93 פורים תשמג עמ' 52-62
- 8051 ורני, שמואל ברוך: במצות כיבוד אב — וזקן ואינו לפי כבודו, מוריה שנה טו ג' ג'ד אייר תשמג עמ' נ"ט
- 8052 טרני, יהודה: בין מכירת פקדון להצילו מהפסד, קובץ זכרון כנסת ישראל, ליכזר של ר' יחזקאל אברמסקי, בני-ברק תשל"ו עמ' ק"ק-ק"ד
- 8053 כהן, שמעון: בענין חלוקה יכולה להיות אמת, שילה, לכבודם ולכבודם של רבי שלמה יהודה ליב מוליה ורבי הלל מוליה, ירושלים-אנטוורפן תשמג עמ' שפא-שפ"ה
- 8054 כהנאו, אלעזר: בענין קנין חצר באבידת ישראל ואבידת עכו"ם, המזכירא אייר תשמג עמ' קא-קכ
- 8055 פיינשטיין, משה: מציאה בחדר הכספת של בנק, נעם ספר כא תשל"ו עמ' כד-ל | יוסף, עובדיה: עמ' לא-לב; למכור, משה נתן נטע: עמ' לב-לט; פישור, ישראל יעקב: עמ' מ"א
- 8056 פיינשטיין, משה: הכרזת אבידה בזמן הזה: אבידה שנמצאה כישיבה; שביעית עין במעוה: ספק הגביה האבידה קודם יאוש, עם התורה מה' כ חז"כ ד תשמג עמ' כא
- 8057 פרצוביץ, נחום: בענין אבידה לאור יאוש, עמלה של חורח חוב' ד סיון תשמג עמ' ג'ד-שכ"ב, יהודה: בין 'ההעלמה', עלון שבועת שנה ג' יד כסלו תשל"ו עמ' 22-21; נדעם ספר יח תשל"ה-תשל"ו עמ' קל"ט-ק"ק
- 8059 שפירא, משה שמואל: בענין המגביה מציאה לחבירו, עמלה של חורח חוב' ז אור תשמג עמ' י"ב
- 8060 שפירא, משה שמואל: ואם תאמר משנתינו דאמר חנה לי, מוריה שנה יב ג' י"ב כסלו תשמג עמ' ל"ה-ל"ו

ייאוש

- 8061 בלטר, חיים: יאוש בגזילה ושניו רשות, עלון שבועת ג' 83 תשרי תשמג עמ' 24-46
- 8062 בקשי-דודון, אליהו: בין ייאוש באבידה, בין אב, ירושלים תשמג עמ' שמו-שמו"ט
- 8063 גוללעי, זכריה: בודרי יאוש בין מצוה הבאה בעבירה, קול התורה חוב' ט תשרי תשמג עמ' מ"ב-מ"ג
- 8064 פיינשטיין, שניאור ולמן: הפקר יאוש (מחקר משפטי עמ' הספירה התנאית), ספר היובל לכבוד לוי גינצבורג, חלק ע"ב, ניר-יוק תשנ עמ' ששה-שפ [אוצר המשפט חלק א ערכים 10821, 10839, 4: History of Judaism, Vol. 4: Studies in the early history of Judaism, N.Y. 1978, p. 438-453 of early talmudic law, N.Y. 1978, p. 438-453]
- 8065 קמא, אליהו ברוך: המקדש בגל לאחר יאוש, ספר הזכרון למרן רבי חיים שמואלביץ, ירושלים תשמ עמ' שפ"ד-שפ"ט
- 8066 קרני, גבריאל: בענין יאוש שלא מדעת, קול התורה חוב' כא ניסן תשמג עמ' ס"ט-ס"ז
- 8067 תרגמן, אליהו: בענין יאוש שלא מדעת ברב מצוה, מקבצאל ג' ח תשרי-שבט תשמג עמ' צ"א-צ"ב

יד, קנין וחזוה

אבידה

כללי

- 8029 בורנשטיין, ישעיהו: השבת אבידה בטביעות עין, שושנת העמקים, עמלה תשמג עמ' ס"ח
- 8030 בלוי, יעקב ישעיהו: פתחי חושן; ליקוטים ובזאורים בהלכה, בהלכות הלואה והלכות אבידה ומציאה, ירושלים תשמג 28 + שנה עמ'
- 8031 בקשי-דודון, אליהו: בין ייאוש באבידה, בין אב, ירושלים תשמג עמ' שמו-שמו"ט
- 8032 ברנשטיין, שלמה חיים: כיור המושגים 'אבידה' ומציאה: שמעון שנה טו ג' 54-53
- אב-אלול תשל"ו עמ' 45-50
- 8033 גולדברג, משה: מצות דיני השבה אבה, עם שאלות ותשובות של... ר' משה פיינשטיין, ניר-יוק 1980 48 עמ'
- 8034 גרוס, מרדכי: משפט האבידה: על שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימנים וטביעות, בני-ברק תשמג רסה עמ'
- 8035 חזן, אליהו: בענין אבידה, הפרס שנה מז תשל"ו עמ' 14-15
- א ער [10796]; חז"כ ו אור א"כ תשל"ו עמ' 14-15
- 8036 פרידמן, שמואל יהודה: מציאות ברשות הרכים, דיני ישראל כר' ו תשל"ו עמ' 169-178
- 8037 פרצוביץ, נחום: בין מרה במקצת ומשכ אבידה, ספר הזכרון למרן רבי חיים שמואלביץ, ירושלים תשמ עמ' חור-חורח
- 8038 קוטלר, אריה מלכאל: בענין שנים אורקים בשטור, מוריה שנה יב ג' א-ד ניסן תשמג עמ' קצ"ד-קצ"ה

סימנים

- 8039 סופר, משה: תשובה בענין סימנים לענין מציאה ועגונה, מוריה שנה יב ג' א-ד ניסן תשמג עמ' ל"ה-ל"ט

שונוה

- 8040 ביק, עזרא: מעשה קנין באבידה ובהקנאה, כבוד הרב, לכבוד רבי יוסף רוב הלוי סולובייצ'יק, ניר-יוק תשמג עמ' 63-73
- 8041 בליין, יהודה דוד: המכירה הפומבית של סחתי: בעלותם של ספרים שניצלו מהרשאה אור המורה כר' לר תשמג עמ' 42-53, 188-201
- 8042 בצרי, עזרא: הפצית שהזנתו על ידי בעליהם, תחומין ה תשמג עמ' 342-347, | הערת המערכת [ורהפטיג, איחמר; דסברג, אורי]: בשולי המאמר, שם עמ' 348-349
- 8043 ברוידא, שמואל יוסל: בין אבידת עכו"ם, עמלה של חורח חוב' ג ג' דר ניסן תשמג עמ' ד"ט
- 8044 ברוידא, שמואל יוסל: שבועה בשנים אוחיון, מוריה שנה י ג' דר ניסן תשמג עמ' ד"ט
- 8045 ברוידא, שמואל יוסל: בענין מציאת חוש שוטט קטן, שילה, לכבודם ולכבודם של רבי שלמה יהודה ליב מוליה ורבי הלל מוליה, ירושלים-אנטוורפן תשמג עמ' שח-שכ

לקטלוג החוברות ולפרטים:
היכנסו לאתר המכון:
www.puah.org.il

או באמצעות :
טלפון: 02-6515050 / שלוחה 133
דואר אלקטרוני: hl@puah.org.il

מכון פוע"ה

מחלקת הוצאה לאור